

GELECEĞE
IŞIK TUTAN
BİR GEÇMİŞ

„NARODNA PROSVETA“

GELECEĞE IŞIK TUTAN BİR
GEÇMİŞ

GELECEĞE IŞIK TUTAN BİR GEÇMİŞ

Derleyenler:

Doçent Petır Petırof, Mustafa Müslümoğ

„NARODNA PROSVETA“
SOFYA 1967

5411

ÖNSÖZ

Bulgaristan Halk Cumhuriyetinde Türk ahali, en kalabalık bir milli azınlık teşkil etmektedir. Geçmişte Bulgar milliyetçi burjuvazisi, bu azınlığa karşı dışkırım, soy ve sömürücü siyaseti güdüyor, aynı zamanda onu her türlü haklardan mahrum ediyordu. Burjuvanın bu siyaseti her şeyden önce emekçi Türk halkının ekonomik, politik ve kültürel kalkınmasına karşı yönetilmiş bulunuyordu. Tabii, bütün bunlar, o zaman Bulgaristanda hâkim olan burjuva kapitalist düzeninin karakter ve özünden doğuyordu.

Bulgaristan Komünist Partisinin önderliği altında Dokuz Eylül 1944 Silâhlı Antifaşist Ayaklanmasının zaferi sonucu, burjuvazinin emekçi Türk ahalisine karşı izlediği milliyetçi siyasete ebediyen son verildi. Bunun bir sonucu olarak, Türk ahali de beraber olmak üzere, memleketimizdeki bütün milli gruplara uzun yıllardır beklenen hürriyet doğdu.

Bulgaristan Komünist Partisinin önderliği altında yeni demokratik Bulgaristanın kurulmasına başlandı. Böylelikle, memleketimizde Türk ahalisinin sosyalizm ve komunizm yolunda ekonomik, politik ve kültürel alanda gelişmesi için bütün gerekli şartlar yaratıldı. Memleketimizde Türk ve Bulgar ahalisinin arasında ileride de vardeşçe samimi, daha dostane ilişkilerin, karşılıklı yardımlaşmanın ve işbirliğinin kurulması için daha elverişli şartlar hazırlandı.

Bulgaristan Komünist Partisi, geçmişte olduğu gibi, şimdi sosyalizm şartları içinde de Türk ahaliyle çalışmalarına büyük önem vermektedir. Bu, Todor Jivkof yoldaşın Razgrat sancağı Vladimirovski köyünde söylemiş olduğu demeçte açık ve kesin olarak belirtilmiştir. Demeçte ezcümle şöyle denmektedir: „Bulgaristan Halk Cumhuriyetinin çok milletli bir devlet olmadığı bir gerçektir. Fakat onda milli azınlıklar da yaşamaktadır. Bunun için de, Partimiz milli meseleyi doğru olarak anlamayı ve bizdeki azınlıklara karşı doğru bir siyaset takibetmeyi önemli bir vazife saymış ve saymaktadır.“

Partimiz, bir marksist-leninist parti olarak kurulalıdan beri yürüttüğü faaliyetine daima milli eşitsizliğin ve baskının ortadan kaldırılmasını, memleketimizde sosyalizm devriminin ayrılıp atılmaz bir me-

selesi olarak kabul etmiştir. Partimiz, marksizm-leninizmin bu temel prensibinden hareket ederek, Türk ahalisine karşı eşitlik, kardeşlik siyaseti, memleketimizde yaşayan bütün emekçiler arasında karşılıklı yardımlaşma ve saygı siyaseti takibetmektedir.

Todoş Jivkof yoldaşın Vladimirovski köyünde söylemiş olduğu demecinde belirtildiği gibi, „Partimizin siyaseti, ırk ve millet farkı gözetmezsiniz, insanın refah ve saadetini kurma siyasetidir. Bizler, bazı milletlerin ve halkların güya bir takım özel, doğal kabiliyete sahip, diğerlerininse bunlardan mahrum olduklarını iddia eden gerici ırkçı nazariyeye katiiyetle karşıyız. Her millete, halka aynı saygı, aynı sevgiyle muamele etmekteyiz. Bizce her halk eşitlik, refah şartları içinde dünyanın bütün halklarıyla dostça yaşamaya layıktır. Bizler bu ve ya şu millete, bu veya şu ırka karşı her nevi diskriminasyon muamelesine katiiyetle karşıyız. Bizim tek amacımız: bütün dünyada komunizmi bir gerçek yapmaktır. Komunizm ise, yer yüzünde bütün halklar için emek, serbestlik, eşitlik, kardeşlik, mutluluk ve refah demektir.“ T. Jivkof yoldaş demecinde de haklı olarak belirttiği gibi, hiç bir kimse bütün nitelik ve kabiliyetlere sahip bir insan olarak doğmamıştır. Bunun böyle olduğunu bizdeki sosyalist gerçeği de doğrulamaktadır. Zira Parti ve Halk idaresi bütün emekçilerin hak ve vazifelerini, milli meşelerine bakmaksızın, bir yaptı ve onlara aynı yaşama ve çalışma şartlarını sağladı. Bu da diğer taraftan şu marksist görüşü doğrulamaktadır: Türkler de dahil olmak üzere, bütün milli azınlıklara ekonomik, politik ve kültürel gelişmede gerekli şartlar sağlanınca, Bulgar ahaliyle birlikte bilim, kültür, güzel sanatlar ve memleketin idaresi de dahil olmak üzere, toplumsal ve politik hayatın her alanında gelişebilir. Bu temel fikir bizde fiilen gerçekleşmiştir. Bugün Türk ahali memleketimizde sosyalist kuruculuğuna faal olarak katılmakta, bu hususta büyük başarılarla ulaşmış bulunmaktadır.

Sanayinin sosyalist endüstrileşmesinin ve köy ekonomisinin kooperatifleştirilmesinin sonucu olarak, memleketimizin türk ahaliyle meşkün bölgeleri, eskisine bakarak, kökünden değişti. Bu yerlerde Halk İdaresi yıllarında büyük sanayi müesseseleri ve geniş kooperatif işletmeleri kuruldu. Bu müessese ve kooperatiflerde Türk ahali de faal olarak çalışmaktadır.

Memleketimizin hızla ekonomik gelişme sonucu, Türk ahali de beraber, bütün halkın hayat seviyesi yükseldi ve yükselmektedir.

Bulgaristan Komünist Partisinin önderliği ve babaca gayretleri sayesinde, Türk ahalisinin arasında şekilce milli, muhteviyatça sosyalist kültür devrimi şimdiye kadar görülmedik bir hızla gelişmektedir. Bunun sonucu olarak da, halkın arasından politik, ekonomik ve kültürel alanda pek çok kadro yetişmiştir. Her emekçi yurttaşımız, Türk ahali arasından yetişmiş öğretmen, hekim, agronom, mühendis,

rejisör, artist, bilim işçisi, gazeteci, şair, yazar ve daha pek çok kadro ile övünmektedir. Saydığımız bu uzmanlar Bulgaristan Komünist Partisinin doğru siyasetinin bir mahsulü olarak yetişmiş sosyalist aydın-lıkçılar ordusunu teşkil etmektedir.

Türk ahalisinin sosyalizmi kurma şartları içinde yetişmiş olduğu başarıları, eşit hayat ve çalışma şartları sağlandıkta, azınlıkların nele yaratmağa muktedir olduğunu gösterir birer delildir. Hiç şüphesiz ki, Parti, Türk ahalisinin ekonomik, politik, kültürel alanda yükselişi ve her bakımdan Bulgar halkının seviyesine ulaşması için, gelecekte de daha büyük bir hızla çalışacaktır. Bunu, Bulgaristan Halk Cumhuriyetinin sosyalizm ve komunizm yolunda süratli ekonomik gelişmesinin ortaya koyduğu ödevleri gerektirmektedir.

Partinin Türk ahalisinin kültür seviyesinin daha da yükselmesine, patriotik ve enternasyonal terbiyesine ve Bulgar ahaliyle olan dostluğunun kuvvetlenmesine yönetilmiş olan siyaseti bu temele göre kurulmuştur. Şu elinizdeki derlemenin de ödevi bundan ibarettir.

Bu derleme, kahramanlıklarla dolu geçmişimizi doğru bir surette aydınlatma bakımından tarih edebiyatımıza bir katkıdır. Bu eserin şüphesiz, parti komite ve teşkilatlarının Türk ahali arasında ideolojik çalışmalarına büyük yardımı olacaktır. Kıymetli vesikalar, Türk ahalisinin, patriotik ve enternasyonal terbiyesinde, Bulgar ahaliyle dostluğunun berkleşmesinde gelecekte de bir kaynak vazifesini görecektir.

Derlemenin birinci kısmında yer alan vesikalar, aslında Asya feodalizminin sömürücü yapısını temsil eden Osmanlı feodalizminin esaretine karşı Türk ahalisinin savaş ve protestolarını açıklaması bakımından pek ilginçtir. Öte taraftan da, bu dokümanlar emekçi Bulgar halkının Osmanlı sömürücülerine karşı kahramanca ölüm ve kalm savaşını yürüttüğü uyanış dönemi yıllarında milli kurtuluş hareketi önderlerinin emekçi Türk ahalisine karşı kardeşçe münasebetlerini açıklamaktadır. Bu dokümanlardan her biri Asya feodalizminin karakter ve aslını pek âla açığa çıkarmaktadır.

Dikkati çeken diğer bir taraf da, birinci bölümde yer alan bütün dokümanlar, bu dönemde emekçi Bulgar ve Türk ahali arasında dostça ilişkileri ve Türklerin az bir kısmı dahi olmuş da olsa, Bulgar halkının Osmanlı feodal esaretine karşı savaşına katılmaları gibi yepyeni bir anı açıklamaktadır.

Derlemenin ikinci ve üçüncü bölümlerinde yer alan BK Partisinin tarihiyle ilgili dokümanların, kapitalizm ve faşizm yıllarında Partinin Türk ahali arasındaki faaliyetini göstermekte olan dokümanların değeri çok büyüktür. Bu hususta Parti Merkez Komitesinin bu dönemde Türk ahali arasında ideolojik çalışmalarıyla ve onun hayati menfaatlerini savunmakla ilgili kararlar pek ilginçtir.

İnsan be derlemenin ihtiva ettiği dokümanları okurken kendiliğinden şöyle bir sonuca varmaktadır: Uyanış döneminden milli kurtuluş hareketi önderlerinin fikir ve idealleriyle BK Partisinin önderlerinin fikir ve idealleri arasında doğrudan doğruya dıyalektik bir bağlantı var. Bu bağlantı kendisini başlıca şunda göstermektedir: Partimizin önderleri, Bulgar milli kurtuluş hareketi önderleri V. Levski, Hr. Botef, G. Benkovskinin emekçi Türk ahalisine olan dostça tutumlarını, devrimci idelerini kabul etmişlerdir. Bu ideler, Partimize ve Bulgar halkına bu dönemden kalmış kıymetli devrimci bir gelenektir. Bulgaristandaki Türk ahali de bu geleneklerin mirasçısıdır ve bu devrimci harekete katılmış olmakla hakkiyle övünmelidir.

Şu halde, Partimiz, milli kurtuluş hareketi önderlerinin Türk ahalisine karşı tutumuyla ilgili devrimci idelerini yeni marksizm-leninizm temeli üzere geliştirdi ve fiilen gerçekleştirdi.

BKP önderlerinin kapitalizm ve faşizm yıllarında Türk ahali arasında, onun parti siyaseti ve savaşı etrafında bileşmesi için büyük bir politik ve teşkilâtçı faaliyeti yürütmüş olması rasgele değildir.

Bu derlemede yer alan dokümanlar Bulgar ve Türk ahali arasındaki dostluğun tarihçesini açıklamaktadır. Şu halde, bu her iki halkın daha Osmanlı esareti yıllarında doğmuş olan dostluğu kapitalizm ve faşizme karşı ortak savaşta çelikleşmiş ve sosyalizmi kurmada pekleşmiştir. Bu dostluğun daha da kuvvetlenip sağlamlaşmasına ve gelişmesine dair teminat, memleketimizde toplumsal-politik hayatın her alanında BKP nin önderliğinin varoluşudur.

Sizlere sunduğumuz tarihsel dokümanlardan ibaret şu derlemenin birimsel popüler bir karakteri vardır: geniş bir okuyucu çevresine mahsustur. Bunun için de, ilk iki bölümünde giriş notunun ve keza birinci ve ikinci bölümde yer verilen bazı dokümanlara ufak tefek aydınlatıcı kayıtların yazılması münasip görülmüştür.

Bu derlemenin hemen hemen bütün meseleleri içine aldığı iddiasından uzakız. Amaç, bu neviden doküman ve hatıraların bir araya toplanıp yayınlanmasına başlamaktır.

Derlemenin birinci kısmı „Асимилаторската политика на турските завоеватели“ ilâve II (Sofya 1965) derlemesinde yer alan materyallere dayanılarak düzenlenmiş ve P. Petrof, Tsv. Georgieva, B. Tsvetkov, ve El. Evstatieva tarafından aranıp bulunan materyaller ilâve edilerek hazırlanmıştır.

Bu bölümün önsözü, bütün başlıklar ve her bir vesikaya ait aydınlatma notları P. Petrof tarafından yazılmıştır.

İkinci bölüm başlıca BKP Merkez Komitesine bağlı Merkez Parti Arşivindeki materyallerden, „Работнически вестник“, „Зиѝа“, „Голубоработник“ ve diğer gazetelerden toplanan materyallerden derlenmiştir.

Merkez Parti Arşivinden, Razgrat sancak parti arşivinden ve Pro- vadiya halk müzesinden olan materyaller M. Müslümofo tarafından derlenmiştir. Yukarıda adı geçen gazetelerden alınan materyaller ise K. Bunarcief tarafından toplanmıştır.

İkinci bölümün önsözü ve keza aydınlatma notları ve derlemenin önsözü M. Müslümofo tarafından yazılmıştır.

Derlemede yer alan dokümanlar birinci ve ikinci bölüm ve üçüncü bölümü meydana getiren hatıralar kronolojik bir surette tertiplenmiştir.

Üçüncü bölüm parti faaliyetçilerinin hatıralarından meydana getirilmiştir. Bu bölümde yer alan hatıralar M. Müslümofo, P. Petef tarafından toplanmış, N. Haytofo tarafından da redakte edilmiştir.

BKP Merkez Parti Arşivindeki vesikaların açıklanmasında kıymetli yardımını esirgemeyen Iv. Daskalof yoldaşa da ayrıca minnettarlık duygularımızı sunarız.

Keza Sancak Parti arşifi sorumluları olan şu yoldaşlara da teşekkürlerimizi bildiririz: St. Dobref—Buigas, P. Georgieva—Şumen, As. Aleksief—Mihaylovgrat, P. Petrof—Razgrat, D. Bodurofo—Kırcali, M. Danieva—Varna, İ. Tatarliefo—Sofya üniversitesinde okutman, İ. Denkofo, Provadiya halk müzesi memuru, Kırcaliden N. Spasof. Bu yoldaşlardan her biri derlemede bulunan hatıraları ve diğer tarihi vesikalaları toplayan pek kıymetli yardım göstermişlerdir.

Partinin, kapitalizm ve faşizm devrinde Türk ahali arasında çalışmalarına dair hatıralarını yazan yoldaşlara da teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Birinci bölüm

BULGAR VE TÜRK EMEKÇİLERİNİN OSMANLI FEODALİZ- MINİN ZULUM VE SÖMÜRÜCÜLÜĞÜNE KARŞI ORTAK SAVAŞI- NA VE DOSTLUĞUNA DAİR TARİHSEL DOKÜMANLAR

Bulgar topraklarındaki Türk ahalisinin Osmanlı feodal esaretine karşı savaşları ve Bulgarlarla dostluk ilişkileri	13
Güney Doğu Bulgaristanda Bedrettin isyanı	19
Müslüman ve hristiyan ahaliden kanunsuz para cezası toplanması	21
Bendo Ali bir Bulgarı Bitolya hapisanesinden kurtarıyor	21
Bitolya havalisinden Türklerin Selânikte askerlikten kaçmaları	22
Bulgar ve Türkler soysuzlaşmış asker çetelerinden çekiyorlar.	23
Bulgar ve Türklerin bir Türk çiftliğini yağma etmeleri	23
Sofya sancağından Türk köylülerinin bir sipahiye hücum etmeleri	24
Sipahi Mustafanın Karlovo ahalisini ciziye ödememeye teşviki	24
Bulgar ve Türklerin Kırçalılara karşı müşterek hareketleri	25
Bitolya tarafından Türk ve Bulgarların tahsildardan şikâyetleri	28
Bitolya tarafından köylü Türklerin ağır vergilerin azalmasını istemeleri	29
Bulgar ve Türkler Kırcalı eşkiyalarına karşı hep birlikte savaşmışlar	29
Kırçalılardan halkı Bulgarı Türkü aynı derecede zarar görmekteymiş	30
Kırcalı tehlikesine maruz kalan Sofroniy Vračanski bir Türk hanesine sığınmış	30
Bulgar ve Türklerin Kırcalı eşkiyalarına karşı hep birlikte savaşmaları	31
Bitolya tarafından Türklerin Sultan sarayına koyun vermek istememeleri	32
Türklerin devlete koyun vermeyi reddetmeleri	32
Bitolya imamının ihtilâlcî fikirleri yayması	33
Slivenden Bulgar ve Türklerin devlet memurlarının keyfi idarelerini protesto etmeleri	33
Belogradçiktan Mehmet ağanın Bulgar ahalisine iyi muamelesi	34
Türk ve Bulgarların zorla çeltik tarlasında çalıştırılması	34
Stara Zagorada bir Türk ile bir Bulgarın dostluğu kanlı olayları önlemiştir	35
Başibozuklardan Türk ahalisi de çekiyormuş	36
Bulgar ve Türklerden meydana getirilen karma muhafızların köylü korumaları	36

Başibozuklardan zarar gören Türk ve Bulgarlar	36
Bulgar ve Türkler eşkiya çetelerinde hep birlikte korunmuşlar	37
Razgrat havalisinden Bulgar ve Türklerin idarecilerden şikâyeti	37
Panagürıştaya zabıt tayin olunan Mehmet ağaya dair bir tavsiye mektubu	38
Hücumu uğramış bir Bulgarı kurtarmağa kalkan bir Türkün öldürülmesi	38
İlaksızlığa uğrayan bir Türke yardım	38
Slivenli bir Türk P. Hitofun çetesine yiyecek sağlamış	39
Türkler P. Hitofun çetesine yalaklık etmişler	39
Kötülüklerden ve ağır vergilerden Türkler de çekmektedirler	40
Eşkiya Dimitir Kılıçlı ile Solak Mustafa	40
Bulgar inkılapçıları zararsız Türk ahalisinin malına ve namusuna dokunmuyor	48
Bulgar ve Türkleri Osmanlı idaresine karşı ortak harekete çağır.	49
Bulgar inkılapçıları Türk halkına değil, Türk hükûmetine karşı savaşmakta	49
Bulgar inkılapçıları bütün halklar için eşitlik istiyorlardı	50
Türk ahali de Levskiye edileni doğru bulmuyor	50
Hristo Botefe göre Türklerle Bulgarlar arasında dostluk gerek.	51
Ruse devrimci komitesinin Türk postacısı	54
Ruse Türkleri Angel Kınçelir öldürülmesine esef ediyorlardı	55
Baba Tonka bir Türkü devrimci komiteye postacı olarak kazanmış	55
Bulgar devrimcileri Bulgaristandaki müslümanları sultan hükûmetine karşı müşterek savaşa çağırılmışlar	56
Şumen devrimcileri barutu Türk askerleri vasıtasıyla sağlıyorlarmış	57
Plovdiv zengini Gümüşgerdan Bulgarı da, Türkü de sömürüyor-	57
muş	
Zararsız Türk ahalisinin malının ve namusunun korunması üzerine Bulgar devrimcilerine çağrı	58
Ayaklanma sırasında zararsız Türk ahalisinin korunmasına dair karar	58
Georgi Benkovski fakir Bulgar ve Türk ahalisinin menfaatlerinin bir olduğunu belirtmiştir	59
Bir Türk çobanı Bulgar âsilerine yiyecek vermiş	59
Amış, Bulgar âsileriyle dostlaşmaya çalışıyormuş	60
Âsilerle bağlantısı olduğu şüphesiyle hapse atılan bir Türk	61
Haskovo köylerinde Bulgarlar başibozukların zulûmlerinden kurtulmak için Türk köydeşlerine sığınmışlar	61
Bugünkü Pırvomaydan Türklerle Bulgarlar hep birlikte başibozukları kovalamışlar	62
Ruse ve Gürgövo komitesinin postacısı İbrahim Osmanof	63
Karlovodan Şerif Mustafaofun Bulgar ahalisine yardımı	66
Savaşçı	67
Sevlievodan Seher Salieva Bulgar isyancılarına yardım ediyormuş	72
Nova Zagoradan İbrahim Şahyanof beş Bulgar köyünü harabedilmekten kurtarmış	73

Sevlievo köylerinden Ahmet Mehmedof Meçoğlu âsilerin mülklerini başibozuklardan ve Çerkezlerden korumuş	80
Peştereden Mustafa Peçeneli arkadaşlarıyla birlikte pek çok âsiyi başibozukların keyfi hareketlerinden kurtarmışlar	80
Tırnovo sancağının Bala çerkva köyünden Türkler 1876 yılı isyanı sırasında köyü başibozuklardan kurtarmışlar	82
Bulgarlarla iyi geçindiğinden dolayı Solyalı bir Türkün evi yakılmış	83
Bulgar gönüllü savaşçıları arasında Türk de varmış	83
Türk ahalisinden bir kısmı isyanı senpatiye karşılamış	84
Gabrovolular Türk göçmenlerine dokunmuyorlarmış	84
Bâlalı Ahmet bey Bulgar ahalisini başibozuklardan korumuş	85
Kavarnalı Bulgar ve Türkler başibozuklara karşı hep birlikte savunmuşlar	85
Bulgar ve Türkler Çerkezlerin zulmünden kurtulmak için Ruslardan yardım istemişler	87
Bulgar ahalisinin dostu Kadir Hoca	88
Yeni kurulan idare organlarına Türkler de katılıyorlar	89
Karlovoda Bulgar ve Türkler arasında anlaşma	89
Tırnovoda Türk ahali hiç kimse tarafından rahatsız edilmemiş	89
Kazanlıktan Bulgar ve Türkler Rus askerlerini hep beraber karşılamışlar	90
Yaralı Türk askerlerine iyi bakım	90
Kaloferden Bulgarlar Türklere iyi davranıyorlar	91
Bir Türk, Türk askerlerinin mevzilerine dair Ruslara malûmat vermiş	91
Yambolda Çerkezlere karşı savaşan Bulgarlara silâh verilmiş	92
Slivenden Türkler memleketi terk etmek istememişler	92
Bulgar ve Türkler gen. Radetskinin ordusunu heyecanla karşılamışlar	92
Ruse tarafında Bulgar ve Türkler arasında dostça mürrasebetler	93
Kazanlıkta Bulgar ve Türklerden meydana gelmiş şehir komisyonu	94
Drenovo tarafından Türkler göçmek istemiyorlarmış	94
Gabrovodan bir Türk kadını Bulgarları kurtarmış	95
Ruse tarafından Bulgarlar Türk köydeşlerini korumuşlar	95
Plovdivin Kozanovo köyünden Bulgarlar, Türk köydeşlerinin yardımı sayesinde başibozuklardan kurtulmuşlar	95
Bulgar kadınları bir Türk kızını kurtarmışlar	96
Samokofta Bulgarlar ile Türkler arasında dostluk	96
Bulgarlar esir Türklere karşı iyi davranıyorlardı	97
Bir Bulgar gönüllü savaşçısının âlicenaplığı	98
Ruslar ve gönüllü savaşçılar esir edilen Türk askerinden öç almıyorlardı	98
Bulgar hekimii hasta Türk askerlerinin tedavisini üstüne almış	99
Pırvomay kasabasında Bulgar ve Türkler Rus askerlerini sevinçle karşılamışlar	99
Dimotikada Bulgar ve Türkler Rus askerlerini samimiyetle karşılamışlar	99
Dimotika ile Uzunköprüden Bulgar ve Türkler Rusları bir kurtarıcı olarak ekmek ve tuzla karşılamışlar	100

Razgrat havalisinde Bulgarlarla Türkler arasında dostluk Tolbuhinden Bulgar ve Türk ahalisinin Rus ordularını memnuniyetle karşılamaları	100
Ruse tarafından Bulgar ve Türklerin Rus ordusunu karşılamaları	101
Suvorovodan Bulgar ve Türk ahalisinin Rusları ekmek ve tuzla karşılamaları	101
Balçık ve Kavarnada Türklerle Bulgarların dirliği	101
Kazanlık bölgesinden Bulgarlarla Türkler arasında dostluk	102
Kriya palanka bölgesinden Bulgarlarla Türkler arasında iyi ilişkiler	103
Bulgaristanda Türk ahalisinin emniyeti temin edilmeli	103
Bulgar ve Türkler başıbozukların Kotel tarafındaki hareketlerini Rus askerlerine bildirmişler	104
Rodoplardan Türk ve Bulgar ahalisinin Rus askerlerini samimiyetle uğurlaması	104
Petko Voyvoda fakir Bulgar müslümanlarına ve Türklere dayanıyordu	105
Bulgaristanda kalmayıp da göçen Türkler daha büyük feîâkete uğramışlar	105

İkinci bölüm

BULGARISTAN KOMUNIST PARTISI EMEKÇİ TÜRK AHALISİNİN ÇIKARLARININ SADIĞ VE DEVAMLI KORUYUCUSUDUR

Bulgaristan Komünist Partisi ve Türk ahalisi	109
Slivenden Bulgar ve Türklerin ortak grev savaşları	119
Plovdivten işçi Türklerin uyanması üzerine Vasil Kolarofun sözleri	121
Bulgar, Türk bütün Sliven işçileri işçi sınıfı dayanışmasını gösterdiler	121
Plovdiv, Ksanti ve Türkiyeden bütün işçileri arasında birlik	122
Balçıkta bütün işçilerinin kültür maarif faaliyeti	122
„Tütünorabotnik“ gazetesi hasta bütün işçisi Şayip Bekirofu müdafaâ ediyor	123
„Tütünorabotnik“ gazetesi Türkçe de makaleler yayımlıyor	123
Ruse şehrinden bütün işçilerinin grevi	124
„Progres“ kazancı fabrikasından işçiler grev yapıyorlar	124
Plovdivten Bulgar, Türk, Yahudi, Ermeni, Rum, Sırp, bütün işçiler Bir Mayısı kutladılar	127
BISDP nin Millî azınlıklara karşı tutumu	128
8 saatlik işgünü ve çalışma şartlarının iyileşmesi uğrunda savaş	128
Bulgar ve Türk aba işçilerinin grevi	129
Deri ve ayakkabı işçileri, teşkilât hayatı yaşamaktadırlar	129
Seçimlerle ilgili Türk seçmenleriyle yapılan toplantı	129
Yapılacak olan seçimlerle ilgili Sviştofta bir toplantı	130
Tirgovıştede Türk ve Bulgarların toplantısı	130
Pleven parti teşkilâtı Türk seçmenleriyle bir toplantı tertiplendi	130
Karnobat işçilerinin umum toplantısı	131

„Tütünorabotnik“ gazetesi Bulgaristanda Türkçe tek gazetedir.	131
Komünist belediye müşavirlerine baskı	131
BKP (d. s.) in „Ziya“ gazetesinin ve diğer Türkçe içtimai-siyasi kitapların yayını hususundaki gayretleri	132
Şumen sancagından Bulgar ve Türk komünistlerin tek listesi	133
BKP (d. s.) millî mesele hakkındaki münasebetini açıklıyor	135
BKP (d. s.) nin Türk okullarında öğretim ve terbiye işlerinin iyileşmesi ve aynı okulların devletleştirilmesi hususunda çabaları	136
BKP nin sancak ve belediye savetlerine ve okul ercümenciliklerine olan tutumu	142
Şumen BKP (d. s.) sancak komitesi komünist Viço Papazof ile Hüsnü Hasanofun tevkifiyle ilgili yetkilerin keyfi hareketini açığa vurtuyor	142
Burumsuz (B-ratya Daskalovi) köyünde Türk okulunun açılması münasebetiyle	145
Bir işçinin komünizme inancı	145
İşçiler işten sebepsiz kovuluyorlar	146
BKP emekçi Bulgar ve Türkleri dostluğa çağırıyor	146
Türk komünistlerle yapılacak olan konferans	148
Provadida „Kızıl Bayrak“ gençlik beden terbiyesi ve eğitim cemiyetinin faaliyetine dair	148
Popovo kazasında parti basınının durumuna dair bülten	155
Bir grup Bulgar köylünün „Ziya“ gazetesi idanehanesine mektubu	155
Provadidan komünist tiyatro grubunun bir temsili	156
Şumenden Bulgar ve Türklerin bir toplantısı	156
Vidinde Türk komünist grubu	157
„Ziya“ gazetesi Bulgaristanda Türk ahalisinin en sevdiği bir gazetedir	157
Komünist Türkler BKP (d. s.) etrafında birleşmiş bulunmaktadırlar	158
Şumen sancagında Türk seksiyonunun kurulması ve kuvvetlenmesi ve Türk ahalisi arasında siyasi çalışmaların artırılması	158
Kapitalist diktatörlüğünün kurbanlarına yardım olarak para toplanmıştır	159
Popovo parti komitesinin kanunsuz olarak işten çıkarılan işçileri koruması	159
Millet vekili Vladimir Tomof köylü Türklerin menfaatlerini koruyordu	160
BKP (d. s.) nin Bulgaristandaki Türk halkını kendi siyaseti etrafında birleştirmesi	161
Çorbacıların keyfi hareketi protesto edildi	163
Kırcali kazasının Hasımlar (Oreşnitsa) köyünden Ferhat aga, yazmış olduğu komünist destaniyle Partiye olan sonsuz sevgisini dile getirmiştir	165
BKP si Dördüncü kongresinin gençlik komandalarının meydana getirilmesiyle ilgili kararı	167
Madara komününün Türk okulunu koruması	167
Basın komitelerinin çalışmalarını iyileştirmeye ve eğitim seksiyonlarını kuvvetlendirmeye dair	168

Şumende gençlik cemiyetinin kurulması	170
Aytostan komünist Türkler Povoljiede açlık çekenlere yardım ediyorlar	171
Bulgaristan Komünist Partisi Türk ahalisine enternasyonalizm açısından yanaşmaktadır	171
Aytosta Komünist Partisinin kültür maarif faaliyeti	176
Yambolda parti grubu kuruldu	176
Azınlıklar arasında siyasi faaliyete dair BKP MK-si hesap ve riyor	177
Şumen sancak BKP komitesinin yaz esnasında siyasi çalışmaların iyileşmesi, maarif gruplarının kurulması ve kuvvetlenmesi ve Povoljiede açlık çekenlere yardım toplama hususundaki kararları	178
Şumen parti, sancak komitesinin yaz mevsiminde çalışmalarına dair talimat	179
Türk ahalisi arasında parti grup ve nüveleri kurmak ve siyasi çalışmaları ıslah etmek için ne yapmalı?	181
Komünist Türkler Bulgar ve Türk ahalisi arasında dostluk taraftarıdırılar	182
Bulgaristan Komünist Partisi (d. s.) hükümetin azınlık okullarının masraflarını üzerine almasını istiyor	186
Şumen sancak parti teşkilâtının Türk ahalisi arasındaki çalışmalarını iyileştirmesi	190
Parti basımından istifade ve Türk eğitim gruplarının teşkilâtlandırılması üzerine	193
Varna sancağının Drındar köyünde ilkel parti teşkilâtının kurulması	193
Partinin 1922 yılı Kasım ayında belediye seçimlerine iştiraki	196
Türk ağalarının keyfi hareketine karşı	198
Vidin parti grubu, faaliyetine yeniden başladı	199
Ruşe komününün başkan yardımcısı Mehmet Fehim vefat etmiştir	199
Kazanlıkta parti grubu kuruldu	199
BKP (d. s.) MK Şumen sancağında seçim kazaları için aday listelerini destekledi	200
Varnalılar millet vekili adaylarını tespit ediyorlar	200
BKP (d. s.) nin evkaf cemaatlerine karşı tutumu	202
Türk köylerine seçimönü materyallerinin gönderilmesi	204
Varna sancağındaki parti teşkilâtlarına yapılan baskı	204
Seçimönü işkenceleri	206
Türk komünistlerinin kongresi	207
Ahmet Halilofun dokuz Haziran 1923 yılı ayaklanmasına iştiraki	209
Ruşçadan Türkçeye çevrilen kitaplar	209
Bir grup işçi Povoljiede açlığa maruz kalmış insanlara yiyecek toplamaya faal olarak katılmıştır	209
Ahmet Mustafaof, Lom komününe muhtar muavini seçilmiş	210
Aytosta parti teşkilâtı, seçimlerle ilgili nümayiş ve miting teşkilâtlandırdı	210
Abdul Saliefin illegal komünist grupuma iştiraki	210
Parti işçileri açlıkla savaşa devam ediyor	211
Hayalimi hürriyet uğrunda feda ediyorum	212

SAVAŞ ANILARI

Küreyi alt üst etmek için nasıl çalıştık — <i>Georgi Vangelof</i>	217
Otobiyoğrafim — <i>Ali Cemalof</i>	221
Çorbacılara karşı — <i>Cemal Rifadof</i>	222
Ekmeğe kavgası — <i>Mehmet İsmailof</i>	224
Parti başta idi — <i>Dimitir İlief</i>	226
Aralarında hain yoktu — <i>Şterü Atanasof</i>	231
Pop Andrey ile omuz omuza — <i>Mahmut Muştajof</i>	235
Mücadelede kurbanı baba ve oğul — <i>Nikola Popof, Enver Bekirof</i>	238
Komünistlerin ortağı — <i>P. Stoyanof</i>	239
Bizim Ahmet — <i>Lidiya Pırvanova</i>	240
Salihin başından geçenler — <i>Lidiya Pırvanova</i>	242
Haskovoda grev mücadeleleri — <i>V. Karacof</i>	243
Kırcaideki grev — <i>Peşo Mitef, Kiril Popgeorgief</i>	246
Greve ben de katıldım — <i>Ibrahim Mehmedof Eminof</i>	248
Türk emekçileri yılmıyorlardı — <i>Goço Grozev</i>	249
Çeteci Hasan Hocaoglu — <i>Tenü Dremsizof</i>	256
Kızıl bayrak — <i>Rıza Ferhadof</i>	258
Onlar hürriyet için savaştılar — <i>St. Nikolof</i>	260
Sevgiyle ektik, şükranla biçtik — <i>D. Popof</i>	263
Suvorovo köyünde parti ve Türkler — <i>Ivan Rayceş</i>	271
Belediye müşaviri nasıl oldum — <i>Nezhat İmamof</i>	273
Beraber savaştık — <i>Boyan Mihnef</i>	274
Fukara babası — <i>Marin Tinçef</i>	284
Türk kadını — <i>Seko Stoyanof, Hasan Hoca, Salih Arifof</i>	289
Keşlesini getirene 50,000 leva — <i>Hasan İsmailof</i>	290
Bir minder üstünde — <i>Salih Arifof Nuhof</i>	291
Osen köyünden Krumovgrata kadar — <i>Radenko Vidinski</i>	293
Sürgün yaşantıları — <i>Rada Todorova</i>	300
Momçilgratta sürgün — <i>Mariya Fidova</i>	303
Ardinoda bahar — <i>Elena Gavrilova</i>	305
Tirgovişte sancağı Loznitsa köyü parti teşkilâtının çalışmaları — <i>Nedelko Haralanof</i>	312
Parlak bir hayat — <i>Vasil Topalski</i>	314
Berber dükkânından darağacına — <i>Elmas Tatarova</i>	319
Kahraman Ahmet — <i>Simeon Balciyef</i>	323
Hüseyin Seimanof Mutkof — <i>Vlayço Stançef</i>	326
Örnek bir hayat — <i>Roza Davidova</i>	335
Kızıl Şarl Boaye — <i>Haralan Haralanof</i>	338
Bir yumrukta — <i>Ivan Demercief</i>	342
Gorsko Slivovo köyünden beşer — <i>Teodesi Vaçef</i>	352
Yatağın ölümü — <i>Teodosi Vaçef</i>	359
Zenun ve başkaları — <i>Demir Boracief</i>	363
Nasıl yatak oldum — <i>Halil Con</i>	367
Mutluluk uğrunda adanan bir hayat — <i>Ivan Beşef, Todor Aleksief, Temelko Stoyanof</i>	370
Kendime iş nasıl buldum — <i>Daut Daudof</i>	373
Proleter Safiye — <i>Elmaz Tatarova</i>	374
Savaş grupunda — <i>Mustafa Solakof</i>	377

BİRİNCİ BÖLÜM

BULGAR VE TÜRK EMEKÇİLERİNİN OSMANLI
FEODALİZMİNİN ZULUM VE SÖMÜRÜCÜLÜĞÜNE
KARŞI ORTAK SAVAŞINA VE DOSTLUĞUNA DAİR
TARİHSEL DOKÜMANLAR

SIZİN VE BİZİM HÜRRIYETİMİZ ÜGRUNDA

„Allah böyle karar kılmış ve bizler sizin yüzünüzde, dört yüz yıldan beri bizimle aynı yurttta, bir arada yaşayan bizimle birlikte aynı çileyi çeken bir kardeşten başka bir şey görmüyoruz. Biz Bulgarlar, sizlere kardeşçe el uzatıyoruz. Sizlerle dinî kavgalar yürütmek istemiyoruz. Diniyle mesut olana ne mutlu! Kardeşler, âdetiniz üzere camiye gidiniz, allahınıza bildiğiniz gibi ibadet ediniz. Bu, sizin de hür Bulgaristanda müsavi haklara sahip olmanıza asla engel olmayacaktır.

Müslüman kardeşler! Hür Bulgaristanda hepimize de yer var. Size can yakan silâhlarla bizim kadınlarımızın ve çocuklarımızın göğsünü deldirenler, sizin de, bizim de düşmanımızdır. Onlar sadece hâkimiyetini sürdürmek, bizim ve sizin, hepimizin kanını emmek istiyorlar! Haydi, siz de hepimizin hürriyeti uğrunda bizimle birlikte ayaklanın!“

Muvakkat Bulgar hükümetin
1869 yılının Nisan ayında „Bulgar halkına çağrısı“ndan.

„Kim ne derse desin, bize göre, çiğnenmiş ve işkence çekmiş Türk ahali, taassubundan vazgeçer, kendisiyle halkımız arasında varolan dinî ve millî farklara önem vermeksizin, umum düşmandan, hükümetten kurtulmak amacıyla bizimle birleşmek isterse, bizler, bizi ayırmağa çalışan tarihsel düşmanlığa bakmaksızın, Türk ahali,ni açık kolla kabul borçluyuz. Sultan ve kapitalistlerin varolmasına meydan veren şimdiki bu toplumsal düzen Türklerin de, Bulgarların da ıstırabının kaynağıdır. Bunun için, bu düzen tarafından haksızlığa uğratılan, aynı düzen tarafından yoksulluk ve açlıkla savaşa mahkûm edilmiş olan, hayvana yakışır durumdan nefret eden ve bu halden kurtulmayı isteyen her kişi bizim dostumuzdur, kardeşimizdir.“

„Знаме“ gazetesi yıl I, s. 24, 3
Ağustos 1875.

H R I S T O B O T E F

„Biz ne Türk halkını, ne de onun dinini kovuyoruz. Padişahı, onun kanunlarını, kısacası sadece bize değil, Türke de barbarca saldıran Türk idaresini kovuyoruz.“

V. Levski'nin 1871 yılında Bulgar çorbacılarına gönderdiği mektubundan.

„В а с и л Л е в с к и“ — Д
Страшмиров

V A S I L L E V S K I

„Onlara söyleyiniz ki, bizim niyeti-
miz Bulgar olsun, Türk olsun, fakir
ve işkenceye uğramış köylülere hücumu
etmek değil. Bizler umumiyetle müs-
lümanlığa karşı değil, her iki mille-
tin de ortak düşmanı olan kaniçici
paşa ve kadırlara karşı isyan ettik.“

„Записки по българските въс-
тания“ başlıklı eserden.

GEORGI BENKOVSKI

BULGAR TOPRAKLARINDAKİ TÜRK AHALİSİNİN OSMANLI FEODAL ESARETİNE KARŞI SAVAŞLARI VE BULGARLARLA DOSTLUK İLİŞKİLERİ

Hemen hemen beş yüz yıla yakın bir zaman kadar Bulgar ahalisi Osmanlı istilâcılarının hâkimiyeti altında bulunmuştur. İştilip görülmedik bir feodal esaretine, milli diskriminasyona ve dinî asimilasyona tâbi tutulmuştur. Bu esaret yıllarının Bulgar halkının tarihinde en ağır ve karanlık bir dönem olarak sayılması bir tesadüf değildir. Türk imparatorluğunda sadece Osmanlı feodal düzenine ayak uyduran eski feodal kalıntılarından bazı kimseler pek rahat bir hayat yaşıyorlarmış. Daha sonraları pek çok Bulgar çorbacı; da aynı rahata kavuşmuş. Bu gibilerin hepsi de yabancı idarelere yanaşmışlar, Türk istilâcılarıyla birlikte milletdaşlarını yüzyıllar boyunca sömürmüşlerdir.

Türk imparatorluğunda fakir Türk ahalisi de görülmediği bir feodal baskısı altında inlemekteymiş. Hristiyanlardan alınan bazı vergilerden serbest bırakılmış da olsa, Türk ahalisinin askerlik, bir sıra dinîsel vergi v. s. gibi mükellefiyetleri de vardı. Osmanlı hükûmeti, hepsine birden „teayâ“ adını verdiği hristiyan ve müslüman ahalî arasında esaslı bir fark yapmıyordu.

Türk istilâcılar, islâmiyetten faydalanarak Türk ahalisinin memnuniyetsizliğini gidermeye çalışmıştır. Resmen Sultanın tebauları, şeriat kanununa göre „müslim“ ve „gayri müslim“ diye ikiye ayrılmıştır. Kanun hususunda ve devlete karşı mükellefiyetler bakımından da arada bazı farklar yapıyordu. Türk idaresi, din farkını ön plana sürmekle, sömürülmekte olan emekçi müslüman yığınlarının dikkatini günün canâkıcı sorunlarından uzaklaştırmağa çalışmıştır. Ağır hayata sebep, gerçekten kabahatlı olan sömürücüler ve feodaller değil de, başka din-den insanları gösteriliyordu. Böylelikle, emekçi yığınların sınıfı bilinci körletiliyor, devrimci savaşı köstekleniyordu. Islâmiyet fakir müslüman yığınlarına ahiret hayatının sonsuz nimetlerini vaadediyor, gerçekte ise iktidarda olan idarecilerin, sömürücülerin çıkarlarını savunuyordu. Aynı zamanda, islâmiyetten imparatorluk içinde milli baskı ve diğer halkları yutma hususunda bir vasıtâ olarak faydalanıyordu. Şu da itiraf olunmalıdır ki, din bu hususta bir hayli başarı elde etmişti.

Türk ahâlisinin pek çoğu din ile millet anlamı arasında bir fark yapmıyordu. Dinin taassubuna kendilerini kapırdıklarından, çok defa ağa ve beylere körü körüne âlet oluyorlardı.

Fakat avni zamanda, islâmiyet Türk ahâlisinin durumunun iyileşmesinde hiç bir olumlu rol oynamamıştır. Hocaların, cennetin güzelliğini, kevserin tadını anlatan ballı sözlerine rağmen, Türk ahâlisi sömürülmekte, ıstırap çekmekte devam ediyordu. Bunun için de halka müslümanların en büyük düşmanı hristiyanlar olduğu fikrini aşılacak gayreti daima istenilen sonucu vermiyordu. Sömürülen fakir müslüman ahâli, düşmanlarının, vergiler ve adaletsizlik yüzünden canları boğazına gelmiş hristiyan halkı olmayıp, baskıcılar, beyler, idareciler olduğunu kendi çilelerinden anlıyordu. Hakikaten de, fakir emekçi kitleler aralarında neyi bölüşemiyorlardı?

Türk ahâlisi de kendisinin sömürülmesine, bedbahtlığa ve ıstıraplara körü körüne katlanmak istemiyordu. Bulgar topraklarında Türk esareti yılları Bulgarların, keza fakir Türk halkının sömürücü millet-dâşlarına karşı savaş yıllarıdır. Bu savaş, hergünlük homurtu ve itaatsızlık, pasif muhalefet, alenen şikâyet, intikam alma, silâhla karşı koyma, nihayet ayaklanma gibi sınıf savaşının bilinen bütün merhalelerinden gelip geçmiştir. Derlemede yeralan materyaller, sayıca her ne kadar az da olmuş olsa, Türk halkının ağır durumunu, feodal esaretini ve keyfi hareketi ve keza zalimlere karşı göstermiş olduğu direnişi yeteri kadar göstermektedir.

Direnişmeye dair ilk malûmatlara daha ilk esaret yıllarında raslanmaktadır. XV yüzyılın başlarında Anadolu'dan ve Kuzey-Doğu Bulgaristandan fakir Türk ahâli silâhla sarılarak ayaklanmıştı. Şu rası da dikkati çekmektedir ki, Bulgar topraklarında yerli Bulgar ahâlisi bu savaşların karşısında seyirci kalmamış, onlara doğrudan katılmıştır.

Daha sonraki devirlere ait bir sıra dokümanlarda sipahi çiftliklerine baskı ve yağmacılık, vergi ödememe halleri, askerlikten kaçma, yanıt haydutluk gibi âsiler hareketlerine raslanır. Bu gibi hareketlerin sınıfsal yönlerini pekâlâ hisseden Türk idaresi bunları "eşkiya" ilân etmekte gecikmiyordu. Resmi Türk dokümanlarında, bu kabilderi hareket ve gösteriler aleyhinde pek çok tahkir edici sözlere raslanmaktadır. Fakat hakikatte bunlar, sınıf savaşının bir ifadesiydi. Asıl eşkiya olan, fakiri ağzından lokmasını alarak onu nâmerde muhtaç bırakan feodal düzenine dayanan idarecilerdi. Yıllar boyunca üst üste toplanan düşmanlık ve nefret, şahsi öç şeklinde kendini gösteriyordu. Bu, insan onurunu korumak için yürütülen en basit savaşıydı. Bu savaş teşkilâtli olmamış da olsa, yine bir savaştı. Fakir müslüman halkı kendi emirlerine tâbi kılma meselesi Türk idarecileri için pek kolay bir iş değildi. Dinin bir olmasına rağmen, onlar idarecilerine ve efen-

dilerine karşı sık sık ayaklanıyorlardı. Bu nevinden isyan hareketlerini fakir müslüman ve hristiyan ahâli arasında daima hoşnutlukla karşılanması destek bulması bununla izah olunmaktadır. Bu da ortada büyük bir din farkının varlığına rağmen, Osmanlı imparatorluğunda sınıf temeline dayanan bir örtülü memnuniyetsizliğin var olduğunu ve müâit bir şart bulunca bunun derhal alevlenip etrafı saracağını göstermekteydi.

Türk ve Bulgar halkının ağır ekonomik durumu, her iki millette insanların, din farkına ve maksatla aşılana din fanatizmine rağmen, birbirine yakınlaştırmamış olamazdı. Ahâlisi karışık olan köylerde, kırda çayırdaki bir arada çalışmaları iyi komşuluk ilişkilerinin, yardımlaşmanın doğmasına yardım etmiştir. Bulgarlardan pek çoğu Türkçe konuşabiliyordu. Bulgarca konuşan Türklerin de sayısı tabii, az değildi. Bütün bunlar, umum keyfi hareketlere ve sömürücülere karşı hep birlik, teşkilâtli bir surette harekete geçme hususunda iyi ve tabii şartlar hazırlamıştır. Bunun için de, birçok hallerde Türk halkının Osmanlı feodal düzenine karşı savaşı, Bulgar halkının savaşıyla birleşiyor veya bu halkın desteğini görüyordu. Derlemede bu ortak menfaat ve savaşları gösteren bir hayli vesikaya yer verilmiştir. Meselâ, vergi memurlarının, yahut Sultan idarecilerinin keyfi muamelelerine karşı ortak protestoları, sipahi çiftliklerine karşı ortak hareketleri, icabında yardımlaşmaları, harb esnasında himaye etme gibi haller bu dokümanlardan görülmektedir.

Esaret yıllarında öyle haller olmuştur ki, Bulgar ve Türkler, ellerinde silâhla hep birlikte ortak çıkarlarını korumuşlardır. Bilhassa kır ahâliye karşı ortak savaş çok önemlidir. Kırcalı taşkınlıklar esnasında, aynı derecede zarar ve ziyan görmüş olan müslüman ve hristiyanlara, ortak düşmana karşı koymada din farkı bir engel teşkil etmemiştir. Türk idaresinin kendisi de, bu bozgunculardan kurtulabilmek için hristiyan halktan yardım isteme zorunda kalmıştır. Ortak savaşlara diğer dönemlerde de raslanmaktadır. Başibozuklardan ve Çerkezlerden köylerini korumak maksadıyla Bulgar ve Türk ahâlisinin birleşerek köy dolayına nöbetçi çıkardıkları malûmdur.

Bazı ileri gelen itibar sahibi Türkler, Bulgar halkını koruyorlardı. Fakat umumiyet itibarıyla, Sultan idaresi ve onun bütün memurları, Bulgar halkı için dayanımıyacak kadar ağır bir ortam yaratma ve çok hallerde Türk halkını da sabır tüketecek bir durumda yaşatmak için elinden geleni geri koymuyordu,

Esaret yıllarına ait başka olaylar da malûmdur. Meselâ, Kadir Hoca gibi Türkler silâh elde, fakir Bulgar halkını Türk idarecilerinin şarkıntılıklarından koruyormuş. Bazan da durumdan memnun olmayan Bulgar ve Türklerin başında Solak Mustafa, Dimitir Kılıçlı gibi âsiler geçip feodal Türk idaresine karşı savaş yürütüyorlarmış. Bu âsiler yer-

li müslüman ve hristiyan halkın destek ve yardımını görüyormuş. Bu na karşılık olarak da bunlar bu halkın menfaatlerini koruyorlarmış.

Bulgarlarla Türkler arasında münasebetler en fazla XIX yüzyılın ikinci yarısında gerginleşti. Bulgar halkının milli kurtuluş savaşı, isyan ar, 1877--1878 yılı Kurtuluş Harbi gibi olaylar yüzünden Balkan Yarımadasında durum çok çelvinleşti. Türk idaresi de kendi tarafından baskıyı arttırıyordu; başıbozuklar güruhunun keyfi hareketlerini teşvik ediyordu. Her hangi bir müslümanın bir hristiyana karşı işlediği suç cezalandırılmadan bırakılıyordu; müslüman halkının dini teassubunu körüklüyordu. Sözün kısası, Bulgarlarla Türkler arasında münasebetlerin gerginleşmesi için her mümkün olanı yapıyordu. İstikrarsız olan siyasi durum da buna yardım ediyordu. Bu yüzden keyfi hareket, soygunculuk ve ölüm gibi ağır suçların bu dönemde en fazla işlendiği görülmektedir.

Fakat hattâ siyasi havanın son haddine kadar kızıştığı bu anda bile anlaşma, ıncıma, merhamet ve ortak savaşa dair örnekler, Türk hükümetinin Türk halkını Bulgar halkına karşı kışkırtmağa tamamen muvaffak olamadığını göstermektedir. Birçok hallerde dini taassuba kapılmayan fakir Türk ahali si Bulgar ahalisine karşı dostça davranmaya devan etmiştir. Derlemede yer verilen materyaller, hattâ bu en ağır anlarda bile iyi münasebet ve yardımlaşmaya dair delillerin çoklugunu göstermektedir. Stara Zagorada 1853 yılında tasarlanmış olan bir kan dökme hâdisesi bir Türkün işe karışması yüzünden önlenmiştir. Birçok Türk, kabahatsız ve masum Bulgarları koruduğundan ve yardım ettiğinden zarara uğramıştır. Yine Türkler Panayot Hitofa yataklık etmişler, çetesine yiyinti ve eşya vererek yardım etmişlerdir.

Bu iyi münasebetlere her şeyden önce Vasil Levski, Hristo Botev, Georgi Benkovski ve diğer Bulgar devrimcileri ton vermekteydiler. Bu devrimciler umumiyet itibariyle Türk ahalisine karşı savaşmadıklarını, Sultan idaresine ve onun memur ve yardımcılarına karşı savaş-tıklarını ısrarla, sabırla anlatıyorlardı. Bulgar Devrimci Merkez Komitesi, müslümanlara hitabeden bir çağrısında, Sultana karşı savaşın müşterek olarak yürütülmesi gerektiğini, zira bu idare yüzünden Türk halkının da işkence gördüğünü aydınlatmaktaydı. İşte bunun için de Bulgar devrimcileri, Türk ahalisini ortak düşmana karşı savaşa çağırıyordu, bütün dokümanlarında, sivil ve işine bakan müslümanların malının, canının ve namusunun korunması gerektiğini kaydediyordu. Obrüştede alınan kararlar da bu ruhta idi. G. Benkovski, Türklerle bir konuşmasında rasgele: „Bizler umumiyet itibariyle müslümanlara karşı ayaklanmadık; her iki halkın da ortak düşmanı olan kan içici paşa ve kadırlara karşı ayaklandık.“ demiyormuş. Birçok komitelerin, bihâssa Ruse komitesinin ulaştırma işinde Türklerin çalışması bir tesadüf eseri değildir.

Nisan ayaklanmasının gergin ve karışık günlerinde ve bundan sonra da birçok yerlerde Türkler, Bulgar ahalisine yardım gösteriyorlardı, başıbozukların takip ettikleri âsilere sığınmak sağlıyorlardı; bazı yerlerde ise Bulgarlarla birlikte başıbozukların saldırılarına karşı koyuyorlardı. Bulgaristanın kurtuluşundan sonra bir çok Türk, Nisan ayaklanmas. esnasında Bulgar halkına gösterdiği yardımdan dolayı savaştı (po'ornik) emekli maaşı bağlanıyordu. Meselâ, Ruse komitesi postacısı İbrahim Osmanof, Karlovadan Şerif Mustafaof, Sevlievodan Seiler Salieva, Nova Zagoradan İbrahim Şahyanof, Sevlievo köylerinden Ahmet Mehmedof Meçoğlu, Peştereden Mustafa Çepeneli ve daha bir çok kimseler emekli maaşı almışlardır.

Kurtuluş Harbi esnasında birçok yerlerde Türk ve Bulgarlar, aralarında ortak savunma anlaşmaları imzalamışlar; bazı yerde de Türk ahalisinin arkalama ve himayesi sayesinde Bulgar ahali si zulüm ve işkenceden korunmuştur. Bulgarlar da bu yardımı unutmamış, muharebe esnasında kabahatsız köydeşlerini Rus askerleri önünde himaye etmişlerdir, Rus mahkemelerinde Türklerin lehine şahitlik yapmışlar; sığın-dıkları dağdan dönüşlerinde Türkleri güler yüze karşılamışlar, Türkleri de yeni idare organlarına seçmişler; göçenleriye gözyaşlarıyla uğurlamışlardır. Şimdilik hâlâ az olan bu örnekler, pek derin bir mâna gizlemektir; esaret yıllarında zulüm ve keyfi hareketlerin yamsıra iyi ve samimi münasebetlerin de var olduğuna, karşılıklı yardımın ve ortak savaşın bu iki halkı birbirine yakınlaştırdığına ve hattâ bağladığına dair birer delildir. Bunun için de Türklerden pek çoğu Sultanın emrine uyarak göçmemişler, yerlerinde kalmışlardır. Birçok yerlerde Türkler de Bulgarlarla birlikte Rus ordularını bir kurtarıcısı olarak ekimek ve tuzla karşılamışlardır. Bazı hallerde ise Türkler de, ellerinde silâhla Sultan idaresine karşı savaşmışlardır. Bilindiği gibi, Bulgar gönüllüleri arasında Türk de bulunuyormuş. Kuzey-Doğu Bulgaristanda ise Kavarnalı Amir, Türk ve Bulgarlardan meydana getirdiği çetesiyle Rus ordusuna yardım etmiştir.

Gelecekteki araştırmalar, şüphesiz Türk halkının Osmanlı feodal düzenine karşı savaşları ve Bulgarlarla iyi dostluk münasebetleri hakkında yeni vesika ve kaynaklar bulup ortaya koyacaklardır. Bunun için de bu münasebetler herkes tarafından bilinmelidir. Zira Türkü Bulgarı için ilginçtir. Bulgaristandaki Türk ahali si, mirasçısı olduğu bu münasebetlerle övünmelidir. Bura Türk ahalisinin, atalarının kendilerine karşı birçok defa çetin ve amansız savaş yürüttüğü Türk bey ve paşalarının Bulgar halkına yapmış oldukları zulüm ve işkenceleriyle hiçbir alakası yoktur.

GÜNEY DOĞU BULGARISTANDA BEDRETTİN İSYANI (1416)

Bu, türk köylüsünün Osmanlı derebey zulmüne karşı ilk isyanıdır. Asilerin „düşüncesiz, cahil, sâf“ taraftarları, şüphesiz dayanılmaz hale gelen derebeylik istismarı altında irleyen halktan kimselerdi. Bedrettinin çevresinde dinsiz ve sapık kimseler bulunduğu özel olarak belirtiliyor. Ortaçağda egemen sınıf, durumlarından memnun olmayarak derebeylik düzenine, resmî dine baş kaldıranlara dinsiz, sapık diyordu. Bunun için de Bedrettini şarap içmek benzeri şeylerle suçlandırmaya pek önem vermiştir. Bununla onun ve adamlarının dinden döndüğünü göstermek istemiştir. Fakat Kuzey Doğu Bu'garistanda yerli ahalinin isyancılara yardım göstermesi, bu isyanın Türk derebeylik düzenine karşı yöneltilmiş bir hareket olduğunu açıkça göstermektedir. Aşağıdaki parça A. S. Tverdirova tarafından Kocahüseynin tarihinden alınmıştır. К вопросу об изучении первого антифеодального крестьянского восстания в средновековной Турции, Византийские временник, т. XI, Москва, 1956, 223—224. Materyal Bistra Tsvetkova tarafından sağlanmıştır.

Zamanın en bilgili adamlarından olan Simavna Kadısıoğlu Mahmut Bedrettin, Musa Çelebi zamanında kazaskerdi Sultan Mehmet tarafından 1 000 akça aylıkla Iznike gönderildi. Çeşitli alanlarda derin bilgisi vardı ve tasavvufu¹ iyi biliyordu. Etrafına bir çok öğrenci mürit toplamıştı. Sade ve mütevazı ermiş ve keramet sahibi bir kişi olarak büyük bir nam salmıştı. Birçok öğrencisi ve müridi arasında en güvendiği, kazaskerliği sırasında yanında kethüda² olarak bulunan Börklüce Mustafa idi. Burada onu kendine yar-

¹ Tasavvuf — gerçeğe kalb yoluyla veya irade zorlayışıyla ulaşabileceğini kabul eden din öğretisidir.

² Kethüda - kâhya

dırcı seçip Aydın tarafına göndermiş. Börklüce burada düşürsüz, cahil ve saf birçok kişileri etrafına toplamış. Taraftarlarının sayısı kısa zamanda 10 000 kişiyi bulmuş.

Bedrettin, adı geçen bu dinsizin eline düştüğünü anlamış ve ondan kendisine zarar geleceğini sezmış. Osmanlı diyarında daha fazla kalmamış, oradan İsfendiyara kaçmış. Fakat Kastamonuda da kalmamış, deniz yoluyla Ulahyaya geçmiş. Ulahya hükümdarı onu dostça karşılamış ve aralarında anlaşma imzalamışlar.

Sultan, dinsiz Mustafanın hareketini öğrenince, oğlu Murada haber göndermiş; Aydındaki sapıklığı, memnuniyetsizliği ortadan kaldırmasını emretmiş. Murat ordusunun yaklaştığını duyan 10 000 den fazla dinsiz, müdafaaya karar vererek Karaburunda toplanmışlar ve çetin bir savaşa girmişler. Her iki taraf da ağır kayıplar vermiş.

Torlak Kemal de, sapıklık ve allahsızlığı ile etrafına 7 000 kadar adam toplamış. Diğerleri ise, sünnilik kabul ederek cezadan kurtulmuşlar.

Murat, Anadoludaki isyanı bastırmağa uğraşırken Mehmet de, Selâniği zaptetmek maksadiyle Rumeliye yürümüş. Maksadına ulaşamayınca, şehrin dolaylarını yağma etmiş ve bol ganimetle Serese gelmiş. Burada ona Bedrettinin isyan ettiğine dair haberler gelmiş. Bedrettin Ulahyada topladığı dinsiz sürüleriyle Silistre ve Deliorman üzerinden ilerlemiş. Rumelinin her yanına müritler göndermiş. Bunlar türlü, allahsızca kışkırtmalarla birkaç bin kişiyi ayaklandırarak Şeyhin tarafına kazanmışlar.

Bedrettin her yerde Börklüce ile Torlak Kemalin kendi müritleri olduklarını söylüyormuş; dünyayı zaptedip müritleri ve taraftarları arasında taksim etmenin kendisine havale edildiğini söylüyormuş; türlü hayvanca ihtiras ve isteklere kapılıyormuş; şarap içme cüretinde bulunuyor, birçok diğer yasak şeyleri yapıyormuş. Bunun sonucu olarak, Rumelide kısa bir zamanda din çökmüş, devlet düzeni bozulmuştu.

Sultan, bunu ve oğlunun Anadoludaki zaferini öğrenince, Bayazıt paşaya isyanı bastırmasını emretmiş. Bayazıt paşa büyük bir ordu ile hareket etti. Korkunç bir çarpışma olmuş. Bedrettin ordusu bozguna uğratılmış. Kendisi ise Deliorman'a kaçmağa muvaffak olmuş. Orada yine bir takım serseñileri etrafına toplamış; isyan etmekten vazgeçmemiş. Bunun üzerine Bayazıt paşa, bir yandan şeyli Bedrettine açıkça hücumu hazırlanırken diğer yandan ona mü-

rit olup yakalanmasını kolaylaştıracak birkaç sadık adamını gizlice hazırlamış. Adamları istenileni yerine getirmişler. Gene o zaman Torlak Hudbin Kemal de yakalanmış. Sultan, bir bilimsel tartışma düzenlenmesini emretmiş. Bu sırada herüz İrandan gelmiş bulunan Molla Haydar Hüdân, tartışmayı yürütmeye tayin olunmuş. Tartışmada Bedrettin yenilmiş. Bunun üzerine Sultan, onun öldürülmesini emretmiş. Başkalarına da ibret olsun diye Sereste bir meydana asılmış. Fakat Şeyhin bütün emlakını evlâllarının elinde bırakmış. Bu, 823 (1414—1420) yılında olmuştur.

MÜSLÜMAN VE HRİSTİYAN AHALİDEN KANUNSUZ PARA CEZASI TOPLANMASI

Bitolya, Lerin ve Ostrov kadılarına ait 15 aralık 1607 tarihli Sultan fermanından. — Вк. Турски документи за историјата на македонскиот народ, Серја прва, т. Скопје, 1963, с. 17. Материјал Тсв. Георгиева tarafından sağlanmıştır.

Voyvoda ve haraççıların, mühterem vezir Ahmet paşanın Bitolyadaki binalarında oturan müslüman ve hristiyan ahaliyi sebepli sebepsiz rahatsız ettikleri bildirildi . . . Ahmet paşa ise, Padişah gelirlerinin baş defterdarı, bugün de gelirleri toplamak idare mekanizmasına yeni bir düzen vermek, memleketteki durumu ıslah etmek ve Rumelideki zulümleri durdurmakla görevlidir. Hiçbir kanunsuzluğu görüp ispatlanmadığı halde, onların halka işkence ettikleri, buranın yerlisi olmadıkları halde kendilerinden para cezası ve haraç aldıkları anlaşılmıştır.

BENDO ALİ BİR BULGARI BITOLYA HAPİSANESİNDEN KURTARIYOR

Bitolya kadısının 4 ile 18 Şubat 1640 tarihlerine ait protokolundan. — Вк. Турски извори за ајдутството и арамијството во Македонија (1620—1650) Скопје, 1961. Материјал Тсв. Георгиева tarafından sağlanmıştır.

Bitolyada merhum vâkıf „Bazirkan zade“nin vârisi Mehmet, sayın adaletli şerait mahkemesine müracaat etti ve şehir hapisanesi gardiyanı Hüseyinden şikâyetle dedi

ki: „Adı geçen vâkıfa Bistritsa köyü halkının 1700 akça borcu olduğu anlaşıldı. Bu borç için halk birbirine kefil oldu. Adaletli şeriat uyarınca, adı geçen köyden hristiyan (zımmi) Dimo tevkif edilmişti. Fakat adı geçen Hüseyin, bizden habersiz ve izinsiz olarak borcunu bize ödemedi bu adamı hapisten çıkardı. Dimonun dinlenilmesini ve sayın şeriatı göre meblâğın (paranın) adı geçen kişiden (Dimodan) alınmasını istedim.“ Kendisine sual sorulan Hüseyin şu cevabı verdi: „Bu adam, sözü geçen parayı vermediğinden dolayı, aynı emre göre tevkif edildi. Bu sırada, yaptığı pek çok haydulluktan dolayı kaçıp Bitolyada yerleşmiş olan, Avlonalı eski alay beyi, serkeş, mahut Bando Ali, uşaklarını arkasına takıp hapisaneye hücum etti. Kapıyı kırdı Beni dövdü ve adı geçen zimmîyi zorla serbest bıraktı. Or u kendi isteğim ve kendi elimle serbest bırakmış değilim.“

Adı geçen Hüseyinin ifadesinin hakikat olduğuna dair müslümanlardan delil istendiği zaman, pazarbaşı Mehmet, diğer bir Mehmet ile beraber mahkeme heyetinin karşısına çıktılar, ve „Yazılı olduğu gibi, olup biteni gözümüzle gördük.“ dediler; „adı geçen Bendo Ali, adamlarıyla birlikte kilidi kırdı ve adı geçen Dimoyu serbest bıraktı. Bu suretle, bu hâdise hakkında böylece şahitlik ediyoruz.“ Bunların ve miş olduğu malûmat kabul edilince, adı geçen Hüseyin suçlanmaktan kurtuldu.

BITOLYA HAVALISINDEN TÜRKLERİN SELANIKTE ASKERLİKTE KAÇMALARİ

1656 yılı güzünde Bitolya kadısına verilen bir emirden. — Вк. Турски извори за ајдутството и арамијството во Македонија (1650—1670), s. 48—49. Materyal Tsv. Georgieva tarafından sağlanmıştır.

Kazanızdan gelen bütün sekbanlar (seymenler) kaçmışlardır. Seçilen sekbanlar, Vilâyet zaimleri³ bize daha önceden: „Kendilerine üçer ay maaş ödedik“ diye bildirdikleri halde, yirmi gün bile tamamlamadan kaçmışlardır. Bu (emir) alınınca, hemen kaçanların cedveli yapılmalı ve

3. Zâimi — arazi sahipleri.

bize gönderilmeli; yahut gönderilen ağa ile beraber (sekbanların) kendileri Selâniğin müdafaası için buraya gönderilmelidir.

BULGAR VE TÜRKLER SOYSUZLAŞMIŞ ASKER ÇETELERİNDEN ÇEKİYORLAR

1656 yılı başlarında Rumeli kadı ve hâkimlerine gönderilen bir Sultan emirnamesinden. — Вк. Турски извори за ајдутството и арамијството во Македонија (1650—1700), s. 14. Materyal Tsv. Georgieva tarafından sağlanmıştır.

Adı geçen taraflarda askeri birliklerine dönmeyen bazı kimseler belirmiş ve hiçbir geçim vasıtasına sahip olmadıklarından, âdilâne şeriata aykırı olarak fakir reâyadan bazı kimselere baskın yapıyorlar ve ehli iman sahiplerine işkence ediyorlar. Yerinde şeriat uyarınca bir yoklama yapılmalıdır.

BULGAR VE TÜRKLERİN BİR TÜRK ÇİFTLİĞİNİ YAĞMA ETMELERİ

Bitolya kadısının 1658 yılına ait protokolundan — Вк. Турски извори за ајдутството и арамијството во Македонија (1650—1700), s. 23—24. Materyal Tsv. Georgieva tarafından sağlanmıştır.

Bu vesikanın yazılmasına sebep şudur: Bu vesikanın sahibi olan Bitolyalı Sinan bey zâde Abdul Baki Çelebi, şeriat mahkemesine müracaat etti. Prilepten Ali Çavuşun uşağı Mehmede karşı şu şikâyetnameyi sundu: „Adı geçen Ali Çavuşun halayığı, adı geçen Mehmet Durak, Mustafa, Deli İbrahim, Hasan Yazıcı, Ferhat Subaşı, Jivko ve Prilep kazası Provsçe köyünden zimmîlerden Dragonun oğlu Stefan, Petkoğlu Mitan, adaletli şeriata aykırı olarak, adı geçen kazanın Kanatlar köyünde bulunan çiftliğime hücum ettiler; çiftçilerin malını ve yiyeceklerini yağma ettiler; çiftlikten âlet ve edevatı kapıştılar, üç ırgatımla iki de çobanını kaçırdılar.“ İstintak edilen Mehmet, olayın yazılmış olduğu şekilde geçtiğini tekrarlayarak itiraf etti.

SOFYA SANCAĞINDAN TÜRK KÖYLÜLERİNİN BİR SİPAHİYE HÜCUM ETMELERİ

Sofya kadısının 18 Mayıs 1793 tarihli raporundan. Materyal B. Tsvetkova tarafından sağlanmıştır ve Известия на държавните архиви, т. VIII. София, 1964, s. 239 „Нови архивни източници за въоръжената съпротива в българските земи срещу турския феодален ред през XVII—XVIII в.“ başlığı altında yayınlanmıştır.

Buyurtu sureti — Sofya kadısına, Sofya mütesellimine⁴ ve saray silâhdarı ve ilerigelenlere, subaylara, memurlara mahsustu. Sofya kazasının Küçükaba köyünden müslümanlar, Sofya kazasının Gaytanovo köyünden sipahi Şemsetine güpegündüz hücum etmişler, şişane⁵ ile üzerine ateş açmışlardır.

SİPAHİ MUSTAFANIN KARLOVO AHALİSİNİ CİZİYE ÖDEMEMEYE TEŞVİK

Filibe (Plovdiv) kadısı Mustafanın Sadrazama 22. XI. 1730 tarihli önergesi. — Bk. HBKM. Op. отдел, ф. 88, арх. ед. 89. tercüme eden St. Dimitrof.

Filibe (Plovdiv) kazasının Gübsa nahiyesinde dağınık bir halde yaşamakta olan reâyadan cizyeyi toplamaya Ali Bekir tayin olunmuştur. Cizye makbuz senetlerinin taksiminden sonra fermanda gösterilen şartlara göre, paraları toplamağa başlamıştır. Fakat Karlovoda oturmakta olan Sofyalı sipahi Mustafa, reâyaya: „Cizye ve sair vergiler kaldırıldı.“ demiştir. Böylelikle, isyana ve miri gelirinin dağılmasına sebep olmuştur. Adı geçen nahiyenin mahkeme vekili, ihtirastan uzak kimselerden aldığı malûmata göre, bildirir ki, eğer adı geçen sipahi Mustafa başka bir tarafa sürgün edilir ve her hangi bir kaleye kapanırsa, miri gelirinin toplanılması mümkün olacaktır.

(Sadrazama verilen tahririn özetidir)

(Plovdiv) Filibe kazasının Gübsa nahiyesinde reâyaların durumlarına göre ödemeye borçlu oldukları cizyenin toplanılması için mübaşir gönderilmiş. Fakat sipahi Mus-

⁴ Mütesellimin — vergilerin toplanılmasıyla memur kişi.

⁵ Şişane — ramlusu altı yivli tüfek

tafa adında biri: „Sizden üç yıl cizye ve diğer vergiler alınmayacaktır“ diyerek reâyayı aldatmış ve böylelikle cizye gelirlerinin dağılmasına sebep olmuştur. Adı geçen Sipahi Mustafanın bir kaleye hapsedilmesi için emir çıkarılmasını ve reâyadan cizyeden kalan vergilerin toplanması istenmektedir.

Cizye mahkeme yoluyla toplanmalıdır. Bu halde de muhalefet eder ve zarar getirirlerse, kaleye kapatılmaları için emir çıkarılması istenmelidir.

(Vesikanın arkasındaki özet)

Emrin özeti şudur: Mahkeme yoluyla toplansın ve eğer bu takdirde de kaçınırlar ve karşı koyarlarsa, bunların kaleye kapatılmaları için emir çıkarılmalıdır.

BULGAR VE TÜRKLERİN KIRCALILERE KARŞI MÜŞTEREK HAREKETLERİ

XVIII yüzyılın sonlarında ve XIX yüzyılın başlarındaki kircali azgınlıkları sırasında, Bulgar ahali ile beraber Türk ahali de büyük sıkıntılar çekmiş ve keyfi hareketlere hedef olmuştur. Bu sebepten kendilerini, ortaklaşarak savunmuşlardır. Gerçekten de birçok yerlerde Bulgar ve Türkler, köylelerini, Kircali ve başıbozuklardan korunmak için silâh kullanmışlardır. Kircali hareketleri Sultan için de tehlikeli bir hale gelince, tahtının tehlikeye düştüğünü gören Sultan, özellikle Vidin valisi Osman Pazvantoglu Ayaklanması sırasında kircalilere karşı fakir Türk ve Bulgar ahalinin yardımlarından faydalanmaya başvurmak zorunda kalmıştır. Fakat buna iki yönden bakmalıyız. Sultan, bununla tahtını korumak ve kuvvetlendirmek istemiştir, köylüler ise bu sayede kendi mallarını ve canlarını korumuşlardır. Ama yoksul Bulgar ve Türk ahalinin kircalilere karşı giriştikleri bu müşterek hareketler, her iki ahali arasında iyi ilişkiler kurulmasına yardım etmiştir.

1

Güney Rumeli kadınlarına ve idare organlarına ait 13 Temmuz 1793 tarihli Sultan emri:namesinden. — Bk. Д. Ихчиев, Турски държавни документи за кърджалиите, Сборник за народни умотворения, наука и книжнина кн. XXII и XIII. 1906—1907, s. 13—17.⁶

Yüce Sultanın iradesiyle kircalilerin, diğer tabirle dağlı eşkiyanın bedbaht reâyayı (hristiyanları) ve şehir

⁶ Сб. HBKM, кн. XXII, XXIII, Tsv. Georgieva tarafından derlenmiştir.

ahalisini (müslümanları) öldürmek, malını yağma etmek maksadıyla başladıkları isyan ve ihtilâli bastırmağa Çirmen sancağının valisi Hasan Paşa memur edilmiştir.

Dertli Mehmet ile Sinabî komutasındaki eşkiya çeteleleri, Pirdop ve Zlatitsa taraflarında muhasaraya alınmışlardır. Alınan son haberlere göre, bu çarpışma esnasında eşkiya âsilerden çoğu mahvedilmiş, kesin yenilgeye uğratılmış, diğer geri kalanların ise, başlariyle beraber, hâlen ordum ile aralarında çetin çarpışmaların devam etmekte olduğu semtlere kaçıkları anlaşılmıştır.

Adı geçen eşkiya güruhunun ciddi olarak takibclüdüğüne ve parçalandığına dair haberlerin alındığı ve keza bunların İmparatorluğunun ordularıyla döğüşüklerine dair haberlerin geldiği su anda sizin taraflarda kalabalık bir eşkiya güruhunun belirdiğine ve fakir reâyaya (hristiyanlara) ve müslüman ahaliye iştirilmedik zararlar getirdiklerine dair taktirinizi aldım.

Mâlûmunuz olduğu gibi, benim bu konudaki yüksek iradem, başlıca olarak bütün dağlı eşkiyaların tamamen mahvedilmesi, ve bu kanlı dalaşmanın tamamen bitirilmesi olduğundan, bütün kaza ayânına, zabıtlere ve tebalılara (müslümanlara) ve hristiyan reâyaya şunu emrediyorum: Buldukları köylerde veya kasabalarda eşkiya belirdiği takdirde, reâyaya olsun olmasın, bütün erkekler, tek bir adam gibi bir araya toplanıp birleşmeli ve eşkiyayı bastırmalı, onu dinlenmeğe imkân vermeden biredek yakalayıp öldürmelidirler.

Diri tutulan eşkiyalar, yakalandıkları mahallerdeki müslüman ve hristiyan ahali tarafından kurulmuş genel mahkemelere teslim edilmeli ve aynı genel mahkeme şurasının oybirliği ve rızası ile ölüme mahkûm edilmelidirler.

Sadrızam diyor ki . . . „Kaza ayânı, din ve millet farkı gözetmeksizin, reâyaya olsun olmasın, her bir kazadan teba ve reâyanın razılığı ve umum gayretiyle hep birlikte eşkiyalara hücum etmelidir . . . “

Karşılık olarak ben de ona cevabı veriyorum:

„Soyguncu ve yolkesicileri tamamiyle mahvetmek ve keza devletin çeşitli yerlerinde kanlı cinayetlere son vermek hususundaki usul hakkında izinle tamamiyle hemfikirc olduğumu kaydeder, şu yüksek sultanlık makamından size münasip bulduğunuz gibi hareket için tam bir salâhiyet veririm. Reâyaya taifesine, eşkiyalara karşı diğer tebalalarım ile birlikte çarpışmalara katılmasına, dövüşmesine,

icabettiği kadar müsaade etmene izin veriyorum ki, ancak ve ancak takibolunan yüksek gayeye ulaşmaya allah nasibetsin. Varsın bu iç ihtilâl umum gayret, emek, kuvvet ile, hep birlikte hareketle bastırılınsın ve tamamiyle kaniim ki, böyle olunca istenilen sonucu inşallah ulaşılacak, eşkiya unsurları tamamiyle mahvedilecek ve memlekette barış, huzur, kanuna itaat ve adalet temin ve tesis olunacaktır . . . “

Bütün ahali, reâyaya ve müslüman halk, hep birlikte hareket etmek için el ele vermeli ve toptan, umum gayretle, cesurâne ve azimkârane bir surette eşkiyalara hücum etmeli ve biredek onları öldürmelidir.

Sadrızam, kendilerine verilen salâhiyetler dahilinde, adı geçen kapucubaşının huzurunda derhal idam cezasının infazına başlamaya, keza ayânlarına, ahaliye ve reâyaya gereken teşviki yapmaya, dağlı eşkiyalara karşı el altından satın alarak, azimkârane ve cesurâne harekete teşvik etmeğe mecburdur.

Eşkiya öldürdüğünden ve malını benimsediğinden dolayı tek bir kimsenin takibolunmaması için, Sadrızam emrinin metnini etrafa yaymalı, eşkiyaları öldüren ve malını yağma edenlerin takibolunmayacağı, tam aksine, hükmetçe buna teşvik edildiği bildirilmelidir . . .

Sadrızam tarafından ihtar kabilinden sizlere yapılması gereken bildirilerden sonra, sizler müslüman ve reâyanın bir araya toplanmasında ve böylece müşterek gayretlerle soyguncu eşkiyalara hücum etmede gereken bütün telbirleri almağa ve her türlü gayretleri göstermeğe mecbursunuz.

2

Sultanın 29 Haziran 1793 tarihli fermanından.
Вк. Д. Ихчиев, Турски държавни документи
за кърджалиите, s. 28.

Veihası, yüksek sultan emrinin icrasına geçilmesi için, kazanızdan bütün ayanilere, zabıtlere, ahaliye ve hristiyan reâyaya nefsinin müdafaa ve birlikte hareket fikrini telkin ederek mutlak bir hürriyet vermeğe borçlusunuz. Dağlı eşkiyaları, hangi kazaya saldırmış olurlarsa olsunlar, reâyaya veya değil, bütün ahali bir araya toplanıp onlara nefes aldirtmacasına hücumla geçmelidirler.

Sultan III Selimin 29 Haziran 1793 tarihli fermanından. — Вк. Д. Ихчиев, Турски държавни документи за кърджалиите, s. 30—31.

Velhasılı, yüksek sultan niyetinin icrasına geçilmesi ve onun gerçekleştirilmesi için, müslüman olsun, hristiyan olsun, bütün sadık tebalılarımıza, keza kazalı ayânlere, zabıtlere ve hâkimlere, her hangi bir yerde beliren âsiyi öldürmede ve onu en amansızca takibe tamamen müsaade ediyorum.

Benim yüksek sultan emrime istinaden, hiç acımadan eşkiyanın kanını dökeceksiniz, çok çok hesabını yapmadan öldüreceksiniz. Her bir sancağın ahalişi, keza hristiyan reâya hep birlikte silâhlı olarak, umum gayretle, eşkiyalara her gördükleri yerde hücum etmeli, taarruza geçmeli, lâzım geldiği gibi cezalandırılmalıdırlar. Sağ olarak ele geçirilenlere ise hiçbir merhamet gösterilmemeli, esirgenmemeli, hiçbir şeyi gözönüne almaksızın, âdeta mahvedilmelidir.

Sultanın Sofya kadısına 7 Mayıs 1797 tarihli emrinden. — Вк. Д. Ихчиев, Турски държавни документи за кърджалиите, s. 36.

Onların, kırcalilerin geçmelerine engel olabilmek için, her şeyden önce, din farkı gözetmeksizin, Sofya kazasının ahalisini toptan silâhlandırılmalı, gerekli sayıda seymenlerle birlikte mevziler ve boğazlar muhafaza edilmeli. Bu müşkül müdafaada eşkiyalardan tek birine Balkanın öte yanına geçmesine meydan verilmemelidir.

BITOLYA TARAFINDAN TÜRK VE BULGARLARIN TAHSILDARLARDAN ŞİKAYETLERİ

Ahalinin Rustem beyin keyfi idaresinden şikâyetini ihtiva eden III Sultan Selim 3 Ekim 1803 tarihli fermanındadır. — Вк. Турски документи за Македонската исторја, т. II, s. 34. Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Bitolya kazasından müslüman ve hristiyan reâya ta-

rafından sunulan dilekçede denmektedir ki: Adı geçen kazadaki koyunlardan 1216 (yani 1801) yılına ait vergilerin toplanması kendisine havale olunan Rustem bey, tayin olunan taksa ile yetinmemekte, bu kazadan reâyanın sahibolduğu koyunlardan koyun başına tayin olunan üç aspri yerine, talimatnâmeyle aykırı olarak, dört aspri istemektedir. Böylelikle, reâyaya haksızlık etmiştir. Merhamet için yalvarıyorlar, bu hal benim emri şerifimle durdurulmalı ve bertaraf edilmelidir.

BITOLYA TARAFINDAN KÖYLÜ TÜRKLERİN AĞIR VERGİLERİN AZALMASINI İSTEMELERİ

Bitolya kadısının, Bitolya kazasının Kistoar köyü ağasına göndermiş olduğu 28 Nisan 1803 tarihli kararından. — Вк. Турски документи за македонската исторја, т. II, 1953, s. 5. Materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Sicile göre, hanenin bir çığreğinden yarısını (yani 1/8 hane) borçlu olan adı geçen köyden müslümanlar, şeriat mahkemesini haberdar ettiler ki, hükümet talimatnâmeleri gereğince kendi paylarına düşen muntazam ve ağır vergileri ödiyecek bir halde değillerdir, pek düşkün bir durumdadırlar ve perişan olacaklardır.

Adı geçen köy ahalisinin müşkül duruma düşmesini önlemek için, şehir âyanının ve eşrafın razılığı üzerine kaydolunan tutarın yarı çeyrek (yarıyarıya) azaltılması ve idare tarafından taksim olunan vergileri ödemeleri kararlaştırılmıştır.

BULGAR VE TÜRKLER KIRCALI EŞKIYALARINA KARŞI HEP BİRLİKTE SAVAŞMIŞLAR

P. Hitof'un „Моето пътуване по Стара планина, Букуреш,“ 1871, s. 142—143.

Bu kaniçiciler XIX yüzyılın başında iki kuvvetli haydut çetesi kurmuşlar ve bütün Avrupa Türkiyesini ateşe vermişlerdir. Çetelerden birinin önderi Kara Feiz, ötekinin ise Tokakçı imiş. Birincisinin 200, ikincisinin ise 300 den fazla atlısı varmış. Bu kapısızlar, köy ve kasabaları, tam 12 yıl ateşe vermişler. Kırcalilerin Bulgaristandaki

ettüklerini bir kalem yazmaya yetmeyecektir. Bütün Balkan yarımadası baştan başa ateşe verilmiştir. Sadece bir kaç kasaba ile bir kaç da büyükçe köy sağlam kalmıştır. Bu şehir ve köyler de şunlardır: Filibe (Plovdiv), Yanbol, Karnobat, Aytos, Stara Zagora, Gabrovo, Karlovo, Kalofier v. s. Bütün küçük köyler yakılıp kül edilmiştir. Bulgarilerden korunmak maksadiyle, Türk ve Bulgarlardan müteşekkil bir kaç büyük çete meydana getirilmiştir. Fakat bu çeteler sık sık bozguna uğratılmışlardır. Makedonya çetesi, yukarıda adı geçen Nikola tarafından idare olunmuştur.

KIRCALILERDEN HALKIN BULGARI TÜRKÜ AYNI DERECEDEN ZARAR GÖRMEKTEYİMİŞ

G. S. Rakovski'nin hayatından. — Вк. М. Арпавидовин редакторлуги altında Съчинение на Г. С. Раковски, София, 1922, s. 8—12.

Kırcaliler yeniçerilerle birlikte sultan hâkimiyetine karşı imişler. Bulgarların ve kendi işi ile uğraşan Türk ahâlisinin üzerinc hemen aynı şekilde baskı yapmak, soygunculuk etmekten başka hiçbir gayeleri yokmuş... İkincisi de, Razgratlı Hasan efendi idi ki, Türkler kendisine Gâvur Hasan diyorlardı, sünkü o, Bulgarlara işkence etmek şöyle dursun, üstelik ozamanlar serserice dolaşmakta olan delibaş, gemalmaz Türklerden Bulgarları koruyormuş.

KIRCALI TEHLİKESİNE MARUZ KALAN SOFRONİY VRAÇANSKI BİR TÜRK HANESİNE SİĞİNİMİŞ

Софроний Врачански, жито и страдание, София, 1942, s. 29—31, materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Plevneye ölümler yortusunda (zaduşnitsa) ulaştım ve ertesini cuma gününe kadar hiçbir vaka olmadı. Akşamın geç vakti Gürcü paşanın delileri geldiler, kapıları kırmağa

7. Osmanlı esareti yıllarında „Bulgaristan“ sözünden umumiyetle Kuzey Bulgaristan, özellikle Kuzey Doğu Bulgaristan anlaşılıyordu.

başladılar... Acaba ben nereye kaçmalıyım? Kasaba dışında bir yere gidilemezdi. Herhangi bir hristiyan evinde kalmam imkânsızdı. Kaçtım ve bir Türk hanesinin haremliğine gizlendim.

Gürcü paşa bir iki gün oturup gider diye düşündüm. Fakat öyle olmadı; çünkü on gün kaldı. Onun hareket ettiği gün altı bin kişilik ordusuyla Hüseyin paşa geldi, ne hristiyan, ne müslüman evini aramadan bırakmadı. Her yanda bir kadın çığılığı, feryadı koptu. Fakat kim duyar? Bizim haneye de geldiler; lâkin burada atlarını çekecek yer bulamadıklarından, beğenmediler. Evi gezip dolaşmaya başlayınca, ben korkudan hanımın yanına kaçtım. O da, âdet icabı, kendisine bakmıyayım diye yüzünü öte yana çeviriyordu.

Bu Paşa da Plevnede 15 gün kaldı. Böylece, bu Türk haremliğinde 26 gün kaldım. Ramazan ayına rasladı. Türklerle yiyecek bir şeyler yoktu... Yemeyi bir yana bırak, pek çok defa ekmezsiz kaldığım günler de oluyordu. Çünkü bu Türk fakirdi. Daha fazla mısır ekmeği yiyorlardı. Biraz da lâhna turşusu vardı.

Aradan üç gün bile geçmemişti, kasaba içinde büyük bir huzursuzluk belirdi. Ne var, diye sordum. Dediler ki, kırcaliler kasabanın kenarına kadar gelmişler, mutlak kasabaya girmek istiyorlarmış. Kadınların ve hristiyan kadınların kıymetli eşyalarını taşımakta olduklarını, ağlıyarak müstahkem Türk mahallesine doğru koştuklarını gördüm. Bu saatte zavallı fakircik, karısıyla birlikte yanına biraz ev eşyası aldı, evlerinden kaçıp gittiler. Ya ben nereye kaçmalıydım? Bazıları, çeşçevre taş duvarla sarılı olan bir hana kaçmamı tavsiye ettiler. Orada pek çok Türk bulunduğundan, kırcalilerin burayı soymayacağını söylediler. Ben de bu hana vardım, orada kırcaliler Turnovaya gidinceye kadar 15 gün oturdum.

BULGAR VE TÜRKLERİN KIRCALI EŞKİYALARINA KARŞI HEP BİRLİKTE SAVAŞMALARI

Z. Стоуаповин Записки по българските въстания, София, 1928, s. 182.

Bulgarlara da, Türklerle birlikte açıkça silâh taşımaları müsaade olunuyordu. Kırcalı akıncıları zamanında silâh kullanarak saldırganlardan korunmakta serbestmişler;

onları öldürüyorlar, Türk ve Bulgarlardan çeteler meydana getiriyorlarmış. Daha sonraki zamanlarda bu haller, Bulgarlar için bir suç sayılmaya başlamış.

BITOLYA TARAFINDAN TÜRKLERİN SULTAN SARAYINA KOYUN VERMEK İSTEMEMELERİ

II Muradın Bitolya kadısına göndermiş olduğu 2 Kasım 1815 tarihli fermanından. — Bk. Типски документи за македонската историја, т. III. Скопје, 1955, s. 78. Materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Samokof havalisinde bulunan Bitolya kazasında 1229 (= 1814) yılı için istenen dört bin beş koyun yerine üç bin altı yüz baş teslim edilmiştir. Diğer kalan dört yüz baş koyunun teslimi istenince, sayıcıbaşına şu cevap verilmiştir: „Teslim edilmeden kalan koyunlar, bütün ahali tarafından yapılan bir taksime göre, adı geçen kazada oturan yürüklerin payına düşen kısımdır.“ Velhasılı, geri kalanlar onlara (yürüklere) ait olan borçtur. . . Bu koyunlar yürüklerden istenince, onlar da cüretkârca şu cevabı vermişlerdir:

„Hattâ, Sultan fermanı dahi gelmiş olsa, biz (koyun) vermeyiz“.

Keza mezkûr kazadan otuzuncu yıl (= 1815 yıl) taksimine göre dört bin koyundan üç bin altı yüzü teslim edilmiş, dört yüz beş koyun ise yukarıdaki ızhattan anlaşıl-
mış olduğu gibi, daha teslim edilmemiştir.

TÜRKLERİN DEVLETE KOYUN VERMEYİ REDDETMELERİ

II Muradın 16 Kasım 1824 tarihinde Doıran, Tikveş ve diğer kadılara göndermiş olduğu fermanından Bk. Турски документи за македонската историја, т. IV, Скопје, 1957, s. 98 Materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Doıran, Tikveş, Radomir, Strumitsa ve Samakof havalisinde bulunan kazalardaki yürük gruplarının temsilcileri, vergiden muaf olduklarını iddia ederek, sahibi oldukları koyunların sayılmasına razı olmamışlar ve 1239 (= 1823) yılına ait vergileri ödememişlerdir.

BITOLYA İMAMININ İHTİLALCI FIKIRLERİ YAYMASI

Rumeli valisinin 13 Mart 1825 tarihli emrinden. Bk. Турски документи за македонската историја, т. IV, s. 105. Materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Bu defa âni olarak haberdar edildim ki, Yusuf adındaki Bitolya imamı işine bakmayıp, şan şöret kazanmak maksadiyle, vazifesi dışında kalan sahte mefkûreleri etrafa yayıyormuş. Böylelikle, bazı safdil insanları tahrik ederek, şehirde bir isyana sebep yaratmak istiyormuş. Din ahkâmına göre, benzeri kimselere de ibret için bu âsi cezalandırılmalıdır. Bitolya kadısı ve kaymakamı, siz emrimiz eriştikte, adı geçen kişinin derhal tutuklanıp, bağlanıp Kriva palankaya sürgün edilmesi için emek ve gayretinizi esirgememelisiniz.

SLIVENDEN BULGAR VE TÜRKLERİN DEVLET MEMURLARININ KEYFİ İDARELERİNİ PROTESTO ETMELERİ

Bulgar ve Türklerin 25 Eylül 1842 tarihli kolektif dilekçeleri. Bk. НБКМ, Оп. отдел, ф. № 138, Сливен, а. е. № 9 G. D. Giltbof çevirmiştir.

Uzun ömür ve saadetinizin âciz duacılarımız olan bizler hâlimizi sizlere arzederiz ki:

Slivne (Sliven) kasabasında yaşamakta olan islâm ve reâya (müslüman olmayan bulgarlar), hepsi de abacı, şeriat mahkemesi huzuruna gelip kendilerine yapılan zulümleri anlatarak şunları ricada bulundular: Edirne müşirleri devletli Sait Paşa hazretleri tarafından bir buyruktu ile kapiçibaşlarından Elhac Emin ağa adında biri Darı Derede (şimdi Zlatograd) ve Ahı Çelebide (Smolende) işlenen, Şahane ordusuna kışlık elbise için lâzım olan abayı almak için şehrimize geldi. Bununla birlikte, mevcut dokuma tezgâhların sayılarının artırılması için tetbir almağa mum'î ilâhi kulları memur edilmişti. Yukarıda bahsolunan buyruktuyu bizlere okuduktan sonra, hepimiz birlikten umuru devleti canla başla, gönül birliği ile icraya hazır olduğumuzu beyan ettiğimiz halde, adı geçen dergâhî ilâhi, abayı satın almak için açılan aba pazarını kapattı, kendi konağına götürdü, orada türlü türlü marâza ile,

fukara ve zayıf kullarını rencide etmekten de geri durmadı. Onun bu keyfi hareketi şehrimizin refahını ve huzurunu rencide ettiğinden, adı geçenin yaptığı baskının kaldırılmasını rica eder, siz müşavirlere bu dilekçeyi sunarken, bunun şeriat mahkemesi tarafından teyidolunmasını ve bir ilânın çıkarılmasını ve bundan bir nüsha da siz müşavirlere yukarıdaki mezkûr abacıların rızası üzere yeniden bakılması için arz olunur.

Elhac Hafız İsmail, Sliven kadısı.

Yaprağın arka tarafına, aynı isimle küçük toparlak bir mühür basılmıştır.

BELOGRATÇIKTAN MEHMET AGANIN BULGAR AHALİSİNE İYİ MUAMELESİ

Vidin müdürünün, ayaklanmış olan Bulgar ahalisinin durumu ile ilgili olarak Sultana gönderdiği 6 Ağustos 1850 tarihli bir dilekçesinden. Bk. Документи за българската история, т. III, s. 321.

Bir kaç gün önce, Belogradçik müdürü zâti âlileri, Hacı Mehmet ağanın refakat edeceği 18 kişilik bir heyetin dilekçesiyle İstanbul'a gönderilmesine razı gelinmesi için Kutlovitsa nahiyesi (şimdi Mihaylovgrat sancağı) ve Belogradçik ve Lom kazaları ahalisinden meydana gelmiş 150 kişilik bir heyet huzuruma geldi.

Aynı Mehmet ağa, dili iyi bildiğinden, bura reâyasının durumunu pek iyi tanıdığından, onlara karşı yumuşak davrandığından, kendisi oldukça münevver bir zat olduğundan, bundan başka, olayların daha başında buralarda bulunduğundan, bu taraflarda pek çok yerlerde vazifeye gönderildiğinden dolayı bir hayli masarif yaptığından, devlet hazinesinden kendisine 10 000 kuruş yol parası verildi ve yukarıda adı geçen heyetle birlikte vapurla gönderildi.

TÜRK VE BULGARLARIN ZORLA ÇELTİK TARLASINDA ÇALIŞTIRILMASI

Edirne valisine gönderilen 2 Haziran 1850 tarihli Sultan emirnamesi. Bk. Документи за българската история, т. III, s. 309—310. Materyal Tsv. Georgieva tarafından verilmiştir.

Filibe (Plovdiv) sancağının Karacadağ kazasından

Koca—Abdurahmanlar köyü müslüman (Türk) ve reâya (Bulgar) ahalisi bir dilekçe vererek şunu arz etmişlerdir:

Kendileri çiftçi olmadıklarından, Anadolu'da ve Rumelide çobancılıkla geçinmekte ve tespit olunan resim ve askeri vergileri tam olarak ödemekteymişler. Fakat Filibe tarafından çeltik sahipleri bu insanları çeltik tarlalarında işletmeğe mecbur ediyorlarmış; hattâ bazıları öngörülen maaşları, aylıkları ödemediyolarmış.

STARA ZAGORADA BİR TÜRKLE BİR BULGARIN DOSTLUĞU KANLI OLAYLARI ÖNLEMİŞTİR

Г. Димитров, Княжество България в историческо, географическо и етнографическо отношение, ч. III, София, 1900, s. 148—149.

1853 yılının melûn bir haftasında, Türkler aralarında Miraç bayramı sabahı kiliseyi basmayı, ele geçirdikleri Bulgarları keserek öldürdükten sonra evlerine dalmayı kararlaştırmışlar. Mustafa Çavuş adında zaptiyelerden biri, uzun zamandan beri bağıni işleyen bir Bulgar dostuna bu vaziyeti bildirmiş ve bunu karısından başka kimseye söylememesini ve cumaertesi gecesi onun hanesine gitmelerini emretmiş. Saf ve korkak Bulgar hemşehrilerinden hiçbirine haber etmeden, sabahleyin bağa doğru yollanmış. Karısı ise para, gerdan, bilezik gibi türlü kıymetli şeyi toplamağa başlamış. Bu sırada köyden kadının erkek kardeşi gelmiş. Kadın da kocasından duyduklarını biredek ona anlatmış. Bu adam, kadının söylediklerine kulak bile asmamış. Fakat giderken sokakta tanıdığı babayiğitlerden bazılarının silâh elinde dolaştıklarını görünce, şüphelenmiş. Dönüp tekrar kızkardeşinin yanına varmış, ona meseleyi tekrar anlattırmış. Söylentileri dikkatle dinlemiş. Sonra gidip kasaba ahalisinden bazılarına bu durumu bildirmiş. Söylenti ağızdan ağıza kasabada çabucak yayılmış. Kasaba ahalisi, pek iyi ve hamiyetli bir adam olan kaymakam Abdul Rahim'e vaziyeti bildirmiş. Kaymakam da kendi tarafından, zaptiyeleri vasitasıyla meselenin aslını katiyetle öğrenmiş, beyleri çağırmış, karakola haber vermiş, sokaklar tutulmuş ve böylece Stara Zagora Türklerinin niyetlerinin gerçekleşmesi önlenmiş.

BAŞIBOZUKLARDAN TÜRK AHALİSİ DE ÇEKİYORMUŞ

Rusede Prusya konsolosu Kaliş'in 24 Nisan (6 Mayıs 1854) tarihli raporundan. Вк. Документи за българската история из германски архиви 1829—1877) Hr. Hristof ile V. Paskaleva'nın redaktörlüğü altında, Sofya, 1963, s. 189.

Bu derme çatma ordunun işlediği suçlar karşısında Türkler derin acı duymaktadırlar. Bu soyguna uğramış bölge Türklerinin, hristiyanların çoğunun kaçmış olduğundan, daha fazla zarar gördüğünden değil de, bu çapulcuların Türklerin şerefini ihlâl etmesinden ve bu vahim zamanlarda hristiyanlara yapılan baskıyı protesto etme imkânını yaratmasındandır.

BULGAR VE TÜRKLERDEN MEYDANA GETİRİLEN KARMA MUHAFIZLARIN KÖYLERİ KORUMALARI

Rusede Prusya konsolosu Kaliş'in 8/20 Mayıs 1854 tarihli raporundan. Вк. Документи за българската история из германски архиви, s. 194.

Paşadan Mitropolitin bana gönderdiği bir dilekçe üzerine, muhtelif köylerin kendi kendilerini müdafaa etmelerine müsaade eden bir emirname almağa muvaffak oldum. Bu maksatla, her köyde beş hristiyan ile beş Türkten ibaret bir muhafız grubu çıkarılacaktır. Sadece bir köy, yani Tetovo kövü, hristiyanların eline silâh verme emrine karşı gelmiştir. Bunlara boyun eğdirebilmek için, Paşa tarafından ikinci ciddi bir emrin çıkarılması gerekti. O zamandan beri hiçbir şikâyetle bulunulmamıştır.

BAŞIBOZUKLARDAN ZARAR GÖREN TÜRK VE BULGARLAR

Rusede Prusya konsolosu Kaliş'in 15/24 Mayıs 1854 tarihli raporundan. Вк. Документи за българската история из германски архиви, s. 197.

Maalesef, büyük bir kısmı başıbozuklardan meydana gelmiş olan adı geçen askerlerin geri kaçışı, biri hristiyan, öteki de Türk olmak üzere iki kişinin hayatına mal olmuştur.

BULGAR VE TÜRKLER EŞKIYA ÇETELERİNDEN HEP BİRLİKTE KORUNMUŞLAR

Karlovalı Ev. Georgiefin N. Gerola gönderdiği 7 Haziran 1858 tarihli mektubundan. Вк. Из архивата на Найден Геров I, s. 115.

Buradaki insanlar, korktuklarından, zaptiye ve mütevelliden izin istediler ve geceleri 10 Bulgar pandarı, ko-naktan 5 zaptiye ile birlikte Bulgar mahallesinde dolaşarak onu korumaktadırlar.

RAZGRAT HAVALISİNDEN BULGAR VE TÜRKLERİN İDARECİLERDEN ŞİKAYETİ

Rusede Prusya konsolosu Kaliş'in 11. Aralık 1858 tarihli raporundan. Вк. Документи за българската история из германски архиви, s. 337—338

Mashar paşanın Razgrat sancağında yaptığı zulüm ve işkencelere karşı koyan ve halkı himayesi altına alan Razgrat müdürü Mehmet efendi, bura umum müdürü İsmail paşa tarafından vazifesinden azledilmiştir. Köy halkı, müdürün şahsında kendi koruyucusunu kaybedince, malına ve mülküne dokunulduğundan dolayı hayal kırıklığına uğramış. Aradan çok zaman geçmişti, bir kaç yüz hristiyan dan ve Türkten müteşekkil bir mürahhas heyeti İsmail paşaya göndermiş ve Mashar paşanın baskısına karşı himaye aramış. Bunun neticesi, İsmail paşa, heyetin isteklerini dinledikten sonra huzurundan kovmuş. Gönderilen bu heyetin baş teşebbüsçülerinin ve elebaşlarının bir güzel dövülmelerini emretmiş. Bu dövülenler arasında (şimdi Razgrat sancağındaki Ostrovo) Adaköy muhtarını Hüseyin Şoş, (şimdi Razgrat sancağının Yonkovo) Yonuş Abdal köyünden Hacı Kapral ve (şimdi Razgrat sancağının Duraç) Draşköy muhtarı da bulunmaktaymışlar. Yapılan ağır işkence yüzünden bu insanlar hâlâ Razgratta hasta yatmaktadırlar. Daha kaba işkenceye uğrayacaklarından korktuklarına, köyelerine dönmeye cesaret edememektedirler.

Bu esnada İsmail paşa, ahalinin kendisi aleyhinde şikâyetlerinin İstanbul'a erdiğini bildiğinden veya korktuğundan dolayı, tebalıların Mashar paşadan memnun olduklarını, Paşanın kendilerine hiçbir sıkıntıya sebep olmadığını teyidedecek bir mazbahanın sancaktan ahali tarafın-

dan çıkarılması niyetiyle, Mehmet bey adında birini Razgrat'a göndermiş. Fakat, ahali bu arzuya itaattan çekinerek imzalamadığından, İsmail paşa, Mashar paşanın lehine mazbahayı kabul ettirmek maksadiyle, burasının bölükbaşını Razgrat müdürü olarak tayin etmiş. Gelecekte aynı mazbaha, yapılması muhtemel bir şikâyeti yalanlamakta istifade edilecektir.

PANAGÜRİŞTEYE ZABIT TAYİN OLUNAN MEHMET AĞAYA DAİR BİR TAVSİYE MEKTUBU

N. Gerofun Plovdivten Panagürişteli H. Luka Pençefe göndermiş olduğu 5 Ocak 1855 tarihli mektubundan. Bk. Из архивата на Найден Геров, II, s. 189.

Sana şu mektubu ulaştıran Mehmet ağa, köyünüze zabıt olarak geliyor. Kendisiyle dünkü gün tanıştım, bana iyi bir adam gibi geldi. Köylünün kendisiyle iyi geçineceği kanaatindeyim. Onun halkla iyi geçinme arzusu şundan da bellidir ki, sizin köye gitmeden önce ora ilerigelirleriyle tanışma çareleri aradı. Buna göre, ben de onunla yakından tanışık olmanızın fakirlerin hayrına olacağı ümidiyle, sana hitaben şu mektubu yazıp veriyorum.

HÜCUMA UĞRAMIŞ BİR BULGARI KURTARMAĞA KALKAN BİR TÜRKÜN ÖLDÜRÜLMESİ

Rusede Prusya konsolosu Kalış'ın 7 Şubat 1859 tarihli raporundan. Bk. Документи за българската история из германски архиви, s. 353.

Santa (muhtemelki, Tırgovişte sancağının şimdiki Posabina veya Pomen köyleri olacaktır) köyünde güpegündüz Türkler bir Bulgara saldırmışlar ve onu öldürmüşler. Hücumu uğrayanı kurtarmağa kalkan bir Türk de keza kâtiler tarafından öldürülmüştür.

HAKSIZLIĞA UĞRAYAN BİR TÜRKE YARDIM

Edirne'de Rus konsolosu N. D. Stupin'in N. Gerof'a 26 Şubat 1859 tarihinde göndermiş olduğu bir mektubundan. Bk. Из архивата на Найден Геров, II, s. 323.

Bu mektubu size ileten Arnavut Hasan ağa, Dimotika

müdürü tarafından haksız yere hapse gönderilmiş ve orada Hacı ile müdür tarafından soyulduktan sonra, bura hapishanesine devredilmiş. Tahkikat neticesi, kabahatsiz olduğu görüldü. Fakat bu felâket onun aklı üzerinde tesirini göstermiş. Paşa onun eline, Etem paşaya mahsus taahhütlü bir mektup verdi. Ben ise sizden, nüfuzunuzdan faydalanarak ona polis dairesinde bir yer bulmanızı rica ederim.

SLIVENLİ BİR TÜRK P. HITOFUN ÇETESİNE YIYECEK SAĞLAMIS

1860 yılı çetenin Balkanda kışlamasına dair mülûttan. Bk. П. Хитов, Моето пътуване по Стара планина . . . , s. 24.

Kırım esnasında bir Türkün kışlasına gittim; oradan şarap, rakı ve üç de kısır inek satın aldım. Bu kışla, Slivende doğmuş olan H. Bayraktar Tavancınınındı.

TÜRKLER P. HITOFUN ÇETESİNE YATAKLIK ETMİŞLER

Esir düşen bir haydut, çetenin yataklarını ele veriyor. Bk. П. Хитов, Моето пътуване по Стара планина, s. 44—45.

İlkönce o, amcası papaz Yordanın büyük bir yurtsever ve mert bir adam olduğunu, 1861 yılında bize hayır dua ettiğini, silâhımızı takdis ettiğini ve kendisinden büyük yardımlar gördüğümüzü Türklerle anlatmış. Bundan sonra Korten köyünden (Sliven sancağının) Georgi dedeyi, Kriva Kraşa köyünden (Sliven sancağından) Gençoyu ele vermiş. Bu insanlar hakkında bütün bildiklerini anlattıktan sonra Kelecioğlu adında bir Türkün çetecilerimizi tedavi ettiğini, Osman ağa adında başka bir Türkün bizlere yataklık yaptığını, onun oğlu Bozvelinin de dostumuz olduğunu, Georgi dedenin oğullarının defalarca bize yardımda bulunduğunu Türklerle anlatmış. Bir sözle, bu vicdansız adam, çoğu Türk zindanlarında ölen pek çok dostumuzu ele vermiştir.

KOTULUKLERDEN VE AĞIR VERGİLERDEN TÜRKLER DE ÇEKMEKTEDİRLER

N. Gerofun Türkiye imparatorluğunda ahalinin ağır durumuna dair N. P. Ignatiefe göndermiş olduğu 28 Temmuz 1862 tarihli raporundan, Bk. Архив на Найден Геров I, s. 292.

Ploudivten Bitolyaya kadar bütün bu yerlerde, netice itibariyle bütün Türkiyede hristiyanların durumu budur. Türklere gelince, hükümet ajanları onlara karşı, hristiyanlara olduğu kadar insafsızca davranmamakta ve hristiyanlarla mahkeme karşısına çıktıklarında daima haklı çıkmaktadırlar. Fakat Türkler de ağır vergiler yüzünden perişan bir hale gelmişlerdir.

Yeni kararlara bakılırsa, hristiyanlar gibi Türklerin geleceği de daha karanlık görünmektedir. Birinci, ev vergileri bu yıl, geçen yıla bakarak yüzde on, on iki, on üç artmıştır; ikinci, köy istihlâkinin başlıca maddesi olan tuz, tekel altına alınmış ve iki misli pahalılaşmıştır; üçüncü de, atlara da büyük vergi konacaktır. Bu yılki kıtlık ve iribaş hayvan sayısının süratle azalması yüzünden, bu yeni vergiler olmasa da, köylüleri tamamen körletmek için, oşür yerine tespit olunan tuların alınması yeter.

Bu acıklı gelecek karşısında Türkler, tahta oturalıdan beri tebalılarına durmadan yeni yeni vergiler yükleten ve hallerinin hafiflemesi uğrunda hiçbir şeycik yapmayan Sultana lânetler okumaktadırlar.

EŞKIYA DIMITİR KILIÇLI İLE SOLAK MUSTAFA

1

„Цариградски вестник“ gazetesinin 428 sayısında basılan, Provadidan gönderilen, 26 Mart 1859 tarihli bir haber.

Bu haberde olduğu gibi, keza daha sonraki haberlerde de Solak Mustafa ile Kılıçlı Dimitirin faaliyeti, „yolkescilik“ olarak gösterilmişti. Resmî Türk hükümeti ve bu hükümeti destekleyen gazetelerden zaten başka bir tutum beklenemezdi. Fakat halkın gözünde bu adamlar halk koruyucusuydu. Bunun için de bu eşkiya, Türkler ve keza Bulgarlar tarafından büyük yardımlar görmüştür.

Şumenden göndermiş olduğum önceki mektupta, diğer meseleleri yazarken sonunda, Provadı tarafını harabette olan mahut eşkiya Solak Mustafa hakkında da yazmıştım.

Bugün de onun diğer bazı zulümlerini öğrenince, aynı adamın yeni maceralarını sizlere bildirmekte acele ediyorum.

Önce de belirtildiği gibi, kazalılar (kazada yaşayan halk) Solak Mustafanın böyle keyfine, korkusuz gezdiğini gördükçe, onun şerrinden kurtulmak için idare tarafından ona karşı tedbir alınmasını istemektedirler. Fakat vahşiyi andıran bu kaniçici, bir yandan Türk ve Bulgarları kendisine hayır dua etmeye zorlamakta, öte yandan da zulümlerine ve istediğini yapmaya devam etmektedir.

Hasırbeyli (şimdi Varna sancağının Zasmeno) köyünden bazı Bulgarlar önceki gün bana, Solak Mustafaya elbise almak için Şumnuya (Şumene) geldiklerini söylediler. İsteddiği 8 gaytanlı çakşır, 8 aba, 8 çuha entarinin 7—8 bin kuruşa çıkacağı tahmin edilmekte ve bu masrafı köylü ödeyecektir.

Bundarı başka, o taraftan köylüleri, kereste ve taş taşımak için angarya çalıştırdığını anlatıyorlar. Zira, her nerede yıkık köprü varsa tamir ettirecekmiş. Buna da kimse karşı koymuyormuş. Herkes ona itaat ediyor, hizmet ediyormuş; çünkü, aksi takdirde kellesiyle cevap verecekmiş. Onun bu insafsızca isteklerini yerine getirmek için Padişah işlerini ihmal ediyorlarmış. Bir sözle, diyeceğim ki, onun Provadı müdüründen ve Şumnuda Hüseyin paşadan daha büyük itibarı var. Bu köylüler daha pek çok şeyler anlatıyorlar. Bunları dinleyince hayret ettim. Böyle bir câniye bütün bunları yapmaya nasıl müsaade ediyorlar, bilmiyorum. Yanında, çok güzel giyinmiş ve islâhlanmış yedi kişilik seçkin bir grup varmış. Kendisi ise altın sırmalı elbiseler giyiyormuş. Anlattıklarına göre, adamlarıyla birlikte geç vakit geliyor, bütün gece köy içinde gezip dolaşiyor, yiyip içiyor, her dediğini yapıyor, sonra gidiyormuş. Uz gelip de, kır bölükbaşının bulunduğu köye bir gitmesi olursa, ona yakın bir yere konar, yahut hep birlikte yiyip içermiş. Bunun en şaşılacak tarafı da, kır bölükbaşının Solak Mustafaya yumuşak davranmasıdır.

O, Şumen ile Varna arasında istediğini yapıyormuş. Bu, herkes tarafından bilindiği halde, kimse yerinden bile kımıldamıyor veya bu câniler hakkında konuşulanlara önem vermiyor. Bunun için de, mel'un köylüler, ancak ve ancak

hayatlarını kurtarabilmek için, onun her istediğini hâlâ vermektedirler.

Her köye vergi koyarak, para toplamak istediği söyleniyor. Sözüm ona, köprüleri tamir ettirecekmış. Köylüler de onun her istediğini vermeğe hazırlanıyorlar. Bütün kış köyden köye gezip büyük masraflar yapıyormuş. Yaz esnasında ne olacağını bilemiyorum. Daha korkunç olanı, anlatıklarına göre, taraftarlarının sayısı günden güne artmaktaymış. Belki 40—50 çete olacaklar, Allah korusun. O zaman Paşka bir kırcaliler devri başlayacak. Köylerde her nerede tenbel Türk ve Çingene varsa, hepsi de onun etrafında yiyip içiyorlar ve şayet her hangi biri karşı koymak isterse, onu Solakla korkutuyorlar. Daha sonra neler olabileceğini varsın herkes kendi düşünsün.

Bir şey isteyeceği veya buyuracağı zaman, bir haberle köylerden muhtarları topluyor ve iyi bir idareci sifatiyle, onlara her hususta buyruklar veriyormuş. Sonra hepsi tekrar dağılıyormuş. Böyle bir toplantıya katılan bir köylü, onu nasıl beklediklerini, onun muhtarları huzuruna nasıl kabul ettiğini, neler konuştuğunu ve daha pek çok şeyler anlattı. Bundan başka, onlara bağlarına bakmalarını, tohumlarını ekmelerini emrediyormuş. İyi bir zabit, amma bıçağı uzun zaman elinde kalmasın.

Kayradı (şimdi Varna sancağının Kamen del) ve Kötekli (şimdi Silistra sancağının Dobrucanka) köyleri onun çokluk sığındığı yerlerdir. Bura Bulgar ve Türkleri de onun sadık adamlarıdır.

2

Silistra valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 12 Şubat 1859 tarihli emrinden. Bk. Документи за съвместна антифеодална борба на турци и българи в Източна България през 60-те години на XIX век, съхранявани в Ориенталския отдел на Народната библиотека „Кирил и Методи“, Известия, т. V, София, 1965, s. 101—102.

Varna meclisinden bize verilen habere göre, bir kaç zaman önce Varna sancağının kazalarında taşkınlık eden eşkiyaların takibine tarafımızdan tayin olunan Provaçılı Solak, Mustafa, anılmış eşkiya Pomak Mustafayı yakalamak için kaçınmıştır. Onun bu hareketi haklı olarak şüphe uyanırdı ve ilkbahar gelmeden yakalanması için tarafımızdan

yazılı emir gönderildi. Adı geçen kaymakamın bildirdiğine göre, Varna, Şumen, Silistra ve Sliven sancaklarına akın eden, yollarda halka sarkıntılık eden, zarar ziyan yapan eşkiyalar, iki bölüğe ayrılmışlardır. Birincileri, Slivenden Kılıçlı Dimitrinin adamlarıymış. Aynı Kılıçlı Dimitri, beraberinde „krin“ denen ağaç topu sürükliyerek bir kaç aydan beri dağlarda barınmaktaymış. Bunların diğer bölümüne ise adı geçen Solak Mustafanın adamları girmiş. Adı geçen Kılıçlı ile (Lozengrat) Kırklareli taraflarından yine Dimitir adındaki eşkiya, sonunda yakalanmıştır. Kılıçlı Dimitrinin beraberinde olan diğer iki adamı kaçmağa muvafak olmuştur. Bundan başka, yukarıda adı geçen meclis haberdar ediyor ki, öğrenildiğine göre, sözkonusu olan Solak Mustafa, arandığını haber alınca, Varna sancağının Provaçılı kazasına geçmiş ve şimdi köy arabalarıyla köyden köye geçerek gizlenmekteymiş. Bir köyde her hangi birinin evini ateşe vermiş, başka bir köyde köylüleri papaza ev kurmağa mecbur etmiş. Üçüncü bir köyde ise Provaçılı mahkemesine çıkması için hakkında yazılı emir alan bir Çingene'yi değneklerle bir güzel dövdükten sonra, aynı mahkemeye göndermiş olduğu yazılı bir haberde şöyle diyor: „Bu adamın dâvasını ben gördüm. Buna kimse karşı çıkmasın“. Bu adam, tasvir olunduğuna göre, kendisini bütün bütüne âsiliğe ve hainliğe kaplırdıktan sonra serbestçe dolaşması, takip zamanında izine düşüldüğü zaman köy ahlisinin kendisini kabul edip saklamasıyla izah olunmalıdır. Keza adı geçen Dimitrinin arkadaşlarının da aynı yerlerde gezdikleri malumdur.

3

Silistra valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 23 Mart 1859 tarihli emrinden. Bk. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба, s. 103.

Son zamanlarda Şumnuda ele geçirilen ve buraya gönderilen eşkiya Kılıçlı Dimitriye ve keza onun Dimitri adındaki arkadaşına yataklık eden Sobacı Hristo, Andrev, Kahveci Kara Dako ve Provaçılıdan Hacı Saviz keza Şumnuda yakalanmışlar ve tevkif edilmişlerdir.

Varna kaymakamının Silistra valisine gönderdiği 19 Nisan 1859 tarihli raporundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s.104.

Yollarda insanların, yerli ahalinin emniyet ve asayişini sağlanması maksadiyle, nam vermiş eşkiya Solak Mustafayı takibe ve yakalamaya gönderilmiş olan bölükbaşı, Varna kazasına komşu olduğu halde Şumnu kaymakamlığına düşen Provadı kazasının Karaköse (şimdi Varna sancağının Çernooko) köyünden Sarıoğlu Osman ve Kara Alioğlu Salih adındaki adamların yukarıda adı geçen bu âsinin yatakları olduğunu şüphelenmiş. Araştırma esnasında, adı geçen eşkiyaya ait bir dürbün, bir muşamba ve bir de tütün takımı, ahırlarında ise üç çalma at bulmuştur.

Silistra valisinin Şumen kaymakamına 11 Ekim 1859 tarihli emrinden. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 105.

Varna kaymakamı muhterem Âşir bey, nam vermiş eşkiya Solak Mustafanın ve adamlarının Provadı kazasında menfur faaliyetlerine başarıyla devam ettiklerini ve Evren (şimdi Varna sancağının Momino) köyünde birçok yatakları olduğunu bir hususi resmi mektupla açıklarken onun (adı geçen eşkiyanın ve arkadaşlarının) yakalanması için tarafımızdan haddinden fazla gayret sarfolanduğunu teferuatıyla anlatmakta ve izah etmektedir.

Edirne valisinin Silistra valisine gönderdiği 17 Kasım 1859 tarihli mektuptan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 106—107.

Zati âlilerinizin nam vermiş eşkiya Solak Mustafanın arkadaşlarıyla birlikte Varna ve Şumnu taraflarında mekik dokuduğunu, yollarda insanlara saldırdığını ve zarar

getirdiğini, Varna ve Şumnu tarafından sıkıştırdıklarında, arkadaşlarıyla birlikte Sliven ve Kırklareli tarafına geçtiklerini ve sözü geçen kimselerin aranması, yakalanması ve tevkif edilmesi için Sliven kaymakamına ve Kırklareli müdürüne tetbirler almaları için emir vermeme rica ettiğinize dair mektubu henüz kabul ettim.

Ruse valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 1 Haziran 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 112.

Öğrenildiğine göre, nam vermiş eşkiya Solak Mustafanın arkadaşlarından biri Provadı kazasına düşen Mirna (şimdi Varna sancağının Dolna ve Gorna Murna) köyünden eşkiya Abdulfettah, Asilbeyli köyünde bulunmaktadır. Onun derhal takibine geçilip bulunmuş, teslim olmadığından ve silâhla karşı koyma cüretini gösterdiğinden dolayı öldürülmüştür.

Ruse valisinin Şumen kaymakamına göndermiş olduğu 6 Haziran 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 113.

Aytos müdürü tarafından ele geçirilip tevkif edilen meshur eşkiya Solağın beş arkadaşından ikisi, Şumnu lu olduklarından, istintak için oraya, üçü ise Slivene gönderilmiştir.

Şumen idare meclisinin Vezir-i azama göndermiş olduğu 1 Haziran 1860 tarihli takdirinden. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 117—118.

Daha yukarıda zikrolunan mazbatanın 7 nci noktasında, eşkiyalıkta bir kaç yıldan beri kendisine arkadaşlık eden kimselerin adları verilmektedir. Bu kişilerden Sliven sancağının Aytos kazasına düşen Brece (şimdi Varna san-

cağının Bolârtsi) köyünden Mümin, yine aynı köyden Hasekioglu Hüseyin, Nasıflı (şimdi Razgrağ sancağının Duhovets) köyünden Eyup, Kiremilli (şimdi Burgas sancağının Lülâkovets) köyünden Hüseyin, Şeyhlar (şimdi Tırговиşte sancağının Tsarevtsi) köyünden Hüseyin, yine aynı köyden Ahmet, Karnobat kazasının Dobral köyünden Kurdoğlu Hüseyin, Nevahi kazasına düşen Çömlek (şimdi Yambol sancağının Botövo) köyünden Mehmet ve Plovdiv kazasının Karlovo köyünden Ali, eşkiya takibiyle vazifelendirilmiş olan şahane ordusu tarafından yakalanmışlardır.

10

Şumen kaymakamının Sliven Kaymakamına göndermiş olduğu 2 Temmuz 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба . . . , s. 119.

Eşkiya Solak ve arkadaşları tarafından son zamanlarda yapılan yeni cinayetler dolayısıyla, aynı kişilerin takibine ısrarla devam olunmuştur. Fakat takibinle ilgili aldığım son haberlere göre, Solak Mustafa, Aytos kazasında açtıktan açığa tekrar belirdiğinden başka, aynı kazaya girerken bazı memurlar kendisine uymuşlardır.

11

Ruse valisinin Şumen kaymakamına göndermiş olduğu 8 Temmuz 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба . . . , s. 119—120.

Gerekli bir araştırmadan sonra tespit olunmuştur ki, eşkiya grubuna mensup olan Hasan Fakih (şimdi Tırговиşte sancağının Kamburovo) köyünden Palabıyıkoglu Ahmet, pek çok suçlar işlemiş ve zaptiye çavuşuna karşı ateş açmış, bundan sonra da kaçıp gitmiştir.

12

Ruse valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 7 Ağustos 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба . . . , s. 121.

Zincire vurulup çavuş Yahya ağanın refakatinde bura-

ya gönderilen kişiler üstüne Şumnu meclisinin tafsilâtlı mektubunu aldım. Idare tarafından yakın bir zaman önce öldürülen anılmış eşkiya Şükrünün arkadaşları: Kuyucak (Tolbuhin sancağının Debrene) köyünden Dimo, Kor (Tolbuhin sancağının Vasilevo) köyünden Küçük Yanaki Beluruki, Bana (Burgas sancağının Banya) köyünde: Aleksi, Derviş Yuvan (Varna sancağının Novo ve Staro Orâhovo) köyünden yatakları Çome, Büyük Yanaki, Dimitri ve Ilço ile birlikte Çiflik (Tolbuhin sancağı) köyünden Pareskef, (mazbata ilâve olunan cedvelde) gösterilen silâhlarla ve keza ilâve olunan tahkikat evrakiyle birlikte gönderilmişlerdir.

13

Ruse valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 4 Aralık 1860 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба . . . , s. 122.

29. Safer 1277 (16 Eylül 1860) tarihinde buraya gönderilmiş olan meşhur eşkiya Solak Mustafanın arkadaşı Alabacak Halil, istintaki esnasında yukarıda adı geçen eşkiya ile birlikte bir yıl kadar ötede beride dolaştığını itiraf etse de, bizzat her hangi birini soyduğunu veya öldürdüğünü itiraf etmemektedir.

14

Ruse valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 25 Ocak 1861 tarihli mektubundan. Вк. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба . . . , s. 122.

Eşkiyalıkla itham olunan Şumnu kazası Enbiyalar (şimdi Şumen sancağının Kliment, Gorast ve Naum) köyünden Yakubun oğlu Deli Mehmet; bir Yahudi evini soy-makla itham olunan adı geçen kasabadan Tseko, Andrey ve Dako ve Provadıdan Savisa verilen ceza uygulanmalı, yani Deli Mehmet 5 yıl; Tseko, Andrey, Dako ve Savisa üçer yıl hapis cezasına çarptırılmalıdır.

Ruse valisinin Şumen kaymakamına gönderdiği 20 Nisan 1863 tarihli mektubundan. Bk. Н. Попов, Документи за съвместна антифеодална борба..., s. 124—125.

Osman Pazar (Omurtag) mahkeme heyeti, yine kendisi tarafından hazırlanan bir protokol ile, aynı protokolda adları sırasınca kaydolunan ve nerede olduğu bilinmeyen Sultanoğlunun ve öldürülmüş olan Solak Mustafa çetesinden onun arkadaşlarının yatağı olduğu ithamiyle 8 kişiyi Şumnuya göndermiştir. . .

Yukarıda arzolunana rağmen, ele geçirilen yataklar, zorla baskı yaparak kendilerini hanelerine kabula mecbur ettiklerini söylemişlerdir. Yatakları zorlayan Yedek çavuşu ile İmamoğlu İsmail adındaki eşkiya konvoy altına alınmışlardır.⁸

BULGAR İNKILAPÇILARI ZARARSIZ TÜRK AHALISININ MALINA VE NAMUSUNA DOKUNMUYOR

Muvakkat hükümetin 1869 yılı çağrısından. Bk. Документи за българската история, т. III, s. 466—467.

Kardeşler! Hakkımızı arama zamanı gelmiştir. Zamana uyalım ve hürriyete lâyık bir millet olduğumuzu dünya önünde gösterelim.

Zararsız ve kendi işiyle meşgul Türk de dâhil, hangi milletten olursa olsun, her kişinin malına ve namusuna ve keza dinine hürmet edilmelidir. Bizim niyetimiz, tehammül edilemez bir hale gelen bu suiistimali memleketimizden kovmak ve milli hak ve hürriyetimize kavuşmaktır.

⁸ Solak Mustafa ve Kılıçlı Dimitriyle ilgili dokümanlarda daha birçok müslüman ve hristiyan yatağın ve yardımcının adı anılmaktadır.

BULGAR VE TÜRKLERİ OSMANLI İDARESİNE KARŞI ORTAK HAREKETE ÇAĞRI

Muvakkat Bulgar hükümetinin 1869 yılının Nisan ayında Bulgar halkına çağrısı. Bk. Д. Страшимиров, Васил Левски, Живот, дела, извори, т. I, София, 1929, s. 434—436.

Siz, Muhammet ümmelinden olan kardeşlerimiz, faydalandığınız o haklar nerede? Var dediğiniz o mülkünüz nerede? Durmadan kan döktüğünüz halde, şimdiye kadar elinize ne geçti? Kardeşler, sizler de, biz gibi ezilmekte ve aldatılmaktasınız. Bir zamanlar sahiboldüğünüz her şey, hıak ve adaletin, doğru sözün yerine baskı ve kuvvetin, iktidar ve emrin hüküm ettiği bu adaletsiz devlette yokolmuştur.

Allah böyle karar kılmış ve bizler sizin yüzünüzde, dört yüz yıldan beri bizimle aynı yurttta, bir arada yaşayan, bizimle birlikte aynı çileyi çeken bir kardeşten başka bir şey görmüyoruz. Biz Bulgarlar, sizlere kardeşçe el uzatmaktayız. Sizlerle dinî kavgalar yürütmek istemiyoruz. Diniyle mesut olana ne mutlu! Kardeşler, âdetiniz üzere camiye gidiniz, allahınıza bildiğiniz gibi ibadet ediniz. Bu, sizin de hür Bulgaristanda müsavi haklara sahip olmanıza asla engel olmayacaktır.

Müslüman kardeşler! Hür Bulgaristanda hepimize de yer var. Size can yakan silâhlarla bizim, kadınlarımızın ve çocuklarımızın göğsünü deldirenler, sizin de, bizim de düşmanımızdır. Onlar sadece hâkimiyetini sürdürmek, bizim ve sizin, hepimizin kanını emmek istiyorlar! Haydi, siz de hepimizin hürriyeti uğrunda bizimle birlikte ayaklanın!

BULGAR İNKILAPÇILARI TÜRK HALKINA DEĞİL, TÜRK HÜKÜMETİNE KARŞI SAVAŞMAKTA

V. Levskinin 1871 yılında Bulgar çorbacılarına gönderdiği mektubundan. Bk. Д. Страшимиров, Васил Левски, s. 33, 45, v. b.

Bizim Bulgaristanda, şimdiki Türkiye devrinde olduğu gibi olmayacak. Bulgaristanda bütün halklar, allah tarafından bahşolunduğu gibi, temiz ve mukaddes kanunlarla korunacaktır. Türkü de, Yahudisi de, v. s. Bulgarlarla

birlikte kanun karşısında bir olacaklardır. Bizim Bulgaristanında böyle olacaktır. Biz ne Türk halkını, ne de onun dinini kovuyoruz. Padişahı, onun kanunlarını, kısıcası, sadece bize değil, Türke de barbarca saldıran Türk idaresini kovuyoruz.

BULGAR İNKILAPÇILARI BÜTÜN HALKLAR İÇİN EŞİTLİK İSTİYORLARDI

Bulgar İnkılâpçı Merkez Komitesinin nizamname tasarisından. Вк. Д. Страшимиров, Васил Левски, s. 220—221.

Bulgar halkının kurtuluşu için çalışan işçilerin talimatnamesi. Sebep ve gaye

Doğuşunun sebebi: Balkan Yarımadasında Türk hükümetinin zulmü, insafsızlığı ve devlet sistemi. *Maksat:* Genel bir inkılâpla şimdiki müstebit zalim devlet sisteminde temelinden bir değişiklik yapmak ve onu demokratik cumhuriyetle (halk idaresiyle) değiştirmek. Ecdadımızın silâh kuvvetine kanı pahasına hakkettikleri, şimdiyse Türk yankesicilerinin ve yeniçerilerin insafsızca hareket ettikleri, kuvvetin hâkim olduğu aynı bu yerde gerçeğin ve âdil bir serbestliğin mabedini yükseltmek ve Türk çorbacılığı, yerini bütün halklar arasında anlaşmaya, kardeşliğe ve tam bir eşitliğe terkedecek. Bulgarlar, Türkler ve Yahudiler v. b. gerek din, gerek millet ve gerekse vatandaşlık hususunda, her ne hususta olursa olsun, eşit haklara sahip olacak. Her biri bütün halkların yüce reyini kabul olacak bir genel kanunun altına alınacaktır.

TÜRK AHALISI DE LEVSKIYE EDİLENI DOĞRU BULMUYOR

„Независимост“ gazetesinde 11 Ağustos 1873 yıl III, sayı 47 de yayınlanan Plevenden gelen 2 Ağustos tarihli haberden alınmıştır.

Şimdilik hemen hemen her Bulgar papas Kristüden nefret etmekte, ona Yuda (hain) demekte, hor bakmaktadır. Hattâ, Türkler bile kendisini hor görüyorlar. „eğer bu papaz iyi adam olsaydı, kendi kardeşlerini ele vermezdi“ diyorlar.

HRISTO BOTEFE GÖRE TÜRKLERLE BULGARLAR ARASINDA DOSTLUK GEREK

Makale „Знаме“ gazetesinin 3 Ağustos 1875 tarihli 24 üncü sayısında basılmıştır.

T. Magureli, 27 Temmuz. Herkesçe bilinmektedir ki, ihtiyaç, sıkıntı insanları birbirine yakınlaştırmakta ve birleştirmekte, onları aralarında samimiliğe, umum belâdan kurtulmak için birbirlerine yardıma sevk etmektedir. Hangi milletten olursa olsunlar, her nerede yaşarsa yaşasınlar, bütün fakir işçiler aralarında kardeşlerdir; sıkıntı ve kader ortaklarıdır. Hükümet ve zenginler tarafından çîğnenmiş ve soyulmuş işçiler, kuvvetten düşünceye kadar çalışmış da olsalar, yine yiyecekleri mahrum, yine de hayvanlardan daha kötü yaşamaktadırlar. Fakat onların bu isticapları tufeyliler ve kapitalistler tarafından kendilerine yapılan bu haksızlıklar işçileri kötülüğün nereden çıktığını görmek ve ondan kurtulma çaresini bulmak maksadıyla anlaşmaya ve birleşmeye sevk etmiştir. Yine bu nedenlerin etkisi altında enternasyonal denen ülkü doğdu, gelişmektedir. Enternasyonalin maksadı, haksızlığa uğramış bütün işçileri umum gayretle soyguncu ve zalimlerden, çar ve kapitalistlerden kurtarabilmek ve efendilik hakkını benimsemiş ve böylece çalışmadan yaşamakta olan türlü tufeylileri beslemeğe mecbur olmaksızın, serbestçe yaşama ve kendi emeğiyle karnını doyurma gibi ilgâ edilmez haklarını kazanmak için makûl ve şuurlu bir topluluk haline getirmektir. Kim ne derse desin, bize göre, çîğnenmiş ve işkence çekmiş olan Türk ahali, taassubundan vazgeçer, kendisiyle halkımız arasında varolan dini ve milli farklara önem vermeksizin, umum düşmandan, hükümetten kurtulmak amacıyla bizimle birleşmek isterse, bizler, bizi ayırmağa çalışan tarihsel düşmanlığa bakmaksızın, Türk ahalisini açık elle kabula mecburuz. Sultan ve kapitalistlerin varolmasına meydan veren şimdiki bu toplumsal düzenin Türklerin de, Bulgarların da ıstırapının kaynağıdır. Bunun için, bu düzen tarafından haksızlığa uğratılan, aynı düzen tarafından yoksulluk ve açlıkla savaşa mahkûm edilmiş olan, hayvana yakışır durumundan nefret eden ve bu halden kurtulmayı isteyen her kişi bizim dostumuzdur, kardeşimizdir. Burada size Nikopoldan bir işçi Türkün hikâyesini anlatacağım. Bu hikâye, bu „kalın

gölge“den artık Türkün de, Bulgarın da, istavrozlusunun da, istavrozsuzun da „aman“ dediğini göstermektedir. Buradan bir inkılâp esnasında, Hersekte olduğu gibi, müslüman ahaliyle birleşmemizin mümkün olup olmayacağına dair netice çıkarabiliriz.

Mehmetle olan bu konuşmamız Çerkezlerin yapmış oldukları işkenceler hakkındaydı. Mehmet, oldukça büyük bir nefretle hükümetten şikâyete başlayarak diyordu ki: „Umutsuzluğa dayandı işimiz artık. Hükümet bizi her gün yeni yeni vergiler için sıkıştırmaktadır. Veriyoruz, veriyoruz, gene de borcumuzu ödeyemiyoruz. Öte yandan da, ne müslümanına, ne de hristiyanına hiç bir doğruluk ve arka yok. Çerkezlere karşı da hiç bir sertlik yok. Bir kaç gün önce üç tüccar Plevneden Nikopola doğru gelmiş. Kanlı Çeşme yanında, pek çok fakirin eşkiya satırıyla öbür dünyaya gittiği avni o yerde, bu tüccarları dört Çerkez başmış ve 24 000 kuruşun hepsini almış. Tüccarlar Nikopola geldiler, hükümete şikâyet ettiler. Hükümet de bir Arnavut onbaşıyı bu cânileri aramağa yolladı. Zaptiyeler bu câninin Svirça köyünden Kızıl bey yanında Çerkez olduğunu öğrenmişler. Câninin bulunduğu yere varmışlar, dolayı sarmışlar; ama öteyandan da, kaçabilmesi için yol vermişler. Zaptiyeler, köyde pide ve piliçlerle bir güzel karınlarını doyurup iki gün sonra kasabaya döndüler, ellerinden gelen her şeyi yaptıkları halde, câniyi yakalayamadıklarını, Kızıl beyin pek babayiğit bir haydut olduğunu söylediler. İş böylece sona erdi.

Mehmet anlatmaya devam etti: Bir kaç gün sonra öğrendik ki, o anılmış haydut Kızıl bey, Nikopola gelmiş ve doğrudan kaymakamın huzuruna çıkmış. Kaymakamın yanında üç saat kadar kalmış. Anlaşıldığına göre, kaymakam kendisine işlerini daha temiz görünecek şekilde, şikâyete meydan verilmemesi için soyulanların sağ bırakılmaması hususunda ne yapması lâzım geldiğine dair nasihat vermiş. Kızıl bey, yağmayı kaymakamla paylaştırdıktan sonra, konaktan çıkmış, kasaba içinde serbestçe gezmiş. Zaptiyelerden biri, korkunç haydut Kızıl beyin kasabada olduğunu bize söyledi. Biz de bu kadar ünlü bir babayiğidin nasıl bir adam olduğunu görmeği merak ettik. Kahvehaneye vardığımızda, ufacık tefecik, zayıf bir çerkez gördük. Çerkezi görünce öskem çıktı. Zaptiyeye dönüp dedim ki: „A be, sizin, 10—12 kişinin yakalayamadığı anılmış babayiğit bu mu? Kılık kıyafetinizden bari utan-

mayor musunuz? En aşağı bir adama izin verirsiniz, bunu silâhsız bile tutar. Siz ise bu kadar insan tutamadınız onu.“ O zaman zaptiye dedi ki: „Selim onbaşı: S a k ı n d o k u n m a y ı n d e ğ m e y i n , z i r a s ı z i y o k e d e r i m !“ diye haykırdıktan sonra biz ne yapabiliriz? Eh, işler böyle olunca, câniyi nasıl yakalarsın? Onbaşının kaymakamdan böyle emir aldığını biz görmüyor muyuz? „Dünya kötü oldu, efendim, kötü. Kaymakamlar da kapisizlerle ortaklığa başladılar. Sen de var, böyle bir memlekette doğruluk ara. Ne yapacağız, bilmiyorum“ dedi Mehmet. Şaştık kaldık, dönecek koyunlar gibi olduk: bu lânetler olası Çerkezlerden ne bir hayvançık, ne başka bir şey koruyamaz olduk. Hükümet ise bunları bilmek bile istemiyor. Her hangi bir Çerkezde çalınmış bir şey buluyorlar, onu mahkemeye veriyorlar. Hükümet ise bunu nereden çaldığını sormuyor da, dâvacılardan Çerkezi çalar-ken gören şahitleri getirmesini istiyor. Sanki kırlar Şahitle dolu. Şahit bulunmuyor. Bir iki gün sonra da Çerkez serbest bırakılıyor. Fakircik ise öküzsüz, ineksiz kalıyor. Çerkez köylerini bir git gör, sanki paşa çiftliği . . . Her şeyleri var, her şey bol. Hiç çalışmadıkları halde, bunca şeyi nereden almışlar? Onların Kafkasyadan geldikleri zaman nasıl çıplaklar olduğunu bilmiyoruz mu sanki? Bütün bunları bizden çaldıklarını ayrıca söylemek mi lâzım? Biz Türkler de, Bulgarlar da öküz gibi çalışıyoruz, gene de bir şeyimiz yok. Bu kahrolası vergilerden ve gümrüklerden evlerimiz çitsiz bacasız kaldı. Bu hükümetten kurtulmak için nereye gideceğimizi bilemiyoruz. Hele bu Sultan geleliden beri Çingenelerden daha beter olduk. Her tarafta yoksulluk; iş yok, kâr yok. Belimize kuşak yerine ilikadan kuşak bağlamağa başladık. İleride halimiz nereye varacaktır, bilmem. Duyuyoruz ki, Bosnada (?) reâyâ hükümete karşı ayaklanmış. İnsanların hakkı var; çünkü onun bu maskaralıkları artık çekilecek gibi değil. Büyüğe bir iş olsa da, biz de bu çilelerden kurtulsak. Başka bir padişah gelse, bin defa şükür edeceğiz. Sade ve sade biz de ak gün görelim, insan gibi yaşayalım; çünkü şimdi gûya biz de bir az efendi düşüyoruz, ama ip boynumuzda geziyor, hükümetin baskı ve adaletsizliklerinden lokmamızı ağız tadıyla yiyemiyoruz.

E-e-eh, diye Mehmet bir nefes aldı ve „bizde de bir karışıklık olursa, ilkönce kurşunu kaymakama çekeceğim, sonra da gümrükçüye. Bu itoğlu it bizi kırdı döktü. Ekmeğimizi çıkarabilmek için Tunada balık avlamağa müsaa- de emiyor. Sular kararmağa başladı mı, bütün kayıkçı- ların toplanıp gümrüğün önüne çıkmasını istiyor. Bizi görsünmüş. Gecikeni ağır bir sürelte cezalıyor; çünkü ge- ciken komita taşımaya kalırmış. Dün, dedi, Mehmet, hepimiz birden toplandık, gümrükçünün yanına vardık ve dedik: „Ya bizi bırak, işimize bakalım; ya da zorla bize bı- çaktı, silâhtı, kazıktı, elimize her ne geçerse aldracaksın ki, özamanı vay halinize. Biz karılarımızı, çocuklarımızı açıktan yarı ölgün bir halde bırakıp, bir parça ekmeğin hatırı için geceli gündüzlü çileyé gidiyoruz. Rahatına ba- kıp hazırdan yiyen sizlerse bizim bu halimizi bilmek bile istemiyorsunuz. Bu, bir yana, üstelik bir de nafakamızı çıkarmak için rahatla çalışmaya bırakmıyorsunuz. Bu ar- lık çekilir gibi değil. . .“ Zavallı Mehmet bana daha pek çok şeyler anlattı. Fakat bunları ben size bildirmiyorum. Çünkü zannediyorum ki, hükümete karşı ihtilâli kaldırı- sak, Türklerin de bize yardım edecekleri, ihtilâla katıla- cakları bu size bildirdiğimden yeter derecede açık görül- mektedir; çünkü onlar da bu hükümetin „tebalılarının re- fâhi için gösterdiği kaygılar“dan bıkmışlar. Bunun için de biz Bulgarlar artık ayaklanmalıyız. Çünkü, şimdi her yandan en nazik bir durumda bulunan barbar Türk hükü- metinin tırnaklarından kurtulmanın en uygun ve müsait bir zamanıdır. Bakalım, bu iyi fırsattan faydalanabilecek miyiz, yoksa bütün diğer milletlerden utanmadan, sıkıl- mağan uyuyacak mıyız?

RUSE DEVRİMCI KOMİTESİNİN TÜRK POSTACISI

Bu malûmat, o zamanlarda yerli Bulgar dev- rimcilerinin merkezini teşkil eden „Зора“ okuma- evine aittir. Вк. З. Стоянов, Записки по бъл- гарските въстания, s. 74.

Bu okumaevinde, önemini anlayamadığım, hiç de ale- lâde olmayan bir takım işlerin yapıldığını az bir zaman- da farkedebildim. Meselâ, durumunu iyi tanıdığım ve oku- maevindeki işinden başka bir ticaretle uğraşmadığını bil-

diğim hâmlerimden biri olan kıraataneci, her gün aldığı bir iki mektubu, okuduktan sonra, mektubun kimden oldu- ğunu ve mektupta ne yazdığına dair bir şey söylemeden ya ateşe atar, veya bir yere şokup saklardı. Ayda bir defa mektup alan diğer gençlerin, diğer zavallıların da göre- bilmesi için mektubu dış cebine koyduklarını ve onu her- kese bir gazete gibi okuduklarını biliyordum. Fakat bizim dost bu hususta istisna yapıyordu. Bu mektupları kimler- den aldığını ve onlarda neler yazdığını kendisine sormak cüretini gösterdiğimde, kendisine mahsus soğukkanlılığı- le: „Size ne?“ diye cevap veriyordu. Meselenin daha şaşı- lacak cihedi de, bu mektupları resmi posta vasıtasıyla al- mıyor, türlü yolculardan alıyordu ki, bunların arasında bir de Türk vardı.

RUSE TÜRKLERİ ANGEL KINÇEFİN ÖLDÜRÜLMESİNE ESEF EDİYORLARDI

Angel Kınçefin Ruse limanında öldürülmesi- ne dair malûmat. Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, s. 77.

Az bir zaman içinde Angel Kınçefin cesedi etrafında meraklı büyük bir halk kitlesi toplanmıştı. Bunların çoğu Türk ve Ermeniydi. Aralarında bir kaç Avrupa konsolosu bulunuyordu. Fakat kahramanın soğmuş cesedine henüz kimse yaklaşmaya cesaret edemiyordu; çünkü sayısız alaybeyleriyle, yüzbaşlarıyla bütün polis burada olduğu halde, vali paşadan haber bekleniyordu. Bu esnada top- lanmış halk kitlesi arasında merhumun hattı hareketi hak- kında türlü tahminler yürütülüyordu. Hattâ, Türkler bile bu çirkin ölüme esef ettiklerini bildiriyorlardı.

BABA TONKA BİR TÜRKÜ DEVRİMCI KOMİTEYE POSTA- CI OLARAK KAZANMIŞ

Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, s. 109.

Baba Tonkanın ikinci bir vazifesi de, Rumanyadan Bulgaristana şunu bunu geçirebilmek için, bir kaç Ru- men kayıkçisiyle yakınlaşmakmış. Baba Tonka bir çok fırsatın yardımıyle, başlıca şarapla dolu fiçılar sayesinde

bu sahada da başarıya ulaşmış. Başlarında Dimitir adında bir Bulgarın bulunduğu serseri Ulahlardan başka, „Soyre“ adında bir Türk gemisinde makinist olarak çalışan ve komitaların en gaddar takipçisi Ali efendinin en yakın yoldaşı ve dostu olan bir Türkle de kısa bir zamanda yakınlaşmaya muvaffak olmuştur.

**BULGAR DEVRİMCİLERİ BULGARİSTANDAKİ
MÜSLÖMANLARI SULTAN HÜKÖMETİNE
KARŞI MÜŞTEREK SAVAŞA ÇAĞIRMIŞLAR**

Devrimci Bulgar Merkez Komitesinin 28 Ağustos 1875 tarihli çağrısı. Вк. Освобождение Болгарии от турецкого ига, т. I, Москва, 1961, с. 89 — 90.

*Avrupa Türkiyesinden müslümanlara,
Yurttaşlarımız,*

Bilindiği gibi, her millet kendi refahı ve huzuru için devletine vergi ödemektedir. Bizler, Osmanlı imparatorluğunun nüfusu, bu maksat uğrunda son akşamızı dahi verdiğimiz halde, halkımızdan daha fakir ve düşkün başka bir millet olmadığını görmekteyiz.

Buna sebep te, sadece şimdiye kadarki hükümdür. İyice görülüyor ki, ileride belirttiğimiz gibi, bu hükümetin idaresi altında kalacak olursak, durumumuz daha da kötüleşecektir. Bizler, dayanılmaz bir hale gelen bu kötüliğin önünü alabilmek için silâha sarıldık ve söz konusu olan hükümeti atmak, onun yerine bizi refaha ulaştıracak başka bir hükümet kurmak gayesiyle ayaklandık. Şu halde, lehinize hareket ettiğinizi siz kendiniz de görüyorsunuz. Bizim bu niyetimiz, bizimle beraber müşterek harekete katılmış olan pek çok müslüman tarafından kabul edilmiştir. Bu dâvayı iyice değerlendirip bize katılmamız keza borcunuzdur. Sizden bu savaşa katılanlarınız hiç bir kaygı ve zarara uğramıyacaktır. Onların namusu, hayatı ve malı tarafımızdan korunacaktır. Fakat bu gerçeği anlamak istemiyen ve ortak hareketimize karşı koymak isteyen, yahut şimdiki hükümete en küçük bir yardım gösteren müslümanlar bizim yurttaşımız sayılmayacaklar, hayat ve malının da efendisi olmayacaklardır.

Bu çağrı, durumun tarafınızdan bilinmesi ve sonra bu

hususla bir şey bilmediğinizi söyleyerek pişman olmamanız için yazılmış ve size gönderilmiştir.

**ŞUMEN DEVRİMCİLERİ BARUTU TÜRK ASKERLERİ
VASİTASIYLA SAĞLIYORLARMİŞ**

Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, с. 164.

Halbuki namuslu gençler bu esnada büyük bir enerjyle hazırlık yapıyordu. Gençler, bir çok Türk askeriyle irtibata girip onlardan barut ve hazır fişek tedarik ediyorlardı. Türk zabıtlarından biri onlara bir defa tam 300 okka barut satmış.

**PLOVDİF ZENGİNİ GÜMÜŞGERDAN BULGARI DA
TÜRkü DE SÖMÜRÜYÖRMÜŞ**

Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, с. 294.

Karşımıza büyük beyaz bir bina çıktı. Kılavuz, bu binanın çuha fabrikası olduğunu, fabrikanın da memlekette bir derebeyi olan Plovdipli Gümüşgerdan adında bir Rumun olduğunu anlattı. Fabrikasının başarılı çalışabilmesi için, bu Gümüşgerdan bütün Rupçosta Türkleri de, Bulgarları da ağır angareye koşmuş. İnsanlar sadaka kadar az bir gündeliğe karşı geceli gündüzlü çalışmağa mecbur imişler. Tabii, bu zengin adam, her bir zengin gibi, paşa ve beylerle ortak imiş. Bunlar fakirlerden aldıkları şeyleri aralarında paylaşıyorlarmış. İktidardakilere daha da yaranabilmek için Gümüşgerdan kanıbozuk Türk aristokrasisine hâs bütün gevezelikleri benimsemiş.

ZARARSIZ TÜRK AHALISININ MALININ VE NAMUSUNUN KORUNMASI ÜZERINE BULGAR DEVRIMCILERINE ÇAGRI

1875 yılında yayınlanan „Sevgili Bulgar halkı!“ çağrısından. Вк. Архив на БАН, ф. 22, инв. № 1479, III, I, 18.

Sizden her biriniz, evlerinde kalanlarınız ve silâha sarılanlarınız, bizimle bir arada yaşayan derttaşlarımız olan zararsız Türk ahalisine karşı en küçük bir gaddarlık bile yapmamalısınız. Tam aksine, eğer hükümet tarafından baskıya uğrayacak olurlarsa, onlara kardeş elini uzatmalı, yardım ve himaye etmelisiniz. Zira bizim halk hareketimize senpatisi göstermişlerdir. Zararsız Türklerin namusu, malı ve canı sizin için de, onlara olduğu kadar sevimli ve mukaddes olmalıdır.⁹

AYAKLANMA SIRASINDA ZARARSIZ TÜRK AHALISININ KORUNMASINA AIT KARAR

Georgi Benkovskinin başkanlığı altında 17 Nisan 1876 tarihinde Panagürişte yapılan oturumun protokolundan. Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, с. 293—294.

12. Teslim olan müslümanlara nasıl davranmalıyız?

Cevap — Bu Türklerin derhal silâhları, cepaneleri ve malları toplanmalı. Bunlara karşılık olarak, isyanın başkumutanı tarafından imzalanmış makbuzlar verilmelidir. Türklerin bu malları Bulgar hazinesinde korunacak ve katliyan suistimal edilmeyecektir. Zira, bunlar zararsız Türk halkınıdır.

13. Zararsız müslümanları nerede tutalım?

Cevap — Bu müslümanlar ihtiyarlarımıza emanet edilecekler. İlkönce isyan yerlerine, oradan da çocukları ve ihtiyarlariyle birlikte aileleri, bizim ailelerimize sığınak

⁹ Aynı çağrı T. Peef tarafından Türkçe ve Bulgarca basılmıştır. D. Şopof, T. Peef göndermiş olduğu 23 Ağustos 1875 tarihli bir mektubunda şöyle yazmaktadır: „Biliyorsunuz ki, Türkçe çağrı yazılmadan olmayacak. Bunun için de lütfediniz, mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda bir çağrı hazırlayınız. Tabii, bu çağrı pek okadar uzun olmamalı; fakat aynı zamanda muhtevaca dolgun olmalıdır. Bilhassa ağırlığı Türklerle kardeşleşmeye ve Türk hükümetinin işkencelerine karşı nefrete vermelisiniz. (Вк. Архив на БАН, ф. 22, инв. № 1479, III, ш. I.)

yeri olarak seçilen yerlere gönderileceklerdir. Onlar kardeşçe bir arada yaşamalıdır. Onların refahını namusunu ve hayatını aynı kendi ailelerimiz gibi korumak bizim mukaddes borcumuzdur. Her hangi biri ne din ve milletten olursa olsun, bir kadının veya kızın ırz ve namusuna dokunmağa kalkarsa, kurşuna dizilecektir. Silâh kullanabilecek olan genç müslümanlar, Bulgar muhafızlarının nezareti altında bulundurulacaklardır.

GEORGI BENKOVSKI FAKİR BULGAR VE TÜRK AHALISININ MENFAATLERİNİN BİR OLDUĞUNU BELİRTMİŞTİR

17 Nisan 1876 tarihli protokoldan. Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, с. 330.

— Köyünüze dönünüz ve köydeşlerinize bizim zararsız müslümanlara karşı iyi niyet ve saygı beslediğimizi anlatınız, diyordu Benkovski. Onlara söyleyiniz ki, bizim niyetimiz Bulgar olsun, Türk olsun, fakir ve işkenceye uğramış köylülere hücum etmek değil. Bizler umumiyetle müslümanlığa karşı değil, her iki milletin de ortak düşmanı olan kanıçici paşa ve kadılara karşı isyan ettik.

Benkovski bu mesele hakkında daha pek çok şeyler konuştu.

BİR TÜRK ÇOBANI BULGAR ASILERINE YIYECEK VERMİŞ

Вк. З. Стоянов, Записки по българските въстания, с. 425.

N. Obretenof ile S. Panef anlatıyorlardı: Ormanda yürürken yoldaşımız Voynovskinin gözüne bir sığır ağılı ilişmiş. Yaşlı bir Türk oturmuş, kahvesini pişiriyormuş. Biz, kaçmasın diye ağılı sardık ve kıvılcıdamasına meydan vermemek için adamı içeriye kapadık. Birazcık korkmuş olan ağaya dedik ki:

— Aga, anladın, değil mi? Biz komitayız. Fakat senden ekmekten başka bir şey istemiyoruz.

Bu yaşlı Türk, bizi daha görünce tanıdığını söyledi ve nezaketle bizi buyur etti. Birer acı kahve yaptı. Bu bize melhem gibi geldi. Sonra da yiyecek için bir şeyler hazırladı. Yollanacağımız vakit, babaya teşekkür edercesine kendisine teşekkür için yanına geldiğimiz vakit, göstermiş olduğu misafirperverliğe karşılık Voynovski bir lira

çıkartıp bu Türke uzattı. Türk, parayı reddetti ve, bu para ile hacı olmayacağını, bizi doyurmakla sadece bir müslümana düşen borcu yerine getirdiğini söyledi. Sonra da, başıbozukların nerelerde bulunup, nerelerde bulunmadığını ihtar ederek bize yolu tarif etti.

AMIŞ BULGAR ASILERIYLE DOSTLAŞMAYA ÇALIŞIYORMUŞ

Bulgarlarla birlikte Loveç zindanına kapılan bir Türk hakkında malûmat. Вк. З. Стоянов. Записки по българските въстания, s. 602.

Böyle bir kahramanın bu günde lânetler olası komitacılarla aynı odada yatmağa mecbur edildiğinden dolayı mahpus Türklere ve konak zaptiyeleri bir göğüs geçirdiler. Yani, onların bu fenasına gitti, yüreklerine acı indi. Fakat Amiş bunların yanından geçti. Onlara nefretle bakması, bir yerde duraklamadan, az bir ara ile bir yere bağliyan zincirden dolayı bir tahtaya oturmuş olan biz komitacılara doğru yollanması bunlara yıldırım tesiri yaptı. Amiş bizi güle yüzle selâmladı, bize arkadaşlar diye hitabetti, sıramıza oturdu, sonra da kendisine ve bize birer kahve ısmarladı. Amişin şaşırıldığını, yani bizim komitacı olduğumuzu tanımadığını zanneden yaşlı bir Türk, ona sokuldu, kulağına bizim padişah düşmanı olduğumuzu, yanımıza oturmasının ve bize „arkadaşlar“ demesinin iyi kaçmadığını söyledi.

Amiş, bu ihtiyar Türke herkesin işitebileceği yüksek bir sesle cevap verdi:

— Benim için farkı yok. Onlar da benim gibi esnaf tar adamlar. Eğer bu çocuklara (yani biz komitacılara) bir voyvoda olsaydım, işler daha başka olacaktı. İlk önce fakirlerin birinci düşmanları olan paşa ve kaymakamları kesecektik. Ama, daha vakti geçmiş değil; arası pek uzamayacak, serbest bırakıldıktan sonra, kendime sadece komitacıları arkadaş seçeceğim.

Amiş böyle ciddiyetle, sert sert konuşurken, dolayındaki Türklere sanki öfkelerinden çatlayacaklardı. Amiş inadına böyle konuşuyordu; ama paşa ve kaymakamlara, keza karşı olan biz komitacılarla kendisi arasında bir fark olmadığına inanmış ta olabilir. Onun hükûmete ait her şeye beslediği düşmanlığı sınırsızdı. Amiş, hapse gireliden beri, hüccesindeki âsilerin üstüne toz kondurmuyordu.

ASILERLE BAĞLANTISI OLDUĞU ŞÜPHE İYİLE HAPSE ATILAN BİR TÜRK

N. Çaliki'nin N. Gerof'a göndermiş olduğu 12 Mayıs 1876 tarihli mektubundan. Вк. Апрельско въстание, 1876 г., т. Al. Burmofun redaktörlüğü altında, Sofya, 1954, s. 376.

Önceki gün, yani pazartesi günü bizim kavasın babası Osman, değirmenine gidiyordu. Tsoko (Kableşkof) efendi kendisinden, Katunitsa köyü (Plovdiv sancağı) yakınından geçerken onun çiftliğine uğrayıp ne halde olduğunu görmesini ondan rica etmişti. Osman çiftliği yüz kadar başıbozuk tarafından sarılı bulmuş. Başıbozuklara, her hangi bir kötülük yapmağa kalkışmamaları için meram anlatmağa kalktığı zaman, Osmana çiftlikte âsi göçmenlerin bulunduğunu, bunları tutmağa gittiklerini ve bu esnada çiftliği yağma ettiklerini söylemişler. Buraya cöndüğünde Osmanı hemen kapamışlar ve Katunitsaya niçin gittin diye soruya çekmişler. Osmanın âsilerle haber vermeğe gittiğinden, bunun için de âsilerin kaçmağa muvafak olduğundan şüphe ediyorlar. (Osmanın oğlu) Tahir bir kaç defa babasını görmeğe gitti; fakat kendisine müsaade etmemişler.

HASKOVO KÖYLERİNDE BULGARLAR BAŞIBOZUKLARIN ZULÜMLERİNDEN KURTULMAK İÇİN TÜRK KÖYDEŞLERİNE SIGINMIŞLAR

N. Gerofa 6 Temmuz 1876 tarihinde gönderilen ve Haskovo köylerinde başıbozukların yaptıkları işkenceleri tasvir eden mektuptan. Вк. Архив на БАН, Ф. 1, оп. 2, № 1411, л. 1135 и 1137.

Bu gibi çeteler başka köyleri de soydular. Elhaça (bugün Trakiets) köyünde 50 hane Bulgar, 50 hane de Türk var. Köy Haskovonun güneyinde iki saatlik bir mesafede bulunmaktadır. Nekadar Bulgar hanesi varsa hepsini de soydular. Erkekler kırlara kaçtılar. Kadınlar ise, namuslarını bari koruyabilmek için, Türk hanelerine saklandılar.

Kasabanın bir buçuk saat kuzeyinde Semihça (bugünkü K'ekotnitsa) köyü bulunmaktadır; 60—70 hane Bulgarı vardır. Bu köyde Haskovonun ilergelenlerinden Hafız ağa adında bir Türkün çiftliği bulunmaktadır. Hacı Mu-

ra! adında başka biri ise çiftlik sahibi Hafız ağanın düşmanıymış. Hacı Murat, yağma taşıyıcı akrabalarıyla beraber sayısı 500—600 varan bir çete ile birlikte Semihçaya varmış Köylüler kaçışmışlar. Kadınlar ise, bu sırada orada bulunan Hafız ağanın çiftliğindeki işçilerin yanına sığınmışlar. Misafirler köyü yağma etmişler, ellerine geçirdikleri mal ve eşyaları alıp Türk köylülerine doğru götürmüşler... Hacı Murat ağa, çetesiyle birlikte, kendisini karşılamaya gelen Hafız ağanın çiftliğine gelmiş. Hacı Murat ağa, Hafız ağadan kızların ve daha güzelce gelenlerin kendisine teslimini istemiş. Hafız ağa bunu kabul etmemiş; fakat karşısındakine bir şey yapacak bir durumda değilmiş. Hacı Murat ağa, çetesiyle birlikte çiftliğe hücum etmiş, kızları ve gelinleri kapışmışlar, Hafız ağanın gözleri önünde gençlerin ırzına geçmişler. Bura Türkleri bu hadiseyi duyunca pek kahırlandılar. Hafız ağanın ailesinin de ırzına dokunulduğu konuşuluyor, ama okadar pek açık değil. Haraminin ırzına geçilmemiş dahi olsa, himaye aramak için evine kaçıp sığınanların namusuna dokunmak aynı işi imiş. İlerigelen Türkler Hacı Murat ağadan intikam almak için zehir saçıyorlarmış. Kendisinden şikâyet etmişler ve hükümetin Hacı Murat ağayı ağır bir surette cezalandıracağını söylenilmektedir.

BUGÜNKÜ PIRVOMAYDAN TÜRKLERLE BULGARLAR HEP BİRLİKTE BAŞIBOZUKLARI KOVALAMIŞLAR

V Bogdanof'un 8 Temmuz 1876 tarihinde N. Gerofa gönderdiği bir mektuptan. — Bk. НБКМ БИА, ф. 22, арх. ед. 39, л. 2—3.

Bütün adı geçen köylerin âkibeti buydu. Sadece Karaisten (bugünkü Plovdiv sancağının Bolârtsi), Aciles (bugünkü Pırvomay) Karağaç (bugünkü Haskovo sancağının Brest) köylerinden kızlar ve genç gelinler başka köylerde olduğu gibi eziyetler görmemişlerdir; zira birinci, bu insanlar bir bataklıkta dalmışlar ve bütün gece boğazlarına kadar bataklık içinde durmuşlar; ikinci de kadın erkek, bütün halk Türk köydeşlerinin hanelerine kaçıp sığınmışlar, Türkler, bu barbarların köylerinden kovulmasına çok yardımcı olmuşlar; üçüncü de, bütün köylüler köyünü ve malını talihe emanet ederek kırlara kaçmışlar.

RUSE VE GÜRGÖVO KOMİTESİNİN POSTACISI İBRAHİM OSMANOF

Ruseden İbrahim Osmanof'un 18 Aralık 1904 tarihinde emekliliğinin yenilenmesi için XIII Alelade Halk Meclisi başkanına gönderdiği dilekçesi. — Bk. ЦДИА, ф. 173, оп. 2, арх. ед. 1600, л. 192.

1

Türk hâkimiyeti yıllarında Bulgar devrimci komiteleri kurulmuştu. Bu komiteler bugünkü Bulgaristanın bir çok köy ve kasabalarında ayaklanıyorlar ve milli kurtuluş uğrunda faaliyete geçiyorlardı. Bu gibi komiteler Rusede ve Rumanyanın Gürgövo kasabalarında da bulunmaktaydı. Bu zamanlarda bu komitelerin yönetmenleri tarafından kurier tayin olunmuştu; bütün komite mektuplarını toptan Ruseden Gürgövoya, oradan da beriye, bu sırrı Türkiye hükümetine vermeksizin vazifemi sadakatla taşımaktadım.

1891 yılında, İçişler bakanlığının aynı yılın 31 Ekim tarihli emirnamesiyle bir savaşçı sıfatıyla bana 240 levanadan ibaret yıllık bir emekli maaşı salınmıştı. Aynı bu maaş 1 Haziran 1896 yılında, savaşçı emekli maaşları kategorisine isabet etmediğinden dolayı, kesildi. Bulgaristana yaptığım hizmetleri gösteren dokümanlar Emekliler şubesinde bulunduğundan benim hizmetimi açıkça ispat ettiğinden dolayı, muhterem millet vekilleri, geçinebilecek kadar bir emekli maaşının salınmasını sizden rica ve istirham ederim

2

N. Obretenef ile Ya. Angelof tarafından 17 Kasım 1891 tarihinde Rusede verilen şahadetname. Bk. Aynı yerde, л. 197.

Aşağıda imzası bulunan Ruseli Nik. T. Obretenof ile Yanko Angelof, şahadet etmekteyiz ki, Rusenin Kara Ali mahallesinden Osman İbrahimof, Türkiye hâkimiyeti yıllarında, Bulgar devrimci komitelerinin kurulduğu yıllarda Ruse ile Gürgövo komitelerinin kurieri vazifesini görüyordu. Yukarıda adı geçen Osmanof, vazifesine sadık kalarak bütün komite mektuplarını, bu sırrı Türkiye hükümetine bildirmeksizin, Ruseden Gürgövoya ve oradan da gerisi geriye bir kusursuz getirip götürüyordu.

retlerinin 553 numaralı emirnamesi gereğince Rusedea savaşçı İbrahim Osmanofa iki yüz kırk (240) leva miktarında yıllık bir emekli maaşı bağlandığına dair İçişleri bakanlığı tarafından verilmektedir. Bu maaş bir Kasım bin sekiz yüz doksan bir tarihten itibaren başlayarak, aynı yekûn iaksim olunarak her üç ayda bir verilmektedir. . .

Kayıt 1. Emekli bu şahadetname ile şahsen veya vekili vasıtasıyla emekli şubesinin sancak müdürü huzuruna çıkmalı. Müdür de kendi tarafından emekli maaşının salınması için gereken muameleyi yapmalıdır. Emekli maaşını alan memur, bu aynı şahadetname üzerine salınan maaşın miktar ve hangi zaman için salındığını kaydetmelidir.

KARLOVODAN ŞERİF MUSTAFOFUN BULGAR AHALİSİNE YARDIMI

Karlovo kasabasından Şerif çavuş H. Mustafaofun, durdurulan emekli maaşının tazelenmesi için Halk Meclisi başkanına 3 Mayıs 1901 tarihli dilekçesi. Bk. ЦДИА, ф. 173, оп. 2, арх. ед. 322, л. 186—187.

Türkiye hâkimiyeti yıllarında Sopot kasabasında uzun yıllar baş polis çavuşluğu vazifesinde bulundum. Bulgaristanın kurtuluşu da beni aynı vazifede buldu.

Bu küçük kasabaya yaptığım büyük hizmetler, Sopotun bir çok ürerigelirleri ve hemşehriler tarafından imzalanmış ve Sopot şehir belediyesi tarafından tastiklenen ilâve olarak verdiğim bu şahadetnamede bütün tafsilâtiyle görülmektedir.

Bu hizmetlerimden dolayı bendenize 1891 yılında Halk Meclisi tarafından hayata bedel ayda 20 leva, yahut yılda 240 levalık bir emekli maaşı salınmıştı. Fakat emekli şubesi, savaşçılar kanunu gereğince savaşçı vasıflarına haiz olmadığımı bahane ederek 27 Haziran 1896 tarihli bir karar ile emekli maaşımı kesti. Fakat ben bir savaşçı sıfatıyla emekli maaşı istemedim. Başka sebeplerden, (o zamanlar da sunduğum) bu şahadetnamelere dayanarak diğer başka hizmetlerimden dolayı 1891 yılında Millet meclisinden emekli maaşı istemişim ve netekim de salındı. Vel-hâsılı, sunmuş olduğum şu şahadetnamede gösterilen hizmetlerimden ve aynı şahadetnameye istinaden, pek fakir oluşum ve âcizliğim yüzünden yiyeceğimi çıkaracak bir halde olmadığımın dolayı kinâzlık Bulgaristan Halk

Meclisi yüksek makamından emekli maaşımın iadesini rica ve istirham ederim. Zira, aksi takdirde bir parça ekmeğe muhtacım.

İlaveten sunmuş olduğum Sopottan şu şahadetnamede zikrolunan hizmetlerimin hakikat olduğundan emin olmanız için, dilekçelere bakacak olan heyet tarafından Nikola Ivanof enefdiye (Sofyanın eski sancak kaymakamı ve Türkiye devrinde Şopot gizli komite üyesi), keza Ivan Vazof efendiye, bilhassa annesi ve kardeşine sorulmasını rica ederim.¹¹

SAVAŞÇI

Вк. Ив. Вазов, Събрани съчинения, т. 8, София, 1956, с. 25—29.

Ne münasebetle olduğunu hatırlamıyorum ama, Sopotlu bir ayyaş kafilesinin Sopot müdürünü¹² dövmesinden sonra, Türkiye hükûmeti, ceza olarak bir daha buraya bu rütbede idareci göndermez oldu.

Bu hâdise, kaykı kafalı Bulgarların keza müdürlerini ezamanlar da dövdüklerini göstermektedir.

İdaresi altında üç kadar zaptiye ile dört kadar da Bulgar pandarı bulunan Sopot candarına çavuşu, Sultanın en yüksek temsilcisiydi.

Nisan ayaklanmasından önce, dört yıl bu kasabanın çavuşu, Şerif ağa idi.

Kendisine sadece „Şerif“ diye hitabolunuyordu.

Şerif, Karlovodan iyi bir ailenin oğlu idi; yakışıklı bir Türktü. Esmerce, dolgun yüzlü, siyah bıyıklıydı. Türk âdetlerine aykırı olarak, hristiyanlar gibi tâ arkasına kadar uzattığı saçları da kara idi. Koç burunluymdu. İki iri siyah gözü parlıyordu Uslu ve mülâyim bakışlıydı.

Asya ile Güney Avrupa cinsinin bir araya karışmasından doğmuş pek yakışıklı bir Türktü.

Bu güzel vücutta iyi bir de ruh yaşamaktaydı.

Bu Şerif Bulgarları seviyordu.

¹¹ Şerif Mustafaofun dokümanları kendisine iade olduğundan, hizmetlerinin neden ibaret olduğu, dilekçesinde anlaşılmıyor. Fakat bu, İv. Vazofun „Savaşçı“ hikâyesinden görülmektedir.

¹² Müdür, bir nevi ikinci dereceli kaymakamdır.

Bulgarlar da kendisinden nefret etmiyorlardı.

Kadınlar Şerifi beğeniyorlar, ona durup da bakıyorlardı.

Şerif, her hatırı sayılan yeni zaman Türkü gibi rakıya, ama sertine müptelâ idi. Meyhanelerde, gizliden gizliye büyük okkalıkları yüzünü hiç buruşturmadan, susuz, birden yuvarlıyordu.

Fakat Şerif iyi bir adamdı.

Gençlerle dostluk ediyordu, çok defa da kırlarda, gölgelekte yapılan sohbetlerine davet olunuyordu. Bu yerlerde, Çingene kemanlarının ahenkleri, dairelerin vuruşları altında sert temiz rakıyı çekerken, reâyalarla samimi bir arkadaşlık havası içinde şehvetli nükteler ve eğlenceli masallar anlatıyor veya dinliyordu.

Vazifesini dikkatle, temiz bir vicdanla icra eden Şerif, iyi tâbiatlıydı; ciddi olduğu zamanlarda da üzerindeki ki-barlığı kaybolmuyordu.

Bir gece on kadar genç bir evden çıkmıştık; komite oturumunda gecikmiştik, fenersizdik. Şerifin idaresindeki gece devriyesi bize karşı geldi. Şerif bizi durdurdu ve ciddi olarak çıktı.

— Sizin gibi ilerigelir adamların oğullarına gece yaruları sokaklarda serserice dolaşmak hiç yakışır mı? Fenersiz gezinmenin yasak olduğunu bilmiyor musunuz? Çorbacılar, ha buyurun konağa. Bu gece sizi tevkif ediyorum, dedi.

Ve bizi konağa götürdüler. Hapisaneye tıkaçları yerde, haznenin menfaatleriyle ilgili belediye meselelerini müzakere için büyüklerin toplandıkları yumuşak kilimler ve halılarla döşeli odaya götürdüler.

— Tanyeri ağırincaya kadar burada kalacaksınız, dedi. Ben de hapisanede canınızın sıkılmaması için lâzım geleni yapacağım.

Yarım saat sonra kemanlar geldi ve hane sahibinin idaresi altında çalgı ve türkü seslerinden sabaha kadar bütün konak çinladı.

Şerif, mücahitlerin kasabadan gelip geçtiklerine dair bir şeyler duymuştu; fakat kendisini bir şey bilmiyor yapıyordu.

Neden Bulgarlara böyle sempati besliyordu?

Bazıların kanaatine göre, Şerifin damarlarında Bulgar, umumiyetle hristiyan kanı akıyormuş.

Fakat bu, sadece bir tahminden ibaretti. Buna benzer bir şeyin varlığını bilseydi, üzüm rakısının meftun edici tesiri altında samimi bir itimatla konuştuğu o dakikalarda, mutlaka birazcık çıtlattırdı.

Diğer bazılarıyse, Şerifin kasabadaki uslu durmayan reâyaya bu yumuşak muamelesinin, daha yüksek makamlar önünde başağrısına meydan vermemek ve kargaşalıktan kaçınmak maksadiyle âmirlerinden aldığı gizli bir emre bağlı olduğuna inanmak istiyorlar. Bunun hakikate uygun olmadığı görülüyordu.

Başkalarıyse bunu Şerifin kara gözlerine vurulan, kendisinin de sevdiği bir Bulgar kadınıyla gizli, ama çok kişi tarafından bilinen münasebetiyle izah ediyordu. Bu yeni Dalila, bu müslümanın taassubunun kuvvetini almış ve zararsız bırakmış olacak ki, kendisinin yanısıra Bulgarları da seviyordu.

Bu tahmin, psikolojik bakımdan daha doğru olması gerektiği; zira aşk bundan daha büyük hârikalar yaratabilirdi.

Fakat bu, mutlaka böyle miydi?

Her nasılsa.

Şerif, sükûnet istiyordu, Sopot'un başına belâ getirmek istemiyordu.

Fakat bir defasında Sopot kendisi bu belâyı başına getirmek istedi.

Levski, son gelişinde kasaba kenarında, Troyana yolculuk etmek için bir atın getirilmesini bekliyormuş... Ansızın bir efendi Levskiye yaklaşarak: „Bu elbise benim!“ diyerekten Levskinin yeni pardüsüsünü çekeleştirmeye başlıyor. Boğuşuyorlar. Fakat iri yarınlı olan hasmı Levskiye altlıyor ve elbiseyi alıp kaçıyor. Bu hal karşısında şaşıp kalan Levski, revolverini soyguncuya doğru çeviriyor. Fakat silâh sesine kırda çalışan insanların buraya toplaşacaklarını aklına getirince, revolverini setresinin altına sokuyor ve savulup gidiyor.

Levski, bir inkılâpçı tarafından kendisine hediye edi-

len bu pardüsünün, restgele buradan geçen ve malını tanımayan bir efendinin bir gece kırılıp soyulan dükkânından çalmış olduğunu bilmiyordu. Efendi, eve geldiğinde, pardüsünün ceplerini karıştırırken, şüphe uyandıracak bir takım şeyler buluyor. Korkuyor ve pardüsüyü alıp başka bir ileri gelenin dükkânına çıkarıp satılık ediyor. Fakat aynı dükkândan, aynı sebep dolayısıyla pardüsü gerisi geriye çevriliyor. Efendi de pardüsüyü belediye sekretarının evine götürüyor. Belediye sekretarına, aynı hırsızın bir kaç defa doktor Koşnikofun evine girip çıktığını, İvan İliefin¹³ atlarına bindiğini, okulda öğretmenlerin yanına sık sık uğradığını anlatmış.

Bu adam bunları sokakta başkalarına da anlatmıştı. Bütün kasaba, dâkon Levskinin söz konusu olduğunu bildiğinden, korku içinde beklemekteydi.

Kasabanın bu ilerigelir adamı, elbisesinin cebinden tashih edilmiş tezkereler, inkılâpçı broşurlar, Sopotta ve diğer yerlerden komita mektupları, Türk mühürü ile mühürlenmiş balmumu ve isyan için çağrılar bulmuş... Korkudan başı dönmeğe başlayınca, her türlü mesuliyetten kurtulmak için, Şerifi çağırıp olan biteni anlatmış. Şerif, bu idareye sadakatlı adamın hikâyesini bütün ciddiyetiyle dinledikten sonra, kasabanın bu çapkınların mesuliyetini üzerine almayacağını, „Ne ekersen onu biçersin“ deyip bu tehlikeli şeyleri toplayarak: „Affedersin, çorbacı, ama sizin helâ nerededir?“ diye sormuş.

Ve mesele örtbas edildi!

İsyan arifesinde bu iyi Şerifin durumu daha da nazikleşti.

Deyiverki, açıkça yapılan isyan hazırlıklarına, manastır yanında tüfeklerle silâh talimlerine, agitatorların aşağı yukarı gezinmelerine Şerif, keder ve hayretle bakıyordu.

Bir defa çorbacılarından birine dedi ki:

¹³ Her ikisi de o zamanlar Sopotta en ateşli yurtseverleri ve Levskinin en güvenli dostlarıydı. Birincisi ölmüş, ikincisi ise, ahırında Levskinin iki atını tutan adam şimdi Sofyada papaz İvan Pençeftir. „Savaşçı“ hikâyesinin çizti altındaki notları İv. Vazofundur. Not, derliyendir.

— İşler, sizin deli kafalı gençlerinizin başladığı gibi giderse, kasabanız yanacak... Hayır dua edin ki, burada yine Şerif çavuş bulunsun...

Kasaba yangına verilmedi; çünkü Sopotta isyan patlak vermedi. Tosun bey, yağma edilmiş eşya, altmış teneke gaz ve paçavra yüklü uzun bir kervanla, yıkıntılığa çevrilmiş Klisuradan dönüşünde, defterine âsiler yuvası olarak kaydolunan Sopot'u ateşe vermek niyetiyle kasabaya girdi. Fakat çorbacılar dize geldiler, Tosun beyin ayaklarının önüne otuz bin kuruş koydular ve başları adına yemin ettiler. Şerif de, önce ve şimdi kasabada Padişah düşmanının olmadığına dair evlâtlarının adına yemin billâh etti.

Sopot o zaman kurtuldu; fakat ertesi yıl Kazanlıktan gelip de derhal gerisi geriye dönen Gurko'nun kazaklarını heyecanlı karşılamadan sonra, kasaba ateşe verildi. Bir başıbozuk güruhu tarafından basılan Sopot ahalişi kasabayı terketmişti. Balkanda kendisine erişilen bu ahalinin büyük bir kısmı ya kesilmiş veya esir edilmişti.

Yüz kadar kadın ve çocuk gerisi geriye döndürüldü, yıkılmadan kalan papaz Enya'nın evine kapandı. Yağmacılık ve irza geçme niyetiyle, başıbozuk güruhları, her gün buraya gelip çatıyorlardı. Bu korkunç hal on gün kadar devam etti. Şerif bu bedbahtların koruyucusu idi. Kurulu martin tüfekleri ellerinde, adamlarıyla geceli gündüzlü avluda bekliyor ve kapıyı her zorlamak isteyeniyeye duvardan geçmeğe niyetleneniyeye, silâhsız kadınlara hakaret etmek istediğinden, leşini yere sereceğini başıbozuklara ihtar ediyordu. Geceleri de, muhasara altında bulunan bu insanlara evlerden yiyecek arattırıp getirttiriyordu. Bir defa müteassıplar, Şerife ateş ettiler; fakat vuranadılar. Şerif, sonuna kadar nöbetinde kaldı.

Öldürülen kocaları, kardeşleri ve evlâtları için saçlarını yolup ağlayan kadınları, bu insanların evlerini ve mallarını külkütah eden dumanı ve yalını seyreden Şerif de onlarla beraber ağlıyor, bedbaht insanların tüyleri ürper-tici hallerine baktıkça:

— Ne oldu ey allahım, yarabbim, diyordu.

Fakat aradan çok geçmedi, hâlâ tütmekte olan yangın harabelerinin üzerine hürriyet güneşi doğdu.

Reâyalar efendi oldular, dünkü efendiler ise reâyanın icaresi altına girdiler.

Şerif Karlovoda vazifesiz kaldı, başında ağır bir aileyle, fakir bir halde, dindaşlarına mahsus bir kaderle allahın iradesine boyun eğdi.

Fakat hür Bulgarlar, onun eski esirlere yapmış olduğu iyiliklerini unutmadılar. Birinci Rumeli toplantısı, minnettarlığın bir ifadesi olarak, Şerife ölüme bedel bir emekli maaşı salmayı karar aldı. Sadece, bunun bütçenin hangi maddesinden alınması gerektiğiyle ilgili kısaca bir müzakerelere yapıldı.

Şerife bir savaşçı sıfatıyla emekli maaşı salındı.
Sofya, 1901.

SAVLIEVODAN SEHER SALIEVA BULGAR İSYANCILARINA YARDIM EDİYORMUŞ

Daha sonraları Sevlievo nüfusu olan Malkoçevo köyünden Seher hanım H. Salieva'nın durdurulan emekli maaşının tazelenmesi için IX. Alelade Halk Meclisine verdiği 14 Aralık 1896 tarihli dilekçesinden Bk. ЦДИА, ф. 173, оп. 1., арх. ед. 856, л. 228.

Muhterem Bulgar hükümetimiz tarafından bu ihtiyacı yaşta bendenizin ve benimle birlikte henüz küçük olan biricik kızımın geçinebildiği ayda otuz (30) leva miktarındaki emekli maaşımın neye istinaden salındığını gösterir dokümanların aynı süratinden birer nüsha temin edemediğine esef ediyorum. Hizmetlerimden dolayı bu küçük devlet yardımına hakikaten lâyık olduğuma Sizler, Sizinle birlikte muhterem milletvekilleri, efendiler de inanmış olacaktırlar.

1876 yılı Bulgar isyanı esnasında Bulgarlara senpatisi göstermişimdir... Sadece Türklerin değil, Bulgarların kendileri de bu yıllarda halk dâvası uğrunda zorluk çeken kardeşlerine aykırı işler görürken benim Bulgar isyancılarını saklayıp koruduğumdan dolayı şimdi durdurulan bu yardıma lâyık görülmüşümdür.

Hasılı, savaşçılar kanununa dayanmamış da olsa, ma-

aşımın hakikate aykırı (yanlışlıkla) alındığını hesab ediyorum. Zira bir Türk kadının böyle (1876) yıllarında benim yaptığım hizmetlerden daha fazla bir şey yapması için düşünülebilir mi? Bulgaristanda bulunan Türk ahali arasında biliyorum bu hususta bana benzer başka bir kadın var mıdır? Tazimle önümüzde dize gelerek emekli maaşımın iade olunmasını ricaya kendimde cesaret buluyorum.¹⁴⁾

NOVA ZAGORADAN İBRAHİM ŞAHYANOF BEŞ BULGAR KÖYÜNÜ HARABEDİLMEKTEN KURTARMİŞ

1

Nova Zagoradan İbrahim Mustafof Şahyanofun XIX. Alelade Halk Meclisi başkanına göndermiş olduğu 16 Nisan 1920 tarihli dilekçesinden. Bk. ЦДИА, ф. 173, оп. 3., арх. ед. 2711, л. 69—70.

Ailemiz Rus-Türk harbine kadar bizim kasabada, kazada, etraf komşu köylerde bir hayli gıpta edilir bir duruma ve itibara sahipti. Bütün hristiyan halkına karşı, aralarında fark yapmaksızın, merhametkâr idik. Fakat şimdi son derece fakir bir hale düşmüş bulunuyorum. Bir parça ekmeğe ve bir kuruş için el yardımına muhtaç bir halde, kötü ve en sefil bir hayat sürmekteyim; zira ne elbise, ayakkabı, şapka ve saire satın almak için, ne de her günlük yiyeceğimiz için param var.

Zira merhum ebeveynlerim ve keza ben daha o karışık ve heyecanlı yıllarda Nova Zagora kazasının büyük bir kısmındaki nüfus hristiyan halklarının en çirkin ve vahşiyane bir şekilde telef ve imhası için değil, basiretle, tetbirle, namusla, temiz bir vicdanla, insana yakışır bir liyakatla doğruluk ve nizam uğrunda hareket etmişizdir. O (1876) yıllarda ordu müfrezelerinden ve başıbozuklardan meydana gelmiş ve gemini boşandırmış müslüman güruhundan halkı müdafaa uğrunda canımızı ve malımızı tehlikeye atarak elimizdeki her vasıta ve hususi silâhli kuvvetlerle karşı koyduk. Böylelikle, Beş Tepe (Pet mogili), Bogdan mahle (Bogdanovo), Köse Mahle (Novoselets), Ak Bunar (Bâl kladenets) ve Nova Zagora kazasının Yoğurtçu (Sliven

14. Seher Salievanın, dokümanları kendisine iade olduğundan, Bulgar âsilerine ne gibi yardımda bulunduğu anlaşılmamaktadır.

sancağının Mlekarovo) köylerinden bütün hristiyan halklarının hayatını, sermayesini, ev eşyasını, malını ve mülkünü yangından, soygundan, bıçaktan, kurşundan, süngüden, namussuzluktan ve ilâhîri türlü belâlardan, başlarından bir kırı bile düşmecesine koruyup kurtarmağa muvaffak olduk. Ve neticede bunların aileleri 1877 yılından sonra kazanılan serbestliğe sevinerek yaşamaktadırlar. Her hangi birine karşı kötü muamele etmediğimiz ve yukarıda zikir olunan hâdiselerin birer gerçek olduğu, bir zamanlar tarafımızdan vahşi ellerden korunan Nova Zagora kazasının Pet mogili, Bogdanovo, Novoselets, Bâl kladenets ve Mlekarovo köylerinin köy belediye idareleri tarafından imzalanmış ve ilâveten sunulan 1. II. 2. II. 19. III., 28. II ve 11. III 1904 ve 1908 tarihli 67, 33, 112 ve 123 numaralı şahadetnamelerden görülmektedir. Fakat bu kadar büyük bir tehlikeye maruz kalmış olan hayatımızın, malımızın ve emeğimizin bir karşılığı olarak şimdiye kadar bir kimse-den bir mükâfat kabul etmediğimiz gibi, bir kimse-den de cebren arayacak durumda değiliz.

Başkan efendi,

Hristiyan halkın 1876 yılında kırimdan, yangından, soygundan, namussuzluktan ve diğer belâlardan korunması hususunda tarafımızdan yapılmış olan hayırları ve bendenizin son derece fakirliğimi ve sefil hayatımı nazarı itibara alarak XIX Alelâde Halk Meclisinden sayın halk vekillerinin bana karşı insansever ve humanist bir münasebet göstermeleri, şu ihtiyar yaşta, şimdiki bu pahalılık yıllarında beni geçindirebilecek belli bir mükâfatın verilmesi ve devlet haznesinden lâyük olduğum para yardımının salınması hususunda şefaât göstermenizi rica ederim.

2

35 kişi tarafından imzalanan ve Pet mogili köyü belediye idaresi tarafından tasdiklenen 26 Ocak 1904 tarihli şahadetname, Bk. ЦДИА, ф. 173, оп. 3, арх. ед. 2711, л. 72.

Bu şahadetnameyi imzalayan Nova Zagora kazasının Beş Tepe köyünden bizler şahadet etmekteyiz ki, Nova Zagoralı İbrahim efendi Mustafa Şanof ve babası Mustafa Şanofla birlikte 1876 yılında köyümüze geldi ve türlü başıbozukları tarafından yağma edilmesine engel oldu; köyü-

müzü korumak maksadiyle kendi adamlarını nöbete koydu ve Mehmet paşa zamanında 1876 yılında, Türkiye devletine karşı isyan edecek şüphesiyle köyümüzü vurmak ve halkını tepelemek isteyenlere müsaade etmedi. Mustafa, Bulgar halkına daima yardımda bulunur ve sırası gelince onu müdafaa ederdi.

Yukarıya yazılı olan malûmatın hakikat olduğunu imzalarımızla teyideder, gereken yerde kullanması için iş bu vesikayı veriyoruz.

3

Yirmi beş kişi tarafından imzalanan ve Bögdanovo belediye idaresi tarafından tastiklenen 26 Ocak 1904 tarihli şahadetname. Keza aynı yerde. n. 73.

Aşağıda imzası bulunan Nova Zagora kazasının Bogdan mahle köy halkı, Nova Zagoralı İbrahim efendi Mustafa Şanofa verdiğimiz şu şahadetnameyle şahadet etmekteyiz ki, 1876 yılında bizzat davetimiz üzere kendisi, babası Mustafa Şanofla birlikte adamlarını yanına aldı, köyümüze geldi ve çeşitli başıbozuklar tarafından köyün soyulmasına ve halkının da yağma edilmesine engel oldu. Köyümüzü korumak için adamlarını nöbete çıkardı. Şevket paşa zamanında, 1876 yılında Türkiye devletine karşı isyan edecek diye şüphelendiğinden, köyü vurup halkını mahvetmek isteyenlere meydan vermedi ve babası Mustafa Şanofla birlikte bizim köyden kalkıp Nova Zagora kazası Beş Tepe köyüne vardılar, aynı köyü de korudular: İbrahim efendi Bulgar halkına daima yardım etmiş ve gereken yerde onu korumuştur.

Yukarıda yazılanların doğruluğunu imzalarımızla tastik eder, gereken yerde kullanılması için iş bu vesikayı veririz.

4

19 kişi tarafından imzalanan ve Novoselets köyü belediye idaresi tarafından tastiklenen 10 Şubat 1904 tarihli şahadetname. Yine aynı yerde. n. 74.

Bu şahadetnameyi imzalayan Nova Zagora kazasının Köse Mahle köyünden bizler şahadet etmekteyiz ki, Nova

Beş Tepe köyü halkının İbrahim Şahyanofa verdiği şahadetname

Zagoralı İbrahim efendi Mustafa Şanof, babası Mustafa Şanofla birlikte 1876 yılında, davetimiz üzere adamlarını alıp köyümüze geldi ve türlü başıbozuklar tarafından köyün soyulmasına ve halkının yağma edilmesine engel oldu ve köyümüzü korumak için adamlarını nöbete çıkar-tı. Şevket paşa devrinde, 1876 yılında Türkiye devletine karşı isyan edeceği şüphesiyle köyü vurup halkını mahvetmek isteyenlere meydan vermedi ve babası Mustafa Şanofla birlikte köyden Nova Zagora kazası Yoğurtçular köyüne gittiler, aynı köyü de korudular. İbrahim efendi Bulgar ahalisine daima yardım etmiştir ve icabında onu korumuştur.

Yukarıda yazılı olanların hakikat olduğunu imzalarımızla teyit eder, gereken yerde kullanılması için iş bu vesikayı veririz.

5

8 kişi tarafından imzalanan ve Bâl Hadenets köy belediyesi tarafından tasdiklenen 10 Şubat 1904 tarihli şahadetname. Yine orada. n. 75.

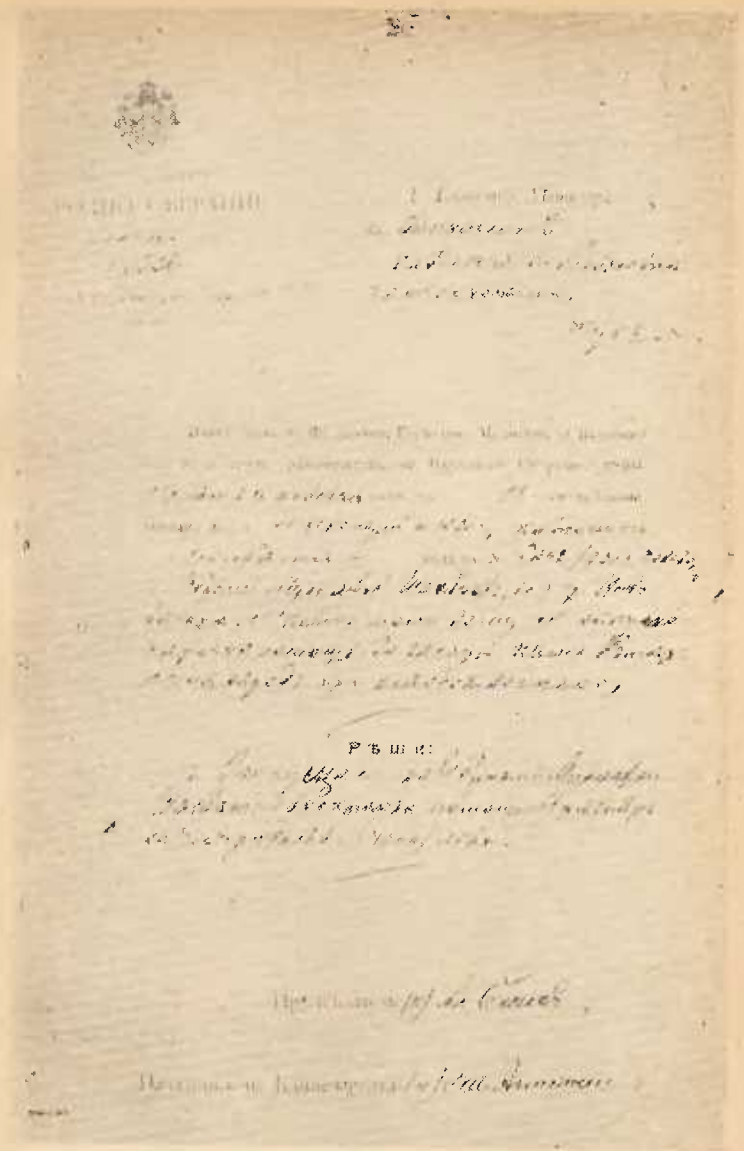
Aşağıdaki imza sahipleri Nova Zagora kazasının Ak Pınar köyü ahalisi, iş bu şahadetnameyi Nova Zagoralı İbrahim efendi Mustafa Şanofa verirken teyidediyoruz ki, kendisi babası Mustafa Şanofla birlikte 1876 yılında adamlarını yanına aldı, köyümüze geldi; köylüyü türlü başıbozuk yağmasından korudu. Köyümüzü korumak için adamlarını nöbette tuttu ve Şevket paşa devrinde 1876 yılında Türkiye devletine karşı isyan edeceği şüphesiyle köyü vurup halkını mahvetmek isteyenlere meydan vermedi. Kendisi daima Bulgar halkına yardım etti ve icabında onu korudu.

Yukarıda yazılanların doğruluğunu imzalarımızla tasdik ediyor, gereken yerde kullanılması için iş bu şahadetnameyi veririz.

6

7 kişi tarafından imzalanan ve Mlekarovo köyü belediyesi tarafından tasdiklenen 10 Şubat 1904 tarihli şahadetname. Yine orada. n. 76.

Aşağıdaki imza sahipleri Nova Zagora kazasının Yoğurtçular köyü ahalisi iş bu şahadetnameyi Nova Zagoralı

İbrahim Şahyanofa bir defalık yardım sağlanması üzere Millet Meclisi kararının faksimilesi

İbrahim efendi Mustafa Şanof'a verirken teyidediyoruz ki, kendisi babası Mustafa Şanofla birlikte 1876 yılında köyümüze geldi ve bütün köyün türlü başıbozuklar tarafından yağma edilmesine engel oldu, köyümüzü korumak için adamlarını nöbete koydu ve Şevket Paşa devrinde 1876 yılında Türkiye devletine karşı isyan edeceği şüphesiyle köyü vurup halkını mahvetmek isteyenlere meydan vermedi; kendisi Bulgar ahalisine daima yardım etmekteydi ve sırası geldiğinde onu koruyordu.

Yukarıda yazılanların doğruluğunu imzalarımızla tasdik ediyor, gereken yerde kullanması için iş bu vesikayı veriyoruz.

**SEVLIEVO KÖYLERİNDEN AHMET MEHMEDOF MEÇOĞLU
ÂSİLERİN MÜLKLERİNİN BAŞIBOZUKLARDAN VE ÇERKEZLERDEN KORUMUŞ**

A. Meçoğlunun „Ortak Yurdumuza hizmet“ emekli maaşı istemesiyle ilgili emekli komisyonunun protokolundan. Bk. НБКМ-БИА, П. Д. 333, л. 2 (1896 dan).

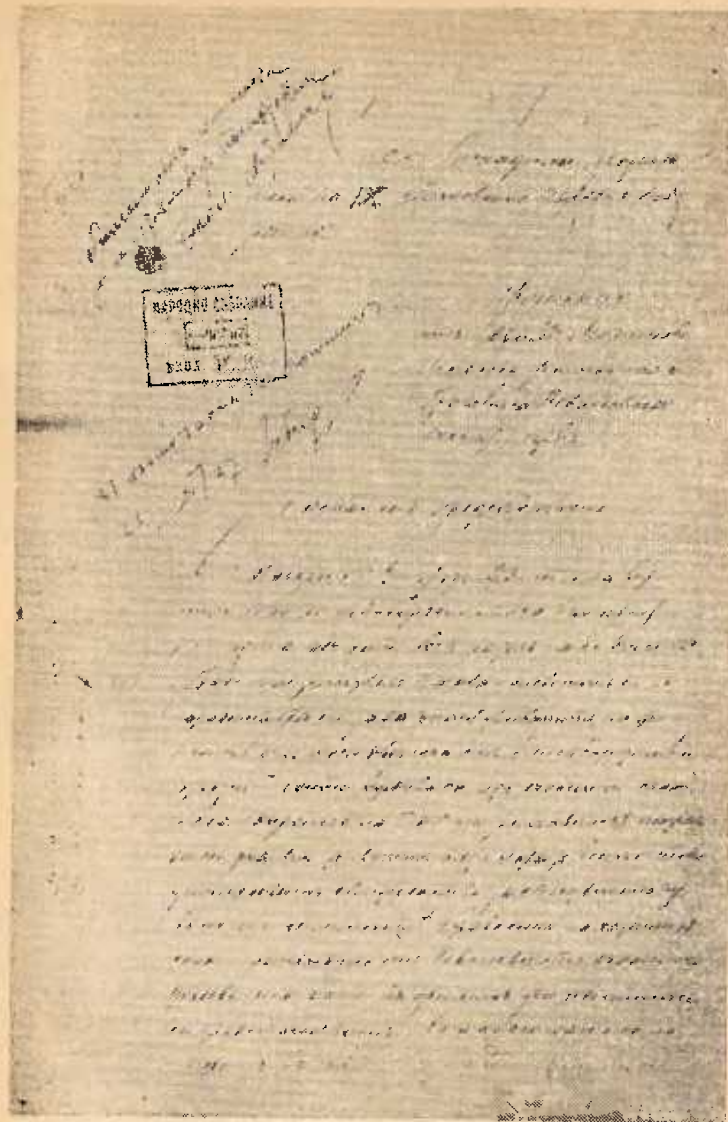
Sevlievo kazası Gradnitsa köyünden Ahmet Mehmedof Meçoğlu.

20 Ağustos 1896 tarihli dilekçesine ilişik Stolit ve Gradnitsa köyü ahalisi tarafından imzalanan şahadetnamede denmektedir ki, Ahmet Mehmedof Meçoğlu, 1876 yılında isyan esnasında Stolit köyünün pandarı sıfatıyla başıbozuların ve Çerkezlerin Kravenişki boğazında âsilerle çarpışmaları esnasında Bulgar ahalisinin canını ve malını koruma hususunda çok gayret ve emek sarfetmiştir. Bu halkın canı ve malı sırf adı geçen Ahmet M. Meçoğlu tarafından korunmuştur. Dilekçi, bu hizmetlerinden dolayı kendisine emekli maaşı bağlanmasını istemektedir.

PEŞTEREDEN MUSTAFA ÇEPENELİ ARKADAŞLARIYLA BİRLİKTE PEK ÇOK ÂSIYI BAŞIBOZUKLARIN KEYFİ HAREKETLERİNDEN KURTARMIŞTIR

Emekli maaşı komisyonunun emekli maaşı isteğiyle ilgili protokolundan. Bk. НБКМ-БИА, П. Д. 47, л. 3, (1896 dan).

7 Mayıs 1896 tarihli dilekçeye ilâve olunan şahadetnameden görülmektedir ki, Bratsigovoda 1876 yılı isyanından

Ahmet Meçoğlunun dilekçesinin birinci sayfası

sonra Hasan paşaya teslim olup yedi köyden Bratsigovo kö-üne toplanmış olan ve öldürmek, soymak için çıkıp geller başıbozuklardan her türlü savunma imkânlarından mahrum bırakıldıkları bir sırada, dilekçi Mustafa, daha birkaç arkadaşıyla birlikte, ellerinde silâhla başıbozuklar tarafından toplanmış olan bu âsileri korumuş, pek çoğunun da hayatını kurtarmış. Bu hizmetinden dolayı kendisine emekli maaşı salınmasını istemektedir.

(Mustafa Çepeneli, dilekçesinde şunu kaydetmektedir (yapr. 1):)

Bu dilekçeye ilâve edilen Bratsigovo belediye idaresi tarafından tasdiklenen şahadetnamede, daha 1876 yılında hristiyanların en nazik durumda buldukları bir sırada, ıstırap çekenlere faydalı olmak maksadiyle, hizmetlerine koştuğum, canını ve namusunu bizzat koruyarak yüzlerce sinin canını ve malını kurtardığımı ispat edilir.

TIRNOVO SANCAĞININ BALA ÇERKVA KÖYÜNDEN TÜRKLER, 1876 YILI İSYANI SIRASINDA KÖYÜ BAŞIBOZUKLARDAN KURTARMIŞLAR

G. Bakalofun „Baço Kiro“ kitabından, ilâve: Amcam Baço Kiro'nun Tripop Popgavrilof tarafından ele verilmesine dair neler biliyorum, Sofya, 1936, s. 36. Materyal El. Evstatieva tarafından verilmiştir.

Danacıoğlu Hasan (Türk mahallesinin çorbacısı) iyi bir Türk imiş, bulgarlara işkence etmiyormuş; çok defa Türklere takaza ediyor ve diyormuş: „Bulgarlara fenalık etmeyin, zira Moskof onların babasıdır. Şayet Moskoflar buraya gelirler de Bulgarlar nerede, diye soracak olurlarsa, onlara niçin eziyet ediyorsunuz neden onları kırıp öldürdünüz... deyik olurlarsa, bizler ne cevap vereceğiz?“ Ve hasılı, köy Liço Stoyanof (Şişko), Etem bey, Halim efendi ve Danacıoğlu Hasan tarafından korundu. Bu adamlar tek bir Türkün ne bir çocuğa, ne bir kadına, ne de bir adama parmakla dokunmasına, veyahut köyde yağmacılık yapılmasına müsaade etmediler.

BULGARLARLA İYİ GEÇİNDİĞİNDEN DOLAYI SOFYALI BİR TÜRKÜN EVİ YAKILMIŞ?

Yor. Filaretovanın N. Gerofa göndermiş olduğu 23 Eylül 1876 tarihli mektubunda Sofyada ateşe verilen hristiyan evlerine dair malûmat verilmektedir. Bk. Из архивата на Н. Геров, II, s. 652.

Bu ayın 21 günü akşamı en aklı başında bir Türk sayılan, millettaşlarının kendisine gâvur gözüyle baktıkları Ali Efendinin evinde de yangın çıktı. Bu yüzden hesabolumaktadır ki, bu ateş de Bulgar mahallelerindeki diğer ateşler gibi „tesadüfi“dir.

BULGAR GÖNÜLLÜ SAVAŞÇILARI ARASINDA TÜRK DE VARMİŞ

Üçüncü gönüllü taburdan poruçuk Kisofun hatıralarından. Bk. С. И. Кисов, Българското опълчение в Освободителната руско-турска война 1877—1878 г. София, 1902, s. 30—40.

Gönüllüler (Opılçeniya) arasında göçmenlerden pek çok münevver Bulgarlar, keza Sırplar, eski Sırbiyalılar, Yunanlılar, Karadağlılar ve çok da şaşılacak şey, Çingene ve Türkler de vardı... Böyle bir Türk geldi ve üçüncü tabura alındı.¹⁵

Gönüllüler birbirlerine soruyorlardı:

— Bulgar gönüllüleri birliklerine sadece Bulgar alınması lâzım geldiği halde, neden başka milletlerden de alıyor? Üstelik bir de Türk alınsın!...

Adı ve şanı hatırımda kalmayan bu türke diğer gönüllüler soruyorlardı:

— Neden sizinkilerin yanına gitmiyorsun? Başıbozuk olup uslu Bulgarları kessene. Burada seni öldürebilirler. Bundan başka, bize domuz etiyle karışık yemek pişiriyorlar

¹⁵ Bu Türkün 1888 yılına kadar Plovdiv gümrükhanesinde jandarma olarak çalıştığını görüyordum. Kendisi Türk askeriymiş. Vidin garnizonunda vazifedeymiş. Oradan kaçmış. Sırp-Türk harbinde Bulgar gönüllü taburuna girmiş ve Türkiyeye karşı harbe candan katılmış.

Türk ise onlara şöyle cevap veriyordu:

— Zaten bunun için de ben din kardeşlerimle dövüşeceğim. Usü Bulgarları öldürüyorlar, onlara işkence ediyorlar. Yemek meselesine gelince, sadece kuru ekmeğe yerim. Bunun ötesi, Allah ne karar kıldıysa, o olur.

Bizi Türk arkadaşın bunu öyle utanarak, sıkılarak, saf-dilâne söylemesi, daha sonraları, özellikle kendi dindaşlarına karşı Bulgaristandan hiç de kötü dövüşmediği çarpışmalardan sonra, kendisine ısınan ve ona dostça muamele eden Bulgar arkadaşlarını âciz bir durumda bırakıyordu.

TÜRK AHALISINDEN BİR KISMI İSYANI SEMPATİYLE KARŞILAMIŞ

İsyan esnasında olup biten olaylar hakkında kısa notlar. Bk. арх. на БАН, ф. 1., оп. 2., №. 1411, л. 1308 — 9.

Kasım 1876 tarihinde Bulgarları ayaklanmaya kışkırtan ajanlar, onları kandırmak için, aynı fikirde olan Türklere de var, diyorlarmış. (d-r Spas H. Ivanof).

İsyancı denen Bulgarlarda bulunan barutun daha fazlası Türklere satın alınmıştı. Amirlerinin güz esnasında kendilerine dağıtmış oldukları barutu ahali, Bulgarlara satıyormuş.

GABROVOLULAR TÜRK GÖÇMENLERINE DOKUNMUYORLARMIŞ

Вк. Г. Димитров, Княжество България. . . , III, s. 90—91.

(15 Haziran 1877 tarihinde Gabrovonun kaymakamı ve jandarmaları, daha Rusların Sviştof yanına çıktıklarını duyar duymaz, telâş içinde kasabayı terketmişler.) Şehirde artık idare müdürü falan kalmamış. Bu sırada Sevlievo tarafından kervan halinde Türk göçmenleri akın etmişler; Gabrovodan geçiyorlarmış. Gabrovolular bu göçmen kafilelerinden kendilerini korumak maksadiyle, 1876 yılında idarenin ahaliden toplamış olduğu silâhların bulunduğu depoları açmışlar ve buradaki silâhları gençlere dağıtmışlar. Gece gündüz nöbette duracak bekçileri tayin etmişler. Türk kervanları geçerken, aynı bekçiler tarafından karşılaştıkları en küçük bir hakaret bile edilmeden şehrin kenarına kadar uğurlanmışlar.

BELELİ AHMET BEY BULGAR AHALISINI BAŞIBOZUKLARDAN KORUMUŞ

Вк. Г. Димитров, Княжество България. . . , III, s. 90—91.

Belâda kırk kadar Türk ailesi yaşamaktaymış. Bunların arasında Ahmet bey adında çok iyi bir Türk zengini bulunuyormuş. Aynı bu adam Bulgarları müdafaa edermiş. Ne başıbozukların, ne de Çerkezlerin kasabaya yaklaşmalarına ve gaddarlık etmelerine imkân vermiyormuş.

Haziranın 15-inde (1877 y.) Ruslar Sviştof yanına çıktıkları zaman Ahmet bey, hemşehrilerini toplamış ve onlara demiş: „Ruslar iyi insanlardır, kendilerinden hiç bir fenalık gömiyeceksiniz; fakat Çerkezlerden ve başıbozuklardan korunun. Çünkü ben artık gidiyorum, sizi koruyacak insan kalmıyor“. Ahmet bey bu sözleri gözyaşıyla söylemiş, halkla helâllaşmış ve gitmiş.

Bugarlar derhal ellerine geçirdikleri silâhlarla silâhlanmışlar, korunma çarelerine başvurmuşlar. Çerkezler onların dolayında kıvranmağa başlamışlar. Hattâ bir gün kasabaya sokulmağa da muvaffak olmuşlar; çarşıyı soymağa başlamışlar. Bulgarlar derhal ateş açmışlar. Dimitir Kruşka'da korunmakta olan Georgi İkonomof'un silâhı bu anda iyi iş bitirmiş. Keza bir pomak çocuğu da, sokağa yuvarlanmış, bir kaç boş fiçinin ardına yatmış, uzun namlu tüfeğiyle dokuz Çerkezi öldürmeğe muvaffak olmuş. Sonra sağ kalan Çerkezler ölü arkadaşlarını atlarının üstüne aykırılamaya koymuşlar, iki taraftan tutarak çekip gitmişler. Bundan sonra Çerkezler, daha iki defa kasabaya girmek için deneme yapmışlarsa da muvaffak olamamışlar.

KAVARNALI BULGAR VE TÜRKLER BAŞIBOZUKLARDAN HEP BİRLİKTE SAVUNMUŞLAR

Вк. Г. Димитров, Княжество България. . . , III, s. 99—115.

Bu sıralarda (yani 1877 yılının Haziran ayında) Balçıktan, Dobriçten (Tolbuhin) ve Varnadan bazı beyler, güzel kadınları kaçırmak niyetiyle Kavarnaya gelmişler.

Yerli halk, bu açık tehlike karşısında hükümetten yardım istemiş. Fakat isteği yerine getirilmemiş, ordu yetiştirilmeye kadar kendi kendini savunması söylenmiş.

Çerkez ve başıbozuklar kasabaya girerken, anlayıp dinlemeden kendilerine de herhangi bir zulüm yaparlar korkusuyla Türkler, hemşehrileri hristiyanları da silâhlandırıp hep birlikte küçük kasabayı savunmağa karar vermişler.

Ortak savunma bir kaç gün devam etmiş. Bu durumu öğrenen saldırganlar, hiç bir nevi faaliyete geçmemişler. Fakat Rus ordusunun Kavarnaya yaklaştığı haberi bütün kasaba halkını heyecanlandırmış...

Onların (türklerin) arasından biri, otuzbeşlik, akıllı ve yiğit bir adam olan tanınmış tüccar Caferoğlu Amir, kasabayı koruma hareketinin başına geçmiş. Binlerce kişinin mukadderatının bağlı olduğu savunmayı yönetecek olan bu adamı kimse ne tayin etmiş, ne de seçmiş. Bu hakkı o kendisi benimsemiş. Buna itiraz eden de olmamış. Tam aksine, herkes onun önünde saygıyla duruyor, bir sıra askeri gibi her emrine itaat ediyormuş. Kısa bir zaman içinde bu adam işiyle uğraşan çiftçiye, çekingen kasabalıya, itaatkâr köylüye irade duygusu aşılamış, herbirinden birer yılmaz savunma savaşçısı yapmış. (Aynı bu yazıda daha ileri doğru on beş gün süren kahramançe savaş, ve şehrin yağma edilmesi anlatılmaktadır.)

Okuyucuların artık tanımakta oldukları bu Kavarnalı Amir, Bulgaristanın kurtulan bölgelerine kaçmış, Köstençe ve Mecidiyede, Silistra ve Balçık Bulgarlarından 80 kişilik bir gönüllüler çetesi kurmuş. Bu gönüllülerin rubaları türlü renkte ve kılıktaymış. Fakat nişan olarak kalpaklarında birer sarı şirit taşırlarmış.

Aynı çete bir kaç zaman Amir ve Bonço Pavlof (Bunalâ), daha sonraları da kapitan Radoviç tarafından idare olunmuş. Çete, Don kazaklarının istihbarat gruplarına hizmet etmekteymiş. Dobriç yakınında çarpışma esnasında Varnayla Dobriç arasındaki telegraf tellerini kesmeğe muvaffak olmuş. Böylelikle her iki kasabadaki Türk ordusunun bağlantılarını kesmiş.

Provadiya doğru seferde de aynı bu küçük çete büyük fedakârlıklar göstermiş, Varnaya yakınlaşmış ve Gebece köyü yanında demiryolunu bozmuş.

BULGAR VE TÜRKLER ÇERKEZLERİN ZULMÜNDEN KURTULMAK İÇİN RUSLARDAN YARDIM İSTEMİŞLER

N. D. Artamanof tarafından 19 Haziran 1877 tarihinde verilen rapordan. Вк. Освобождение Болгарии от турецкого ига, с. II, Москва, 1963, s. 130.

Dünkü gün, 18 Haziranda, öğleden sonra saat altı raddelerinde Batak, Karaisen (Tirnovosancağı) ve Gorna Studena (Tirnovosancağı) köylerinden üç Türk ve iki Bulgardan ibaret bir heyet geldi. Türkler: Batak köyünden (Sviştofun 40 verst güneyinde) 45 yaşında Ömer Ahmet ve 32 yaşında Osman İbrahim, Karaisenden Ali İbrahim; Bulgarlardan Tsono Raykof — öğretmen ve tüccar Pavel Todorof, her ikisi de Gorna Studena köyünden. Her üç köyün temsilcilerinden meydana gelen bu heyet, Sviştoftan kaçmış olan Abbas efendi adında bir hocanın tavsiyesi üzere gelmiş. Maksudı, Rus ordusunun ve idaresinin Türk halkına karşı nasıl muamele edeceklerini öğrenmekti. Türk ahalisine gelince, bu ahali, barış içinde sakin bir hayat geçirmek istiyor ve daha ilk istenışte elinde bulunan bütün eski ve yeni silâhları teslim hazırladığını gösteriyor. Türk ve Bulgar ahali, kendilerini Çerkezlerin yağma ve soygunluklarından korumak için Rusların bir an önce köylerine gelmelerini rica etmektedirler.

Sonra, aynı heyet bu suretle, Rusların memleket halkına kötü muamele etmediklerini ispatlandırmak için, bir an önce evlerine dönmelerine müsaade etmemizi rica etti. Yine kendilerinin isteği üzere, dünkü gün heyetin beş üyesi de hep birlikte evlerine gitmeleri üzere serbest edildiler. Aynı zamanda yerli halka mahsus olmak üzere Türklerle Türkçe, Bulgarlara da bulgarca olarak beyannameler verildi. Heyet üyelerinin verdiği malûmata göre, Tirnovos, Sevlievo, Ruse ve Nikopol yakınlarında Türk askerleri bulunmaktadır.

Sviştof

Genel kurmaydan albay Artamanof

BULGAR AHALISİNİN DOSTU KADIR HOCA

S. P. Poluşkin'in makalesinden: Записки лейб-гвардии, казачьяго офицера, Сборник военных рассказов 1877—1878, СПб, 1879. s. 594—595.

Yolda kendisiyle konuştuğum büyük kınyazın muhafızı olan Hristo adında bir Bulgar, söz arasında bana şunları anlattı: Bir kaç zaman önce, ordumuz Lijine (şimdi Loveç sancağının Çavdartsı) köyüne girerken, anılmış Türk eşkiyası Kadir Hoca kaçmağa muvaffak oldu. Daha gençliğinde, Loveçte okurken zengin ve asilzâde bir aileden, vurulduğu bir kızı kaçırmış. Kızı, bir kaç hafta yanında alıkoyduktan sonra, yine ebeveynlerine yollamış. Kızın ebeveynleri, umumiyetle Türkler bu meselelerin ardını bırakmamışlar... Kadir Hoca Lijene yakınındaki ormana sığınmış (Loveç sancağının) Lijene, Bilgarene, Mahala, Strajerovo ve Kozar belene (tam tespit edilmemiştir) köylerini himayesi altına almış ve her öldürülen Bulgar için on Türk öldüreceğini ilân etmiş. Türk idaresi de Kadir Hocadan korkuyormuş. Bulgarlar ise Kadir Hocaya âdeta tapıyorlarmış. Hakikaten de, diğer köyler harabedildiği halde, bu köylere hiç dokunulmamış... Bulgarların anlattıklarını dinlerken âdeta hayret ediyorsun. Onlar, Kadir Hocanın Bulgarlara hiç hakaret etmediğini, mallarına el bile sürmediğini ve olanca gücüyle kadınlarını koruduğunu anlatıyorlar.

Kadir Hoca, dağa kaçarken evini ve bütün varlığını Bulgarlara bırakmış; kendisi ise daima ormanda yaşıyormuş. Sayısı yüz kişiye varan çetesiyle arada sırada görünüyormuş. Başbozuk ve Çerkezleri korkutmak için „Kadir Hoca buralardadır“ demek yetiyormuş. Yedi yıl gizlenmiş. Kellesi için çok para vaad olunmuş. Fakat kıymetli bir hazne gibi bir türlü ele geçmiyormuş. Türkler kendisinden o derece korkuyorlarmış ki, annesi mi, kızkardeşi mi, karısı mı, hiç fark yapmaksızın Kadir Hocanın her istediğini hiç elle dokunmadan ormana, ona gönderiyorlarmış. İtaat etmeyenin vay haline...

Fakat bu (yani Ruslara katılmak) ona nasıbolmadı; çünkü, af ricasiyle Sviştofa, Rusların yanına göndermiş olduğu Bulgar gecikmiş ve ordularımız Lijene köyüne yaklaşınca, bu anılmış eşkiya dağa kaçıp gizlenmiş. Onun adı, kendisini tanıyan Bulgarların hâtirasında uzun za-

man kalacaktır. Bulgarlar bu eşkiyayı şimdi de iyilikleriyle anmaktadırlar.

YENİ KURULAN İDARE ORGANLARINA TÜRKLER DE KATILİYORLAR

1877 yılının Haziran ayının sonlarına doğru Tırnovo sancağının idare organlarına ait bir teskere. Вк. Освобождение Болгарии от турецкого ига, т. II, s. 139.

Bundan maadâ Bulgar idaresinin yanında, mensub oldukları dine bakılmaksızın bütün ahali tarafından yapılan taksitten meydana gelmiş çiftçi kasası da vardır. Kasadarı, Stefan Serafididir. Üyeleri: Radi Mamedkrokof ve (Kimefarlı) İsmail aga. Kâtibi, Rasim efendidir. Kasada 3 milyon dolayında piastırı vardır.

Tırnovo sancağında gümrükhaneler hâlâ, Rus gümrük müdüğüne tabi olan Abdul Riza efendi tarafından idare olunmaktadır.

KARLOVODA BULGAR VE TÜRKLER ARASINDA ANLAŞMA

Bratskiy Markiz'in kitabından. Бележки върху българските работи, Пловдив, 1880, s. 29, materyal El. Evstatieva tarafından verilmiştir.

Ruslar Tunayı geçince, Bulgarlarla Türkler aralarında bir anlaşma yapmışlar. Her iki taraftan da imzalanıp mühürlenene bu anlaşmaya göre, bu yerler her hangi bir ordu tarafından işgal olunursa, ozaman Türklerle Bulgarlar karşılıklı olarak birbirlerini koruyacaklardır. General Gurko Balkanı geçince, bir Kazak mangası kasabayı işgal etmiş. Bulgarlar Türkleri korumuşlar, onlara hiç bir kötülük yaptırmamışlar.

TIRNOVODA TÜRK AHALISI HİÇ KİMSE TARAFINDAN RAHATSIZ EDİLMEMİŞ

Вк. Г. Димитров, Княжество България... III, s. 85.

Temmuzun birinde (1877 yılı) kaçamayan türklenden

50 hane dolayında bir heyet, ikinci gubernator M. Drinofun refakatında başkomutanın huzuruna çıkmış, sadakat ve itaat göstereceklerini beyan etmiş. Heyet teveccühle kabul edilmiş. Başkomutan, yeniden camilerde serbestçe âyin yapılmasına müsaade ettiğini, millet farkı gözetmezsiniz, herkesin arasında eşitliği gözeteceğini, herkesin işine bakmasını v. s. hususta serbestlik verdiğini söylemiş. Bundan sonra heyet, eğer Tırnovo kaymakamı başkomutanın beyanatını tutsak etmemiş (saklamamış) olsaydı, Türk ahali kaçmayacaktı, demiş. Üçüncü gün bir kaç Türk gerisi geriye dönmüş, evini bıraktığı gibice bulmuş, soygunluk falan yapılmamış. Her biri tekrar zanaatına başlamış.

KAZANLIKTAN BULGAR VE TÜRKLER RUS ASKERLERİNİ HEP BERABER KARŞILAMIŞLAR

Rus askerlerinin 5 Temmuz 1877 tarihinde Kazanlığa girmelerine dair malûmat. Вк. Д. В. Храпов, Спомени за ген. Гурко от време на освободителната война, София, 1922, s. 8, material El. Evstatieva tarafından verilmiştir.

Kazanlık Rus askerleri tarafından kuşluk vakti zapt olunmuştu. Bulgarlar papazlarıyla, Türkler de kaçmak istemeyip şehirde kalan kadı önde olmak üzere, şehir kenarına çıkmışlardı. Bulgarlar, âdil ve kendilerini korumuş olan kadıyı pek övüyorlardı; kendilerine sövüp sayan, dayak ve ölümle korkutan kaymakamdan ise pek şikâyet ediyorlardı.

YARALI TÜRK ASKERLERİNE İYİ BAKIM

Gabovo hastanesinden Rus hemşiresinin 8 Temmuz 1877 tarihli mektubu. Вк. Сборник военных рассказов, составленных офицерами-участниками войны 1877—1878, СПб, 1878, т. I, Письма сестры милосердия, s. 80—81.

İlk günü baş doktor hastaları biz üç hemşireye paylaştırdı. Ve bana 15 türk askerinin bulunduğu oda düştü. Harbe gıtmezden önce her ne pahasına olursa olsun, türklere kaygı göstermiyeceğimi çok defa söylemiştim. Fakat onlara da bütün kalbimle bağlandığımı burada saklamayacağım. Onlar okadar bedbaht ve âciz görünüyorlar

ki, her şeyden korkuyormuş gibi yabancıesine bakıyorlardı. İlkönce beni de sezilir bir güvensizlikle karşıladılar ve yaralarını istemiye istemiye bağlattırıyorlardı. Fakat getirmiş olduğum „tütün“ bizi tezelden dostlaştırdı.

Tütünü görünce ne kadar sevindiklerini bir görmek yeter; yataklarından biraz kalkıp „Mihdamet — Bacu“ (hemşire) diye şen şen haykırıyorlardı... Umumiyetle Türkler fazla obur insanlar, her türlü tatlıyı seviyorlar. Şokolat veya bonbonun olmadığı sıralarda kendilerine kesme şeker getirip veriyordum. Onlar bunu da sevine sevine alıyorlardı.

Bulgarlar bütün gün hastaneye yoğurt, süt ve yumurta taşıyor, hastalara veriyorlardı. A d a l e t i n h a t t ı r ı i ç i n ş u n u d a s ö y l e m e l i y i z k i, Türkler de unutulmuştu.

KALOFERDEN BULGARLAR TÜRKLERE İYİ DAVRANIYORLAR

G. Dimitrofu n „Княжество България“ kitabından, III, s. 219—220.

10—15 yankesiciden başka diğer Türk ahali kaçmağa muvaffak olamamış. Ve Rus askerleri gelince, acele etrafa dağılmışlar. Evlerine sokulup gizlenmiş olan Türklerin yanına Bulgarlar gidiyorlar, çıkıp işlerine bakmaları için onlara tavsiyede bulunuyorlarmış.

Bulgarlar, 500 yıllık muziplerine barbarca muamele ediyorlardı diye Avrupalıları konuşturmamak için, ellerinde silâhla etrafta dolaşiyor, hemşerileri olan Türkleri topuyor, kasabaya getiriyordu. Kendilerine „işinize bakın ve kimseden de korkmayın“ diyorlarmış.

BİR TÜRK, TÜRK ASKERLERİNİN MEVZİLERİNE DAİR RUSLARA MALOMAT VERMİŞ

Yüzbaşı Kokurinin Kazak brigada komutanına 1877 yılının yazında vermiş olduğu bir cephe raporu. Вк. „Сборник материалов по Руско-турецкий войне 1877—78 г. на Балканском полуострове“ daha ileri doğru kısaltılmış olarak: Сб МРТВ, вып. 24, СПб 1900, s. 428—429.16

16. Сб. МРТВ-ден burada verilen malûmatlar doğ. M. Mihof ile Ml. Bujaški tarafından toplanan materyallerden çıkarılmıştır.

Yekapazlo (Burgaz sancağının Eski Pazlı, şimdi Lıka) köyünden bir Türk bugün Slivenden döndü ve Slivende iki tabur piyade, tahminine göre 1 500 kişi ve iki top, aynı zamanda Balkanda Tırново Siper denen yerde, Elena yolu üstünde Demir Tepu'da izahına göre Slivenden 20 vers uzaklıkta 2 000 piyade bulunduğunu bildirdi.

Buna (kayda) ilâve olarak bu Türkün istintak zabitasını da koruyorum.

YAMBOLDA ÇERKEZLERE KARŞI SAVAŞAN BULGARLARA SİLÂH VERİLMİŞ

Gen. Nepokoyçitskiden Milotine gönderilen
12 Temmuz 1877 tarihli mektuptan. Bk. C6 MPTB,
вып. 26, СПб, 1899, s. 28.

Yambolda Türk kaymakamı Çerkezlere karşı müdafaa-
da Bulgarlara silâh dağıtmıştır.

SLIVENDEN TÜRKLER MEMLEKETİ TERKETMEK İSTEMEMİŞLER

P. Hitofun N. Artamanofa 9 Temmuz 1877
tarihli bildirisinden. Bk. Освобождение Болгарии
от турецкого ига, т. II, s. 164.

Bu kasabada (Slivende) Türkler, bilhassa Boyacık ya-
nındaki kırimda (1876) kendisini gösterenler kaçmağa ha-
zırlanmaktadırlar. Fakat diğer Türkler bunları tutsak edi-
yorlar ve „durunuz, bütün yaptıklarınıza şimdi cevap ve-
riniz“ diyorlar.

BULGAR VE TÜRKLER GEN. RADETSKİNİN ORDUSUNU HEYECANLA KARŞILAMIŞLAR!

12 Temmuz 1877 tarihinde yapılan bir istih-
barat hakkında rapordan. Bk. C6 MPTB, т. 34,
s. 136 — 137.

Ruman (Ruse sancağının Peyçinevo), 30 hanelik bir
Türk köyüdür. Evleri buradan geçen bir dağ ırmağının bo-
yunca uzanan çökek yerin dik yamaçlarına saçılmışa ben-
zer. Halk, bizim köylerine girmemizi hiç de beklemiyor-
muş. Buna rağmen, ellerinde ekmek ve yemişle bir kaç

adam yanımıza geldi. . . Yeni Köy (Novo selo) (Ruse san-
cağının) Bulgar köyüdür. Bulgarlar bizi pek misafirperve-
râne karşıladılar; peynir, ekmek ve şarap çıkardılar. Do-
lay köylerin âmiri, Novo Selo köyünde yaşamaktaydı. Bize
gosterilen bu candan karşılamadan memnun kalmış oldu-
ğu halinden belliydi. Bulgar ahalisi, ne adamı, ne de karı-
sı, onun orada olmasından hiç çekinmiyorlardı. Novo Se-
lodan Peremle (Ruse sancağının Borovo köyü ile birleş-
miş olan Para Mahle) köyünün içinden geçip, kâmpımızın
bulunduğu Culina (Ruse sancağı Culiynitsa) köyüne dön-
dü. Bu köyün ahalisi de keza bizleri dostça karşıladılar
ve bize erik ikram ettiler.

RUSE TARAFINDA BULGAR VE TÜRKLER ARASINDA DOSTÇA MUNASEBETLER

37-nci kazak Don alayı komutanının XII. kolordu
kurmay başkanına, yakalanan göçmen Türklere
dair gönderdiği 17 Temmuz 1877 tarihli haberin-
den. Bk. C6. MPTB, т. 27, s. 149.

Onlar (Türkler) Rus askerlerine itaat göstererek Bul-
garlarla dostça ve rahat içinde yaşayacaklarına yemin ede-
rek söz verdiler. Hattâ, kadınlar bile ferecelerini başlarınd-
an indirerek itaat ettiklerine dair beyana katıldılar. Bun-
lardan büyük bir kısmının Buzovtsi (Ruse sancağının Bu-
zovets) köyünden oldukları anlaşıldı. Bulgarların verdiği
malûmata göre, bunların arasında en itibara sahip olanla-
rı Çelnovo (Ruse sancağının Çilnof) köyünden Mahmut,
Ahmet, Yonus, Hüseyin-Muda, Mollamehmet, Derviş ve İb-
rahim imişler. Bunların adlarını Bulgarlar biliyorlardı.
Aynı kimseler, aralarında hiç birinin Ruslara zarar getir-
meyeceğini ve kendilerine karşı gösterilen bu şafaattan do-
layı Ruslara itaat ederek uslu, barış içinde yaşayacakları-
na, Ruslara karşı hiç bir kötülük düşünmeyeceklerine dair
kendî âdetleri üzere yemin verdiler. Bu insanlar, etrafa ka-
çıp dağılmış olanları derhal topladılar, çadırlarını dür-
düler ve yukarıda da adı geçen Çelnovo ile Buzovtsi köy-
lerine doğru yollandılar. Dönüşlerinde Bulgarların kendi-
lerini pek dostâne karşıladıkları dikkati çekti.

KAZANLIKTA BULGAR VE TÜRKLERDEN MEYDANA GELMİŞ ŞEHİR KOMİSYONU

Kazanlıkta şehir komisyonunun meydana getirildiğine dair 20 Temmuz 1877 tarihli rapor kayıdır. Bk. Освобождение Болгарии от турецкого ига, т. II, s. 187.

Kazanlığa (Rus) askerler girdiğinde, şehir halkından müvakkat bir komisyon meydana getirildi.

Muvakkat şehir komisyonu:

a) *Başkan: Hristo Hristof*

b) *Üyeler: I. Nikola Samef (öğretmen)*

2. Hristo Raef

3. Ivan Uzunof

4. Grigori Gençef

5. Ganço Pavlef

6. Filip Velef (öğretmen)

7. Ivan Çolakof (papaz)

8. Hacı Hüseyin ağa (türk)

9. Hacı İbrahim ağa (türk)

10. Kâmil bey (türk)

d. *Sekretar (kâtip): Hristo Penef*

c. *Kasadarı: Şiko Hristof*

DRENOVO TARAFINDAN TÜRKLER GÖÇMEK İSTEMİYORLAR- MIŞ

Türk idarecilerinin bütün müslümanların harb sahnesi mıntıklarını terkedip Türk ordusuyla birlikte çekilmelerine dair emirlerine rağmen, bir çok yerlerde Türk ahali köylerinde kalmış. (Cav. Kuterov'un 22 Temmuz 1877 tarihli raporundan Bk. Освобождение Болгарии от турецкого ига, т. II, s. 190.

Kancık (Gabrovo sancağının Skalsko) köyünde topu topuna 90 hane var; ailenin dörtü kaçmış.

Yaları (Gabrovo sancağının Slaveykovo) köyünde 80 hane var. Kaçak yoktur. Aynı köyün belediyesi, bir dilekçeyle Drânovo kasaba müdürlüğüne müracaat ederek 150 piastra maaşla 3 Bulgar bekçinin tayinini rica etmektedir.

GABROVODAN BİR TÜRK KADINI BULGARLARI KURTARMIŞ

Вк. Г. Димитров, Княжество България..., III, s. 210.

Karlovolular, özellikle Mustafa efendinin konağına sığınanlar, hayatlarını bu konakta kurtardıklarını ilelebet hatırlayacaklardır; bunu evlât ve torunlarına anlatacaklardır. Hiddetlenip galeyana gelen silâhlı büyük bir halk kitlesi, gizlenmiş olan Bulgarları tepelemek niyetiyle, konağı bastığı bir sırada Mustafa efendinin asıl hanımı, fereceyi atıp bu kalabalığa karşı çıkmış ve bugün kendisine hayır dualar etmekte olan bunca masum canları kurtarmıştır.

RUSE TARAFINDAN BULGARLAR TÜRK KÖYDEŞLERİNİ KORUMUŞLAR

Yakalanan Hasan Mustafa ile Ali Mıuş hakkındaki dâva ile ilgili 7 Eylül 1877 tarihli evraktan. Bk. Сб МРТВ, т. 45, с. I, s. 170.

Pirgos (Ruse sancağının Pirgovo) köyünden Kocabaş Stanço Todorof ve yine aynı köyden Kocabaş Angel Nero Ivanofun teyidine göre, yakalanan bu müslümanlar hakikaten Pirgosludurlar. Pirgostan ayrılmaya kadar hristiyanlara karşı hiç bir harekete katılmamışlar. Pirgosun Türk ahali hristiyan halkla çok dostça geçinmekteymişler. Pirgosun müslüman ahali kalmak ve yaklaşmakta olan rusları karşılamak istedikleri halde Türk hükümeti kendilerini gitmeğe mecbur etmiş, Türk ahali köyü terkederken köydeşleriyle gözyaşları içinde helâllaşmışlar. Bu anda ele geçirilen bu kimselerin her hangi bir fenalık yaptıklarını hatırlamıyorlar.

PLOVDIFIN KOZANOV KÖYÜNDEN BULGARLAR, TÜRK KÖYDEŞLERİNİN YARDIMI SAYESİNDE BAŞIBOZUK- LARDAN KURTULMUŞLAR

V. Bogdanofun N. Gerofa göndermiş olduğu 20 Eylül 1877 tarihli mektubundan. Bk. НБКМ—БИЛ, ф. 22, арх. ед. 39, л. 65

(Türk başibozukları) bulgar köylerini gezip dolaşıyor-

lar, mal veya para ile diyetini ödemiyen papaz ve çorbacıları bağlıyorlar, sonra kesip öldürüyorlar. Böyle haller Koznuş nahiyesinde pek çok olmuştur. Bir adam Arapovo (şimdi Zlatovrih) köyünde, „Sv. Nedelya“ manastiri yanında böyle bir olayı gözünüle gördüğünü anlattı ve söylediğine göre, ora Türkleri Bulgarlar lehine işe karışmasalar-mış, Kozanovoda da aynı böyle bir olay vuku bulacakmış.

BULGAR KADINLARI BİR TÜRK KIZINI KURTARMIŞLAR

Gabrovo hastanesinden Rus hemşiresinin 1 Ekim 1877 tarihli bir mektubu. Вк. Сборник военных рассказов, т I, Письма сестры милосердия, s. 101.

Ağustosun son günlerinde Şipka'ya yakın bir köyde bulgar kadınları misirlikte 16 yaşlarında bir Türk kızcağızı bulmuşlar.

Kadınlar, kıza kim ve nereli olduğunu sormaya başlarken, kız kendisinin „Türk“ olduğunu söylemiş. Annesi ve babası Bulgarlar tarafından öldürülmüşler. Kadınlar bu kıza acımışlar, alıp beraberlerinde götürmüşler.

SAMOKOFTA BULGAR İLE TÜRKLER ARASINDA DOSTLUK

Вк. Г. Димитров, Княжество България III, s. 276—278.

Samokofta, bu kasabada doğmuş Bulgarların koruyucusu ve arkalayıcısı olan Yusuf paşa adında bir adam varmış. Bir zamanlar bu adam kırçalılar tarafından yakalanmış. O zaman Bulgarlar her şeyini, parasını, kadınlarının ziynetlerini, gerdanlarını vermişler, diyetini ödeyip paşayı kurtarmışlar. O zamandan beri Bulgarlar ile Türkler dostça yaşamaktaymışlar. Türkler okadar inceden inceye aramıyorlarmış. 1876 yılında idare, Sokolofun gelip iki ay kadar kasabada kaldığını öğrendiği halde, onu arayıp bulmak için hiç bir ciddilik göstermemiş.

Türk askerleri Samokofta evlere yerleştirilmiş. Fakat Yahya paşa, askerlerine halka zulüm etmeye müsaade etmemiş.

Gecesi her iki paşa da, askerleriyle birlikte Pazarcığa doğru kaçmışlar.

Otuzun (Aralık 1877 yılı) sabahı Türk ahali silâhlan-muş ve başıbozuklardan hep birlikte korunmak için Bulgarların yardımını aramış. Kaymakamla kadı, silâh depolarının kapılarını açmışlar, Bulgarlara da silâh dağıtmışlar ve nöbete başlamışlar. Sonra Bulgarlarla Türkler anlaşmışlar, Dimo H. Gürofla Gümrükçüyü Rusları çağır-maya göndermişler; öğleye doğru bir küçük süvari kolu gelmiş, kasaba içinde bir iki dolaşmış, yine gerisi geriye dönmüş. Akşam üstü ise ordu yetişmiş. 31 sabahı (Aralık) ordu Türkleri (Türk ordusunu) takip niyetiyle Pazarcığa doğru hareket etmiş. Kasabada ise sadece 80 kişi kalmış. Bunlar Bulgar ve Türk ahaliyle birlikte, geceli gündüz-lü kasabayı başıbozuklardan korumuşlar.

Aradan çok geçmemiş, Dupnitsada (St. Dimitrofta) pek çok başıbozугun toplandığı ve Samokofu basmağa hazırlanmışları şayiası etrafta dolaşmağa başlamış. Bu sebepten dolayı da Iv. Srebirnikof yardım istemek için Sofyaya gitmiş.

Kasabada başıbozuklar tarafından ateşe verilen, fakat ahali tarafından tezelden söndürülen çarşıdan başka bir harabatlık ve ölüm olmamıştır. Kazada da keza böyle-dir.

BULGARLAR ESİR TÜKLERE KARŞI İYİ DAVRANIYORLARDI

Gönüllü savaşçı L. Filipof'un günlüğü. Вк. Възпоменания и разкази за първото българско опълчение през войната 1877—1878 година, София, 1893, s. 64, Materyal E. Evstatieva tarafından sağ-lanmıştır.

1878 yılının 5 Ocak sabahı bizim tabur, esirlerin bir kısmını alıp Drânovoya doğru yollandı. Bizim bölük, esir subaylara muhafazalık ediyordu. Subayların arasında bir hayli münevverleri de vardı... Yolculuk esnasında askerlere iyi muamele ediyorduk... Drânovoya kadar onlarla konuşarak yolculuk ettik. Dillerini bilen her asker onlarla konuşuyordu.

Drânovoda insanlar pek misafirperverdi, sabahları bize ve esirlerin bir kısmına ekmeğ getirdiler. Esirlerin bazıları bizimle beraber yiyorlardı. Bazıları ise satın alıyordu. Kampın yanı pazara dönmüştü, Drânovolular satılık için pek çok yinti çıkarmışlardı.

BİR BULGAR GÖNÜLLÜ SAVAŞÇISININ ALICENAPLIĞI

Gönüllü savaşçı L. Filipofun günlüğü. Bk. Българското опълчение... s. 61—62, Materyal El. Evstatieva tarafından sağlanmıştır.

Şeynovo müstahkem ordugâhı için bir çarpışma esnasında beşinci taburdan, maalesef adını unuttuğum gönüllü savaşçı (opılçanets) makedon, yoldaşlarıyla birlikte istihkâma girerken, bir Türk binbaşı revolveriyle onu aygından yaralamış. Fakat bu yarası, düşmanına doğru koşmasına ve onu süngülemeye yeltenmesine engel olmamış. Binbaşı bu gönüllü savaşçıya karşı kendisini daha fazla müdafaa edemeyeceğini görünce, revolverini yere atmış ve yalvarmağa çocuğuna ve karısına acımasını ricaya başlamış. Gönüllü savaşçı, Türkçe anlıyormuş, kurbanına acımuş. O zaman binbaşı, minnettarlık ifadesi olarak, revolverini, kılıcını, saatini ve ordenini ona vermiş ve üç de lira hediye etmiş. Bu hâdiseden sonra aynı asker, kılıcı ve revolveri kuşanır, biraz topallıyarak kampta gezinirdi. Sonrâ, aynı bu gönüllü savaşçının kahramanlık istavrozunu ile taltif olunduğunu öğrendim.

RUSLAR VE GÖNÜLLÜ SAVAŞÇILAR ESİR EDİLEN TÜRK ASKERİNDEN ÖÇ ALMIYORLARDI

Üçüncü gönüllü savaşçı taburundan S. Kisofun hatıralarından. Bk. С. И. Кисов, Българското опълчение... s. 445, Materyal El. Evstatieva tarafından sağlanmıştır.

Pek müstahkem olan Şeynovo kampının zaptı, Şeynovo mevzilerinin bulunduğu tarafı sese boğan gür „ural“ sardalarıyla bildirildi. Mevziin ortalık yerinde, başta paşa ve diğer subayların bulunduğu binlerce Türk askeri duruyor, gözlerini yere dikmiş, kendileri tarafından hristiyan ahaliye yapılan cinayetlerden dolayı intikamcısının karşısına geçeceği anı heyecanla bekliyorlardı. Evet, onlar korkudan titremekte ve yaptıklarına göre kendilerine düşen cezaı beklemekteydiler. Fakat, alelâde bir sıra erinden al da, en yüksek rutbeli subaya kadar, ne Rus askeri ve ne de nizam ve intizamlı gönüllü savaşçı, yıkılanı dövmüyor, öç almıyor...

BULGAR HEKİMİ HASTA TÜRK ASKERLERİNİN TEDAVİSİNİ ÜSTÜNE ALMIŞ

4-üncü hus. Mario, polk alayından binbaşı Or-linski tarafından 4-üncü süvari divizyası komandanına verilen 7 Ocak 1878 tarihli cephe raporundan. Bk. Сб. МРТВ, вып. 69, СПб, 1908, s. 285.

Bu günlerde Dupnitsa (St. Dimitrof) kasabasında bir hekim bulundu. Hastanede bulunan Türklerin de tedavisini üzerine almasını kendisinden rica ettim. O, yani (önceden de burada şehir hekimliği etmiş bulunan) hekim, hasta Türk askerlerini tedaviye razı oldu. Fakat kasabada gerekî ilâçlar yeter derecede bulunmuyordu. Türkler burarlardan giderken her şeyi yağma etmiş, ilâçları mahvetmişlerdi. Bu yüzden hekim, mümkünse ilâç sağlanmasını rica ediyordu. Bu (makbuza) ilâve olarak ilâçların bir cedveli de ekleniyor.

PIRVOMAY KASABASINDAN BULGARLAR VE TÜRKLER RUS ASKERLERİNİ SEVINÇLE KARŞILAMIŞLAR

1-inci Kafkas ordusunun 13 Ocak 1878 tarihindeki hareketine dair notlardan. Bk. СПб, МРТВ, вып. 7, СПб, 1878, s. 311.

Yaclar (Hacı Eles, şimdi Pırvomay kasabası) köyünde düşman keşfolunmamıştır. Yerli halkın ifadesine göre, Süleyman paşanın orduları Güneye doğru kaçmış, şimdi iki saatlik bir mesafede bulunmaktadır. Yaclar köyü, tam aksine, Türk ahali tarafından terk olunmamış ve alay oldukça hoş karşılanmıştır.

DIMOTIKADA BULGAR VE TÜRKLER RUS ASKERLERİNİ SAMİMİYETLE KARŞILAMIŞLAR

2-nci Kafkas hassa tümeninden leybgvard Dragun alayının sefer tasvirlerinden, 13 Ocak 1878. Bk. Сб МРТВ, вып. 65, s. 131.

Hristiyan ve Türklerden ibaret binlerce halk büyük yolu hınca hıncı doldurdu. Bu ikiye bölünmüş halk kitlesinin arasından, ellerinde istavrozlarla, ritpitlerle dini bir alay çıktı, Rus süvari devriyesine bir kaç adım kalıyordu. Aynı bu dini alaydan bir molla çıktı ve derin bir temenna ile gümüş tabladaki kale anahtarını kornet Müllere sundu.

Muhtelif halk tabakalarından meydana gelmiş başka bir heyet de, kornet Millere bir beyaz bayrak verdi ve Ruslara karşı samimiyetin ve tam bir güvenliğin ifadesi olarak ekmekle tuz kabul etmelerini rica etti.

DIMOTİKA İLE UZUNKÖPRÜDEN BULGAR VE TÜRKLER RUSLARI BİR KURTARICI OLARAK EKMEK VE TUZLA KARŞILAMIŞLAR

Rus orduları genel komutanının 15 Ocak 1878 tarihinde Edirnedeki İmparatora göndermiş olduğu telegraf. Bk. С6 МРТВ, вып. 15, СПб, 1899, s. 229—230.

Dünkü gün, 1 Ocakta gen. Şnitnikofun piyadesi Dimotika ile Uzunköprüyü hiç savaşız zaptetti. Ahalisi ve müslümanlar ordumuzu, başıbozuk ve Çerkezlerden bir kurtarıcı sıfatıyla törenle, ekmek ve tuzla karşıladılar.¹⁷

RAZGRAT HAVALISİNDE BULGARLARLA TÜRKLER ARASINDA DOSTLUK

3-ncü Narv piyade alay komutanının 1-nci piyade taburü komutanına 18 Ocak 1878 tarihli raporundan. Razgratın Poroişte ve Timarevo (Şumen sancağında Kayaçık) köylerinin kurtarılmasına dair. Bk. С6 МРТВ, вып. 70, СПб, 1909, s. 234.

Yukarıda adı geçen köylerin ahali ordumuzu oldukça büyük bir memnuniyetle karşıladılar ve Bulgarların ricası üzere, Türk ahalisinden birkaç kişiye Arnavut (Poroişte) köyünde yaşamalarına müsaade ettim.

¹⁷ Aynı malûmatlar, 30-uncu piyade taburunun 14 Ocak 1878 tarihindeki harb hareketine dair günlüğünde bulunmaktadır. „(Uzunköprü) kasaba halkı, hristiyanlar ve müslümanlar, dini elbiselerini giymiş, elinde istavroz taşıyordu. Rum papazının refakatinde bizi Köprüde sevinçle, törenle karşıladılar, tuzla ekmek sundular ve Türkiye hükümetine ait deponun anahtarını verdiler.“ С6 МРТВ, вып. 13, s. 11. СПб, 1901, s. 227.

TOLBUHİNDEN BULGAR VE TÜRK AHALİSİNİN RUS ORDULARINI MEMNUNİYETLE KARŞILAMALARI

Ruse, daha sonraları Doğu bölüğünün harb faaliyetine dair 18 Ocak 1878 tarihli günlüğünden. Bk. С6 МРТВ, вып. 16, СПб, 1900, s. 325.

Pazarcığın (Tolbuhinin) boşaltıldığına dair haberi alınca kolordu komutanı, küçük bir süvari müfrezesiyle şehre girdi. Kendisi kasaba halkı, yani Bulgar ve Türklerden meydana gelmiş bir heyet tarafından şehir kapıları önünde karşılandı.

RUSE TARAFINDAN BULGAR VE TÜRKLERİN RUS ORDUSUNU KARŞILAMALARI

39-uncu Kafkaz Don alayı komutanının XIII. kolordu komutanına 19 Ocak 1878 tarihli cephe raporundan. Bk. С6 МРТВ, T. 70, s. 257.

(Müfreze) Beli lom nehrinin sağından bu istikamete doğru 2 1/2 vers geçtikten sonra Krivne (Ruse sancağı Krivina) köyüne girmiş. Aynı köyün Bulgar ve Türk ahali tarafından karşılanmış: birincileri ekmek ve tuzla, ikincileri de itaatkârlıkla karşılamışlardır.

SUVOROVODAN BULGAR VE TÜRK AHALİSİNİN RUSLARI EKMEK VE TUZLA KARŞILAMALARI

Köstence müfreze komutanının XIV. kolordu komutanına 24 Ocak 1878 tarihinde göndermiş olduğu raporundan. Bk. С6 МРТВ, вып. 78, s. 199.

Emrime emanet edilen müfreze Hadırçayı (şimdi Varna sancağı Nikolaevska köyü) sabahleyin saat 7-de terketti ve saat 10-da Kozlucaya (şimdi Varna sancağının Suvorovo) köyüne erişti. Aynı köyden Türk ve Bulgar ahalisinden bir heyet ekmek ve tuzla beni karşıladı.

BALÇIK VE KAVARNADA TÜRKLERLE BULGARLARIN DİRLİĞİ

1-nci Don Kazak tümeninden 1-nci brigada komutanının 3 Şubat 1878 tarihinde aynı tümenin komutanına gönderdiği rapordan. Bk. С6 МРТВ, вып. 78, s. 258—259.

Balçığa 10 Ocakta ilk defa girdiğimde, kasabada hiç

bir idareci bulamadım. Ordumuzun Pazarcığı (şimdi Tolbuhin) zaptından sonra, Türk idarecileri, Balçığı ahalisinin keyfine terk ederek Varnaya kaçtılar. Böyle bir sırasızlık karşısında, müfrezemizin atlarına yem tedarikinde büyük zorluklarla karşılaştık. Fakat türlü dine mensup insanların arasında itibarı olan ve İstanbul, Varna, Balçık, Kösence, Tulça ve Odesa arasında ticaret yürüten Yoanis Komıyanos adında bir Rum tüccarı bu işe (yani yem tedarikine) en faal olarak katıldı.

Kasaba halkıyla burada yaşamakta olan her milletten konaga birer üye seçilmesi hususunda sözleşti; sadece tohumluk kadar arpası olanlara, bu arpayı para karşılığında müfrezeye verilmesi söylendi ve kendi hesabına Odesadan tohumluk arpa getirteceğini vaadetti.

Halk tarafından konaga üye seçilince, asayışı korumak üzere hattâ çok sert tetbirlere başvuruyordu. Şehir idaresi tarafından gönderilen insanlardan ibaret gece devriyesini (Kazak devriyeleri müstesna) sadece bir kaç defa yoklamakla kalmıyordu. Hattâ, ilk zamanlarda bu devriyelere bizzat kendisi de katılıyordu. Onun şimdiye kadarki enerjik faaliyeti sayesinde müfrezemize, Balçık kasabasında olduğu gibi, Komıyanosun Sait beyin şahsında en gayretli ve faydalı yardımcısının bulunduğu Kavarna kasabasında da mümkün olduğu kadar elverişli şartlar yaratıldı.

Ordumuzda olduğu gibi, keza ahalinin yatışmasında yaptığı filen hayırlı yardımından dolayı, Siz zâti âlilerinizin kolordu komutanı nezdinde bu Rum tüccarı Yoanis Komıyanosun madalya ile, şayet münasip görürseniz, keza Sait beyin boyun madalyesiyle taltif edilmeleri hususunda iltimasınızı rica etmeyi tarafımdan bir adalet borcu hesabederim.

KAZANLIK BÖLGESİNDEN BULGARLARLA TÜRKLER ARASINDA DOSTLUK

D. Vinitskinin 1877/78 yılları kurtuluş harbine dair hatıralarından. — Sofya askeri tarih müze kütüphanesinde bulunmakta olan 1928 yılından elyazısı. S. 19 Materyal El. Evstatieva tarafından verilmiştir.

Türklerle Bulgarlar arasındaki karşılıklı münasebetleri gösterebilmek için, Kazanlıkta şahit olduğum bir ola-

yı örnek olarak verebilirim. Bu, bir Bulgarın esir bir Türklerle karşılaşmış pek hararetle öpüştükleri heyecanlı bir sahneydi. Benim hayret ve soruma Bulgar, pek yakın dost ve komşu olduklarını ve babalarının da keza arkadaş olduklarını söyledi.

KRİVA PALANGA BÖLGESİNDEN BULGARLARLA TÜRKLER ARASINDA İYİ İLİŞKİLER

Krıva Palanka ahalisinin, iki Türk müdafaa hususunda, Kurtuluş harbi esnasında gönüllüler çetesi önderi Simo Sokolofa gönderdiği 6 Şubat 1878 tarihli dilekçesi. Bk. НБКМ—БИА, II-A, 9453, dokuman St. Dinitrof tarafından bulunmuştur.

Halka önceleri iyilik yapan, hattâ diğer Türkler tarafından kendilerine komite denen iki müslümanın, çiftlikler dışında bulunan mülkleri korunsun; zira pek çok Türk çiftliklerinin soyulup yağma edildiğini işitiyoruz. Sizin yurtdaşlarınız ve kardeşleriniz:

(İmzalar)

BULGARISTANDA TÜRK AHALİSİNİN EMNİYETİ TEMİN EDİLMELİ

I. Bizâefin Karnobat müfrezesinden askerlere 11 Şubat 1878 tarihli emrinden. Bk. Освобождение Болгарии от турецкого ира, с. II, s. 511.

İdareme verilen müfrezeden askerlerin iskân olduğu yerlerde yüksek rutbeli komutanlara, komutanlık vasıtasıyla Bulgar ahalisine gelip silâhını teslim eden Türklerle alay etmemelerini ihtarda bulunmalarını teklif ediyorum. Bundan maadâ, yukarıda adı geçen yerlerde ve etraf köylerde, Bulgar muhtarlarının bulunmasına rağmen, ahalisi karışık olan köylerde Türk ahalisi tarafından kendi milletinden, onların hareket ve tutumlarına sorumlu olacak kimselerin muhtar seçilmelerini teklif ediyorum.

BULGAR VE TÜRKLER BAŞIBOZUKLARIN KOTEL TARAFINDAKI HAREKETLERİNİ RUS ASKERLERİNE BİLDİRMIŞLER

2-nci gönüllüler taburunun 3 ncü bölük komutanı tarafından tabur komutanına verilen 13 Nisan 1878 tarihli rapor. Вк. Българското опълчение, М. Милова редакторluğu altında yayımlanmıştır. Sofya, 1959, s. 513.

Medven köyünden (Sliven sancağı) Bulgar Kanü Vilkofu ve Sadovo köyünden (Burgaz sancağı) müslüman Hüseyin Ahmedofu bununla (raporla) Siz zâti âlilerinizin huzuruna gönderiyorum. Bunlar, Kasımçovo köyü (Burgaz sancağı) yakınlarında bulunan başibozukların dün akşam aynı Kasımçovo köyünü bastıklarını, orada bulunan Rus askeri karakolunun işe Sungurlare köyüne (Burgaz sancağı) ricat ettiğini anlattılar. Bununla beraber, aynı kişiler, başibozukların bu akşam Sadovo ile Medven köylerini basmak niyetinde olduğunu bildirdiler. Nekadar oldukları bilinmiyor. Bu hal Siz zâti âlilerinize bildirirken, Medvet köyüne hücum ettikleri halde nasıl hareket etme me dair emirlerinizi beklerim.

RODOPLARDAN TÜRK VE BULGAR AHALİSİNİN RUS ASKERLERİNİ SAMİMİYETLE UĞURLAMASI

63 Uglitsi piyade alayının 13 Mayıs 1878 yılına ait günlüğünden. Вк. Сб. МРТВ, вып. 13. ч. I, СПб, 1901, s. 59—60.

Bu esnada alayın Rodop dağlarını terketmesine dair emir alınmıştı. Bununla ilgili bütün taburlara 13 Mayıs'ta Koraşliy (Haskovo sancağı Slavyanovo) köyünde toplanmaları emir edilmişti. Bu haber karşısında Türkü Bulgarı, bütün ahali eseflerini ve aynı zamanda alayın Geren-Nebiköy (Haskovo sancağı Dolno Botevo ile Novo selo) tarafında bulunduğu sıralarda ahaliye sağlamış olduğu huzur ve asayişten dolayı, minnettarlık duygularını bildirdiler. Hareket edecekleri gün, 13 Mayıs'ta Türklerden büyük bir halk kitlesi, giden askerleri uğurluyor ve en iyi bir dost gibi vedalaşıyorlardı.

PETKO VOYVODA FAKİR BULGAR MÜSLÜMANLARINA VE TÜRLERE DAYANIYORDU

R. Timbarof ile Hr. P. Kostantino f. Петко войвода, бранител на родопските българи до 1879 г., Пловдив, 1885. s. 32. Materyal El. Evstatieva tarafından teslim edilmiştir.

Güney Doğu Rodoplarda ve Akdeniz ovasında bütün Bulgarlar, Petko Voyvodaya sempati gösterdikleri halde, kendisini ele geçirmek için Türklerin bütün kurduklarını ve süikastlarını takip maksadiyle, her köyde ayrıca gözcüleri de vardı ve bu kimseler her şeyi kendisine yazılı olarak bildiriyorlardı. Hattâ daha fakir Türk ve Pomaklar (Bulgar müslümanları) da, Türk ve hristiyanlar, fark gözetmeksizin herkesi ezen Türk beylerini ve hristiyan çorbacılarını takibeden Voyvodaya sempati gösteriyorlardı.

BULGARISTANDA KALMAYIP DA GÖÇEN TÜRKLER DAHA BUYÜK FELAKETLERE UĞRAMIŞLAR.

Bratskiy markiz adında bir İngilizin Бележки върху българските работи, başlıklı kitabından. s. 36—37.

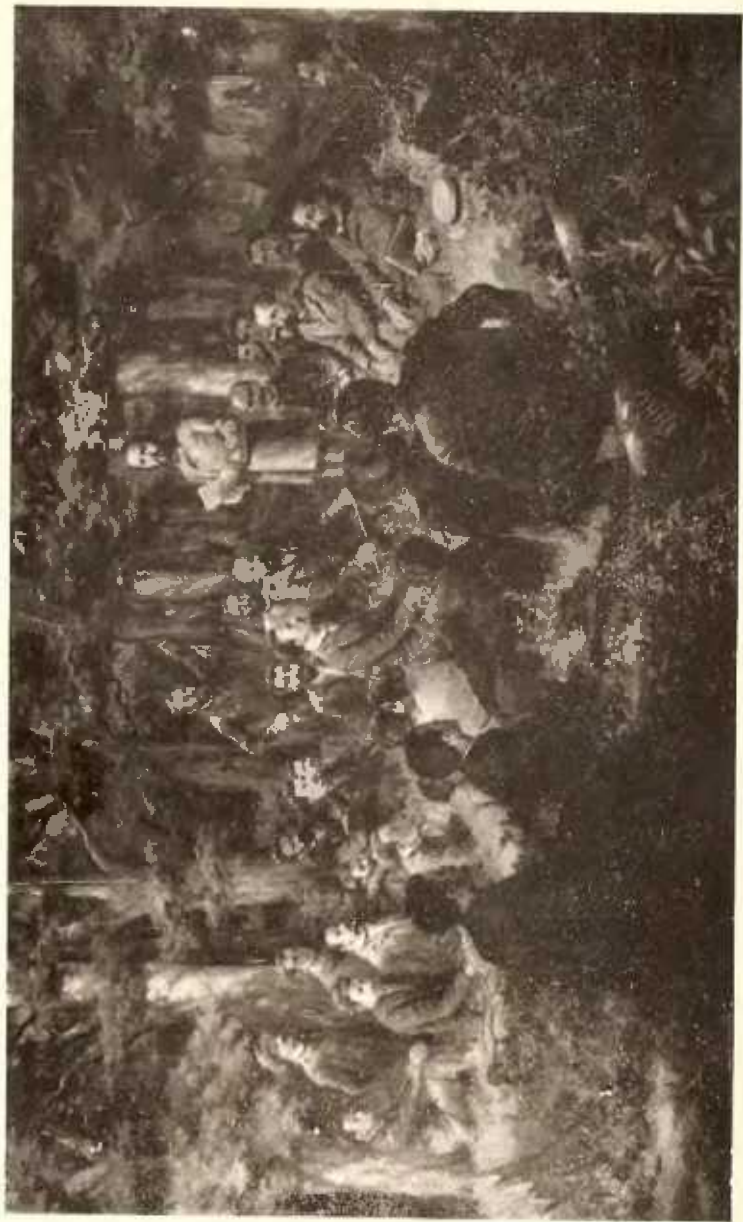
Türklerin büyük bir kısmı, hele Bulgarlarla karışık buldukları yerlerden olanları, Rusların önünce çekilmekte olan Türk ordusunun peşinden sıttı ve gitmektedir. Türk ahali bu hususta, eğer Rusların eline düşerlerse başlarına daha büyük felâketler geleceğini söyleyerek korkutan Türk hükümetinin buyruğu ve askeriye komutanlarının tavsiyeleri üzerine hareket etmekteydi. Bundan başka, Türklerin büyük bir çoğu, Bulgar halkının kendisine yapılan eza ve cefaların intikamını alacağından korkmaktaydı. Türkler beraberlerinde ailelerini, davalarını, hayvanını, varını yokunu toplayıp götürdüler; dolay köylerde ve yol üstünde her ne bulurlarsa yağma ettiler. Hristiyan kadınlarına işitilmedik işkenceler ediyorlar, mallarının yağma edilmesine, yahut karısının veya kızının ırzına geçmek isteyenlere karşı koymak cesaretini gösterenleri öldürüyorlardı. Fakat öte taraftan, onların çekileri de az değilmiş. En fena kışlarda dağlardan geçip kaçmaları lâzımmış. Refakatlarında bulunan Çerkezler tarafından soyulanlar ise soğuktan ve açlıktan ölüyorlarmış. İstanbula veya

başka iskân yerlerine eriştiklerinde, kondukları câmi ve meskenlerde üst üste yığıldıklarından dolayı, çıkan tifusun ve keza hükümetin ve diğer hayır cemiyetlerinin saldıkları yıntinin yetersizliği yüzünden kayıpları daha da artmış. Onlar kendi emniyetini sağlamağa çalışan ve soygundan sonra ellerinde kalanı korumağa uğraşan Bulgarlardan daha az zarar gördüler. Bundan başka, Bulgarlara, hattâ Rus istilâsından sonra da uzun zaman silâh verilmemiştir. Bu yüzden de, tam aksine olarak, ellerinde her türlü silâhtan bol bol bulunan Türkleri rahatsız edecek bir durumda değillerdi.

Evlerinde kalan Türkler Ruslar tarafından himaye gördüler ve umumiyetle Bulgarlar tarafından kendilerine iltilmemiştir. . . Bütün Türkler şimdi olduğu gibi o zaman da rahat rahat yaşamışlardır. 1879 yılında kendilerini ziyaret edenlerin önünde, bulgarlardan bir şikâyeti olmadıklarını yine kendileri söylemişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGARİSTAN KOMUNİST PARTİSİ EMEKÇİ TÜRK
AHALİSİNİN ÇIKARLARININ SADIK VE DEVAMLİ
KORUYUCUSUDUR

BISDR nin 1891 yılında yapılan Buzluca Kongresi

DIMITIR BLAGOEV

GEORGI DIMITROFF

VASIL KOLAROF

BULGARİSTAN KOMUNİST PARTİSİ VE TÜRK AHALİSİ

Bulgaristan Komünist Partisi uzun ve zengin bir tarihe sahiptir. Kurtuluşundan bu güne kadarki tarihi, halkın saadeti uğrunda gösterilen sayısız kahramanlıklarla doludur. Partinin bütün faaliyeti, daima Bulgaristanda kapitalizm ve faşizme karşı, sosyalizm düzeninin kurulması için yürütülen savaşa tâbi kalmıştır.

Partimiz, kapitalizme ve faşizme karşı savaşında enternasyonalizm ve halklararası proletaryasının kapitalizme karşı, barış, demokrasi ve sosyalizm uğrunda yürüttüğü savaşa olan sadakatını defalarca göstermiştir.

BK Partisi yıllar boyunca yürütmüş olduğu faaliyetinde, memleketimizdeki milli azınlıklara daima enternasyonalizm prensibi açısından yaşanmıştır. Bizde en büyük milli azınlığı teşkil eden emekçi Türk ahalisine karşı gereken tutumu tayin etmeyi hiç bir zaman ihmal etmemiştir.

BKP, kurulmasından zamanımıza kadar azınlıklar meselesinde daima marksizm-leninizm mevzilerinde durmuş ve durmaktadır. Milliyetçilik, dincilik ve ırkçılık, ayrı ayrı millet ve halkları birbirine düşürme siyasetine karşı durmaksızın, amansızca savaşmıştır. Bütün millet ve halkların her hususta eşit olmaları gerektiği fikrini daima desteklemiştir. BK Partisi için üslûn ve aşağı ırk, soylu veya soysuz ırk yoktur. Herşeyden önce, aynı saygıya, aynı münasebete sahip çeşitli milletlerden emekçi insanlar vardır.

Partimizin memleketimizdeki milli azınlıklara olan bu dürüst tutumu, özellikle daha 1894 yılında kabul edilen programda belirtilmiştir. „BİSDP, sınıf hâkimiyetinin ve asıl sınıfların yokedilmesi uğrunda gerek bir sınıfa, bir cinse ve ırka yönetilmiş her türlü sömürme ve başkına karşı cins ve menşee farkı gözetmeksizin herkesin aynı haklara sahibolması uğrunda, savaşmaktadır.“

Parti, bu programdan hareket ederek bütün tarihi boyunca, emekçi Türk ahali de dahil olmak üzere, azınlıklara karşı daima marksist-leninist tavır takınmıştır. Kapitalizm ve faşizm yıllarında bu ahali arasında, onu Parti siyasetine kazanmak, onun sınıf şuuruunu uyandırmak, kapitalizm ve faşizme karşı ortak savaşın âkintısına onu

da çekebilmek için sistemli bir surette siyasi ve teşkilât faaliyeti yürütmüştür. Bütün bu anlatılanlar, bu derlemenin ikinci ve üçüncü kısmında yeralan dokümanlar ve hatıralarla teyidolunmaktadır.

BK Partisi, Türk ahalisine olan tutumunda, milli menşeleri arasında farka bakmaksızın, bütün halkların kardeşçe yaşayacakları ve Bulgar devletinin eşit haklara sahip birer vatandaşı olacakları, serbest, bağımsız, kutsal bir cumhuriyet kurma dövizini kendilerine kılavuz sayan V. Levski, L. Karavelof, Hr. Botef, G. Benkovski gibi Bulgar milli kurtuluş hareketi önderlerinin en iyi, devrimci, demokrat geleneklerini yeni marksist temeller üzerinde devam ettirdi ve geliştirdi.

BK Partisi, kurtuluş hareketi önderlerinin vasiyetlerini ve en samimi isteklerini şerefle yerine getirdi. Uzun yıllar boyunca yürüttüğü faaliyetin sonucu, memleketimizdeki bütün emekçileri, millî menşelerine bakmaksızın, tek anti-faşist cepheye toplayabildi; burjuva diktatörlüğünü yıkıp atmada, Vatan Cephesi idaresini kurmak için yürütülen mertçe savaşta onlara önderlik etti.

Bu çetin ve amansız sınıf çarpışmasına Türk ahalisinin büyük bir kısmı da faal olarak katıldı, memleketimizde kapitalizmi ve faşizmi yenmede, sosyalizm ve komunizmin zaferine mütevazı katkısını verdi.

Partinin Dokuz Eylül 1944 tarihinden önce Türk ahalisine olan siyasetini doğru bir surette aydınlatmanın, BK Partisinin tarihi bakımından olduğu gibi, sosyalizmi kuruculuğunun gaye ve ödev bakımından da büyük önemi vardır. Bu derlemenin ikinci ve üçüncü kısmında yer alan doküman ve hatıralar, kapitalizm ve faşizm yıllarında Partinin Türk ahalisine karşı daima enternasyonalist bir siyaset yürüttüğünün bir tarihi gerçek olduğunu şüphe götürmez bir surette açıklamaktadır.

Bu doküman ve hatıralardan çıkılarak BK Partisinin Türk ahali si arasında kapitalizm ve faşizm yıllarında yürüttüğü faaliyet başlıca üç bölüme ayrıldı. Her bir bölüm Partinin gelişme tarihindeki dönemlere uygun gelmektedir.

Partinin Türk ahalisinin arasındaki faaliyetinin birinci dönemi, BİSDP'nin 1891 yılında kurulmasından Üçüncü Komünist Enternasyonal'e girmesine kadar olan devreyi içine almaktadır. İkinci dönem 1919 yılından başlayıp 9 Haziran 1923 yılı monarhofaşist darbesine kadar devam eder. Üçüncü dönem de 1923 yılından başlayıp Dokuz Eylül 1944 tarihinde sona erer.

Bu derlemeye yayınlanan doküman ve hatıralar, az da olsa ve memleketin Türklerle meskün bölgelerinde Partinin Türk ahali si arasındaki faaliyetini tam olarak kapsamasa da, bu hususta materyal hiç de az değildir. Bu delillere dayanılarak Partinin kapitalizm ve

faşizm yıllarında Türk ahali si arasında çalışmasına ve bu ahali ye karşı müvasebet hakkında bir sonuç çıkarılabilir.

Partinin kapitalizm ve faşizm yıllarında Türk ahali si arasında çalışmalarına dair faydalandığımız kaynakları, Parti kongrelerinin ve Merkez Komitesinin kararları, sancak ve kaza konferanslarının, sancak ve kaza komitelerinin kararları, çağrılar, bildirimler, Parti Merkez Komitesinin, sancak ve kaza komitelerinin mektupları teşkil etmektedir. „Rabotniçeski vestnik“, „Tütünorabotnik“, „Ziya“ ve diğer gazete ve dergiler Partinin aynı dönemde Türk ahali si arasında çalışmalarına dair ilâveten bir kaynak teşkil etmektedirler. Bu gazetelerin sayfalarında Merkez Komitesinin, sancak ve kaza komitelerinin kararlarından bazılarını, çağrılara, makalelere, Türk bölgelerinden Parti komite ve teşkilâtlarının hayat ve çalışmaları üzerine verilen haberlere ve sair materyallere de yer verilmiştir.

Söz konusu olan bu üç dönemde Partinin Türk ahali si arasında çalışmasının özellikleri nelerdir?

Birinci dönemin en karakteristik özelliği, daha ziyade zanaatçı ve sanayi işçileri arasında sosyalizm idelerinin propagandasıdır. O zamanlarda sanayide çalışan işçi Türklerin çoğunu bütün işçileri teşkil etmekteydi. Zanaatçı işçiler ise berber, terzi, kunduracı, saraç ve diğer zanaatçılardı.

Bu dönemde, dokümanlardan da görüldüğü gibi, Parti, siyasi, kültür ve eğitim çalışmalarını sendika teşkilâtları vasıtasıyla oldukça aktif bir surette yürütmekteydi. Bu, işçi Türklerin Partinin ve sendika hareketinin toplumsal-politik hayatına katılmalarına çok yardım ediyordu. Parti bu dönemde sekiz saatlik işgünü hakkını kazanmak, maddi durumlarını ve hayat şartlarını iyileştirmek uğrunda işçilerin grev savaşlarını, Bir Mayıs Emek bayramı ve buna benzer diğer gösterilerini teşkilâtlandırmakta ve yönetmekteydi.

Yayınlanan makale, rapor vesair materyallerden görüldüğü gibi, işçi Türklerin uyanışı 1904 yılından bu yana başlamaktadır. Bunun sonucu da 1907 yılında işçi Türkler sendika teşkilâtına girmeğe başladılar. Bunların arasında da ayrıca sendika teşkilâtlarının kurulmasına başlandı.

Partinin işçi Türkler arasındaki etkisi, özellikle işçi Türkler arasında sosyalizm idelerini yaymağa başlayan ilk gazete, „Tütün Amelesi“ gazetesinin yayınlanmağa başlamasıyla genişlemiş ve derinleşmiştir. Bu gazetenin çıktığı bir kaç yıl içinde işçi Türklerin diğer işçilere olan dostça tutumu ve işçi dayanışması ruhunda doğru bir surette terbiyesi bakımından oynadığı rol hiç de küçük değildir. İşçi Türklerin Partinin savaşlarına ve devrimci işçi hareketlerine katılmalarına bu gazetenin oldukça yardımı dokunmuştur. Memleketimizde hürriyet, parli savaşlarına inanç alevini ilk defa olarak „Tütün Amelesi“ gazetesi tutuşturmuştur.

Bu dönemde özgü olan diğer bir taraf da, Partinin konferanslar vererek, müsamereler ve gece eğlentileri tertipliyerek işçi Türkler arasında geniş bir siyasi faaliyet yürütmesidir.

Parti ve sendika teşkilatlarının politik çalışmaları ve teşkilatçılığı sağlam bir parti kadrosunun meydana gelmesine yardım etmiştir. Bu suretle meydana gelen bu kadronun Parti Merkez Komitesinin özellikle kasabalarda Türk ahali arasındaki çalışmalarında kıymetli yardımı dokunmuştur.

Partinin bu dönemde faaliyetini, daha ziyade işçi Türklerin arasında, yani kasabalardan Türk ahali arasında yürüttüğü görülmektedir. Buna sebep, o zamanlar Partinin emekçi köy yığınları hakkında leninci anlayışa sahip olmayışdır. Parti o yıllarda, işçi sınıfıyla emekçi köylü yığını arasında birliğin gelecekteki sosyalist devriminde oynayacağı büyük rolu ve önemi takdir edemiyordu. Partinin bu doktrinerce anlayışı, ancak Üçüncü Komünist Enternasyonala girmesinden sonra bertaraf edilmeğe başlanmıştır.

Partinin Türk ahali arasındaki faaliyetinin ikinci özelliği, siyasi ve teşkilât işlerinin bu ahali arasında genişlemesiyle nüfuzunun artmasıdır.

Bu dönemde Partinin Türk ahali arasında faal çalışması, her şeyden önce bolşevikleşmeye başlamasından ileri gelir. Bunun sonucu da Parti, emekçi köylü yığınlarına olan tutumunu değiştirmeye başladı, faaliyetini işçi ile emekçi köylüler arasındaki birliğin kuvvetlenmesine yöneltti. Parti yine bu dönemde köylü Türk ahalisine daha fazla ilgi gösterineğe başladı. Bunun üzerine, Partinin Türk ahali arasında teşkilatlı bir surette, maksada uygun çalışması, onun Üçüncü Enternasyonala girmesiyle başladı.

Bu çıkarılan sonucu, derlemede yer verilen dokümanlarla Parti kongrelerinin, kaza ve sancak hesap verme konferanslarıyla, çağrılarda talimatlarla, Merkez Komitesinin diğer dokümanlarıyla doğrulanmaktadır. Bütün bu olaylar 1919 — 1923 yılları dönemine taslanmaktadır.

Bu dönemde Parti Merkez Komitesi, bütün Türk ahali arasında önemli politik ve teşkilât faaliyeti yürütmeye muvaffak olmuştur. Bunlardan biri MK nin Türkçe yayını olan „Ziya“ gazetesinin yayınlanmasıdır. Parti „Ziya“ gazetesine emekçi Türk ahali arasında bilimsel komünizmi yayma, komünist propagandasına yarayışlı bütün sadık elemanları etrafına toplayıp birleştirmeye gibi önemli bir görev yüklemiştir. Dokümanlardan da görüldüğü gibi, „Ziya“ gazetesini bu önemli ödevi şerefle yerine getirmiştir. Türk halkıyla meskûn bölgelerde Partinin fikirlerini aydınlatarak az bir zamanda emekçi Türk halkını ve ilerici aydınları Partinin siyaseti etrafına toplayıp birleştir-

meğe muvaffak oldu, Yurdumuzda Türk emekçileri arasında Partinin etkisini kuvvetlendirdi.

Bu dönemde Türk ahali arasında sosyalizm idelerini propaganada için Parti sadece „Ziya“ gazetesine yetinmiyordu. Rusçadan ve bulgarcadan binlerce nüsha bilimsel-populer ve toplumsal-politik kitabın Türkçeye tercümesini ve basımını teşkilâtlandırıyordu.

Parti komite ve teşkilatları, Türk ahali arasındaki faaliyetinin çevresini genişletmek maksadiyle çeşitli vesilelerle miting, umum köy ve kasaba toplantıları teşkilâtlandırıyordu. Burada çeşitli politik ve kültürel eğitim meseleleri üzerinde konuşmalar yapıyordu.

Partinin Türk ahali arasında yürütmüş olduğu bütün faaliyet olumlu sonuçlarını vermekte gecikmemiştir. Emekçi ve ilerici Türk ahali, doğru yolu seçerek, Partinin siyaseti etrafında birleşmiş, onun savaşlarına faal olarak katılmıştır. Partinin Türk ahalisine olan doğru münasebeti, Türk emekçileri arasında asıl Bulgaristan Komünist Partisinin yurdumuzda sadece emekçi Bulgarları değil, emekçi Türkleri de, diğer millî azınlıkları da korumak için şaşmaksızın, devamlı bir surette savaşan biricik parti olduğu kanaatini yaratmıştır.

Partinin emekçi Türk halkı arasında faaliyetinin bir sonucu olarak, Türklerle meskûn bölgelerde patri teşkilatlarının kurulması için elverişli şartlar yaratılmıştır. Bu gibi teşkilatlar Varna, Şumen, Starazagora, Vidin, Sliven ve diğer bölgelerde kurulmuştur.

Parti, Türk ahali arasında faaliyetinde, onun özelliklerini de gözönünde bulunduruyordu. Parti Merkez Komitesinin kararı ve talimatı üzere, Türk ahalinin yaşamakta olduğu köy ve kasabalarda özel eğitim grupları, gençlik kültür ve eğitim, fizikültür teşkilatları kurulmaktaymış. Bu devrenin özellikleri, burjuva hükümetinin azınlıklara karşı yürüttüğü politika ve Türk ahalinin Bulgarca bilmemesi, onlara mahsus ayrı parti ve eğitim gruplarının kurulmasını ve ayrı konferanslar yapılmasını gerektiriyordu. Nitekim, bu kitlevi faaliyet sayesinde Partinin politik çalışmaları emekçi Türk halkının büyük bir kısmını kapsamıştır.

Derlemenin ikinci bölümünde yer verilen dokümanlar, Parti MK sinin kararı üzere, MK sinin Türk şubesinin doğrudan yönetmenliği altında her yıl Türk bölgelerinden bütün eğitim gruplarından delegelerin iştirakıyla millî konferansların yapıldığını göstermektedirler. Bu konferanslarda Parti, Türk ahali arasında kitlevi politik faaliyetin durumunu geniş bir surette müzakere eder ve sonunda da gerekli kararlar kabul etmiş. Fakat bu kararlar Parti MK si tarafından tasdiklendikten sonra yürürlüğe girerdi. Partinin Türk ahali arasındaki çalışmalarının bu şekilde teşkilâtlandırılması sayesinde emekçi Türk halkı arasındaki itibarı bir hayli artmıştır.

Partinin Türk ahali arasındaki faaliyeti özellikle 1920—22 yıl-

larında pek fazla aktifleşmiştir. Bu dönemde Türklerin Parti tarafından teşkilâtlandırılan Bir Mayıs tören ve gösterilerine, Partinin politik ve ekonomik karekterden bir çok isteklerini destekleme gibi teşebbüslere iştirakleri bir hayli artmıştır.

Özellikle sanayi, zanaat ve tarım işçilerinin grev hareketlerine faal olarak katılmaları, sınıf şuurlarının daha yüksek bir mertebeye ulaştığını göstermektedir. Yer verilen dokümanlardan da görüldüğü gibi, işçi Türkler ikinci dönemde grev hareketlerine daha büyük bir şuurla, kitlevi bir surette katılıyorlardı; sekiz saatlik iş gününün kabulü, gündeliklerin artırılması, çalışma ve yaşama şartlarının iyileştirilmesi hususunda Partinin ortaya koyduğu birçok istekleri destekliyorlardı.

Bu savaşıra doğrudan veya dolayısıyla katılmış, bunları yönetmiş olan pek çok eski parti faaliyetçisi, işçi Türklerin bu zamanlarda grev hareketlerine faal olarak katıldıklarını hikâye ederken, bunların arasından greve hiyanet edenlerin çıkmadığını, daima Partinin etkisi altında bulduklarını memnuniyetle belirtmektedirler.

Parti Merkez Komitesi seçimlerden Türk ahali arasında sosyalizm mefküresini, Türk ahalisine olan marksist-leninist tutumunu propaganda etmek için faydalanmaktaydı. Aynı zamanda, Bulgar burjuvazisinin yurdumuzda Türk ahalisine karşı izlemiş olduğu sömürücü ve milliyetçi siyasetini amansız bir surette açıklamaktaydı. Bu özellik Partinin belediye ve parlamento seçimleri esnasındaki faaliyetinde açıkça görülmektedir. Bu esnada Parti, memlekette emekçiler arasındaki faaliyetini en fazla aktifleştiriyordu.

Türk halkıyla meskûn bölgelerde seçim hazırlıklarıyla ilgili olarak Parti komite ve teşkilâtları, bir sıra köy ve kasaba umum toplantıları yapıyordu; mitingler, müsamere ve gece eğlentileri teşkilâtlandırıyordu. Parti MK nin Türk ahalisine çağrı ve hitapları ve diğer materyaller yayınlanıyordu. Bu çağrı ve materyallerde Parti, bu ahaliye olan tutumunu açıklıyor ve onu Partinin adaylarına oy vermeye davet ediyordu.

Belediye seçimlerinde Partinin bütün burjuva partilerine kıyasla en fazla oy kazandığı yerlerde belediye komünü (komunası) kuruluyordu. Bu komünlerde sorumlu mevkilere diğer komünistlerle birlikte komünist Türkler de getiriliyordu. Meselâ, Lom ve Ruse kasabalarında, Madara köyünde belediye komünelerinin muhtar vekilliğine Türk komünistler tayin olunmuştur.

Partinin Türk ahalisine olan enternasyonalist tutumunun öte tarafını da açıklayan daha pek çok parti vesikalari vardır. Bunlar Partinin milliyetçi burjuvanın saldırganlığından ve zulümlerinden Türk halkının menfaatlerini korumasıyla ilgilidir. Bu müdafaalar komünist millet vekilleri ve belediye müşavirleri tarafından yapılmış. On-

lar özellikle Türk halkının medeni haklarının Bulgar halkının medeni haklarıyla birleştirilmesini ısrarla isteyen, tekliflerini devlet organlarına resmen sunarlardı. Onun hayati menfaatlerini tereddüt etmeden savunan Millet vekili Vladimir Poptomofun 1921 yılında parlamentoda söylemiş olduğu bir demecinden Türk halkının menfaatlerinin nasıl savunulduğu görülmektedir. Poptomofun bu demeciyle, Bulgar burjuvazisinin Türk ahalisine karşı izlemekte olduğu soyguncu ve haklardan mahrum edici siyaseti delillendirilerek açığa vurulmuştur. Özellikle Türk ahalisini, malını mülkünü âdetâ parasız denecek bir fiyatta sattırmağa zorlayan ve memleketi terke mecbur eden Bulgar köy burjuvazisinin dalaveralarını açıklamıştır. Bu bozguncu siyasete son vermek maksadiyle de Türk halkının mülklerini kanunsuz yoldan benimsemeye derhal son verilmesi ve bu yolla benimsenen emlakların hakiki sahiplerine iadesi için parlamentoya bir teklif sunmuştur.

Parti Merkez Komitesinin Türk bölgelerinde halkın öğretim ve terbiyesinin iyileşmesi için aldığı kararların ve talimatların de ayrıca büyük tarihi önemi vardır. Meselâ, Türk, Ermeni, Yahudi ve diğer azınlıkların okullarının devletleştirilmesi ve masraflarının devlete ait olması maksadiyle halk eğitimi kanununda değişiklik yapılması için Parti, millet vekilleri ve belediye müşavirleri vasıtasıyla hükümet ve organlarına defalarca teklifler sunmuştur. Ama Bulgar monarşi faşist burjuvazisi, milli azınlıkların haklarını çiğneme siyasetine sadık kalarak Partinin bu âdilâne isteğini daima hasır altı etmiştir. Fakat buna bakmayarak Parti, hakikatte komünistlerin idaresinde bulunan belediye bölgelerinde okullara, çeşitli yollardan yardım etme çarelerini bulmuştur. Parti Merkez Komitesi, her bir komünist belediyesini, bölgesinde bulunan Türk okullarına, hakikatte bütün ihtiyaçlarını karşılamak için gereken malî yardımı bütçelerinden ayırmaya mecbur ediyormuş.

Aynı zamanda Parti, Türk okullarında eğitim-öğretim işlerinin iyileşmesi için gereken kaygıları göstermekteydi. Bu maksatla da Türk komünistlerinin okul encümenliklerine seçilmelerini sağlamağa çalışıyor, onları hususi Türk okullarının idarelerini ellerine almaları için teşvik ediyordu. Bu encümenliklere seçilen komünistlerin ve komünist sempatanları başlıca ödevi, bu okullara gerici, fanatik ve yarı cahil hocaların yerine iyi hazırlıklı ve ilerici öğretmenleri tayin etmektir.

Komünist Türklerin vakıf emlakını idare eden evkaf-ı islâmiye idarelerine girmeleri ve seçilmeleri hususunda Partinin izlediği siyaseti tamamiyle yerindeydi. Parti, böyle hareket etmeğe mecbur kalmıştı. Zira, her ay evkaf mülklerinden cemiyeti islâmiyenin kasasına büyük bir paranın girdiğini, fakat bu paranın pek az bir miktarının camilerin ve cemiyeti islâmiyenin masraf ve idaresini karşılamak

için harcadığını, büyük bir kısmının ise çeşitli yollardan bazı hocaların ve müftülerin, diğer müslüman zenginlerinin cebine girdiğini görüyordu. Bunun için de Partinin asıl maksadı, cemaati islâmiyelerin idaresinin komunistlerin ve ilerici Türklerin eline geçmesi, bu suretle de evkaf varidatıyla suiistimal yollarını kesmek, elde edilen gelirin Türk okullarına yardımı, Türk ahali arasında eğitim-kültür faaliyetine, fakirlere yardım ve diğer hayırlı maksatlara yönelmektir.

Partinin bütün bu tedbirleri Türk okullarında öğretim-terbiye işlerinin iyileşmesine ve türk halkının yaşamakta olduğu bölgelerde kültür-egitim faaliyetinin gelişmesine bir hayli yardım etmiştir.

Hiç şüphesiz, Partinin bu devrede ele aldığı bütün bu teşebbüsleri emekçi Türk ahali tarafından olumlu ve büyük bir hoşnutlukla karşılanmıştır. Bu hususta büyük minnettarlıklarını bildiren Türk ahalisinin arasında Partinin itibarı çok yükselmiş, tesiri artmıştır. Türk halkının çeşitli tabakaları tarafından Partiyeye olan bu minnetdarlık duygusu çeşitli şekilde ve vesileyle ifade olunmuştur. Çok defa Partiyeye sevgi ve saygı, basit Türkler tarafından yazılan şiirlerle ifade olunuyormuş. Bu şiirlerde emekçi Türk halkının Bulgaristan Komünist Partisine olan sonsuz ve samimi sevgisi bildirilmekte, terennüm edilmektedir.

Partinin Türk ahali arasındaki faaliyetinin üçüncü dönemi, 1923 yılı monarşi faşist idare devriminden 1944 yılı Dokuz Eylül silâhlı ayaklanmasına kadar olan zamanı içine almaktadır.

Partinin Türk ahali arasındaki faaliyetiyle doğrudan ilgisi olan bu döneme ait vesikaları bu derlemeye yayınlamıyoruz. Bulgaristan Komünist Partisi bu devrede de ağır illegal şartlar içinde dahi olsa, Türk ahalisinin kapitalizme ve faşizme karşı ortak savaşta partinin etrafında toparlanması, Bulgar ve Türk ahali arasındaki dostluğun pekleşmesi uğrunda politik çalışmalarına ve teşkilâtçılığına aktif olarak devam etmiştir.

Bu derlemeye Partinin bu dönemdeki faaliyeti, eski parti faaliyetçilerinin hatıralarıyla aksettirilmektedir. Hatıralarda ilginç vakalar anlatılmakta ve pek çok gerçek bilgi verilmektedir. Bütün bunlar Partinin bu dönemde Türk ahali arasındaki faaliyetini göstermeğe yeterlidir.

Derlemenin üçüncü bölümünde yer alan hatıraların çoğunda, parti faaliyetçileri kapitalizm ve faşizme karşı, özellikle 1941—1944 anti-faşist hareketi yıllarında Bulgar ve Türklerin ortak savaşlarını heyecanlı hikâye etmektedir.

Bir çok yoldaş, hatıralarında emekçi Türk halkının monarşi faşist idaresi yıllarındaki politik ve ekonomik durumunu çok doğru bir surette aksettirmişlerdir. Öyleki, bu dönemde Partinin Türk ahali

arasında faaliyetine dair hatıraların, Türk ahaliyle ilgili olarak BKP nin tarihini doğru bir surette aksettirmek bakımından büyük siyasi önemi vardır.

Parti bu zamanlarda faaliyetini başlıca Türk halkının hayati menfaatlerini korumaya, Bulgar faşist ve milliyetçilerinin aşikâre olarak Türk halkını haklardan mahrum etme siyasetinden ve zulümlerinden korumaya yöneltmiş ve emekçi Türk halkını Partinin silâhlı savaşı için seferber etmek amacıyla büyük gayretler sarfetmiştir. Partinin bu faaliyeti sayesinde emekçi Türk halkının bir kısmı, 1923 yılı Eylül ayaklanmasından başlayıp Dokuz Eylül 1944 yılı silâhlı ayaklanmaya kadar Partinin bütün savaşlarına aktif olarak katılmıştır. Derlemeye yer verilen hatıralardan bir çoğunun Bulgar ve Türklerin Partinin devrimci savaşlarına hep birlikte iştirakine tahsis olunmuş rasgele olmamıştır.

Parti, Eylül ayaklanmasının hazırlığı ve gerçekleştirilmesi esnasında tek anti-faşist cephesi kurmuştu. Bu cepheye komünist, çiftçi, komsomolcu ve partisiz gibi çeşit kanaata sahip Türk yoldaşları katılmış, faal olarak çalışmıştır; bu şanlı savaşta eşi görülmedik kahramanlıklar göstermiştir. Bunlardan bir çoğu da savaşlarda ölmüştür. Onların döktükleri kanlar memleketimizde Türk-Bulgar dostluğunun sağlanmasına yardım etmiştir.

Eylül ayaklanmasının yenilgiye uğramasından sonra, Türklerden bir çoğu, Partinin sadık evlâtları, etrafı kasıp kavuran faşist zulümüne rağmen, savaştan geri dönmedi, illegal şartlar içinde de Partinin faaliyetine faal olarak katıldı. Meselâ, Türk halkıyla meskûn bölgelerde bir çok Türk yoldaşları, kurulan faşist idaresine karşı Parti tarafından yönetilen partizan hareketine çeteci, yatak ve yardımcı olarak iştirak etmiştir.

Kitapta yer alan hatıraların bazıları 1923—1933 yılları esnasında Partinin Türk ahali arasındaki faaliyetini pekâlâ açıklamaktadır. Bu dönem esnasında bir çok Türk yoldaş, hakikatte Bulgaristan Komünist Partisinin legal bir şeklini teşkil eden İşçi Partisi komite ve teşkilâtlarının kurulmasına faal olarak iştirak etmişlerdir.

Partinin Türk ahali arasındaki faaliyeti, özellikle 1940 yılından sonra daha fazla aktifleşti ve geniş bir hamleyle çalışmaya başlandı. Bunun sonucu olarak da Türk ahalisinin bir kısmı çeteci, yatak, yardımcı sıfatıyla Partinin silâhlı savaşına aktif olarak katılmış bulunuyordu.

Türk ahalisinin 1941—1944 anti-faşist hareket yıllarında Partinin silâhlı savaşına iştiraki, onun sınıf şuurunu şüphe götürmez bir surette tasvir etmekte, Partinin kapitalizm ve faşizme karşı savaşlarına ve Bulgaristanda sosyalizm düzeninin zaferi uğrunda aktif olarak çalışmaya kararlı olduğunu, siyasi olgunluğunu göstermektedir. Öyleki

emekçi Türk halkı da, Bulgar halkının kapitalizme ve faşizme karşı yürüttüğü savaşa mütevazı katkısını verdi. Bütün bunlar Bulgaristan Komünist Partisinin Türk ahali si konusunda takibettiği devamlı bir enternasyonalist siyasetin sonucudur. Bu, şanlı tarihiyle övünmede tamamiyle haklı olan Bulgaristan Komünist Partisi için ayrıca bir şeref teşkil etmektedir.

Bulgaristan Komünist Partisi, onun önderliği altında Bulgaristan Halk Cumhuriyetinde sosyalizmin ve komünizmin zaferine doğru emin adımlarla ilerliyen Türk ahali si arasında, şimdi de, sosyalizmi kurma şartlarında daha büyük bir güçle marksist-leninist politika izlemektedir.

SLIVENDEN BULGAR VE TÜRKLERİN ORTAK GREV SAVAŞLARI

„Sliven dokuma işçilerinin grevleri“ başlıklı makaleden, Bk. „Работническо дело“ dergisi, sayı 3, 1904 yılı.

Geçmişte Sliven, işçi merkezlerinden birini teşkil ediyordu.

Slivende işçi hareketinin kuvvetli etkisi altında işçi Türk ve Çingeneler de Partinin önderliğinde grev hareketine canla başla katılmışlar ve bütün işçilerle birlikte menfaatlerini korumuşlardır. Hakikatta, haberde de bildirildiği gibi, kapitalizm düzenine karşı ortak savaşta Bulgar, Türk ve Çingeneler birlikte hareket ederek işçi birliğini fiilen gerçekleştirmişlerdir. Aralarındaki savaş dostluğu ebedi olarak bu savaşlarda kurulmuştur. Partinin önderliği altında yürütülen bu savaş, menfaatlerini başarıyla savunabilen bütün işçileri bir ordu halinde bir araya toplamıştır.

On günlük bir savaştan sonra greve son verildi. İşçiler büyük bir başarıya ulaştılar. Efendiler, işçi temsilcileriyle kolektif kontrat imzalamaya mecbur bırakıldılar. Bulgar, Türk ve Çingenelerden ibaret 50 kadar işçinin iştirakiyle yapılan bu grev, halklararası işçi tesanüdünün parlak bir göstergesi idi. Bulgar, Türk ve Çingene işçiler, fevkalâde bir birlik ve oy birliği ile, el ele vererek, en ufak bir tereddüt bile göstermeksizin dâvalarının haklı olduğuna dair inançlarını kaybetmeksizin savaşlarına on gün devam ettiler.

Plovdiv'te Bulgar ve Türk emekçilerinin Bir Mayıs gösterileri

PLOVDİFTEN İŞÇİ TÜRKLERİ UYANMASI ÜZERİNE VASIL KOLAROFUN SÖZLERİ

„Plovdivte işçi hareketi“ başlıklı makaleden. Bk. „Червен народен календар“ dergisi, 1903 yılı, s. 43—44.

Vasil Kolarofun makalesinde de bildirildiği gibi, Partinin idaresi ve etkisi altında Plovdivte işçi hareketlerine ilk defa olarak Türk çelemanı celbolunmuştur. İşçi Türklerin uyanması ve Parti tarafından yönetilen sendika hareketlerine, Bir Mayıs gösterilerine ve daha sonraları da grevlere feal olarak katılması buradan başlar.

Bu devrede Plovdivte Türkle:den de fazla sayıda işçi vardı. Bunların çoğu zanaatçı, tabak, saraç, kunduraçı, tütün işçisi idiler. Sendika hareketine bunların da katılmaları için Parti, bunların arasında sistemli olarak çalışmaktaydı.

Parti teşkilâtı tarafından yönetilen ve idare edilen Plovdiv işçilerinin bütün kitlevi hareketleri, işçi sınıfının en pasif olan kısmına da tesir ederek onları şuurlu bir havata sevketti. Türkler ilk defa olarak Plovdivte işçi hareketine katıldılar. 1907 yılında sadece Türklere meydana getirilen Tabakçılar sendikası kuruldu. Bu yeni sendika önceki sendikalar arasında yerini aldı. Tabakçıların başarılı bir greviden sonra, yine Türklere ibaret Saraç sendikası kuruldu. Diğer mesleklerden meydana gelmiş sendikalar tarafından karma sendikaya kazanılan işçilerin sayısı da az değildi.

BULGAR, TÜRK, BÜTÜN SLIVEN İŞÇİLERİ İŞÇİ SINIFI DAYANIŞMASINI GÖSTERDİLER

„Slivende dokuma sendikasının savaşı“ başlıklı makaleden. „Работнически вестник“ gaz. s. 21, yıl 1908.

İşçi şurasının kararı uyarınca, bu yılın 2! Eylül, pazar günü Slivende, şimdiye kadar görülmedik bir gösteri yapılmıştır. Gösteriye katılan işçi kadın ve erkeklerin sayısı, başlarken 1 500 iken, sonunda 2 500 kişiye çıktı. Özellikle Türklerin fazla (70—80 kişiden daha çok) oluşu herkesin dikkatini çekmekteydi; (sendika üyesi) Türk tarafından taşınan Tekstil İşçileri Sendikasının bayrağı altında muntazam bir surette sıra olmuş yürüyen Türkler, işçi sı-

nıfı dayanışmasını gösteriyorlardı. Çeşitli işçi teşkilatları tarafından, sürekli alkışlarla karşılanan telegraflar okundu. Bu büyük işçi gösterilerinden dolayı bütün Sliven telaş içindedir.

PLOVDIF, KSANTI VE TÜRKİYE TÜTÜN İŞÇİLERİ ARASINDA BİRLİK

„Tütün İşçileri Birliği ve denkçilerin savaşı“ başlıklı makaleden „Тютюноработник“ gaz. s. 6, yıl 1909.

İşçiler, on gün süren savaş esnasında Bulgaristanın ve Türkiye'nin hemen bütün kasabalarından geniş çapta manevi yardım gördüler. Lokauta dair yaydığımız haberlere cevap olarak Ksantiden gönderilen küçük bir mektupçukla savaştı işçiler selâmlanmakta, Ksanti ve Türkiyeden tütün işçilerinin tek bir işçinin dahi Plovdiften yoldaşlarının davasına hiyanet etmesine imkân vermeyeceklerini bildirmekte idiler. Böylelikle, bu işçiler savaşımıza yakından ilgi göstermekte, işçiler arasında daha iyi bir anlaşmayı ve tesanüdü temenni etmektedirler.

BALÇIKTAN TÜTÜN İŞÇİLERİNİN KÜLTÜR MAARİF FAALİYETİ

„Тютюноработник“ gazetesinin „Birlik hayatı“ rubrikasından, s. 13, yıl 1909.

Balçık, 13. IX tarihinde sendika grubu, Varnalı K. P. İhçief tarafından verilen bir konferans ile ilgili bir gece eğlentisi tertiplendi. Buna bütün tütün işçileri geldi. Yoldaşın „Rabotniçeski vestnik“ gazetesine dair konferansını büyük bir dikkatle dinlediler. Tütün işçileri seksiyon üyeleri Abu Hilmi Fazlief, Lâtif Fazlief ve Kerim Tevlikof yoldaşların inşaları, tütün işçileri arasında pek güzel bir irtiba bıraktı. Yine Türkler arasından bir tütün işçisi, sadece 10 dakikanın içinde büyük bir maharetle Karl Marksın resmini çizdi.

Aynı ayın 14 de seksiyonun toplantısı vardı; K. K. yoldaş „Tütün fabrikatörleri tröstü ve tütün işçilerinin savaşı“ konusunda bir konuşma yaptı. Toplantıya pek çok tütün işçisi geldi. Toplantıdan sonra, öğleden önce saat 12 de fabrikada vefat eden Mihail Kostof yoldaşın cenaze merasimine iştirak etti.

„TUTUNORABOTNIK“ GAZETESİ HASTA TÜTÜN İŞÇİSİ ŞAYIP BEKİROFU MUDAFAA EDİYOR

„Тютюноработник“ gazetesinden bir haber, s. 14, yıl 1909.

Burjuvazi, daha çok zenginlemek için sömürmenin her türlüünden yararlanmaktaydı. İşçileri soyma şekillerinden biri de, sağlık yardım fonu hesabına yapılan kesinti, tutulan para idi. Bu fon, hasta işçilere icabında gıya „yardım“ etmek maksadiyle kapitalistler tarafından meydana getirilmiştir.

Bu fon, şu haberden de görüldüğü gibi, hasta, derde müptelâ işçilere yardım için değil, müessese ve işlemelerin sahiplerine fazla kazanç getirmek maksadiyle meydana getirilmiştir.

Bu efendi, fabrikadaki işçilerden olduğu gibi, mağazalarda çalışan işçilerden de, sağlık yardımı diye fazla miktarda para bölmektedir. Bu paralar doğruca Vakarofun, işçilerinin sırtından yığıldığı zaten büyük olan kazançını daha da artırmak için, dolmak bilmeyen cebine girmektedir. Vakarof çorbacı, bize hasta işçi Şayip Bekirofun ne halde bulunduğunu söyleyebilir mi? Bizim bu hususta peşin cevabımız şudur: Hastalanan bu işçiye ilk günlerde muayene için hekim gönderilmişti. Bundan fazla da bir şey yapılmadı. İşte, işçi hasta yatıyor. Halbuki, ona kimse bakmıyor. İşçilerin nafakasından yığılmış olan Vakarofun sağlık fonu fazlaca „meşgul“ olsa gerek. Diğer bir müesseseye yatırılmış olan bu fon, bu „hayır sahibi“ adama yeni yeni kazançlar getirmektedir.

„TUTUNORABOTNIK“ GAZETESİ TÜRKÇE DE MAKALELER YAYINLIYOR

„Tütüncü amele gazetesinin“ yayımlanmasıyle ilgili „Тютюноработник“ gazetesinin 1910 yılı, 4-üncü sayısının başmakalesinden.

Bu gazetenin işçi Türklerin arasında yayılması maksadiyle, pek çok Türk yoldaşın ricası üzerine Merkez heyeti idare, Türkçe makalelerin yayımlanmasını kararlaştırdı. Ve bu karar, pek çok zorluklara rağmen, gerçekleştirilmiş bulunuyor.

RUSE ŞEHRİNDEN TÛTÛN İŞÇİLERİNİN GREVİ

„Тютюноработник“ gazetesinin 1910 yılı, 14 sayısından bir haber.

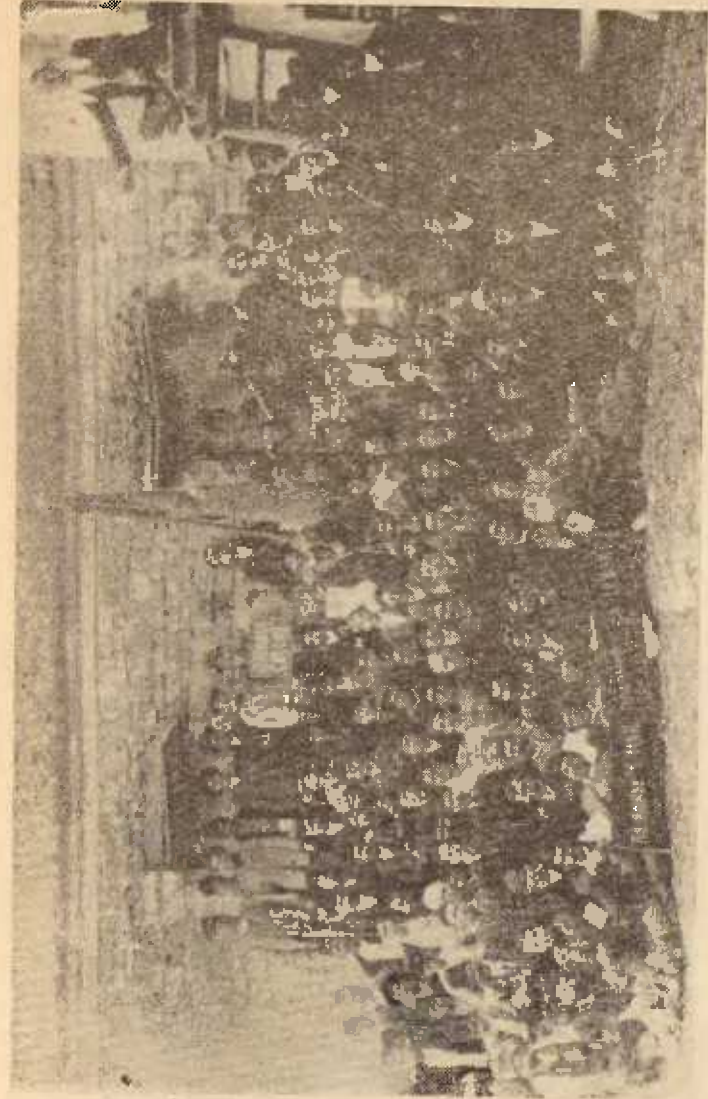
Ruse tütün işçilerinin heyecanlı grevi devam etmektedir. Aralarında hain yoktur. 28 Haziran gününde efendiler, tesadüfen Razgrattan gelen ve bir zamanlar tütün-cülük yapmış olan dört Türkü fabrikaya götürüp işletmek istemişler. Fakat bu işçiler, fabrikayı böyle boş ve ıssız bir halde görünce, grev olduğunu da öğrenince işi bırakmışlar ve bizim kulübe gitmişler. Diğer iki işçi de aynı şekilde hareket etmiş. Bu hal, savaşmakta olan işçilerin heyecanını hepten de coşturdu. Hain bulabilmek için efendiler dört yana koşmakta. Fakat onların bütün gayretleri boşa gitmektedir. Grevciler toplantılarını sırasınca yapmakta ve tamamiyle birlikte hareket etmektedirler.

„PROGRES“ KAZANCI FABRİKASINDAN İŞÇİLER GREV YAPIYORLAR

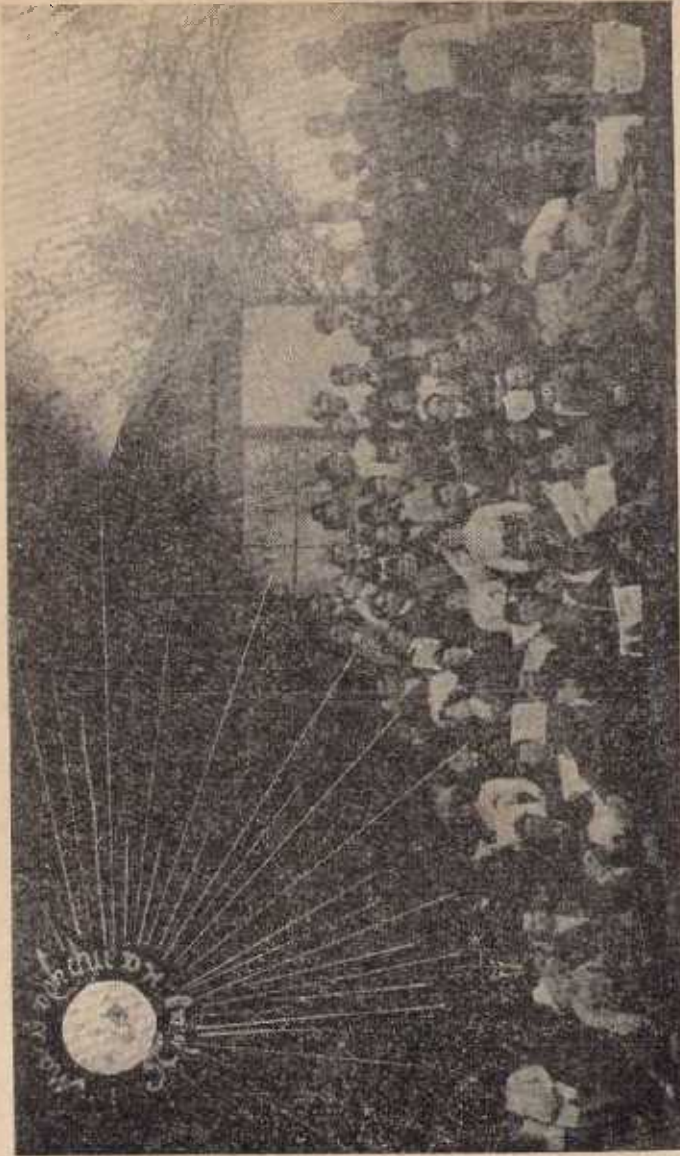
„Работнически вестник“ gazetesinin 1912 yılı, 30 sayısından „Progres“ kazancı fabrikasında grev“ başlıklı makaleden.

Silistradan

N. Davidofun „Progres“ kazancı fabrikasında grev devam etmektedir. Bu fabrikada çalışmakta olan yirmi beş işçi kadın ve erkekten sadece on beşi yaşlıdır. Diğer geri kalanları ise 12—13 yaşlarında çocuktur. İşçi kadınların sayısı dördtür. İşçilerden dokuzu Türktür. Antlaşmaya göre, işçilerin on bir buçuk saat çalışmaları lâzımdır. Fakat fabrikatör, onların bilgisizliğinden faydalanarak 14—15 saat çalıştırmakta; 2—3 saatlik iş zamanı dışında çalışmaya mecbur etmektedir. Keza yortu günlerinde de çalışmaktadırlar. Bu öldürücü emeğe karşı ise pek küçük bir gündelik ödenmektedir. Çocuklara 15—20, büyüklere 40—45—50 leva, iş nezaretçisine de 75 leva aylık ödemektedir. Fakat fabrikatör bu küçük maaştan „hasta fonu“ denen bir para tutuyor. Ceza ve daha bilmem ne der, bu maaştan kesiyor. Bu hal, işçileri toptan işi bırakmağa sevketti. İşçiler, efendinin önüne gittiler ve ona maaşları beşer leva ile artırmayınca, yortu günlerinde çalışmayı kaldırmayınca ve kendilerine karşı daha insanca davranmaya başlamaya-

Balçık kasabasında Bulgar ve Türk emekçi halkı Bir Mayıs gösterileri. — 1911, Bk. ДПА.

Razgratta BİSDP'nin parti teşkilâtının önderliği altında Bir Mayıs gösterileri. Bk. Razgrat sancak arşivi.

yınca işe başlamıyacaklarını bildirmişler. Grev komisyonu da seçilmiştir. İşçiler arasında bir birlik hüküm sürmektedir.

PLOVDİFTEN BULGAR, TÜRK, YAHUDİ, ERMENİ, RUM, SİRP BUTÜN İŞÇİLER BİR MAYISI KUTLADILAR

„Работнически вестник“ gazetesinin 1912 y., 136 say. „Bir Mayıs“ sütunundan.

Bulgariistan Komünist Partisi, kahraman işçi sınıfını, bütün emekçi halkımızı daima proleter enternasyonalizmi, memleketimizde yaşamakta olan çeşitli menşeden ahali arasında dostluk ve karşılıklı saygı ruhunda terbiye etmiştir. Partinin bu siyaseti Plovdiv işçileri arasında fiilen hayata geçirilmiştir.

Plovdiv işçi sınıfının çeşitli milliyetlerden meydana gelmiş olması, onun işçi tesanüdü adına birleşmesine, kendi proleter bayramlarını kutlamasına ve Partinin önderliği altında sömürücülüğe karşı hayat seviyelerinin, pek az dahi de olmuş olsa, iyileşmesi uğrunda ardını bırakmaksızın savaşmalarına asla engel olmamıştır. Zira bu işçilerin hepsinin de, türlü milletten olmalarına rağmen, ortak düşmanları, ortak dostları, ortak mefkûreleri vardı. Bütün bunlar bu işçileri birleştireyordu.

Bir Mayıs emek savaşı bayramının kutlanmasına dair muhaberede bildirildiği gibi, Plovdivten işçiler, türlü milliyetten oldukları halde, hatiplerin demeçlerini ana dillerinde dinlemişlerdir. Bu hatipler, bütün yeryuvarlağından işçilerin hepsini de sosyalizm ve komünizm adına tek dünya proleter ocdusu halinde birleştiren Bir Mayıs emek bayramının büyük önemi hakkında aynı heyecanla konuşmuşlardır.

Plovdiv. Sabahleyin tam saat 10 da işçiler Halk evinin her iki salonunu, odalarını ve sahneyi hınca hınç doldurmuştu. İşçi erkek ve kadınların akın ettikleri enternasyonal sabah temsili açıldı. Enternasyonalın söylenmesinden sonra, yerli komite, yerli işçi saveti şurası ve diğer bütün işçi teşkilâtları adına N. Gospodinof yoldaş, binlerce işçi kalabalığının emek bayramını tebrikledi. Bundan sonra T. İsmiyani Türkçe, V. Koen Yahudice, St. Şahbazyan Ermenice, Argir Demiref Rumca ve Bl. Ostiç Sırpça olarak, Emek bayramının önemi hakkında konuştular.

Bu işçi kalabalığı her demeci sürekli alkışlarla karşıladı.

BISDP-NIN MILLI AZINLIKLARA KARŞI TUTUMU

Sofyada 1912 yılında yapılan BISDP nin XIX kongresinde kabul olunan programından. Bk. ЦПА, ф. 1, сп. 1, а. е. 8.

Bunu idrak eden, anlıyan Bulgaristan İşçi Sosyal Demokrat Partisi, diğer bütün memleketlerden sınıf şuuru-na sahip işçilerle dayanışma halinde olduğunu bildirmektedir.

Bu sözler Bulgaristan İşçi Sosyal Demokrat Partisi-nin; 1) sınıf hâkimiyetini ve sınıfları mahvetme uğrun-da; 2) sadece ücretli işçilerin sömürülmesine ve ezilme-sine karşı değil, her hangi bir sınıfa, partiye, cins veya ırka karşı yöneltilmiş olan her türlü sömürmeye ve baskı-ya karşı; 3) cins ve menşe farkı yapılmaksızın herkese aynı hak ve ödevin tanınması uğrunda savaşmakta oldu-ğu mânasına gelmektedir.

8 SAATLİK İŞ GÜNÜ VE ÇALIŞMA ŞARTLARININ İYİLEŞMESİ UĞRUNDA SAVAŞ

„Работническо дело“ gazetesinin 1912 yılı 177 nci sayısının „Camcı fabrikası“ başlıklı makalesinden.

Varna yakınında, Devne gölü yakınında, çukur, bataklık bir yerde bulunan bu kapitalist bastilyasında, yaz günleri sıtmadan ve diğer türlü bulaşıcı hastalıklardan işçiler çok defa zarar görmektedirler. Bu fabrikada Rum, Türk, Yahudi, Ermeni, Alman, Bulgar ve daha pek çeşit milletten 150 kadar işçi erkek ve kadın pek düşük günde-likle çalıştırılmaktadır.

İş günü 9—10 saattir. Bütün gündelikçiler ve aylıklı-lar onar saat, fırında, yani camı imal ettikleri yerde çalı-şanların hepsi ise dokuzar saat çalışmaktadır.

Fabrikada, makinelerin ve makine kayışlarının bulun-duğu şubelerde gerekli emniyet tertibatı yoktur. Bu yüz-den bir kaç zaman önce, 22 Mayıs gününde Trın kazası-nın Suhi dol köyünden 15 yaşındaki işçi Petır Milanof bir kazanın kurbanı oldu; bir anda makinenin tekerlekleri arasında canını teslim etti.

Son zamanlarda bazı patron yarıdakıları işçiler ara-

sında şövenliği körüklemeye yarayan nifakçı teşkilâtlar kurarak işçileri birbirine katmağa çalışmaktadırlar.

Fakat bu iğrenç yeltenişlere rağmen, işçi dâvası ileri doğru yoluna devam edecek. Böylelikle de açık ve gizli bütün işçi düşmanları cezasını bulacaktır.

BULGAR VE TÜRK ABA İŞÇİLERİNİN GREVİ

„Работнически вестник“ gazetesinin 177 sayı-sından, yıl 1912.

Osman Pazarında (Omurtag) 10 Mayısta M. K. İbra-nimofun yanında çalışmakta olan altısı Türk, biri Bulgar olmak üzere yedi işçi grev ilân ettiler. Parçasına bir leva daha fazla ödenmesini istediler. Bir gün devam eden grevden sonra parçaya 40 santim zam yapılmış.

Çeşitli patronların yanında çalışan semercilerden iba-ret başka bir grup işçi de maaşlarının yüzde 5 ile artırıl-masını istemişler ve grev ilân etmeden buna muvaffak ol-muşlar.

DERİ VE AYAKKABI İŞÇİLERİ, TEŞKİLAT HAYATI YAŞAMAKTADIRLAR

„Работнически вестник“ gazetesinin 192 nci sayısının „Meslekler Birliğinin hayatından“ baş-lıklı sütunundan, yıl 1912.

Dobriç (Tolbuhin). 24 Haziranda derici — kundura-yı kolunun toplantısı oldu. Muhsin Mehmedof birliklerin faaliyetleri hakkında konuştu.

SEÇİMLERLE İLGİLİ TÜRK SEÇMENLERİYLE YAPILAN TOPLANTI

„Работнически вестник“ gazetesinin 1913 yılı 167 sayısından bir haber.

Karnobat. Grup bu ayın 16 da Türk seçmenleriyle bir toplantı tertip etti. Kovancief yoldaş Türkçe konuştu. Yi-ne bu ayın 17 de 2 mahalle toplantısı yapıldı. Karasulu mahallesinde yapılan toplantı pek kalabalıktı. Çolakof ile Kovancief yoldaşlar konuştular.

YAPILACAK OLAN SEÇİMLERLE İLGİLİ SVİŞTOFTA BİR TOPLANTI

„Работнически вестник“ gazetesinin 168 sayı-
dan bir haber, yıl 1913.

Yerli seçim komisyonu bu ayın onunda iki mahalle toplantısı tertip etti. Birincisi Vlah mahallesinde olup, öğleden sonra saat iki buçukta başladı.

Öğleden sonra saat dörtte de Bayır mahallesinde ikinci toplantı açıldı.

Akşamın saat 7 sinde Saat pazarda üçüncü mahalle toplantısı açıldı. Toplantıya 255 kişi geldi. Hepsi Türktü.

Burasının opşodelcilik yapan, narodnâk, tsankovist—stanbolovisti itiraz etmektedir. Fakat kendisine gereken cevap verildi. Bundan sonra işçi Türkler bizim hatip yoldaşa teşekkürler ettiler. Daha tez zamanda tekrar gelip konuşmasını kendisinden ricada bulundular.

TIRGOVIŞTEDE TÜRK VE BULGARLARIN TOPLANTISI

„Работнически вестник“ gazetesinin 1913 yılı,
11, 169 sayısından bir haber.

Eski Cuma (Tirgovişte). Bu ayın 5 inde „Kızılçık“ mahallesinde bir toplantı yaptık. 60 kişiden fazla insan toplantıda hazır bulundu. Bunların yarısı Türktü. Hem Bulgarca hem de Türkçe konuşuldu.

Aynı ayın 17 sinde „Bilgarya“ otelinin salonunda Türk ve Bulgarlardan ibaret olan başlıca işçi 200 kişiyle bir toplantı yaptık. G. Stamatof ile St. Çeşmecief yoldaşlar konuştu.

PLEVEN PARTİ TEŞKİLATI TÜRK SEÇMENLERİYLE BİR TOPLANTI TERTİPLEDİ

„Работнически вестник“ gazetesinin 1913 yılı,
169 sayısından.

Pleven. Bu ayın 17 sinde sekizinci mahallede, Çifte Kahvede 150 den fazla Türk seçmenin karşısında Radgosal taraflar: Kristanofa cevap olarak H. Acerof yoldaş konuştu.

KARNOBAT İŞÇİLERİNİN UMUM TOPLANTISI

„Работнически вестник“ gazetesinin 179 sa-
yısından bir haber, yıl 1913.

Karnobat. Sosyalist grubu bu ayın 27 si akşamı işçi Türklerle umum bir toplantı teşkilâtlandırdı. Komancief yoldaş Türkçe olarak bu ayın birinde yapılan belediye seçimleri hakkında konuştu.

„TÜTÜNORABOTNIK“ GAZETESİ BULGARISTANDA TÜRKÇE TEK GAZETEDİR

„Тютюнороботник“ gazetesinin 1919 yılı, 4
üncü sayısından.

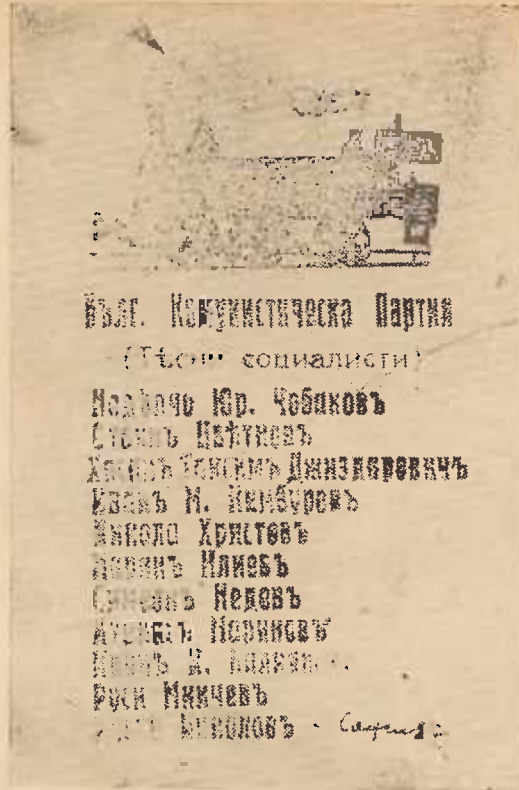
Bulgarca olduğu gibi, Türkçe de Birlik organımızın sırasınca çıkabilmesi için belli bir tirajın yayımını sağlamak gerekmektedir. Şimdiye kadar devam ettiği gibi, sadece elden satma usulü, devamlı ve güvenilir bir usul olmamakla beraber, basın materyalinin pahalı olduğu bu zamanda gazetenin çıkarılmasında yapılan kâğıt, basın, tercüme ve özellikle yabancı (Türkçe) dile basma gibi masrafı bile karşılayamamaktadır. İşte bunun için seksiyon heyeti idareleri derhal „Tütünorabotnik“ gazetesine abone yazmağa başlamalıdır. Her bir Birlik üyesi, kendi sendika organına abone olmalıdır. „Tütünorabotnik“ gazetesinin Türkçe yayımına ayrıca önem verilmelidir. Bu gazete her kasabada, parti ve sendika üyesi olan her Türkün eline, Bulgaristanda Türkçe olarak çıkan biricik gazete olarak verilmelidir.

KOMUNİST BELEDİYE MÜŞAVİRLERİNE BASKI

Tirgovişte sancağının Opaka köyünden komunist belediye müşavirlerinin Şumen sancak mahkeme başkanına 26 Temmuz 1919 tarihli mektubu. Bk. ЦПА, ф. 199, on. 1, a. e. 3.

Bugün Opaka müşaviri sıfatıyla verdiğimiz istifamızı geri alıyoruz. Zira idare tarafından baskıya uğramıştık. Notaryos tarafından tasdiklenen imzalarımızı geri çekmekteyiz.

*Opaka belediye müşavirleri:
Mustafa İbrahimof ve Mustafa Kirezof*

Sancak müşavirleri seçimlerine dair bülten — 1919
— Ruse. Bk. Razgrat sancak parti arşivi.

**BKP (D. S.) IN „ZİYA“ GAZETESİNİN VE DİĞER TÜRKÇE
İÇTİMAİ-SİYASİ KİTAPLARIN YAYIN HUSUSUNDAKİ
GAYRETLERİ**

BKP (d. s.) MK sinin 1919 yılında yapılan yıllık hesap verme raporundan. Bk. ЦПА, ф. 1. оп. 2. а. е. 296.

İşçi Türk ahali arasında komünist propagandası yapma maksadiyle Türkçe bir gazetenin yayını MK tarafından prensip itibariyle hallolunmuştur. Fakat teknik

bakımdan ortaya çıkan güçlükler yüzünden bu karar şimdiye kadar icra olunamamıştır. Önümüzdeki yılda bu mesele hallolunacağını ümit ederiz ve böylelikle Parti, emekçi Türk kitleleri arasında komünist meşalesini yaymada güçlü bir vasıtaya sahip olacaktır.

Diğer bir hesaba göre, MK 560,100 nüshadan ibaret 95 kitap ve broşür yayınlamıştır. Bunlardan başka, Türkçe olarak 5000 nüsha programımızın kısaltılmış şeklini ve şiirler de yayınlamıştır ve „Küçük emlak sahiplerine dair“ kitabın Türkçesini basına yollamıştır. MK, Türkçe olarak propaganda materyallerinin basılmasının büyük önemini tamamiyle anlamaktadır. Fakat şimdiye kadar pek büyük teknik zorluklarla karşılaşmıştır.

**ŞUMEN SANCAĞINDAN BULGAR VE TÜRK
KOMUNİSTLERİN TEK LİSTESİ**

BKP (d. s.) MK sinin Şumen sancağı seçimlerine 28 Mart 1920 tarihli çağrısından. Bk. ЦПА, ф. 199; оп. 1. а. е. 2.

Bulgaristan monarşi faşist burjuvazisi emekçi türk ahalisini görmek bile istemiyorken, Bulgaristan komünistlerinin partisi bu halka olan enternasyonal münasebetini sadece sözle değil, fiilen de ispat etmiştir.

Bunun için de, Türklerle meskûn bölgelerden bütün parti komiteleri, parlamento seçimleri zamanında komünist Türklerin millet vekilliği için adaylıklarını koymuştur. Bu komünist Türkler, memleketimizden bütün emekçilerin hayati menfaatlerini korumada Bulgar komünistleriyle birlik-te aynı ısrar ve güçle direnmişlerdir.

Martın 28 inde yapılacak olan savaş bir yandan siz, komünizmin temsilcileri, öte yandan da fabrikatörlerin, çiftlikçilerin ve sömürücülerin, köy ve kasabadan kapitalin ve çokoyluğun temsilcileri arasında bir yarışmadır.

Komünist Partisi, dalgalanmakta olan kızıl bayrağın altında şu yukarıdaki istekleri ortaya koyarak, aranızda sımsıkı birleşmeğe ve düşmanlarımızı koyu kırmızı bültenlerle hezimete uğratmağa çağırır.

Kodaman köy sermayesine tek bir oy verilmemeli, narodnak, tsankovist, demokrat, liberal, radikal ve obştedelci gibi türlü burjuva partilerinin temsilcilerine tek bir oy verilmemeli.

Българска Коммунистическа Партия

(БЕЛИ СЪМБЛИОТИ)

ПОЗИВЪ

Изборените в Народния парламент.

ВЪВЕЖАНИЕ В НАРОДНОТО ПАРЛАМЕНТ

На 15 декември 1920 г. в Народния парламент ще бъдат избрани 150 депутати. Това е един от най-важните моменти в историята на България. Народният парламент ще бъде органът, който ще взема решенията за бъдещето на страната. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив. В Народния парламент ще бъдат избрани представители на всички народни маси. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив.

В Народния парламент ще бъдат избрани представители на всички народни маси. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив. В Народния парламент ще бъдат избрани представители на всички народни маси. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив.

В Народния парламент ще бъдат избрани представители на всички народни маси. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив. В Народния парламент ще бъдат избрани представители на всички народни маси. Затова е важно да се избере народен парламент, който ще бъде честен и справедлив.

1. Ели Жеков — Варна
2. Кесно Кочев — Пловдив
3. Никола Пенев — София
4. Никола С. Кратунев — Ески Cuma
5. Милко Драганов Попов — Попово
6. Петър Станев — Осман Пазар
7. Осман Рустемов — Кочери köyü
8. Петър Јелев — Преслав
9. Доко Девел — Каспичан köyü
10. Ганчо Илиев — Попово
11. Панайот Иванов — Зараево köyü
12. Нели Попов — Пловдив
13. Георги Ангелов — София
14. Петър Ангелов — София
15. Панайот Иванов — Зараево köyü

Народен комисар за външните работи — Георги Ангелов

Директор на Народния парламент — Георги Ангелов

Директор на Народния парламент — Георги Ангелов

Директор на Народния парламент — Георги Ангелов

Oylarınızı Bulgaristan Komünist Partisinin Şumen sancağından şu adaylarına veriniz:

1. Enü Jekof Markovski — Şumen
2. Hüsnü Hasanof — Şumen.
3. Nikola Penef — Sofya.
4. Nikola S. Kratunof — Eski Cuma (Tirgovişte)
5. Milko Draganof Popof — Popovo
6. Petir Stanef — Osman Pazar.
7. Osman Rüstemof -- Köçeri köyü (Preselna)
8. Petir Jelef — Presláv
9. Doço Dekof — Şumen kazasının Kaspiçan köyü
10. Ganço Ilief — Popovo kazasının Zaraevo köyü

BKP (D. S.) MILLI MESELE HAKKINDAKİ MÜNASEBETİNİ AÇIKLIYOR

BKP (d. s.) MK sinin 1920 yılı hesap verme raporundan. Bk. ЦПА, ф. 1, оп. 2, а. с. 328.

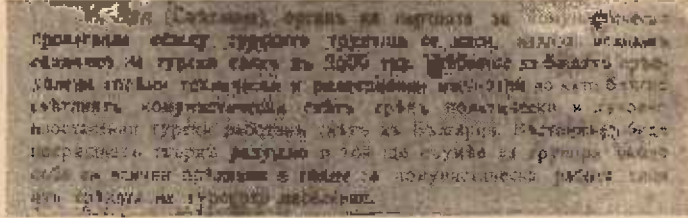
Partinin Türkçe organı olan „Ziya“ gazetesinin yayınlanması için Parti MK 1919 yılında daha karar almıştır. Fakat bir sıra objektif sebepler yüzünden bu gazete yayımlanamadı. Partinin bu kararı ancak 1920 yılında gerçekleştirilebildi.

„Ziya“nın Partinin Türk ahalisine mahsus bir organı olarak yayınlanması, Partinin bu ahali arasındaki siyasi çalışmalarının önemli anlarından birini teşkil etmektedir. „Ziya“ gazetesi vasıtasıyla Partinin adaletli sözü, Türk ahalisinin bulunduğu bölgelere sokulabilmiştir.

„Ziya“ gazetesinin kolektif bir agitator ve teşkilâtçı olarak oynadığı rolün büyük siyasi önemi vardır. Bu gazete vasıtasıyla Parti, emekçi Türk ahaliyle bağlantıya girebildi, konuşabildi ve siyaseti etrafında onları birleştirdi. „Ziya“ gazetesinin sosyalizm idelerinin Türk ahali arasında yayılmasında büyük yardımı oldu. Bunun sonucu olarak da Türk ahali arasında komünist faaliyeti taraftarı güçleri etrafında toplanabildi.

Diğer milli azınlıkların arasında propaganda ve ikna işlerini teşkilâtlandırmak maksadıyla ve Partinin milli azınlıklara olan tutumunu tayin için MK bu yılın 13 ve 14 Şubat tarihlerinde Plovdişte bir Ermeni komünist konferansı teşkilâtlandırdı. Bu konferansın kararları MK tarafından tasdiklendi ve Ermenice basın propagandasının

teşkilâtlandırılması için Erineni basın komitesi meydana getirildi. Parti kongresi günlerinde Sofyada Türk ve Yahudi komunistleriyle de aynı maksatla yine böyle konferanslar teşkilâtlandırıldı.

Partinin emekçi Türk ahali arasında komünist propagandası yürütmekte olan organı „Ziya“ (Işık) gazetesi de haftada bir defa olmak üzere 2 500 tirajla çıkmaktadır. Bulgaristanda siyasi ve mefkürevi bakımdan geri kalmış emekçi türkler arasında parlak komünist ışığını yayabilmek için teknik ve redaksiyon bakımından büyük zorlukların yenilmesi lâzımdı. Gazete oldukça büyük bir memnuniyetle karşılandı ve Türk ahali arasında komünist faaliyetine yararışlı ve sadık kimseleri etrafında toplamağa muvaffak olacaktır.

BKP (D. S.) NİN TÜRK OKULLARINDA ÖĞRETİM VE TERBİYE İŞLERİNİN İYİLEŞMESİ VE AYNI OKULLARIN DEVLETLEŞTİRİLMESİ HUSUSUNDA ÇABALARI

Milli azınlıkların öğretim işlerinin iyileşmesi, hakkında BKP (d. s.) nin 23 Şubat 1920 tarihinden 19 numarolu talimatından. Bk. ЦПА, ф. 1, он. 2. а. е. 306.

Parti Merkez Komitesi, Türk okullarında öğretim ve terbiye meselesiyle geçmişte defalarca meşgul olmuştur. Türk okullarında öğretim ve terbiye işlerinin yanlış yönü haklı olarak yerli Türk komünist aydın gruplarını da pek fazla meşgul etmekteydi. Buna da esas sebep, hususi Türk okullarının malî idaresi ve keza program, öğretim yönünün tayini milliyetçi ve müteassıp burjuva Türklerinin eline tamamen bırakılmış olmasıdır. Bu okullara çok defa faz-

„Ziya“ gazetesinden bir sayfenin faksimilesi

„Ziya“ gazetesinden bir sayfanın faksimilesi

„Ziya“ gazetesinden bir sayfanın faksimilesi

lasiyle dinuar olan müteassıp, hattâ yarı cahil hocalar öğret-
men tayin olunmaktaymış.

Bu okullarda öğretime böyle bir yön verilmiş olmasın-
dan dolayı, emekçi Türklerin çocukları pek tabii ki, fazla
bir şeyler öğrenmiyorlarmış. Bütün bu hal Parti Merkez
Komitesini olduğu gibi, böyle bir öğretim sisteminde bu okul-
ları bitiren gençlerin iyi hazırlıklı ve dünyaya ait bilgilerle
hazırlanacakları yerde, çoğunun kuvvetli bir taasuba kapıl-
mış, din ve burjuva milliyetçiliğine göre terbiye edilmiş
olduklarını pekââ gören komünist ve ilerici Türkleri de tel-
lâşa düşürmekteydi.

Parti bu gerçek durumdan hareket ederek bu okullarda
öğretimin yönünü değiştirmede mümkün olduğu kadar yar-
dında bulunmayı kendisine âdeta bir ödev biliyordu. Par-
ti bu hususta büyük beceriklilik de göstermiştir; zira bu
okulların idaresi devlete bağlı olmayıp, encümen terkibine
yani okul encümenliğinin kimlerin elinde oluşuna bağlıydı.
Bunun için de Parti ortaya pek yerinde teklifler sürüyordu.
Encümenlik üyelerinin çoğunun komünistlerden olması için,
Eğitim Sendika Teşkilâtlarının yönetmenliği altında komü-
nist Türkler seçimlere faal olarak katılmakla vazifelendiril-
liyormuş. Parti bu suretle öğretime dünyasal bir özellik
vererek bu okullardaki öğretimin yönünü değiştirebileceği
kanısındaydı.

Parti bu hususta kayda değer başarılar elde etmiştir.
Okul encümenliklerinden bir çoğu komünistlerin eline geç-
miştir. Bu encümenliklere giren komünistler, yerli komite
ve teşkilâtlarla yakından bağlantı kurarak Partinin önder-
liği altında halka faydalı, önemli işler başarmışlardır. Büt-
tün bunlar Türk okullarında öğretim ve terbiyenin iyileş-
mesine ve Türk ahâlisinin kültürel kalkınmasına yardım
etmiştir.

Belediye şuraları Bulgar milli okulların masrafını te-
min ettikleri gibi, başka milletlere mahsus okulların da
her husustaki masraflarını temin etmelidirler.

Devlet ve belediye tarafından ilgi gösterilmeyen baş-
ka milliyetlere mahsus okullar aynı azınlıktan burjuvanın
elinde bulunuyor. Bunlar azınlık okullarını şimdi tama-
men emekçi halkı gaflet içinde ve boyunduruk altında tut-
mak için bir vasıta haline getirmişlerdi. Bu okulların
masrafını belediyelerin tamamen üzerine alması, bunla-
rın burjuvanın hâkimiyetinden tamamiyle kurtulmasını,

„Ziya“ gazetesinin 21 Mayıs münasebetiyle yerverdiği bir resmi.
altında şu ifade yazılıdır: Resimde, 10—11 Mayıs 1920 tarihinde Sof-
yada toplanmış olan BKP (d. s.) nin Türk komünist maarif grup-
larının delegeleri.

müsavileştirilmesini ve programlarında yenilik yapılma-
sını ve sınıfçı şüura sahip teşkilâtlı proleteriyat tarafın-
dan azınlık olan halk yığınının eğitiminin kontrol altına
alınmasını sağlamış olacaktır.

Fakat bu okulların malî idaresinin belediyeler tarafın-
dan tamamen üzerine alınmasından beklenen sonucu el-
de edebilmek için, bu azınlık okullarının encümenleri ko-
münistlerin elinde bulunmalıdır. Bulgaristan Komünist
Partisi, grupları vasıtasıyla, azınlıkların okul encümeni
seçimlerinde fazla faaliyet göstermelidir. Bu mesele dolay-

yısiyle yürütülen seçim savaşı, azınlıklardan yoldaşlarınıza komünist eğitim şiarlarını yaymalarına, burjuvanın gerici ve kapitalist eğitim siyasetinin içyüzünü açığa çıkarmalarına ve emekçi halk kitlelerini azınlık burjuvazisinin zararlı milliyetçi ve şövenist etkisinden kurtarılmasına yardım etmelerine imkân verecektir. Diğer taraftan da, azınlıkların komünist encümenleri komünlerle birlikte el ele verecek, bütün halkın eğitim dâvasının komünist mefkûresine uygun bir şekilde yürütülmesi uğrunda Bulgar okul encümeniyle birlikte omuz omuza çalışacaklardır.

Eğer bazı azınlık okullarında hâlâ dindarlık ruhu yaşamaktaysa, bunun giderilmesi için biricik yol, bu ruhun kovulması ve okulların tamamiyle dünyasal olmasıdır.

BKP NİN SANCAK VE BELEDİYE SAVETLERİNE VE OKUL ENCÜMENLİKLERİNE OLAN TUTUMU

BKP nin İkinci kongresi önünde, 2 Haziran 1920 tarihinde T. Lukanofun okumuş olduğu rapor üzerine sancak ve kaza şuralarında ve okul encümenliklerinde BKP nin taktiği ve programına dair kabul olunan karardan. Bk. ЦПА, ф. 1, on. a. e. 13.

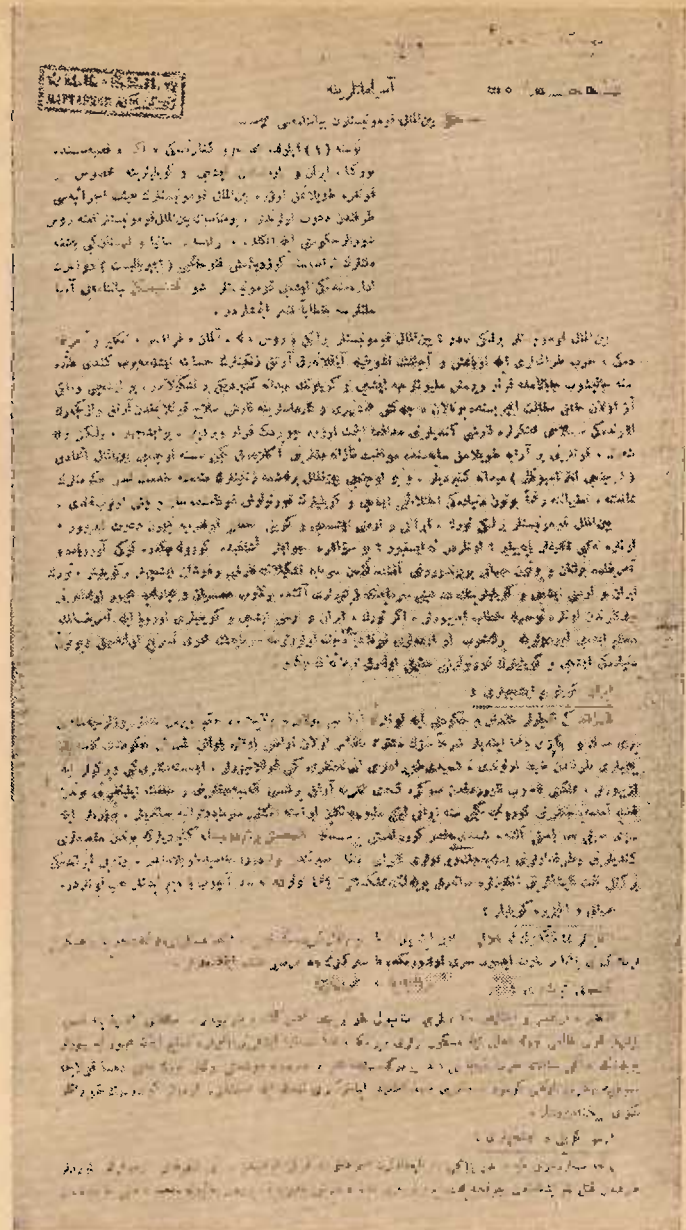
1. Şehirlerde, köylerde, kazalarda ve sancaklardaki işçi ve köylü şuraları emekçi halkın kendi kendini idare ettikleri belediye, kaza ve sancak enstitüleridir.

Bu şuraların seçmenleri ve onlara seçilenler sermayeden ve emlaktan yaşamıyan, başkasının emeğini sömürmeyen, 20 yaşını bitirmiş olan, din, millet ve dil farkı yapmaksızın her iki cinsten kimselerdir.

ŞUMEN BKP (d. s.) SANCAK KOMİTESİ KOMÜNİST VIÇO PAZOF İLE HÜSNÜ HASANOFUN TEVKİFİYLE İLGİLİ YETKİLİLERİN KEYFİ HAREKETİNİ AÇIĞA VURUYOR

Şumen BKP (d. s.) Sancak komitesinin burjuva baskınına karşı tesanüt ve savaş maksadıyla 1920 yılında yayınlanmış olduğu çağrıdan. Bk. ЦПА, ф. 1, on. 2, a. e. 346.

Ne yazık ki idarenin komünistlere yaptıkları baskıya görevden sonra da son verilmedi. Şunende bir kaç komünist tevkil olunmuşlardır ve kum torbalariyle ölesiyeye dö-

Istikbalimi mazlum gören biçarelerin imdadına
yettiştin!
Yeler artık kara zâlim, yaptığın zulmünden
Bir gün ola tutar ahı mazlumların sesinden
İnkılâpçı belirdi ufuk üzerinden
Yakında kurtulursan o zalimin elinden.

E. H. Rahvalı

İŞÇİLER İŞTEN SEBEPSİZ KOVULUYORLAR

„Тютюноработник“ gazetesinin 12 ve 13 sa-
yısından bir haber, yıl 1920.

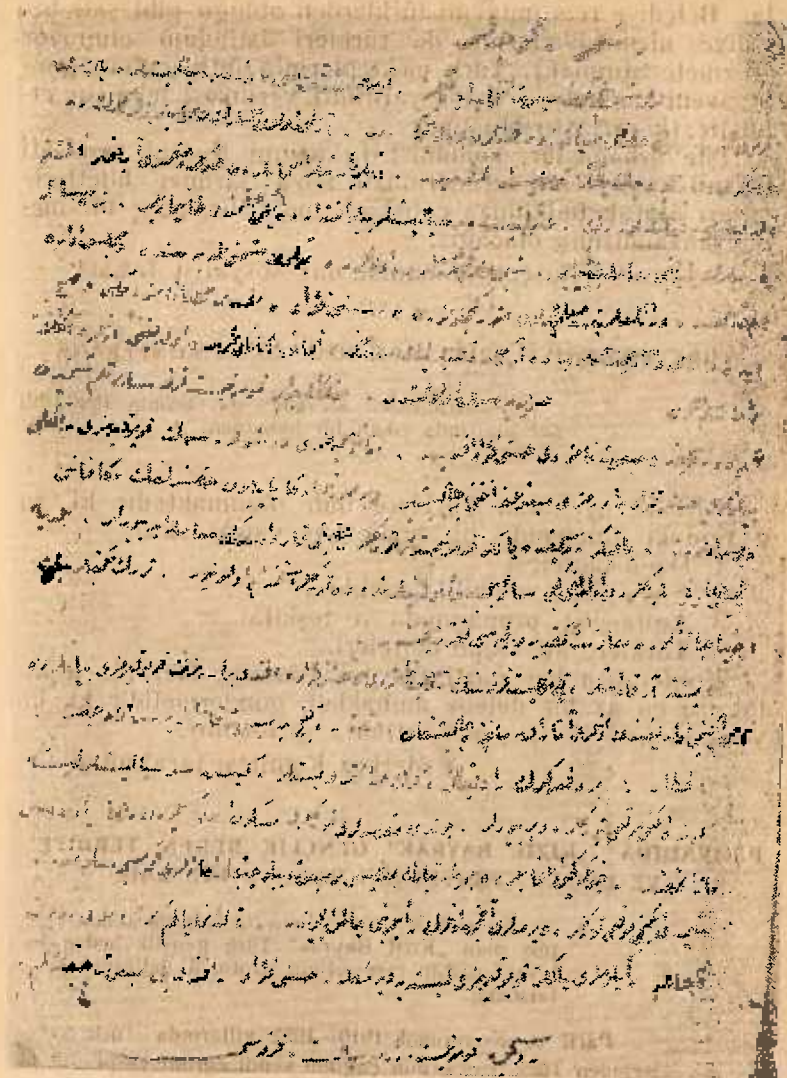
Bu ayın 17 sinde „List“ şirketinin mağazasından tü-
tün işçileri Sadık Mehmedof ile Hristo Ivanof işten çı-
karılmıştır.

BKP, EMEKÇİ BULGAR VE TÜRKLERİ DOSTLUGA ÇAĞIRIYOR

Bk. Razgrat sancak arşivi.

Amele ve köylü arkadaşlar,

Mardin yirmi sekizinci günü mebus intihap edeceğiz.
Komünist fırkası (dar sosyalistler) bilâfark (farksız)
bütün amele ve köylülerin hukukunu sıyanet (koruma)
ve müdafaa için mücadele etmektedir. Azlık olan halkla-
rın, hususiyle biz türklerin de hukukumuz vikaye (sahip
çıkma) edecek yalnız komünist fırkasıdır. Diğer partiler
intihaplardan sonra haklarımızı ayakları altına aldıkları-
nı defalarca gördük. Hattâ geniş sosyalistler bile ikti-
darda iken hakkımızı tanımadılar. Şimdi mevki-i iktidar-
da olanlar da bugün Şumnu (Şumen) belediyesinde ve
meclis-i idare azalığında ve darul-mualliminde muallim
olan münevver gençlerimizden Hüsnü Fuat efendi mah-
zâ (sırf) namzetliğini vazı edememesi Rusçuğa (Ruse-
ye) gelip de türklerle kendilerinin selâmeti, necatı (kur-
tuluşu) hangi tarafta olduğunu anlatmaması için Sofya-
ya sevkolunmuştur. Bununla beraber komünist fırkasını
hem Şumnudan, hem de Rusçuktan mebus namze'i Hüs-
nü Fuat efendidir. Menafi-i milliyemizi düşünerek koyu
kırmızı renkli beletlerle Hüsnü Fuat biraderimizi mebus-
luğa intihaba çalışır ve bu suretle ona yapılan haksızlı-
ğın mükâfatını vermiş oluruz. Bakınız Rusçukta yalnız

BKP nin Bulgar ve Türk emekçilerine mahsus beyannameninin faksi-
milesi

komünistler türklere hakiki kardeş gibi muamele ediyorlar. Belediye reis muavini türklere olduğu gibi sair belediye memuriyetlerine de türklere istihdam olunuyor (hizmete alınmak). Türk mekteplerinin ihtiyacına göre muavent-i nâkdiyye (para yardımı) verilmesi tekrarrur etmiştir (kararlaştırılmıştır).

İşte arkadaşlar, komünist fırkasının Rusçuk namzeti Hüsnü Fuat efendi biraderimizin koyu kırmızı bilelerle onları atarak halkımıza çalışkan, muktedir, genç bir mebus kazandırmış olacağız.

Rusçuk komünist dar sosyalist fırkası

TÜRK KOMÜNİSTLERLE YAPILACAK OLAN KONFERANS

„Работнически вестник“ gazetesinin 1920. yılı 232 sayısında çıkan bir haberden.

BKP'ye üye olan Türklere ilân olunmaktadır ki, şu aşağıdaki gündemde bir konferans yapılacaktır:

1. Doğu meselesi.
2. Komünizm ve milli azınlıklar.
3. Agitasyon, propaganda ve teşkilât.
4. Türklere ait seçim daireleri.

Konferansa her parti üyesi katılabilir. Her bir teşkilât ise en az bir delege muhakkak göndermelidir ki, bu yerli komite ile peşinen irtibata girmelidir.

Merkez Komitesi tarafından

PROVADIDA „KIZIL BAYRAK“ GENÇLİK BEDEN TERBİYESİ VE EĞİTİM CEMİYETİNİN FAALİYETİNE DAİR

Provadıda 1923 yılının ortalarına kadar çalışmış olan „Kızıl Bayrak“ Türk gençlik beden terbiyesi eğitim cemiyetinin protokol defterinden aktarmalar.

Parti ve Komsomol 1919—1923 yıllarında Türk bölgelerinden Türk gençlerinin çoğunu kendi eğitim ve politik çalışmalarına çekebilmek için beden terbiyesi ve eğitim cemiyetleri kuruyordu.

Provadıda Parti teşkilâtının teşebbüsü üzere bu devrede komünist gençlik teşkilâtı, daha sonraları da, Komso-

mol üyelerinden başka diğer ilerici gençlerin de üye oldukları „Kızıl Bayrak“ adı altında bir gençlik beden terbiyesi ve eğitim cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet üyelerinin sayısı otuz dörde çıkmıştır.

Parti ve Komsomol teşkilâtının maksadı, bu beden terbiye cemiyeti sayesinde bütün gençleri toplumsal politik çalışmalara teşvik etmek, onları Komsomol teşkilâtının etkisi altına almak ve bu gençleri ide ve politik bakımdan yetiştirmektir.

Provadı halk müzesinin elinde bulunan dokümanlara göre, bu cemiyet 1923 yılı monarşi faşist idare devrimine kadar çalışmış ve bundan sonra da dağıtılmıştır.

Komsomolun ve „Kızıl Bayrak“ cemiyetinin faaliyetine dair yapılan araştırmalardan görülmüştür ki, asıl komso-mol teşkilâtının faaliyetine dair materyal hemen hemen yok gibidir; müzenin elinde bulunan materyallerin daha çoğu „Kızıl Bayrak“ cemiyetinin hayat ve faaliyetiyle ilgilidir.

„Kızıl Bayrak“ cemiyetinin faaliyetini, aynı cemiyetin protokol defterinden takibedecek olursak, bir çok hallerde Komsomol ile bu cemiyetin faaliyetinin tamamiyle aynı olduğunu, her iki teşkilâtın faaliyeti arasında hiç bir fark yapılmadığı sonucuna varırız. „Kızıl Bayrak“ cemiyetinin meşgul olduğu meselelerden de görülmektedir ki, Komsomol bütün faaliyetini bu cemiyet vasıtasıyla yürütmüş, cemiyet tamamen Komsomolun idaresi altında bulunmuştur.

Bu beden terbiyesi ve eğitim gençlik cemiyetinin „Kızıl Bayrak“ adını taşıması da rasgele değildir. Bu cemiyetin adı, Provadı gençliğinin ideal ve emellerinin senbötü idi. Kapitalizmin karanlık zulüm yıllarında bu heyecanlı genç Türklerin kalblerine sosyalizmin ve komünizmin parlak idclerinden birer kıvılcım sokulmuş ve bu ideleri göğüslerinde taşıyarak, bunların bir an önce memleketimizde de gerçekleşmesi uğrunda çalışmışlar, yaşamışlar, hayallerinde yaşatmışlar ve savaşmışlardır.

Protokol

Biz gençler 25. I. 1921 tarihli gününün akşamında toplandık ve „Kızıl Bayrak“ adında bir cemiyeti beden terbiyesi ve eğitim kurmağa karar aldık. Maksadımız, gençliği kötü yollardan korumak, ona doğru bir yön vermek, şen geceler, konferanslar ve beden terbiyesi oyunları sa-

Pravadada „Kızıl Bayrak“ gençlik fizikültür ve eğitim cemiyeti üyeleri bir arada.

yesinde aynı gençliğin aydınlatılması ve bedenlen gelişmesi uğrunda savaşmaktır.

İbrahim Rüştü kalktı ve insan toplumunun meydana gelmesinden başlayıp gençlik hareketine kadar tarihi seyri anlattı. Dostluğun ve yoldaşlığın önemine ve kötü muhitin dostluğa tesirine daha fazla dokundu. „Kızıl Bayrak“ fizikültür ve eğitim gençlik cemiyetinin gayesi gençliğin eğitim, kültür ve manevi gelişmesine çalışmak, gençliği kötü yollardan korumak, şuurlu genç üyelerin sayısını artırmak yoluyla bütün insanlığın yeni baştan terbiyesine yardım etmektir.

Kimsenin umudunu kesmemesi lâzımdır; herkes cemiyetin gayesi uğrunda savaşmalıdır.

Protokol

30 Ocak 1921 tarihinde, pazar günü akşamı saat 7 buçukta, Mustafa Kâzımofun başkanlığı altında toplantı açıldı ve İbrahim Rüştü'nün eğitim kursları hakkında konuşacağı bildirildi.

Başkanı, İbrahim Rüştü yoldaşın referatını dikkatle dinlemelerini arkadaşlardan rica etti ve sözü İbrahim Rüştüye verdi.

Sonra İbrahim Rüştü sözü aldı: eğitim kurslarından maksat, gençliğin akıl fikir seviyesini yükseltmektir; buna nasıl erişilir?

Çocukluk ve gençlik yılları insanın en kıymetli anlarından biridir. Büyük bilginler ancak emek ve eğitim sayesinde bilgin olabilmişlerdir. Çalışmayanlar ise toplumda birer aşağı varlıktırlar. Kahvehanelerde oyunla vakit geçirenler, ömürlerini boş yere harcamaktadırlar. Neden kahvehanelerde vakitlerini boş yere geçiren bu gençler bizim eğitim kurslarımıza gelmiyorlar ve bilgilerini çoğaltmıyorlar?

Emeğe bir de eğitim katılmalıdır. İnatla çalışmayan insanlar yelkensiz gemiye benzerler. Biz gençler de böyle bir gemiye benzememeliyiz. Boş yere bir dakikamızı bile kaybetmemeliyiz. Son gayretlerimizle çalışmalı, bütün kalbimizle kendimizi emeğe vermeli, kendimize ve topluma ancak böyle faydalı olacağız. . .

Dördüncü toplantı

5 Mayıs 1921

Yeni kurulan „Kızıl Bayrak“ fizikültür ve eğitim cemiyeti, üçüncü oturumundan sonra ~~halkın~~ karşısına çıktı.

Kahvehanelerde kanepeler üzerinde uzanıp yatışan bir grup aylakçı, cemiyetimizin gaye ve maksadını yanlış anlamış olacaktı ki, ona karşı propagandaya başlamışlar. Bunlardan bazıları, hiç sıkılmaksızın cemiyetimize „uyuntular cemiyeti“ demeye başlamış. Diğer bir takım vicdansız iffiracılar, milliyetçiliğin maskesi altında şimdiki bu gençliğin yarımın aydın yaşlıları olduğunu göremediler ve düşünmediler.

Hakkımızdaki buna benzer dedikodular kötü ruhlu kişiler tarafından evlere de yayılıp taşınmaktadır. Böylece meselemiz toplum meselesi oldu. Gençliğin komünist olacağı söyleniyormuş. Bu sözler de okul müdürünün kulağına varmış. Bir kaç ihtiyar bir okul toplantısında okul müdürü Ahmet Zekiye gençlerin ne yaptıklarını duymadın mı, bilmiyor musun diye sormuşlar. Gençlerimizden büyük bir çoğunluğu, üçüncü rüştüye bitirir bitirmez, diğer bir takımları ise daha bitirmeden „Kızıl Bayrak“ cemiyetine üye olmuşlardır. Bütün bunlar Ahmet Zeki tarafından bilinmesin olamaz. Bu gençlerin lekelenme, uyuntu oima tehlikesi var. Okuldan kovulmalıdırlar. Ozaman Ahmet Zeki başta olmak üzere, okul encümeni „Kızıl Bayrak“ cemiyetini cami okulundan kovmaya kararlaştırmış.

Bu olay bütün yoldaşlar üzerine etkisini göstermiştir. Bundan başka, cemiyet de henüz pek gençti, ancak bir kaç aylıktı. Fakat bütün engeller, savaş sayesinde yenilmiştir. Savaş devam etmektedir. „Kızıl Bayrak“, Şubat ayının başından beri yersiz kalmıştır, toplantılarını yapamamaktadır. Fakat üye parası sırasınca her hafta başında ödenmektedir.

„Kızıl Bayrak“ cemiyetinden gençler zaman zaman sokaklarda toplanıyorlar, aralarında konuşuyorlar, görüşüyorlar, toplanır gezileri tertip ediyorlar. Böylece, cemiyet yersiz üç ay çalıştı, öteberi gitmelerle, saçak altlarında, ahırlarda, avareler gibi hayatına devam etti.

Bu sırada Sofyada Türk komünistlerinin birinci konferansı yapılmaktaydı. Bu konferansa Provadıdan Türk

komünist grubunun delegesi olarak İbrahim Rüştü tayin olunmuştu. Kendisine top alması için 175 leva verilmişti. Toplantıda hazır bulunanların hepsi de, parmak kaldırarak teklifi kabul etmişler.

İkinci nokta: Bugün „Kızıl Bayrak“ gençlik cemiyetinin 18 üyesi vardır. Bunlardan 14 dü 14—17 yaş arasındadır, 4 ü ise 17 yaşından yukarıdır. 14 gençten haftada birer leva, dört gençten ise ikişer leva üye parası toplanmaktadır.

Bu sıralı 18 üyeden başka „Kızıl Bayrak cemiyetine 10 da taraftar üye kaydolunmuştur. Bu on kişinin dokuzu birer leva, biri ise iki leva üye parası ödemektedir.

Bu on kişiyle „Kızıl Bayrak“ gençlik cemiyetinin üye sayısı yirmi sekize çıkmıştır.

Bütün üyelerden yirmi beşi rüştüye tahsilli, üçü ise ilkökulu bitirmiştir. Aralarında okumamış yoktur.

Meslek bakımından üyeler şöyledir: 4 ekmekçi, 3 terzi, 1 saatçi, 2 öğrenci, 1 bakkal, 2 tenekeci, 5 ayakkabıcı, 3 marangoz, 2 sarıca, 1 nâlbant, 1 . . . , 2 kır işçisi ve 1 işsiz, serbest.

Onuncu toplantı

3 Temmuz 1921 tarihinde, öğleden sonra Provadıda „Kızıl Bayrak“ gençlik cemiyeti, şu aşağıdaki referatın okunması münasebetiyle bir toplantı yaptı:

I. Sosyal ve teşkilât hayatı — Raporu okuyan Ali Cemal

Toplantı İbrahim Rüştü tarafından açıldı ve söz Ali Cemal verildi.

Sonra Ali Cemal arkadaş, ilkel çağdaki insanların hayatı hakkında konuştu, hayatın yarattığı zorlukların insanların yavaş yavaş teşkilâtlı bir hayata geçmelerine mecbur ettiğini anlattı.

Zaman geçmekle, çalışma esnasında insan düşünceleri de gelişmiştir.

Tedricen emek neveleri de meydana gelmiştir. İkel insanların hayatlarında yavaş yavaş padişahlar ve efendiler türemiştir. Bugün fakirler sefalet içinde yaşamaktadırlar. Öte taraftan da, insanlık bilim ve teknik alanında olağanüstü büyük başarılar elde etmiştir. Buna nasıl erişilmiştir? Buna ancak teşkilât sayesinde erişilmiştir. Bunun için de biz, gençler teşkilâta iyice sarılmamız.

Fakat teşkilât denen şey nedir ve onun sayesinde ne gibi işler görebiliriz?

Bunu anlayabilmemiz için teşkilâtı bir insan vücuduna benzetelim. Eğer bir insan vücudundaki (el, ayak) gibi üyelerden biri çalışmaz olursa, o zaman bütün teşkilât, vücut aksamağa başlar.

Eğer üyelerden bazıları doğru hareket etmemeğe başlasa, teşkilâtımızın da başına aynı hal gelir.

Teşkilâtımızın üyeleri, fakir işçilerdir. Biz kulübelerde yaşamakta olan diğer bütün fakirleri de tarafımıza çekmeliyiz. Ozaman hayat savaşına iyice devam edebileceğiz ve lehimize olarak pek çok başarılarla erişebileceğiz. Referatı okuyan arkadaşın bu sözleri alkışlarla karşılandı...

Yirmi birinci toplantı

26 Ağustos 1921 tarihinde, cuma günü akşamı saat dokuzda „Kızıl Bayrak“ gençlik cemiyetinin üyeleri muntazam oturumuna toplandılar. „Kızıl Bayrak“tan gençlerin 26 Ağustos — 4 Eylül, kızıl haftayı nasıl kutlayacakları meselesi görüşüldü. 4 Eylül bayramı esnasında nasıl agitatsya ve propaganda yapılacağı düşünüldü. Bu meseleyle ilgili olarak Ali Cemal yoldaş etrafı bir rapor okudu. Raporcu, burjuvanın kadın ve çocuk emeğini nasıl istifade ettiğini ve bütün dünyadan işçi sınıfının bu sömürücülüğe karşı nasıl savaştığını anlattı. Bizim cemiyetimiz de halklararası cemiyeti gibi, kadın ve çocuk emeğinin burjuva tarafından sömürülmesine karşı savaştaktadır. Bunun için de bizler 4 Eylül günü yapılacak olan gösterilerle burjuva dünyasına karşı, kadın ve çocuk emeğinin sömürülmesine karşı savaştığımızı göstereceğiz.

Yirmi beşinci toplantı

1 Ekim 1921 tarihinde, pazar günü, öğleden sonra saat ikide „Kızıl Bayrak“ cemiyeti toplandı; İbrahim Rüstü arkadaş ilk toplum için konuştu; kabile, feodal ve burjuva dünyasına, eski ve yeni âlemdeki hayata temas etti.

Bizler bu güzel ve faydalı referatı dikkatle dinledik. Sonra İbrahim Rüstü arkadaş, BKP'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde açlık çeken 20 milyon insana buğday vesaire yardım toplayıp gönderdiğini bildirdi. Burjuva Komünist Partisinin buğdayın pahalılaşması

na sebep olduğunu söyleyerek iftira ile lekelemek istemektedir.

Bundan sonra, söz, Ali Saidofa verildi. Ali, cemiyete girmezden önce nasıl sırasız işler yaptığını, kötü hareketlerde bulunduğunu, halbuki cemiyete girdikten sonra tamamiyle değiştiğini ve hayatta fevkalâde nizamlı ve nümunelik bir insan olduğunu tafsilâtiyle anlattı.

POPOVO KAZASINDA PARTİ BASINININ DURUMUNA DAİR BÜLTEN

Popovo Parti komitesinin Şumen Sancak komitesine göndermiş olduğu 31. I. 1921 tarihli mektubundan. Bk. ЦПА, Ф. 199, on. I. a. e. 19.

Geçmişte parti, zaman zaman parti basınının durumu na dair bülten yayınlamaktaymış. Bununla, parti basınına ahene toplama meselesinin ne durumda olduğunu görmek ve parti komitelerinin ve ilkel parti teşkilâtlarının dikkatini emekçiler arasından yeni yeni aboneler toplamaya çekmek maksadını güdüyormuş.

Tarih	Работнически в-к	Селски в-к	Ziya	Ново в-ме	Равенство	Черв. смях	Освобождение	Транспорт	Инвалид борец	Кооп. серм. işitr. edenlerin sayısı	Коопфе yazılan üye sayısı	Satılan bris sayısı	Leva	П. еаник
15. XII. 1920	420	580	20	90	130	40	10	20	15	864	278	60	140	—
31. I. 1921	400	675	20	100	170	40	10	25	15	906	317	100	240	180
15. I. 1921										906	307			

BİR GRUP BULGAR KÖYLÜSÜNÜN „ZİYA“ GAZETESİ İDARE-HANESİNE MEKTUBU

„Ziya“ gazetesinin 1921 yılı 8 inci sayısındaki „Komünizm ve Türk ahali“ başlıklı makaleden.

Türk ahalesinin siyasetten uzak yaşadığı zamanlar geçti. Çorbacılar zannediyorlardı ki, Türk halkı daima

hükûmetle beraber olacaklar; onlar bu halkın cahilliğine güveniyorlar ve onları aldatmak maksadiyle ona kapan kuruyorlardı.

Türk halkı da artık gözlerini açtı. Stefan yoldaş tarafından Koteş (Koçevo), Ayladin (Bistra), Ak Ahmet (Podgoritsa) köylerinde yapılan toplantılara akın eden Türk ahali, temiz türkçe konuşan yoldaşımızın demecini büyük bir dikkatle dinlediler. Fakir ve orta halli müslüman halkı, selâmetin ancak komunizmde olduğunu pek iyi anlıyor; bulgar yoldaşlarıyla beraber çalışmaları gerektiğini pek iyi kavıyor. Köylü Türkleri ekonomik ve politik bakıdan ancak komunizm kurtarabilir. Doğudan doğan kızıl güneş amcaların kalblerini ısıtmağa başladı. Köylü Türkler de selâmet yolunu görmeğe başladılar. Yaşasın uyanmakta olan köylü Türkler!

Eski Cuma kazası Bulgar köylüleri

PROVADIDA KOMUNIST TIYATRO GRUPUNUN BİR TEMSİLİ

„Ziya“ gazetesinin 1921 yılı 8 inci sayısından bir haber.

Bu yılın 26 Şubatında Provadıda komunist grup, şehir halkı önünde bir temsil vermiştir. Salon, Türk ve Bulgar ahali tarafından ağzına kadar dolmuştu. Temsilden alınan paralarla fakir işçilerin çocuklarına elbise, ayakkabı ve kitap alınmıştır.

ŞUMENDEN BULGAR VE TÜRKLERİN BİR TOPLANTISI

„Ziya“ gazetesinin 1921 yılı 9 uncu sayısından bir haber.

Yeni Yılın ikinci günü, bütün Şumnu (Şumen) sancağında esirlikten dönen köylü ve kasabalılar, Şumnu kasabasında büyük bir içtima yaptılar. Köylü arkadaşlar, haklarını aramak için, yolun uzaklığına ve zahmetine bakmaya gerek gelmişlerdi. Salon ağzına kadar dolu idi. Salona ayakta zor sığan üç bin kişinin yarısını köylü Türkleri teşkil ediyordu. Büyük kalpaklı köylü bulgarlarla koca sarıklı köylü Türklerin birbirini yürekten seven iki dert arkadaşları gibi, yanyana oturarak nutuk dinlemeleri hakikaten pek sevimli ve görülecek bir hal idi. İçtimaada Sibi Piskof, Pelko Bilgaranof ve Besim Hilmi konuşular.

VIDİNDE TÜRK KOMUNIST GRUPLU

„Ziya“ gazetesinin 1921 yılı 11 inci sayısından bir haber.

Vidin için, Vidin işçileri ve Vidinin işçi gençleri için 19 Kânun Sani (Ocak) 1921 tarihi kıymetli tarihi bir gün olarak kalacaktır: zira aynı bu günde Merkez Komiteye bağlı kırk kişilik bir şube tesis ettiler. Teşkilâtlarının etrafında birleşerek burjuvanın yalancı ve iğrenç siyasetine, karanlık ve kanlı baskısına karşı insanlığın ebedi saadetini kavuşacağına inanarak savaşıyorlardı.

Salonu dolduran ve taşıran Türk gençleri, Türk işçileri, insanlığın serbest ve mutlu geleceği uğrunda savaşan yoldaşlarının ideallerini heyecanla alkışladılar. Türk azınlığı şimdiye kadar, kendi saadetini ve keyfini düşünene Türk bey ve ağalarının ellerinde sadece bir oyuncak idiler. İşçiler ve gençler, zenginlerin elinde şimdiye kadar birer âlet olarak nasıl kullanıldıklarını anlatan heyecanlı nutukları dinledikten sonra, kendi teşkilâtları etrafında birlik olup, saadetleri uğrunda, işçileri ve fakir halkı sömüren, onları fakirlik ve yoksulluk içinde hayat sürmeye mahkûm eden kapitalizmi mahvetmek için savaşıma karar aldılar. Türk gençleri gerçek bir serbestlik ve yoldaşlık, dünyadaki bütün halklar arasında kardeşlik uğrunda savaşmaktadırlar.

Gençler, Komunist Partisinin kurtarıcı kızıl bayrağı altında hakiki bir insan hayatını bulacaklarına inanıyorlardı.

Yaşasın komunizm!

„ZİYA“ GAZETESİ BULGARİSTANDA TÜRK AHALISİNİN EN SEVDİĞİ BİR GAZETEDİR

„Ziya“ gazetesinin 1921 yılı 15-inci sayısından bir makeden.

Eski Cuma (Tirgovişte) kazasının Goren köyünden Ahmet Şalih Paşof yoldaş gazetemize abone olmuştur. „Ziya“ gazetesini her hafta alıyor ve köydeşleri arasında okuyor.

KOMUNIST TÜRKLER BKP (d. s.) ETRAFINDA BİRLEŞMİŞ BULUNMAKTADIRLAR

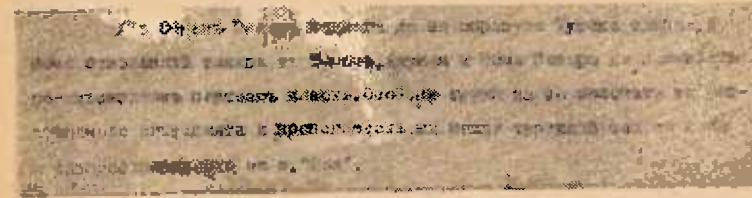
Ekrem Kemal'in Rodop mektubundan, „Ziya“ sayı 17, 1921 yılı

Burjuva gazetesi bizleri itham etmekten bir an bile vazgeçmiş değildir. Bu ithamlar sahte olduğundan biz onları daha şimdi reddetmekteyiz. Zira bu ithamlar bizim komünist ideallerimize aykırıdır. Komünist Partisi etrafında birleşmiş olduğumuz halde, selâmet ve saadetimizi bulacağız. Bizler elele vererek, burjuva esaretinden kurtulmak için savaşacağız. Çünkü, ancak kızıl bayrağın altında selâmet ve saadetimizi görüyoruz. Yaşasın kızıl bayrağımız!

Rodop: *Ekrem Kemal*

ŞUMEN SANCAĞINDA TÜRK SEKSİYONUNUN KURULMASI VE KUVVETLENMESİ VE TÜRK AHALİSİ ARASINDA SİYASİ ÇALIŞMALARIN ARTTIRILMASI

BKP MK'nin Türk ahalisi arasındaki çalışmaların iyileştirilmesine dair 27 Mayıs 1921 tarihli kararından. — Bk. ЦПА, Ф. 199, on. 1. a. e. 2.

7. Osman Pazarında (Omurtag) derhal Türk seksiyonunu teşkilâtlandırılmalı. Şumen, Cuma (Tırgovişte) ve Novi Pazarda meydana getirilmiş olan seksiyonların ise daha canlı bir teşkilât hayatı yaşamaları sağlanmalıdır. Köylü Türk kitleleri arasında ikna ve propagandamızın daha da hızlanması ve „Ziya“ gazetesinin yayılması için ayrıca gayret gösterilmelidir.

KAPITALİST DİKTATÖRLÜĞÜNÜN KURBANLARINA YARDIM OLARAK PARA TOPLANILMIŞTIR

„Работнически вестник“ gazetesinin 1921 yılı 175 inci sayısında „Партийно движение“ başlıklı makeden.

KIRCALI. 23. XII. 1920 tarihinde, nüfus sayımı yapmak için Borisovgrattan kasabamıza 50 dolayında komünist geldi. Daha aynı akşam, geldikleri haberini alır almaz, „Yavaş-Yavaş“ salonunda âni bir toplantı tertipleedik. Salon fakir Türk ve Bulgar köylüleriyle ağzına kadar dolmuştu. Umum heyecan içinde şarkılar söyledik, şiirler okuduk. „Kapitalist diktatörlüğünün kurbanları“ için yardım kampanyası açtık ve 1500 leva kadar para topladık.

İdare heyeti

POPOVO PARTİ KOMİTESİNİN KANUNSUZ OLARAK İŞTEN ÇIKARILAN İŞÇİLERİ KORUMASI

Popovo parti komitesinin N. Dimitroff sie Dükkâncief firmasına kadar 1. IX. 1921 tarihli mektubundan. Bk. ЦПА, Ф. 199, on. 1. a. e. 19.

Popovo, 1. IX. 1921

N. Dimitroff sie Dükkâncief firmasına. Kasabadaki tüm mağazası bugün, 1 Nisanda kanun gereğince yapılmaması gereken hiç bir ihtar yapmaksızın daimi işçisi Anton Karofu, Nikola G. Todorofu, Mehmet Azizofu, Lüpço Garabetofu, Yordan Mitefi ve Stefan Slavçefi işten çıkardı ve pazarlığa göre ışık ve sıcaklık için ödemesi gereken paraları vermedi. Bu suretle, ilk dördünün on beş gün için, ihtar için ödemesi gereken paralardan başka sekiz yüzer levası yinmiştir. İşçi emeğini sömürme ve ihtikâr yoluyla birden zenginliyen efendiler, açgözlülüğünden kendilerini unuttular. Varsın rahat olsunlar, şimdi işçilere yaptıkları hakaretin zevkini, çoğa varmayacak, hissedeceklerdir.

Yerli Komite sekreteri

Petriç millet vekili Vladimir Tomofun bu ayın 20 sinde Millet Meclisinde söylediği nutkundan. „Работнически вестник“ gazetesinin 26. IV. 1921 tarihli 240 inci sayısında.

Komşu memleketlerdeki Bulgar azınlıklarından söz ederken gözyaşı döken Bulgar burjuvazisi, Türk azınlığını tam bir haksızlık içine atmış bulunmaktadır. Aynı bu burjuva bu ahalinin topraklarının ihtikârlar tarafından yağma edilmesine müsaade etti. Burjuva hükümetleri, kendi anayasalarının temelini teşkil eden mülkiyet hakkını yokluk tavuğa çevirdiler. Ordu peşinden yürüyen gerideki kahramanlar, sadece kaçmış olan Türk halkının değil, yerlerinde kalanların da çiftliklerini, ormanlarını ve mülklerini yağma ettiler. Mülkünü yok pahasına sattırarak ve Türkiye'ye göçetmeğe mecbur etmek maksadıyla Türk ahalişi takibe ve işkencelere maruz bırakıldı. İhtikârcılar, topraklarını istifade etmek ve zaptetmek için bu Türklere vekâlet ve doküman almağa muvaffak oldular. Şimdi bu kanun tasarısıyla aynı bu ihtikârcılara bu topraklar üzerinde mülkiyet hakkı tanınmak isteniyor.

Sadece kaçan Türklerin değil, yerinden bile kımıldamamış Türk ahalisinin malı ve mülkü sahipsiz olarak ilân olunmaktadır. Biz bu hususta bir soru verdik; fakat şimdiye kadar bize bir cevap verilmedi. Sorumuzda, evine günün kuvvetlisi yerleşebilmek için yerli Türk ahalisinin âdeta sokağa atıldığına dair birsıra deliller de gösterdik.

Ancak Bulgaristanda bir sovyet idaresi, işçilerin ve köylülerin idaresi toprak kodamanlarının, ihtikârcıların ve ağaların toprağını müsadere edebilecek, zorbalıkla zaptolunan toprakları gerisi geriye alacak ve onları çalışkan halkın eline teslim edecektir.

BKP (d. s.) MK sinin işçi ve orta halli müslüman halka 1921 tarihli çağrısından. Bk. ЦИТА, ф. 1, on. 2, a. c. 362.

BKP (d. s.) MK sinin yanında Türk şubesinin yayınladığı bu dokümanla Parti, yapılacak olan seçimlerde emekçi Türk halkının parti adaylarına oy vermeğe davet etmektedir. Tabii, Parti Türk ahalisine sadece seçimlerde hitabetmiyordu.

Partinin amacı, her kinden olursa olsun oy toplamak değil, seçim kürsüsünden faydalanarak siyasetini kitleler arasında faal olarak yürütmektir. Bu dokümanla Parti, kuvvetli delillerle Türk ahalisine karşı daima küçümseme siyaseti takibeden Bulgar burjuvazisinin soyguncu ve milliyetçi siyasetini açıklamıştır.

Dokümanda, memleketimizdeki milliyetçi burjuva unsurlar tarafından Suhindol Türklere yapılan işkencelerin ve baskıların anılması hemen rastgele değildir. Bütün bunlar, emekçi Türklere karşı işkencelerin burjuva tarafından sistematik olarak yapıldığını göstermektedir.

Burjuva, takibetmiş olduğu iç siyasetle Bulgar ahalisinde Türk ahalisine karşı düşmanca, dostluğa yakışmayacak, hattâ milliyetçi bir tutum yarattığı halde, Parti her zaman Bulgarlarla Türkler arasında dostluğun sınıf temelleri üzerinde sağlamlaşması için, fakir Bulgarlarla fakir Türkler arasında gerçek bir dostluğun yaratılması için aktif olarak çalışmıştır.

Bu dokümanda, burjuvanın diktatörlüğüne karşı, yurdumuzun kapitalizmin esaretinden kurtulması uğrunda bütün emekçilerin, hangi millete mensup olursa olsunlar, Partinin yönetmenliği altında tek cephede birleşmesinin ve birlikte hareket etmesinin gerektiği kuvvetle belirtilmiştir.

BULGARISTAN KOMÜNİST PARTİSİ

(Dar sosyalistler)

İşçi, fakir ve orta halli müslüman halkı!

2 Ekimde, önceden dağıtılan şehir ve köy belediye seçimleri yapılacaktır. Bundan sonra, aynı bu günde beledi-

yelerin zenginler, burjuva, kapitalistler, çorbacılar, ağalar tarafından mı, yoksa BKP (dar sosyalistler) in gururla dalgalanan kızıl bayrağı altında toplanmış olan işçiler, fakirler, orta halli ve haksızlığa uğramış insanların iştirakiyle mi idare olunacağı meselesi hallo olunacak ve açıklanacaktır.

Bilindiği gibi, burjuva, devletin, hükümetin ve sermayenin müdafaası altında bulunmaktadır. İşte bunun için de burjuva, belediye seçimlerini kazanmak için, bu güçlere dayanarak her türlü vasıtayı kullanacaktır; zulüm yapacak, her türlü alçaklıklara başvuracak; hattâ rüşvetle bile iş görmeğe çalışacaktır. Böylece, zulümle, takiple ve korkutmakla biz türkleri de parçalamak ve korkutmak isteyeceklerdir. Ve bizi kendi soyguncu entrikalarına birer âlet olarak kullanmak isteyecekler. Fakat biz, Türkler bu alçaklığa hiç bir zaman razı gelmemeliyiz!

Kırk yıldan beri devlet, hükümet burjuvanın elindeydi. Bu fırkaların işlerini, dalaveralarını ve soygunculuklarını gözlerimizle gördük artık ve bundan öteye de bizi kimse aldatamaz ve yanıltamaz.

Balkan Harbi esnasında narodnâkların ve tsankovistlerin yaptıkları zulüm ve rezaletleri kim bilmiyor? Türklerin ve Doğudan bütün müslümanların barbar ve yabani olduğunu yazan „Mir“ gazetesini, onun bu alçakça iftiralarını okumayan kaldı mı?

Balkan Harbi esnasında demokratların, Türklerin Balkanlardan kovulması gerektiği iddiasına dayanan Lâpçelin kalemiyle yönetilen barbar siyaseti unutabilir miyiz?

Komünist belediyeleri tarafından Türk okullarına ayrılan parayı ve yardımı reddedip üstünden kalın çizgi çekenler, bugünkü hükümetin adamları ve diğer burjuva partilerinin üyeleri değil miydiler?

Suhindoldan kardeşlerimize yapılan işkenceleri analım mı? İşte, Sofya sokaklarında müslüman kanı akıtan, kılıç kuşanmış yalancı sosyalistler ve çapulcu liberaller ve diğer „nasyönel“ burjuva partilerinin adamları aynı derecede gaddardırlar.

Şimdi hangi Türk, hangi müslüman bizim bu düşmanlarımıza ve onların adaylarına pak ve samimi bir vicdanla oy verir? Böyle bir şey, hattâ tasavvur bile edilemez. Bugünkü hükümet güya Türk halkının koruyucusu imiş. Demokratlar, yahut narodnâklar, yahut her hangi başka bir burjuva partisi bizim lehimize, mekteplerimize yardım ede-

ceklermiş; fakat bizler, Türk burjuva gazetelerinin veya başka vasıtaların yardımıyla halk yığınlarını aldatmağa çalışan bu sinsi insanların zehirli ve alçak sözlerine hiç al-dırış bile etmemeliyiz. Bu gibi insanlar Türk olmakla beraber, Türk halkına düşman kesilmişlerdir. Çünkü onlar, tükürdüğünü yalayanların adamları olmuşlardır; dalkavukluk yapıyorlar, sadece para ve menfaat peşinden koşuyorlar. Onlarda namus ve haysiyet adına bir şeycik kalmamıştır. Biz Türkleri aldatarak, burjuvanın dolabına sokmak isteyen bu kimseler, alçaklığın ve hainliğin birer örneğidir!

Müslüman fakirleri ve işçileri!

Ey kardeşler, 2 Ekim günü, büyük bir savaş günüdür. Bütün burjuva partileri, bütün kapitalistler, fakirleri daha iyi sömürebilmek amacıyla belediyeleri ellerine almak için aralarında sözleşip anlaşmışlardır. Biz de, halkları birbiriyle çekiştiren, halkı salhaneye götüren, harblere sebep olan, fakirleri aç ve dermansız bırakan burjuva birliğine karşı aramızda birleşmeliyiz. Ve mademki biz fakirler, haksızlığa uğramış olanlar ekseriyeti teşkil ediyoruz, şu halde bizler muzaffer olacağız.

İşçilerin, fakir Türklerin ve Bulgarların menfaatleri hep birdir. Bunun için de bizler, bize serbestlik bahsedecek olan kızıl bayrağın altında birleşmeliyiz. Bu bayrağın 2 Kasım'da pekçok belediyelerin üstünde dalgalanabilmesi için bütün gayretlerimizi seferber etmeliyiz. Şunu da unutmamalıyız ki, serbestliği bekleyenler sadece biz değiliz.

Doğudan bütün müslümanların serbestliği komünizmin zafetine bağlıdır.

Yoldaşlar,

2 Ekimde koyu kırmızı oy kâğıtlarını elinize aldığımız gibi, etraftan yapılan gözdağına ve aldatmaya kapılmaksızın seçim sandıklarına doğru acele edin ve oylarınızı temiz vicdanla komünist adaylarına veriniz.

Cesaretle ileri yoldaşlar!

Yaşasın, belediyeler üzerinde yine dalgalanacak olan kızıl bayrak!

Yaşasın bütün halkları ve bütün müslümanları siyasi ve ekonomi esarettten kurtaracak olan komünizm ve bolşevizm!

Kahrolsun kanlı, soyguncu burjuva!

Kahrolsun burjuva dalkavukları!

IX. 1921

BKP (d.s.) Türk şubesinden

Окръжен Комитет
 на БКП
 15.11.1921 г.
 № 100
 1921 г.

Окръжен Комитет на БКП
 в Петрич
 Окръжен Комитет на БКП
 в Петрич
 Окръжен Комитет на БКП
 в Петрич

1921 г.

1. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 2. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 3. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 4. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 5. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 6. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 7. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 8. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 9. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич
 10. Създаване на Окръжен Комитет на БКП в Петрич

С Окръжен Комитет на БКП
 в Петрич

1921 г.

Şumen BKP sancak komitesinin 15 Eylül 1921 tarihli mektubunda „bir Türkün sancak teşkilâtçısı olarak tayin“ olunduğu bildirilmektedir. Bk. ЦПА, ф. 199, оп. 1, а. е. 2.

ÇORBACILARIN KEYFİ HAREKETİ PROTOSTO EDİLDİ

„Работнически вестник“ gazetesinin 1922 yılı, 2 nci sayısında yayımlanan Aytostan bir haber.

Parti tarafından idare olunan grevlere işçi Türkler de aktif olarak katılmaktaydılar. Meselâ, Aytos Türklerinden fazla sayıda çiftçi, kapitalizm intizamına karşı Bulgarlarla omuz omuza yürüttükleri müşterek savaşta aralarında dostlaşıyorlar ve bu dostluğu kuvvetlendiriyorlar, emekçi gündeliklerinin artırılması ve hayat şartlarının iyileştirilmesi ile ilgili haklı ve yerinde olan isteklerini müdafaa ediyorlardı.

Bu kasabadan işçi Bulgar ve Türklerin ortak hareketleri ve gösterdikleri metanet, hâkimiyetini koruyabilmek maksadiyle tevkife başlıyan bütün polisi ve geri kalan burjuva unsurları âdeta kudurtmuştu. Fakat, isteklerini müdafaa uğrunda burjuva ile sonuna kadar savaşa niyetlenmiş olan Aytos işçilerinin iradesi, kahramanlık ve fedâiik hususunda örnek olacak bir kuvvetle kendisini göstermiştir.

Aytostan ırgatlar, bir ırgatlar şubesi kurmak ve ağır durumlarını hafifletmek için neler yapılması gerektiğini düşünmek niyetiyle bu ayın 11 inde, pazar günü bizim kulüpte bir toplantı yapmışlardır. Sayısı 600 varan bu işçiler erkeklerin 75, kadınların 50 ve gençlerin de 30 levadan daha aşağı gündelikle çalışmamaları için karar almışlardır. Ozamana kadar bu işçiler 15 den 30—35 levaya kadar gündelikle çalışmışlardır. Çorbacılar, kaza kaymakamı, işçilerin bu kararından âdeta küplere binmişler ve işçilere komunist kulübünü zorla terkettirmek istemişler. İşçilerin toplanmalarını için kaymakam, kulübün önüne jandarma koymuş. Fakat işçiler gene de toplanıyorlar ve kulübü terketmiyorlar. O zaman jandarmalar, işçileri ürkütme maksadiyle Petir Stançef yoldaşla Yusuf Halvacief Ahmedofu teşvik ediyorlar. Fakat, her şeye rağmen işçiler kulübü terketmiyorlar. Jandarmalar Riza Mahsudof ile Nikola Popof yoldaşları da tevkif ediyorlar. Sonunda da Riza Mahsudofu aradıklarını bahane ederek kulübü arayıp tanyıyorlar. Riza Mahsudof Çernovo (Çernograd) köyünün muhtarı Vitan Georgief tarafından öldürüsiye dövülmüştür. „Rabotniçeski vestnik“ gazetesini çorbacıların ve idarenin bu keyfi hareketini şiddetle protesto etmektedir.

**KIRCALI KAZASININ HASIMLAR (OREŞNITSA) KÖYÜNDEN
FERHAT AGA, YAZMIŞ OLDUĞU KOMUNIST DESTANIYLE,
PARTİYE OLAN SONSUZ SEVGİSİNİ DİLE GETİRMIŞTİR**

Şiir „Ziya“ gazetesinin 1922 yılı 8 inci sayısında basılmıştır.

Halk tabakasından Türklerin, işçi ve fakir köylünü, menfaatlerinin sebatlı ve sadık koruyucusu olarak tanıdığı Bulgaristan Komünist Partisi (dar sosyalistlere) olan sevgisine pâya yoktur.

Partiye olan bu sevgi ve inanç, Ferhat aga tarafından yazılıp „Ziya“ gazetesinde yayımlanan „Komünist Destanı“ şiirinde açık olarak gösterilmektedir.

Partinin âdilâne dâvasına olan büyük inancı ve ilhamı şiirin başından sonuna kadar bir kırmızı şerit gibi geçmektedir. Ferhat aga bu destaniyle, burjuva tarafından amansızca sömürülen işçilere, fakir köylülere olan sonsuz sevincini ifade etmekte; aynı zamanda da hürriyet ve halk dâvası uğrındaki savaşta bütün emekçi insanları, Partinin yönetmenliği altında birleşmeye çağırılmaktadır.

Bu destanın müellifi Ferhat aga, Kırcali sancağının Hasımlar (Oreşnitsa) köyündendir. Namuslu ve mütevazı bir adamdır. Fakirlerin çilelerini hikâye eden bu destana gazetemizde memnuniyetle yer verilmiştir. Ondan, işçilerin ve fakir köylülerin çilelerini, derdlerini dile getiren diğer şiirler de beklemekteyiz. Destanı düzeltmeksizin yayınlıyoruz.

KOMUNIST DESTANI

Gelin vatandaşlar, birlik olalım,
Komünist partisine hep yazalım,
Hakkı adaleti ele alalım,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

Komünistlik nedir, edeyim tarif,
Uyanıp gafletten olalım ârif,
Çok ömür harcettik, boşa masarif,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

Fakirler, işçiler birlik olalım,
Orta hallilerin halini soralım,
Bu zulmete artık çare bulalım,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

Görüldü zenginler bize n'ettiler,
Ruz-u şep¹⁸ işletip esirettiler,
Hem işlettiler, hem hain dediler,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

El ele verelim hem çalışalım,
Alâ ve ednâ kardaş olalım,
Zengin zincirinden tez kurtulalım,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

Bakınız zenginler neler kurdular,
Nice ciğerlere yara vurdular,
Fakir olanları harbe sürdüler,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

Hain çorbacılar, gör neler oldu,
Kimi banker, kimi milyoner oldu,
Fakirler ortada hor hakir oldu,
Kurtuluş yolunu tutalım artık.

**BKP DÖRDÜNCÜ KONGRESİNİN GENÇLİK KOMANDALARININ
MEYDANA GETİRİLMESİYLE İLGİLİ KARARI**

„Работнически вестник“ gazetesinin 1922 yılı,
9 uncu sayısından.

BKP IV kongresinin kabul ettiği karar suretinde, özellikle genç işçilerin oturdukları yerlere ve vakit geçirdikleri her bir müesseseye sokulup yerleşmesi gereken gençlik komandalarının meydana getirilmesi, Türk, Rum, Yahudi gibi azınlık ve diğer gençlerin arasındaki çalışmalara hız verilmesi tavsiye olunmaktadır.

MADARA KOMÜNÜNÜN TÜRK OKULUNU KORUMASI

„Ziya“ gazetesinin „Yaşasın Madara komünü“ başlıklı makalesinden, yıl 1922, sayı 9.

Kapitalist çağında hocalar ve vakitli Türkler tarafından yardım gören milliyetçi Bulgar burjuvazisi Türk ahalesinin

18. Ruz-u şep — gece ve gündüz.

tahsil ve kültürünün yükselmesi hususunda hiç bir gayret sarfetmiyormuş. Hattâ, üstelik bir de pek çok Türk okulunun kapanıp mandra veya polis dairesi haline sokulmasına bir çok hallerde yardım da ediyormuş. Ahalisinin daha çoğu Türk olan köylerde parasızlık yüzünden okullar kapanıyormuş. Böylelikle, Türk ahalisinin biricik kültür ocağı söndürülmüş oluyormuş.

O zamanlar Türk ahalisinin kültür ve eğitimini Bulgar Komünist Partisi savunuyordu. Parti daha fazla, hakikatte idaresi komünistlerin elinde bulunan komüne belediyelerin bölgesindeki Türk okullarına maddi yardım gösteriyormuş. „Ziya“ gazetesinin şu haberinden Madara komününün okul işlerinde proleter enternasyonalizmi prensiplerini uygulamakta olduğu görülmektedir .

Komünistlerin elinde bulunan belediye şurası, okullara para sağlamak için oturuma toplandı. Muhtar olan yoldaşımız, Türk okuluna 23 bin leva ayrılması hususunda teklifte bulundu.

Komünist Stefan Mirçef, bu teklife karşı çıkan burjuva parti temsilcilerine şöyle cevap vermiştir: ... Burada Bulgarımış, Türkmüş diye bir şey yok. Türkler de diğerleri gibi vergi ödüyorlar. Türk öğretmenlerinin aylıklarını da biz ödemeliyiz. Eğer siz bizim bu teklifimizi kabul etmezseniz, ekseriyet bizde. Meseleyi gerektiği gibi halledeceğiz.

RASIN KOMİTELERİNİN ÇALIŞMALARINI İYİLEŞTİRMEĞE VE EĞİTİM SEKSİYONLARINI KUVVETLENDİRMEĞE DAİR

BKP (d. s.) MK nin Popovo kasabası parti komitesine göndermiş olduğu 15 Şubat 1922 tarihli 1496 numaralı dilektiften. Bk. ЦПА, ф. 199, оп. 1, а. е. 1.

Bulgaristan Komünist Partisinin (dar sosyalistler), çalışmalarında bizdeki bütün milli azınlıkların milli ve spesifik özelliklerini gözönünde bulundurduğu ve saydığı, Merkez Komitenin 15 Şubat 1922 tarihli direktifinden görülmektedir. Bu direktifte parti komitelerinin ve teşkilâtların milli azınlıklar arasındaki çalışmalarına pek ustaca, yaratıcı bir surette konkre olarak yön verilmiştir. MK nin bu direktifi, azınlıklar arasında teşkilât ve siyasi çalışmaların şekil ve usulünün tam bir kılavuzunu teşkil etmektedir.

Parti, komünist propagandasının yayılması gayesiyle milli azınlıklar arasındaki çalışmalarında siyasi ve teşkilât işlerinin alâkalı şeklini bulmuştur. Meselâ, Türk, Yahudi ve Ermeni ahalisi arasında eğitim seksiyonları kuruyormuş. Bu milli azınlıkların dillerinde gazetelerin ve içtimai siyasi edebiyatın basılmasına ve yayılmasına kaygı gösteren basın komiteleri teşkilâtlandırılmıştır.

Bütün bu çalışmalarla, partimizin sarsılmaz derin enternasyonalist siyaseti, bütün milli azınlıkların mefkûre seviyesinin yükselmesi ve bu azınlıkların Partinin barış, demokrasi ve sosyalizm uğrunda savaşı ve siyaseti dolayında birleşmeleri hususunda gayretleri bir kere daha belirtilmiş oluyor.

Biliyorsunuz ki, memleketimizde azınlık denen emekçi halkın arasında komünist propagandasının kolaylaştırılması maksadıyla basın komisyonu meydana getirildi, ana dillerinde gazete ve saire basınların yayımında başlandı. Buzı kasabalarda da parti teşkilâtları yanında eğitim dernekleri kuruldu. Böylece, Türkçe olarak „Ziya“ Ermenice „Nor Ashar“ (Yeni Dünya), Yahudiler için de Bulgarca olarak „Bratstvo“ adındaki gazetelere sahibiz. Keza bazı kasabalarda Yahudi, Ermeni ve Türk eğitim dernekleri teşkilâtlandırılmıştır. Bu yayınların, keza eğitim derneklerinin, millet ve din farkı yapmaksızın bütün emekçi sınıfın propaganda ve agitasyonumuz çevresine alınması bakımından büyük ehemmiyeti vardır. Zira memleketimizde proleterlerin ve ufak emlak sahiplerinin büyük bir kısmı azınlıklardandır.

Aynı zamanda her yerde Türk, Ermeni ve Yahudi marif dernekleri meydana getirilmiş değildir. Kurulan yerlerde ise bu derneklerin faaliyeti takibolunmamakta, yönetilmemekte ve komiteler tarafından yeter derecede yardım edilmemekte. Bunun sonucu, bu dernekler bir çok yerlerde ayaklarının üstünde zor durmaktadır. Aradan çok zaman geçmeyecek, bunlar çöküp sönecektir. Bundan başka, „Ziya“, „Bratstvo“, „Nor Ashar“ gazetelerinin azınlıklar arasında yayılmaları için icabeden yapılmamaktadır. Bu söylenenlerin Yahudi derneklerine ve „Bratstvo“ gazetesine daha ziyaret şümülü olduğunu kaydedebiliriz. Alınan malûmata göre, parti komiteleri bu derneklere karşı pek kayıtsız davranmakta. Oldukça fazla olan Yahudi ahalisi arasında mümkün olduğu kadar yeni şubelerin kurulması için

yeter derece çalışılmıyor, „Bratstvo“ gazetesinin ise ayaklarının üstüne basması için gerektiği kadar çalışılmadığı apaçıktır. Bir çok yerlerde Yahudi yoldaşlar, bu gazeteminin Yahudi emekçi halkı arasında yayılması hususunda icabedeni yapmamaktadırlar.

Parti sekreterliği, bu zayıflıkları gösterirken, meselenin ehemmiyeti üzerine ve çalışmamızda meydan verilen bu boşluğun bir an önce doldurulması lâzım geldiği hususunda parti komitelerinin dikkatini çekmekte ve sadece komitelerden yoldaşların değil, bütün partili yoldaşların, bilhassa Türk, Ermeni ve Yahudi yoldaşların, bu söylenilen zayıflıkları bertaraf etme hususunda en yakın zamanda tesirli ve iyi hizmetlerini esirgememelerini bildirmektedir.

yoldaş selâmlarıyla
Sekreter:

ŞUMENDE GENÇLİK CEMİYETİNİN KURULMASI

„Ziya“ gazetesi 1922 yılı, 30 uncu sayısında Şumende türk komunist grubunun teşebbüsü üzerine türk gençleri için ayrıca bir toplantı teşkilatlandırıldığını bildiriyor.

Eskiden Şumen şehri, Partinin Türk ahalişi arasındaki çalışmalarının en mühim merkezlerinden birini teşkil etmekteydi. Parti komitesi, bu ahali arasındaki çalışmalarına büyük ehemmiyet vermekteydi. Elde olan bir sıra dokümanlar da bunu göstermektedir. Memleketimizde Türk ahalişinin yaşamakta olduğu diğer sancaklara da bir dereceye kadar yardım eden şehirdeki bu Türk komunist grubunun gösterdiği faaliyet büyük imiş.

Şumen şehrinde Türk komunist grubunun içtimai ve siyasi faaliyeti „Ziya“ gazetesinde basılan haberlerden pek iyi görülmektedir. Bu grup, Türk ahalişi arasında çeşitli içtimai ve teşkilâtçılık faaliyeti yürütmüş, 44 gencin iştirakiyle gençlik cemiyeti kurmağa muvaffak olmuştur.

Kasabamızın Türk komunist grubu, bayramın ikinci pazartesi günü öğleden sonra rüştiye mektebi salonunda gençlere mahsus büyük bir içtima çağırdı. İçtima için ayrıca davet kâğıtları çıkarılmayıp gençler arasında sözle ikna edildiği halde, çirak, kalfa ve fakir esnaf takımının bü-

yük bir kısmı içtimaya gelmişti. İçtima mebus Hüsnü Fuat tarafından açılarak, söz grup kâtibi Besin Hilmi yoldaşa verildi. Besim Hilmi yoldaş, kapitalistler tarafından icat olunan muharebelerin ağırlığı en ziyade gençlerin sırtına yükletildiğini ve harp meydanlarında yine gençlerin yaralandığını ve öldüğünü izah etti. Muharebe bittikten sonra da ağır vergiler ve angareye yol işleri hep fakir ve orta halli köylü ve kasabalı gençler üzerine yükletilmektedir. İşte bunun için, gençler komunistliğin Türklere yaramıyacağını anlatan bir takım burjuva ajanlarına inanmamalıdır; tam aksine, çorbacı esaretine karşı ön saflarda savaşmalıdırlar. İşte bunun için bütün fakir işçi ve orta halli köy ve kasaba gençleri, gençlik dernekleri yaparak işe başlamalıdırlar, komunist dâvası uğrunda canla başla çalışmalıdırlar. Yoldaşın sözleri pek samimi ve sıcak alkışlarla karşılandı. Bundan sonra reis Hüsnü Fuat yoldaş, bir kaç hararetli sözle gençliği yeni yola girmeğe çağırarak içtimayı kapadı.

İçtima sonunda 44 yeni aza yazıldı.

AYTOSTAN KOMUNIST TÜRKLER POVOLJEDE AÇLIK ÇEKENLERE YARDIM EDİYORLAR

„Ziya“ gazetesinin 1922 yılı, 29 uncu sayısında yayınlanan bir haberden.

Geçen 28 Mayıs'ta Aytos komunistleri tarafından verilen müsamerede bir çok numaralar arasında „Bedbaht Amele“ adında piyesle „Muhtekir ve Antikacı Hacı Bektaş“ komedisi temsil edilmiştir. Her ikisi de Ragıp Felâketi yoldaşın eseridir. 1 800 levaya balig olan safi hasılatından 900 levası Kırım açlarına, diğer 900 leva da yakında açılacak olan komunist grubu kütüphanesine ayrılmıştır.

BULGARISTAN KOMUNIST PARTISI TÜRK AHALISINE ENTERNASYONALİZM AÇISINDAN YANAŞMAKTADIR

Enü Markovskinin komunist Türklerin İkinci Konferansında söylediği demecinden, „Ziya“, sayı 30,14 Haziran, 1922 yılı. Materyal S. Baklaciief tarafından verilmiştir.

Kafadarlar!

Ben iyice Türkçe bilmiyorum, bunun için de bulgarca konuşacağım. Hüsnü Fuat yoldaş da tercümesini yapacak.

Bulgar burjuva partileri, Türk ahalinin, umumiyetiyle Türk ahali için ne yapmıştır? Bu ahalinin yaşaması imkânını verecek hukuku temin etmiş mi? Yoksa yalnız bir kaç kişinin keyfini ve faidesini mi düşünmüşlerdir? Türk ahali Bulgaristanda mahkûm vaziyette bulunduğundan, onun vaziyeti hakkında komunizm neler yapmak mecburiyetindedir? Evvelâ, Türklerin Bulgaristandaki vaziyeti nedir? Üçüncü Beynelmilelin (Enternasyonalin), hangi milletten olursa olsun, insanlar hakkındaki kararlarını nazarı dikkate alalım.

Kapitalizmin doğurduğu emperyalizm, milletler hakkında ne vaziyet meydana getirmiştir? Bunu da gözönüne getirelim.

Son yarım asır zarfında Şark ve müstemleke halkı namıyla Asyada ve Afrikada tehaddüs (yok iken varolan) eden vaziyet dikkati çekmektedir. Bir taraftan Avusturya, İtalya ve Almanya, diğer taraftan Fransa ve İngiltere bağımlı memleketlerin hürriyet-i siyasiyye ve iktisadiyesini mahvetmekte müsabakaya girmişlerdir. Beynelmilel (enternasyonal) ise harbin doğurduğu bir rüşuh sağlamlık ile muhtelif milletler ve edyan-i mezhebi insanıyı birbirine düşman eden esbaptan değil; bilâkis milletlerin bir cins ve mezhep ve dinden olması bile maişet mücadelesinde efradı ezmekten feragat (vazgeçmek) olunmadığını gösterdi. Şark milletlerinden sayılan Bulgaristan ki, her ne kadar arasaitâ (mesafe) da bulunsa yine Şark milletleri tâbindadır. Harpten sonra, düşmanı kapitalizm olduğunu ilân eden komunizm enternasyonalinin ilk sadasına hazırlıkla cevap verdi. Din farkı, millet farkı olmadığını, herkesin dinine hizmette serbest bulunduğunu tesbit etti. Üçüncü enternasyonalin şubesi olan Bulgaristan Komünist Partisi edyana (dinlere) serbestlik verir. Din, millet farkı gözetmeden mağdur (gadaba uğramış) ve mazlumların hukukunu müdafaa eder. Din ve millet namına yapılacak zorlamaya karşı müslüman ahaliyi müdafaa hazırdır.

İktisaden serbest olan halk terakki ve tekâmülünde teâli edecektir (yükselsecektir). Milli esaret halkı aynı surette ezmektedir. Millet bugünkü mânasiyle istiklâli de halkı aynı milletten olan efradı insan gibi yaşamağa nâil edemez. Bulgaristan Komünist Partisi, Bulgaristanda Türklerle enternasyonel mevziinden bakmaktadır. BKP, Bulgar çorbacılarının dediği gibi, Türkler alelittlak (genel olarak) bizim düşmanımızdır, deyemez. Düşman, halk arasındadır.

Çıkıp kopan banker ve muhtekirlerdir. Milletler kardeşdir, harp kalkmalıdır. Askerliğe de bu suretle nihayet verilecektir.

Bulgaristan Komünist Partisi milletlerin ekseriyetinin birbirine düşmanlığı olmadığını nazarı dikkate alır. Çiftçi ve zanaatçı olan Bulgaristan Türklerinin yalnız pek az bir kısmı tüccar ve muhtekirdir. Bu halde Bulgaristan Türklerinin müdafii ve hamisi yalnız Komünist Partisidir. Bu da boş söz değildir. Balkan Harbi esnasında Bulgaristanda Türkleri müdafaa eden yalnız Komünist Partisi idi. Balkan Harbine karşı sada-i itirazını yükselten yalnız komünistler idi.

Komünizm: ceryanı Bakûda, Şarktaki tesirini gösterdi. Şark milletleri orada yegâne düşmanlarının emperyalizm ve burjuva kapitalizm idaresi olduğunu ilân ettiler.

Sovyet idaresi sayesinde Buhara müstakil bir devlet oldu. Ermeni Sovyet idaresi tesis olundu. Afganistan, kuvvetli bolşevik komşuluğu sayesinde istiklâline sahiboldu. Moğolistan istiklâl yolundadır. 150 milyonluk Rus halkı yalnız komunizm sayesinde bugün müstakildir ve istiklâline sahibolmak üzere mücadelededir.

Bulgaristan Komünist Partisi, beynelmilelin (enternasyonalin) şubesidir ve ondan kıl kadar ayrılmıyacaktır.

Rusyada müslümanların nâil olduğu hürriyet ve hukuk, onların da bundan kazandığını gösteren bir delildir. Bunun için Türk işçi ve fukarası, akli başındaki münevverânı komunizm mücadelesinde Komünist Partisi ile beraber savaşmalıdır.

Burjuva partileri ahalî-i islâmiyyeyi her vakit bir hükümet partizanı gibi saymışlar ve onları hukuksuz, maarifsiz, soyulmuş ve soyulmağa mahkûm bir unsur gibi telâkki etmişlerdir. Bu hususta Türk burjuvaları bile bile boyun eğdi; çünkü onlar da Türk ahaliğini mahkûm ve esir saydı; hak verilmeden vazife yükletilen bir mahlûk oldu. Bulgar çorbacıları Türkleri tamamiyle ezilmeğe mahkûm bir kavim saydı, onlara harpte yapılan muamele Bulgar ahalisinden farklı idi. İane verilirken bile her hususta olduğu gibi, ayrı muamele gördü, müfti ve tüccar olan Türkler, Bulgar çorbacıları ile her vakit ortak olarak kendi milletlerinin fukarasını ezdi ve eziyor. Şu suretle Türk ahali için iki kat esaret ve yük altında ezilmektedir. Türk ahalisinin ekmek ve mıktepe parasını çıkarabilmesi hususunda uğradığı haksızlık Türk çorbacılarının protestosunu davet bile edemez. Bu

hususla harpten sonraki vaziyet bütün dünya ile beraber bizim Bulgaristandaki Türk fukarasını da sarsıp uyandırdı. Türk ahali, hükûmete geçen çorbacı partilerinden fayda olmadığını, onların çorbacı menafiine (menfaatlerine) hizmet eden partiler olduğunu ve Türk çorbacılarının onların arkasından gitmenin hikmetini anladılar. Bulgaristan işçilerini ezen bu partilere karşı Bulgar işçi partisi olan Komünist Partisinin mücadelesine iştirak ettiler. İşte biz bu uyanıklığın başlangıcındayız.

Siz bizim hayat-ı siyasiyemizi görüyorsunuz. Burjuvalar zenginleyerek hükûmeti elde bulundurdukça fakir Türklerin, onların bu hükûmete geçmelerinin maksatları yalnız zenginleyip halkı soymak için olduğunu bilmeleri elzemdir.

Burjuvalar hükûmete gûya milliyetperver ve vatancı gibi gelirler. Yalnız zenginlemeğe gayret ederler. Balkan Harbinde Türk burjuvazisi sözde muhalefet olmakla beraber kendi menafiini muhafaza gayretiyle Bulgar çorbacılarına yardım etmekten başka bir şey yapamadılar. Türk çorbacılarının tuttuğu ve tutacağı yolu gösteren bir mikyas olan bu hâdise, Türk fukara ve çiftçisi Türk komünistlerinin İkinci Konferansı mevcudile artık uyandırdığını ve komünizm kurtuluş yolunu tuttuğunu göstermektedir. Bu mücadelede Ermeni, Yahudi, Rum, Bulgar ve Türk işçileri birleşerek umumi düşmanları olan Bulgar çorbacıları ve hainleriyle Türk ve kendi çorbacılarının hiyanet ve düşmanlığına karşı birleşerek mücadeleye atılmalıdırlar. Bulgaristan Komünist Partisi, Bulgar burjuvalarını, hangi partiden olurlarsa olsun, hepsini blok bir mevkiye koyar, onlara karşı milletlerin birliğini ikame eder (diker). Bulgar, Türk, Yahudi, Ermeni işçileri onların hiyanet ve cinayetine nihayet vererek kardeşliği meydana icraya koyar. Komünist Partisi Bulgaristanda en kuvvetli bir parti olmuştur. Türk işçileri burjuva partilerinden yüz çevirerek Komünist Partisi ile birleşerek milli, siyasi ve iktisadi esarete karşı son noktayı koyar. Bugün mücadelemiz kimi müdâaa, kimi hücum vaziyetine geçmektedir. Hal ve mevkiye göre hareket etmekteyiz. Bulgaristan Komünist Partisi her tarafta Türk işçileri arasında sendika ve saire teşkilâtiyle Türk ahalisinin hukukunu kendisine öğretmek gözünü açmakta ve onları hükûmet particiliğinden çevirmektedir. Türklerle meskûn bir çok yerlerde belediyelerin zaptı bunu göstermektedir. Bulgar burjuvalarını da şiddetle korkutan bu haldir. Dünyada ekseriyet işçilerde olduğundan ve ko-

münizm de onların arasında kuvvetle yayıldığından, çorbacılar Türk ahali arasında tehdide şiddet verdiler. Bu suretle korkutmağa çalışmaları bu halkın gözü açıldığını, faydasının nerede olduğunu anladığını, hakkın nerede bulunduğunu gördüklerini gösterir. Çorbacıların güvendiği de yalnız Türk ahalisinin cehaletini ve körlüğünü istifade ve âlet ettiklerini gösterir. Siz onların tehdidinden bilâkis mücadele için vesile bulmalısınız. Suhindolda müslüman hanelerine girerek kadınlara, çocuklara yapılan umumi rezalete hükûmetin iştirakiyle olmuştur. Çünkü Türk ahali komünistlerde bir dert arkadaşı bulmuştu. Hak için göz ve ağız açanlara her vakit böyle yaparlar, hak böyle kazanılır. Kuşukavak (Krumovgrad) ve yeni yerlerde yapılan rezalete ve oradaki kaymakamların aldığı tavırlar halkı esir gibi, mahkûm gibi yaşatmağa alışkın memurların derebeyliği, bu halkı kurtarmağa bizi koşturmalıdır. Bulgaristan Komünist Partisi vaktiyle zayıf iken böyle felâketlere, tehditlere ve cinayetlere maruz kalmıştı. Kuvvetlenince işçilere hakkı hayat verecek kanunlar yapmağa burjuvaziyi mecbur etmiştir. Türk ahali de hukuk ve istiklâlini ancak bu sayede kazanacaktır. Konferansımız Türk ahalisine bulgar komünist arkadaşlarıyla sıkı rabıtayı, gruplar yapmayı tavsiye etmeli ve gelen kurtuluş günü umumi düşmanlarımızı ezecek nail olmağa hazırlanmayı tavsiye etmeli, Türk ahali teşkilât ve tenvir ile zamanının ruhunu anlamalıdır.

Vergiler ve reparasyalar ile ezilen ahalinin mühim kısmı sendika ve siyasi teşkilât ile Bulgar arkadaşlarıyla el ele gitmelidir. Bu hususta muvaffakiyetimiz vardır. Biz yirmi sene evvelsi bu haldeydik. Biz meyüs olmamalıyız! Sizin önünüzde Bulgar komünistlerinin tecrübe ve mücadeleleri var. Bu dakikada beynelmilel (halklararası) vaziyet işçiler ile çorbacılar arasında cepheyi yaklaştırdı. Çarpışma halindeyiz, herkes yerini bilmeğe mecburdur. Hano'vo'da Rus şuralarını ezmek istediler. Harb ihtimali büyüdü. Biz harb istemeyiz; mecbur edilirsek yerimizi bulacağız. Biz huzurumuzdan mücadele açmıyoruz, mecburuz, Hayat ve memat (ölüm) meselesini halletmeğe mecburuz. Bu mücadelede ara yer yok. Ya kendi menfaatin için komünistlerin arasında bulunacaksın, veyahut vranelist'ler gibi bedbaht bir âlet olacaksın. Türk işçileri yerlerini, dost ve düşmanlarını seçmelidirler. Burjuvalar her vakit âletle iş görürler. Bu hususta âletleri kalmadığından, Türk gençlerini kendi tarafına almağa çalışacaktır. Çorbacılar aynı

maksatla da vrangelistlerle böyle ortaklık yapmağa çalışmaktadır. Bizler kuvvetliyiz; fakat çorbacılar hiç bir vakit kolay kolay terk-i mevki edemez, çorbacı, kan dökmeden el'indeki veremez. İşçiler kurtuluşunu kanı pahasına alacaktır. Türk ahali bu halde ne yapmalıdır? Biz Türk ahali sine Türk ve Bulgar burjuvalarıyla rabitalarını kesmeyi teklif etmeliyiz. Bu böyle olunca, her iki taraftan da kurbanların adedi azalacaktır. Hücum dakikasında burjuva, kuvvetsiz olduğunu görünce fabrika, toprak ve servetin hak sahibi fukara tarafından elde edilmesinde kan dökmeğe heveslenmeyecektir.

Üçüncü beynelmilel (enternasyonal) dedi: Şark milletleri ancak burjuvaların fabrika ve toprakları alındıkta esaretten kurtulur. Kapitalizmin başını kırarak tam istiklâle kavusuruz.

Bu güzergâhta (yol uğrağı) göreceğimiz iş, Bulgar çorbacılarının ve onların riyakâr hizmetkârları olan Türk çorbacılarının nüfuzunu kırmak, ezmekle mükellefiz. Bulgaristan Komünist Partisi işçilerin Türk olanlarını heyet-i mecmuasiyle (bütün hepsini) toptan Komünist Partisine celbolunmasına çalışmalıdır. Bu halde, az zahmetle mevsiminde hükümeti zapt ve elde tutmak mümkün olacaktır.

AYTOSTA KOMÜNİST PARTİSİNİN KÜLTÜR MAARİF FAALİYETİ

„Работнически вестник“ gazetesinin 1922 yılı, 47 sayısından bir haber.

Burgas. Bu ayın 6 da Aytosta Türk komünist grubunun yanındaki tiyatro grubu, seçkin bir programda güzel bir müsamere ve şen gece verdi. Şen gece enternasyonal şarkısıyla açıldı. Şen geceye Türkler de olmak üzere, pek çok ahali gelmişti. Türklerin bu genç tiyatro grubu ahali de pek iyi intibalar bıraktı. Halk, sevimli artistlerin oyunlarından pek memnun kaldı.

YAMBOLDA PARTİ GRUBU KURULDU

„Работнически вестник“ gazetesinin 1922 yılı, 52 sayısından.

Yambol. 8 Ağustos akşamı Halk evinde Türklerin umum bir toplantısı yapıldı. Buraya bir hayli halk toplanmıştı.

Toplantıda Çakalof yoldaş komünizmin ne olduğunu ve teşkilâtta ihtiyacı anlattı. Çakalofun nutkundan sonra 13 üyelik bir grup kuruldu.

AZINLIKLAR ARASINDA SİYASİ FAALİYETE DAİR BKP MK HESAP VERİYOR

BKP MK nin 1922 yılına dair yıllık raporundan.—
Bk. ЦПА, ф. 1, on. 2, a. e. 367.

Parti, emekçi Türk ahalisinin büyük bir ekseriyeti arasındaki siyasi çalışmalarının ihata çevresini daha da genişletmek maksadiyle çeşitli kitlevi maarif şekillerinden faydalanmaktaymış. Bu da Türk ahali arasındaki siyasi çalışmalarının kitlevi bir mahiyet almasına yardım etmekteymiş.

Meselâ Parti Türklerle meskün olan köylerde parti teşkilâtıyla birlikte maarif grupları da kurmaktaymış. Bu gruplar, kitlevi siyasi çalışmanın diğer bir nevini teşkil etmekteymiş. Bu gibi teşkilâtlar sayesinde Parti, Türk ahalisinin büyük bir çokluğunu siyasi etkisi altına almağa muvaffak olmuş.

Buradaki diğer bir hususiyet de, bu maarif gruplarına komünistlerden başka ilerici olan partisiz kimseler de üye olabiliyorlarmış. Bu gruplar parti teşkilâtları tarafından idare olunmaktaymış. Teşebbüslerinin büyük bir kısmı yine bu gruplar vasıtasıyla tatbika konmaktaymış.

Dokümanda da belirtildiği gibi, Parti, Türk, Ermeni, Yahudi komünistlerle, bütün maarif gruplarından temsilcilerle her yıl konferanslar teşkilâtlandırmaktaymış. Burada Türk ahali arasındaki siyasi ve teşkilât işlerinin durumu derinden derine incelenmekteymiş. Bu hususta gereken tedbirler alınmıyormuş. Fakat kabul edilen bu kararlar, Parti MK tarafından tasdiklendikten sonra, yürürlüğe giriyormuş.

Merkez Parti Arşivinde, Yahudi ve Ermeni komünistlerinin milli konferanslarında okunmuş olan raporlar muhafaza olmaktadır. Maalesef, Türk komünistlerinin milli müşaverelelerinde okunmuş olan bu neviden raporlar meydana yoktur.

Partinin bütün bu faaliyeti, Türk ahalisinin arasında siyasi ve teşkilât bakımından çalışmaların iyileşmesi hususunda gösterilen babaca tutumu açıkça göstermektedir.

„MK bu geçen yıl esnasında azınlık halkları arasında da propaganda yapma gayretlerinden vazgeçmedi. Daha 1920

yılında Türk, Ermeni, Yahudi maarif grupları meydana getirildi. Kongre esnasında Yahudi ve Türk komünist gruplarının temsilcileriyle ayrı ayrı konferanslar yapılmıştı. Bu konferanslarda Yahudi ve Türk ahalipleri arasında komünist propagandasının kuvvetlenmesi hususunda şekil ve usuller müzakere olunmuştu. Daha sonraları Plovdivte de Ermeni komünistleriyle böyle bir konferans yapılmıştır. Bütün bu konferansların kararları, MK tarafından gözden geçirilip bazı ufak tefek düzeltmelerden sonra, yüürlüğe girdi. Yahudi komünistlerinin konferansının kararları aynı konferansta okunan referatların stenografla yazılmış şekliyle birlikte ayrı bir broşür halinde yayınlanmıştır. Ermeni konferansı ise yayınlamakta olduğu bülletini gazeteye çevirmesini karar aldı ve bu karar da MK tarafından tasdiklendi. O zaman „Nor Ashar“ adındaki Ermeni gazetesi çıkmaya başladı.

Partinin işçi ve küçük emlak sahibi Türkler arasında komünist propagandası maksadiyle Türkçe olarak sırasınca çıkmakta olan „Ziya“ gazetesinin tirajı bin sekiz yüzdür.

ŞUMEN SANCAK BKP KOMİTESİNİN YAZ ESNASINDA SİYASİ ÇALIŞMALARININ İYİLEŞMESİ MAARİF GRUPLARININ KURULMASI VE KUVVETLENMESİ VE POVOLJEDE AÇLIK ÇEKENLERE YARDIM TOPLAMA HUSUSUNDAKİ KARARLARI

Şumen BKP komitesinin kararlarından. — Protokol Nr. 1, 18 Haziran 1922. — Bk. ЦПА, ф. 199, on. 1. a e. 2.

III. Grupların köylerde teşkilât ve maarif faaliyetine yaz günleri de devam edilmelidir. Grup üyeleri haftada bir kez toplanmalı, „Rabotniçeski vesnik“ gazetesinden bazı makaleleri okumalıdır. Bu maksatla gruptan seçilip vazifelenen bir üye, gazeteyi sırasınca takibetmeli ve daha önemli meseleleri veya makaleleri grubun toplantısında okumalı veya onlar hakkında bilgi, rapor vermelidir. Sancak komitesi icra bürosunun mahalli konferanslara dair 10 Mayıs 1922 tarihli, 496 numaralı talimatı kaza şehirlerinde teşkilât ve gruplar tarafından icra olunmalıdır. Köylerde komünistlere karşı sempatisi olan Türk ahalişiyle münasebete girmeli, mümkün olduğu yerde nüveler, veya Türk maarif grupları kurulmalıdır. „Ziya“ gazetesi her köyde Türk ahalişi arasına en geniş bir surette yayılmalıdır. Sancak, kaza ve mahalli konferanslara komünistlere sempati besli-

yen Türkler de davet olunmalıdır. Her köy grupundan, grup kasası için gelir ve kulüp odası sağlamak maksadiyle yaz esnasında toptan bir veya daha fazla emek günü teşkilâtlandırması istenmelidir.

V. Köylere gönderilen yoldaşlara, harp sakatlarından ve esirlerden grupların teşkilâtlandırılması telkin olunması, kaza şehirlerinden teşkilât ve gruplara hatırlatılır.

Şofyada Halk evinin kurulması için yardım toplamaya devam olunacaktır. Bu hususta harman vakti köyden yoldaşlara da müracaat olunmalıdır.

Sovyet Rusya'da açlık çekenerle yardım toplama hususundaki davet herkese bildirilmeli ve yardımın toplanmasına devam olunmalıdır. Popovo ve Eski Cuma (Tırgovişte) tarafından davetiye ve hususi cedvellerle toplanmış olan yardımları, teşkilâtlar davetlerle birlikte göndermelidirler.

ŞUMEN PARTİ, SANCAK KOMİTESİNİN YAZ MEVSİMİNDE ÇALIŞMASINA DAİR TALIMAT

Şumen BKP Sancak Komitesinin 21. VII. 1922 tarihli Nr. 50 talimatından. — Bk. ЦПА, ф. 19, kayıt 1. a. e. 2.

Partinin yaz mevsimi esnasındaki faaliyeti zayıflama maldır:

a) bunun için kaza merkezlerinden teşkilât ve gruplar, köylere grupları daimi teşkilât hayatına alıştırarak grupları yollamakla vazifelenmektedir. Grup bulunan veya yeni kurma imkânı olan köylere de böyle gruplar gönderilmelidir.

b) köy grupları, haftalık toplantılarını sırasınca yapmalıdır. Bu toplantılarda grup tarafından ayrıca vazifelenen, olan bir veya iki yoldaş tarafından, hafta içinde çıkan işçi veya köylü gazetelerinden, önceden seçilmiş makaleler okumalıdır. Böylelikle, her bir parti üyesine partinin hayatını yakından takibetme imkânı verilecektir.

c) bütün teşkilât ve gruplar, grupumuzun bulunduğu köylerdeki ayrı ayrı taraftarlarımıza münasebete girmeli, kendileriyle yakından bağlantısı olmalı ve onları işçi ve köylü gazetelerine abone etmelidirler. Her bir Türk köyüne girmesi lâzım olan „Ziya“ gazetesine de abone yazmalıdır. Bölge konferanslarına da dinleyici davet olunmalıdır.

ç) Yaz esnasında her bir grup, kulüp kasası için gelir veyahut kulüp odası sağlamak maksadiyle bir veya bir kaç emek günü teşkilâtlandırmalıdır.

KOMUNIST TÜRKLER BULGAR VE TÜRK AHALİSİ ARASINDA DOSTLUK TARAFDARIDIRLAR

BKP (d. s.) Türk grubunun İkinci Konferansı'nın 1922 yılında Bulgaristandaki müslüman işçi, orta halli esnaf ve köylülere çağrısı. Bk. ЦПА, ф. 1. оп. 2, а. е. 403.

Kapitalizm ve faşizm yıllarında Partinin Türk ahalisine karşı olan siyaseti, kardeşçe ve dostça bir siyasettir. Bu siyaset milli meseleyle ilgili marksizm-leninizm nazariyesine tamamiyle uygundur. Parti, Türk ahalisinin büyük bir çokluğunu ancak bu siyaset sayesinde etrafına toplayıp birleştirmeğe muvaffak olmuştur.

Partinin Türk ahalisine olan bu çağrısında, Bulgar çorbacılarına olduğu gibi, Türk çorbacılarına karşı savaşta emekçi Bulgar ve Türkler arasındaki dostluğun ve birliğin tekcephede sağlanması bir vazife olarak ortaya konmaktadır.

Bu dokümandan emekçi Türk ahalisinin sadece Bulgar burjuvazisinin sömürücü ve milliyetçi siyasetinde değil, aynı zamanda Türk çorbacılarının da tutumundan ve sömürmesinden ıstırap çektiklerini pek iyi anlayan komünist Türklerin sınıf şuurunun arttığı görülmektedir.

Bu dostluk ve birliğin milli prensibe değil de, her şeyden önce sınıf prensibine dayanarak kuvvetlenmesi, kurulması gerektiği Partinin bu dokümanında pek açık olarak belirtilmektedir. Çünkü her hangi milletten, her nereden olursa olsun, bütün emekçilerin dost ve düşmanları aynıdır.

Bunun için de Bulgaristan Komünist Partisi, memleketimizdeki bütün emekçileri, milli menşelerine bakılmaksızın, tek proleter ideolojisine uygun olarak bir arada birleştirmekte, gayretlerini seferber ederek burjuvanın diktatörlüğüne karşı savaşta onlara yol göstermektedir.

Bizdeki bütün milli azınlıklara karşı Partinin takibettiği dürüst siyaset sayesinde bunları burjuvaziye karşı, Bulgaristanda sosyalizm ve komünizmin zaferi uğrunda savaşta tek cepheye birleştirmeye muvaffak oldu.

Sosyalizm zaferinden sonra da Bulgaristan Komünist Partisi, iç siyasetinin kilit noktasını teşkil eden Bulgar ve Türk emekçi ahali arasındaki dostluğun kuvvetlenmesine büyük önem vermektedir.

Bulgaristan Komünist Partisi (dar sosyalistler)
Üçüncü Komünist Enternasyonal şubesi

BULGARİSTAN KOMUNİST PARTİSİNİN (DAR SOSYALİSTLER) BULGARİSTANDAKİ MÜSLÜMAN İŞÇİ, ORTA HALLİ ESNAF VE KÖYLÜLERE B E Y A N N A M E S İ

Yoldaşlar,

İnsanları şimdiye kadar ateş ve kan tufanında boğan burjuva idaresi dünyayı derin bir uçuruma çeviriyor. Ve bu uçurumu yiyecek ekmek, giyecek ruha, yatacak yer bulmak isteyen işçi, fakir ve orta halli esnaf ve köylünün gövdeleriyle doldurarak kendine geçitler yapmağa çalışıyor.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye, Yunanistan, Sırbistan ve Rumanya gibi komşu memleketler ile Bulgaristanda işçi ve orta hallilerin hakkını arıyan komünist partilerin çalışkan ve cesur azalarını bu memleketlerin burjuvaları dayak atarak eziyorlar, hapse tıkıyor ve öldürüyorlar. Ekmek ve doğruluk isteyen işçilerle ağır vergi yükleri ve pahalılık altında kemikleri çatırdayarak çöken orta halli esnaf ve köylüleri uğraşan ve milletini Türk ve Bulgar çorbacılarına satan muallim ve hocalara "lanet" diye bağıralım.

Türk çorbacı ve partizanları (partizanlık yapanlar) bizi her vakit Bulgar çorbacı partilerine satarlar, canbazlık hakkı alırlar.

Onlara sorarsanız, biz burada esir bir milletiz, zincirimizi koparmak değil, hızlıca bile şangırdatmamalıyız. Onlar her gelen hükümete bizim intihap biletlerimizi tepsi üzerinde uzatırlar. Jandarma çavuşundan nazırına kadar bütün memurlara bu sayede gergin olunca, işlerine, hesaplarına göre müftülük, vakıf idaresi ve mektep encümenleri paralarına ve mülklerine ellerini sokup, nikâhlı karıları kocalarının ellerinden almağa, kaçak kız davalarından arslan hissesi çıkarmağa, vakıf idarelerinden de kereste, kıremit, enser ve cami kilimlerini aşırmağa bakarlar. Bazı yakıfları, mirasçılar yaratıp yalancı şahitler vasıtasıyla çatmağa çalışırlar.

Türk çorbacıları, işten ezilen milletin hiç bir hakkını korumamışlardır. Birçoğu belediye idarelerindeki komünist azaların müslüman mekteplerine verilmesini teklif ettikleri paraları çoktur diye kabul etmemiş ve daha az para verilmesini rica etmişlerdir.

Türk çorbacıları bu gibi hiyanetlikleriyle Bulgar çorbacılarının hoşuna gitmeğe uğraşıyorlar, onlarla birleş-

yorlar. Müslüman emekçilerinin uğradığı hakaret ve zulümler karşısında ise balık gibi susuyorlar. Vakıf ve müftülük idareleri için hazırlanan nizamnameyi millet protesto ettiği halde, müftülükler ve vakıflar hükümet partizanları elinde oyuncak ve yimelik olmaktadır. Çiftçi partisinin olan mebuslar, ağalar, gözleri önünde çevrilen dolabı şaşkın bir halde seyrediyorlar.

Suhindol vakası, yeni yerlerde tarla, ev, emlak ile mektep ve saire vakıfları küpe, oraların zavallı işçi, orta halli köy ve kasabalı müslümanların feryadı ise göğe gidiyor.

Arkadaşlar,

Milletler arasındaki kardeşliğin bu sene sevinç ve heyecanla gözyaşı döktürdüğünü gördük. Bulgaristan Komünist Partisinin dördüncü kongresinde Rusya, Almanya, Türkiye, Yunanistan ve Rumanyadaki komünist partilerin murahhasları ile Bulgaristandaki Bulgar, Türk, Yahudi ve Ermeni komünistlerinin bir kürsüden konuşup, her milletin işçi ve orta halli halkının kardeşlik, hak ve kurtuluşları uğrunda can fedâ etmeğe yemin verdiklerine şahit olduk.

Arkadaşlar!

Bütün dünya yüzünde işçilerin uyanıp birleştikleri bir devredeyiz. Bu devir, kendi emeği ve işi ile geçinenlere kardeşlik, sulh, ekme ve saadet getirecektir.

Bu kurtuluş yolunda herkes ile beraber ilerlemeyenler ayak altında ezilmeğe mahkûm ve lâyıktırlar. Biz de herkes ile beraber yürüelim. Geri kalan ölmüş demektir.

İşte bu yoldan ilerlemek için Türk ve Bulgar çorbacılarına köpekler gibi hizmetten vazgeçiniz, kendi faydanız, kendi kurtuluşunuz için Türk komünist gruplarına giriniz. sadakatla komünistliğin zaferi için çalışınız. Onun kazanması, işçilerin ve kendi emeği ile geçinen kasaba esnafının, köy çiftçilerinin kazanması, bizim kazanmamız demektir.

Yaşasın komünizm!

Yaşasın Balkan milletlerinin kurtuluşu için fedakârca çalışan komünist partileri!

Yaşasın Üçüncü Enternasyonal!

Bulgaristan Komünist Partisi (dar sosyalistler) Türk gruplarının İkinci Konferansı tarafından.

İkinci Konferansımızda Bulgaristanın her tarafından gelen murahhas arkadaşlarımızın, hararetli münakaşalar-

dan sonra kabul ettikleri kararlar „Ziya“ gazetesinde basılacaktır.

K a y n a : Beyanname 1922 yılının 14 Haziranında yayınlanmıştır.

BULGARISTAN KOMUNIST PARTISI (D. S.) HÜKÜMETİN AZINLIK OKULLARININ MASRAFINI ÜZERİNE ALMASINI İSTİYOR

BKP (d. s.) MK nin seçim organlarındaki komünist mümessilliğinin merkez bürosunun belediye mahkemeleri, milli okulların masarifi vesaireyle ilgili 1. IX. 1922 tarihli 5 numarolu bülteninden. Bk. ЦПА, ф. 1. on. 2. a. e. 393.

Bulgaristan Komünist Partisinin memleketimizde yaşamakta olan bütün milli azınlıklara karşı sebatlı enternasyonal siyaseti bu bülte de pek açık ve samimi bir şekilde görülmektedir. Parti, bu bültenle devletin ve organlarının önüne, azınlık okullarının masrafı meselesini milli okullarınkileriyle müsavileştirilmesi hususunda pek haklı bir istek öne sürmektedir.

Parti, Türk, Ermeni ve Yahudi okullarının devletleştirilmesi için büyük bir savaş yürütmekteydi. Partinin bu hususta Türk ahalisine göstermekte olduğu kaygusu bütün bülte de baştan aşağı görülmektedir. Partinin başlıca amacı, menshelerine bakmaksızın bütün vatandaşların öğretim ve terbiyesi işini Türk, Yahudi ve Ermeni, bütün azınlıkların yaşamakta olduğu bölgelerde okulların maddi bazasının iyileşmesi ve genişlemesi, okulların bütün masarifini devletin üzerine alması uğrunda çalışmaktı.

Tabii, Partinin bu husustaki isteklerini burjuva gerçekleştirmede. Böyle olduğu halde, ifadelerinin gerçekleşmesi uğrunda savaşmaktan bir an bile vazgeçmiş değildi. Bütün komünist müşavirlere, belediyeler tarafından azınlık okullarına para yardımı ayrılması için ısrar etmeleri hususunda talimat verilmekteydi.

Bu çalışmalar, Partinin emekçi Türk ahalisine karşı tutum meselesinde sınıf açıısından yanaştığını göstermektedir.

AZINLIK OKULLARININ MASARIFİNE DAİR

Direktiflerin 64 maddesi gereğince Bulgar ve keza azınlık okullarının masarifini devletin üzerine alması taraftarıyız.

Bunun gerçekleşmesine kadar aynı okullara belediyeler tarafından para yardımı yapılması için oy vermeleri ve müsaade etmeleri komunistlere tavsiye olunur.

Değişmiş olan eğitim kanunu (6 ncı madde) azınlık okullarıyla milli okulların finansman bakımından birleştirilmesi için imkân yarattı. Belediye müşaviri olan bazı yoldaşlarımız bazı belediyelerde (meselâ Köstendilde) bu eşitliğin kabulü için bir deneme yaptı. Fakat bunun kanuna aykırı olduğunu ileri süren burjuva temsilcilerinin muhalefetiyle karşılaştılar.

Bununla ilgili olarak yoldaşlar, kanunun şu aşağıdaki maddelerinden faydalanmalıdırlar:

Okullar, devlete olan münasebetine bakılarak milli ve hususi okullar (mad. 4). Milli ilk okulların masarifi, bunları açan kişiler, cemiyetler ve belediyeler tarafından ödenir (mad. 6).

Fakat programa, talimatnameye ve öğretmen personeline sahip olan azınlık cemaatlerin okulları da milli okullar gibi devlet tarafından idare olunur. Bu halde, milli okullara ait halk eğitim kanununun keza bu azınlık okullarına, öğretmen ve memurlarına her bakımdan şumülü vardır. Bu okulların idaresi için, milli okullara ait kanuna (mad. 366) göre, ayrıca okul encümeni seçilir.

Velhasılı, bu maddeye göre programa, öğretmen heyetine sahip olan azınlık okulları, milli okullar gibi, belediyeler tarafından finanse edilirler.

Belediyelerdeki yoldaşlarımız, Bulgaristan Komünist Partisinin milli okullar gibi, azınlık okullarının da devlet tarafından finanse edilmesi hususunda programa dayanan istekleri ileri sürmeyi unutmamakla beraber, kanunlara dayanarak azınlık okullarının da milli okullarla birlikte bütün masarifi devletin üzerine alması hususunda ısrar etmelidirler.

Bu hususta konkre olarak şöyle hareket etmelidirler:

Bütçenin kabulünde azınlık okulların encümenleri, milli okul encümenlerinin yaptığı gibi, bütçelerini belediyeye sunmalıdırlar.

Tabii, aynı yoldaşlar olup olmayacak şey için, emekçilerin manevi ve eğitim çıkarlarına yabancı veya aykırı maksat uğrunda para istenip istenmediğini yoklamalıdırlar.

Halk tarafından seçilen Bulgar veya azınlık encümen-

lerinin muhtariyetinin muhakkak korunması hususundaki mülâhaza bizde bir huzursuzluğa sebep olmamalıdır.

Burjuva toplumunun şartları içinde, burjuvanın devlet idaresi sayesinde diktatörlüğünü tatbik etmekte olduğu bir ortamda, seçilen müesseselerin muhtariyeti bizim için bu müesseselere sokularak, onları içeriden zaptetmek ve vuruşlarımızı merkez idareye karşı yöneltmek suretiyle, emekçi halk yığınlarının çıkarlarını korumada bir imkân teşkil etmektedirler.

Hakikatte ise okul encümenliklerinin belediye şuralarından bağımsızlığı meselesi bu kadar acil değildir. Belediye şuraları, anlayışımıza göre, işçilerin ve küçük emlak sahiplerinin bütün ihtiyaç ve menfaatlerini, bu arada eğitim ihtiyaçlarını da temin hususunda gayret göstermelidirler. Bu durum karşısında okul encümenliği, okulların ihtiyaçlarını giderme maksadiyle şuranın kendisine yardım şeklinde oymuş olduğu para yekününü daha iyi bir surette paylaşırır.

Öyle ki, şura, emekçilerin menfaatlerini göz önünde bulundurarak, okul encümenliğinin bütçesindeki bazı maddeleri değiştirebilir.

Burada bu mesele üzerinde daha ziyade durmayacağız. Her ihtimale göre şu da belirtilmelidir ki, komünist okul encümenlikleri ile belediye şuraları aynı surette hareket etmelidirler. Yani aynı teklifleri sunmalı ve desteklemelidirler. Bunun sağlanması için de peşinen yerli komitenin, yahut encümenliğin mürakabesi altında ve yardımıyla hep birlikte aralarında anlaşmalıdırlar.

Azınlık okulunun malî idaresinin devletin üzerine alınması için kanunun icabettiği şart, bu okulun milli okullardaki programına ve öğretmen personeline sahip olmasıdır. Bundan mâdâ, milli okulların programında din derslerine ayrılan saatler azınlık okulunun spesifik mevadî için en çok daha dört saat artırılabilir.

Okul ve öğretmen personeline dair talimatname milli okullar için öngörülen usule göre tertiplenecek ve icrasını müfettişler kontrol edecektir.

Bu şartlara riayet olundukta, kanunun 366 maddesi gereğince belediye, azınlık okulunun malî idaresini üzerine alabilir; hattâ buna mecburdur da.

Burjuvanın masrafları üzerine alma meselesini suya düşürdüğü (Köstendilde olduğu gibi) yerlerde belediyenin aima munasip bulduğu miktarda yardım verme imkânı

vardır. Bu hallerde bizim yoldaşlar, azınlık okulunun masraflarını karşılamak için, gereken miktarda yardımın verilmesini isteyeceklerdir. Tabii, bu çareye Bulgaristan Komünist Partisinin milli okullarla birlikte azınlık okullarının mali idaresinin tamamen devlet, yahut belediyeler tarafından görülmesi hususunda ortaya koyduğu isteklerin kabul ettirilmesinde bütün gayretler tükendikte, başka yapılacak bir imkân kalmadıktan sonra başvurulmalıdır.

ŞUMEN SANCAK PARTİ TEŞKİLATININ TÜRK AHALİSİ ARASINDAKİ ÇALIŞMALARINI İYİLEŞTİRMESİ

Şumende 24. IX. 1922 tarihinde yapılmış olan sancak parti konferansında kabul edilen kararsuretinin. Bk. ЦПА, ф. 199, on. 1, а. в. 2.

Partinin, Türk ahalisi arasındaki çalışmalarına ne büyük önem verdiği 24 Eylül 1922 yılında yapılan Şumen sancak konferansının kabul ettiği kararsuretinin de görülmektedir. Bu kararsuretinde parti komite ve teşkilatlarına Partinin Türk ahalisi arasında siyasi alanda ve teşkilat hususunda çalışmalarıyla ilgili bir sıra önemli ödevler verilmektedir.

İnsan bu kararı okurken Bulgaristan Komünist Partisinin geçmiş olduğu müşkül, fakat şanlı yolla milli bir gurur, onun Türk halkının ideolojik siyasi terbiyesi ve kapitalizm yıllarında Partinin siyaseti etrafında birleşmesi hususunda göstermiş olduğu çeşitli faaliyetinden, büyük çabalarından heyecan duymaktadır.

Sancak parti konferansının kararından, sancak parti teşkilatının Türk ahalisi arasında nasıl derinleşerek çalıştığı görülmektedir. Kabul edilen kararların gerçekleştirilmesi hususunda konkrete tetbirler de alınmıştır.

Sancak Parti konferansı, Türk halkını manen kazanmak için esas vazife olarak her şeyden önce teşkilat ve politik işlerin iyileştirilmesini öne sürmektedir. Türk halkıyla meskün köylerde eğitim ve parti gruplarının kurulması da ayrıca bir vazife olduğu belirtilmektedir. Ahalisi karışık olan köylerde ise emekçi Türklerin mevcut teşkilatlara celbolunmaları tavsiye edilmektedir.

Partinin bu kararında olduğu gibi, diğer vesikalarında

da Türklerle meskün bölgelerde eğitim kol veya gruplarının kurulması tavsiye olunmaktadır. Bu köylerde parti teşkilatlarıyla birlikte eğitim kol veya grupları kurulmaktaydı. Partinin maksadı, bu teşkilatlar vasıtasıyla partisiz Türkleri de nüfuzu altına almak ve aralarında ideolojik çalışmalara devam etmektir.

Umumiyetle, Şumen parti konferansının kararı ve sancak komitesinin diğer vesikaları, Partinin Türk ahalisiyle ilgili tarihine zengin faktik materyal veren kıymetli bir kaynak teşkil etmektedir.

IV. GENÇLİK HAREKETİ

1. Son zamanlarda çalışmayan eski cemiyetler yeni baştan kurulmalıdırlar.

2. Yerli parti grupları, şehirlerden veya komşu köylerden gençlik cemiyetlerinin yardımıyla, gençlik cemiyeti olarak çalışabileceklerini ispat etmiş olan bütün gençlik gruplarını derhal gençlik cemiyeti olarak canlandırmalıdırlar.

3. Gençlik hareketi taraftarı bulunan köylerde gençlik grupları kurulmalıdır.

4. Bu cemiyetlere Türk gençleri de celbolunmalıdır. Mümkün olan yerlerde ise Türk gençleriyle ayrı cemiyet kolları kurulmalıdır.

5. Parti teşkilat ve grupları „Mladej“ gazetesinin yayılması için şevkle çalışmalıdır. Kurulan gençlik grup ve cemiyetleri için gerekli şartlar ancak bu suretle hazırlanabilir...

VIII. AZINLIKLAR ARASINDA FAALİYET

Türk halkını kazanmadıkça sancaktaki faaliyetimiz başarısızlığa mahkumdur. İşte bunun için teşkilat ve gruplar şu aşağıdaki kararların gerçekleşmesi için olanca gayretlerini sarfetmelidir.

1. Bütün Türk köylerinde komşu parti gruplarının, şehir teşkilatlarının ve Türk seksiyonlarının yönetmenliği altında maarif grupları, mümkün olan yerlerde ise parti grupları kurulmalıdır.

РЕВОЛЮЦИЯ

Презента на 24 Септември 1922 год на партийната окръжна конференция
состояна се в гр. Шумен.

Организация на движението в окръга.

VIII. Движението сред икономистите

Без оглед на това че населението в района е малко, а икономистите са малко, организационните групи са уместни и необходими. Да се основава в турски села просветителни групи, а там гдето може и групи, по възможност да се основават.

1. Турските групи и търговски организации в групи и дружески общности.
2. Турските и славянските търговецко-ремесленски групи да приемат участие в турските групи.

3. В Шумен, Осман Пазар, Н. Пазар, Шумен и в Върбита да се основават, а ако няма да се основават турски просветителни групи, които да бъдат основани органи на организационните и групите за дейността на икономистите в района.

4. В „Зиѝа“ трябва да се помисли за турски групи и по възможност от всички турски села — турски.

5. На всички партийни конференции да бъдат представени турските групи, селани и жоти.

PARTI BASININDAN İSTİFADE VE TÜRK EĞİTİM GRUPLARININ TEŞKİLATLANDIRILMASI ÜZERİNE

Şumen sancağından komünist teşkilâtlarının 25 ve 26 Eylül 1922 tarihli konferansının kararlarından. Bk. ЦПА, ф. 199, оп. 1, а. е. 2.

c) Konferans geçen yılki sancak konferansının „Selski vestnik“ gazetesinin bütün grup üyeleri, „Rabotniçeski vestnik“ gazetesinin, grup sorumluları ve „Ziya“ gazetesinin okur yazar grup üyesi Türklere ulaştırılmasına dair kararı yeniden belirtmektedir. Aynı zamanda, her grupun birer „Novo vreme“, mümkün olan yerlerde bir „Komunistiçeski internatsional“ dergisi almasını tavsiye eder. Köylerde parti basınıнын daha fazla yayılması hususunda tetbirler alınmalıdır. Her grup, faal ve münasip bir yoldaşı parti yayınıна sorumlu seçmelidir.

1. Şehir teşkilâtları ve gruplar, Türk eğitim kollarının kurulması, kurulmuş olan yerlerde ise kuvvetlendirip canlandırılması hususunda gereken bütün gayretleri sarfetmelidirler. Bu eğitim kollarında köylerde Türk ahali arasında propaganda ve ikna işlerinin teşkilâtını üzerine alabilecek faal ve denenmiş yoldaşlar yetiştirilmelidir.

VARNA SANCAĞININ DRINDAR KÖYÜNDE İLKEL PARTİ TEŞKİLATININ KURULMASI

Halaçlı (Drındar) köyünde BKP grupunun kurulmasına dair 3 Ekim 1922 tarihli kuruluş protokolundan. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 98.

1919—1923 yılları dönemindeki parti tarihinde Türk ahali arasında geniş çapta bir faaliyet göze çarpmaktadır. Bunun sonucu olarak da sosyalizm ideleri Türk köylerine girmeğe başlamıştır. Türk halkının büyük bir kısmı partiye senpati ve meyil göstermeğe başlamıştır.

Yine bu dönemde, Türk ahaliyle meskûn bölgelerde ilkel parti teşkilâtları kurulmağa başlamıştır. Burada Varna sancağının Drındar köyünde kurulan bir ilkel parti teşkilâtının kuruluş protokolü verilmektedir.

Bu parti teşkilâtının üyeleri, Bulgaristan Komünist Partisinin memleketimizde, milli merkezlerine bakılmaksızın, bütün emekçilere mutlu bir hayat sağlayacak bir düzenin ku-

2. Türk ve Bulgarların karışık olduğu köylerde teşkilâta fazla Türk celbolunmalıdır.

3. Eğer Eski Cuma (Tırgovişte), Osman Pazar (Omurtag), Şumen ve Vırbitsa köyü parti bölgesinde teşkilât ve gruplara yardımcı organ olarak Türk eğitim grupları kurulmayacaksa, bu kasabalardakiler kuvvetlendirilmeli.

4. „Ziya“ gazetesi, Türk olan her köyde ve mümkün olduğu takdirde her bir partili Türk tarafından kabul edilmelidir.

5. Her parti konferansına Türk grup, ve seksiyonlarından temsilci katılmalıdır.

Program

15.10.1922
[Handwritten signature]

15 Ekim 1922 tarihinde...
[Faded handwritten text, likely the program or a speech transcript]

- 1. G. G. G.
- 2. G. G. G.
- 3. G. G. G.
- 4. G. G. G.
- 5. G. G. G.
- 6. G. G. G.
- 7. G. G. G.
- 8. G. G. G.
- 9. G. G. G.
- 10. G. G. G.

10. G. G. G.
 11. G. G. G.
 12. G. G. G.
 13. G. G. G. (Köyü...)
 14. G. G. G.
 15. G. G. G.
 16. G. G. G.
 17. G. G. G.
 18. G. G. G.
 19. G. G. G.

Varna sancağının Drındar köyünde ilkel parti teşkilâtının kurulduğuna dair tutulan protokoldan imzaların faksimilesi

rulması hususundaki programını gerçekleştirmek için savaşmaya karar vermişler ve birleşmişlerdir.

Bugün, 3 Ekim 1922 tarihinde Halaçlı köyünde toplanmaya gelip de aşağıda imzasını vuran biz fakir köylüler, Nikolaevka köyünden Petir Nedef yoldaşın: „Memleketimizin iç ve halklar arası durumu“ başlıklı konuşmasını dinledikten sonra, fakir ve haklardan mahrum edilmiş emekçi yığınlarının yegâne koruyucusu Komünist Partisi olduğuna inandık ve bunun için de komünist grupu kurmağa karar aldık.

Bulgaristan Komünist Partisinin program ve taktiğini kabul ettiğimizi ve bütün dünyadan emekçi halklara serbestlik, barış, kardeşlik ve eşitlik bahşedecek olan komünist ideallerinin gerçekleşmesine ulaştırarak olan savaş

olanca kuvvetimizle, ve mümkün olan her vasıta ile katı-
lacığımızı beyan ediyoruz.

Sekretar-kasier:	10. Ali Mehmedof
1. İsmail Mehmedof	11. Haşim Mehmedof
2. Ahmet Mehmedof	12. Yusuf İbrahimof
3. Bekir Raşidof	13. Kasım İsmailof
4. Murat Koca Tahirof	14. Mehmet Raşidof
5. Hasan İsmailof	15. Rahim Ahmedof
6. Hasan Musof	16. İbrahim Hasanof
7. Beysim Yakubof	17. Hasan Topal Ahmet
8. İsmail Şakirof	18. Mustafa Halilof
9. Mehmet Ahmedof	19. Kerim İbrahimof

PARTİNİN 1922 YILI KASIM AYINDA BELEDİYE SEÇİMLERİNE İŞTİRAKI

1922 yılı Kasım ayında yapılacak olan seçimler-
de Varna ve Provadi kazasında agitatorların taksim-
mine dair cedvelden. — Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1. а.
е. 10.

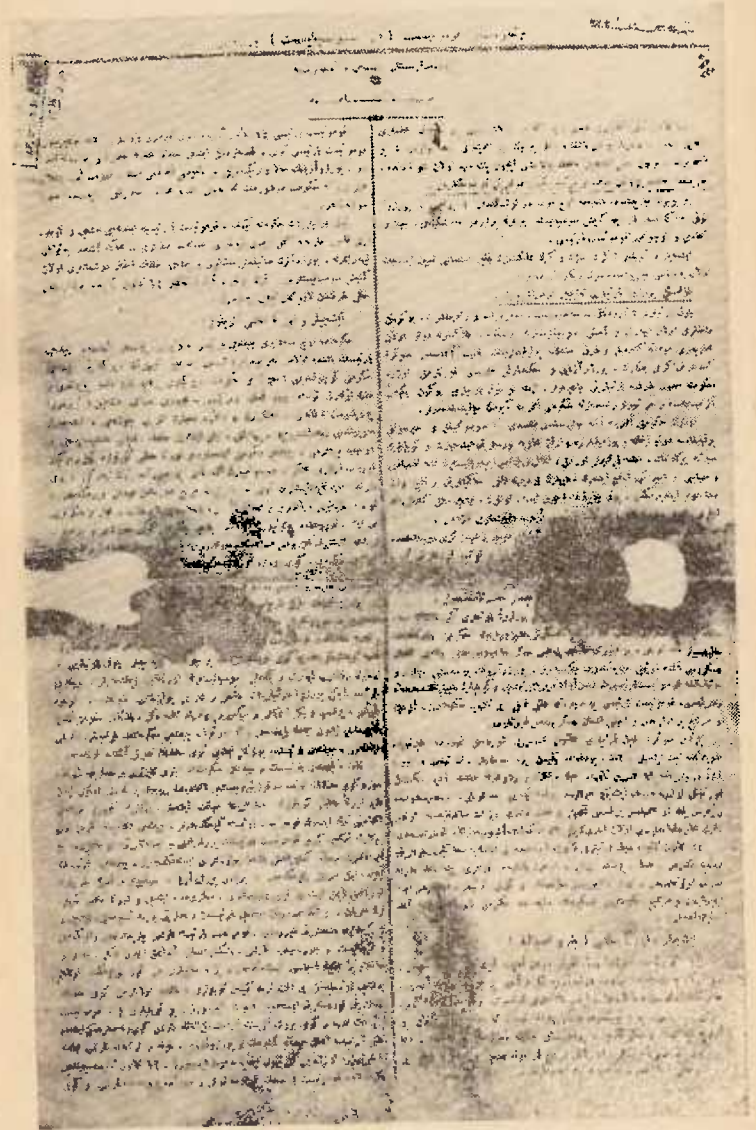
Parti, seçimler zamanında Türk ahali arasında siyasi faaliyetine daha büyük bir hız vermeye dikkat ediyormuş. Seçim kürsüsünü, Türk köylerini seçimde dolaşan ve Türk ahalisinin oylarını türlü sahtekârlıklarla elde etmek için savaşan Bulgar burjuvazisinin soyguncu ve milliyetçi siyasetinin içyüzünü açıklamada pek âlâ istifade ediyormuş.

Parti, burjuvanın bu yeltenişlerini önlemek için Türk ahali arasında kendi agitatorlarını gönderiyordu. Bu, aşağıda yer verilen cedvelden de görülmektedir. Bunlar gelecek seçimlerde Türk ahali arasında daha faal bir seçim propagandası yürütmeye yerli parti teşkilâtlarına ve gruplarına yardım etmek amacıyla gönderilmişlerdir.

*Provadi kazasında aydınlatıcı olarak Türk köylere
sorumlu olan yoldaşlar:*

- İsmail Ahmedof
- S. Bakkalof
- Mahmut İbrahimof
- Yusuf Musof
- Abdula Salimof

14. I. 1923 tarihinde yapılacak olan seçimlerle ilgili BKP
(d.s.) nin Bulgaristan işçi ve köylülerine mahsus beyanna-
mesi. Bk. ЦПА, ф. 1, оп. 2, а. е. 404.

TÜRK AĞALARININ KEYFİ HAREKETLERINE KARŞI

„Ziya“ gazetesinin 1923 yılı 10 uncu sayısında Turgovişte sancağının Orçanlar (Bojurka) köyünde ağaların keyfî hareketlerine dair bir haberden.

Bu haberden emekçi Türk halkının artan sınıf şuuru ve milliyetçi Bulgar burjuvazisinden başka, köylü Türk zenginlerine karşı beslediği derin nefreti görülmektedir. Artık sınıf duygusu milliyetçi duyguyu bastırmış, zengin ve fakir Türkler arasında tam mânâsıyla çetin bir sınıf çarpışması başlamıştır. Tabii, İsmail Cambaz, Türk olmakla beraber, kendi sınıfından idânenir desteğini görmekteymiş. Bunun böyle olduğunu pek âlâ anlayan fakir Türkler de, Partinin yönetmenliği altında birleşerek bütün çorbacı ve ağalara karşı savaşa başlamışlar.

Köyümüzde bir Canbaz İsmail var, üç seneden beri bir vakıf dükkânı tutmaktadır. Geçenlerde belediye azasından Raşitoğlu Halil'in isteği üzerine, Canbazın tultuğu bu dükkânı mezada çıkarma kararı verildi. Cumaada baraban vurdular Bundan ofkesi çıkan Canbaz İsmail, etrafına adamlarını toplar ve koy odalarından birinde Halil yoldaşa bıçakla hücum ederek onu saplar. Hamzaoğlu Ahmet İsmail de orada bulunmaktaydı. O da bu hücumda yaralanıyor.

Bulgaristanda bir azmış Türk çorbacısının dizginlerini çekecek hükümet yok mu? Yoksa, çorbacı olduktan sonra rastgeleni öldürmeğe müsaade mı var?

Türk komünist grupu Orçanlar (Bojurka)
Eskicuma

VIDIN PARTİ GRUPLU, FAALİYETİNE YENİDEN BAŞLADI

„Ziya“ gazetesinin Vidine dair bir haberinden.
s. 12, yıl 1923.

Vidin partî grupu, 12 Teşrinsani (Kasım) 1922 tarihinde yapmış olduğu bir toplantıdan sonra Türk ahalisi arasında yeniden faaliyetine başlamıştır.

RUSE KOMÜNÜNÜN ESKİ BAŞKAN YARDIMCISI MEHMET FEHİM VEFAT ETMİŞTİR

„Ziya“ gazetesinin 1923 yılı 17 sayısında Ruse komunasının başkan yardımcısının vefatı bildirilmektedir.

Rusçuğun (Rusenin) en iyi ailelerinden birine mensup ve Komünist Partisinin en çalışkan azalarından olup varzifesine hürmeti ve güzel ahlâkiyle şöhret almış olan eski komün reis muavini Mehmet Fehim yoldaş aramızdan ayrırlıp ebedi yuvasına çekilmekle hepimizi matemler içerisinde bıraktı.

KAZANLIKTA PARTİ GRUPLU KURULDU

„Ziya“ gazetesinin 1923 yılı 22 sayısından „Savaşa atılan bir grup daha“ başlıklı haberden.

Partinin Türk ahalisi arasındaki etkisi durmadan artmaktaydı. Halk, komünizm idesinin kapitalizm üzerinde galebe

çalacağına kalbinde derin bir inanç besliyordu. Bu geleceğe olan inanç, Kazanlıkta kurulmuş olan „Amele Yuvası“ adındaki gruba dair küçük bir haberdendir.

Kazanlıkta fakir ve orta halli Türk halkının uyanık evlâtları, fakir emeğiyle zenginleşmiş Türk ve Bulgar çorbacılarına karşı yürütmek istedikleri savaşa iyi bir netice verebilmek için, bir araya toplanmış ve „Amele Yuvası“ namında bir komünist grubu meydana getirmiştir. Grup, 22 Nisanda çorbacıları kızıl silleyi çarpmak için daha şimdiden hazırlanmaktadır.

Kazanlık — Tevfik Süleymanof

BKP (d. s.) MK ŞUMEN SANCAĞINDAN SEÇİM KAZALARI İÇİN ADAY LİSTELERİNİ TASTIKLEDİ

BK Partisi (d. s.) MK-nin Şumen sancığına tabi Şumen ve Eskicuma kaza seçim bölgesine ait liste tastikına dair 28. III. 1923 tarihli, 1332 numaralı mektubundan. Bk. ЦПА, ф. 199, ор. 1, а. е. 12.

I. Eskicuma kaza seçim bölgesi:

1. Enü Markovski — Şumen
2. Hüseyin Avni — Eskicuma (Tırgovişte)
3. Stefan Deçef — Eskicuma (Tırgovişte)
4. Kolü Bakırcief — Ak—Mehmet (Podgoritsa).
5. Georgi Belçef — Yürükler (Stanovets)

V. Şumen kaza seçim bölgesinden:

1. Enü Markovski — Şumen
2. Hüsnü Hasanof — Şumen
3. Viço Papazof — Şumen
4. Kolü İv. Gatef — Muratlar köyü (Mirovtsi)
5. Ivan Stançef — Divdádovo
6. Sibi Piskof — Novi Pazar
7. Petko Minkof — Karabaşlı (Çernoglavtsi)
8. Çoço Dâkof — Kaspiçan.

VARNALILAR MİLLET VEKİLİ ADAYLARINI TESPİT EDİYORLAR

Varnadan bir grup vatandaşın Dimitir St. Popof, Hüsnü Hasanof, Dimitir Kondof, Ivan Ivanof ve Tenü Petrof yoldaşların millet vekilliğine adaylıklarını koymalarıyla ilgili Varna kadısına göndermiş oldukları 30 Mart 1923 tarihli mektubundan. Bk. ЦПА, ф. 12, ор. 1, а. е. 32.

Geçmiş dönemde monarşi faşist idarecileri, emekçi Bulgar halkını azınlıklardan emekçi halka karşı kışkırtmak için ellerinden her geleni yapıyordu. Bulgar emekçi halkını milliyetçi, şövenist ve azınlıklara karşı küstahça münasebet ruhunda terbiye ediyordu. Bu suretle Bulgar halkında, özellikle Türk halkına karşı düşmanca bir münasebet yaratma gayesini güdüyordu.

Bulgaristan Komünist Partisi (d.s.) bütün gücü ve metanetiyle burjuvanın bu milliyetçi siyasetine karşı çıkıyor, bir çok hususlarda da haince siyasetlerini gerçekleştirmede burjuvaziye engel oluyordu. Aynı zamanda da Bulgar burjuvazisinin yaptıklarının tam aksine, Bulgar emekçi halkını, milli menşee bakmaksızın, bütün emekçilere saygı, dostluk ruhunda terbiye ediyordu. Bu marksist-leninist münasebet, bir grup Bulgar vatandaşın Bulgaristan Komünist Partisi (d.s.) adına Hüsnü Fuat yoldaşı millet vekili adaylığına tekliflerinden pek açıkça görülmektedir.

Böylece, emekçi Türk halkına karşı dostluk ve samimiyet ruhunda yazılan bu vesika Partinin Türk ahalesine olan münasebetini açıkça göstermektedir.

Varna seçim cedvellerinde şu aşağıdaki sıra ile yazılmış ve imzasını vurmuş olan seçmenler:

1. Boris Mitof Manef seçim cedvelinde Nr. 11123
2. Stanço Haralanbief Kâlçef seçim cedvelinde Nr. 13302
3. Georgi Jelâzkof seçim cedvelinde Nr. 11580
4. Aleksandır K. Mednikarof seçim cedvelinde Nr. 4894
5. Ivan Boyçef Todorof seçim cedvelinde Nr. 7292

beyan ediyoruz ki, Bulgaristan Komünist Partisi (dar sosyalistler) adına koyu kırmızı bültenle aynı seçim kazasından: 1) Dimitir St. Popof, Varnadan, 2) Hüsnü Hasanof, Şumenden, 3.) Dimitir Kondof, Varnadan, 4) Ivan Ivanof, Varnadan, 5) Genü Petrof, yine aynı kasabadan, yoldaşların 22 Nisan 1923 tarihinde yapılması kararlaştırılan XX Alelâde Millet Meclisi seçimlerinde millet vekili olarak seçilmesi için adaylıklarını koyuyoruz. Muhterem kadından, seçim kanununun 64 ve 65 maddeleri gereğince yukarıda gösterilen adayların adaylıklarının kanuni sayılmasını ve seçim kanununun 65 maddesi gereğince Varna kaza kaymakamlığına bunu bildirmesini rica ederiz...

BKP (d.s.) MK, seçim dairelerinde komünist temsilcileri, merkez komisyonunun 9 numaralı 15 Nisan 1923 tarihli bülteninden. Bk. ЦПА, ф. 1, on. 2, а. е. 407.

Parti, memlekette bütün okulların devletleştirilmesi maksadı ile halk öğretim kanununu değiştirmeye muvaffak olmayınca, hususi Türk okullarının öğretim-terbiye işlerini normal bir şekilde devam ettirmelerini ve aynı zamanda Türklerle meskûn bölgelerde yeni okul binalarının kurulmasını sağlamak için başka gelir kaynakları aramağa başlamış.

Komünist temsilciliğin merkez komisyonun şu vesikasından da görüldüğü gibi, islâm evkaf cemaatlerinin gelirleri, hususi Türk okullarının malî ihtiyaçlarını temin hususunda iyi bir gelir kaynağı teşkil etmektedir. Parti bu neticeye evkaf emlakından cemaati islâmiye kasasına giren gelir ile çeşme, okul kurdurulmadığını, diğer hayır ve hasenatın yapılmadığını, bu vasıtalarından daha ziyade müteassıp dindar hocaların, müftülerin ve zengin milliyetçi Türklerin kendi ihtiyaçlarını tatmin ve emekçi Türk ahali arasında nüfuzlarını artırmak için harcadığını görüp anladıktan sonra varmıştır.

Bu vasıtalarından doğru bir şekilde faydalanabilmek için komünist Türklere evkaf cemaatlerin seçimlerine katılmalarına ve idare heyetine seçilmelerine müsaade olunmuştur. Bundan maksat, bu gelirin büyük bir kısmını, hususi Türk okullarının idaresine yeni okul binalarının kurulmasına ve diğer kültür ihtiyaçlarının tatminine yöneltmekti.

Bundan şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Parti, iktidarda olmamış da olsa, bu dönemde hususi Türk okullarına para temini ve Türk ahalisinin kültür alanda gelişip yükselmesi hususunda türlü şekil ve çareler aramıştır. Ozamanki şartlara göre bu şekil, Partinin Türkler arasında faaliyetinin en münasip bir şeklini teşkil ediyordu.

EVKAF CEMAATLERİ

Bu yılın 25 Mart gününde bütün memlekette, tabii olan yerlerde, evkaf cemaatinin idare seçimleri yapıldı. Bu seçimlerden bazıları, hükümsüz bırakıldığından, tekrar yapılacaktır. Bununla ilgili yoldaşları kolaylaştırmak

maksadiyle, evkaf cemaatlerine olan tutumumuza dair Parti Merkez Komitesinin kararını basıyoruz.

Türk komünist maarif gruplarının 3 — 7 Haziran 1922 tarihinde toplanan konferansı, Komünist Partisinin yapılacak olan evkaf cemaati seçimlerine katılmaması fikrini kabul etmişti. Fakat bu yılın 25 Mart tarihinde yapılması kararlaştırılan bu seçimleri gözönünde bulunduran pek çok Türk komünist eğitim grupları, meseleyi tekrar ortaya attı ve ikinci konferanstan sonra, değişen duruma göre, konferans kararının değiştirilmesini istedi.

Parti Merkez Komitesi, seçilen müesseselerde komünist temsilcileri merkez komisyonunun ve Türk komünist maarif gruplarının merkez idare temsilcisinin iştirakiyle ortaya konan meseleyi tekrar müzakere etti. Bu müşterek oturumda 1) evkaf cemaatlerinin temiz bir dini müessese olmadığı, dünyevi ve içtimai meselelerle de meşgul olmağa vazifeli oldukları, zira emirlerine teslim olunan emlakın köprü, çeşme ve buna benzer diğer hayır ve hasenat işlemek için verildiği ortaya kondu.

2. Türk burjuvazisinin bu evkaf cemaatini, emekçi Türk halk yığınları üzerinde etkisini devam ettirmek için istifade ettiği, böylelikle de Bulgar burjuvazisinin hakiyetini temin ettiği belirtildi.

3. Komünist Partisinin evkaf cemaatine sokulmasına sebep, Bulgar devlet idaresi tarafından derin bir cehalet içinde ve daimi bir milli esaret altında bulundurulmuş emekçi Türk yığınlarının hayatında bir dereceye kadar ıslahat yapmak ve bu suretle de kendileriyle daha ziyade yakınlaşmak ve sağlamca birleşmektir.

Burada zikir edilip sayılması fazla olan diğer ikinci dereceli mülâhazalar nazari itibara alındıktan sonra Merkez Komitesi şu kararı aldı:

„Evkaf cemaatinin cemaat emlakının idaresiyle sadece alelade bir cami encümenliği olarak değil de, bu emlakın Türk fukarasının eğitim ve diğer kültür ihtiyaçlarını karşılamakta faydalı olacağı hesap edilen yerlerde şöyle hareket edilsin: İyi ve israrkâr Türk komünist yoldaşların olduğu yerlerde bu gibi encümenlik seçimlerine parti komitelerinin razılığı ve kararı üzere sadece Türk partili yoldaşlar iştirak edecekler. Koyu kırmızı kâğıtlı parti bültenleriyle oy verilecektir.

Muvaffak olundukta, seçilenler, Türk komünist maarif gruplarına üye olan Türk yoldaşların yardımlarına daya-

marak, parti komitelerinin mürakabesi ve önderliği altında çalışacaklardır. Bu hususta daha sonra hususi ve tavsiyelâtlı malûmat verilecektir.“

TÜRK KÖYLERINE SEÇİMÖNÜ MATERYALLERİNİN GÖNDERİLMESİ

Varna BK Partisi komitesinin Nikolaevska köyünden Slavi Uzunof yoldaşa göndermiş olduğu 17 Nisan 1923 tarihli 38 numaralı mektubundan. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 212.

Size bu mektupla beraber aşağıda sayılan Çatma Gündoğdu (Izgreve), Güle Köy (Zasmánovo), Halaçlı (Drindar) köylerine ve sizin münasip gördüğünüz diğer köylere de dağıtılmak üzere Varna II mahkemesinden şahadetnameyi ve MK tarafından yayınlanan çağrılarını gönderiyoruz.

Aynı zamanda 18 Nisan (çarşamba) günü akşamı saat 7-de Vasil Kolarof yoldaşın konuşacağını Sizlere haber ediyoruz. Yoldaşlar gelebilirlerse gelsinler.

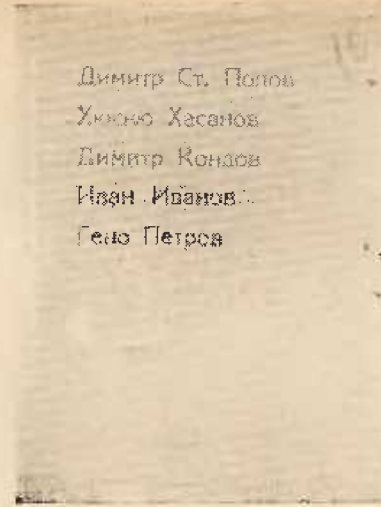
VARNA SANCAĞINDAKİ PARTİ TEŞKİLATLARINA YAPILAN BASKI

22 Nisan 1923 tarihindeki millet vekili seçimleri esnasında Varna sancağında yapılan işkence ve zulümlere dair BKP Varna sancak komitesinin raporundan. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 42.

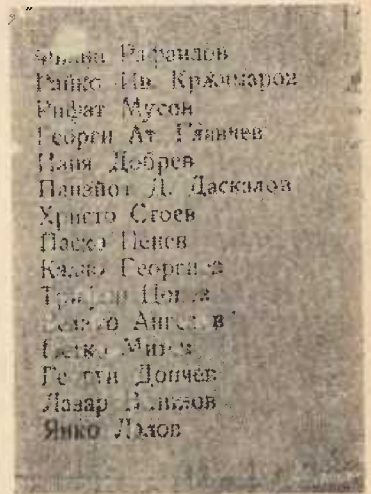
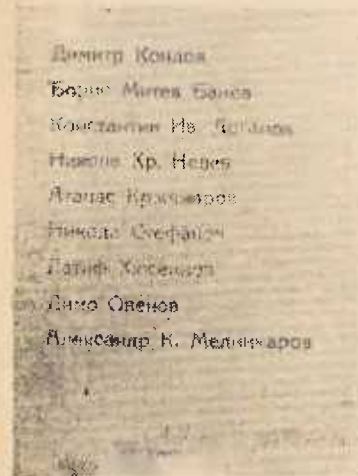
Bu doküman, emekçi Türk yığınlarına sırf burjuva idaresine karşı savaşarı Partiyi desteklediklerinden dolayı işkence edileceğini ve sürgüne gönderileceğini bildiriyor. Öte taraftan da vesika, burjuva tarafından Türk halkı aleyhinde hazırlanan bu zulüm ve işkencelerin önünü almak için Varna Sancak Komitesinin gayretlerini gösteriyor.

Türk halkına karşı böyle dostça tutum, bu zamanlarda ancak Komünist Partisi tarafından gösterilebilirdi.

4. Bu ayın 9 unda Sırdır köyünde teşkilâtlandırılan bir umum toplantıda Varnadan Panayot Kutsarof yoldaş konuşmuştur. Toplantı henüz başlamıştı. Belediye muhtarı, ellerinde süngü, dört jandarma ile içeriye daldı, toplan-

Hüsni Hasanofun da dahil olduğu, 23 Nisan 1923 tarihinde yapılacak olan millet vekili seçimleriyle ilgili bülten. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 35.

Lâtif Hüseyinof ile Rifat Musofun dahil buldukları 1923 yılında yapılan belediye seçimlerine mahsus bültenler. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 35.

muş olan halka dağılmalarını emretti. Bundan sonra, Ku-
tsarof yoldaşın tevkif edildiğini bildirdiler. Onun üstünü
başını aradılar, parasını ve hüviyet cüzdanını aldılar,
kendisini dayakla korkuttular. Yoldaşın müsterih tutumu
onların savurmakta oldukları gözdeğinden daha kuvvet-
liydi. Jandarmalar, onu korkutamayacaklarını anlayın-
ca, aldıkları eşyaları iade ettiler, kendisini de serbest bi-
raktılar. Ona, şayet kendisini başka bir köyde de görürler-
se, mutlaka döveceklerini söylediler. Sırdır köyündeki iş-
kencelere kudurmuşçasına devam edilmektedir. Türk aha-
lisi sürgünle, Bulgar ahalisi ise belediye merası üleştirir-
irken kendilerine tarla vermemekle korkutulmaktadır.
Aynı ayın 21 inde bu köyün parti grup sekreteri Dimitir
Raynof tevkif edilmiş, Gebeceli jandarma Dimitir tarafın-
dan Poda'ya (polis karakoluna) götürülmüş.

8. Semet (Oborişte) köyünde, komunist çağruları ve
bültenleri üstünde bulunduğu için bir Türk tevkif olun-
muş. Üzerinde bulunan bültenler alınmış ve mahvedil-
miştir.

18. Türk Arnavutluğu (Belogradets) köyünde seçim-
ler esnasında Kostadin Stoyanof, Angel Dimitrof, İvan
Mihaylof, Stanço Çendof ve diğer yoldaşlar tevkif edil-
mişlerdir. Bu suretle de komunist propagandası sekteye
uğratılmıştır.

19. Deliormandan Türk ahalisi, oralarda daimi olarak
bulunan beş-altı jandarma tarafından işkence görmekte
ve tehdit olunmaktadır. Kızılcalar (Çerventsi), Araplar
(Generalkolevo), Karaca (St. Karadca), Karamanli (Ka-
ramanite) köylerinde toplantı yapılmasına müsaade edil-
memiştir.

SEÇİMÖNÜ İŞKENCELERİ

„Ziya“ gazetesinin „İntihap terörü“ başlıklı ha-
berinden. s. 30, yıl 1923.

Çiftçi çorbacılar, köy Türkleri arasında derin kökler
salan komunistliği kökleme için her türlü vasıtalara baş-
vurmaktan çekinmemektedirler. İntihaplardan iki gün ev-
vel Mehmet Mustafa yoldaşı hapsedmek üzere kaymakam
tarafından köyümüze candarma gönderildi. Yoldaşımız
teslim olmasa da, intihap mücadelesine karışmadı. Muh-

tar, Totef yoldaşı belediyeye hapsedtirdi. Fakat bununla
beraber, köy ağalarının bütün kurmanlarının inadına
grupumuz dağılmadı, intihaplarda 47 rey aldı.

Genç komunist grubu tarafından.

TÜRK KOMUNİSTLERİNİN KONFERANSI

„Ziya“ gazetesinin 1923 yılı 30 sayısında „Türk
komunistlerinin üçüncü konferansı“ başlıklı yazı-
dan.

Bulgaristandaki Türk komunistlerinin üçüncü konfe-
ransı Parti kongresiyle birlikte 24 ve 25 Haziran tarihle-
rinde Sofyada toplanacaktır.

Konferansın meşgul olacağı meseleler şunlardır:

1. Yazı heyetinin bir senelik faaliyeti, rapor.

2. İslâm âlemi ve komunizm.

3. Fakir ve orta halli Türk halkı arasında komunizmi
aydınlatma ve propagandasının suret-i tertip ve tanzim-
i, parti, sendika, kadın, genç ve kooperatif cereyanları.

4. Matbuat ve neşriyat işlerine dair rapor.

5. Muhtelif meseleler.

Türk komunist tenvir grupları konferansa kasalarının
müsaadesi nispetinde mürahhas yollayacaklardır. Bu-
nunla beraber, zayıf ve yeni teşekkül etmiş olan grupları-
mız, ne yapıp ne yapıp konferansa hiç olmazsa bir mürah-
has yollamağa kendilerini borçlu bilmelidirler. Mürahhas
arkadaşlar vekâletnamelerini yerli komitelerden alacak-
lardır. Vekâletnameleri Partinin mahalli sekreterinden
maada Türk grupu sekreteri ile grupun teftiş heyeti aza-
sından biri de imza edecektir.

Grup arkadaşları, evvelkilere nispetle büyük bir ehem-
niyeti haiz olan bu seneki konferansımıza mümkün olduğu
kadar fazla misafir arkadaşı getirmeğe çalışmalıdırlar.
Bu hususta grup idaresinde bulunan arkadaşların köylü
arkadaşlara daha ziyade ehemmiyet vererek onları kon-
feransa getirmeğe çalışmalıdırlar.

Bundan başka, encümen intihaplarında çokluğu ka-
zanan ve çokluğa yakın yer alan yerlerdeki gruplarımız,
encümenlerine veya vakıf komisyonlarına intihap olunmuş
olan arkadaşları mutlaka yollamağa bakmalıdırlar. Bu

Otur. anlar, soldan sağa doğru: Celal Rufadoi, Kırçaliden, Ardinodan Ali Mehmedof, Hakkı İlacihalilof. Ayakta olanlar: Haskovodan Vasil Karacof, diğerinin adı bilinmemekte.

arkadaşlar ileride yapacakları işler hakkında konferanstan talimat alacaklardır.

Türk grubu olmayan yerlerde arkadaşlarımız Parti komitelerine baş vurup oradan lâzım gelen evrakı alarak konferansa gelebilirler ve gelmeleri arzu olunur.

Mürahhaslar ve konferansa gelmek isteyen diğer arkadaşlar Türk grubu sekreterine müracaat edecekler, grup sekreteri ise parti komitesinden lüzumu derecede yol şahadetnamesi alarak kendilerine verecektir.

Mürahhas yollayacak kadar parası olmayan gruplar vakit varken küçük müsamereler, buna meydan olmadığı takdirde küçük el tombaları ve saire tertip etmelidirler. En nihayet bu da yetişmediği takdirde, grup arkadaşlarından fevkalâde konferans masarifi olmak üzere bir defalık nisbi bir vergi toplanmalıdır.

AHMET HALILOFUN DOKUZ HAZİRAN 1923 YILI AYAKLANMASINA İŞTIRAKI

Varnada 3/16 jandarma taburu komutanının „Pado“ denen yere yakın bekette 12 Haziran 1923 tarihinde tevkif olunan âsi köylülerin cedveline ilâve 20 Haziran 1923 tarihli mektubundan. Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 236.

Ahmet Halilof — Petra köyünden, Varna sancağı, 44 yaşında, silâhla yakalanmıştır.

RUSÇADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRİLEN KİTAPLAR

BK MK nin 1923 yılına kadar güdülen demirbaş defterinden. Bk. ЦПА, ф. 1, оп. 2, а. е. 368.

Türk ahali arasında ideolojik faaliyetine hız vermek maksadiyle Parti, külliyatlı miktarda Türkçe içtimai populer kitap yayınlamıştı. Bununla beraber, Rusçadan V. İ. Lenin'in eserleri ve diğer kitaplar Türkçeye çevrilerek bir hayli edebiyat yayımlandığı şu aşağıdaki dokumandan görülmektedir.

Signatura		Müellif	Sıra Nr.	Kitabın ismi
Kütüpane	şube Nr.			
П. Г.	A. II. 3/1	+	1	Что такое советская власть и как она строится
.	„ II. 2/3	+	2	Великий вождь рабочий революции В. И. Ленин
Ц. К	С. I. 2/103	+	3	Работнически катехизис (с приложение на български)

BİR GRUP İŞÇİ POVOLJIEDE AÇLIĞA MARUZ KALMIŞ
INSANLARA YIYECEK TOPLAMAYA FAAL OLARAK
KATILMIŞTI

„Работнически вестник“ gazetesinin 1923 yılı
175 sayısından bir haber.

Bütün Bulgaristan halkının barış, büyük Rus halkıyla ve onun yenilmez işçi sınıfıyla dostluk uğrunda metin iradesini nümayiş ediniz! Sizin idarecilerinize mertçe, kati olarak söyleyiniz ki, Bulgaristan halkı ne Türkiye'ye, ne de Rusyaya karşı, ne de her hangi başka bir Balkan halkına karşı harbe başlanmasına müsaade etmeyecektir.

„Tütünorabotnik“ gazetesi 1922 yılı 11 sayısında şunları yazmaktadır: „Münir İbrahim'in mağazalarından istifçi ve sair ameleler Rusyada açlık çekenlere şu yardımı vermişlerdir: K. Donasief 50 leva, Ahmet Salief 20 leva, Todor Terzief 15 leva, İbrahim Alief 5 leva, Adem 5 leva, Haşım Salief 5 leva v. s.

AHMET MUSTAFOF LOM KOMÜNÜNE MUHTAR MUAVİNİ
SEÇİLMİŞ

„Работнически вестник“ gazetesinin 1923 yılı,
189 sayısından bir haber.

Bulgaristan Komünist Partisi, kapitalizm yıllarında Türk ahalisine olan derin enternasyonalist gelenekleriyle, marksist-leninist anlayışlarıyla iftiharda tamamiyle haklıdır.

Bu haberde bildirildiği gibi, Ahmet Mustafof'un Lom komününe muhtar muavini seçilmesi de bunu göstermektedir. Bu ve yukarıda da zikrettiğimiz Ruse ve Madara köyündeki haller, emekçi Türk halkına olan dürüst münasebetini sadece sözle değil, fiilen de ispat eden Parti için ayrıca bir şereftir.

Belediye dairesi salonunu ve belediye önündeki meydanı doldurmuş olan büyük bir işçi kalabalığının iştirakiyle 16. 10. 1922 tarihinde yapılan umum toplantıda muhtar mevkiine Krum Pastırmacıef, muhtar muavini mevkiine de Dimitir Tsonef ile Ahmet Mustafof yoldaşlar seçildiler. Halk kalabalığının sürekli alkışları içinde seçilen yoldaşlar yerlerini aldılar ve vazifelerini icraya başladılar.

AYTOSTA PARTİ TEŞKİLATI SEÇİMLERLE İLGİLİ NÜMAYİŞ
VE MİTING TEŞKİLATLANDIRDI

„Работнически вестник“ gazetesinin 1923 yılı
233 sayısından bir haber.

Aytos kazasının Çiftlik Mahle (Bilka), İçme Vakıf (Çeşe), Kıremetlik (Lülâkovo) ve diğer köylerinden yoldaşlar, hayatlarını tehlikeye koyarak, yağmurlardan dolup taşmış olan nehri geçmişler ve yapılan toplantıya, 400 kişilik mitinge katılmışlar. Mitingte Ivan Stoef ile Ali Çobanof yoldaşlar konuşmuşlardır.

ABDUL SALİEFİN İLLEGAL KOMÜNİST GRUPUNA
İŞTİRAKI

Varna, Ruse ve Şumen sancaklarında gizli faaliyetten dolayı N. 16/1925 yılı tahkikat davası üzerine ithamname vesikasından. — Bk. ЦПА, ф. 12, оп. 1, а. е. 239.

I. Hristo Hacıef, Varnadan, sok. „Dobrujanska“ 22,33 yaşında, Bulgar, ortodoks, okur-yazar, evli, mahkûm edilmiş.

Ardino kasabasında tütün işçilerinin 1934 yılında Bir Mayıs gösterileri

II. Abdül Salief, Varnadan, sok. „Strahil“ 9, 28 yaşında, Türk, müslüman, okuryazar, delikanlı, öğretmen.

İtham vesikasının tasarısında arzolunduğu gibi birincisi 1924 yılının Mayıs ayında BKP nin illegal gruplarından biri olan gizli komünist grubu — beşlik teşkilâtlandırılmakla ve ona sorumlu olmakla, ikincisi de (diğerleriyle birlikte) aynı gruba katılmakla itham olunmaktadır.

PARTİ, İŞÇİLERİ AÇLIKLA SAVAŞA DAVET EDİYOR

Partinin 7. XI. 1934 tarihli bütün emekçi gençliğe, işçilere, işsizlere ve emekçilere çağrısından. Bk. ЦПА, ф. 14, 1, а. е. 4.

Genç işçiler darbeci idare sadece bir kaç ay içinde sizin zaten az olan gündeliklerinizi azalttı; her fabrikaya sizinle yan yana kendi ajanlarını yolladı. Bu ajanlar sizlere çile etmekte ve azliniz için efendilerine hafiyelik yaptırıldı.

Liman işçileri, yeni iktidar, önünüzde size vermiş olduğu vaatleri icra edeceği yerde, sizleri haftalarca işsiz bıraktı ve her akşam aç kalmış, üstü başı yırtık pırtık ailelerinizin yanına 5—10 leva ile dönecek kadar ağır bir duruma attı. İdare sizlere işkence etmekte. Türk, Rum ve Ermenileri de işten kovmağa başladı. Aynı hal yarın da mihakkak sizin başınıza gelecektir. Bunun için askerî faşist idaresine karşı savaşınız. Savaşçı teşkilâtlar kurunuz; müdüriyetin darbelerine karşılık veriniz. Azle karşı, iyi muamele uğrunda ve sizlere işkence eden faşist yardakçıların defedilmesi için greve başlayınız. Açlığa karşı, devlet tarafından sizlere yardım edilmesi için savaşa çıkınız!

HAYATIMI HÜRRIYET UĞRUNDA FEDA EDİYORUM

Ahmet Tatarofun kızkardeşi Elmas Tatarova-ya mektubu. Bk. V. Tırnovodaki sancak müzesinde.

Sevgili kardeşim Elmas,

Sana, idamımdan sonra sizlere iletileceğini bildiğim şu mektubumu yazıyorum. Kızkardeşim, mahkemede oldukça sakindim ve mahkemenin kararını tebessümle din-

ledim; zira kendilerinden merhamet denen bir şey ne bekledim, ne de istedim. Mahkeme kararının uygulanmasını da soğuk kanlılıkla bekliyorum.

Eh, kardeşim, dışarıda, barikatlar önündeki ölüm tatlıdır, ama darağacında sallanmak... Fakat teslim olmadım ya, elimde silâhla yakaladılar ya beni! Güler yüzle öleceğim. Bizlerin nasıl ölmek gerektiğini, ölümden korkmadığımızı bu kudurmuşlara göstereceğim. Kardeşim, ölüm meselesi bakımından bizden farklı olarak prangalı olmayan yoldaşlar arasında bulunuyorum. Bu yoldaşlar, giyinirken olsun, elimizi yüzümüzü yıkarken olsun, her an yardımımıza koşmağa hazır dırlar.

Burada, kardeşim, hakiki bir yoldaş muamelesi görmekteyiz. Bilhassa Türkle Bulgar arasında hiç bir fark yapılmadığından, pek memnunum. Yalnız yoldaşlık duygusu içindeyiz.

Ben biliyorum, kardeşim, biricik ağabeyini kaybetmek sana pek ağır gelecektir. Fakat senin ağabeyin ne uğruna kurban gidiyor? Para için mi? Hayır, kızkardeşim, ben hayatımı hürriyet uğrunda feda ediyorum. Bu kutsal söz uğrunda binlerce insan ölmüş, bugün de ölmekte. Sen kardeşim, ağlamamalısın, mert olarak kalmalısın. Uğrunda hayatımı feda ettiğim savaşa sonuna kadar devam etmelisin. Bu savaş çetindir, merhametsizdir, ama adildir.

Kardeşim, hareket bana pek çok şeyler öğretti; fakat ben bu harekete pek az hizmet edebildim. Parti olmasaydı, hayatım sanki mânasız olacaktı. Ben teşkilâtçı hayatını ve menfaatlerini hiss ediyor, onunla yaşıyordum.

Dâvaya devam edeceğini biliyorum. Ağabeyinin uğrunda şehit gittiği dâva uğrunda sonuna kadar savaş!

A h m e t T a t a r o f
(Hapisane, V. Tırново)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞ ANILARI

Çeteciler savaşta (Tablo fotoğrafidir)

1918 — 1919 — 1920 yıllarında ve sonraları, Kırcalı bölgesinden Haskovo ve Plovdiv şehirlerine birçok Türk, tütün depolarına işlemeye geliyorlardı. Bu bölgedeki Türkler, okuma yazma bilmezlerdi. Yokluk ve sefalet içinde yaşarlardı. Ozamanki burjuva idarecileri, bu sakin ve işgüzar ahalinin maddi ve kültürel yükselmeleri için hiç bir şey yapmadıkları şöyle dursun, hattâ onları bile bile cahillik ve yoksulluk içinde tutuyorlardı. Böylelikle de, tütünlerini yok pahasına satın almayı, onların ailelerinden tütün depolarında işçi olarak faydalanmayı düşünüyorlardı.

Türkiyeden, Türk hükümetleri tarafından yollanan ajanlar da az fenalık etmezlerdi. Kasabaları ve Kırcalı bölgesindeki köyleri dolaşiyor, onların fena durumundan faydalanarak milliyetçilik duygularını debreştirip, Bulgarlara karşı kıskırtıyorlardı. Bulgaristanda doğup yetişmiş olsalar, onlar soydaşlarına, Bulgarca konuşmamayı ve Bulgaristandan yüzçevirmeye teşvik ediyorlardı. Güya onların çektikleri Bulgarlardanmış.

Haskovo ve Plovdiv, Türk tütün işçilerinin büyük bir kısmı böyle bir duygu ve fanatizmle geliyorlardı. Tütün depolarında iş süresi kısaydı. İlk yazın elde işleme (manipulasyon) yerlerinin açılışında, onlara iş bulan kimse, Türkleri buraya gruplar halinde getirirdi. Bu, „ağalar“ ve „velinimet“ adı verilen kimseler, cahil ve sâf işçilerden hizmet karşılığı paralar alıp, onları adeta sömürüyorlardı. Kötüye aşılarmış bu gibi fanatik işçiler, „ağaların“ etkisi altında bulunuyorlardı. Ağalar, tüccarların isteği üzere onları, işçilerin yaptıkları grevlere karşı birer kör alet gibi kullanabilirlerdi. Bu mesele, olanca ciddiyetiyle Tütün İşçileri Birliğini ilgilendiriyordu. Türk işçilerini ağaların etkilerinden kurtarmak için, onların aralarında ajitasyon yapmak gerekiyordu. Çünkü onlara Halk evine gitmemeleri, giderlerse burada dinsiz olacakları korkusu veriliyordu. Keza, Plovdiv Tütün İşçileri Cemiyeti üyelerinin ajitasyonlarına kapılanların sonra tüccarlar tarafından kovulacakları, işsiz kalacakları ve polisler tarafından da takip edilecekleri söylentileriyle ürktülüyorlardı. Tütün tüccarlarının dalkavukları da onları az korkutmuyor-

¹ Parti kulübü

lardı. Bizim işimize ket vuran şey, Türk işçilerinin Bulgarca'yı bilmemeleriydi. Bulgar arkadaşlardan da pek azı az Türkçe bildiklerinden, onları ne maksatla Halk evine çağırarak istediğimizi anlatamıyorlardı. Bu güçlükler rağmen, tütün depolarındaki Türk işçileri arasında dâimi çalışmalarımızın bir sonucu olarak, en sonra bizi anlamaya başladılar. Öyle sakınarak Halk evine gelip işçi toplantılarına katılmaya başladılar.

Türlere dili bilmediklerinden onlarla ayrı toplantılar yapmak lâzım geldi. Burada konuşacak Türkçe bilen, hazırlıklı kimselere ihtiyaç vardı. Fakat aramızda Türkçe bilen yalnız Todor Nikolof ve bendim. O, edebi Türkçe dilini biliyordu. Toplantılarda Türklerle „arkadaşlar“, „yoldaşlar“ diye hitap ederek, neden teşkilâtlanmaları ve Tütün İşçileri Birliğine niçin üye olup girmeleri gerektiğini, anlattıklarını hatırlamaktayım. Ben konuşmak için görevlendirildiğim zaman çok güçlük çekiyordum. Çünkü teşkilâtlanmanın neden bir zaruret ve ihtiyaç olduğunu açıklamam için, kelime yetersizliğinden bunu uzun uzadıya anlatmam gerekiyordu. Lâkin daha sonraları Todor Nikolovdan daha çok benim söylediklerimi anladıklarından benim konuşmamı istiyorlardı.

1919 yılı 28 ve 29 Mayıs günleri Plovdivte Tütün İşçileri Birliğinin üçüncü millî konferansı yapıldı. Konferansa Kısanti „Müdafaa“ tütün cemiyetinden gayri resmi delegeler olarak, Hüsnü adında bir Türk katıldı. Burada „Müdafaa“ cemiyetinin Tütün İşçileri Birliğiyle birleşmesi için düşünce teatisinde bulunuldu. Tütün işçilerinin savaş için seferber edilmesi kararı alındı. O zamanlar Plovdiv Tütün İşçileri Cemiyeti idare heyetine Ahmet Alief adında genç bir Türkü çekmeyi başardık. O iyi bir arkadaştı. Çalışkan olduğundan, soydaşlarının teşkilâtlandırılmasında büyük rol oynadı.

Birinci Dünya Savaşından sonra tütün işçilerinin durumu çok ağır oldu. Kırcali bölgesinden birkaç para kazanmak için, Haskovo ve Plovdiv tütün depolarına gelenlerin durumları daha da ağırdı. Onların bu acıklı durumlarını tasvir etmek hayli güç bir şeydir. Türkler tek odalarda 10 ar kişi oturuyorlardı. Üstelik te, gıdasızlık ve sefalet birçok hastalıklara sebep oluyordu. Öğle üstü boza gümleriyle dolaşan bozacılardan boza satın alarak, onu bir parça kuru ekmelele yiyorlardı, böylelikle para biriktirip, iş olmadığı zamanlarda, ailelerini geçindirmeyi düşünüyorlardı.

Harb yıllarında ve sonrası, günde 10—12 saat iş işliyen, güç halde olan tütün işçilerini bu ağır durumdan kurtarmak için savaş yürütmek gerekiyordu. Çünkü artık buna dayanılmazdı.

1919 yılı işçi sınıfımızın tarihinde en fırtınalı bir devre olarak kalacaktır. O vakit savaş isteği çok büyüktü. Bunu çarlık Rusyada yapılan Büyük Ekim İnkılabı daha da kuvvetlendiriyordu.

Aynı yıl, Parti ve Tütün İşçileri Birliği, memleket dahilindeki tütün işçilerine savaşa hazır ol, çağrısında bulundu. Tütün işleme yerlerinde işçileri kitlevi olarak Birliğe üye yazarak, tütün işçilerinin güçleri seferber edilmeye başlandı. Bu çağrıya Türk tütün işçileri de katıldılar. Bu kumıldanış, tütün tüccarlarını telâşa düşürmesin olamazdı. Bir büyük grevin önünü almak için, hileye başvurdular.

O zamanlar, ben ve Ahmet Alief „Vakaro“ firmalı tütün deposunda çalışıyorduk. Vakaro efendi tütün tüccarları kumpanyasının başkanı ve onun kurucusuydu. Bir gün, Vakaro emniyetli adamlarının aracılığıyla, işçilerden bir komisyon teşkil edilip, idarehaneye gelmelerini istedi. Onlarla bir plân görüşecekmiş. Biz bu plânın neden ibaret olduğunu biliyorduk. Çünkü bu plânı ustalar işçiler arasında yaymışlardı. Şimdi bunun „reaksiyonu“ (tepkisi) bekleniyordu. Komisyona Ahmet ile biz de giriyorduk. İdarehaneye doğru yöneldiğimizde gündeliklerin artışı ve iş saatinin 8 e indirilmesini görüştük. Bunu Ahmet Alief anlattığım zaman o çok sevindi.

Vakaro ile karşılaştığımızda, o bize tütün tüccarlarının kendi işçileri için „kaygılandıklarını“ ve bunun için de, kendi sermayeleriyle tütün işçileri ailelerine lüzumlu gıda maddelerin ve diğer malların ederi kıymetinde satılacak bir mağaza açılacağını söyledi. Komisyon bunu kabul etti. Fakat bununla tütün işçilerinin durumu düzeltileceği iddiası reddedildi. İş gününün 8 saat olması ve gündeliklere zam istenildi. Gündeliklerdeki artış miktarının Tütün İşçileri Birliği Merkez İdaresi tarafından tayin edilmesi teklif edildi. 8 saat iş günü hakkında ciddi bir tartışma başlandı. Vakaro Bulgar işçilerinin Almanlar gibi disiplinli olmadıklarından, 8 saat iş gününe lâyük olmadıkları hususunda komisyonu kandırmaya yeltendi. Fakat buna komisyonun çetin direnişi karşısında daha fazla dayatamadı. Tütün İşçileri Birliği Merkez İdaresi tarafından gün-

deliklerin artış miktarının tayini hususunda bir istekle çıkılmasına razı oldu.

Plovdiv tütün tüccarları daha ertesi günü vaatlerini yerine getirmeye başladılar. Satış mağazası açıldı ve 8 saat iş günü kabul edildi. Gündeliklerin daha yüksek artışı isteğini önlemek için yerli basında gündeliklere yüzde 20 artış yapıldığı haberi yayınlandı. Bununla, tütünlerin mayalanma devresinde, Tütün İşçileri Birliğiyle uyuşmazlıktan kaçınarak, onlara büyük zarar getirecek bir grevi önlemek amacıyla güdüyorlardı. Zira başka zaman bunu kabul etmezlerdi.

Bu sırada Merkez Idare aşağıdaki istekleri öne sürdü: 1. Memlekette bütün tütün depolarında iş günü 8 saat olmalı; 2. Gündelikler yüzde 50 artırılmalı; 3. İşletmelerde iş şartlarının düzenlenmesi için karma komisyonlar kurulmalı; 4. İş nizamname hazırlanmalı.

Bizim bu isteklerimiz tütün tüccarları şirketine sunuldu. Fakat bu reddedildi. Tütün tüccarlarının en fazla üçüncü noktaya canları sıkılıyordu. Onlar, daha elverişli şartlar içinde tütün işçilerinin kaderiyle oynayabilmek için böyle bir kararla bağlanmak istemiyorlardı. Böylece grev kaçınılmaz oldu. Haziran ayı içinde, Merkezi Idare, bütün memleketteki tütün işçilerini kapsayan bir grev çağrısında bulundu. Grev, her iki tarafın da direnişmesi yüzünden, tütün tüccarlarına fazla zarara mal oluyordu. En sonra tüccarlar boyun eğdiler. Merkezi Idare yalnız gündeliklere yüzde 50 yerine yüzde 35 artış yapılmasına razı geldi. İşçilere bizim şartlarımızda ve büyük denecek kadar kazançlar sağlıyan bu büyük grev böylece sona erdi. Bu edimden, Bulgarlar kadar Türk işçileri de faydalandılar. Bu olay onlarda bir dönüm ve görüşlerinde bir değişme yapmasın olamazdı. Artık onlar şunu anlamış oldular ki, Bulgar işçileri onların düşmanları değil de, birer kader kardeşidirler. Sömürücü tütün tüccarlarından ve soyguncu ağalardan başka düşmanları yoktur. Ağaların kandırışlarına inanmıyor, komünist kulübüne ve Halk evine gelmekle dinsiz olacaklarından artık ürkmüyorlardı. Kendi çıkarlarının biricik savunucusu Tütün İşçileri Birliği olduğunu anlamış oluyorlardı.

Türkler, artık toplu olarak tütün işçileri grevlerinden başka, Bir Mayıs gösterilerine de katılıyorlardı. „Bulgaristan“ otelinin tutan bizim eski arkadaşlardan bay Argirin, anlaşılır bir Türkçeyle 1 Mayıs sabahı Halk evinde ko-

nuştüğünü hatırlıyorum. O, 1 Mayıs bayramının bütün dünya işçilerinin emek bayramı, ötekilerden farklı olarak bir zıyaet günü değil de, çorbacı toplumundaki haksızlıklara karşı bir savaş günü olduğunu anlatıyordu. Teşbih yaparak şöyle diyordu: „Bu dünya büyük bir yuvarlağı andırır: üzerinde, çorbacılar oturur, yeyip eğlenirler; aşağıda ise, hayalî kuran işçiler bu yuvarlağın bütün ağırlığını omuzları üstünde tutarlar. Hayatın nimetlerini meydana getiren işçilerin, bu pis çorbacı toplumunu kendi çıkarlarına değiştirmek için savaşmaları gerekmektedir. Bu yuvarlağın altını üstüne getirmek lâzımdır.“

Fakat daha sonra, 9 Eylül 1944 te, yıllarca işçilerin sosyal serbestlik uğrunda savaşmaları sonucu, bu yuvarlağın alt üst etme işi başarılı.

Georgi Vangelof

OTOBİYOGRAFİM

Benim hal tercümem kısadır. 20 Eylül 1919 da BCDP (d. s.) sıralarına girdim. O zaman bu partinin kulübü, bahçenin karşısında, şimdiki çiftçi kulübünün yanında Trifon Gatefin binasında idi. Sonra Covani fabrikasının yanına göçtü. Burda parti çalışmaları hızlandı. Mülteciler ve öğretmenler grubu, bir de Türk seksiyonu vardı. Türk seksiyonu 17 partili arkadaştan ibaretti. Türkçe olarak, marksist edebiyatı ve gazeteler kabul ediliyordu. Türkiyeden „Aydınlık“ komünist dergisini v. s. alıyorduk. Yerli parti idaresinin kararı üzerine, Türk gençlerinden komsomol grubu meydana getirmek lâzımdı. Idare heyeti, üyesi gibi, bu görev bana verildi. 20 aralık 1920 de Türk gençleriyle „Kızıl bayrak“ adlı bir komsomol cemiyeti meydana getirdik. İlk grupta 14 kişi vardı. Komsomolun nizamnamesinin kabulünde 40 kişi kadar genç hazır bulundu. O toplantının protokolü (zaptı) şimdi Varna parti arşivindedir. Ben o zaman Türk rüştiyesinde öğretmendim. Komsomollarla her zaman görüşüp konuşma imkânım yoktu. Bu görevi İbrahim Rüştiye verdiler. Fakat ben sık sık onların yanına gidip referatlar okuyor ve maarif meselelerini müzakere ediyordum. Merkez Komitesi Türkçe olarak bir komünist gazetesinin çıkarılması kararını aldı. İbrahim Rüşti Sofyada çıkarılacak olan „Ziya“ gazetesine yardımcı redaktör olarak gitti. Onun yerine Stoil Ilief kaldı.

O zamanlar Provadiyada profesyonel işçilerin en kuvvetli teşkilâtı, ticaret işçi ve memurlarının teşkilâtı idi. Onlara sekreter ben seçildim. 1923 de, gösterdiğim büyük faaliyetten dolayı Georgi Dimitrof tarafından takdir edildim. Bizim garda Gerço Stankof, Stoyan Ilief ve başkalarının da hazır bulunduğu bir karşılaşmada şöyle demişti: „Cemalof yoldaş yaptığın işlerden dolayı seni tebrik ediyorum. Cemiyetin çalışmaları hakkında yolladığın hesaperme raporlarını alıyorum. Çok iyi çalışıyorsunuz. Fakat bu senin için yeterli değildir. Çünkü beni döverken bir komünist diye dövüyorlar. Seni ise bir de Türk olduğun için dövcekler. Bu kanlı rejimi daha çabuk yoketmek için benden daha çok çalışınız!“

9 Haziran 1923 de Parti gizli çalışmaya başladı. Ayrılan gruplara onluklar deniyordu. Tsanko Gavrilof, Tonço Behñef ve R. Gramatikoflar benim onluğumdaydılar. Genel idare işini parti sekreteri Raço Nikolof yürütüyordu. Netekim partinin aynı sekreteri bir an idare heyetinin önüne istifa isteğiyle çıktı. Semanto Civri elinde tabancasıyle verinden fırlıyarak Raço Nikolofu vurmak istedi. Biz bunu önledik. Raço, şimdiyedek olduğu gibi, yine işliyeceği için yemin etmek zorunda kaldı. 1923 Eylülünde Partinin yasaklanmasından sonra, dr. Sakarof hariç, bütün idare heyeti yakalandı.

İşçi Partisinin kulübü şimdiki „Vaptsarof“ sineması binasıydı. Sabi Dimitrof orda toplantıda konuştu. Sinemanın yanbaşındaki bahçe polisler tarafından sarılmıştı. Atlı jandarmalar, kılıçları kınından çekmiş işçileri kovuyorlardı. Aynı kulüpte o zaman Lazar Stanef de konuştu.

Ali Cemalof

ÇORBACILARA KARŞI

1917 de ailemiz Kırçali kasabasına göçetti. Orada bütün depolarında çalışmak zorundaydım. O zaman Kırçali de 600 — 700 kadar, çoğu Türk, tütün işçileri vardı. Büyük bir kısmı işçi sendikalarında üyeydiler. Hatırladığıma göre, Haskovodan işçi sendikaları adına Vasil Karacof ve V. Pehlivanof gelerek, tütün depolarında sıkça toplantılar yapıyorlardı. Meslek birliği teşkilâtımızın idare heyetiyle birlikte Türk işçilerinin sınıf şuurunu yükseltmek ve sendika hareketine aktif olarak katılmalarını sağlamaya çalışıyorlardı.

Vasil Karacof arkadaş, toplantı ve karşılaşmalarda Komünist Partisi ve meslek birliklerinin hiç bir zaman işçiler arasında milliyet ayrımı yapmadıklarını Türklere anlatırdı. „Bizim için bu Bulgar, bu Türk diye bir şey yoktur. Biz toptan işçi sınıfını temsil etmekteyiz ki, bu sınıfın Partinin yönetmenliği sayesinde sosyalizm kurması lazımdır. Şimdilik bizim görevimiz, hepimiz teşkilâtlı olarak sömürücülüğe karşı, gündeliklerimizin artması, daha iyi hayat şartları ve ilerici emek kanununun meydana gelmesi uğrunda savaşmaktır. Buna, ancak haklı olan isteklerimiz için, el ele vererek sömürücü çorbacılara karşı ortak bir savaş yürütmekle ulaşacağız“, diyordu.

Hatırladığıma göre, 1922 yılı idi. Bizim de hazır olmamız için, Haskovodan Vasil Karacof'tan tütün işçilerinin greve hazırlandıkları haberini almıştık. Çok geçmeden Haskovodan haber alınarak gündeliklerin artışı ve sairer için derhal grev ilân ettik. Bu grev için karakteristik olan şey, (diğer grevlerde de olduğu gibi) Bulgar ve Türk işçileri hepimiz greve biredek katıldık. Greve katılmayan hainlerin sayısı çok azdı. Buna işçiler arasında siyasi çalışmaların büyük yardımı oldu. Grevden önce de aramızda para toplanır, aileleri kalabalık olan kimselere aç kalmamaları için verilirdi.

Kırçalide büyük tütün tüccarları arasında Kâzım Eminof ve Hasan Akifof gibileri de vardı ki, Bulgar tütün tüccarlarıyla birlikte Türk işçilerini olduğu kadar, Bulgar işçilerini de soyup sömürüyorlardı. Burjuvazi idaresi biz fakir Türkleri tam insan yerine saymazdı. En önemli haklarımızdan bizi mahrum ederek, yiyinti maddelerinin kupon sistemine tabi tutulduğu zamanlarda, Bulgarlara verileden biz Türklere daha azı verilirdi. Fakat bu idare, tütün tüccarları Kâzım Eminof ve Hasan Akifofa karşı bambaşka davranıyordu. Kasabadaki polis ve bütün idare onlardan yana idi. Onlar muhtar ve polis şefi ile eğlenir ziyafetlerde beraber olurlar; kasabada yalnız burjuva çevreleriyle dostluk eder, emekçi Türk halkıyla hiç temasları olmazdı. Tabii onlar, dostluklarını sınıfı temel üzerine kurarlardı.

Benim grev hareketine katılmamın diğer bir önemli anı, 1923 yılında Plovdiye Tütün İşçileri Birliği konferansına delege olarak yollanmamdır. Bu konferans yapılamadı. Çünkü o günlerde Bulgaristanda askeri-faşist hükümet darbesi yapıldı. Biz Plovdifte tutuklanıp 4—5 gün sonra

serbest bırakıldık. Kırcalıye döndüğümüz zaman, bana iş vermediler. Sonra da polis dairesine çağrılıp, „Bulgarlara has olan işlerle“ meşgul olmamam için ihtarda bulunuldu. Bana: „Siz Türkler Bulgaristanda nasıl komünizm yapacaksınız? Siz buna karışmayınız, komünistleri dinlemeyiniz. Daha Fransada bile komünizm yok, siz Bulgaristanda kurmağa kalkmışsınız.“

Bulgar burjuvazisinin sınıfı mahiyetini şu olaylar da açıklamaktadır: 1923—1924 yıllarında Kırcalı polis dairesinde polis ajanı olarak Şumenli, öz adını hatırlıyamadığım, Hafız namında biri çalışıyordu. Bu faşist ajanı bütün kasabayı ürkütmüştü. Burjuvazi sadık ajanlarına yüksek ve sorumlu mevkiler veriyordu. Meselâ, 1920—1921 de Kırcalıde belediye başkanı çok zengin, kasabanın yarısına sahip olan Hasan ağa idi. 1921—1923 yıllarında Hacı Halim de büyük zengindi. Bizim tarafta daha çok tanınmış ağalardan Çiftlik belediyesine bağlı Kaloyantsi köyünden Abdulâzım, tütün tüccarı Süleyman Tahirof Süleymanof, Kocabüyüküklief kardeşler, Tüccar Todor Bojkof, Todor Yenizengin, Hacı Valço Stoyanof ve daha bir çokları. Bunlar insafsızca emekçileri sömürüyor, Türk halkının koyu cehalette kalmaları hususunda faşist idaresine yardımda bulunuyor ve islâm ruhanilerinin onlar üzerinde etkilerini arttırıyorlardı.

Tütün tüccarı Süleyman Tahir Süleymanofun yanında işliyen biz Türk işçileri grev yaparak gündeliklerimizin artmasını istedik. Grevin yöneticileri Kırcalıden Cemal Rifadof, Kroyaçevodan İbrahim ve diğerleri, Tahiroğlunun emriyle tutuklanıp dövüldüler. Bu 1923 te oldu.

9. IX. 1944 y. halk idaresinin zaferinden sonra, içtimai ve siyasi hayata katılarak, Sendika Şurasında aynı işi işlemeye başladım ve bizim halk idaremizin müesseselerdeki millileştirme işlerine iştirak ettim.

Cemal Rifadof

EKMEK KAVGASI

1922 de Haskovoya geldim. Bir genç işçi olarak „Nikoteya“ tütün işleme şirketine girdim. Bir çok pomakla beraber çalıştık. İş ağırdı. . . Bazı pazar günleri de çalışıyorduk. Burda küçük bir hata yüzünden işten atıyorlardı. Başka iş de bulunmuyordu. Tütün işleme yerlerine girebil-

mek için aylarca bekliyorduk. Daha aydın, belli başlı işçilerden Georgi Daskalof, Vasil Karacof, İliya Popof ve diğerleri, daima aramızda dolaşarak, tütün işleme yerlerindeki ağır işten ve işsizlikten nasıl kurtulabileceğimizi anlatıyorlardı. Bir gün, grev yapmamız emir edildi. Bize dediler ki: „Bu grev ekme kavgası içindir, yarın hiç birimiz çalışmayacağız!“

Biz Türk işçileri, kolayca kandırılıp yedilebilen ve ustaların adamları olan cahil pomakları greve katmaya çalışıyorduk. İş yerlerinden bütün işçiler dışarıya çıktık. Çorbacı fabrikaya giremedi. Temsilcilerimiz onunla gündeliklerin artırılması hakkında konuşular. 40 gün kadar grev yaptıktan sonra gündeliklerimiz arttırıldı. Biz daima Plovdiif ve Kırcalı tütün işçilerinin grevlerini izliyorduk. Tonga usulünün uygulanması üzerine yine grev yapmaya karar verdik. Bütün işçiler avluya çıktık. Bu esnada üzerimize polis ve sivil ajanlar atılarak bizi dövmeğe başladılar. Bazılarımızı polis dairesine, bazılarımızı ise çalıştırdığımız yerlere tıktılar. En zalim faşist ve işçi düşmanı Fazlı çavuş denen herif bizi bir hayvanı döver gibi kılıcıyla dövüyordu. Bu defa greve hiyanet eden bir tek Türkün bulunmayışı dikkatimi çekti.

Şurada yeri gelmişken, tütün işleme yerleri hakkında birkaç söz edeceğim. Buraya ilk işe girişimde becerikliliğimi ve randımanım henüz az olduğundan, her vakit üçüncü dereceli gündelik alıyordum. 20 yıl kadar işleyip büyük tecrübe elde ettim ve çok istihsal vermeye başladım, ama yine de üçüncü dereceli ücret alıyordum. Paranın öteki kısmı çorbacıların cebine iniyordu. Birçok hallerde işçinin sırtına bir mukavva asılır; burayı her günkü iş yazılıp, çorbacı tarafından istihsalın artışı veya aynı yerde oluşu denetleniyordu. Herhangi bir işçi istihsalı aşağı düşürürse derhal sokağa atılır; artık onu kimse işe almazdı. Aylarca işsiz dolaşarak ailesi açlık çekerdi. Şimdi böyle bir hayatı, biz Türklere karşı reva görülen haksızlıkları hatırladığım zaman saçlarım dikilmektedir.

9 Eylül 1944 ten önce uzun yıllar tütün depolarında işliyen bir işçi gibi bunları söyleyebilirim.

Mehmet İsmailof

1922 Mart ayında Birinci Dünya Savaşından sonra, Kırcalide ilk büyük tütün işçileri grevi patlak verdi. Bu grevi başta parti komitesi ve sekreteri Stanço Kirçef olmakla parti teşkilâtı yönetti. O zaman bu depolar Bulgar veya yabancı sermaye ile, o zaman iktidarda bulunan, demokrat, milli-liberal, narodnâk gibi burjuva partileriyle ilgisi olan bütün tütün depolarında iş durdu. İşçiler, grev komitesi kurdular ve başına her ikisinin de adı Hüsnu olan iki arkadaşı getirdiler. Onlardan birisi topal olduğu için koltuk değneği ile geziyordu. Diğeri ise 35 yaşlarında olup, tütün sermayecilerinden son derece nefret eden savaşçı bir tütün işçisiydi. Parti komitesi Dimitir İliefi grev komitesiyle, konkre olarak iki Hüsnuyle bağlantı kurma işi ile görevlendirdi. 1922 yılı Mart başında grevin patlak vermesinden hemen sonra, Plovdifteki Tütün İşçileri Birliği Merkez İdaresinden Ivan Konaref buraya erişti. O, grevin doğru yönetilmesi ve tütün işçilerinin isteklerinin gerçekleştirilmesi hususunda yardıma geliyordu.

Aynı günlerde Haskovoda tütün depolarında işliyen tütün işçilerinin grevi de başladı. O zaman Haskovoya grevci tütün işçilerine yardımcı olarak, Bulgaristanda Tütün İşçileri Birliği sekreteri Stefan Kiracief gelmişti. O, Kırcalideki grevle ilgili Ivan Konarefi ve Dimitir İliefi Haskovoya müşavereye çağırırdı.

Bütün kasaba ayaktaydı. Devlet, belediye ve özel müesseselerdeki işçi ve memurlar grevcileri tutuyordu. Bütün halk, gizli ve aşikâr grevcilere yardımda bulunuyordu. Bundan başka, Tütün İşçileri Birliğinden para yardımı almıştık. Bu yardımı ihtiyaç içinde kıvrananlara dağıttık. İşçiler arasında görülmemiş bir birlik vardı. Greve hiyanet eden bir tek işçi yoktu. Polisin baskısına rağmen, grev komitesi Hüsnu'nun evinde gece gizli oturuma toplanıyordu. Oturumlar başlayınca muhafız koyuyorduk. Eğer polis saldırırsa, ona karşı koymağa ve ağır darbe indirmeye kararlı idik. Görüşmelerde bulunduğumuz zamanlar Hüsnu'nun eşi nöbet bekliyordu. Parti teşkilâtının sekreteri Stanço Kirçef ve bütün parti komitesi üyeleri Grebenarof, Kristü Sankof ve Mirço Spasof gibi tütün sermayesi mümessilleriyle bağlantıları olan arkadaşlar, daima tetikte duruyorlardı. Gizli haber alma servisimiz çok iyi işliyordu. Tütün sermayecilerinin neler düşündüklerini, neler

yapmak istediklerini, polisin parti yönetmenliğine, grevci işçilere ve grev komitesine karşı gizli, tertiplerini hep biliyorduk. Grev hemen bir ay kadar sürdü. Tütün sermayecileri, işçilerin toptan davranışları karşısında boyun eğmek zorunda kaldılar. Bir sıra ekonomi, siyasi isteklerle beraber, tütün işçilerinin azli, depo sahiplerinin onlara karşı tutumu v. s. gibi meseleler tekmlil veya kısmi olarak halledilmişti.

Hemen hepsi Türk olan erkek ve kadın işçiler işe büyük neşeyle geldiler. Hüsnu'lerin her ikisi de Partiye üye alınıp, Türk ahali arasında çalışmaya başladılar. Ivan Konarefe, Tütün İşçileri Birliği Merkez İdaresi önünde okuduğu rapordan sonra, Kırcali bölgesinde Tütün İşçileri Birliğinin ilerde daha da kuvvetlenmesi için yardımda bulunulması görevi verildi. Georgi Dimitrof yoldaş sekreteri Nikolây Gramovskinin aracılığıyla Dimitir İliyefi Sofyaya çağırırdı. İliyef ona grev sonucu elde edilen başarılar hakkında bilgi verdi. Ondan ilerideki teşkilât ve savaş hakkında talimat aldı.

Tütün işçileri grevinden sonra, bu önemli sınır bölgesinde işçi harekâtından konuşulmaya başlandı. Haskovo Sancak Parti Komitesi, Kırcali parti komitesiyle — o, Haskovo parti sancağına bağlıydı—daha sıkı bağlantı kurarak, Kırcali sancağında emekçilerin politik, ekonomik savaşlarının genişlemesi ve kuvvetlenmesi için çok çalışıyordu.

Partinin Kırcalide etkisi artıyordu.

Günden güne tütün işçileri ve diğer işçi ve emekçiler arasında hareketin genişlemesi, parti teşkilâtına kuvvet kazandırıyor. Komünistler bütün emekçiler arasında otorite ve prestij kazandıkları gibi, düşmanlar tarafından da sayılmaya başladılar. Partimiz Kırcalide ilk olarak gençleri ve kadınları teşkilâtlandırmaya, burda sendika hareketiyle birlikte kooperatif hareketi kurmaya başladı. Parti teşkilâtımız 1922 de bütün gücüyle savaşarak Bir Mayısın açık ve umum olarak kutlanmasını teşkilâtlandırdı. Bu, uzak ve o zamanki burjuva idaresinin daima idarenin güvendiği bir bölgede ilk defa yapılıyordu.

Arda nehrine yakın Kırcali dolaylarında, parti tarafından teşkilâtlandırılan 1 Mayıs mitinginde parti üyelerinden başka, partisiz emekçiler de hazır bulundular. Partimizin bu açık davranışı, iktidarın en haysiyetsiz adamlarıyla idare ettiği bu bölgede yerli polis ve Sofya idarecileri-

ını küplere bindirdi. Kırcali kaymakamının bir isteğiyle, o zamanki Drujbaş hükümetinin adliye bakanı Petir Yanev derhal telgrafla Dimitir Iliefi 1 Mayıs mitingine faal olarak katıldığından dolayı işten attı. Ozamanki, kendini unutmüş idareciler için bu, idareye karşı büyük bir tahrikçilik ve işitilmedik bir „suç“ sayılırdı. Onların „emin bölgesinde“ idarenin zorbalığına karşı komünist partisinin Bir mayıs mitingi yapması ve hele de Türk ahalisini müdafaası onları hepten köpürtmüştü. Partimize sempatici olan ahali elbette ki, onların başıboş taşkınlıklarından ürkmeydi.

Dimitir Ilief azledildikten sonra tutuklanarak kaza hapisanesine atıldı. Parti komitesine bütün depolarındaki işçilerin, Rodop tarafındaki zorbacılığa son vermek, sermayecilerin ve idarecilerin sömürücülüğünü bertaraf etmek şartlarını yaratmak için savaşa hız vereceklerini ve bütün Türk ahalisini seferber edeceklerini büyük bir heyecanla belirttiklerine dair birçok haber geliyordu. Terör öyle bir hal almıştı ki, Haskovo sancak parti konferansında bu meselenin müzakere edilip bazı kararlar alınması gerekti. „Kırcali tepkisinin“ alevlendiği bir devrede, 1922 Mayısında Kırcali parti teşkilâtının hesapverme toplantısına Stanço Kirçef hastalığı yüzünden sekreterlik görevinden serbest bırakılmasını rica etti. Onun yerine sekreter olarak Dimitir Ilief seçildi. Haskovo Sancak Parti Komitesinin konferansında Asen Vapsarof, Stefan Dimof, Todor Kiryakof, Dobri Terpeşef, Stayko Şteref, Dimitir Ilief v. s. kimseler hazır bulundular. Çok hararetle müzakerelerden sonra, oy birliği ile parti teşkilâtı tarafından Kırcali sancağında gericilerin ve idareci çevrelerin hareketlerine karşı koyma kararı alındı. Bundan sonra, parti idare heyetimiz, Kırcalide yerli burjuva partileri içinde, aynı zamanda Kırcali polis dairesinde ve bura garnizonu ve sınır bölgesi askeri karargâhında özel gizli haber alma servisleri teşkilâtlandırdı.

Burda Samokof kasabasından Petir Esofun parlak adını anmak lazımdır. Bu zat Kırcali sancak mahkemesi hakim adayı olarak düşman arasında çalışan gizli haber servisini yönetiyordu. İyi teşkilâtlandırılmış haber servisi sayesinde pazar yapıldığı bir cuma günü, kasabanın merkez meydanlığında ilk açık mitingimizi yapmayı başardık. Parti idaresinin dileği üzerine Parti Merkez Komitesi mitinge konuşmak üzere Şumen bölgesi mebusu, sabık öğ-

retmen, Hüsnü Fuadı gönderdi. Mitingi güzel teşkilâtlandırdık. Kırcali bölgesinin Türk ahali tarihinde böyle bir mitingte sefte Türk mebus ve komünisti konuşacaktı!

Bu büsbütün yeni ve beklenmedik bir şeydi. Kasaba ve sancaktan pazar kurulan meydanlığa ve cami dolaylarına binlerce erkek ve kadın Türk geldi. Polis bu açık ve cesurane hareketten ürkmüştü. Vali ve kaza kaymakamı, gibi haysiyetsiz tipler, Türk ahali arasında kan dökmekten çekiniyorlardı. Gizli haber servisimizden Petir Esof, Kırcali sivil ve askeri idarecileri arasında gerçekten telâş olduğunu, mitinge yalnız polis değil de, bir askeri bölüğün de muhafızlık yapacağını bildirdi. Bu bizim başarımızdı. Mitingte „asayiş“ koruyacak olan askeri muhafızlardan birkaç grup Petir Esof, yani parti teşkilâtı tarafından tayin edilmişti. Kırcali garnizonundan bize sempatici olan veya doğrudan doğruya bizi destekliyen askerler seçilmişti. Mitingin açılışından sonra, merkezi meydanlıkta iki katlı bir binanın balkonundan Hüsnü Fuad hararetle konuşmasına başladı. Bu sırada Dimitir Ilief hem mitingi idare ediyor, hem de birkaç çift askeri muhafızla göz bağlantısı halindeydi.

İşte böylelikle binlerce Türk, Partimizin Rodoplarda Türk ahalisinin hayatını iyileştirmekle ilgili seferber edici programını dinlemeye muvaffak oldu. Hüsnü Fuad, Rodoplarda ve Arda havalisinde yaşayan ahalinin açlığa mahkûm edilmesini Partinin tel'in ettiğini açıklıyarak, idareden bu ahalinin yalnız kuru mısır yemekten kurtulması için geçim ve sağlık şartlarını iyileştirmesini istedi. Hüsnü Fuad konuşmasında, Kırcalinin merkezi olduğu Rodoplarda sanayinin geliştirilmesi ve bu suretle burâ ahalinin hayat seviyesinin yükselmesi hususunda Partimizin programını açıkladı.

Yapılan bu mitinkte partimiz, Türk ahali arasında siyasi nüfuzunu çok arttırdı. Parti teşkilâtı, Haskovo sancak parti komitesinin yardımı ile, Türk ahali arasında her gün artmakta olan siyasi nüfuzunu teşkilât yönünden de pekinleştirme işine koyuldu.

Parti Merkez Komitesi ve Haskovo Sancak Komitesi tarafından o zaman Mastanlı sancağı olan, şimdiki Kırcali sancağına parti teşkilâtçısı olarak Dimitir Ilief tayin edilmişti. Sancak merkezi Mastanlı olmasına rağmen, burada öyle elverişli binalar olmadığından, bakanlığın sancağa ait daireleri Kırcaliye yerleştirildi ve burası sancak

merkezi halini aldı.

1922 de parti teşkilâtı, devamlı hazırlıktan sonra. Kırçalide „Karl Libkneht“ adında devrimci gençlik teşkilâtını kurdu. „Karl Libkneht“ komünist gençlik cemiyetinin resmen teşkili ilginçti. Parti komitesinin teşebbüsüyle bir kurucu gençlik toplantısı tertiplendi. Fakat polisler bizim açık faaliyetlerimizi izlediğinden, parti komitesi Mirço Spasofa özel muhafız ekibi meydana getirmesini havale etti. Böylece geç vakitler yıldızlı Kırçalı seması ve ayışığının altında, polislerin gözlerinden uzak, 41 kadar Bulgar ve Türk Kırçalı genci çok canlı ve savaşçı bir toplantı yaptı. Dimitir İliefin kısa ve hararetli konuşmasından sonra, Kırçalide ilk devrimci gençlik teşkilâtının sağlam temelleri atıldı. Cemiyetin idare heyetine ve sekreter olarak, Kırçalı gençlerinin sevgilisi Mirço (Vlademir) Spasof seçildi. Parti teşkilâtı, komite üyesi Spasof vasıtasıyla bu gençlik cemiyetini siyasi bakımdan yönetiyordu.

Bundan sonra, gençlik arasında aralıksız maarif ve teşkilât işleri yürütülmeye başladı. Bir fakir ailede büyüüp yetişen Mirço şiddetli devrimci atılımları yapıyordu. O, istismarcılardan son derece nefret ediyordu. Bu sınıf nefretini „Karl Libkneht“ komünist gençlik cemiyeti üyeleri arasına yaydı. Azimli ve cesur Stanço Kırçev her gün Mirço'ya yardımında bulunuyordu. Parti komitesinin bir üyesi, dürüst ve partiye candan sadık olan Svetana Saçeva arkadaşım da gençliğin savaşçı ruhta yetişmesine büyük hizmetleri dokundu. Kırçalı gençleri arasında Bulgar Komünist Partisinden başka hiç bir siyasi partinin kendi savaşı teşkilâtı yoktu.

Parti teşkilâtı, meslek birliklerinin gelişmeleri için, çok gayret sarfetti. Tütün işçileri sendika teşkilâtlarından başka, devlet ve belediye dairelerinde çalışan memurların üye olduğu genel meslekler birliği teşkilâtımız da vardı.

Parti komitesinin önemli bir faaliyeti de, partinin Merkez Komitesi tarafından, Kosta Yankofun redaktörlüğüyle çıkarılan „Narodna Armıya“ gazetesiydi. Ortak çalışmaları. Kosta Yankofun Dimitir İliefle sıkça karşılaşmalarında, Kırçalı garnizonunda bulunan askerler arasında Partinin nüfuzunu kuvvetlendirmek için pratik tedbirler görülmüştü. „Narodna Armıya“ gazetesini muhabirimiz, bize Kırçalı garnizonundaki askerlerin hayat ve savaşları hakkında haberler gönderiyordu.

O zamanlarda Kırçalı devlet ve belediye dairelerinde

kendi veya babaları memur bulunan bir grup anarşist genç, bize karşı cephe almıştı. Bu siyasi yönden aldatılmış veya haymana gençlerden müteşekkil bir cani şayka grubu idi. Tayfanın elebaşısı, sonraları babası Kırçalı sancak hakimliğine savcı tayin edilen Tutef adında biriydi. Bizim kitlevi-siyasi başarılarımıza ve partinin emekçiler arasındaki nüfuzunun artmasına içerleyen bu anarşist, soysuzlaşan aydın, külhanbey, sarhoş ve haylaz grubu bir takım cinayetler teşkilâtlandırıyordu. Meselâ parti komitesine ve komünist gençlik cemiyetinin idare heyetine, anarşistlerin parti teşkilâtımızın yönetmenleri Dimitir İliefi, Stanço Kırçevi ve Mirço Spasofu öldürmek kararını aldıkları, hiç ardi kesilmeden bildiriliyordu. Bu bando herhangi birini öldürmeye muvaffak olamadı. Çünkü onun 7—8 kadar üyesi cinayetçi tipler olarak meydana çıkarıldı. Onların, Kırçalı emekçi gençleri ve kamu oyu tarafından takbih edilmeleri „Karl Libkneht“ komünist gençlik cemiyetini daha da kuvvetlendirdi ve gençler arasında siyasi nüfuzunu genişletip yönetici rolünü arttırmak ve teşkilâtını genişletmek için yol açtı.

Şüphesiz, Rodoplarda, bizim Halk Cumhuriyetimizin zengin bir bölgesi olan bu diyardaki şimdikiye dek ulaşılan başarılarla, sosyalizmin kültürel ve ekonomi temelini kuruculuğunda, ekonomi alanda olumlu değişikliklerde, Partinin o zamanki ve 9 Eylül 1944 e kadar savaşlarının az rolü yoktur. Partinin, o ağır devredeki yigıtçe savaşları öğrenilerek, şimdiki Kırçalı kurucularının ileri atılımı için bir örnek teşkil etmesi temenni edilir.

Dimitir İlief

ARALARINDA HAIN YOKTU

1923 yılı Eylül ayaklanması, haziran ayaklanmasından sonra yapıldı. Önce Parti hata yaptı. Ona Komünist Enternasyonal müdahale etti. Kolarof gelerek hatanın düzeltilmesine yardım etti. Onun Merkez Komitesi üyelerinin, hatıralarını görebilmeleri için çetin bir savaş yürütmesi gerekti. O, sonu sonunda bunu başardı. 1923 yılı 23 Eylülünde yeni bir ayaklanmanın teşkilâtlandırılması kararlaştırıldı. Sonucu biliyorsunuzdur. Bizim tarafta Haskovo, Maritsa kasabaları dolaylarında, Çernokolevo ve diğer

köylerde ayaklanmalar oldu. Buralardaki Türkler de katıldılar bu ayaklanmaya.

Eylül ayaklanmasının bastırılmasından sonra, arka- daşlardan bir çokları illegal çalışmaya başladılar. Aralarında, Haskovoda 9 km mesafede olan Voyvodovo köyünden Radi Delef de vardı. Komsomolcu olan Radi Delef Trakya çetelerine katılmış ve ondan sonra uzun süre illegal kalmıştır. Bir zamanlar o Edirneye kaçtı. Türk makamları onu iade ettiler. Kendi köyü olan Voyvodovoda uzun zaman Türk evlerinde gizlendi.

Biraderi Delço Delef te kovulduktan sonra çeteye katıldı. Onunla oldukça ilginç kavgalarımız vardır. O içkiye pek düşküdü. Bir gün öyle çok içmişti ki, bağırıp çığırmağa başladı. Ağabeyi voyvoda olmasaydı, onu kurşuna dizecektik. Elinden silâhı alıp bıraktık. Dışarıya çıkarak hırsızların baskınına uğramış gibi bağırmağa başladı. Ondan sonra sustu. Onu da Türkler gizliyordu.

Kılânet çalan bir Türk vardı. Adı Veyseidi. Daha biri vardı. Fakat en aktifi İbrahimdi. Yoldan yorgun argın döndüğümüzde, Türkler bizi karşılarlar, etrafımızı sararlar, bizi şenlendirirlerdi. Kapı önlerini kollar ve gözetlerlerdi. Tâ Haskovoya kadar gidip tehlike olup olmadığını öğrenirlerdi.

Şurası ilginçti ki köye yaklaşıncı, âdeta kendi hür toprağımıza ayak basıyorduk. Bu sanki XVIII yüzyıldan kalma bir geleneği andırıyordu. XVIII yüzyılda buralarda Ami ağa adında biri belirmiş. O da Paşaköye geliyormuş. Lâkin biz Sultan askerlerinden değil de, Bulgar faşistlerinden gizleniyorduk. Ne ilginç isabettir ki, o da aynı köye sık uğruyor ve Krivo pole, Karaiyan ve Pehlivan Kuzo köylerinde yaşayan Bulgarlarla işbirliği yapıyormuş. Bizim de Krivo pole köyü ile irtibatımız vardı. Bu 1924 te idi ve 1925 yılında hudut dışına çıkana kadar devam etti.

Krivo pole köyünde Manahille bağlantı kurmuştuk. Hattâ, orada belediyenin bütün işlerini yönetiyorduk. Muhtarları biz tayin ediyor ve azlediyorduk. Buralardaki insanların kaderini tayin ediyor sanıyorduk. Meselâ Svilengrat kazası Belitsa köyünü hatırlıyorum. Buraya hiç sakinmadan gündüz gidiyorduk. Bütün köy bizi tanıyordu.

Voyvodovo köyünün birkaç km doğusunda bulunan manastırda Haskovo garnizonuyla çarpıştık. İşte baki bu nasıl oldu. Söylediğim gibi, buralarda serbest dolaşıyorduk. Buna böyle alışmıştık. Her ne de olsa, korunma ted-

birleri alınırdı tabii. Lâkin başımıza belâyı burada çeşme yapmakta olan diğer köylüler getirdi. Bir gün onlar bizi görmüşler ve derhal Haskovoya gidip haber vermişler. Biz onlardan bir şey şüphelenmemiştik. Bir ara adamlarımızdan bir oğulla baba yanımıza gelerek, köye asker geldiğini ve bize doğru yöneldiklerini söyleyip bizi uyardılar. Ama bu esnada evin etrafı sarıldı. İçeride 20—25 dolayındaydık. Baktık, pencerelerden atıyorlar. Mutlaka buradan çıkmalıydık. Radi ile evin önündeki sayvanta atladık ve bize doğru ilerliyenlerin üzerine ateş açtık. Onları temizleyip kaçtık. Sonra eve bomba atmaya başladılar. Radi İliev evin içindekilere çıkmalarını emretti. Askerler kalabalığı görünce ellerini kaldırdılar, onları derhal yakaladık. Dürbünlerini, silâhlarını, tüfeklerini aldık. Lubimetsli Vali Kerpikofa bir mektup yazdık. O Besarabiye'nin bir semtinden olup, burada hudut subayı olarak kalmış. Şayet halka eziyet etmeye devam ederse, onu da ötekileri gibi temizliyeceğimizi bildirdik. Bu esnada burada daha asker bulunduğu anlaşıldı. Malevo köyünden yana bir tabur asker ilerliyordu. Taburun tamı 150 idi. Fakat onlar 100 kadardı. Biz ise 25 kişiydik. Onlarla çarpışmaya koyulduk ve birkaçını öldürdük. Burada, poruçuk Stoyanof vurulup öldü. Daha fazla direnmediler. O zaman biz onları muhasaraya aldık. Yağmur yağdığından yerde çamur vardı. Yan taraflara 2 atlı koyduk. Aşağı tarafa bakıyorum, öte yandan daha asker geliyor. Ben bu atın birindeydim, ateş açmalarından önce, onlara şapkamı salladım. Onları şaşırtmak istiyorduk. Bizden biri yaralanmıştı. Uzaklaşarak nehre doğru gitmişti. Askerler benim işaret ettiğim tarafa yöneldi. Bizden yana olan yer temiz kalyordu. Yaralı olan arkadaş 1925 yılının başında, Harmanlı kazasına bağlı Navasen köyünde öldü. Onu 1924 yılının Kasım ayı sonunda, Aralık ayının başında yaralamışlardı.

Yalnız Voyvodovo köyü Türkleriyle değil, Kırçaliye doğru Haskovo ilçelerinin ardında Dupkata köyündeki Türklerle de bağlantılarımız vardı. Köy dağılık: şurada iki-üç ev, daha ötede üç-dört ev vardı. Meskün olan yerin nereye kadar uzandığı ormanın nereden başladığı belli değildi. Köyün dolayındaki en küçük kıvıldaşımız Türkler tarafından biliniyordu. Fakat onlar bizi hiçbir zaman ele vermediler. Bilâkis, onlarla en emin bağlantılarımız vardı. Biz Dupkata köyünde okadar emniyettedik ki, gündüzleri saklanmadan orman içinde rahatça geziniyorduk.

Bir gün askerler bizi izlemeye geldiler. Baştan askerlerin ne maksatla geldikleri belli olmuyordu. İki Türkün hizmetlerinden faydalanarak, onların maksatlarını öğrenmek istedik. Bu iki Türk şöyle yaptılar: biri askerlerin yanına giderek lâkırtıyla onları oyaladı. Lâkırtılar okadar çekici idi ki, onlar tüfeklerini bir yana bıraktılar. Bu durumdan faydalanan öteki Türk, tüfekleri topladı ve getirip bize verdi. Tüfeklerinin yok olduğunu gören zavallı askerler çok korktular. Fakat bunun nasıl olduğuna hiç birinin aklı ermedi. Şimdi bu azimli, cesur Türklerin adlarını hatırlıyamıyorum. Yalnız birini hatırlar gibiyim, galiba Osmandı.

Dupka köyü vakasının benzeri Novakovo köyünde de oldu. Burda islâm dinine mensup Bulgarlarla (pomaklarla) temaslarımız vardı. Onlardan kuzu satın alıyorduk. İhtiyacımız olan bazı şeyleri bize bulup veriyorlardı. Onlar da bizi hiçbir zaman ele vermediler. Sgovorcu idarecilerle karşı savaşımızda pomaklar ve Türkler bizi sağlam himaye ettiler.

Bizim en iyi yataklarımızdan İbrahim'in felâketi acıklı oldu. İbrahim onu arayıp çağırmadan kendi isteğiyle yanımıza sıkça gelirdi. Beni arayıp sorardı. Şterü deyemediğinden bana sadece İşter derdi. O, bütün çeteye bağlanmıştı, ama evveleri tanışık olduğumuzdan bana karşı özel bir sempatisi vardı. Formal olarak bir parti üyesi olmamasına rağmen, İbrahim çok cesur ve çok namuslu bir adam, hakiki bir komünistti. 1924—1925 yıllarında çeteye paha biçilmez hizmetlerde bulundu. 1925 suikastından sonra Haskovo polis karakolunda kendini bir kahraman gibi tuttu ve kahramanca da öldü. Büsbütün ezilmişti. Çünkü bizim hakkımızda bir tek söz söylememişti. Ona sormuşlar:

— Eşkiyalar nerededirler?

O ise hep aynı şekilde karşılık veriyormuş:

— Eşkiyaların hiç birini tanımıyorum.

Yeniden sövüyor ve yeniden soruyorlarmış. Dayanıklı adam aynı şeyleri söylüyormuş:

— Eşkiyaların hiç birini tanımıyorum.

Sonuna kadar böyle gitmiş.

Sliven kazası tarafından bir Mustafa vardı. O, Sovyetler Birliğinde siyasi mülteci idi. Onunla Komünist üniversitesinde talebe idik. Bilmem, acaba karısı hâlâ sağ mıdır. Lâkin bugüne kadar Sovyetler Birliğinde yaşayan bir kızı ve bir de çocuğu olduğunu biliyorum. Edirne'de Faik adın-

da biri vardı. O, Partinin sempalizanı ve müttefiği idi... Bizim aracılığımızla Sovyetler Birliğine kaçtı ve Doğu milletleri üniversitesinde okudu. Kırcalı ve Haskovo tütün işçilerinden de aynı intibalarım var. Onlar grevleri destekliyorlardı. Depoları terkederek, köylerine gidiyorlar; grev şona erince yine dönüyorlardı. Aralarında greve hiyanet eden ve hainler yoktu. Kapitalistlere karşı savaşta Türkler dayanıklı ve birlik halindeydiler. Bu ise idarecileri canavarlaştırıyordu. Bir kere Türk oldukları için, bundan sonra da bizim nüfuzumuz altına girdikleri için onlara iki kat daha fazla eza cefa yapıyorlardı.

Şterü Atanasof

POP ANDREY İLE OMUZ OMUZA

1915 — 1916 da Plevende talebe idim. Babamdan şöyle bir telgraf aldım: „Gel, askere gidiyorum.“

Ben de, aynı ana sinesinden koparılmış bir çocuk gibi, öğrenimden ayrılmıştım. Ailemizin reisi oldum. Bir erkek kardeş, dört te kız kardeşim vardı. Harb alevlendi. Zor almına çarptırmak, dayak, yaralılar, hastalıklar ve açlık... Komiser Ginko Konof, faytonla yaralıları gardan hastaneye götürürken geciktirdiğimden ötürü beni dövdü. Âdeta kudurmuş gibiydi. Georgi Krıstef ve Nazarço denen kimseler, zorla aldıkları 3 atın bedelini ödemediler. Onlara karşı direndim. Beni dövdürttüler. Komiserlikte de dayak yedim. Çünkü daha az şeker almamın bizi II den, III cü kategoriye indirdiklerinden dolayı memnuniyetsizliğimi belirttim. Kapitan Rangelof ise, onu Trifonovo köyüne faytonla götürdüğüm zaman, Türkü söylemediğimden dolayı beni tokatladi. Bütün bunlar beni BKP programına doğru itti.

1921 — 1923 e kadar Lopusnada işledim. Artık kom-somola girmiştim. Yönetmen Seko Antof idi. Maarif ve kültür işlerini çok beyeniyordum. Âdeta uçuyordum. Artık üniformalıyım: sandallar, siyah pantolon, kırmızı bir blüz, kara kordon, kara boyunbağı ve kara kostüm. İş fanilâm kırmızı ve göğüs hizasında orak ve çekiç emblemi. 1923 te Dokuz Haziran devrimi yapıldı. Parti tarafsız kaldı. Ben çiftçi kardeşlere yardım etmek istedim. Fakat beni „evsiz“, delikanlı olduğum için „ayaklanma ve harb“ istemekle suçladılar. Çok geçmeden Parti hatasını sezdi. Aşağıdan „dayatma“ ve „yukardan düzeltme“ ile şanlı 23 Eylül 1923

tarihi geldi. Bombalar yapıp söğütlüklerde denemeler yapıyorduk. Parti teşkilâtı otomatik bir tüfek edindi. Ben bir asker bıçağı bir de altıpatlar (tabanca) elde ettim. Diğer arkadaşlar da kim ne bulabildiyse. 23 Eylül akşamı her yerden meydanlığa ihtilâlciler gelmeye başladı. Georgi Damânof arkadaş ihtilâlin önemi hakkında konuştu. „Halkımızın durumunu iyileştirme uğrunda ve mutluluğu için bu büyük davaya başlıyoruz. Burjuvadan hiç bir kimse insaf beklememeli, onun kalbi taştandır. . .“ Bundan sonra her-kese vazifeler tahsis edildi. Koço Timofa ve bana Elovitsa köyüne gitmek düştü. Köyün alt yanında bizi 50 kadar arkadaş bekliyordu. Onlarla birlikte köye girerek, işçi köylü idaresi ilân ettik. Sonra Lopusnaya doğru yürüdük. Buraya Ogosta nehri havzası köylerinden 1000 ihtilâlcî toplanmıştı. Georgi Damyanof ve Aleksandır Ivanof arkadaşların yöneticiliğiyle ünlü Lopusna müfrezesi teşkil edildi. Bu müfreze bir çığ gibi Mihaylovgrada doğru süzüldü ve gitkiçe büyüdü, heybetli oldu. Satuçino köyünden 4 kadın da katıldı. Mihaylovgrada doğru giden müfreze 2000 ihtilâlciden ibaretti. Bayırı dolaştık „ura“ sesleriyle kasabaya hücum ettik. Vratsa garnizonuyla karşılaştık. Fakat askerler kurşunlarını başlıca havaya sıkıyorlardı. Çünkü onların bir çoğu halk evlâdiydi. Ganimet olarak: 1 top, 4 mitralyoz, ve 80 tüfek aldık. Georgi Damyanof bizi yüz yüze iki sıraya dizdi. Şu kısaca tenbihlerde bulundu: „Hiç bir kimse halkın mal ve namusuna dokunmamalıdır. Zira ihtilâl mahkemesi önünde hesap verecektir!“ İlk ihtilâlcilerin baş karargâhı ile kaza idaresi arasında irtibatı sağlıyordum. Burda Asen Grekof ve Mito Verenişki de bulunuyorlardı. Onlar bana ihtilâlcilerin arabasına benzin sağlama-mı havale ettiler. Sonra da pop Andreyin lokomotifine kömür hazırlamamı istediler. Pop Andrey müthiş kuvvetliydi. Cepane sandıklarını aktarırken, biz birkaç kişi bir sandığı taşıyor, o ise başlı başına sandığı alıp götürüyordu. Kömürü tuğla işletmelerinden arabayla topluyorduk. Arabacıların arasında İbrahim Memedof (Kara) da vardı.

Mihaylovgrat kasabasından Türklerin hepsi ihtilâlcilere, elinden gelen, yardımda bulunuyorlardı. Birçokları işliklere girerek, ihtilâlcilere ayakkabı ve elbise hazırlıyorlardı. Adil Ahmedof ve Nail Mustanof kunduracı işletmesinde çalışmaya başladılar. Hattâ İmam Hüseyin de oğulları Osman, Mustafa ve İbrahimle katıldı. Yalnız Abdür-rahman Hamidof katılmıyordu. Bu milyoner oğlu Ahmetle

kendi sınıfını arkalıyordu.

24 Eylül akşamı Mihaylovgrada Georgi Dimitrof ile Vasil Kolarof arkadaşlar geldiler. Krivodol, Lom, Petrohan ve Prevala cepheleriyle irtibat kurdular. Baş karargâha postacılar geliyor, telgraflar kabul ediliyordu. Ben baş karargâha erzak taşıyordum. Georgi Dimitrof ve Vasil Kolarof arkadaşların geldikleri haberi, ihtilâlcileri heyecanlandırıp şevke getirdi. İsyancılar 5000 kişiden ibaret heybetli bir köylü ordusuydu. Hepsî şevkli, nereye ve niçin gittiklerini biliyorlardı. Lâkin bu köylü ordusunun silâhı yetersiz, zayıf olduğundan, muntazam askerlerin baskılarına dayanamadı. Galip Eyubof, Georgi Dimitrof ve Vasil Kolarof arkadaşları bir faytonla Yugoslav hududuna kadar götürdü. Ben İvan Andreef tarafından geriliyen ihtilâlcilere hududa doğru yol göstermek için „Jaravitsa“ denen yerde nöbette bırakıldım. Nöbetimde geç vakte kadar kaldım. Son olarak Stoyan Halof geldi. Mısırlıklar için den 200 metre geri çekildik. Dört demet mısır sapını yorgan yerine üzerimize koyarak yattık. Yenilgeye uğradığımızdan dilsiz gibi olmuştuk.

— Ben, bağa kadar varsam, kurtulmuş olacağım! — diyor Stoyan ve aşağı doğru bakıyordu. Mihaylovgrattan yana bağlıklar vardı.

Ben ise yukarı, hudut ötesine bakıyor ve o tarafa yöneliyordum. Gornosеровski köprüsü üstünde bizimkilere rastladım. Onlar beni silâhsızlandırdı ve nereye istersem oraya gitmemi, fakat yoldan yürümekten kaçınmamı, zira vranğelistlerin bulunduğunu söylediler. Lopusnaya doğru yürümeye devam ettim. Orada Seko Antofu buldum. Ona beâberce kaçmamız için ricada bulunduğum zaman:

— Onlar bize bir şey yapmıyor, yalnız elebaşılarını cezalıyorlar, dedi.

— Onu dinledim, mülteci olmadım. Lopusnalı çiftçi Seko Jekof:

— Sen askerlerden kurtuldun, ama köylüler seni öldürecekler, dedi.

O zaman kırmızı fanilâm ve bütün bagajım içinde olan çuvalımı omuzuma vurarak, Mihaylovgrada doğru gerisin geriye yollandım. Jivovtsiden geçerken düşmana, Koço Çerniya rastgeldim.

— Tutunuz, dedi, şu mitralyozcuları çeviren Türkü.

— Bırakınız onu, dedi belediye başkanı, görmüyor musunuz, salhaneye kendi gidiyor!

Ve burdan da kurtuldum.

Mihaylovgrat semtine „Boğaz“ denen bir yere askerler çömelmiş kurt gibi bakıyorlardı. Benim başımda bir fes vardı. Türkler beni durdurup benimle Türkçe konuşuyorlardı. Ben onları aldattım:

— Yakınlarımı görmeye geliyorum, diyerek güya bir şey bilmezmişim gibi davrandım.

Onlar bana:

— Emir çok sıkıdır. Kimi yakalarsak komutanlığa teslim etmemiz lâzımdır. Fakat sen bizimsin, eğri yoldan, doğru evine! dediler.

Böylece kurtuldum. Bundan sonra illegal yaşadım. Parti için ağır günler başladı. Binlerce ölü. Hapislere, kışlalara ve şileplere isyancıları tıktılar. Binlercesi sınır dışına kaçtılar. Parti benim gibi zayıf göğüslülere dayanarak yeniden kuvvet topladı ve 1944 te burjuva faşizmine ağır darbeyi vurarak, esaretin zincirlerini kırdı ve proleterleri susadığı hürriyete kavuşturdu.

Mahmut Mustafaof

MUCADELE KURBANI BABA VE OĞUL

Her ikisi de eski Ferdinand (şimdi Mihaylovgrat) kasabasında doğdular. Babanın adı İsmail, oğlunun ise Tevfik. Bekir oğlu ailesindendiler. Baba berber, oğlu ise ayakkabıcı. Baba 1919 yılından bu yana Partiye, oğlu ise Çiftçi Birliğine üyeydi. Babanın berber dükkânı ilerici Türklerin „buluşma“ yeri idi. Onlar buraya gelerek katlanmasa güç fakirlik ve siyaset hakkında aralarında konuşurlardı. Bu dostların arasında parti üyeleri, 1923 ihtilâli savaşıları, İbrahim Osmancıkof, Mesut Zeynilof, eylülcü, 1927 den beri parti üyesi, 1933 te belediye azası, kampa yollanmış, 1944 te ise „Hristo Mihaylof“ müfrezesine yataklık etmişler Mehmet (Meçi) Terzi İbrahimof vardı. İsmailin berber dükkânına sıkça uğrayanlardan Ahmet İbrahimof 1923 te ihtilâlcilerle kolunda arabacılık yapmış. Mehmet Babışef ve diğerleri siyasi bakımdan İsmail Bekirofün dükkânında yetişmişlerdi.

Bekirofün hayatının savaşı devresi, partiye üye olarak Ferdinandta belediye azası seçildiği 1919 da başladı. Çağdaşları onun legal mücadelelerinden hayranlıkla söz ederler. Kasabadaki fakirliğe, kapitalistlere ve idarecilere karşı yılmadan, yığıtçesine mücadele eden bu adamı ya-

dederler. O, oğlu Tevfikle beraber silâhlanarak menfur kapitalizmin alaşağı edilmesi için savaşa katılmıştır. İhtilâlin bozguna uğratılmasından sonra, Bekiroğulları, Tsankof eşkiyalarının pençesine düşerek onların ağır eziltmelerine maruz kaldılar. Ama ruhan düşmedi, „suçları“ için diz çökerek af dilemediler. Onların bu hali cellâtları küplere bindirdi. Gözü önünde bütün eşyaları elverini atese verdiler. Fakat halk ihtilâlini kana boyayanlar, bununla yetinmedi. Bir gece, bir karanlık uğursuz gece, baba ve oğlu elleri arkaya bağlı olarak, gara doğru kurşuna dizmeye götürdüler. Tevfik ilk kurşunlardan yere yuvarlanmış, baba ise yalnız yaralanmıştı. Cellâtlar onu bu kadarla bırakacaklar mıydı. Küçük bir umut, lâkin boşuna. Ateşten sonra katiller kurbanlarının cesetlerini tetkik ederken „Türkün“ ölmediğini sezmişler ve hemen tırnakop ve küreklerle vurarak öldürmüşler.

Babalara böyle canice öldürüldükten sonra, beş çocuk babasız ve evsiz kalmışlardı. Sonra da anasız; çünkü İsmailin karısı idareciler tarafından tutuklanıp 4 yıl hapse mahkûm edilmişti.

İşte baba ve oğlun, Bekiroğullarının kısaca biyografileri budur. Evet kısaca, ama bu kısa biyografi yılların geçmesiyle silinemeyecek ve minnettar kuşaklar tarafından unutulmıyacak kadar kuvvetlidir.

*Nikola Popof
Enver Bekirof*

KOMÜNİSTLERİN ORTAĞI

O benden oldukça yaşlıdır. Fakat bir mahalledeyiz ve uzun zamandan beri tanışırız. 1923 ihtilâlinde önce BÇHB nin aktif bir üyesiydi. Türklerden ikisi, o ve komünist İsmail Bekirof siyasetle meşgul oluyorlardı. Babışef mütadil çiftçilerdendi. Çiftçiler idareye gelince Bekirof, onları komünistlere karşı her hangi bir düşüncesiz hareketten alıkoymuyordu. Bizim müşavirlerimizden Tseko Todorofun düşüncelerini paylaşır ve ikisi her zaman anlaşılırdı. 1922 de bizim kulübe yapılan saldırıdan dolayı, Mehmet herkesin yanında çiftçilerin bu türlü davranışlarını takbih ediyordu.

— Kime karşı ayaklanıyoruz, fakirlere karşı mı? Çor-

baclar sakin ve rahat yaşıyorlar. Onlar bizim hepimizin düşmanıdır. Onlara karşı savaşmalıyız! diye bağırıyordu.

O, BÇHB üyesi gibi değil, bir çiftçi gibi de akıllıydı. Komşu bağlarını da dolaşarak bize bağların nasıl kesilmesi uzun ömürlü olmaları için nasıl gübrenmesi gerektiğini öğretirdi. Nereden geçerse, her kimin olursa olsun, yabancı fidanlara aşı yapardı. O, komşuları arasında akıl hocasıydı da: onları topluyarak akıllıca yaşamaya öğretirdi. Kendisi de dürüst yaşardı. Halka örnek olurdu. Fakirlerin özel saygısını, „müşterek düşmanının“ da nefretini haketmişti.

Bir kere değil, birçok kez belediye müşaviri seçilmişti. 1923 te faal olarak Eylül ayaklanmalarına katıldı. Ona yerli ihtilâl şurası cepheye ve cephe ardına hayvan sağlanmasını havale etmişti. O, bunu tam olarak icra ediyordu.

Ihtilâlden sonra da savaştan vazgeçmedi. Komünistlerle tek cepheye sadık kaldı. Etrafına en iyi çiftçileri toplayarak seçimlere ve başka faaliyetlere aktif olarak katıldı. BÇHB nin çeşitli akımlarını, çiftçiler için tek yolun komünistlerle müttefik olmak olduğuna ikna etmeye çalışırdı.

1927 de „Demir blok“ seçimleri zamanında tereddütlü çiftçilerle münakaşalarını hatırlıyorum.

— 9 Haziran, 23 Eylül bize az mı geldi, diyordu, daha mı ayrılalım? Yalnız başımıza idarede kalamıyacağımızı görüp anlamadık mı? Eğer tekrar idareye gelebilirsek, bu ancak komünistlerle beraber olacaktır!

İşte bundan dolayı ona „komünistlerin ortağı“ diyorlardı. O, sonuna kadar işçi köylü ittifakına sadık kaldı.

Mihaylovgralı Babışef arkadaşı böyle hatırlıyorum.

P. Stoyanof

BIZIM AHMET

Ahmet Ustin Mustafof 1890 doğumludur. Daha küçük yaştan kunduracı çırağı oldu, daha sonraları başlı başına kunduracı dükkâmı açtı. 1912 de Aleksandır Nokitof ve Krum Pastirmaciefin etkisiyle işçi sendikalarına katılmış, aynı yılın sonlarına doğru BİSDP (dar sosyalistler) safına girmiştir. Partiye girdikten sonra, parti-nin sendikâ işleriyle ilgili bazı görevler almıştır. 1919

Aralık ayında yapılan belediye seçimlerinde belediye şurasına Al. Nokitof, Nikola Ivanof, Al. Likof, At. Abacief arkadaşlarla birlikte o da seçilmiş, belediye şurasında ekseriyeti sağlayarak, ilk Lom komününü meydana getirmişlerdir.

1920 Ağustosunda komünün feshinden sonra işçi sendikalarında çalışmıştır. 1920 Ağustosundan 21 Mayıs 1922 yılları arasında kasabada yapılan yedi belediye seçiminde hep müşavir seçilmiş, fakat seçimleri Komünist Partisi kazandığı için, çarlık idaresi komünistlere belediye şurasında yerlerini almalarına müsaade etmemiştir.

21. V. 1922 de olan seçimlerde Komünist Partisi yine çoğunluk kazandı. Parti tarafından yeni kasaba şurası tervikine Ahmet Ustin Mustafof seçildi. Üçlü burjuva heyeti belediyeye yerleşerek, altı ay kanunen seçilmiş meşru müşavirlere toplanarak iş bölümü yapmalarına müsaade etmedi. 16. XII. 1922 de komünist teşkilâtı Lomdaki işçileri teşkilâldırarak, zorla belediyeyi zaptetti. Onun üstüne, ikinci defa, komünün kırmızı bayrağı dikildi.

Vazife paylaşılmasında Ahmet Ustin Mustafof muhtar muavini seçildi ve 12 Eylül 1923 e kadar bu vazifede kaldı.

İkinci komün devresinde Mustafof „İaş“ bürosunu idare etti. Parti teşkilâtının ve diğer müşavirlerin yardımlarıyla belediye mağazaları, salhane, ekmek fırınları ve sebze bahçeleri meydana getirdi.

1923 Mayıs seçimlerinde faşist dayakçılar Türk çarşısında Ahmet Mustafofu dövmüş ve sağ kolunu kırmışlar.

Eylül İhtilâli patlak verince o derhal tutuklanmış ve altı ay polis dairelerinde, hapisane hücrelerinde, kışlada ve şileplerde kalmıştır.

Mustafofun verdiği bilgiye göre, 1923 Eylül Ayaklanmasına ihtilâlciler olarak Lom ve kazasından şu Türkler katılmışlardır: Ahmet Hüsmen Onbaşı Lomdan (ölmüş), Salih Arap Ahmedof Lomdan, İbrahim Çimen Dolni Sibir köyünden (ölmüş) v. s.

Lidiya Pirvanova

Salih Ahmedof Salief 26 Kasım 1904 te Lomda dünyaya gelmiş. Daha henüz çocukken mahrumiyetlerin acılarını tatmış. Ailede beş çocuk ekme ve giyecek istiyordu. Fakir ebeveyni Salih'i barındıramadıklarından 12 yaşlarında çorbacılar hizmet etmeye başladı. Tahammül edilmez emek şartları, uykusuzluk onda daha çocukken varlık içinde yüzenlere, zenginlere karşı derin nefret uyandırdı. 18 yaşlarında Lom iskelesinde hamal gibi çalışmaya başladı. İlerici işçiler arasına düşen Salih, çorbacılar olan nefretini belirterek, İşçi Partisine bağlı gençlik cemiyeti saflarına girdi. Lomda Georgi Manolof, Trayko Avramof, Goran Georgief gibi tanınmış komünistlerle tanışması hayatta yolunu seçmesine yardım etti.

1923 te bir karabina tüfeği elde etmeyi ve mermi bulmayı başarmıştı. Eylül İhtilâlinin ilk kurşun sesleri onu savaşa hazır halde bulmuştu. 23 Eylül sabahı süvari kışlasından silâh sesleri gelmeye başlıyor. Bazıları bunu bir talim zannediyorlardı. Lomun daha uyanık insanları Lom köylerinden gruplar halinde gelenlerin süvari kışlasını basacaklarını bildikleri halde susuyorlardı. Akşamleyin „Boruna“ semtinin üst tarafındaki akasya ormanının başında Goran Georgief'in bulunduğu büyük bir grup toplandı. Orada bütün gece kasabaya hücum emrini beklediler. Bu grupta Salih de vardı. Ertesi gün, akşam üstü ihtilâlciler yine Goran Georgief başkanlığında, kasaba ardındaki bağı geçerek meraya doğru yollanıyolar. Burada hepsi duraklıyor, yalnız Goranla Salih ebe Stoyankanın evine giriyorlar. Burada ihtilâlcilerin diğer bir grupu ile birleşerek Vidine giden şoseye iniyorlar, oradan da kasabaya doğru yöneliyorlar. Hepsî şevk ve heyecan içinde. Gerginlik gitgide büyüyor. Nerdeyse ilk çarpışma olacak.

„Boruna“ mahallesi semti geçiliyor. Burda onlara karşı koyan olmuyor. Panayot Tornöfün evine geldikleri zaman, gümrük çandarmalarının silâhlarını almaya karar veriyorlar. Salih, Goran Georgief, Trayko Avramof ve daha birkaç kişilik bir grup ayrılarak, üç nöbet yerini basıyorlar. İlk iki nöbet yerinden 2 tüfek ve mermileri alıyorlar. „Volga.“ bakkalîyesinin orada yeniden büyük gruplara ayrılarak küçük kışlalara doğru hareket ediyorlar. Elektrik santraline vardıkları zaman, içeriden onlara ateş

açılıyor. Bombalar da kendini gösteriyor. Bu çarpışmada Yon Pasat yaralanıyor. Biraz sonra ihtilâlciler geri çekilerek kasabayı dolaylıyor ve oyun meydanına gidiyorlar. Orada onları Krum Pastırmacıef grupıyla karşıyor. Her iki grup burda birleşerek kışlada dövüşenlere yardıma gidiyorlar. Orada Vidinden askerlere destek kuvvetleri gelene kadar çarpışıyorlar. Bu savaşa toplar da giriyor ve onlar çarpışmanın akibetini tayin ediyor. İhtilâlciler geri çekilmek zorunda kalıyorlar. Bütün gece Salih ova da dolaşıyor ve silâhlı sankovistlerin ellerine düşüyor. Onlar onu alıp belediyeye gidiyorlar. Komutan Kuzof sorguya çektikten sonra, onu Loma götürüyorlar. Fakat ihtilâlcilerin bozguna uğradıkları öğrenilince Salih'i serbest bırakıyorlar. Salih evine döndüğü zaman Tseno Vankofun başında bulunduğu bir grup asker ve sivil onu kaza kaymakamlığına götürüyorlar. Yolda, azgın ve canavar darbeciler, ayaklanmaya katılmıyanlardan bazılarını da tutukluyorlar. Akşam üzeri kaymakamlık tutuklularla doluyor. Ertesi gün onların bir kısmını Tunanın üzerinde bir şilepe yerleştiriyorlar. Burada Salih 22 gün kalıyor. Oradan da Göl okuluna değiştiriyorlar. Ondan sonra Vidin hapisanesine. Burda da birkaç ay yatıyor. En sonra Loma getiriliyor. Burada bütün Lom grubunun davası 12 gün sürüyor. On üçüncü gün „İkinci genel afı“ serbest bırakılıyorlar.

Şimdi Salih Ahmedof Salief emeklidir. O, torunları arasında 1923 te uğrunda savaştığı hürriyet içinde yaşıyor.

Lidiya Piroanova

HASKOVODA GREV MÜCADELELERİ

1918—1919 da Bulgar idarecilerinin Akdeniz Trakya-sından geri çekilişinden sonra, Haskovo kasabası Bulgaristanın en büyük tütün sanayi merkezlerinden biri haline geldi. Rodoplarda istihsal edilen tütün, önce Ksanti kasabasında işlenirken şimdi Haskovoya aktarılmıştı. Bununla beraber Ksantiden işçiler de Haskovoya değiştiler. Bu işçiler büsbütün Türktüler ve yalnız „basma“ tütününü işliyorlardı. 1920—1923 yılları zarfında umum olarak Haskovoya 6—7 bin dolayında erkek ve kadın işçi geldi. Bunlardan 2000—2500 kadarı Türk tütün işçisi idi.

Tütün işçilerinin büyük bir kısmının ve bu arada bir-

çok Türkün de üye bulunduğu Haskovo tütün işçileri teşkilâtının nüfuzu büyüktü. Ona rekabet edecek başka bir teşkilât yoktu. Tütün işçileri teşkilâtının bütün faaliyetlerine Türkler de katılıyorlardı. Örneğin, 1922 de tütün işçilerinin büyük grevine Türk işçileri de katıldılar. Bu grevde, gündeliklerin artışı hakkında, keza işçi komisyonları tarafından işçi kategorisinin tespiti hususunda şiarlar kaldırıldı. Bu isteklerin yerine getirilmesi için, depolarda seçilen komisyonlara Türk işçilerinden de iştirak ettiler.

Şunu kaydetmek yerinde olur ki, basma tütünü işlenen depolarda işçilerin çokluğunu Türkler teşkil ediyorlardı. Bunlar Rodoplardan (Kırçali, Momçilgrat, Krumovgrat, Ardino v. s.) yerlerden buraya işlemeye gelmişlerdi. İsteklerimizin yerine getirilmediğinden ötürü Bulgar ve Türkler, bir tek insan gibi, depo sahiplerine karşı grev ilân ettiler. Bir genel grev komitesi kuruldu. Tütün işçilerine memleketlerine gitmeleri teklif edildi. Onların büyük bir kısmı teklife uydular.

Grev bir ay sürdü ve tütün işçilerinin zaferiyle sona erdi. Grevin devam ettiği süre, işçi nöbet yerlerinde Türkler de vardı. Onlar gece gündüz tütün depolarını dolaşarak, grev kıran bulunmamasına çalışıyorlardı.

Grevden sonra, işveren ve işçi mümessillerinden müteşekkil komisyonlar, işçi kategorisini tespit ediyordu. Bu komisyonlara Türk işçileri de katılıyordu. Türk ve Bulgar işçilerinin maneviyatı oldukça yükseldi. Türkler tütün işçileri teşkilâtına kitlevi olarak girdiler.

1923 te gündeliklerin artışı için yeni bir faaliyet başlandı. Bunun için tütün işçileri Birliği 10 Haziranda Plovdivte kongre yapma kararını aldı. Fakat 1923 yılı 9 Haziran ayaklanması buna engel oldu.

1923 yılı olayları, Tsankof diktatörlüğünü idareye getirdi. İşçi hareketine ve Partiye ağır bir darbe indirilmişti. Sahipler gündelikleri düşürmeye başladılar. Bunun kötü bir sonucu olarak tütün işçilerinin durumları birdenbire fenalaştı.

1928 de Türklerin de bulunduğu işçi komisyonları gündeliklerin yükselmesi isteklerinde bulunuyorlar. Fakat bunu işverenler kabul etmediler. İdare onları destekliyordu. Yapılan toplantılar dağıtılıyor, göze batan, seçkin işçiler mahkûm ediliyorlar ve bundan dolayı da greve gidilemiyordu.

1929 da Partinin aldığı bir karara göre, gündeliklerin yükseltilmesi için ajitasyon yapılması lâzımdı. Yeniden yapılan istekler, yine reddedilmişti. Böyle bir durum karşısında, grev yapmaktan başka bir çare yoktu. Yalnız kadın işçisi bulunan „Başibağlı“ya bakarak „Basma“ tütününü işliyenlerde teşkilât daha iyi olduğundan, grevin „basma“lılar tarafından başlanmasına karar verildi. 1929 yılının 17 Mayısında ekseriyeti Türklerin teşkil ettiği basmacı tütün işçileri (2000 den fazla kişi) greve başladılar. Grev komitesi seçildi. Bu komitede Türkler de vardı. „Basma“nın grevi, „Başibağlı“ kadın işçilerini harekete getirdi, onları greve itti. Şöyle ki, Haskovoda yapılan grev, 6000 kişinin yani bütün tütün işçilerinin katıldığı genel bir grev halini aldı. Polisler ve depo sahipleri âdetâ kuduruyorlardı. Yine tevkifler yapılıyor, grevcilerin toplantılar yapmalarına izin verilmiyordu. Genel grev komitesi takip ediliyordu. Halk İşçi Sendika Birliği klübünü kapatıldı. Tütün depoları sahiplerinin ajanları gençler arasında ajitasyon yapıyorlar, onları işe dönmeleri için kandırmaya çalışıyorlardı. Lâkin işçilerin maneviyatları yüksekti. Partinin kararı üzerine, tütün işçileri teşkilâtı, Türklerle evlerine dönmelerini teklif etti. Onların bir çoğu gittiler.

Haskovo grevi, idarecilere ve çorbacılar karşı savaşın ilk sinyali oldu. Haskovo greviden sonra, Kırçali işçileri de grev ilân ettiler. Sonra Cebel, Plovdiv, St. Dimitrof, Asenovgrat v. s. yerlerdeki işçiler greve gittiler. Grev 30,000 kişiyi kapsadı. 30 gün devam ederek kısmi ve az başarıyla sona erdi. Bulgar ve Türk işçileri bir daha şuna kani oldular ki, kurtuluş işi, ancak savaşmakla kabil olacaktır. Türk işçilerinin bu savaşta payları büyük olmuştur. Onlar, Haskovo Bulgar tütün işçileriyle birlikte genel grev sinyalini verdiler.

1930 yılı içinde, „tonga“ denen elle tütün işleme usulüne karşı yürütülen savaşlara Türk işçilerinin de katılışları dikkate değerdir. „Tonga“ usulü bir kapitalist rasyonalizasyonu olup, işçi sınıfı için işsizlik ve sefaletten başka bir şey değildi. Bu afeti idrak eden, Haskovoda tütün işçileri Partinin yönetmenliğinde bir günlük protesto grevi teşkilâtlandırıdılar. 6,000 kişiyi bulan bütün işçiler, bu arada 2000 Türk işçisi, işi bırakarak nümayiş yaptılar. Nümayiş polisler tarafından dağıtıldı. „Tonga“ usulü uygulanarak iş vakti hemen yarıya indirildi. Tütün iş-

çileri yılda ancak 5—6 ay kadar işliyorlar; sair vakitlerinde ise işsizdiler. Gündelikler aynı kaldı. Büyük kârlar kapitalistlerin kasalarına gidiyordu.

İşte Türk işçilerinin de katıldıkları savaşların, başlıca anlarını belirtmeye çalıştım. Türk işçileri katılmadan böyle bir mücadelenin yapılmasına imkân yoktu. Çünkü, yukarıda söylediğim gibi, „basma“ da çalışanların çoğunluğu Türktü.

V. Karacof

KIRCALIDEKİ GREV

Geçmişte tütün sanayininin merkezi olan Kırcalı „Nikoteya“, „Kâzım Mümün“, „Hasan Akif“ v. s. gibi türlü firmaların merkeziydi. Bunlar yüksek kaliteli „Cebel basma“ tütününü yok pahasına aldıklarından başka, 800 işçiyi sıhhi olmayan, isli, fena kokulu tütün depolarında çalıştırıyorlardı, gaddarcasına sömürüyorlardı. Yıllar yılı, bu çilekeş, uysal kitlenin iş görmekten ve susmaktan başka hiç bir şey bilmediklerini sandılar. Fakat işte, Parti Merkez Komitesinin havalesi üzerine kasabaya Dimitir Iliev adında bir avukat parti teşkilâtı kurmaya geldi. O bütün tütün işçileri çevresinden destek buldu ve meydana gelen parti teşkilâtı, meslek birlikleri teşkilâtı vasıtasıyla işe başladı. Bu işe birçok Türk yürekte katıldılar. Belli başlıları Rahmi Boşnakof (ölmüştür), Hakkı Hacı Halilof, Ali Mehmedof, Hilmi Rufadof, Celil Rufadof, Hüseyin Mehmedof ve daha birçoklarıydı. Meslek birliği, işçilerin en önemli istekleri olan, gündelikleri arttırma işinin sözcü ve savaşçısı oldu. O zaman, en büyük gündelik 46 leva, en küçük gündelik 26 levaydı. Daha uyanık işçilerden, altı kişilik, bir komisyon teşkil edildi. Bu terkibe: Rahmi Boşnakof, Hakkı Hacıhalilof, Ali Mehmedof v. s. seçildiler. Bunlar firma müdürleri Garabet Papazof ve Yozef Faracıyı ziyaret ederek emeğin ödenmesi işini müzakere ettiler. Hakkı Hacıhalilof şimdi bile yabancı firmalarının o kendini beğenmiş efendileriyle konuştuklarını hatırlıyor. Onlardan biri demiş ki:

— A be siz delirdiniz mi yoksa? 50 levadan fazla gündelik istiyorsunuz. Bir altın lira Yunanistan ve Türkiyede 150 Bulgar levası eder. Eğer sizin isteklerinizi kabul

edersek, bu her üç günde birer lira kazanacaksınız. Bu olmayacak!

— Olacak! demiş sakince delegeler. Biz sarraf değiliz ki, Yunanistan ve Türkiyede liralardan kaç leva ettiğini bilelim. Biz emeğimizin tam olarak ödenmesini istiyoruz ki, yaşayabilelim, açlıktan ölmeyelim!

İlk karşılaşma neticesiz kalmasına rağmen, işçiler boyun eğmemişler. Onların ardında Parti duruyor ve direktifler veriyordu. Kırcalının kenar semtindeki Hacıahmedin çağırında yapılan gizli bir toplantıda, delegeler efendilerin cevaplarını toplantıya arzetmişler. Burada hazır bulunan aktivistler, grev yapmak kararını almışlar. Pazar günü, yapılacak olan greve hazırlık ve teşkilât işiyle geçmiş. Pazartesi sabahı saat 9 da işçiler iş salonlarını terk ederek, köylere ve evlere gizlenmişler. Efendiler, boş saloonlara girdiklerinde şaşkına dönmüşler. Tütünler dağıtılıp saçılmış, öyle karışmışlar ki, bu durumda uzun müddet bırakılırsa çürüyüp yok olacaklar. Zarardan kaçınılabilmek için, derhal tütünün düzeltilmesi gerekiyormuş ki, buna çok sayıda işçi lâzımmış. Fakat işçi bulamamışlar. Grev kırıcı bir tek kişi bulunmamış. Delegelerin tutuklanması ve Ardino polislerinin işçi aramaları bir netice vermemiş. En sonra çorbacılar gündeliklerin yüzde 20 arttırılması isteğini kabul etmişler. Bu savaşta Meslek Birliği galip gelmiş. Kırcalı tütün işçilerinin bu başarısı, Haskovo ve Plovdifte derhal duyulmuş, oradan Stefan Kiraciefin havalesi üzerine, buraya özel delegeler gelerek grev halinde olan işçilere maddi ve manevi yardımlarda bulunmuşlar.

Kırcalideki Meslek Birliğinin otoritesi büyümeye başlamış. Toplantılar daha sıkça yapılarak, daha önemli işler görüşülüyormuş. Bu canlı faaliyet, tütün işçilerinin Plovdifte yapılacak olan kongresinden önce olmuş. Ardino ve Cebelden gelen delegelerin hazır bulunduğu toplantıda bütün işçileri ilk delegelerini seçmişler. Onlar kongreye Kırcaliden Hakkı Hacıhalilofu, Cebelden Celil Rufadofu, Ardino'dan ise Hüseyin Mehmedofu göndermişler. Belli edilen günde Haskovoya yollanmışlar, Vasil Karacofun başkanlığında 30 kişiden ibaret bir gruba katılarak oradan da Plovdifte devam etmişler. Delegelerin maneviyatı yüksekmış, mühim meseleleri aralarında görüşüyor, kongreye iyice hazırlanıyorlarmış. Fakat Plovdif yakınlarındaki Papazlı (Popvitsa) garında kuvvetli bir ihtimale göre, kon-

grenin yapılamıyacağını öğrenmişler. Plovdife yerleşerek kongrenin yapılmasını beklemeye başlamışlar. Üç gün sonra, Dokuz Haziran ayaklanması yapıldığından kongrenin akamete uğratıldığını anlamışlar.

Kırcalide delegeler törenle karşılanmamış. Yakalanıp, gardarca döğülmüşler ve işkenceye uğramışlar. Fakat ardında Parti ve işçiler bulunduğundan onlar ruhen düşmemişler. Savaş devam ediyormuş. Kırcali delegeleri ve bütün işçileri bu savaşın ön saflarında yer almışlar.

Şimdi, Celil Rufadof, Hakkı Hacıhalilof bütün işçilerine o günlerin ağır hatırasını, güç savaşını anlatıyor ve yeni sihi, aydın salonlarında çalışanların emeğin verimliliğini daha da arttırmaya davet ediyorlar, onların mücadeleleri de böyle bir emek için değil miydi?

*Paşo Mitof
Kiril Popgeorgiev*

GREVE BEN DE KATILDIM

Kırcalide bütün işçisi olarak uzun yıllar çalıştım. 1933 te greve giderek gündeliklerin arttırılmasını istediğimizi hatırlıyorum. Bu grev Kırcali, Ardino bütün depolarında çalışan bütün işçileri kapsamıştı. Grev büsbütün muzaffer olmanıştı. İstekler tamamiyle tatmin olunmamıştı. Fakat, ne de olsa, bu bir zafardı. Az da olsa, bütün işçilerinin gündelikleri arttırılmıştı.

Bir akşam, tam grev hazırlıkları içindeyken tevfik edildik. Hatırladığıma göre, burada Jelâzkof, Demirof ve diğer arkadaşlar da vardılar. Hepsi 18 kişiydiler. Bilindiği gibi, ozaman polise insanları kahve içmeye çağırıyorlardı. Çok dövülmüştük, okadar çok ki, sonra koyun derilerine sarılmıştık.

Araştırmada benim cebimde grevin ilân edilmesiyle ilgili, iki beyanname buldular. Bu beyannameleri nereden aldığımı söylememi istiyorlardı. Çok dayak yedim. O kadar canıma dokunmuştu ki, polise bir tokat vurmaya bile yeltendim. O vakit okadar çok dövüldü ki, kendimi kaybetmişim. Burnumdan kanlar akıyordu. Bu halde beni atlı bir polisin önüne katarak yaya Ardinoya götürdüler. Ben öyle bitkin, ezni haldeydin ki, zor yürüyordum, polis ise bana canlı yürümem için dürtüyordu.

Sonra kalan arkadaşların bazılarını emniyet müdürlüğüne götürdüklerini, bazılarını ise serbest bıraktıklarını öğrendim.

Ibrahim Eminof

TURK EMEKÇİLERİ YILMIYORLARDI

Haskovoda oldukça çok Türk ahali si vardı. Ben sinemaya yakın bir Türk mahallesinde oturuyordum. O zamanki ve sonrakı, illegal işlerim kadın ve erkek birçok Türkle bağlantı kurmamı icabettirdi. Haskovoda Türk kadınlarının toplum hayatına katılmaları rasgele bir şey değildir. Bu, bütün depolarında Birinci Dünya Savaşından sonra Türk kadınlarının da işlemeye başlamasından ileri gelmektedir. Tabii onlar depolara feraceleriyle gidiyorlardı. Fakat, orada iş öyleydi ki, ferace onlara engel oluyordu. İster istemez feraceyi atıyorlardı. Kızılbaş ailesinden olan bir kadın komşum, Haskovoda ilk feracesiz gezen kadınlardandır.

Haskovodaki bütün depoları Türk erkekleri için de bir siyasi okul rolünü oynadı. Öyle ki, 1922 deki büyük grevlere, idareciler tarafından bir defa Türk diye, bir kere de grevci diye iki kat ezilmelerine rağmen, yine de aktif olarak katıldılar.

1920 yılında okulda bir marksist derneği vardı. Kız orta okulunda da böyle bir dernek vardı ki, bu derneğe bir Türk kı zı da katılıyordu. O, eski atlı polis şubesine yakın oturuyordu. Onlara yakın bir yerde oturan dernek yönetmeni celbetmişti onu derneğe. Sonraları mahalle içerisinde de 15—20 Türk gencinin katılmasıyla bir dernek kuruldu. O 1923 e kadar devam etti. Aynı derneğin yönetmeni olan ben, okuldaki derneği de yönetiyordum. Aynı mahallede Şefiye Mehmedova adında bir kız vardı. 1929 da hapisaneye benim yanıma görüşmeye gelmişti. Haskovoda pazar yerinde, kendi yaptıkları malları satan mahpuslarla karşılaştığında beni sormuş, onlardan bana selâm göndermiş ve beni görmek için hapse geleceğini söylemiş. Türkler bundan telâşa düşmüşler. Nasıl olur da bir Türk kı zı Bulgara selâm yollar ve hapisaneye onunla görüşmeye gider. O ise korkmadan görüşme günü geldi, feracesini bir yana bıraktı. Mahpusane müdürü, askerler ve

mahpuslar onu görmeye geldiler. Hapisane müdürü ona soruyor:

— O senin neyin oluyor?

— O benim için kardeşten daha yakındır, diyor kız.

Bu kız, bizim aramızda, kızkardeşlerimle bir arada yetmiş ve gerçekten de beni yakını biliyordu.

1925 te Vidinde mahkûmdum. Bütün mahkûm edilenler, ölüme mahkûm edilen bizler, hükmü değiştirmek için dilkçe vermemeye karar vermiştik. Oysa ki, ilerici kamu oyunun ölüm hükümlerinin değiştirilmesi hususundaki başarıları büyüktü. Hudut dışında da kampanya açılmıştı ki, bunlar bizim kurtuluşumuza sebep oldu. Fransa ve Almanya da ölüm cezalarına karşı çıkıldı. Bununla ilgili olarak Anri Barbüs bir kitap yazdı. Biz de yakınlarımız, ölüm cezalarının değiştirilmesini istemeleri hususunda halkı teşkilâtlandırmaları için mektuplar yazdık. Toplanan imzalar arasında 70 kadar Türkün de imzası vardı.

1923 te Türkiyeye sığındım, siyasi mülteci oldum. Kemal köyünden geçtik. Bize kılavuzluğu Kristü Dobrefin babası Konsul yaptı. Hududu geçtiğimizde hangi yönü tutacağımızı gösterdi. Hududu geçtik. Kemal köyüyle Edirne arasında bir çeşmenin yanına oturup dinlendik ve biraz uyuduk. Edirne tarafını gösteren bir sopa koymuştuk. Fakat uykudan kalktığımız zaman, sopanın hangi tarafı Edirneyi gösterdiğini unutmuştuk. O zaman hududa doğru yürüdük. İki Türk gördük ve onlara doğru yöneldik. Hudut karakolundan asker öldükleri anlaşıldı.

— Sizi gördük ve mülteci olduğunuzu anladık, dediler. Bunun için sizi durdurmayacaktık. Fakat mademki, seslendiniz, sizi hudut karakoluna götüreceğiz.

Svilengradın karşısındaki bekete götürüldük. Orada çiftçi olduğumuzu söyledik. İki kişiydik. Arkadaşım Nova Zagoralı avukat Nikola Maraciefti (öldürülmüş). Türkler bizi çok iyi karşıladılar. Kahvaltı veriliyordu. Bizi de davet ettiler. Kahvaltı ettik ve dinlenmeye oturduk. Bize cigara ikram ederek, korkacak bir şey olmadığını, fakat ne de olsa, Kemal köyüne kadar gitmemizi söylediler. Burada hudut karargâhı vardı. Dinlendikten sonra yanımıza bir asker verdiler, Kemal köyüne gittik. Bizi Anadolulu kemalist bir subay karşıladı. Ben potur elbiseliydim. Kendi elbiselerimi bir torbada taşıyordum. Sofyada üniversiteli olduğumu, çiftçi partisi idare heyetinin üyesi olduğumu, eğer bu Sofyadan sorulursa, tasdik edileceğini söyledim.

Subay her halde inanmıyor, tekrar ne olduğumu soruyordu. Bir üniversiteli olduğumu tekrar ettim. O bana öyle bakıyor, sanki bir şey anlamıyor gibiydi. O zaman anladım ki, elbiselerimden kuşkulanyor. Hemen torbayı açtım ve elbiseleri gösterdim. Ozaman üniversiteli olduğuma inandı. Orada şöyle bir konuşmamız oldu:

— Siz, komünistler ve çiftçiler birlikte hareket ettiniz, ihtilâl neye muzaffer olmadı?

Çiftçilerle komünistler arasında birlik yoktu, bir de, halkımız silâhsızlandırılmıştı, diye cevap verdim. Bıçağımı çıkarıp gösterdim ve halkta böyle bıçakların bile bulunmadığını söyledim. O, bana:

— Mademki bıçağınızı gösterdiniz, onu almam lazım, dedi.

Sonra subay daha fazla yakınlık gösterdi:

— Bu geri kalmış diyarı kalkındırmaya karar verdik, fakat ağır gidiyor. Kemalist hareketi ağır yayılıyor. Halk taassüp içinde en çok hocaları dinliyor. İdare ise eskisi gibi haydiyor.

Bize karşı açık sempatisi olan bu yüzbaşı Edirne'de idareciler için, orada sorguya çekileceğimizi gözönünde tutundurarak, bazı şeyler söyledi. Bundan sonra Bulgaristanda siyasi hareket hakkında daha geniş bilgi rica etti. Böylelikle bu gönüllü sorgu işi sona erdi. Yanımıza bir asker vererek bizi Edirneye gönderdi.

Köydeki asker karakolundan ayrıldığımız zaman, asker belinden bıçağını çıkarıp bana verdi:

— Yüzbaşının emriyle, diye açıkladı.

Türkün bu davranışından anladım ki, o bizim iyiliğimizi isteyen gerçek bir ilerici ve kemalist. (Ben bıçağımı ta Moskovaya götürdüm).

Edirne'de henüz siyasi durum iyice durulmamıştı. Kemal Paşa taraftarları başlarında „Moskova“ biçimi denen kukulete serpusları taşıyorlardı. Gericiler ise, bu „gâvur“ kılığına pek kıızıyorlardı. Türkiyedeki yeni reformcular Sovyetler Birliğine karşı sempati besliyorlardı. Çünkü, onlar eskiyi yoketme savaşının en kritik bir anında ondan yardım ve destek görmüşlerdi.

Ordu karakolunda sorguya çekildik, fakat bu düşmancasına olmadı. Kışlada askerlerin arasında yatmamıza müsaade edildi. Onlar bizi sevinçle karşılayıp, aralarında kaldığımız zamanın daha şen ve hoş geçmesi için her şeyi yapıyorlardı. Karakola sorguya çağrıldığım zaman hep-

sinin neşesi kaçtı. Ben ise, Türk ordu nizamından bihaber olduğumdan, ayağımdan çarıkları bile çıkarmadım. Beni şefin kabinesinden kovdular. Belki bundan dolayı uzun zaman sorguya çekilmedim.

Arkadaşlarımızın sorgu işleri bittikten sonra, bizim hepimizi siyasi polis dairesine götürdüler. Yine istintak'a başlandı: „Nerdensiniz?“, „Kimlersiniz?“, „Niçin geldiniz?“ v. s. Biz bu ana kadar söylediklerimizi tekrarlıyorduk. Bizimle beraber bir Türk siyasi mültecisi de vardı ki, bu, bizim grupumuza emniyet telkin ediyordu. Genellikle bize karşı tutumları fena değildi. Çünkü o zamanki Tsankof hükümetinden Türkiyede çekiniyordu. Bu milliyetçi hükümetin iki devlet arasındaki münasebetleri fenalaştıracağı sanıyorlardı. Çiftçi mültecilere karşı büyük emniyet gösteriyorlardı. Bundan dolayı birçok mülteci komünist kendilerini çiftçi gösteriyorlardı.

Polis dairesinde eski yumuşak davranışlar yavaş yavaş yok olup, ilk güven yerini emniyetsizliğe hattâ hoşnutsuzluğa terketti. Bana Bulgarcadan başka dil bilip bilmediğim soruldu. Sonra bütün grupumuzu tevkifhaneye yolladılar. Lâkin şansımız varmış ki, bizi götüren polis Plövdifli bir Türktü ve iyi bulgarca biliyordu. Bu, bizim Kara Bekirle temasta bulunmamıza yardım etti. O, uşağını bize kefil olmak için gönderdi. Polis bizi serbest bıraktı. Orada nizam böyleydi: senin dürüstlüğün ve iyi ahlakın için kefilik eden oldu mu, çıkarsın... Olmadı mı; tevkifhanede, herhangi hayırsever biri çıkıp da: „Bırakınız onu“ deyinceye kadar çürürsün.

Bizim Kara Bekir hayırsever ve açık elli çıktı. Onun uşağı bütün koşulları gezerak tutuklu olan her siyasi mülteciye kefil oldu. O bize bundan fazlasını da yaptı. Dışarıda serbest olarak onunla karşılaştığımızda, otele bize parasız yatak sağladı ve bütün mülteciler bir araya geldik. Orada aramızda çiftçi partisinden halk vekili Yambollu bir Türkün bulunduğunu gördük. Todor Panitsanın adamlarından da üç kişi vardı. Bunlardan biri, Jön Türkler Devrimine katılan ve Türk idarecilerinin „kendi adamı“ bildiği Yani Bogatinof idi.

Otelde Türk idarecileri nezdinde menfaatlerimizi koruyacak bir mülteci teşkilâtı meydana getirdik. İbare heyetine ben, Nikola Maracief ve Tsvetko Radoynof seçildik. Hakikatte ise, Türklerden değil de, bizim idarecilerden kendimizi müdafaa etmek zorunda kaldık. Bulgaristan-

dan, bizim aranılıp bulunmamız ve kendisine teslim edilmemiz için baş vurulmuştu. Bulgar idarecilerinin görevli ajanları aramıza geliyordu. Onlar arasında Haskovodan biri vardı ki, özel olarak benimle ilgileniyordu. O bize komşu bir Rum evine yerleşti. Fakat aynı gece o ev Kara Bekirin çetecileri tarafından basılıp soyuldu. Bu ev soyuncululuğu suçundan şüpheli kimseler gibi tutuklandık. Türk idarecilerine bizi burasının nizam ve sükuneti için birer tehlikeli ve cani kimseler gibi göstermek için, öteki ajan tarafından bunun bir tertip olduğunu ileri sürdük. Bizimle böyle alay edilmeye asla müsaade etmiyeceğimizi sert olarak beyan ettik.

Polis kesin olarak karar vermekten çekiniyordu. Sonraları öğrendik ki, onun üzerine iki taraftan baskı yapılmış. Bir taraftan, hayırsever Kara Bekir bizi savunmaya devam ediyordu ki, onun polis dairesinde nüfuzu büyüktü. Diğer taraftan Bulgar hükümeti para vadederek ve tehditler savurarak bizi istiyordu. Nihayet Bulgaristana çevrilmemiz için onlardan vaat almayı başarmıştı. Buna karşılık olarak ta, Bulgaristan hükümeti Türklerin seçtiği, 10 Türk ailesini Türkiyeye getirip yerleştirecekti. Bu halere bizim Yambollu halk vekilinden almıştık. Kara Bekirin bizi kurtarma teşebbüsü suya düştüğünü öğrendik. Devrimsi günü polis dairesine imza için gittiğimizde, yeniden tevkif edilip hudut dışı edileceğimizi anladık. Bizi uğursuz „yarın“ dan yalnız bir gece ayırıyordu. O hileli plân nerdeyse uygulanacaktı. Derhal teşkilâtın idare heyetini topluyarak bizi bekliyen tehlikenin ne olduğunu, bunun için de, vakit kaybetmeden, Bulgaristana aktarılmanızı, oradan da Yugoslavyaya ve yahutta Yunanistana geçmemizi teklif ettim. Arkadaşlar ne benim bu haberime inandılar, ne de teklifimi kabul ettiler. Ertesi sabah imza için gittiğimizde, hemen bizi tevkif ettiler. Yambollu halk vekilinin bize gönderdiği haberin doğru olduğunu hepsi anadılar, fakat artık geçti.

Kurtulmanın çarelerini düşündük. Elde iki imkânımız vardı: Bulgaristana doğru yaya çekilmek, yahutta tirene birerak Yunanistanda inmek. İki plân hazırladık. Birincisi, eğer yaya olarak askerlerle çekilirsek, üçerli gruplar teşkil edip, verilen işaret üzerine askerlerin üzerine atılarak onları silâhsızlandırıp kaçmak. Ondan sonra, yolunu bulup Bulgaristandan Yugoslavyaya geçmek. İkincisi'de, Edirnenen tirene binip, Yunanistan topraklarına girdiği-

imizde, mataradaki gazı döküp bir kibritle tuluşturmak ve bu suretle tirende yangın çıkarmak suçıyla Yunanistana teslim olmak. Bu plânlarımızı gerçekleştirmeye başlamadan bizi serbest bıraktılar. Kara Bekir bizi kurtarmak için merkezi idareye başvurmuş ve muvaffak olmuş. Bundan sonra bizden istifadeyi düşünerek: „Nerdeyse kış geliyor, sizin ne yiyeceğiniz ve ne de elbisemiz var. Bulgaristan'dan yiyeceğinizi aramızda tehlikelidir. Niçin Yunanistana gitmiyorsunuz? Oraya giderseniz, lâzım olanı alabileceksiniz!“ dedi.

Kendisi, Yunanistana karşı harekette bulunan bir çetenin başındaydı. Kendi işini gördürmeyi istiyordu. Tabii, biz buna razı gelmedik. Fakat, Edirne'de kalmanın bizim için tehlikeli olacağı kanısına vararak, bütün yabancı konsolosluklarına başvurduk. Velevki hepimiz Sovyetler Birliğine gitmek istiyorduk, ama nereye kabul edilirsek oraya gitmeye razı idik. Edirne'de her memleketin konsolosluğu vardı. Yalnız Sovyetler Birliğinin konsolosluğu yoktu. O zaman İstanbuldaki Sovyet konsolosluğuna bir mektup gönderdik. Konsolosluk bize sığınak vermeye hazır olduğunu bildirdi. Ertesi gün oraya gönderildik. Orada bizi kapadılar. Bizi iki gruba ayırdılar: çiftçiler ve komünistler. Evvelce çiftçi yazıldığımdan beni çiftçiler grubuna kattılar. Komünistleri resme çektiler. Bizi çekmediler. „Helbrus“ gemisine bindiğimiz zaman Lüleburgas, Sliven ve Burgas ayaklanmasında kovulanlardan teşkil edilmiş oldukça büyük bir grup geldi. 140 kişi kadar olduk. Bulgaristanda ise, bizim gemiye yükletilip Bulgaristana çevrileceğimiz konuşuluyormuş. Yanımızdan bir Bulgar vapuru geçti. Vapurda bazı tanıdıklar da vardı. Bizim çevrileceğimizi yazan gazeteyi verdiler. Tsankof hükümetinin bizi kaçırmamak için büyük gayretler sarfettiği anlaşılıyordu. Eğer Sovyetler Birliği bize siyasi sığınak vermemiş olsaydı, muvaffak olacaktı.

Edirneyi terkettilik, fakat onu hiç unutmadım.

Edirne'de öğrenciler bize karşı ilgi gösteriyorlardı. Bir kere, yanımızdan geçen bir genç bize rozetini göstermişti. Onunla karşılaşmak istedik, fakat o bize:

— Yoo olmaz, yoksa hapti yutarız! demişti.

Yine bir kez, bizim yanımızdan bir öğrenci grubu geçerken bizimle konuşmak istediler. Onlar sanki kendi kendilerine konuşuyorlarmış gibi konuşuyorlardı. Bulgaristanda durumun ne olduğunu soruyorlardı. Biz onlara du-

rumu anlattık. Türkler, Kemal Sovyetler Birliğinden yardım ve destek gördüğünden, Sovyetlerle ve komünistlerle ilgileniyorlardı.

Sovyetler Birliğinden Varnaya illegal olarak çalışmak için döndüm. Riga, Berlin, Viyanadan sahte pasaportla geçtim. O zaman, 23 Eylül'den sonra ikinci bir silâhli ayaklanma için bir ihtimal vardı. Varnadaki illegal askeri teşkilâtının sabotaj işiyle vazifelendirildim. Kasabada, Türklerin de başında bir Türk öğretmenin bulunduğu, parti grubu vardı. Daha sonra o hapse düştü. Fakat düşmana bir şey vermedi ve ilk afa serbest bırakıldı.

Bir bozgun'dan sonra Varnadan kaçmak zorunda kaldım. Evime giderek paltomu aldım ve başka bir illegal parti işçisiyle, kapitan Ranko, Dimitir Georgieffle beraber kactım. Şumende teşkilâtın darbe yediği, Tırgovişte'de olan teşkilâta ise dokunulmadığı haberi üzerine, Tırgovişteye doğru hareket ettik. Durumun normale dönmesine değin orada kalmayı düşündük. Aytosa doğru giden yola koyulduk. Yolda işliyen işçileri gördük. Onların ötesinde küçük bir bakkal dükkânı vardı. Hiç çekinmeden girip nerede olduğumuzu sorduk. Yönümüzü tayin ettik. Dükkâncıkta bulunan adam kapitan Rankonun tanıdığı çıktı. Yiyip içtikten sonra Smedovo köyüne doğru yollandık. Fakat bir Türk köyüne ulaştık. Orada koyun ağılları gördük, fakat görünürde çoban yoktu. Illegal kimselerle konuşuyorlarmış, diye suçlandırılmaktan sakınarak akşamları evlerine dönüyorlarmış. Buraya girdik ve sabahladık. Çoban geldi ve bize süt verdi. Sütü ödedik. Biraz sonra büyük bir kafile ağılların olduğu yere hayvan sulamağa geldi. İki bekçi Türk yanımıza gelerek hüviyet kâğıtlarımızı istediler. Oysa ki, kapitan Rankonun yanında hiç bir dokümanı yokmuş. Belediye'ye uğramamızı söylediler. Köye giderken bir çaldan geçiliyordu. Tabancalarımızı çıkararak, onların köye doğru, bizimse yukarı doğru gönüllü olarak ayrılışmamızı teklif ettik. Biraz işstahsız da olsa, buna razı olduk ve biz ormana daldık. Ormanın içinde epey dolaştıktan sonra, Smedovo ormanına varmışız. Orada Smedovolular arkadaşlarla buluştuk. Bize biraz para ve bir tabanca vererek, Tırgovişteye giden yolu gösterdiler. Fakat yolda bir hain bizi görmüş, muhasara edildik. Dimitir Georgieff yakalanmıştı. Biz kapitanla Kamçı nehri boyunca kaçarak, Preslava doğru yöneldik. Burada iki köylü Türkle rastladık. Yanlarına giderek, burasının neresi olduğunu sor-

duk. İyi insanlarmış, bize çok yardımları dokundu. Preslava gitmek istediğimizi anlayınca, nehir boyunda asker bulunduğunu ve nehrin taşıdığını söylediler. Az da olsa yanlarında tütün ve ekmek varmış, verdiler. Birkaç yakıt sonra Bayaçevo köyüne giderek, bir adamımızla bağlantı kurmak istedik. Fakat o sgovoristlere geçtiği için bizi ele verdi.

Şimdi bu geride kalan vakaları hatırlıyarak, olup bitenleri aklımdan geçirirken, illegal savaşlara Türklerin yılmadan ve fedakârcasına yardım ettiklerini teslim ediyorum. Onların arasında birçok savaşçılar tanıyorum. Lâkin tanıdığım bir tek hain yok!

Bu, onlara, zamanımızın şanlı kurucuları safında yer alıp bizimle beraberce kendi savaşlarının mutlu meyvalarını paylaşma hakkını vermektedir.

Goço Grozev

ÇETECİ HASAN HOCAOĞLU

1924 yılının Mayıs ayında, Burgas BKP Sancak Komitesinin kararıyla, Stranica bölgesinde Al. Tsankofun kanlı rejimine karşı savaş yürütmek için bir partizan çetesi meydana getirilmişti. Bu çetenin komutanı Karabinar (Grudovo) kasabasında 1923 yılı Eylül ayaklanmasını yöneten ünlü kahraman Todor Grudof idi. Sayısı 80 i bulan çeteci yedi ay savaşlarıyla, hayret edilecek derecede kahramanlıklarıyla, polis ve askeri bölüklere ağır kayıplar verdirek, Stranica ahalisinin ihtilâlcî ruhunu yükseltti.

Kahraman çetecilerden biri de Hasan Hocaoğluydu. Rusokastro köyünde doğmuş, bir tarım işçisi olarak, köy felâketini, acılarını bizzat çekmişti. Birinci dünya harbinde Hasan cephede 32 nci piyade alayının birinci bölüğünde bulunmuş. Uyanık asker, emperyalist harbinin aslımı, içyüzünü ve kardeş kanı döktüğünü görüp anlamıştı. Harpten sonra, Bulgaristan Komünist Partisinin ihtilâlcî savaşlarına katışı sempati duymaya başlamış ve onun fikirlerini benimsemiş.

1924 t. Hocaoğlu Zidarovo köyünde oturuyordu. 22 Eylülde çete köye gelince, fakir hanesini terk ederek gönüllü olarak çeteye katıldı. Çarpışmalarda Hasan Hocaoğlu, aktif yiğit ve cesur bir çeteci olarak, komutanın ve arkadaşlarının sevgisini kazanmıştır.

Gramatikovo köyündeki faaliyetten sonra, 9 Ekimde, gün doğmadan önce, karargâhın kararıyla çete Türk topraklarına girdi. Artık ilk kar düşmüştü. Bir bardak sıcak çayla kahvaltı etmemiz için ateş yakmıştık. Birden yabancı bir ses duyuldu. Türkçe olarak:

— Siz kimsiniz? Burada ne yapıyorsunuz? diye soruyordu.

Çeteci Jelâzko Yanef yüksek sesle, Türkçe olarak:

— Kömürcüyüz, kömür yakıyoruz, cevabını verdi.

Sonra anladık ki, Türk hudut askeriymiş. Fakat bizim nöbette olanlar onu tutamadılar. Türk asker bölüğüyle çarpışmadan kaçınarak, çete derhal hudut boyuna, batıya doğru yürüdü.

Öğleden evvel saat 10 raddelerinde çete üzerine ateş açıldı. Komutanın emriyle çeteciler yarım daire şeklinde mevzilerini alarak savaş hattı meydana getirdiler. Ateşe cevap vermedik. Todor Grudof yüksek sesle Türkçe:

— Niçin ateş ediyorsunuz? Ateşi kesin de anlaşalım! Biz Bulgar çetecileriyiz. Buraya birkaç gün için geldik, döneceğiz! Sizi ne soymaya, ve ne de öldürmeye geldik, dedi.

Hudut Türk karakolu ile anlaşmak için komutan Atanas Premyanof ve Hasan Hocaoğlunu gönderdi. Bizim heyet oraya vardığında, Türk hudut askerleri Hocaoğlunu yakalayıp silâhını almışlar. Sonra onu kandırmaya çalışarak:

— Hasan sen bizim yanımıza gel, bırak o dini sapıklar! Eğer istersen tarla, öküz vereceğiz sana! Karı istersen, karı!

Hasan Hocaoğlu için ağır dakikalar ve ağır bir imtihan başlıyordu. Fakat o biredek onların yaldızlı vaatlerini reddetti. Onun için çete her şeydi. Onun savaşıyla yaşıyordu.

Bizim mümessilimiz Atanas Premyanofun enerjik müdahalesiyle Hocaoğlu serbest bırakılarak arkadaşlarının yanına döndü. Sonra çetebaşının emri üzerine biz de onlara ateş açtık. „Urta“ sadalarıyla Türk hudut hattını yarıp kurtulmayı başardık.

1924 yılının Aralık ayında çete Yunanistana geçti, sonra da Yugoslavya'ya. Çeteci Hasan Hocaoğlu illegal olarak Yugoslavyadan Sovyetler Birliğine geçti. 1925 yılı Hocaoğlu, kapitalist ve pomeççik idaresinin yokedildiği dünyada ilk sosyalist devletin himayesi altında yaşıyor. O,

Meskova elektrokablo fabrikasında birkaç yıl çalışıyor. Sonra Hasan Hocaoğlu Bulgaristana hareket ediyor. Fakat Türkiye topraklarından geçerken yakalamp öldürülüyor. Sosyalizm dâvasına sadık ve vefakâr çeteci Hasan Hocaoğlu işte böylece yok edildi.

Tenü Dremsizof
Stranca çetesi sekreteri

KIZIL BAYRAK

Kırcalının Lâtinka köyündenim, rodopluyum. Biz 5 kardeşlik; üçü erkek ve ikisi kız. Babam çok fakirdi. Ancak, çıplak bayırlarda 5—6 dk toprağımız vardı. Yokluk yakamızı bırakmıyordu. Ekmeğimiz yetmiyor, çok kere aç yatıyorduk. Henüz küçüktük, ana ve babamıza yardımımız olmuyordu. Babamız en çok çile çekiyordu. Bizi barındırma işi, onun sırtına yükleniyordu. Çok zorlanıyordu. 1927 de hastalanıp, bizi ebediyen terketti. Bu en büyük bahtsızlıktı. Henüz 17 yaşında ailemizi geçindirmek için hayata atılmak zorunda kaldım.

Köyden çıkarken cebimde bir leva vardı. Onu da beni Ardanın öteki kıyısına geçiren kayıkçıya verdim. Haskovoya vardım. Beni „Kâzım Mümün“ firmasının tütün deposuna işe aldılar. Bu 1929 daydı. Sabahtan akşama kadar aromat tütününü işliyorduk. Becerikli ve hızlı olarak işlediğimi gören eski işçiler bana:

— Delikanlı, kendini öldürsen de, yine okadar alacaksın. Ağaların boğazlarını doyuramayacaksın!

Onlar elbet haklıydılar. Gündelikler okadar azdı ki, yalnız ekmeğe yetiyordu. Köye para gönderdiğim zaman, aç yatıyordum. İş şartları çok ağırdı. Depolar pis ve tütün tozuyla doluydu. İşçilerin yorgun ve solgun yüzlerinden burada işin ne kadar ağır olduğu belliydi. İçimizde tecrübeli ve uyanık işçiler vardı ki, onlar arasına gizli, durumumuzu nasıl düzeltebileceğimizi ve gündeliklerimizi artırmayı nasıl başarabileceğimizi bize anlatıyorlardı. Burada ilk defa grev sözünü işittim.

Bir mayıs günü yaklaşıyordu. İşçiler arasında, gündeliklerin artması için bir şeylerin yapılması lâzım geldiğinden konuşuluyordu. Greve hazırlanmaya başladık. Ben ve birkaç Bulgar arkadaşı depoda en genciydik. Emek bayramı arifesinde işçiler beni çağırıp şöyle dediler:

— Bu gece, Makedon mahallesinden bir delikanlıyla beraber „Fernandes“ firmasının tütün deposuna gideceksiniz. Orada en yüksek kavak ağacının tepesine kırmızı bir bayrak takacaksınız!

Bu, benim için büyük bir şerefti. Karanlık basınca, sessizce kavağa yaklaştık. Eski işçiler yan taraflarda siperlenerek bizi koruyorlardı. Makedon çocuğuyla çabucak kavak ağacına tırmandık. O bana kırmızı bayrağı uzattı ve ben de onu ağacın en yüksek dalına bağladım. Sonra yavaş ve sessizce yere indik.

Ertesi gün, Bir mayısta Parti ve bağımsız meslek birliği bütün tütün işçilerini sokaklarda gösteri yapmaya çağırdı. Çorbacılar ve polisler, işi bırakıp gösteriye çıkacağımızı anlayınca, demir kapıları kapattılar. Fakat bizi hiçbir kimse durduramazdı. Demir kapıları kırıp sokağa çıktık. Ellerimizde gündeliklerin artırılmasını isteyen plâkalar taşıyorduk. Polis gösterileri dağıtmaya karar verdi. Hele de en yüksek kavak ağacındaki kırmızı bayrağı görürverince hepten canavar kesildi. Hiçbiri ağaca çıkarak bayrağı almaya güvenemediğinden ağacı kesip bayrağı topladılar. Bütün depolardaki tütün işçileri gösterilere katıldı. Sonra bu gösteri greve çevrildi. Atlı polis üzerimize atıldı. Dövmelere, tevkiflere ve azillere rağmen, biz işçiler, işçi birliğimizin kuvvetini onlara gösterdik. Grev başarılı oldu. Gündelikler biraz artırıldı. Bundan sonra gösteri müteşebbislerini, elebaşlarını bulmak için yine tutuklamalar ve sorguya çekmeler başladı. Fakat polis karakolları, şüpheli işçilerle dolup taşmasına rağmen, ne teşkilâtlandırıcıları ve ne de bayrağı asan bulundu.

Daha sonra, „Orient-tabako“ firmasının tütün deposuna geçtim. Burada da iş ötekilerinden farksızdı. Gözcüler tepemizde duruyorlardı. Günler sıralanıp geçiyorlar, fakat hayatımızda sevinç yoktu. Ağaların ağırlıklık, tamahkârlık ve gaddarlıkları bakımından birbirlerine benzedikleri bir gerçektir.

1937 de kardeşim Kemal Haskovoya benim yanıma geldi. Onunla Stara Zagoraya gitmeyi kararlaştırdık. Orada Petko Paşaoğlu denen çorbacının tütün deposunda işlemeye başladık. Burada da her yerde olduğu gibi: alçak gündelik ve ağır iş. İki yıl sonra İkinci Dünya Harbi başlayınca, işsizlik daha çok kendini gösterdi. Çorbacı depoyu kapadı, sokakta kaldık. O zaman Kırcaliye gittik. Fakat orada bizi tevkif ettiler. Kardeşimi Tuna boyuna

sürgün ettiler. Kemal ağır işten hastalanıp, birkaç yıl sonra öldü. Ben yeniden Stara Zagoraya döndüm. O zamanki Draganof kardeşlerin „Slintse“ cigara fabrikasına lütün işçisi olarak alındım. Depodan depoya dolaşıyordum. Çok çorbacı değiştirdim. Fakat bir şey kazanamadım. Köyden fakir çıktım ve çorbacılar uğradıncaya kadar öyle kaldım. Onlara olan kin² ve nefret ateşim hiçbir vakil sönmeyecektir.

Geçmişteki hayatımdan bunları hatırlıyabiliyorum.

Rıza Ferhadof

ONLAR HÜRRIYET İÇİN SAVAŞTILAR

Ali İsmailof Çeylâkof 1902 de Karnobatta doğdu. O, 1920—1923 yıllarında Karnobat Komsomol grubuna üye oldu. Çeylâkof Kelogluyla beraber Türk halkı arasında çalışarak Türk gençlerine gece eğlentileri tertipliyordu.

1923 yılının Kasım ayında, halk vekili seçimleri kampanyasında, Parti komitesi tarafından Rupça, Manoliç, Zmeevo, Sinoçevo, Kamçıya ve diğer Türk köylerine gönderildi. Türk ahalisine oylarını Partiye vermeleri için aydınlatmada bulundu. O vakit Türk köylerinde yaygın olan baskılara rağmen, Çeylâkof bu Parti görevini şerefle başardı.

1925—1927 yılı devresinde Çeylâkof Simeon Jelezof Baef, Diço Georgief, Atanas Domuşçief arkadaşlarla, benimle ve başkalarıyla temaslarına devam ediyordu.

1927 güzünde, Simeon J. Baefin Karnobattaki işliğinde, İşçi Partisi teşkilâtı kuruldu. Onun kurucu üyelerinden biri Ali Çeylâkof idi. 1930 yılının başında Ali Çeylâkof bütün Parti Komitesiyle birlikte Burgas „emniyet müdürlüğüne“ gönderilmişti. Komünist faaliyetinden vazgeçirmek için gaddarca dövülmüştü. Cellâtların seni Türkiyeye yollıyacağız, diye tehditlerinden korkmadı, halkın menfaati uğrunda çalışmalarından vazgeçmedi. 1932 de yeniden tutuklanıp Burgas polis karakoluna götürüldü. Burada yine korkutma taktiğine başvuruldu, öldürülüp denize atılacağı söylendi kendisine. Ama o yılmadı. Polis maksadına ulaşamadı. 14. II. 1932 de yapılan belediye seçimlerinde Türk köylerine Parti işi için gönderilmişti.

1934 yılında 19 Mayıs devriminden sonra, Partinin faaliyeti kanun dışı edildiği zaman, o yine Partinin sadık ve namuslu bir dostu kaldı. Bundan ötürü, seçim kampanyalarında bülten, beyanname dağıtma ve Türk ahalisinden para yardımı toplama işlerinde ve başka bir çok hallerde ondan faydalanırdık.

9 Eylül 1944 te idareyi devir almak işine faal olarak katıldı.

İsmail Halilof da 1901 yılında Karnobatta doğdu. Fakir bir ailenin çocuğu idi. Babası arabayla yük taşıyordu, parti üyesi değildi. İsmail daha genç yaşta Saraç Recebin yanında çırak olarak çalışırken, progresif gençler arasına düştü. Bu gençler ona okumak için daima progresif kitaplar veriyorlardı. İlk defa 1919 da bir grup gençle birlikte Karnobat BKP teşkilâtının „Zemen ray“ klübüne davet edilmiş, „Karl Libkneht“ gençlik cemiyeti tarafından tertiplenen eğlencede hazır bulunmuştu. Ona gösterilen ilgiden dolayı İsmail çok duygulanmış, verilen edebi programdan çok hoşlanmıştı. Bu kulüpte işçi sınıfının savaşlarını gösteren küçük bir perdelik piyesler temsil edildiğinden burasını daha sık ziyaret etmek istemişti.

1920 de ise Komsomola ve „Karl Libkneht“ cemiyetinin Spartak çetesine üye olmuş ve jimnastik idmanlarına faal olarak katılmıştı. 1922 de Burgasta yapılan spartakida oyunlarında hazır bulundu. Burada bizim cemiyetimiz birinci yeri aldı.

İsmail Halilof yüksek boylu ve yakışıklı bir delikanlıydı. Güzel yüzlü, gür ve siyah saçlı, iyi karakterli ve her an düşmanla dövüşmeye hazırdı. Bir grup genç ile Komsomolun tiyatro grubunun terkibine girerek piyeslerde rol aldı.

Komsomol ve Partiden bazı arkadaşların yardımları sayesinde hızla ilerleyip, o zaman hemen 160 aileyi bulan Türk ahalsinin gençleri önünde kısa konuşmalar yapacak duruma gelmişti. Gençlik cemiyeti idare heyetinin havalesi üzerine İsmail, progresif edebiyatın en iyi yayıcısı oldu. Bu kitapların bir kısmını Rupça, Manliç, Kamçıya, Prilep v. s. kaza köylerine yolluyordu. Onun bu faaliyeti polise gizli kalmadı. Takip ediliyordu. Eğer komünist faaliyetine devam ederse, Türkiyeye sürgün edileceği konuşuluyordu. Fakat o, polislerin ürkütmelerine kulak asınıyordu. Şevkle, uğrunda sadakatle çalıştığı davanın doğ-

ru lu ğ u na inanarak komünizmin zaferi için savaşa devam ediyordu.

İsmail, aktif gençlerden biri olarak Komsomolun illegal beşlik grubuna alındı. Bu grubun bir üyesi olarak üzerine görev alıyor ve artık yalnız Türk ahalisi arasında değil, Bulgarlar arasında da faal surette siyasi ve maarif işleri yürütüyordu.

Parti kulübünde bir gençlik toplantısında söyledi ğ i sözleri hâlâ hatırlıyorum: „Arkadaşlar, savaştan çekinmeyiniz. Gerçi a ğ ırdır, ama şanlı bir savaştır. İnsan bir ke-re ö lür. Halkın serbestli ğ i uğrunda bir savaşçı gibi ö l-mek daha iyidir. Komünizmde bütün halklar, kardeş gibi yaşıyacaklar.“ Onun bu sözleri toplantıda hazır bulunanlar tarafından alkışlarla karşılandı. Sade ve namuslu bir zanaatçının, canı gönülden söyledi ğ i hareketli sözler sesleyicilerde şevk ve heyecan uyandırdı. O, Komsomolcu gençler arasında „bizim Vasil“ diye tanınmıştı.

1925 te illegal grubun üyelerinin yakalanmalarından sonra ona a ğ ır eziyetler yapılmıştı. Şuursuz kalıncaya kadar dövüldü ğ ü halde bir tek arkadaşını ele vermemiş zanaatçının, canı gönülden söyledi ğ i hararetili sözler ses-ti. Faşist mahkemesinde bir komüniste lâyük şekilde dav-randı.

O, 12,5 yıl hapse mahkûm edilmişti. 1926 da yapılan kısmi a fta, Halilof sa ğ lık durumu çok kötü halde hapisten çıktı. Geçimini sa ğ lamak için sihihi olmıyan küçücük dükkânda çalışmaya devam etti. Fakat sa ğ lığı gittikçe kötüye gidiyordu. Biz onun yanına sıkça toplam, birçok iç ve dış meseleler üzerine, Sovyetler Birli ğ i ndeki sosyalizm kuruculu ğ u v. s. hakkında konuşmalar yapıyorduk. Onun güleç yüzü, bütün dünya yüzündeki memlekelerde, eninde sonunda, işçi sınıfının muzaffer olaca ğ ı inancını ifade ediyordu. O büyük bir enternasyonalistti. İsmail hiçbir zaman ümitsizli ğ e düşmedi. Son nefesine kadar, komünizmin parlak gelece ğ i ümidiyle yaşadı.

Ne çare ki, verem ona acımadı. 1933 yılı baharında, her şeyin uyanıp hayata sevindi ğ i bir sırada, gözlerini kapadı. Ama iyi kalplili ğ i, namuslulu ğ u insanlara örnek olarak kaldı.

Mustafa Osmanof Bozof da 1906 yılında Karnobatta dünyaya geldi. Onun sanatı berberlikti. 1925—1927 yıllarında, henüz gençken, anarşistlerin nüfuzu altına düşmüştü. O zamanlar yayınlanan „Svoboden rabot-

nik“ gazetesi ve „Misil“ dergisi gibi anarşist yayını onu etkilemişti. Lâkin bizimle daimi teması ve verdi ğ imiz komünist kitaplar (ki, o oldukça okumuş bir gençti) onda çağdaş toplum hayatına anarşist prensiplerin uygulanabilece ğ i hususunda tereddüt yarattı. Proleter diktatörlü ğ ü olmadan sosyalist toplumunun gerçekleştirilmeyece ğ i kanısına vardı.

1932 yılının başında Bozof işçi Partisine üye oldu. Onun adresine BISB nin yayın organı olan „Edinstvo“, „Rabotniçka“, „Tütünorabotnik“ ve di ğ er gazeteler gönderiliyordu. Mustafanın berber dükkânı bizim arkadaşların karşılaşma yeriydi. Güya oraya tıraş olmaya gidiyorduk. Oysa, burada milletlerarası işçi hareketi ile ilgili bir sıra meseleleri konuşuyorduk.

1933 yılının baharında Sliven sancak komitesiyle irtibatı olan Penka Nanevanın teklifi üzerine, illegal Komünist Partisinin bir grupunu kurduk. Ona Rofeto Aro-nof, Mustafa Bozof ve ben giriyorduk. Onlar benim aracılı ğ ıyla işçi Partisinin parti komitesiyle teması sa ğ lıyorlardı. Ben o vakit Karnobat BIP kaza komitesi sekreteri idim. Sliven parti komitesinden gelen arkadaşlarla Bozofun berber dükkânında buluşuyorduk. Sliven teşkilâtının ele verilmesinden sonra her üçümüz de yakalandık ve Bur-gas emniyet müdürlü ğ ü ne götürüldük. Burada a ğ ır işken-ceye tabi tutulduk.

1933 yılının sonlarına do ğ ru Bozof, Franko diktatörlü ğ ü ne karşı savaşan İspanyol halkına yardım toplama kampanyasına katıldı. Parti işleri ile ilgili Türk köyleri-ne sıkça gönderiliyordu. Burjuva nizamına karşı bütün gücüyle ve namusla savaşıyordu. Bunun için de, polisler tarafından tutulup dövülüyordu. Bu sık sık tevkifler ve dövülmeler sonucu, fena halde hastalandı. Uzun yıllar iyileşirim ümidiyle yaşadı. Fakat zalim hastalık 1952 baha-rında onu hayattan kopardı.

Mustafa Bozof hayatının sonuna kadar parti davasına sadık ve namuslu kaldı.

St. Nikolof

SEVGİYLE EKTİK, ŞUKRANLA BIÇTIK

1928—1929 yıllarında, Zlatar köyünün nüfusu 2800 ki-ři idi. Bu nüfusun altıda biri Türktü. Bunların büyük bir kısmı cahil ve kendi kabu ğ u na kapalıydı. Siyasi ve maa-

rif işlerine zorca yanaşıyorlardı. Türk halkının bu uyuşukluğunu alélâde parli propagandası az etkiliyordu. Zlatar Türklerinin menfaatlerini fiili olarak arkaladığımız zaman, Partinin nüfuzu ve itibarı derhal arttı. Böylelikle de Türkler için oldukça büyük siyasi faaliyet şartları yaratıldı. Şumen sancağında, antifaşist savaşın sona erdirilmesinde bunun büyük yardımı dokundu.

Şimdi Parti, Zlatar Türklerinin sevgi ve sadakatini nasıl kazandığını anlatacağım.

1929 un ilkbaharında, hapse düşmüş ve faşizmden zarar görmüş arkadaşların ailelerine yardım etmek için emek günleri teşkilâtlandırdık. Partinin kulübü camiin karşısındaydı. Emek günü tayin ettiğimiz bir günün erken saatlerinde kulübe toplandık. Tam iş yerine giderken, Türk ahalisinin cami avlusu içinde telâşlı telâşlı dolaştığını gördük. Telâşın nedenlerini öğrenmek için hemen yanlarına gittik. Sabahleyin cami kuyusuna içme suyu almaya giden kadınlar, su yüzünde domuz yağı parçalarının yüzdüğünü gördüklerini söylediler.

Çalışırken bu alçak hakareti gördük. Bizi, acaba bunu kim yapabilir meselesi ilgilendiriyordu. Bazı gençler bir gün önce gecenin geç vaktinde, Smedovo köyünden 4—5 „rodozaştitnitsi“ (vatanmüdafileri) Zlatar köyünde dolaştıklarını görmüşler.

Birkaç gün sonra belediye şurasının müzakereleri vardı. Şuranın terkinde 7 sgovorist, 4 çiftçi ve 1 de komünist vardı. Şuranın müzakerelere başlamasından önce, çiftçilerle bizim arkadaşın, gündem hakkında görüşlerini birleştirmesi bir anane halini almıştı. Cami su kuyusuna atılan domuz yağı meselesi müzakere edilip, bizim müşavirimize, bu kötülüğü yapanların aranılıp bulunması ve cezalandırılması için hiç bir şey yapmadığından dolayı muhtarın protesto etmek ve sorumluluk aramak işi havale edildi. O, çiftçi müşavirleri ve iki Türk müşaviri tarafından desteklendi. Adı geçen olay etrafa yayıldı.

Bütün kazada bu hakareti yapanlara karşı nefret günden güne artıyordu. Bu vakadan sonra, bir pazar günü bizim gençler, yortu günleri öğleden sonra meydana yapılan eğlentiye „rodozaştitniklerin“ geldiklerini görmüşler. Tutumları arsız ve fahrikçiymiş. Bizim gençler onları kuyu olayı ile suçlamışlar. Bundan onların yüzlerinin kızardığını görmüşler. Bunu ancak onların yaptığı kanısı kuvvetlenmiş. Gençler „rodozaştitnik“ler köylerine döner-

ken, önlerine çıkarak iyi bir ders vermeyi düşünmüşler. Öyle bir ders ki, ikinci defa köyden geçmeye bile cesaret edemesinler. Nekadar dövdüklerini onlar bilecek, ama Smedovoya, bir arabaya yükletilerek götürüldüler.

İdareciler, onları kimlerin dövdüklerini öğrenmek için Zlatarlı birkaç genci tutuklayıp, odundan geçirdiler. Ama hiç bir şey öğrenemediler. Bizim müşavirin protestosu ve „rodozaştitniklerin“ dövülüşünden sonra, Türk ahalisi komünistlere himayecisi gibi bakmaya başladı. Az topraklı köylüleri topraklandırma kanununun uygulanması hakkındaki emirnamenin Türkleri kapsamamasına rağmen, bu kanunun Türkleri de kapsamaması için parti teşkilâtımızın yürüttüğü savaş, bu duyguları daha da kuvvetlendirdi.

Parti teşkilâtımızla, Çiftçi birliği idare heyeti beraber bir toplantı yaparak, belediye şurasının ilk oturumunda, çiftçilerden bir müşavirin topraksızları topraklandırma işini müzakere teklifinde bulunması kararı alındı. Bununla beraber bizim yönetmenliğimizde Topraklandırma Komitesi kurularak topraksız ve az topraklı köylülerin cetvelini hazırladı. Topraklandırılmaları gereken Türkler de bu cetvele dahil edildiler. Şuranın toplanacağı gün tesbit edilmişti. Burada topraklandırma meselesi görüşüleceğinden, topraklandırma işiyle ilgili olanlara haber edildi.

Gerçekten, oturum saati yaklaşınca 300 den fazla kişi belediyenin önüne toplandı. Salon dar geldi. O ancak müşavirleri ve 15—20 kişi kadar dinleyici alabiliyordu. Şuranın müzakereleri açık yapılacağından faydalanarak müşavirimiz oturumun okulun büyük odalarında birinde yapılmasını teklif etti. Sınıf odası dinleyicilerle doldu. Oturum açıldı. Muhtar gündemi bildirdikten sonra, cvvelce tayin edilen müşavir topraklandırma meselesinin gündeme alınmasını teklif etti. Muhtar buna karşı geldi. Fakat kalabalık bir dinleyici grubunun yanında daha fazla dinlenmeye cesaret edemedi. Topraklandırma Kanununun köyümüzde uygulanması hakkında ilk olarak bizim müşavirimiz ve sonra da çiftçiler söz alıp konuştular. Türk müşavirleri de olumlu tutum gösterince sekreter (tabşildar) Kanunun uygulanması hususunda talimatın Türkleri bu haktan mahrum ettiğini iddia etti. Müşavirimiz Türklerin Bulgarlardan ayrılmasının doğru olmadığını ileri sürdü. Partinin vatandaşlar arasında eşitlik prensibini savundu. Toplantıda hazır bulunan Türkler, müşavirimizin konuşmasını büyük dikkat ve ilgiyle dinlediler. Türklerin

de topraklandırılması kararı zar zor kabul edildi. Sancağın bunu tasdiklememesine rağmen, Türklere de toprak verilmesi hakkındaki kararımız Türk ahalisini etkiledi. Partimizin Bulgarlarla Türkler arasında bir ayırım yapmadığı kanaati daha da kuvvetlendi.

Belediye şurasının bu müzakerelerinden sonra ahali yapılan şura toptantılarına daha büyük ilgi göstermeye başladı.

1930 yılı bütçesi kabul edilecekti. Çiftçi müşavir arkadaşlarla bütçe tasarısını gözden geçirdikten sonra, onda bazı değişikliklerin yapılması teklifi yaparken Türk okullarına da para yardımı yapılması için münasip meblâğın bütçeye konmasını istedik. Oysa bütçe tasarısında yalnız Bulgar okullarına meblâğ konmuştu. Türk okuluna da para yardımı ayrılmasının gerekçesini şöyle ortaya koyduk: köyümüzdeki ahalinin üçte birini Türkler teşkil ediyor, vergi toplarken Bulgarlarla Türkler arasında fark yapılmadığı gibi, vergi yolu ile toplanan paralar bölüştürülürken de böyle fark yapılmamalıdır. Bu hususta çoğunluğu sağladık. Müşavirimizle çiftçilerden maada iki Türk müşavir de lehtë oy kullandılar. Böylece kendiliğinden, tabii olarak Türk ahaliyle bizim komünist arkadaşların arasında yakınlık başladı, dostluk kuruldu. Arkadaşlar bu yakınlıktan faydalanarak, Partinin siyasetini izah etmek fırsatını elde ettiler. Daha uyanık Türkleri Partiye ve RMS-e üye alma meselesi olgunlaşıyordu. Parti teşkilâtının bir oturumunda, birkaç kişi seçilerek onları hazırlamak için bazı arkadaşlar tayin edildi. Bu işle parti üyeleri ve remsistler meşgul olmaya başladılar. Onlar Türk mahallelerinde oturduklarından Türkçe biliyorlar ve hattâ dostlukları da vardı Türklerle. İyi netice gecikmedi. Çok geçmeden 6 Türk Partiye, dört genç de RMS-e üye alınmaları için dilekçe verdiler. Partiye üye olarak alınan Türkler, disiplinli ve şuurla çalıştılar. Türk ahali arasında Partinin siyasetini açıklama işinde en iyi ajitatörler oldular.

1930 da Türk ahalisine yapılan terör arttırıldı. Bilhas- sa köylerde fazla hissedilen iktisadi buhranın sebeplerini maskeleyerek için varlıklı köylüler tarafından satın alınan ve tahrik edilen „rodozaştitnikler“ yok pahasına mülklerini satıp, Türkiyeye göçetmeleri için Türk ahalisine gece ve güpegündüz saldırıyorlardı. Öyle köyler de vardı ki, Türkler bütün mal ve mülklerini pasaport masrafını üzerine alan kimseye vermek zorunda bırakılıyorlardı.

Partili Türkler, göç meselesini çok telâşlı olarak ileri sürdüler. Türk ahalisine yapılan işkenceleri delillerle meydana çıkararak, tüyler ürpertici haller karşısında bile idarenin ilgisiz kaldığı ortaya koyuldu. Bir açık toplantı yapıp, burada Türklerle yapılan zulüm ve işkencelerin kamu oyuna bildirilmesi kararı alındı. Toplantı çok iyi teşkilâtlandırıldı. Türk ve Bulgarlar kitle halinde geldiler. Toplantı protesto kararı kabul etti. Türk ahalisinin, komünistlerin ve namuslu emekçilerin desteğine ve azimli müdafasına her vakit güvenebilecekleri teminatı verildi.

Alınan tedbirler iyi neticeler verdi. Köyümüzdeki Türklerle yapılan tazyik durduruldu. Başka köylerden Türklerin kitle halinde mecburen göç ettirilmelerine karşılık köyümüzden bir tek Türk bile göçettirilmedi.

Bütün bunlar progresif Türk ve Bulgar ahalisini birbirleriyle daha da yakınlaştırdı. Düğün ve yortularda karşılıklı davet ve ziyaretler sıklaştı. Türklerin dini bayramları, Bulgarların sıbor ve diğer yortuları, hep beraber şenlikle kutlanıyordu. Bulgar ve Türk düğünlerinde, karşılıklı hediyeler sunulmaya başlandı. Rems teşkilâtından, Bulgar ve Türk gençlerinden müteşekkil bir grup, Pânü Filefin düğününde hep beraberdiler. Onlar düğünleri yapılan çiftte ortak bir hediye takdim ettiler. Bu gibi şeyler, Türk ve Bulgar gençleri arasındaki bağlantıyı çok kuvvetlendirdi.

1932 de belediye seçimlerinin hazırlığı böyle bir elverişli durumda başladı. Partinin Bulgar ahali arasında olduğu kadar, Türk ahali arasında da otoritesi vardı. Partide ve Remste yetiştirilen Türk aktifinin Türk ahali arasındaki ajitasyonu bize çok yardım etti. Seçim önceleri günlerinde olduğu kadar, tam seçim günü gerginlik oldukça büyüktü. Köyümüze sayısı onu bulan polis ve sivil polis gönderilmişti. Orman bekçileri evlerde arama ve tarama yaparak ceza yapmak için sudan sebepler uyduruyorlardı. Ahaliye ceza belgeleri imzalatırdıktan sonra, seçimlerde oylarını hükümet adaylarına verdikleri halde, belgelerin yokedileceği vaadediliyordu. Oylarını hükümet adaylarına verip vermediklerini izlemek için imkânları olduğunu da söylemekten çekinmiyorlardı. Polis Zlatar türklerinin göçetmek istemediklerini öğrenmiş ve eğer seçimlerde oylarını komünistlere verecek Türkler bulunursa, bu gibilerin zorla göçettirileceklerini söylüyordu. Kısacası bütün denenmiş seçim araçlarını kullanıyorlardı. Onlar,

hiç değilse Türk ahalisini korkutarak istenilen çoğunluğu sağlayacaklarını sanıyorlardı. Ama, Türklerin oylarını verdikleri hususi, ayrı seksiyonda Parti listesinin çoğunluk kazanması idareciler ve polisler için büyük bir sürpriz olmuştu.

Partimizin listesinin kanun dışı ve geçersiz olduğuna dair sebepler uydurmasına rağmen, listenin meşru sayılması Zlatar Bulgar ve Türkleri arasında Partinin nüfuzunu daha kuvvetlendirdi.

1934 yılı 19 Mayıs darbesinden sonra Zlatar komünistleri faaliyetlerine son vermediler. Emekçi köylülerle bağların sıklaşması için çabalarını okuma evine ve istihlak kooperatifine yönelttiler. Türk ahaliyle olan bağlantıya devam edildi.

1938 yılı halk vekili seçimlerindeki sonuçlar bize gösterdi ki, Partinin Türk ahalisine karşı hümanist tutumu bu ahalinin sempatilerini kendi tarafına çekmişti. Eski Preslav kazasındaki seçim hilebazlıklarına rağmen, Partinin yönettiği Tek Cephe adayı Nikola Çankof seçimi kazandı. Zlatarlıların Bulgarı Türkü, büyük çoğunlukla oylarını parti adayına verdiler.

1941—1944 yılları devresi Zlatarlılar için ağır bir devre idi. Açlık ve sefalet içinde inliyen Bulgar ve Türkler, aç çocuklarını beslemek için ödünç ekin veya mısır, veyahut ailelerinde bir hastaya ilâç ve koşulur hayvan parası istemek için faizci Stoyan Domuşçiefin ve meyhaneci Todor Kolefin, zenginlerden Todor Petkoğlu, Dimitir Yaneoğlunun kapıları önüne yığılıyorlardı.

Sefalet uğramış köylülerin durumlarının ağırlaşmasından ve sayılarının artmasından faydalanarak köy kulakları kendilerinden ödünç alınan para ve zahirenin fazisini gittikçe arttırıyorlardı. Yeni mahsulün toplamasına kadar verilen beş ölçek ekin yerine on ölçek, 4000 yerine 6000 leva çevirilmesi artık alelâde bir şeydi. Senetten başka mukavele de yapılıyordu ki, alınan ödünç para belli edilen vadede verilmez ise, mukavelede yazılı tarla, çayır veyahut arsa ödünç verenin malı oluyordu.

Kulaklar Bulgar ve Türkler arasında fark yapmıyorlardı. Kimden olursa olsun daha fazla kâr ve kazanç elde etmeyi düşünüyorlardı. Bu da Bulgarın ve Türkün gözlemini açıyordu. Onlar iki kategoriden insanların bulunduğunu görüyorlardı. Bir tarafta zengin Bulgar ve Türkler-

di ki, fakirlerin sırtlarından zenginlik elde etme bakımından aralarında hiç bir fark yoktu. Diğer tarafta ise, emekçi insanlardı ki, Bulgar veya Türk hep beraber yokluk ve sefalet içinde yanıp kavruluyor ve zenginlerin kapılarını çalıyorlardı.

Harbin kızıışığı bir devrede olayları izlemek gerekiyordu. Fakat okuma evi radyosu, bizim birkaç arkadaşın ve bizi destekliyenlerin radyoları alınmış veya mühürlenerek kullanılmasına engel olunmuştu. O vakit Yordan Petkof, idarecilerin, savaş cephelerinde gelişen fırtınalı olaylara karşı ilgisiz sandıkları ve kendilerinden şüphe etmedikleri Türklere yöneldi. Moskova ve „Hristo Botef“ radyolarından ve diğer yayın merkezlerinden verilen haberleri muntazam olarak dinliyen Hacı Naim, Hacı Mehmet ve Ahmet Mehmet Çavuşefle buluşarak onlardan havadisler alıyordu. Böylelikle Zlatar köyünde her eveğeze haberler vaktinde ulaştırılıyordu.

1943—1944 yıllarında çete hareketi hızlandı. Zlatar köyü çetecilere yiyecek sağlama hususunda en iyi bir üs halini aldı. Bu işe Bulgarlarla beraber Türkler de katılarak partizanlara para ve yiyinti yardımlarında bulundular.

1943 te Zlatar köyünde bozgundan sonra, yataklı ve yardımcılarından büyük bir kısmı hapse düştüler. Hacı Naim, tevkif edilenlerin hanelerini dolaşarak yiyeceğe ihtiyacı olanlara ekin sağladı.

Petko Nedkof çeteci olunca, Zlatar köyü yalnız ona değil, diğerlerine de sığınak yeri oldu. Bundan sonra köy daha sıkı korunmaya başlandı. Arama-taramalar sıklaştı. Geceleri çok ciddi olarak sokağa çıkma yasağı uygulanıyordu. Baskının hızlandığı bu zamanda, Hacı Naim Petkoyu saklama işinin kendisine bırakılmasını Yordan Petkoftan rica etti. „Petkoyu bana emanet ediniz, onu ben gizliyeceğim; eğer ona bir şey olursa, benim kelleme alın“ demişti.

Yordan Petkof ona bu kadar büyük itimat vermekten çekinmiş ve teklifini kabul etmemiş. Birkaç zaman sonra Petko Nedkof köy kenarında samanlık içinde bulunarak düşman tarafından sarılmış. Polisler samanlığı ateşe verince Petko derhal intihar etmiş. Sonra arkadaşlar, Hacı Naimin Parti davasına sadık olduğuna inanarak ona güvenmediklerine esef ettiler. Hâlâ bugün bile onlar, Hacı Naimin halk kurtuluşu uğrunda savaşanlara samimi yar-

dımlarını anlayamadıklarından dolayı esef etmektedirler.

Hezimetten sonra, en faal arkadaşlar, yatak ve yardımcıları tutuklanıp, davaları görüldü ve hapse gönderildiler. Şimdi yeniden işe başlanıp, yeni bir teşkilât meydana getirmek gerekiyordu. Köye karımın ana ve babasına misafir olmak bahanesiyle vardığımdan birkaç saat sonra, belediyeye haber göndererek köyü derhal terketmemi emretmişler. Bu haberin belediyeye ulaştırıldığı anda Hacı Naim de orada bulunmuş. Evine giderken bu haberi bana bildirmek için çare aramış. Rastgele kayın pederle karşılaşmışlar. Ondan üstümü başımı arıyacaklarını ve belediyeye çağrılacağımı öğrendim. Ben de yapılması gereken işi henüz yapmamıştım. Derhal işi bitirmem gerekiyordu. Yakınlarıma dedim ki, eğer beni belediyeden ararlarsa Şumene gittiğimi söyleyiniz. Yakında bulunan Suha reka köyüne gitmeyi düşündüm. Sonra uygun bir zamanda yine Zlatara dönmeyi tasarladım. Türk mahallesine doğru yollandım. Oradan da Suha reka yolunu tuttum. Tam evine saparken Hacı Naime erdim. Bana nereye acle ettiğimi sordu. Şumene gideceğimi söyledim. Etrafını yokladı. Ortalıkta kimselerin olmadığını görünce, beni onlara davet etti. İlk havadan sudan konuşmaya başladık. Sonraları yavaş yavaş siyaset işlerini gözden geçirmeye koyulduk. Radyosundan haberleri dinledim. Hacı Naimin olaylardan haberdar olduğunu ve meseleleri doğru anladığını gördüm. Misafirsevenliğinden yararlanarak işimi sona erdirmeye karar verdim. Eftim Krıstef ve Stanço Petrofla karşılaşmak istediğimi söyledim. Ertesi gün ise mengemenin bozuk yerini yaptırmak bahanesiyle onları çağırtmış. Onlarla haber yayma işlerinin düzeltilmesi ve çetecilerle bağların yeniden tazelenmesi ve onlara erzak sağlanmasıyla ilgili meseleleri görüştüm. Hacı Naim, hanesinden ayrılırken, bana yardımda bulunabildiğinden ötürü çok memnun görünüyordu.

Köyün bütün aktifi mahkûm edildikten sonra, yeniden çetecilerle teşkilâtlı olarak bağlantı kurulmasına kadar hayli zaman geçti. Böyle gergin anlarda, idarenin cahil, siyasi amacı olmayan ve ürkek sandığı bazı cesur Türkler durumu kurtarırdı. Onlar ormana odun getirmeye veya taş taşımaya giderken daha fazla ekmek alıp, çetecilere vermenin yolunu biliyorlardı. Çok defa çetecilere böyle ekmek taşıyan Sabri Hafuz Mustafofu, Hamdi İsmail Manafofu ve Hüsnü Mehmet Durakofu belirtmek yerinde

olur. Zlatarın bu fedakâr insanlarının Bulgar ve Türkün eşit haklı üyeleri olarak yaşayacağı aydın ve hür geleceğe doğru yol açılmasında büyük yardımları oldu.

D. Popof

SUVOROV KÖYÜNDE PARTİ VE TÜRKLER

Bizim köyde Bulgar ve Türk ahali arasında dostluk daha Osmanlı esareti zamanlarından başlamış. Ben köydeşlerimden Bulgar ve Türk ahali arasındaki beraberlik hakkında enteresan vakalar dinlemişimdir. Bazı Türklerin, köydeşleri olan Bulgarları arkaladıkları ve onlarla kardeşçe birlikte yaşadıkları anlatılmaktadır.

Bulgar ve Türk ahali arasındaki bu dostluk, kapitalizm devrinde müşterek düşmana karşı ortak savaşta kuvvetlendi.

Meselâ, İsmail Tevfikof ve Atanas Bogdanof tarzilerinin birlikte yaşadıklarını çok iyi hatırlıyorum. Onlar inkılâp hareketlerine beraberce katıldılar. Bu iki vatanseverin terzi dükkânı önünde bir polis durup, bu „kötü insanlarla“ çok çok işleri olmasın diye, onlara elbise diktirmeye gelen müşterileri geri çevirirdi.

Atanas Bogdanof tevkif edilip hapse gönderildikten sonra, her iki terzi arasında samimi dostluk olanca kuvvetini gösterdi. Bogdanof hapse olmasına rağmen, İsmail Tevfikof terzi işliğinde çalışıyor ve kazanılan paraları ikiye bölüştürüp payın birini hapisaneye Bogdanofa gönderiyordu.

1930 — 1934 yıllarında bütün memleket dahilinde olduğu gibi, bizim köyde de „Rodna Zaştita“ tipinden faşist teşkilâtları zulmü çok artırdılar. Sistemli bir şekilde Türk ahalisine baskı yapıyor, Türkiyeye göçetmeleri için zorluyorlardı. Böylelikle de, çorbacıların onların mal ve emlaklarını yok pahasına almalarına yardım ediyorlardı. Köydeki parti teşkilâtı Türk ahalisini müdafaa ediyor ve faşist teşkilâtlarının terörüne karşı koyuyordu. Parti onların içyüzlerini gösterip, hilekârlık, hiyanet ve çirkin amaçlarını hiç çekinmeden açıklıyordu.

Şurası kayda değerdir ki, „Rodna zaştita“ zengin Türklerle karşı iyi davranıyor ve hattâ onları himaye ediyordu. Bizim köyde bunlar bir, iki değil. İsmail Hacı Ömerof ve

Salih Hacı Ömerof kardeşler bunlardandı. Bu zenginler, bizim tarafta kayatuzu, kereste malzemesi, yumurta, zahire, manifatura ve sair ticaretini ellerinde tutuyorlardı. Faşist idarecileri Hacı Ömeroğullarına saygı gösteriyorlar, hattâ birini Varna sancağını idare edenlerin üçlü komisyonunda üye buldurtuyorlardı. Bu sözü geçen „ağalar“ fakir soydaşlarına karşı, aynı faşist elemanları gibi saygısızdılar. Onlar daima idareyi destekliyorlardı. Bunu bir örnekle göstereceğim. Suvorovo belediyesinde sgovoristlerden Nikola Skorçef adında bir sekreter (tahsildar) vardı. Oldukça fazla bir meblâğı cebe indirmişti. Bu sgovoristin yardımına Hacı Ömeroğulları koştı. Onlar kasalarımız kırıldı, soyulduk diye bir vaka uydurdular. O zamanki kanunlara göre—kanunlar bürjuva menfaatine uygundular—devlet güya çalınan paraları Hacı Ömeroğullarına çevirdi. Onlar da Nikola Skorçefe hesabı düeltmesi için güya çalınan para kadarını vermişlerdi. Skorçef böyle bir dolandırıcıkla halk parasını benimsedi. Seçimlerde bizim Parti teşkilâtımız, Türk ahalisinin sınıf şuurunu uyandırarak, müşterek sosyal adalet savaşına katılmalarını sağlamak için geniş politik çalışmalarda bulundu. Misallerle kapitalist nizamın soyguncu olduğunu açıklıyor ve işa ediyorduk. Ömeroğulları biraderlerin, zengin değirmenci Ivan Todorofun emekçi Bulgar ve Türkleri aynı şekilde istismar ettiklerini ve bunun için de, hepimizin birleşmesi lâzım geldiğini, ırk ayrımı yapmaksızın, ister Bulgar, ister Türk olsun, sömürücülere karşı amansız savaş yürütmemiz gerektiğini köylülere anlatırdık. Bu ajitasyonumuz beklenen sonuçları verdi. 1932 de Partimiz seçimlere katıldığı zaman, köyümüzde komünistlerin listesine, Türkler de dahil, 300 kadar seçmen oy verdi.

1936 — 1937 ve 1938 yıllarında parti teşkilâtımız, siyasi mahpuslara yardım toplama kampanyasına başladı. Buna Türklerden de İsmail Tefikof, Halil Hasanof, İsmail Hüseyinof Efendief, Küsin Ahmedof Yunuzof, Osman Hüseyinof Dricalief ve daha bir çokları katıldılar. Türklerden bir çoğu „Sobolev kampanyasına“ da katıldılar.

Daha sonra, mukavemet hareketlerinde, Suvorovo Türk ahalişi, faşizme karşı savaşlara aktif surette katıldı. Hüseyin Ahmedof Yunuzof cesur çetecilerin en iyi sığınakçısıydı.

Biz şimdi de Türk ahalişiyle dostça yaşıyor ve sosyalizmin kuruluşu uğrunda hep beraber çalışıyoruz.

İvan Rayçef

BELEDİYE MUŞAVİRİ NASIL OLDUM

Daha küçük yaşlarda beygir arabasıyla babamın çiftçilik işlerine katılıyordum. Bazı kiracılık ta yapıyordum. Çiftçilik için elverişli olmıyan zamanlarda kasaba tüccarlarına inşaat malzemesi, kereste taşıyordum. Daha genç yaşta hayatın acı mahrumiyetlerini çeken ben idealizme kapıldım, ve maddi nimetlerin hakkaniyetli bir surette paylaşılması özlemiyle yaşamaya başlıyarak, sol akımlara yönelerek RMS'e yazıldım. Stamboliyski idareden düşürülüp, Tsankof rejimi kurulurken ben Türk gençlerini RMS'e üye yazmaya devam ettim, kasabadaki arabacı cemiyetinin grevine katıldım.

Bu devrede, kasabada sgovorun başında bulunan Vladimир Takef, Ahmet İmamof ve Hafız dedenin yardımıyla Türk gençlerini, Gençlik demokratik sgovor partisine çekmek için çaba sarfetmeğe başladılar. Türk gençlerini elden kaçırmamak için, ben ve etrafımdaki grup 1927 de Türk okuma evini kurduk. Ben kasadar, Hüseyin Kırcalief te reis seçildi. Bu okuma evinin amacı, Türk gençlerini birleştirmek, onlara ileri ideler aşılıyarak, gericilerin sıralarına katılmaktan alakoymaktı.

Bizim bu yıkıcı çalışmalarımızı duyan sgovor polisi, okumaevinin üyelerini kovdu ve bütün eşyasını yoketti. Hafız dedenin oğlunun ismini taşıyan „Nevzat Remzi“ okuma evini kurdular. Kuvulmamıza, döğülmemize ve tevkif edilmemize rağmen, okuma evinde çalışmalarımıza devam ettik. Kurduğumuz okuma evi sgovordan sonraki rejimler deyesinde de yaşayarak o günden bu yana Türk gençlerinin bir maarif ocağı, bir meşalesi oldu.

O zaman, bizim çalışmalarımızı durdurmak için, sgovoristler, dini yönden bize karşı savaşa giriştiler. Ama biz oraya da nüfuz edip, 1928 de İslâm cemiyetine seçildik. Ben kasadar, Hüseyin Kırcalief ise reis olmuştu. Türk azinliğini, bizi desteklediğini görüverince, sgovorun yönetmenleri bizi dini cemiyetten alışıttılar. Dışişleri Bakanlığı bizim yerimize sgovorcu üç üye tayin etti.

1930 da ben ve Süleyman Mustafa Fevzief, kasabadan bir dar sosyalist, Mavi kaynak tarafında „Belça“ denen yere toplanarak parti teşkilâtının temellerini attık. Daha sonraları Stavrakefin hanında bulunan parti kulübüne toplanarak 1931 de yapılacak olan belediye müşavirleri seçimleri için adayları tespit ettik. İşçi Partisinin belediye

müşaviri adayı olduğumu öğrenince polis beni yakaladı. Beni beş gün çıplak Peştere polisi karakolunda alıkoydular. Yedinci günü serbest bırakıldım. Ertesi gün de beni yeniden polis alıp, otobüsle Plovdife gönderdi. Otobüse binmezden önce Ivan Georgiefin uzattığı evrakı imzaladım. Böylece adaylığım resmileşti. Plovdif yolu üstünde bulunan Isperihovo köyünde otobüs durakladı. Yolcular ve polis biraz dinlenmek için indiler. Ben hemen kaçmaya muvaffak oldum. Tarlalıklardan Kriçime dayım Ahmet Arabacief'e gittim. Burada birkaç gün kaldım. Sonra sinekkaydı tıraş oldum. Bir ferace alarak, bir hanım kılığına girdim. Halamla birlikte Peştereye gittim. Seçim günü meydana çıktım. Seçimi kazanarak belediye müşaviri oldum. Befediyede sosyal yardım komisyonuna seçildim. O sırada tifo hastalığına tutulan Brasigovolu Türk ailelerine bütün şütlerin gönderilmesi işini teşkilâtlandırıdım.

1932 de Parti Sancak Komitesi mümessilinin de katıldığı bir gizli toplantıda müşavir olarak çalışmalarımın hesabını verdim. Ertesi gün Koço Turtofla birlikte tevkiil edilip dövüldüm. Lâkin hiç bir şey tanımadım.

1938 — 1942 yılları devresinde 4—5 bin levalık pul harcadım. Para yekûnunu Atanas Nikolisofa teslim ettim.

Neuzat Imamoŧ

BERABER SAVAŞTIK

1928 de Dobrucadan Bulgaristana sığındım. Eski Novipazar köylerinden Mahmuzlu (Todorikonomovo) köyüne yerleştim. Aynı yılın Kasım ayında Dobruca inkılâpçıları Dimitir Donçef (Doktora) ve şimdi Bükreşte bulunan, Petri Borila adını taşıyan Yordan Rusefle bağlantı kurdum. Kasım ayının 10-una doğru bir karanlık, yağmurlu gece Dobruca sınırını geçtik. Tanınmadık bir köye girip, kenardaki bir evin kapısını çaldık. Orta boylu biri kapıyı açtı ve bize Türkçe konuştu. Ona Rumence cevap verdim. Türklerin oturduğu Baylar köyünde (şimdi Kolobir) bulunduğumuzu anladım. Habil Mehmedof (ev sahibinin adı) misafirperverlikte bizi davet ederek:

— Siz Rumene değilsiniz, dedi. Kimler olduğunuzu anladım. Siz bizim insanlarımız, bizim için savaşanlarsınız!

Doyurup suladıktan sonra yolu gösterip uğurladı. Bu, bir Türk tarafından gösterilen ilk değerli yardımdı. Bugün hâlâ Habil dedeyle temaslarımızı devam ettirmekteyiz.

Silistre ve Tervel kazası köylerini gezip dolaştıktan sonra Doktor ve Petri Borila ile vedalaştık. Onlar Dobrucada kaldılar, ben de Georgi Miluşef ve bir Stoyko ile Beştepe köyü tarafından Bulgaristana döndük. Yordan Rusef, (Petri Borila) ve Doktor ayrılırken, Aralık ayının 1—2 sine doğru benim Beştepeye Kolü Kurtefin evine giderek illegal bir arkadaşı kabul etmemi ısmarladılar.

Tesbit edilen yere vardığımda ev sahibi beni Türklerle çalışan Basri beyle tanıştırdı. Görevim, geceleyin Kaspiçana kadar ona muhafız olmaktı. Hava yağmurluydu. Çok kere düşüyor ve birbirimize tutunuyorduk. Basri bey bana hemen alıştı. Dobrucanın Balçık köylerinden olduğunu ve Sovyetler Birliğinden henüz döndüğünü söyledi. Bana çok iyi şeyler anlattı. Kaspiçan garında ayrıldık. O zamandan bu yana onu göremedim; onun hakkında bir şeyler öğrenemedim. Çok kere onu sorup, nerede olduğunu öğrenmek istedim. Fakat kimse bir şey söylemedi. Yalnız Dimitir Ganefle beraber çalıştığını biliyordum.

1929 da hudut bölgesi idarecileri Mahmuzlu (Todorikonomovo) köyünden beni kovdular. Oradan Lavino köyüne geldim. Burada Papazof, Sokol Mladenof ve Rafi Ibrahimofun aracılığıyla BKP ve Vladimirovtsi köyünden Vasil Tinçefle irtibata girdim.

1930 da ise şimdi Razgrat sancağı, ozaman Isperih kazası Delçovo köyüne göçtüm. Burada artık BKP-ne üye oldum. Eskiden (Silistre kazası, Pojarovo) şimdi Kusui köyünden gelen muhacir Bulgarlar arasında idarenin dayandığı kişiler vardı. Yalnız Milân dedeye ve onun oğluna güveniyordum. BKP nin talimatı ve Vasil Tinçefin isteği üzerine RMS ve Parti grubu teşkilâtı meydana getirmek lâzımdı. Türk arkadaşlarıyla yakınlaşmak istedim. Beni bir dost gibi karşıladılar. Bana acıdikları, idarenin sonu gelmiye işkencelerinden nefret ettikleri belliydi. Geceleri odalarına gidiyordum. Bana çekilerini, ıstıraplarını anlatırlardı. Artık onların yakın adamı olmuştum. Çavdar Halit, Ferhat Hasanof, Hamit Mahmudof (Eski), Halil Osmanof Kadirof (Tilkici), Şaban Maksudof, Ahmet Osmanof (Sızılı), Mustafa Ibrahimof (Karga) ve başkalarıyla ayrı görüşmeye başladım. Zaman zaman onlara bazı beyannameler gösterip okurdum. Dikkatle dinlerlerdi. Sakınarak bu beyannamelerin Rusyadan olup olmadığını soruyorlardı. Onlara oradan olmadığını, fakat ruslarınkilerine benzediklerini söyledim.

O zamanlar Sovyetler Birliğine karşı kuduzcasına bir kampanya yürütülüyordu. Burjuva ajanları, bolşeviklerin insan yediklerini söylüyor ve daha nice alçakça iftiralarda bulunuyorlardı. Ben bunu kesinlikle yalanlayıp, Rusların iyi insan olduklarını söyledim.

Bir defa, Türklerden en ihtiyar Mustafa İbrahimovi (Karga Mustafa) dedikleri şunları söyledi:

„İvanın söyledikleri doğrudur. Daha evveleri de, Moskovalılar, Bulgaristanı Türk bey ve paşalarından kurtarmaya geldikleri zaman aynı şeyler söylenirdi. O zamanlar ormana kaçıp gizlenirdik. Küçüktüm, fakat bunları iyi hatırlarım. Bir gün kundakta çocuğuyla kaçmakta olan bir Türk kadınına kazaklar karşı geldiler. O korkudan düşüp, çocuğu yere bıraktı. Asker kazak beylerin bize anlattıkları gibi, onu süngüleyeceği yerde, kundakta çocuğu alıp, onu öptü, öptü de: „Vot tebya tureski molodets,“ dedi. Ondan sonra onu annesine verdi ve oradan basıp gitti. Ruslar iyi insanlardır. Bizim Deliormanlılar gibi iyi kalplidirler!“

Parti teşkilâtının genişletilmesi

1936 — 1944 yıllarında Kitançevo, Duhovets, Delçevo, Peçenitsa ve saire köylerde epey sürgün edilen arkadaşlar vardı. BKP nin Ruse Vilâyet Komitesi sürgünde olan arkadaşlara yardım tedbirleri alınmasını emir etti. Kitançevoda bulunan Andrey Penef, Peçenitsada Jivko Jivkof ve Delçevo köyünde Sofyadan Nikola Nikolof için özel havale kabul ettim. Faşist idaresi tarafından Peçenitsa köyüne sürgün edilen Jivko Jivkofu ev sahibiyile köy kenarında tarlada çalışırken gördüğüm zaman güz mevsimiydi. Ev sahibi Türktü. Onunla tanıştık ve ben ona Parti emrini söyledim.

Bir akşam Peçenitsa köyüne gittim ve Türk arkadaşları topladım. Jivko Jivkofun bir komünist arkadaşımız olduğunu söyledim. Derhal soba ve daha başka lüzumlu şeyler sağlandı. Bu köydeki arkadaşlar, gereken hizmet ve yardımı üzerlerine aldılar. Ben de arada sırada onun yanına gidip, okuyacak bir şeyler götürüyordum. Diğer köylerde sürgün olarak bulunan Andrey Penef, Nikola Nokof, v. s. de böyle çalışırdık. Jivko Jivkof yoldaş doğrulayabilir bu gün bunları.

Görüşlerimizi kabul eden Deliorman Türkleri, bizim arkadaşları işte böyle karşılar ve uğurlarlardı. Partiye ve

halka böyle sistemli yardımlarda bulunurlardı.

Onlar sürgünlere yiyinti maddeleri sağlamaktan başka, onlarla bana bağlantı da sağlıyorlardı. İçlerinden hiç biri hainlikte bulunmadı.

Delçevo köyünden Türk arkadaşların yardımlarıyla, etraf köylerdeki Türk ahalisine daha da yakınlaşıyordum. Onların arasında da temas kuracak kimseler aradım. Duhovetsli İshak Hoca çok iyi bir adamdı. Bugün de Partiye sadıktır. Peçenitsa, Zdravets köylerinde: Mustafa Adilof Müsof, Akif Alişef (Çakıcı), Karani Alişef, Akif Çateta, Lazar Yatkof, Lanko Daskalof, Ivan Viskof, Todor Yatkof, Asen Yatkof, Stoimenof hepsi bizim adamlardı. Bu Türk ve Bulgar grubunu köyün öğretmeni olan Veliko Dimitrof okutuyordu. Bu grup muntazam teşkilât hayatı yaşıyordu. İlegal kimselerle bağlantılar kurup, onlara sığınacak yer bulma işiyle görevliydi.

Vladimirovtsi köyünde Vasil Tinçef, yalnız bu köydeki Türkleri değil, etraf köylerdeki Türklerin de hepsini teşkilâtlandırmıştı. Vladimirovtsi köyünden Hasan İsmailof (Topal Hoca, öğretmen), Vasil Tsvetkof (çiftçi), Salih Arifof, Pavel Stefanof, Neşa Pavlova, Arif Nuhof, Efrahim Kamburof, Hasan Kamburof, Halil Hacı İsmailof, Nikola Petrof, Pavel Petkof, Mihail Ivanof ve daha birçok Türk ve Bulgar Partinin en sağlam yatakları idiler.

İlegallere yardım

1932 den 1937 ye kadar bizim tarafta illegal arkadaşlar vardı. Yanaki Dobref (Goran), şimdi Tolbuhindedir, Sofyada polislerle çarpışma sırasında ölen Alfatar köyünden Yordan Marinof Petrof, şimdi Bükreşte yerleşmiş bulunan Nedelço Kristef, Vladimirovtsi köyünden Vasil Tinçef, Ruse kazasının Gagalya köyünden Nikolay Popof ve daha birçokları. Bu illegalleri çoğu Delçevo, Podayva, Vladimirovtsi, Bırdokva, Karabaşlı ve başka köylerdeki Türkler arasında gizliyordum. Polisler, illegallerin gizlediklerini şüphe ettikleri köyleri sık sık abluka ederek arayıp tararlardı. Hele de sonraları, interbrigadist olduğu için toplama kampına atılan ve orada ölen Ruse BKP Sancak Komitesi üyesi Vasil Tinçefi nefretle arıyorlardı. Polis arkadaşlara el koymaya muvaffak olamadı, çünkü ahalî onları koruyordu.

1932 de VDRO haydutları tarafından Yanaki Dobref

(Goran) yaralanarak Razgrat hastanesine kaldırıldı. O, oradan kaçarak bütün gece yürüdükten sonra, sabaha karşı Akif Alişefin (Çakıcı) evine ulaşmış. Lâkin o evde yokmuş. Karısı Goranı içeri almış. Sonra Todor Yatkof, Lazar Yatkof onu oradan alıp, Mustafa Adilof dedenin odasına götürüyor, orada öğretmen Veliko Dimitrofun himayesine bırakıyorlar. Sıra ile Salim dedenin ve diğer Türk ve Bulgar evlerinde kalıyor. Bu 1932 yılında Podayva köyünün Balci mahallesinde kış zamanı oldu. Salim ağanın evinde kışı geçirdikten sonra, Todorikonomovo köyüne Kuni Vasilef dedenin yanına, oradan da Dobrucanın Mecden köyüne aktarılmıştı. Salim ağa ona gösterilen güvenden dolayı sevindi ve kızağı koşup bir gece bizi Küni dedelere atıverdi.

1935 te Vladimirovtsi köyünde oldukça fazla illegal vardı ki, köy abluka edilmişti. Yordan Marinof, Nikolay Popof ve Vasil Tinçef o anlarda Topal Hocanın evindeydiler. Durum ciddileşiyordu. Bunun için Vasil Tsvetkof ile Topal Hoca, arkadaşları Vasil Tsvetanofun sayvant tavanına değiştirmeyi kararlaştırıyorlar. Polis Topal Hocadan şüphelenip evini araştırıyor, fakat ne onun evinde, ne de Vasileflerde bir şey bulamıyor.

Nikolay Popof 1936 yılının güzünde İspanyaya gitti. Vasil Tinçef, Ivan Tenev (şimdi Yambolda birinci sekreter), Ivan Kinev (Gabrovoda BKP Sancak komitesi sekreteri) de 1937 de gittiler 24 Haziran saat 10 üstü biz de Dobruca hududunu geçtik.

Üç yıl devamla Topal Hoca, arkadaşları, hele Vasil Tinçefi köyün batı tarafında bulunan caminin tavanında saklıyordu. Burada bizim yataklarımız olmadığından pek şüphe edilmiyordu. Vasil Tsvetkof ve Topal Hoca Vladimirovtsi köyünün doğu kısmında oturuyordu.

1936 da Bırdokva, Vladimirovtsi ve diğer köyler abluka altındaydılar. Vasil Türk elbisesiyle ablukayı yarıp geçti. Topal Hoca ona fes ve şal, Salih Arifof ise potur ve kuşak verdiler.

Buna benzer başka bir vaka, şimdi Pçelina köyü olan Kuvancılarda oldu. Polisler burasını da ablukaya almışlardı. Tehlike karşısında kalınca Türk arkadaşları, Vasil Tinçefe kadın don entarisi giydirmişler ve üzerine de feraceyi örtüp Halil Hoca önde Pçelina—Zdravets köyüne doğru şosedan geçip gitmişler. Türklerde kabul edildiği gibi, erkek kadından on adım kadar ileride yürüyormuş.

Vasil ile Halil de, akşamleyin polislerin yanından geçerken böyle yapmışlar. Vasil ile, tayin edilen kalın kayın ağaçlarının altında Zdravets köyünün kuzeyinde karşılaştığımız zaman, bana polislerden kolayca kurtulduklarını söyledi.

Salih Arifof, çok defa arabasiyle Vasili ve diğer illegal arkadaşları Karabaşlı köyüne ve Şumene götürürdü. Onun evi ise illegallere sığınak olmuştu. Annesi Fatma ve karısı Hüsniye bizi kendi oğulları ve kardeşleri gibi karşıladılar. Vasil her zaman serbestçe onlara gidip geliyordu. O, sıkça Türk erkeği ve yahut kadını gibi giyinip, çayırda ot toplar veya tarlaya çapalama işine giderdi. Oysa polis onu taş altında bile arayıp duruyordu. Salih Arifof, Vladimirovtsi belediye muhtarı Tonçef tarafından sık sık tevkif edilir, serbest bırakılırdı. Bu canavar herif onu belediyede dövüp ezdikten sonra, İspereh karakoluna gönderirdi. Orada Salih'ten bir şeyler öğreneceklerini umuyorlardı. Türk ve Bulgarlar, bunu protesto ettiler. Arifof 1937 ilkbaharında yine gaddarcasına dövülmüştü. Ama kahramanca davranıp, bir tek söz söylemeden serbest bırakılmıştı. Abluka zamanları Salihin babası inegini otlatmaya götürmek bahanesiyle illegallere ekme taşıyordu.

En devamlı olarak illegal arkadaşları evlerinde Ahmet Ömerof (Çeltik), Solcu çiftçi Vasil Tsvetkof, Topal Hoca, Hoca Osman, Simeon Petkof, Todor Stoyanof ve diğerleri gizliyorlardı. Bu evler sanki birer karargâh ve daimi mesken olmuşlardı. Topal Hocanın idaresinde bulunan cami tavanı gece-gündüz illegallerin oteli idi.

1935 te Parti bana Dobruca—Rumanya ve oradan da Sovyetler Birliğine kanal meydana getirme görevini vermişti. Aynı kanaldan birçok arkadaş İspanyaya gittiler. Hududu geçmelerini teşkilâtlandırınca Vladimirovtsi ve Delçevo köyünde birkaç gün kalıyorlardı. Onlara Türkü ve Bulgarı yardım ediyordu. Yukarıda adı geçenlerden başka bu işle daha Hamit Mahmudof (Eski) ve Velçevo köyünden Petir Milanof, Mihail Ivanof, Vladimirovtside Vasil Tsvetkof ve diğerleri de meşguldüler. Bazı kere onlar illegalleri bir haftadan fazla gizliyorlardı.

Bu müşterek savaşta Bulgarlarla Türkler arasında dostluk çok samimi ve kardeşçe idi. Onlar kapitalist ve faşist esaretinden kurtuluşlarını bekliyorlardı. Bu kurtuluşun da yalnız BKP ve Sovyetler Birliği sayesinde olacağını inanıyorlardı.

Hacı Osman dede her vakit:

— Bulgaristandaki faşistler, Türkleri, komünistleri ve keçileri sevmiyorlar, diyordu.

O, faşist hükümetlerinin halk aleyhtarı siyasetini işte böyle çiziyordu.

İkinci Dünya Savaşı devresinde Deliormanda Partinin savaşı en heyecanlı döneme girdi. Harb yıllarında BKP Sancak Komitesi üyesi idim. Razgratlı Yordan Çobanof, Todor Buhtef, Todor Sonof ve Radi Aleksandroffla çalışmaya başladım. Onlara işlerim hakkında hesap veriyor ve savaş grupları teşkilâtlandırma işiyle uğraşıyordum.

1941 yılın güzünde Vladimirovtsi köyünden sadık halk evlâdı Boris Savof Şumen hapisinde ölüme mahkûm edildi. Onun çevikliğini biliyor, orduda kurulmuş teşkilâtın yardımıyla ordan kaçtığını duymak istiyorduk. Bir akşam köy bekçiler tarafından abluka edildi. Muhtar vekilliği yanında dolaşıyordum. İdarenin mümessili Kitançevolu, halen İspertihte yerleşik Stefan Atanasoftu. Bekçi Hasan Şakirofu elinde tüfikle Vladimirovtsili Ahmet Ömerofu (Çeltiği) muhtarlığa doğru götürdüğünü gördüm. Onu derhal tanıdım. Birkaç yıldan beri, benimle Vladimirovtsili arkadaşlar arasında bağlantı işini görüyordu. Muhtar vekili bekçiye onu nereye götürdüğünü sordu. Hasan Şakirof:

— Boyanın yanına gitmek istiyor, onun için senin yanına getiriyorum, dedi.

Muhtar vekili Çeltiğe şüpheli şüpheli bakarak:

— Sen belâ mı arıyorsun, bel dedi.

Lâkin Çeltik hiç umursamadı ve kuşağını rahatça yoklamaya başladı.

— Muhtar efendi, hüviyet cüzdanım üstümde. Boyanla işim var da, bundan ötürü geldim. İşim olmasa bu karanlıkta bu kadar yol döver miydim?

Bu konuşmayı duyduğum zaman kalbim hızla çarpmaya başladı. Çeltiğin önemli bir haber getireceğini umuyordum. Muhtar vekili somurttu; Çeltiğin kafa kâğıdını aldı ve onun bizde misafir kalmasına müsaade etti. Muhtar vekilinden ayrıldığımız vakit, Ahmet soluk soluğa, sevinçle:

— Savanın oğlu Boris ve başka biri hapisten kaçmışlar. Onları sana getiriyorum, ikisi de idamlık.

Önce hayret ettim ve sevinçle arkadaşımın elini sıktım ve:

— Sus, işitecekler! diye ihtarda bulundum.

— Bir şey işitemezler. Uzakız.

Biz eve acele ediyorduk. Çeltik bana, Vladimirovtsi köyünden Pavel Petkofun ona ormandaki iki kişiye giyim ve ayakkabı götürmesini nasıl söylediğini anlattı. Ondan bundan giyim toplayıp ve yiyinti alarak ormana dalmış. Ona tarif edildiği gibi, iki taşı birbirine vurmuş. İlegal-lerden Vladimirovtsili Boris Savof ve Varnalı Georgi Stoyanof Dimitrof (Vergil) meydana çıkmışlar. Akşam, Pavel Petkofun talimatı üzerine onları alıp benim yanıma getirmiş. Lâkin köyün ablukaya alındığını görünce, arkadaşları Türk mezarlığının kirazlık semtinde bırakıp bana habere gelmiş.

Faşistlerin azdığı o günlerde Çeltik büyük kahramanlıklar gösterdi. Bir başkası olsaydı, korkardı. Korkmak bir yana, o muhtarlığa polislerin burnunun dibine gelerek benimle bağlantı kurdu.

Çeltiği evde bıraktım ve hapis kaçağı iki arkadaşı gidip getirmeye karar verdim. Evimin etrafında, bekçi köydeşler dolaşıyorlardı. Şimdi, onlar bellerini bahçe duvarındaki tuğlalara dayamış, konuşuyorlardı. Yaklaşarak selâm verdim ve:

— Nasıl, kuş bile uçurmuyorsunuz, değil mi? diye sordum.

Ahmet Şişmanof:

— Evet, öyle, dedi. Sen rahat ol, işine bak! dedi.

Bu Türkler bizim adamlardı. Odalarında sabahlardık. Onları bu ağır günler için hazırlıyordum. Evimin etrafında niçin nöbette olduklarını biliyorlardı. Muhtar vekili Stefan Atanasof, onlara ölüme mahkûmun iki hapisin kaçtığını ve bunun için de, evimi gözetlemelerini söylemişti. Onlar beni çok iyi tanıyorlardı. Hakkımda veya teşkilât için işittikleri, gördükleri şeyleri bir sır olarak gizliyorlardı.

Boris Savofu ve Georgi Stoyanof Dimitrof (Vergili) buldum ve gizlenmeden doğru eve girdik. Bekçinin yanından geçerken:

— Sanki hiçbir şey görmüş değilsiniz! dedim.

— Vallahi, billâhi hiç bir şey görmedik, diye cevap verdiler nöbetçi Türkler.

Pencerelere hasır ve kilimler gerdik. Sabahadek biri yanımızda, üçü dışarıda dört Türk bizi koruyorlardı. Boris ise bize hapisten nasıl kaçtıklarını anlatıyordu.

Boris ile Georgi ölüme mahkûm olduklarından bir hücrede yatıyorlarmış. Uzun bir zaman uğraşarak ve askerlerin yardımlarıyla, pencerenin kalın demir parmaklarını

kesebilmişler. 11 Nisan 1942 günü saat 20.30 da yine askerlerin yardımlarıyla kaçmaya muvafık olmuşlar. Hemen hemen çıplak ve yalın ayak, başı kabak bira fabrikasının yanından geçmişler. İlço Bayırını tırmanıp, kuzeye doğru yönelmişler. Daha o gece Samuil garına yakın bir yere ulaşmışlar. Vladimirovski köyü yanındaki ormandan geçtikten sonra, 12 Nisan akşamı Pavel Petkofla bağlanıya girmişler. Petkof onların yanına Çeltiği göndermiş.

Yemeği yedikten sonra, ben sığınaktan bir tüfek, birkaç tabanca ve bomba alıp onları silâhlendirdim. Tan yeri ağarmazdan önce onları Ferhat Hasanoflara götürdüm. Hasanof onları doyurup sulamaya ve korumaya razı oldu. Hamdi Mahmudofa (Eski) ve Petir Milanofa Boris ve Georginin geldiklerini haber vermeye gittim.

Sabah olunca da, Çeltiği yanıma alıp, muhtar vekilligine kafa kâğıdını almaya gittik. Lâkin muhtar vekili Stefan Atanasof onu hemen tutuklayıp, Isparih karakoluna teslim edilmesi için nöbetçi ile Kitancevo köyüne gönderdi. Bu yalnız beni değil, diğer arkadaşları da telâşa düşürdü. Acaba Çeltik dayanabilecek miydi? Bir de her şeyi itiraf ederse? Bu gibi endişeler içimi kemiriyordu. Hemen köyden dışarıya çıktım. Bekçi Ömerle Çeltiğe köy kenarında yetiştim. Çeltiğe hemen sordum:

— Poliste dayanabilecek misin? Bu pek kolay bir iş değil. Eğer dayanamıyacaksan, benimle gel kaçalım!

Bekçi Ömer, ürkek ürkek bakıyor ve soruyordu:

— Sonra ben ne yapacağım, ağabey?

— Seni bağliyacamız. Onlara zorla bağlandığını ve elinden tüfeğini aldığımızı söyleyeceksin!

Razı oldun, fakat Çeltik biraz düşündükten sonra:

— Beni isterlerse parçasınılar, yine bir şey söylemem. Sen rahat ol! Hiç bir şeyi ele vermeyeceğim. Benim için merak etme. Arkadaşları gizle!

Çeltiği inanarak kaçması için daha fazla direnmedim. Sonra bekçi Ömerle doğru dönüp, hiç bir şey söylemeyeceğine dair, yemin etmesini istedim.

— Vallah, billah, tallah! Burada ne işittimse kimseye söylemeyeceğim. Eğer hangi bir yerde söylersem, üzerime 5 kurşun çek!

Ömer sözünde durdu. Ancak 9 Eylül 1944 yılında bu meseleden bahsetti. Ahmet Ömerof (Çeltik) polis soruşturmasında sonuna kadar dayandı. Boyanla özel işi olduğunu ve bunun için onu aramaya gittiğini tekrar etti, başka

bir şey söylemedi.

Türklerden birçokları illegalleri tanıyorlardı. Bu işle ilgisi olan teşkilâtlandırılmış kimseler rahat bırakılmıyorlardı. Ali Tilkici birkaç kere Kitancevo belediyesine gönderilmişti. Oradan da Isperihe gönderilerek, Çeltiğin durumunu ve polisin tutumunu izlemişti. Ben artık illegallerin yanındaydım. Hamit ağa, Petir Milânof ve remsist Sabri Salief İbrahimof bize yiyecek ve durum hakkında haberler getiriyorlardı.

Çeltiği muhtarlığa getiren Hasan Şakirofun başı belâya girdi. Çeltiği belediyeye götürdüğü duyulunca, Türklerin hepsi ondan yüz çevirdiler. Hasanla kimse konuşmuyor ve selâmlaşmıyordu. Semtine kimsenin sokulmadığından dolayî âdeta çıldırıyordu. Her ne kadar kendini temize çıkarmıya uğraşsa da ve ben de hakkındaki kötü kanıları yoketmeye çalıştıysam da, onlara tesir etmiyordu. Ökeyle:

— Onu niçin ilkin muhtar vekilligine götürdü de, Boyanın yanına götürmedi? diyorlardı.

Halkın öfkeli susuşları faşist silâhından daha da kuvvetli ve tehlikeliydi. Polislerin durmadan arayıp taradığı, Şumen hapisanesinden kaçan ölüme mahkûm illegal kimselerin Ferhat Hasanofun samanlığında gizlendiklerini hemen bütün köylü biliyordu. Lâkin onları kimse ele vermedi. Türkler sonuna kadar dayandılar. Yalnız Razgrat Partii komitesi bürosunda üye olan Rayço Aleksandrof sonuna kadar dayanamadı. 21 Mayıs 1944 te Şumen, Razgrat, Russe kuvvetli polis bölükleri Delçevo köyünü ablukaya aldılar. En evvel beni ve eşim Kerana Boyanovayı tutukladılar. Ağır işkenceler başladı. Sonra zorla toplanan yüz kadar Türkün karşısına çıkarıp benim komünist faaliyetim hakkında onlardan bir şeyler söylemelerini istediler. Lâkin hepsi omuzlarını kaldırarak:

— İyi çocuktur. Onda öyle şeyler görmedik, dediler.

Polisin tehditlerine karşı da:

— Yalan söylemiyoruz, efendi. Boyan hiç bir kötülük yapmış değil!

Onlardan birçoklarını dövdüler. Fakat onlar başka bir şey söylemiyordu. Dayanıkhydılar. Ben özamanlar, Ferhat Hasanofun samanlığında gizlenen iki arkadaşı ne yapacağımızı düşünüyordum. Onlara illegallerin ormanda olduklarını söyledim. Polisleri köyün doğu tarafında olan ormana götürdüm. Bu sırada Hasan Ferhadofun karısı samanlığa giderek:

— Boyan candarınları öte tarafa götürdü. Siz ormandan yana, bu tarafa çıkınız! demiş.

Güpe gündüz Boris ve Vergil bunca kadın ve çocuğun gözleri önünde samanlıktan çıkıp, ormana doğru çekilip giderler. Kimse onlar için ak kara bir şeycik söylemedi. Bu iki illegal, Şumen partizan müfrezesine katılarak halk kurtuluşu uğrunda canlarını feda ettiler. Ben ise yaralı, dövülmekten ezilmiş bir halde, Ruse polis dairesine götürüldüm. Tanık ve deliller olmamasına rağmen, mahkûm edildim.

Türkler bizim arkadaşlardan hiç birini bırakmadılar. Polis idaresi illegallerin olmadığına kanaat getirdi. Beni alıp götürdükten sonra, Delçevo köyünden polisleri çekti.

Akşam Boris Savof ve Georgi Stoyanof Dimitrof yine Delçevo köyündeki Ferhat Hasanof ve Hamit Mahmudofun (Eski) ve eşinin yanına gelmişler. İki hafta kadar kaldıktan sonra, yine Şumen müfrezesine gitmişler.

Türk arkadaşları, faşist idarecilerine susmak suretiyle daimi olarak karşı koyuyorlardı. Bu, faşistleri kudurtuyordu. Bunun için onlar Türklerle Bulgarlar arasında şovenizmi körüklemek hususunda her çareye başvuruyorlardı. Fakat buna ulaşamadılar. Türklerle Bulgarlar arasında dostluk kaviydi ve bu dostluk Partinin kanadı altında git-tikçe büyüyordu.

Boyan Mihnef

„FUKARA BABASI“

Henüz genç yaşta Vasil Tinçef, haksızlığa ve çorbacı-lara karşı savaşımların ön safına atılarak Deliorman Türk ve Bulgar emekçi köylülerinin sevgisini kazanmıştı. Türkler ilk defa bir genç komünistin eşitlik hakkı uğrunda on-ları böyle enerjik olarak müdafaa edip savaştığını görüyorlardı. Vasil henüz 23 yaşında illegallığe geçmek zorun-da kalmıştı. Bu, Eylül Ayaklanmasından sonra, o korkunç yıllarda idi. 1924 yılında Vladimirovski köyüne sayısı 30 kişiyi bulan kontraçeteciler yerleştirildi. Köylülere tarla-larına yiyecek götürmeleri yasak edildi. Bütün yollar ve patikalarda pusu kurulmuştu. Geceleri gizli karakol en ufak fısıltıya bile mitralyozlarla cevap veriyordu. İnsanla-rın kalpleri çarpıyordu.

Köyün sığırtmacı Arif ağa telâşlı. Her gün boş torbay-

la hayvanları meraya götürüyordu. Her sabah sakallı kon-traçeteci, sığırları çıkarmasına müsaade etmezden önce, torbasını yokluyordu. Fakat yoklamadan sonra, son ineği de önüne katıp hızlandığı zaman ondaki sevinci görmeliy-diniz. Hayvanlar köyün güney batısındaki „Kayrak“ ma-halline geldi mi, Arif ağa etrafını iyice yoklar ve tehlike olmadığına kanaat getirdikten sonra, bilinen işareti ve-rirdi. O zaman Vasil Tinçef öyle yer altından çıkarasına karşısına uğrayıverirdi. Ramadan dedenin ihtiyar öküzü Karamanın yanında kardeş gibi sarmaş dolaş olurlardı. Öküzün boynundaki büyük çan ötmüyordu. Çünkü içine Ramadan dede itinayle ekmek, peynir ve bir baş soğan yerleştirmişti. Bunlar aç Vasil Tinçef içindir. Bu her gün böyle devam ederdi. Türk ve Bulgar hep beraber, Vasille-rini saklar ve beslerlerdi.

Kontraçeteciler Ömer ağayı tutukladılar. O günlerde başındaki beyaz sağıyla köye imam olma-yı hazırlanıyordu. Vasil Tinçefle teması olduğunu duymuşlardı. Ömer ağaya üç gün ağır eziyetler yapıldı, fakat ağzını açmadı, bir şey söylemedi. En sonra dördüncü günü şöyle söylen-miş: „Allah şahidim olsun, hiç bir suçum yoktur.“ Bunun üzerine kontraçeteciler kuran elinde hocayı karşısına dik-tiler. Ömer ağa kuranı öptü ve yemin etti. Vasil Tinçefle hiç bir teması olmadığını söyledi. Sonra serbest bırakıldı.

İşler yatışıp kontraçeteciler köyü terkettiğinden sonra, Ömer ağayı Vasil Tinçefle sık sık görüştüğünü gördüm. Ömer ağanın kontraçetecilerin ellerinden nasıl kurtuldu-ğunu biliyordum. İçimde bir merak vardı. Bir gün Vasille teması olmadığına dair kuranı öpüp yemin etmekle günah işleyip işlemediğini sordum. Öyle parlak bir gülüşle:

— Eh çocuğum, eğer bizim Allahımız adil ise, bir aziz insanı kurtarmak için canavarlara yeminimden dolayı be-ni elbet bağışlar. Bu bizim, Türklerin yardımı, onu iyi ha-tırlamalısın! dedi.

Gerçekten bu gibi sözler unutulmuyor. Türklerin genci ve ihtiyar! Vasil Tinçefe inanıyorlardı ve bundan dolayı da kendilerine düşen ağır görevleri seve seve icra ediyor-lardı.

İşçi Partisinin kuruluşundan sonra, Vasil Tinçef köy-leri bir havari ve bir kurtarıcı gibi dolaşıyordu. Onu, Türk ve Bulgar ayırımı yapmaksızın bir Türk odasında müşte-rek düşman hakkında konuştuğunu görürsünüz.

1932 de yapılan belediye seçimlerinde İşçi Partisi lis-

tesinde Vasil Tinçefle iki Türk aday vardı. Türklerin İşçi Partisinden şura adayı çıkmaları polisi fena halde kızdırdı. Ruseden gizli ajanlar gelerek, polislerle birlikte Vasil Tinçefi tevkif etmek istediler. Vasil Tinçefin itaat etmeyip, ide arkadaşlarından bir grupla direnişleri onların plânlarını suya düşürdü. Vasil Tinçef, grupuyla birlikte müşavir adayı Kambur dedikleri Türkün işliğine gitmişti. Henüz konuşmaya başlamadan, işliğe doğru üç polisin geldiğini görmüşler. Kambur onları gereğince karşılamaya hazırlanmış. Polisler ona belediyeye kadar gelmesini emredince:

— Sizin şefinizle bir alıp vereceğim yok. Bana rahat verin! demiş. Ürkütme tesir etmemiş. Kambur, Vasil Tinçef, bir grup ide arkadaşıyla hep beraber işliği terk etmişler. Polislere, kendilerini müşavir seçmeleri için ajitasyon yapmaya gittiklerini söylemişler. Polisler buradan elleri boş, Vladimirovtsi köyünden bir kimseyi tevkif edemeden ve İşçi Partisinin aday listesini hükümsüz bırakamadan dönüp gitmişler.

Tam o sıralarda, idareyi desteklemek amacıyla „Rodna zaştita“ faşist teşkilâtı aktivize edildi. Türk ahalisine ve progresif Bulgarlara eziyetler yapmaya başladı. Bir akşam hoca minarede ezan okurken caminin pencerelerine ve hocaya taşlar yağdırılmaya başlamış. Hocaya bir taş isabet eidnce hasamaklardan aşağı yuvarlanmış yere düşmüş Türkler akşam namazı kılamamışlar. Caminin pencereleri kırılıp, dökülmüş. Bunu yapanlar ortalıktan yok olup gitmişler. Bu alçakçasına saldırış bütün köyü telâşa düşürdü.

Eritesi gün okuma evinin kahvehanesi Bulgar ve Türkle dolup taştı. Bu arada Vasil Tinçef, muhtarın karşısına, masaya oturarak herkesin işitebileceği kadar yüksek sesle konuşmaya başladı.

— Muhtar efendi, bir takım serserilerin caminin pencerelerini ve hocayı taşla tuttuklarını biliyor musun?

Muhtar böyle hiç beklenmedik bir hücum karşısında, bundan haberi olmadığını söylüyor.

Vasil Tinçef devamla:

— Hayret, biz bu haydutları iyi tanıdığımızı biliyoruz. Şimdi sana ihtarda bulunuyorum. Eğer onlara karşı tedbir almıyacak olursan, biz halkla beraber öyle tedbirler alacağız ki, o vakit meydan sana dar gelecek!

Bulgar ve Türklerin belediye müşaviri olan Vasil Tin-

çefin bu azimli sözleri köylüleri cesaretlendirmiş. O an kahvehanede de bulunan „Rodna zaştitnikler“ oturdukları yerde öyle donup kalmışlar, yerlerinden kıvıldamaya güvenememişler. Namuslu insanlar tarafından alınan tedbirler sayesinde serseriler ikinci defa zulme kalkışamamışlar.

1934 yılı 19 Mayıs devriminden sonra, kara günler geldi. 1934 güzünde köyden 10 kadar Türk ailesi Türkiyeye göçetmeye hazırlanıyorlardı. Vasil Tinçef, bu emekçi insanların daha büyük güçlüklerle karşılaşacaklarını bildiğinden onları ikna etmeye çalışıyordu. Ama nasıl ikna etsin? Karanlık günler yaşıyorduk. Vasil durmadan gençlere ve yaşlılara öğütlerde bulunuyordu. Arabalar eşyalarla yüklendiği bir anda, göç edenlerin avluları Bulgar erkekleri, kadınları, gençleriyle doldu. Türkler buna şaşır kaldılar. Bulgarlar köydeşlerini geçirmeye ve hediyelemeye akın etmişlerdi. Birbirlerine mendiller, gömlekler veriyor, sarmaşıp ağlaşıyorlardı. Türkler Bulgarlardan böyle bir şey ummuyorlardı. Göç edenleri kardeş uğurlar gibi uğurladılar.

— Niçin, niçin göçetmemiz lâzımdı, diye bir koca kararı hüngür hüngür ağlıyordu.

Bu türlü ayrılıklar, Bulgarlarla Türkler arasındaki dostluğu kuvvetlendirdi ve göç durakladı.

Artık Türklerin kendisine „Fukara babası“ dedikleri komünist Vasil Tinçef ve „Hoca“ bundan memnun, 1935 te Vasil Tinçef yeniden illegaltığe geçiyor. Yakaya ele vermiyor. Bulgar ve Türkler onu koruyor, gizliyorlar.

Köyün sıgırtmacı olan Arif aganın oğlu babasının yolunu tutuyor. Ormanda Vasil Tinçefin yanına oturup, saatlerce sorular sorarak bir şeyler öğrenmeğe çalışıyordu. Arif ağanın oğlu Türk gençlerine Vasil agasıyla karşılaşmalarını anlatıyordu. Henüz altı yaşını doldurmuş küçük Nazif ise avluda oynamakta. Babası ve anası tarlada çalışıyorlar. O ev bekçiliği yapıyor. Samanlıklarına gitmeyi ne kadar istiyor, ama babası avluda oynamasını ve hiçbir kimseyi eve bırakmamasını ısmarlamıştı. Vasil amcanın dizlerinde oturmak ne güzeldi, yal Böyle bir iyi adamın fena adamlardan gizlenmesi çocuğu düşündürüyordu. Lâkin elbet bir gün iyi amcalar, ağabeylerle birlikte o fena adamları yenip iyi bir düzen kurulacağını Vasil amcası ona söylemişti. Dışarıdan bir adamın seşlenmesi çocuğun bu düşüncelerini kesti. Bu yabancı adam Nazif-

le Türkçe konuşuyordu. „Nazif baban nerede?“ „Yok... yok...“ diye küçük beki cevap veriyor. Küçük Nazif daima tetikte. Gelenin iyi amcalardan mı, yoksa fena olanlardan mıdır, bunu kestiremiyor. Nazif yabancı adamın girmesi için kapıdan köpeği kovmaya razı olmuyor. Vasil amcası samanlıktan seslenince, bunun iyi bir amca olduğunu anlıyor. Nazif, Vasil Tinçefin en küçük yatağı idi. Tabii böyleleri çoktu. Vasil çocukları sevdiği için, onlar da yaşlılarla beraber onu koruyorlardı.

Vasil Tinçef, faşizme karşı döğüşmek için İspanyaya gitti. Sonra Fransız toplama kamplarının birinde öldü. O mutlu varınlar için savaşan insanın emelleri memleketimizde Razgrat sancağının Vladimirovtsi köyünde de gerçekleşiyor. Vasil Tinçef hakkındaki anılar taze, onlar her hanede, apartımanlarda ve okulda yaşamakta. Onun şanlı adını Vladimirovtsi Birleşik TKZS si gururla, şerefle taşımakta. Unlü adı, sosyalizmin ve komünizmin kuruluşu uğrunda Bulgar ve Türkleri birleştirmekte. Vladimirovtside anının dikilmesinden ve meydanlığın asfaltlandırılmasından, köy ahalisi gururla söz etmektedir.

Anıdın açılış törenine 3—4 gün kala meydanın asfaltı için kırılan taşlar tükeniyor. Taş ocağında çalışanlar, işi terkeceklerini bildiriyorlar. Parti teşkilâtının sekreteri, 70—80 yaşlarındaki ihtiyarları yanına çağırarak, onlara durumu anlatmış, düşüncelerini sormuş. Vasil Tinçefi tanıyan ve ona sığınak vermiş olan ihtiyarlar şu kararı almışlar:

— Sekreter arkadaş, bütün köye bildir ki, biz ihtiyarlar da, akşama saat 8 de çekiçler ellerimizde meydanlığa çakıl kırmaya geleceğiz.

„Çetecilerin hâtırası için taş kıralım!“ diye genci ihtiyarları meydanlığa taş kırmaya akın etmişler. Ertesi sabah ustalar şaşır kalmışlar. Lüzumu olan 70 metre küp yerine 75 metre küp taş kırılmış, hazır duruyor! Vasil Tinçefin hâtırası için ihtiyarlar, bütün köy halkını topladılar. Şimdi asfaltlı meydanlığa baktıkça sevinç ve gurur duyuyorlar. Yanıbaşındaki bahçede de çevresi taze çiçeklerle süslü sevgili Vasillerinin heybetli anıdı dikili.

Marin Tinçef

Vladimirovtsi köyü Türk ahalisi Vasil Tinçefi çok seviyordu. O yalnız Koca Vasilogullarından ve Todor Velçelten gizleniyordu. Halil Hasanof, Salih Arifof, Ahmet Omerof (Çeltik), Salim Alief (Koprall) ve Hasan İsmail Karofla (Hasan Hocayle) sıkı temas halindeydi. Tinçef çok defa Türk elbisesi giyerek kıyafet değiştirir; köylülerle tarlalarda beraber işlerdi. Böylece düşmana sezdirmeksizin birçok toplantı ve karşılaşmaları rahatça yapıyordu. Türk arkadaşları onun havalelerini icra ediyor, asla ele vermiyorlardı. Onlar diğer partililere de iş görüyorlardı. 1935 te Silistre sancağı Alfatar köyünden Yordan Marinof köylere dağıtmak için bana illegal kitaplar getirdiğini hatırlıyorum. Onları yumurtacı Halil Hasanofa vererek, Bırdokva, Kara Mihal, Zdravets ve Livino köylerine dağıtmaya muvaffak oldum. 1935 te Halil Hasanof 15—20 gün her akşam illegal çalışan Vasil Tinçefe yiyecek sağlıyordu. Bu iş şu tarzda oluyordu. Halil su dolu bir kaba (ibrik) ve yiyecek dolu bir torbayı „Bağlamagöl“ semtindeki taşlığa bırakırdı. Akşamı Vasil Tinçef onları buradan alıyordu. Bu böyle devam ediyordu. Vasil Tinçef boş torbayı ve su kabını aynı yere bırakırdı. Halil onları ordan alır, tekrar dolu olarak aynı yere bırakırdı.

Bir defa, 1936 yılında Salih Alief Koprall bana:

— Ben onunla karşılaşmak istiyorum, dedi.

Karşılaşmanın „Bağlamagöl“ civarında olması kararlaştırılmıştı. Oraya 15—20 metre bir mesafede bulunuyorduk. Salih Kopralla oraya yaklaştığımızda yerden iki taş parçasını alıp birbirine çarptı. Kamışlıktan karşımıza Vasil çıktı. Hararetle kucaklaşmaları aralarındaki samimi arkadaşlığı gösteriyordu. İlk kez böyle iki kuvvetli adamın heyecandan ağladığını gördüm. Başbaşa verip ikisi konuştular. Sonra oradan ayrılıp Salih Kopralla köye döndük.

Vasil Tinçefin Türk arkadaşlarına büyük güveni vardı.

Bir defa şöyle demişti:

— Benim Türklere büyük ve sarsılmaz güvenim var. Çünkü onlar baskı altındadırlar. Legal de olsalar, biz illegal komünistler gibi ıstırap çekiyorlar.

Birçok tehlikeli hallerde, Türkler Vasil Tinçefi kurtarıyorlardı. Şumen ve İsparih polisinin birlikte Tinçefi

aradıkları bir gün, Halil Hasanof ona şalvar, gömlek ve ferace temin etti. Vasil Tinçef bir Türk kadını gibi giyinerek Yotunun gölü denen yerde bulunan kazlara yem vermeye gitti. Yanından polisler gelip geçiyor. „Türk kadını“ ise hiç istifini bozmadan kazları doyurmaya devam ediyordu. Türklerden bazıları gizli toplantılara da katılıyorlardı. Birçok defalar, Vasil Tinçefin kaynatası Hristo Naydenofun kulübesinde böyle toplantılar yapıyorduk. Kulübe göle yakın bir bağdaydı. Toplantılarda Halil Hasanof, Ahmet Ömerof, Salih Arifof, Boyan Mihnef v. s. hazır bulunuyorlardı. Burada Parti teşkilâtının illegal işleriyle ilgili meseleleri görüşürdük. Ruse BKP Sancak Komitesi üyesi olan Vasil Tinçef bize illegalliğin incelikleri hakkında bilgi ve talimat veriyordu.

*Seko Stoyanof
Hasan Hoca
Salih Arifof*

KELLESINI GETIRENE 50 000 LEVA

Vasil Tinçef bir parti işçisi, bense bir öğretmendir. Onunla sıkça karşılaştığımızdan bizi izlemeye başladılar. Ben köyün kenarında oturuyordum. O hiç beklenmedik bir anda çırağı Marin Tinçef ve Boyan Mihnefle bize geliverdi. Ben göz hapisinde olduğum için, Vasil Tsvetkof onların evinin tavanına gizledi. Sabahleyin polisler onların izlerine düştü. Biri tavana binip aradı. Fakat tavan çatısının ardına gizlendiklerinden polis onları göremedi. Sonra Todor Velçef onları ele verdi. Birkaç zaman sonra ben de tevkif edildim. Bana Tinçefin fotoğrafını gösterip, onu görüp görmediğini sordular. Eğer onu ele verirsem bana 1000 leva mükâfat vereceklerini söylediler. Hemen bir saat kadar süren soruşturma boşa çıktı. Sonra beni serbest bıraktılar. Fakat beni daha sıkı gözetlemeye ve sık sık aramaya başladılar.

Bir gün bir Türk kahvesinde oturuyorduk. Vasil Tinçef te buradaydı. Artık kellesi için 50 000 leva vadeditiliyor. Kahvehaneden çıkarken, rasgele polislerin onun evini aradıklarını gördüm. Dönüp Vasil Tinçefe:

— Vasil, seni arıyorlar, dedim.

Derhal gizlenmesi gerekiyordu. Caminin tavanına giz-

lenmesi için kılavuzluk ettim. Kahvehanede Türkler vardı. Fakat onu kimse ele vermedi.

Tinçef Türk elbiseleri giymesini seviyordu. İsteddiği zaman, ona ben de elbise verirdim. Bir gün onunla kırdı gündöndülük içinde karşılaşmak için sözleştik. Oraya vardığımda karşıma tanımadığım bir Türk çıktı. Tinçef olduğunu yalnız ayakkaplarından tanıyabildim. Onun çok zeki davranışları vardı. Beni Tseko Stoyanof'tan gazete almaya yolladı. Hemen koştum. Çünkü gazeteler ona siyasi durumu öğrenmek ve yönünü tayin etmek için çok lâzımdı.

Hasan Ismailof

BİR MINDER ÜSTÜNDE

Biz yoksulduk, toprağımız hiç yoktu. Vasil Tinçef beni kendi harman makinesinde işlemeye aldı. O yıl mahsuller çok zayıftı. Köylüler ekinleri yoldular. Harman makinesiyle tırpanlar dövüldü. Fakat çok az tane çıktı. İş hakkı olarak ancak 9 şinik ekin aldım. Bu kadar ekin bana yetmiyordu. Bay Vasile bana ödünç ekin vermesini söylediğimde o bana:

— İşte ekin, işte şinik ne kadar lâzımsa okadar al, dedi.

Bereket versin, o bundan sonra ne kadar ekin aldığına hiç sormadı ve sözünü etmedi. Onun bu cömertliği sayesinde ailemi açlıktan kurtardım. Bu 1933 teydi.

1935 de 1 Mayıs'tan sonra illegalliğe geçti. İlyazın harman makinesini tamire başladık. Bazı kısımlarını Şumene götürdük. Bay Vasil illegal olmasına rağmen, bölgeyi terketmedi. Bir gün onun karısı Velka abla:

— Salih, ben Mihail Senefin arabasını kiralamam. Seninle Karaille (şimdi Çernoglavtsi köyü) gideceğiz, dedi.

Orada komünist Vasil Petrof yaşıyordu. Onun yaşadığı ev epey uzaktaydı. Köyün kenar semtinde orman vardı. Köye inmezden önce bizim karşımıza Vasil Tinçef çıktı. Bizimle beraber köye indi. Artık bundan ötesini bilmiyorum. Biz Velka ablayla Vladimirovtsi köyüne döndük. Vasil Tinçef ise Çernoglavtsi köyünde kaldı. Polisler onu yakalamak için büyük çabalar sarfediyordu. Bu köyde bazı hain kimselere de rastlanıyordu. Todor Velçef bir gün muhtara demiş ki:

— Tinçefin nereye gizlendiğini yalnız ben biliyorum. Onu Salih Arifof gizliyor!

O zaman beni belediyeye çağırıp sormaya başladılar.

— Salih, iki gün evvel sen nereye gittin?

— Karabaşlıye gittim, diye karşılık verdim.

— Oraya kiminle gittin?

— Velka ablayla beraber.

— Niçin gittiniz?

— Şumenden traktöre yedek parça alabilmek için, Vasil Petroftan biraz ödünç para istemeye.

Ben kendimi hiç Bulgarca bilmeyor gösteriyordum, onlar da bana yalnız Türkçe soruyorlardı.

— Sen bugünlerde Vasil Tinçefi görmedin mi?

— Hayır, diye cevap verdim, hemen.

— Onu hiç mi görmedin?

— Hiç!

Onlar benden bir şeyler alamayınca, fena halde kızdılar. Soruşturmayı şu sözlerle sona erdirdiler:

— Bu hayvanı aşağı mahzene indirin. Orada ister istemez her şeyi söyleyecek!

Daha birkaç kere sorguya çektiler. Fakat onlara bir şey söylemedim.

Bir akşam beni Zdravets köyüne, oradan da İspərihe götürdüler. O zaman ancak 21 yaşlarında vardım. Kaza-ya gece yarısı saat birde vardık. Beni polis karakolunda arayıp taradılar. Yalnız bir çakı buldular ve aldılar.

Bana bir resim göstererek:

— Bu mudur, dediler.

Yeniden soruşturmaya başladılar. Fakat benden yine de hiç bir şey alamadılar. Aynı şeyleri söylüyordum. O vakit daha fazla öfkelenip saat birden dörde kadar cöpla dövdüler. Poliste Vasil Tinçefe ait, daha küçüklük resimlerinden bir albüm yapılmıştı. Onun hakkında tekrar sorular sormaya başladılar. Yine bir şey olmadı. En sonra beni soğuk ve ot dolu bir odaya tıktılar. Candarmalardan biri:

— Salih, bu söylediğinden başka bir tek sözün yok mü? dedi.

Ve bana ihtar etti:

— Kaçmaya çalışma ha! Sofyaya bile götürseler, yine aynı şeyi söyleyeceksin! Ben seni yarın serbest bırakılmaya çalışacağım.

Sabahleyin yine aynı candarma nöbetteydi. Polis şe-

finin hoşuna gitsin diye odayı bana süpürttü. Sonra gerçekten serbest bırakıldım. Tekrar köye döndüm.

Birkaç gün geçer geçmez beni tekrar belediyede tutukladılar. Benden Vasil Tinçefin nerede olduğunu öğrenmek istiyorlardı. Velka abla doğru muhtarın yanına gelip kavga etmeye başladı ve:

— Benim işçimi tutuklamaya senin hakkın var mı? Harman makinesi durdu, işlemiyor. Halk bekleyip duruyor.

Tekrar serbest bıraktılar. Yine işe başladım. Vasil Tinçefe deyiver her akşam karşılaşıp görüşmeye başladık. Ona yiyecek götürüyordum. Geç vakte kadar konuşuyorduk.

Bir gün Zdravets köyünden dönüyordu. Gece zifiri karanlıktı. İncecik bir yağmur çiseliyordu. İliklerine kadar ıslanmıştı. Üstünü başını kurutmasını sağladım. O uyuyordu, ben nöbette duruyordum. Bulgaristanı terketti. Daha geç interbrigadist olarak İspanyada öldüğünü öğrendim.

Salih Nuhoş

OSEN KÖYÜNDEN KRUMOVGRATA KADAR

Uzun zaman çalışmamıştım. 1919 da Tırgovişte taraflarına gitmiştim. O zamanlar burada kalabalık Türk vardı. Bazı köyler, büsbütün Türktü. Bu köylerden birine vardım. Burada bir Bulgar çiftlikçisi vardı. Onun fazla tarlaları ve bir de koyun sürüsü vardı. Türkler ona parasız pulsuz çiraklık ediyorlardı. Bu köyde hayli vakit kaldım. Köye iki kişi gitmiştik. Fakat ahalisinden birkaçı hariç diğerleri bize yaklaşmıyorlardı. Halkı Bulgar olan komşu köylerden birine aktarılmanız lâzımdı. Gideceği miz köyün şimdiki adı Osendir.

Ben 1918 denberi Partiye üyeydim. Osen köyüne gitmezden önce oradaki gençlerle temas kurdum. 1920 de o köye gittiğimde birkaç kişiden ibaret ilk parti teşkilâtını meydana getirdim. 1921 e doğru parti teşkilâtına birkaç Türkü çekmeye muvaffak olduk. Bunlardan ilki öğretmen Mustafa Hocaydı. Onu „Ziya“ gazetesine abone de yazdık. Bu köyde 4 — 5 adet „Ziya“ gazetesini kabul ediliyordu. Mustafa okumuş ve ileri düşünceliydi. 1920 de köyde belediye seçimleri yapıldı. Mustafayı aday gösterdik

ve müşavir seçtik. Belki de bu bölgede, Türk müşaviri olan ilk köydü burası. Başka yerlerde henüz Partiye üye olmuş Türk yoktu. Tırgoviştede 4 — 5 kişi dolayında parti üyesi Türk vardı. Şimdi adını hatırlıyamadığım bir Türkü birkaç kere halk vekili ve uzun yıllar belediye müşaviri seçtik. Fakir bir Türktü.

Diğer köylerde de, parti teşkilâtları kurulmaya başladığı zaman, birkaç Türkü Partiye celbetmek işiyle görevlendim. Yalınlar ve Baloçel Türk köyleriydi. Nadarovo köyünün ise üçte ikisi Türktü. Karlı köyünde oldukça fazla Türk vardı. Kalımdere, Elmerçer bunlar hep Türk köyleriydiler. Balkan ardında; Yaka, Tekkeköy, ve diğer başka köyler de vardı ki, şimdi onların adlarını hatırlıyamıyorum. Bu köylerde yalnız birer bakkal Bulgar vardı.

1919 — 1923 yılları devresinde birçok yerlerde parti teşkilâtları meydana getirdik. Bazı köylerde bu teşkilâtlara Türkler de celbedilmişti. Lâkin Türkler teşkilâta zorca yanaşıyorlardı.

1923, 1924 ve 1925 yıllarında „Kubrat“, „Çernorissite“ „Rodna zaštita“ gibi bir takım faşist teşkilâtları kurulmaya başladı. Partimiz daha büyük nüfuz sahibi olmaya başladı. Çünkü bu faşist teşkilâtlarının faaliyetleri bize ve Türk ahalisine karşı yöneltilmişti. Partimiz millî şövenizmi yayan bu teşkilâtlara karşı çetin bir savaş yürüttüğünden Türkler arasında itibar ve nüfuz kazanıyordu.

Bizim köyde üç belediye müşaviri seçiyorduk. Biri daima Türktü. Belediyede 12 müşavirden altısı Türktü ve Partimiz tarafından seçiliyorlardı. Onlardan Mustafa Hoca ve Ahmet Kusmanof önce fikirlerimizi kabul ettiler. Sonra Partimize üye oldular.

Bundan sonra Eylül olayları vuku buldu. İhtilâl yenilgeye uğradıktan sonra, benim gizlenmem gerekti. Çünkü ancak iki kişi kalmıştık. Diğer arkadaşları yakalayıp hapse atmışlardı. Burada su kıtı. Ekmeksizliğe bir dereceye kadar dayanılırdı, fakat susuzluk zordu. Köyler polislerle sarılı ahali ise ürkmüştü. Gizlendiğimiz ormanın içinden bir demir yolu geçiyordu. Bir gün arkadaşımın burada nöbette olan muhafızlara yemek getirildiği zaman hemen baskın yapıp yemeklerini almaya karar verdik. Onlar silâhlıydılar. Ama bizi birden görünce donakaldılar. Her şeylerini verdiler. Yalnız silâhlarını almamamızı rica ettiler. Çünkü büyük cezaya çarptırılacaklarmış. Su-ları azdı. Biz ise daha fazla su ve ekmek sağlamak isti-

yorduk. Aralarında bir Ahmet vardı ki, bizden yana me-yilliydi. Köye gidip bize su ve ekmek bulup getirmesini rica ettik. Nereye bırakacağımı da gösterdik. O köye gitti. Eylül ayaklanmasının başarısızlığından sonra durumu iyi bildiğimizden idarecilerin bundan haberdar edileceği ihtimali vardı. Hemen bazı korunma tedbirleri alarak uzak-ları gözetlemeye koyulduk. Birkaç zaman geçtikten sonra, Ahmedin en küçük kardeşi Mehmet, çöp yüklü arabasının içine iki somun, peynir, bir desti su koymuş bizim söylediğimiz yere geliverdi. Şunu da hemen söyledim ki, bu iki kardeş 9 Eylül'e kadar bizimle karşılaşmalarını ve bize ekmek, su verdiklerini hiç kimseye söylemediler. 1923 yılından sonra hapisten çıkınca 1924 — 1925 devre-sinde bozulan parti gruplarını yeniden kurmak için köy-leri dolışmaya başladım. Bazı tanıdık Türklerle de karşı-laştım. 1924 te bir askeri teşkilâtin kurulmasına başlandı. Nadarevo köyünden bizden yana olan Ali Osmanofla bağ-lantımız vardı. Lâkin o bizimle açıktan açığa işlemekten sakınıyordu. Türklerle görüştüğümüzde onlar her vakit şöyle diyorlardı:

— Siz Bulgarsınız. Sizin durumunuz başka, bizim başka. Korunuyorlardı.

Bulduğum köyde kendi tarafımıza kazandığımız ahali, dahilinde Şumenli Hüsnü Fuadın etkilediği Tırgo-vişteli birkaç Türk, kendilerine güvenilebilecek grup teşkil ediyorlardı. Onlar bizimle dostluklarına devam ettiler.

1929 olayları Partimizi yeniden sarstı ve faşist faali-yetler arttı. Şunu söylemem lâzımdır ki, bizim köyde hiç bir zaman başkaların idareyi ele almalarına müsaade edil-medi. Türkler, vevki azdan aza da olsa, Partiyi destek-liyorlardı. Bizimle olmadıkça kendi başlarına ne etseler, bir şey elde edemeyeceklerini pekâlâ görüyorlardı. Bizde çiftçilerden birkaç kişi vardı. Onların da nüfuzları olma-dığından bizden ayrılmıyorlardı.

1927 veya 1928 de idi. Tırgovişte kazasında faşist teşkilâtları aktifleştiler. Türk halkına türlü işkence ve zulümlerde bulunuluyordu. Domuz yemeleri ve kadınların da feracelerini atmaları için baskı yapılıyordu. Bizim köyde faşistler bir iki kişiyi Türkler buradan göçettikleri takdirde, onlara toprak verilecek diye kandırılmışlardı. Parti karrarıyla onları yanımıza çağırıp:

— Eğer köy içinde dolaşarak ahaliyi kışkırtmaya devam edecek olursanız, biliniz ki, sizin hakkınızdan geleceğiz! dedik.

Türk halkı bunu iyi biliyordu. Bizim faşist teşkilâtlarına karşı olan azimli savaşlarımızı takdir ediyorlardı. Partimizin kuvvetli olduğu yerlerde, faşistler tutunamıyorlardı. Birçok yerlerde partimiz savaşını bu temel üzerinde yürütüyor ve geliyordu. Fakat kendilerini daima baskı altında duyan Türkler, açık olarak bize katılmıyorlardı.

1931 de millet vekili seçildim. Türk köylerini dolaşarak toplantılar yapmam için büyük imkânlar vardı. Toplantılara bütün köylüler gelip beni dikkatle dinliyorlardı. Bu köylerin hepsinde nüfuz ve itibarımız vardı. Bu seçimlerde kendini gösteriyordu. Bazı kere onlar bize, gerçi oylarını vermezlerdi. Lâkin başka seçimde onların yardımları sayesinde çok oy aldık. Şimdi adlarını hatırlıyamadığım, birçokları Partiye üye olmuşlardı.

1933 te ben Sovyetler Birliğine gittim. O zamanlar da Türkler kitle halinde göçetmeye başlamıştı. Bazı tüccarlar, Türklerin mülk ve tarlalarını bedava satın almaya başladılar. Halk arasında açıklama yaptık. Mülk ve tarlalarını satmamalarını, bir gün gelip burada serbest yaşayacakları hakkında konuşmalarda bulunduk.

Ben Sovyetler Birliğine gittiğim zaman, bizim köyde Muhammet adında biri, göçetmezden önce ağlayıp sıklamış. Oradan döndüğümde komşusu Georgi İvanof bana onun niçin ağladığını anlattı. Onlar çok iyi geçiniyorlardı. Bizde Bulgarın Türkle, Türk olduğu için kavga ettiği görülmemiştir. Bu iste Partinin rolü büyüktü.

Bir gün Georgi Türkiyeye göçecek olan komşusu Mehmede sormuş:

— Türkiyeye gidiyorsun işte, ne diye, niçin ağlıyorsun?

— Çünkü Türkiyeye vardığımda başıma ne geleceğini şimdi Radenkoyu görüp sormadığımdan dolayı ağlıyorum. Şimdiye kadar o ne söylediye hep doğru çıktı. Türkiyede ne halde olacağımı ondan öğrenmiş olacaktım.

Bu adamın 30 kovan kadar arısı vardı. Türkiyeye gideceği sırada onları aileme parasız bırakmak istemiş. Ailem de:

— Sizi başkalarının soyduğu yetmemiş gibi, bir de şimdi onları bana parasız vermeğe kalkışmayın! En iyisi onları satıp birkaç para alın! demiş.

Bunlardan bir sepetini bari alması için direnmiş. Fakat o buna da razı olmamış.

Tirgovişte taraflarındaki Türklerin durumu ağırdı. Fakat inemketin güney-doğu bölgelerinde, Kırçalı, Krumovgrad kazalarındaki Türklerin durumları daha da fena idi. 1936 — 1937 yıllarında Krumovgrada ben, Dimitrof, Hristo Nikof ve Mara Petlekova sürgün edilmiştik. Buraya ilk geldiğimizde, geriliğin, köleliğin, yoksulluğun ne demek olduğunu görüp şaşırдық. Burada çokluğu Türkler teşkil ediyorlardı. Bulgar topluluğu polis, banka ve diğer daire memurlarından ibaretti. Bunlar soysuzlaşmış kimseler olup Türk halkının sırtından geçiniyor, ona âdetla hayvana yapılan muameleyi hoş görüyorlardı. Bu halleri ilk defa pazar yerine gittiğimizde gördük. Üstleri başları yırtık dökük fakir bir takım kimseler, pazara kuzu getirmişlerdi. Polis ve memurlar en semizlerini seçip para mara vermeden gidiyorlardı. Kimse ses çıkarmaya cesaret edemiyordu. Eden olursa, hiç bir şey vermemiş sayılmamak için ellerine birkaç para verip gidiyorlardı. Bu apaçık hırsızlık beni çok üzüyordu. Bu insanlara karşı gaddarca tutumlarından dolayı böyleleriyle kavga ettiğim oldu.

Bir gün dere kenarına giderek söğüt çırpıları topladım, sepet örmeye başladım. Bu beni eğlendiriyor, vakit daha kolay geçiyordu. Sepeti örmekleyen, bana doğru bir adamın geldiğini gördüm. Onun komşu köylerinden belediye yazıcısı olduğunu anladım. Atla yolculuk ediyormuş. Fakat nasılsa kaçırılmış. Şimdi atın sahibini arıyormuş. Atını aldığı yetmiyor da, şimdi de ona arattırarak hayvanı.

Buralarda angarya alelâde bir şeydi. Angaryalar Türklere yaptırılıyordu. Okullar, okuma evleri ve devlet daire binaları hep angaryayla yapılıyordu. Çift işinin en gergin olduğu bir zamanda Türkler angarya kum, çakıl taşımaya gönderiliyordu. Sepetimi ördüğüm derenin boyundan, köylerden toplanmış Türkler hiç durmadan çakıl çıkarıyorlardı. Bazıları sıtmaya yakalanmışlar, fakat kimse aldırış etmiyordu. Onlar nemli bir kuyuda yatıp kalkıyorlardı. Kan ter içinde sıtma nöbetinden tir tir titriyorlardı. Yanlarından geçerken, onlarla konuşmak istedim. Durumları hakkında sözetmeye çalıştım, fakat onlar korkuyorlardı. Konuşmaya güvenmiyorlardı. Her hangi Bulgarın bir Türkün sırtına binerek nehrin öte yakasına geçmesi alelâde bir şeydi. Atı kaybeden yazıcı da öyle yaptı. Orada çalışan Türklere birini yanına çağırarak onu

öte yakaya geçirmesini istedi. Türk hemen paçalarını sıvadı ve eğilerek onu sırtına bindirdi. Gözlerime inanmadım. Öfkeyle yazıcıya bağırdım:

— Utanmaz herif, onların bütün gün çakıl çıkardıkları yetmiyor da, bir de senin gibi yüz kiloluk adam sırtına biniyor. Ayıp değil mi? İşte biraz ötede sığ bir yer var, ben oradan geçtim. Yürü, sen de oradan geç!

Sözlerime aldırış etmedi. Türklere küfür savurup, Türkün sırtında ilerliyordu. Yeniden bağırdım:

— Gözlerimin önünde onun sırtında geçmene müsaade etmiyeceğim! İn adamdan! Sonra Türke de Türkçe olarak:

— Onu sırtından indir! Senin sırtında geçmesine müsaade etmiyeceğim, dedim.

Lâkin Türkün cesareti yetmiyordu. Yazıcı ise benim sözlerime aldırış etmiyordu. Yaklaşık onları suya ittim. Yazıcı suyun içine düştü ve iliklerine kadar ıslandı. Çıkinça küfür etmeye ve tehditler savurmaya başladı. Türk dehşet içinde:

— Şimdi benim halim ne olacak ya!? dedi.

— Ne olduysa oldu, git sen işine bak! dedim.

Ertesi gün kaymakamlığa çağırarak, olan biten hakkında benden izahat istendi. Ben bir komünistim. Bir adamın başka birisinin sırtına binmesine dayanmam! Bu insan için çok ayıp bir şeydir, dedim ve devam ettim:

— Siz Bulgar politikası yürütmüyorsunuz. Haydutçasına hareket ediyorsunuz. Bu Türk halkını Bulgarlardan nefret etsinler diye eziyorsunuz!

İkinci bir vaka. Bir gün Hristo ve Petlekova ile kasaba içine çıkmıştık. Türkler kışlaya taş taşıyorlardı. Bir 15—16 lık Türk gencinin arabası kırıldı. Bütün kazadan 500 kadar arabalı toplanmıştı. Ağaç arabalar, dayanamayıp kırılıyorlardı. Kasabanın muhtarı gencin boş durduğunu görünce eline üvendireyi alıp onu dövmeye başladı. Onlara 20—30 metre kadar yakındık. Hemen üzerine atılarak elinden üvendireyi alıp attım. Oradaki Türkler donup kaldılar. Bunun fena bir şey olduğunu biliyorlardı. 13—14 yaşlarında memur çocukları, Türk çocuklarını sopaladıklarını görmüştüm. Ustovo köyünde bir bakırcı esnafı vardı. Biz onun dükkânının üstündeki odada yaşıyorduk. Türk halkını böyle arkalayışımızdan sonra, bakırcı dükkânına yağ, süt, tütün v. s. getirmeye başladılar. Bunları kimlerin getirdiklerini sorduğumuz zaman, kimse bir

şey söylemiyordu. Durmadan bize yağ, yoğurt ve kıyma tütünü taşıyorlardı. Kahvehaneye gidip te kahve içsek kahvelerimizi hemen ödüyorlardı. Ekmek ve saire için gittiğimizde de satıcı hep ödenmiştir diye cevap veriyordu. Bundan telâşlanmaya başladık. Burada bir tütün uzmanı vardı. Çiftçi olarak geçiniyordu. Daha serbestçeydi. Bizimle karşılaşmaktan sakınmıyor, bize ikramlarda bulunuyordu. Bir gün ona, getirilen öteki hediyeleri hatırlattık. Onları kabul etmiyeceğimizi bildirdik. O, bize:

— Şunu belirtmek istiyoruz, şimdiyedek Türkleri arkalıyan bir Bulgar yoktu. Bunu size Türk halkı, onu arkaladığınızdan ötürü minnet ve şükran borcu olarak yapıyor. Hiçbir şey ödemiyeceksiniz.

Sonra kahvehaneye gitmemeye başladık. Orada kahve içip te ödememek bize ayıp geliyordu.

Birkaç zaman sonra, sepet örmek için yine söğütlüğe gittim. Bir Türkün oralarda dolıştığını gördüm. Söğütlüğü öteki tarafında duruyordu. Belki hainin biri olur da, insanı öldürür korkusuyla hemen bıçağını çıkarıp, müdafaa hazırlandım. Sonra yanıma gelip durdu. Elleri kuşağında sokulu değildi. Öyle birbirimize yaklaşıncı onu oturmaya davet ettim. Tabakamı çıkararak sigara sarmaya başladım. Hem sarıyor, hem de ondan korunuyordum. Doğrusu ya korkuyordum. O bana dedi ki:

— Burayı, bütün Türk ahalisi adına, size teşekkür etmiye geldim. Biz şimdiye kadar böyle hayatı pahasına da olsa, sizin yaptığınız gibi, bizi arkalıyacak insanlar görmedik.

O bize şükran ve minnettarlıklarını bildirmeye ve yiyinti ve saire gibi yardımlarını reddetmememiz için ricada bulunmaya gelmiş. Ben buna razı olmayınca:

— Allah yüksekte, hükümdar uzakta, toprak da çetin. Biz başka bir şeyle bunu ödiyemeyiz. Fakat verebileceklerimizi kabul edin, dedi.

Bu minnettarlık beni çok ferahlattı. Bu benim geçmişte en güzel ve en heyecanlı bir yaşantımdır ki, onu hiç bir zaman unutamıyacağım.

Radenko Vidinski

1933 yılının Şubat ayında Plovdiv polisi tarafından Kırcaliye sürgün edildim. Kırcali polis şefi dosyamı okudu. Kırcalide kalmamı tehlikeli bularak beni Ardinoya gönderdi. Böyle bir kasaba olduğunu biliyordum. Fakat nerede bulunduğu ve nasıl bir kasaba olduğu hakkında tasavvurum yoktu. Kırcaliye geç ulaştım. Ama polis şefi „merhamet“ etti. O zamanlar Kırcali mahkemesinde memur olan okul arkadaşım Ivanka Mutafovanın evinde misafir kalmama müsaade buyurdu. Ivanka benim geldiğimi duyunca, beni kaza kaymakamlığında arayıp, polis şefinden onun evinde misafir kalmamı rica etmiş.

Ertesi gün atlı bir polisin önüne katılarak yaya Ardinoya sürüldüm. Polis iyi adam çıktı. Hızlı yürümem için beni zorlamadı. Fakat 40 kilometre at önünde yaya yürümek pek kolay değildi.

Ardinoya yorgun, âdeta bitkin bir halde zor ulaştım. Geceyi polis karakolunda geçirdim. Ertesi günü sürgün edilenlerin destesine inzamı koyduktan sonra, polis şefi bay Donçonun talimatını dinledim. Günde kaç kere imza atacağımı, nasıl davranacağımı öğrendim. Sonra kendime yatıp kalkacak bir yer aramağa çıktım.

Beni Atanas Kovarcıkofa gönderdiler. Büyük evi olduğunu ve kiralık odası olduğunu söylediler. Evini buldum ve onunla kolayca anlaştım. Çiftçi birliğinin üyesiymiş. Bütün ailesi, hele de karısı beni sanki kendi yakınları gibi karşıladılar. Ertesi gün komşu köyden Nikolay Spasof geldi. Ardinoya geldiğimi öğrenmiş. Kaldığım odayı döşeme işinde bana yardım etmeye gelmiş. Yorgan, çarşaf, hattâ iğne bile getirdiğini hatırlıyorum. Ev sahipleri de ağaç yatakla döşek verdiler. Bunları kolayca edinmiş oldum. Nikolay bana gerekince bazı ihtiyaçlarım için kimlere başvuracağımı söyledi. Diğerleriyle de kendim tanıştım.

Ardino haritada bir kaza kasabası gibi gösteriliyordu. Fakat böyle bir „kasaba“ henüz görmemiştim. Ardininonun eski adı Eğrideredir. Burada hemen hemen Türk ailesi yok gibiydi. Onlar Arda boyunda, tepeliklere konmuş küçük ve dağınık mahalleciklerden ibaret köyceğizlerde yaşıyorlardı. Bu kasabacıkta bulunan bakkal, terzi, kunduracı gibi esnaf dairelerdeki memurlara hizmette bulunuyorlardı. Ardinoda bir tütün işletme deposu da vardı. Burada yal-

nız Türkler çalışıyordu. Türk halkının sefalet içinde yaşadıklarını duyuyordum. Fakat bunu kendi gözlerimle görünce içim burkuldu. Kadınlar kasabaya sırtla odun getiriyorlardı. Onları satmak için müşteri arıyorlardı. İlk öğrendiğim Türkçe sözler „odun satıyorum“ sözleriydi. Bir sırt odun iki leva ediyordu. Bir kilo ekmeğin 5 leva ettiği gözönünde tutulursa, bu parayla ne alabileceği tahmin edilebilir.

Kasabada cuma günleri pazar kuruluyordu. Meraktan, bazı da öteberi almak için pazara gidiyordum. Burada büyük ekmekler satılıyordu. Bu ekmekler makbul olduğundan epey alıcı toplanıyordu. Odunlarını satan kadınlar bu ekmekten birer parça alıp, çocuklarına hediye götürüyorlardı. Memleket içerisinde satılan simit ve tatlı cinsinden şeyler, burada bulunmazdı. Belki bunlara müşteri yoktu. Burasının ahalişi yalçın kayalık üstünde yetiştirdikleri tütünü tüccarlara bedava satıyorlardı. Yük taşıyan hayvanları yalnız birer katırdan ibaretti. Toprağı başlıca kadın ve çocuklar işliyorlardı. Dik bayırlardan aşağı yuvarlanmamak için bir yabani armuda kendini bağlayarak tütün çapaadıklarını hayretle gördüm. Hele sırtlarında odun, buğday demeti, mısır sapı ve ot taşıdıklarını gördüğüm zaman utanç duyardım. Katırı olan ailelerde bile yük hayvanı yerine kadınlar kullanılıyordu. İki kat olmuş, karınca misali, dar ve dik patikalardan yürüyen kadınlar mısır sapları altında görülmiyordu. Bir şeyler yüklü olmadıkları zamanlarda da kadınların yüzlerini görmek mümkün olmuyordu. Çünkü onlar şemsiye altında ve feraceyle geziyorlardı. Fakat burnu düşmüş, gözleri çapaklı kimseleri gördüğüm olurdu. Benim ev sahibim bana anlatığına göre Türk ahalişi arasında „sifilist“ denen hastalık yaygınmış. Erkekleri tütünü sattıktan sonra kötü kadınlarla düşüp kalkar ve zührevi hastalığa yakalanıp geliyorlarımış.

Bura ahalişinin hayatı beni çok ilgilendiriyordu. Uzun yıllar Ardinoda bakkalık etmiş ev sahibinden her şeyi sorup öğreniyordum. O benim burayı gelmemden bir yıl önce açlık baş gösterdiğini ve ölenler olduğunu anlattı. Türkler sırf mısır ekmeği yiyorlardı. Küçük tarlalarından topladıkları misiri, koçanlarıyla birlikte öğütüyorlardı. Elekten geçirmeden tozu ve çöpiyle karıştırmış mısır ekmeği pişiriyorlardı. Bu mısır ekmeklerinin alt ve üst kabıkları kalın, içi pişmemiş ekşi hamur halinde kalıyordu. Böyle

ekmekten bir lokma ağzıma attım. Fakat lokmayı yutamadım. Ekmek değil, ekşimiş misir hamuruydu. Annem bir zamanlar böyle bir şeyi deri sepisi için kullanıyordu. İlk yaz zamanları ise Türkler ekmeğe türlü otlar katıyorlardı.

İdare âmirleriyle görüşmelerimde, Türk halkının durumundan bahsediliyordu. Bir gün şayet idareye gelerseniz, onlar için neler yapabileceksiniz, diye soruyorlardı. Rodoplara bağrında yatan zenginlikleri hayalimden bile geçirmeden:

— Hiç olmazsa doyasıya misir ekmeği sağlıyacağız, diyordum.

Benim dikkatimi başka bir olay daha çekiyordu. O da vergi dairesi önünde meydana gelen bir kuyruktu. Yerli halka türlü vergiler yükleniyordu. Bu vergiler türlü sebeplerle konuyordu. Ödeme vadelerini kaçırmamak için kuyruk olup bekleniyordu. Herkes cezaya uğramaktan korkuyordu. Memleketin öteki bölgelerinden gelen vergi memurları ve yerli idareciler rüşvet ve eşya mezatından birkaç yılda fazla sermaye yığıyorlardı.

Ardinoya ilk defa sürgün edildiğim zamanlar, yerli Türk ahalisini yakından tanımamıştım. Kaçakçılığımın sonra, ikinci olarak gelişimde, burada Plovdiften Nikola Balkancievi ve Silistre kazası Alfatar köyünden genç Danço'yu buldum. Danço işlediği Ruseden Ardinoya sürgün edilmişti. Onunla birkaç ay burada kaldıktan sonra, yine kaçtık. Haskovoda birbimizden ayrıldık. Ben Plovdife o ise Ruseye döndü. Onunla bundan sonra karşılaşmamıştık. Partizan hareketine katılarak Rusede öldürüldüğünü sanıyordum. Fakat Mitka Grapçevanın „Halk adına“ kitabından öğrendim ki, Sofyanın savaşı gruplarına katılarak polislerle çarpışmalarda öldürülmüş. Danço güzel Türkçe biliyordu. Onun yardımıyla Türk ahaliyle temas sağlamaya başlamıştım.

Ardinoya henüz döndüğüm zaman, yerli tütün deposunda çalışan iki tütün işçisi bizi aramışlar. Onlarla bulduğumuzda anlaşıldı ki, evvelce Kırcalide işliyorlarmış, fakat oradan kovulmuşlar. Biri çok uyanık bir delikanlıydı. O siyasi yönünü tayin etmişti. Kasaba dışı karşılaşmalar tertip ederek, bize tütün işçilerinin ve yerli halkın durumunu bildiriyordu. Daima yumurta ve pişirilmiş et gibi yiyecekleri getiriyordu. Onun yoksul olduğunu, zar zor yaşadığını gördüğümüzden buna razı olmuyorduk.

1934 te memleket dahilinde bir büyük tütün işçileri grevi oldu. Bu Ardino tütün işçilerinin kulaklarına kadar erişti. Onlar memleketin iç taraflarında olan tütün işçilerinden daha az aylık alıyorlardı. Grev için her yerde konuşulmaya başladı. İşçilerden bir çokları greve ilk olarak katılacaklarından biraz ürküyorlardı. Patronların depoları kapayıp onları işsiz bırakacaklarından korkuyorlardı. Diğer tütün depolarından farklı olarak, burada aileleri kalabalık olan erkekler çalışıyordu. Burada işsizlik hüküm sürdüğünden, işsiz kalmak en tehlikeli idi. Grevden ürkükleri halde, teşvikimizle hepsi greve kalktılar. Bu grev devamlı ve çetindi. Bir tek hain çıkmadı. Depo sahipleri ve polisleri hepten kuduruyorlardı. Grevcileri tutukluyor, dövüyor ve kendi taraflarına kazanmak için bazılarını satın almaya bile kalkışıyorlardı. Lâkin boşuna. Özaman Türk mahallelerine giderek yeni işçi yazmaya çalıştılar. Fakat ahali grevcileri destekliyordu. Burada işçi bolluğuna rağmen, grevcilere hiyanet eden bulunmadı. Memleketteki grevlerin durmasına rağmen, Ardino grevi devam etti. Tütün tüccarları grevcilerin kısmen de olsa isteklerini yerine getirdiler.

Güz esnasında Ardinodan yine Türklerin yardımıyla kaçtım. Ben Ardino kasabasını işte böyle hatırlıyorum. Bundan birkaç yıl önce, Ardinolu ve sürgün antifaşistlerin hatıraları için dikilen abidenin açılış töreninde bulundum. Bir yıl kadar kaldığım yerleri bir defa daha dolaştım. Kenarında „Ardino“ diye yazılı bir levha olmasaydı Ardinoyu tanıyamıyacaktım.

Rada Todorova

MOMÇILGRATA SÜRGÜN

1938 Temmuzunda Momçilgrada sürgün edildim. Bütün komendantlıklardan sıra ile geçtikten sonra, akşam üstü yorgun argın Momçilgrada ulaştım. Polisler, beni polis karakoluna teslim ettiler. „Tehlikeli bir komunisti“ getirdiklerini ve tetikte olmalarını ima ettikten sonra Sofyaya döndüler. Polis şefi beni sicile kaydederek serbest bıraktı. Yalnız sabahları imza vurmaya gelmemi söyledi. Nerde geceliyeceğimi ve daha sonra nerede ikamet edeceğimi sordüğümde, bunların onu ilgilendirmediğini söyledi. Otel-

de kalmak istedim. Otel sahibi beni şu kaba sözlerle kovdu:

— Senin gibilerine burada yer yok!

Daha sonraları öğrendim ki, Momçilgrada siyasi sebepten dolayı, şimdiye kadar kadın sürgün edilmemiş. Yalnız yolsuz halif kadınlardan sürgün edilen olmuş. Otel sahibinin oğlu böyle bir kadınlara, babasının evini bırakıp kaçıp gitmiş.

İkinci bir otelde yer aradığım zaman, oradan da kovuldum. Bu otel sahibinin Kırcali gimnazyasında okuyan bir oğlu vardı. Sonra daha birkaç bulgar evinin kapılarını çaldım. Fakat aynı şekilde karşılandım. Artık akşam karanlığı basıyordu. İkinci otelin yakınında bir evin duvar boyundaki peykede geceyi geçirmeye karar verdim. Bir zamanlar bu evden iyi giyimli, yaşlı bir Türk çıktı. Benim yanıma gelip durdu ve:

— Geceleyin burada ne işin var, kızım?! dedi.

Ona hiç çekinmeden, buraya bir komünist olarak sürgün edildiğimi, hangi kapıyı çaldımsa, beni hiçbir kimsenin kabul etmediğini söyledim. O, benim gibi genç kadının sokakta gecelemezinin ayıp ve günah olduğunu söyleyerek, geceyi geçirmem için onlara davet etti, eşyama almak istedi. O an bir genç (ikinci otel sahibinin oğlu Tiringof) yanıma geliverdi. Bavulumu alıp onlarda kalacağımı söyledi. Bizim Türklerle konuşmamızı belki işitmmişti. Beni onlara götürmek istedi, gittim. Daha sonraları RMS e üye oldu. Ötekı iyi yürekli Türklerle karşılaştığımız zaman muhabbetle selâmlaşıyorduk. Beni onlara kahve içmeye davet ediyordu. Kasabanın tek radyosundan havadisler dinlemek için pastaneye gittiğim zaman, garson bir Türkün ikram ettiği kahveyi getirip önüme koyuyordu. Bir gün „Robert kolej“ de tahsil görmüş genç bir hocayla tanıştım. Onunla hararetle olarak siyasi konular üzerine tartışmalarda bulunduk.

Momçilgrattan dönüşüm esnasında, gara beni uğurlamaya gelenler arasında kendileriyle tanışmış olduğum Türklerden de vardı. Onlar bana yakınlık gösteriyorlardı ve böylelikle de kasabalarında geçirdiğim sürgün hayatım hafif geçiyordu.

Yerli polis idaresi Türk ahalisine karşı çok kaba ve insana yakışmayan davranışlarda bulunuyordu. Bir gün polis karakolunda bir acıklı sahneye şahit oldum. Ufak bir suçtan dolayı tutuklanan bir genç Türkü getirdiler. Kapı

ardında ayakta durmasını söylediler. Korkudan, yakınında bulunan su destisine ayağı dokununca desti devriliş kırıldı. Desti pahalı değildi. Fakat ona bu desti için kendisine 15 leva ödemesi lâzım geldiği söylendi. Üstelik te bu suçundan dolayı, ellerini, ayak tabanlarını polis copıyla vurdular. İşte böyle en ufak suçlamalardan dolayı, polis her hangi Türkü önüne katıp buraya getirmesi alelâde bir şeydi.

Mariya Fidöva

ARDINODA BAHAR

1938 yılının ilkbaharıydı. Bulgaristanda monarsi-faşist hükümeti meclis seçimleri yapacaktı. Seçimönü hazırlığı tam hız aldığı bir sırada faşist hükümeti yer yer polis baskınları yapmağa başladı. Sofyada en tanınmış Parti ve RMS faaliyetçilerini bir gecede Merkez polis dairesine ve mahalle karakollarına topladı. Buna benzer tutuklamalar diğer büyük şehirlerde de yapılmıştı. Dehşetli soğuk bir kış vardı. Poliste bizi istintak ettiler, dövdüler ve tutuklanmamızın nedenini bildirmeden 20—30 kişilik gruplar halinde memleketin çeşitli bölgelerine yolladılar. Böylece „asayışı bozan elemanlar“ olarak muvakkat bir zaman için göz altına alınmıştık.

Biz, 20 kişi dolayında bir komünist grubu Novipazar demir yolu karakolunun koğuşlarında sabahladık. Geçmişte gayet ıssız, kuş konmaz, kervan geçmez bir diyar olan bu yerin en tenha köşelerine dağıtılacağımızı bekliyorduk. Boyan Bilgaranof, Boris Bogdanof, Boris Blagoef, Manol Kutef, Stçyu Dimitrof, Tsanko Dimitrof v. s. gibi yoldaşlar hep beraberdik. Sonra bizi ayırdılar. Saşo Dimitrof ve Manol Kutefle Novipazar kazasının en uzak köyü olan Todor İkonomovoya düştük. Romen hududu 5 kilometre idi buraya. Küçük bir tirenle köy garına kadar geldik. Oradan çıkılarak omuzlayıp köy içine yollandık. ıssız bir yerdi burası. Eski alçak evlerin üstünde koyu dumanlar kıvrıla kıvrıla yükseliyordu. Sokaklarda in cin yoktu. Mercizde ne dükkân vardı, ne de karakol binası. Yegâne toplumsal yapı olarak eski bir cami ve yıkık dökük bir okul görünüyordu. İki yanımıza bakındık, öteye beriye göz gezdirdik, kimseleri görmedik. Sokağa „bakan“ pencere bile

yoktu. Sonra, bu köy halkının yalnız Türk olduğunu ar-
ladık. Olup olacağı bir hane bulgar vardı. Yaşlı bir öğ-
retmen ve ihtiyar karısı. Çocukları büyüyünce başka ka-
sabalarda işe girmişler, ihtiyarlar yalnız kalmıştı. Rasge-
le, bu ihtiyar muallimin oğullarından biri köye babasını
dolaşmağa geliyormuş. Bizi meydanlıkta yapayalnız gö-
rünce yanımıza geldi ve:

— Şabanlara götürüyüm sizi, dedi. İyi kalpli ve na-
mıslu adamdır. Şimdilik orda kalırsınız, sonra bakarız.

Çok sürmedi, eski bir tahta kapının eşiğini geçtik. Bir
katlı yer evinin daracık avlusuna girdik. Beli bükük bir
ihtiyar karşıladı bizi. Yüzü hayli kırışmış, fakat çok can-
lı bir hali vardı. Bu güler yüzlü, tatlı dilli adam Şaban
agaydı. Ne yazık ki, Bulgarca bilmiyordu, biz de Türkçe
tek bir kelime anlamıyorduk. Bizi basık tavanlı ve karan-
lık bir odaya davet etti. Toprak döşemede bir hasır se-
riliydi ve bir kaç ta duvar yastığı vardı içerde. Meskeni-
miz burası olacaktı. Biz buna şükür ettik. Şaban aga ile
dilsizler gibi konuşuyorduk. „Elimizi, yüzümüzü nerde
yıkayabiliriz, yiyecek bir şeyler nereden alabiliriz“ diye sor-
duk. Şaban aga bir leğen, ve biraz da sıcak su getirdi, yı-
kandık. Fakat yiyecek meselesi zordu. Köyde dükkân yok-
tu. Öğlede Şaban aga bir tencere nohut kaynatmış, getir-
di. İştahlı iştahlı yedik. Fakat sonra? Sonra halimiz ne ola-
caktı? Şaban aga ile işaretle mişaretle anlaştık. Köy için-
den bize biraz fasulye bari bulup getirmesini söyledik.
Kendimiz pişirip yiyecektik. Şaban aga, sahiden de çok
misafirperver adam çıktı. Akşama varmadı, biraz fasulya
bulmuş getirdi. Beş tane kesme şeker, bir teste kuru bi-
ber, bir avuç tuz verdi. Yorgan yerine de iki eski kilim bul-
muştu. Köyde yağ namına bir şey yoktu. Şaban aga san-
ki kabahatlıymış gibi boyun büküp gülümsüyordu. Kara
kuru ellerini uçuk böğrüne dayar, kapı dibinde ayak üstü
dururdu. Elinden gelen her şeyle bize yardım etmeğe ha-
zır olduğunu gösterir bir hali vardı.

Şaban agalarda kaldığımız sürece yanımıza kadın uğ-
ramadı, fakat bu evde kadınlar tarafından da iyi karşılan-
dığımızı seziyorduk. Şaban dede komşu oda kapısına dö-
kürür dokunmaz açılır ve ordan bize sıcak nohut ten-
ceresi, su testisi, bazı sabahları ise üstünde dumanı tü-
ten süt çanağı hemen uzatılırdı. Şaban aga temiz yürekli
bir adamdı. Belki de bizim nasıl insanlar olduğumuzu,
bu ıssız köye nereden ve nasıl düştüğümüzü anlıyamıyor-

du. Fakat muallimin oğlu bizi onlara getirdiği gün bun-
lar „komita“ diye tanıttığı zaman ihtiyarın tatlı bakışında
ve mülâyim gülüşündeki samimiyeti biz sezmiştik. Bize
canla başla yiyecek tedarik etmesi, daima yardım etmeğe
hazır oluşu gösteriyordu ki, bu ihtiyar iyi kalpliği ile
beraber aynı zamanda halimizi anlıyan ve bize içten ge-
ler bir sempatisi olan bir adamdı. Bundan dolayı da o
kababa komitalarından ürkmedi, bizi kendi yakını ve kıy-
metli misafiri gibi karşıladı.

Birkaç zaman sonra candarmalar geldi. Bizi Omurtag
civarındaki toplama kampına kaldırdılar. Şaban dedeyle
ağlaşarak ayrıldık. El sıkışıp vedalaşırken ellerimizi uzun
zaman bırakamıyor, göz yaşları kırışık yanaklarından sü-
zülerek, kenetlenen ellerimize damlıyordu.

Faşistler bizden ürktü. Buraya sürgün edilen komü-
nistler Deliormanda „siyasi salgın“ yuvası oluyor, dediler
ve memleketin çeşitli yerlerinde toplama kampları açarak
bizi acele oralarda topladılar.

„Zelena morava“ kampı yoluna düştük. İki gün, iki ge-
ce Novipazar, Tırgovište ve Omurtag karakollarının ko-
ğuşlarında titredik durduk. Buz gibi döşemelerde, bit için-
de yatıp kalktık. Fakat Omurtag koğuşunda gördüğümüz
acı manzara, faşistlerin Türk ahalisine olan gayri insani
tutumlarından daha fenaydı. 15 kişi kadar vardık. Hepi-
mizi karanlık bir kümese tıktılar. Acele koğuşa çevrilmişti
burası. İlk önce köşede eski bir saman sepeti dibinde in-
sar olduğunu fark edemedik. Sonra gözlerimiz karanlığa
alıştı. Bu karanlık ve fıski kokan kümesin içinde beyaz
abani sarıklı, bir adam gördük. Kapıyı çaldık. Candarma
geldi. Kapıdan giren aydınlığın yardımıyla gördük ki, bu
adamin yarı çıplak vücudu etle deri kalmış, her tarafı ya-
ra, Damarlarında zerre kadar kan kalmamış. Yaralar el
ve ayaklarını, bütün yüzünü kaplamıştı. Aramızdan Türkçe
bilen yoldaşlar halini soracak oldu. Ölüm halinde can çe-
kişen bu Türkün konuşacak takati yoktu. Boğuk bir hırıl-
tı işitiliyordu yalnız. Candarmanın söylediğine göre, bu
adamcağız dört aydanberi yatıyormuş burada. Vergi ce-
zası ödüyormuş. Vücudundaki yaraları sıçanlar ve bitler
açmış. Ölümünü bekliyormuş. Görmeye gelecek kimsesi
yokmuş. Ne ekmek, ne su getireni varmış. Göz göre göre
ölüyordu ihtiyar. Bu korkunç, ve hem de pek acı bir ölüm-
dü. Polislerin gözü önünde çeke çeke ölüyordu. Jandarma-
lar ekmek su da vermiyormuş zavallıya. „Mâna yok di-

yor, sınıtıyor candarma. Bu yoklukta sıçanlara niçin ye-
direlim ekmeği."

1938 yılında harbin korkunç, kara bulutları gittikçe
koyulaşıyordu. Alman aç gözlülerinin yalnız Avusturya,
Çekoslovakya ile yetinmeyeceğini herkes biliyordu. Halkı-
mız, ıslâv ülkesi olan Çekoslovakya Cumhuriyetini işga-
line karşı şiddetli tepki gösteriyordu. Başkentte, Çekoslo-
vakanın egemenliği ve azatlığının korunması uğrunda
kitlevi gösteriler yapıldı. Bu protesto gösterilerine Sofya-
da işçi ve üniversiteli gençler gayet aktif olarak katıldı.
Gerginlik durmadan artıyordu. Gösteriler gittikçe başka
mahiyet alıyor, antifaşist isyanı haline geliyordu. Polise
derhal emir verildi: Halkın isyanı, antihitlerist hareketi
-n keskin vasıtalarla durdurulması, önlenilmesi isteni-
yo-du.

Ekim ayında bir sabah erken erken candarmlar ve
sivil polisler yine çaldılar kapımı. Benimle birlikte bon-
sis, çiftçi ve işçi remsistler de vardı. Ellerimize kelepçe
vurdular, tirene bindirip bir zamanlarki „Diyarbakır“e, ya-
nı Kırcaali semtine götürdüler. Bir kaçıma Krumovgrada,
diğerlerini Momçilgrada, beni de uzak bölge olan Ardino-
ya (ozamanki Eğridere) sürdüler. Halk ozanı, bu kuş
konmaz, kervan geçmez dağ yuvasına şaka tarzıyla şöyle
bir dörtlük düzmüş:

Türk istilinde birkaç ev,
Ortasında yıkık köprüsü
Alt yanında minare
Al sana Eğridere.

Kırcaali karakolundan iki candarma kattı önüne beni.
Yayan yapıldak yola düştük. Dere tepe geçtik. Tan yeri
ağarırken Ardinoya vardık. Taşlı, dikenli yollarda ayakla-
rın kabardı. Üstüm başım toz pas içinde kaldı. Uykusuz-
luktan gözlerimin içi yanıyordu.

Candarmlardan biri merhametli çıktı. Kostenetstendi.
Slaveykoydu adı. Güvenilir kişi olmadığına Ardinoya ce-
zalı olarak yollanmamış. Daha sonraları Slaveyko kendi
köyünden partizanlarla bağlantı kuruyor ve faşizm ile son
savaş yıllarında kahramanca ölüyor.

Altın „Cebel“ tütününün vatanı olan Ardino açlık ve
sefalet içinde bunalıyordu. Yerli Türk ahalişi çıplak bayır

tenerine yerleşmişti. Kalın duvarlı penceresiz taş bina-
larda yaşıyorlardı. Kasaba içinde yalnız idare binaları bu-
lunuyordu. Kaza kaymakamlığı, mahkeme, belediye, popu-
lâr banka, çiftçi bankası, postane, ambulâtorya, Türk oku-
lu, eski tütün mağazası, vazifeyle gelen memurlara mah-
sus otel, bir de basık tavanlı „kırcaathane“den ibaretti bü-
tün kasaba. Kapladığı arazinin çapı 200 metreden fazla
değildi. Cami bir alana kurulmuştu. Türk ahalişi arasında
açlık, sefalet alabildiğine hüküm sürüyordu. Dille tarif edi-
lemeyecek kadar korkunçtu. Memurlar arasında ahlâksız-
lık, namussuzluk, rüşvetçilik akla hayale sığacak gibi de-
ğildi.

Yeni ikametgâhımın tozlu alanını gözden geçirdim.
Kaza kaymakamlığında kimliğimi kaydettirip imzama vur-
dum, yerli makamların izlemi altına girdim ve başımı so-
kacak bir sığınak aramaya çıktım. Ardino kenarında Kır-
caali yolunda eski bir ev vardı. Bir zamanlar hanmış bura-
sı. Hancı illâs ettikten sonra Rodop köylerinden Petko-
vodan gelme fakir bir oduncunun kalabalık ailesi yerleş-
miş buraya. Namuslu oduncunun aile efradı birer birer
ölüp gitmiş bu âlemden. Bu oduncunun çocukları yoksul-
luktan verem olmuşlar ve körpe birer filiz gibi sararıp sol-
mağa başlamışlar. Arkalarından babaları da gitmiş. Kos-
koca aileden kala kala Kirço, Goşo, Ginka, Dobrinka ve
kederden beli iki kat olmuş ihtiyar anaları kalmış. Fakat bu
kalanlar da hastalığın gaddar pençesine düşmüşlerdi. Cı-
lız cılız öksürüyorlar, belki de son demlerini yaşıyorlardı.
Bu yoksul ve ölümlü boğazlaşan kimsesiz insanlar gayet
merhametli çıktılar. Beni yakınları gibi yanına aldılar.
Sofrada kuru lokmalarını benimle paylaştılar. Bu üzgün
ailede benim gibi başka bir yamak daha vardı. Doksanlık
ihtiyar Mujo dede de burada oturuyordu. Kimsesiz bir
köy çobanıydı bu zavallı.

Açlığa hep beraber göğüs germeğe başladık. İş bulun-
muyordu. Hele benim gibi sürgünde olanların hali felâ-
ketti. Çiftçi Bankasının tütün mağazalarında yalnız Türk
erkekleri ve 2--3 te Bulgar kadını çalışıyordu. Ben tütün
deposuna girme çareleri aradım. Patrona hemen hemen her
gün gidiyordum. Fakat nafile. En sonunda Çiftçi Banka-
sının müdürü G. Krosefe baş vurdum. Geçmişte sosyalde-
mokratmış. Hatırşinas adam çıktı. Beni işe almağa razı-
lık gösterdi, fakat işçiler arasında siyasi propaganda
yapmamam şartıyla. „Bunlar cahil insanlardır, hanımefen-

di, dedi, dönyadan habersiz, hepsi de yabani tabiatlı. Kendini onlardan korumanı tavsiye ederim!“

İşe başladım. „Bizimkilerle“ kaş göz işaretiyle derhal anlaştık. Havası tozlu ve boğucu olan depo döşemesine nezaretçinin sert bakışları altında diz dize oturuyor ve Fayrulla ustaya hep beraber lânet okuyorduk. Bu adamı dama sopa elinde duruyor ve zaman zaman hiç habersiz başımıza indiriyordu. Dinlenme esnasında mısır ekmeği ile soğanı beraber yedik ve Türkü Bulgarı çile ve dertlerini izi paylaşıyorduk.

Hayır, biz birbirimizden ayrı durmak şöyle dursun, bir kaderin çilekeş evlâtları olarak daha sıkı ve sağlam bağlanıyorduk birbirimize. Hepimiz bir testiden içiyorduk suyu. Hastası, sağlamı, veremlisi, dertlisi beraber çalışıyor ve hafta sonu bizi aldatmak istiyen muhasebeci Mitkonun çalıştığı her stotinkaya karşı beraber kavga ediyorduk. Tütünü tozunı hep beraber yutuyor ve parmaklarımıza yapışan katanı beraber kazıyorduk. Bu hal beni Türklerle yakınlaştırıyordu. Onlar beni kendi yakını gibi tutuyorlardı. Bayram geldi. Beni evine misafirliğe çağırmadık işçi kalmadı. Sonra düğünler oldu. Ben evden eve geziyordum. Türk hanelerinde „kutsalların kutsalı“ yerine geçirdim. Kadın odalarında üst köşeye oturtulurdum. Orada kızların çeyizlerine bakar, kusurlarını tamamlardım, 20 yaşında delikanlı kız olmama rağmen, hamile gelinlere akıl verirdim. Doktora müracaat etmelerini söyledim. Reçeteler yazdım. „Acı hapları“ yutmağa teşvik ederdim. Buna karşılık olarak onların masum gülüşlerini, sevinçten nemlenen gözlerini görmek beni kanatlandırıyordu.

Bundan dolayı da Türk arkadaşlarımdan hiç biri sözümü iki etmiyordu. Her teklifimi biredek destekliyorlardı. Meselâ mağazada işi durdurmamızı teklif ettim, gündeliklerimizin arttırılmasını ve hilekâr muhasebeci Mitkonun işten atılmasını istiyelim dedim. Hepsi birden mağaza önüne kale duvarı gibi yığıldılar, mağaza yönetmeni kendisi gelmeyince kimse işe girmedi. Müzakereler 3 gün sürdü. Sonunda Sofyadan telgraf geldi: „İşçilerin istekleri yerine getirilsin“ deniyordu.

Günlerden cumartesiydi. İşlediğimiz gündelikleri ve yapılan artışları ödediler. Muhasebeci Mitko işten çıkarıldı, fakat Mitkonun yanısıra Fayrulla usta ile ben de mağazadan fırladım. Buna karşılık da, Ardinoda yapılan

ilk grev uysal ve kış uykusuna dalmış olan kasabanın ve etraf köylerin gözünü açtı. Ayan beyan iki cephe olduk. Kasabada muallimler ve zanaatçılar, bazı banka memurları ve Rus doktoru Hristienzenin ailesi bizim cephede idiler. Bu doktor inkılâptan önce memleketimize iltica etmiş ve siyasi görüşlerinden dolayı Rodopa sürgün edilmişti. Kaza kaymakamı, muhtar, banka müdürleri ve dana bazı kimseler bize karşı cephe aldılar.

Kaza kaymakamı rejimi sıktı: artık günde bir değil, üç defa gidip imza vurmaya mecbur etti. Beni çağırıp sorguya çekti. Tutukliyaçağım, zıdana atacağım gibi gözdağı verdi. Zıdan hücrelerinden üç gün sonra çıktığımda evvelkinden daha dinç ve gürbüz duyuyordum kendimi, çünkü insanların dayanışma istekleri ve desteklerini görmek beni kanatlandırıyordu. Ardinoda sürgünde kaldığım sütece bir gün ekmezsiz ve başlamış olan çetin kışta bir akşam odunsuz kalmadım. Komşu bayırlardan odama yaşlı kadınlar gelip sırtlarıyla odun getirirlerdi, okul çocukları kapının önüne patates, elma, tatlı ve saire yiyecek dolu sepetler bırakırlardı.

Ertesi baharda yerli temiz kalpli Türklerin başına acı bir hal geldi. Bu da, bana gösterdikleri o kadar sıcak ilgiye karşılık onlara bir yardıma bulunmama olanak verdi. Ardinoda bir sahtekâr belirmişti. Türklerin kötü durumundan faydalanmak istemiş. Ev ev gezmiş, türlü kandırmalarda bulunmuş, onları Türkiyeye götüreceğini, orada bey gibi, paşa gibi yaşayacaklarını söylemiş. Daha safça olmalar tutulmuş bunun oltasına, malını mülkünü yok pahasına satarak koşup arabasını çekilmiş yola. Fakat Türk-Bulgar hududuna yaklaştıkları bir anda kılavuzları kayıplara karışmış. Zavallı göçmenlerin parası pulu ve bütün evrakları ondaymış. Hudut zabıtası kervana hücum etmiş ve yaka paça Ardinoya çevirmiş onları. Güneşli bir gündü. Kaza kaymakamlığının avlusu mahşer yerine döndü. Arabalar, çoluk çocuk, fereceli kadınlar, endişeli erkekler, yorgan döşek denkleri, bakır çakır hepsi ortadaydı. Candarmalar ağız dolusu küfürler savuruyor ve zavallı insanlarla eğleniyordu. Kırbaçlar şaklıyor, çocuklar feyatlar koparıyor, anneler dedeler gözyaşı ile ağlıyorlardı. Gürültü patırdı göklere çıkıyordu. Herkes: „Ne olacak bizim halimiz? Evimizi yerimizi sattık. Paralarımızı yediler. Biz nerde yaşarız?“ diye ağlaşıyordu. Hemen İnsanıkların faciası dille tarife gelmiyordu.

mahkemeye savcılığa gidip hakimi çağırdım. Grev günleri onlarla anlaşmıştık. Namuslu bir adamdı ve komünistlere sempatisi vardı. Hakim istintak etmeye başladı ve bütün olayı ortaya çıkardı. Bu namussuz adamın işlediği suçta yerli makamların da parmağı varmış. Herif zavallı Türkler: aldatmış. Olur olmaz yere parmak bastırıp ellerinden paralarını almış ve kırmış kırıış. Sonra gelip yerli makamlara paraları üleşecekmiş. Mesele açıklandı. Fakat sorumlular makamlar için mahkemeye varmasına müsaade etmediler. Türklerin mülkleri geri çevrildi. Zaten onlar büsbütün parasız denecek kadar ucuz alınmıştı. Fakir insancıklar mallarını satın alanlara paralarını çevireceklerini vaadettiler. Böylece Ardino civarındaki tepeciklere yine varıp kondular.

Ozamanlarki bu ıssız ve tenha rodop civarından ayrılırken elem ve sevinç ikisi birden çullanmıştı üzerime. Faşistler beni buraya eza cefa çekmeğe, siyasi faaliyetimi durdurma gayesiyle yollamışlardı. Bense şen ve bahtiyar dönüyordum, yüzlerce insanın sevgi ve saygılarını kazanmıştım. Şimdi yurdumuzun en coşkun sanayi bölgelerinden biri olan bu ıssız diyarın talihsiz insanların kalplerini parti hakikatiyle aydınlattığıma ve onların gözleri önüne parti adaletimizi sermeğe imkân bulduğumdan kendimi bahtiyarların bahtiyarı hesab ediyordum.

Elena Gavrilova

TIRGOVIŞTE SANCAĞI LOZNITSA KÖYÜ PARTİ TEŞKİLATININ ÇALIŞMALARI

Parti teşkilâtının tam kurulma tarihini hatırlıyamıyorum ama, 1931 yılı seçimlerinde solcu çiftçilerle birlikte rey kullanmamız kararlaştırılmıştı. O seçimlerde bizini partiden millet vekili namzeti yoktu. 1939 yılında Loznitsa parti teşkilâtının kurucularından Nedelko Raşkof, Georgi Minçef, Ivan Haralanof, Penço Kubadinski yoldaşları hatırlıyorum. Kubadinski daha gimnazya talebesiyken aktifliği ile dikkatini çekiyordu.

Parti teşkilâtımız 1941—1943 yıllarında silâhlı savaşa faal olarak katıldı. Tırgovişte partizan müfrezesi kurulmuştu. Bana bizim parti teşkilâtından Penço Kubadinski,

Ivan Haralanof, İliya Yofçef v. s. gibi yoldaşlar katıldılar. Arını zamanda biz onlara giyecek ve yiyecek sağlıyorduk. Topladığımız elbise veya yiyecekleri „Bunker“ e veya „Sıced’neniya“ ya yolluyorduk. Burada partizan müfrezesinin ihtiyacı için domuz bakılıyordu. Bu işlerde bilhassa Nikola Virbanof büyük yararlıklar gösterdi. O partizanlara yataklık ediyor ve toplanan yiyecek maddelerini arabayla taşıyordu. Keza o, sığınağa hususi bir kapak yaptı, hiç kokusuz götürüp yerine yerleştirdi. Onun evinin köy kenarında olması işe çok elverişliydi. Birçok partizan gelip burada sığınyordu. Virbanofun evinde teksir makinesi de vardı. Bildiriler, beyannameler ve diğer materyaller hep burada basılırdı. Partizan müfrezesi Loznitsada baskına uğradığı zaman Virbanof hapse düştü ve 9. IX. 1944 tarihine kadar orda kaldı. Çeteciler Salih Ömerof Kurdofun hanesinde de rahatça gizleniyorlardı. Burada Ömer dede (Salihin babası) onları karşılar ve hepsine akıllı tavsiyelerde bulunurdu. Partizanların bu sığınağı Dokuz Eylül’e kadar hükümet tarafından keşfedilemedi.

Partizanlar Salih Kurdofun hanesinde rahatça dinlenirler ve güzelce doyurulup sulanırlardı. Yiyecek kıt da olsa, kimin gönlünden ne koparsa topluyorduk. Partizanların diğer bir emin yatağı da Nikola Stoyanoftu. Onun adını Bunker koymuştuk. Avlusundaki sığınak hâlâ durur. 1942 yılında Penço Kubadinski ile karşılaşmamız oldu. Vatan Cephesi teşkilâtı kurmamıza dair talimat verdi bize. Biz derhal çiftçilerle görüştük. Fakat onlar VC ne katılmadılar, korktular. Ozaman çiftçilerin temsilcileri genellikle zengin köylülerdi ve korkaktılar. Bu sebepten dolayı Dokuz Eylül’e kadar Vatan Cephesi kuramadık.

Savaş, gittikçe çetinleşiyordu. Tırgovişte partizan müfrezesi hücumu geçmeğe başladı. 1943 yılının Ekim ayında ilk baskın Loznitsa köyüne yapıldı. Ahali, halk evlâtlarını büyük sevinçle karşıladı ve onların halkın kurtuluşu uğrunda savaştıklarını anladı. Faşist idarecileri Loznitsa baskınından sonra büsbütün azdılar. Baskına katılmış ve yarım etmiştir diye şüphelendikleri birçok kimseleri tutukladılar Nikola Virbanof, Nedelko Haralanof, Nikola Stoyanof, Nedelko Raşkof, Georgi Minçef, Nanko Petrof, Minço Petkof, Ivan Haralanof ve diğer yoldaşlar mahkemeye verildi. Ivan Haralanofu ölüme mahkûm ettiler ve 1944 yılının Mayıs ayında astılar. Bu yoldaş hakkında müfrezenin kararı şöyleydi: Polis tarafından aranmağa

başlayınca kavar köyde kalacak ve partizanlara yardım edecekti. Polisin izlemine düşer düşmez derhal dağa çıkacaktı. Polis dairesinde büyük mertlik gösterdi, kimseyi ele vermedi.

8. IX. 1944 te hapisten çıktık köye gittik. 9. IX.1944 sabahı Tırgovişteye inerek idarenin alınmasına iştirak ettik.

Nedelko Haralanof

PARLAK BİR HAYAT

„Bizi yok ediyorlar! Mert olun!..

Zafer yakındır!“

Adil Dervişef

Adil Dervişefle ilk defa 1932 yılında görüştim. Kasabada, gençlik teşkilâtından biri vardı yanımda. Onunla konsomol meseleleri görüşüyorduk. Aynı zamanda bu yoldaşın Adil Dervişefle de karşılaşması varmış. Onlar karşılaştılar ve Adilden yeni basından çıkmış bir takım gizli materyaller aldı. Onun iyi bir parti işçisi ve samimi bir arkadaş olduğunu ilk görüşte anladım. Dış görünüşü dikkatimi çekti. Orta boylu, sade, fakat tertemiz giyinmişti. Açık alınlı, kara bıyıklı ve gür saçlıydı. İri parlak gözlerinde tatlı bir bakışı vardı. Benden on yaş kadar büyüktü. Ayak üstü konuştuk o zaman. Tatlı dilli, inandırıcı konuşuyordu. Hoşa giden bir hali vardı.

Daha sonraları onu bir sokak nümeyişinde gördüm. Parti, memlekette faşist baskısına karşı protesto gösterileri teşkilâtlandırıyordu. Tanınmış hatip ve Pleven işçi faaliyetçisi Pavel Lambof konuşuyordu. Adil, Simeon Penef, „Kaponof“ fabrikasından dökmece Satskin (Sv. Makaveef) ve bir kaç işçi hatibi çevrelemişlerdi. Polis ajanı „Manto“ ve birkaç candarma sokulup hatibi tutuklamak istiyorlardı. Biz müsaade etmedik. Manto tabancayı çekip ateş etti. Bazıları korktular. Hatibe yaklaştı ve silâhı ile kafasına vurdu. O zaman Adil: „Yoldaşlar, diye haykırdı. Yakalıyalım şu namussuzu!“ Satskin derhal gizli polisin üstüne atıldı, ellerini arkaya kıvırdı. Başka biri silâhını alıp bir yana fırlattı. Biraz sonra candarmalar geldi. Pavel Lambofu yakaladılar. Adil ve yanında bir grup arkadaş durmadan bağırıyor, ıslık çalıyor: „Kahrolsun polis! ...

U-u-ul...“ diye haykırıyorlardı. Şimdi tiyatro binasının yanındaki alanda yeni yetişen candarmalar nümeyişçileri dağıttılar.

Bundan bir hayli zaman sonra, Emek bloku mebusalarının kovulmasıyla ilgili tertiplenen nümeyişte Adil, hatibi bir muhafız grupuna yönetmenlik eliyordu. Polisle çarpışma oldu. Tutuklananlar polis tarafından gaddarca dövüldüler.

Buna benzer diğer sokak nümeyişlerinde de Adil daima ön sıralardaydı.

Adil nektebe az gitmişti. Derviş dede yoksul bir adamdı. Çocuklarını okutacak takatı yoktu. „Adilin nesine lâzım okumaslık, diyordu. Çalışsın ekmeğini kazansın. Kendi kazandığı ekmeğin tadı başkadır!“

O zamanlar Plevende 3000 den fazla Türk vardı. Türkler başlıca 6, 7 ve 9 uncu mahallelerde oturuyorlardı. Kamıştan hasır örerler, çiftçilik yaparlardı. Berber, saraç, kasap dükkânlarında da hayli Türk işçisi vardı. Bazıları fabrikaya da gidiyordu. Gayet az bir kısmı ise daha vakitlice idiler. Tüccarlık ve cambazlık yaparlardı. Adil, birkaç yerde talihini denedi. Sonunda Vladimir Çolakofun yanında terzilik öğrendi. Daha sonra da eski parti azası Svetan Vambanofun terzi dükkânına girdi ve orda uzun zaman çalıştı. Meslektaşları eski komünistler Adilin gelişmesine yardım ediyorlardı. Onun şuuru gittikçe gelişiyor ve olayları doğru olarak değerlendirebiliyordu. Türk emekçilerinin durumu Türkiyeye göçetmekle değil, kapitalistlere karşı beraber savaş yürütmekle iyileşeceğini anlıyordu. Bu savaşta Bulgar ve Türk işçilerinin aynı menfaatleri olduğunu görüyordu. Siyasi görüşü durmadan gelişen Adil 1926 yılında müstakil meslek birliklerinin terzi seksiyonuna üye oluyor. Seksiyonun çalışmalarına aktif olarak katılıyor. Türk gençleriyle sıkı bağlar kuruyor, onlarla arkadaşlık ediyor, siyasi meseleler görüşürken daima parti çıkarları açısından konuşuyordu. 1929—1930 yıllarında Adilin yönetmenliği altında mandolin orkestro grubu kuruluyor. Adilin Türk ahalisi arasında otoritesi artıyor.

Adilin dolgun ve semereli hayatı da bu yıllardan sonra başlıyor. Bulgar İşçi Partisi azası Simeon İliyef Penefle tanışıyor. Onun etkisiyle de Partiye giriyor. Önce mahalle parti teşkilâtına yazılıyor. Daha sonraları bölge komitesinin kararı üzerine Adil Türkleri bir parti teşkilâtına topluyor. Parti, Adile Türkler arasında çalışma vazifesi

veriyor. Onun Türklerle olan geniş bağları, onlar nezdindeki büyük itibarı sayesinde Adil kısa bir zamanda işçi ve fakir Türklerden ibaret 18 kişilik bir parti grubu kuruyor. Şerif Mustafaof, Şükrü, Ali Pehlivanof, Hüseyin İzzetof, Kadri Akkabak, Mehmet Aliyef, Rüstem Aliyef ve diğer yoldaşlar bu gruba aza oluyorlar.

Adilin çalışmaları polisi şüphelendiriyor ve onu izlemeye başlıyorlar. 1930 yılında Adili bir berber dükkânında yakalayıp tutukluyorlar. Bütün gece dövüyorlar, türlü işkenceler yapıyorlar, kabahatını tanımasını istiyorlar. Ağzından bir söz alamayınca yarı ölü halde sokağa atıyorlar. Bu hal onun sağlık durumunu çok fena sarsıyor. Fakat o yine partide ve Terziler Meslek Birliğinde çalışmalarına devam ediyor.

Adilin yönetmenliği altında parti grubu, meclis ve belediye seçimlerinde fakir Türkler arasında geniş aydınlatma faaliyeti yürüttü. 1932 yılında Adil, İkinci bölge komitesine aza seçildi. Çalışmaları daha da genişledi. O, „Jelezof“, „Kaponof“ fabrikalarında, „Kolarof“ değirmeni, de parti teşkilâtlarıyla bağlantıdaydı. Toplantılar yapıyor, ayrı ayrı kimselerle karşılaşıyor, gizli beyannameleler, gazeteler dağıtıyor, illegal konferanslara katılıyordu.

1933 yılında Pleven parti teşkilâtı yönetmenleri arasında anlaşmazlıklar belirdi. Adili ayrı ayrı kimseler, onların kusur ve yeltenişleri değil, partinin ödevleri ilgileniyor. Ve bunun için de o bütün gayretini II bölge parti teşkilâtının kuvvetlenmesi uğrunda sarfediyordu.

1933 yılında sancak parti konferansında Adili BKP sancak komitesi azalığına aday seçtiler. Konferansa katılanların hepsi bunu oybirliği ile destekledi. Çünkü onun, partinin teşkilât ve kitlevi çalışmalarında uzun yıllık tecrübesi ve Pleven emekçilerinin kapitalizmle savaşında büyük payı vardı.

Adil Dervişef Sancak Komitesi azası olduktan sonra çalışmaları daha da genişledi. İkinci bölge parti teşkilâtının kuvvetlenmesine, Türk ahali arasında çalışmalara da mi yardım ettiği gibi Tristenik, Slavânov v. s. köy teşkilâtları ile de bağlantı kuruyor, yardıma koşuyordu. Onlara illegal materyaller yolluyor, Parti Sancak Komitesi'nin talimatlarını ulaştırıyordu.

1934 yılında askeri-faşist devriminden sonra hükümet bütün parti teşkilâtlarını yasak etti. Askeri ve polis birlikleri yardımıyla her yerde baskınlar yaptı. Sofya, Has-

kovo, Plovdiv, Şumen, Stara Zagora ve diğer kasabalarda birçok parti ve işçi harekâtı faaliyetçisi tutuklandı.

Pleven parti teşkilâtını da unutmadılar. 1934 yılının Temmuz ayında polis Marin Dobrefi tutukladı ve onun gevşek yürekliliği yüzünden bütün sancakta parti teşkilâtları ele geçti. 300 kişiden fazla tutuklandı. Onlardan büyük bir kısmı pek büyük eziyetlere uğradı, çileler çekti. Tutuklanılardan 76 kişi iki ay süren dehşetli „istintaklan“ sonra mahkemeye verildiler. Adil de bunlar arasındaydı. O, gayet fazla dövülüp ezilmişti. Bu hal onun zaten sarsık olan sağlık durumunu büsbütün fenalaştırdı.

Adil hapiste bir an olsun pişman olmadı. O, durumu çok iyi kavramıştı. Ve mahpusları birleştirme hususunda Sancak Komitesi birinci sekreteri Kosta Zlatarofun en yakın yardımcılarından biri oldu.

Mahkeme karşısında Adil mertçe davrandı. „Adil doğruyu söyle seni Kosta Zlatarof aldatıp komünist yaptı, değil mi?“ diye soran mahkeme başkanına şöyle cevap verdi:

— Hayır! Beni kimse aldatmadı. Fakirlik ve bu fakirliğe sebep olanlar yaptı beni komünist!

Faşist mahkemesi birçoklarını, bu sayıda Adili de 12 şer buçuk sene ağır hapis cezasına mahkûm etti.

Ağır hapislik yılları geldi çattı. Adili Pleven hapisinden Şumene, oradan da Slivene kaldırdılar. 1940 yılı başında tekrar Pleven hapisanesine getirdiler ve aynı yılın Ekim ayında serbest bıraktılar.

Adilin hapiste geçirdiği seneleri beyhude geçmedi. O, bu ada birçok tanınmış parti faaliyetçileriyle tanıştı. Açık gönüllülüğü ve sıcak kanlılığı sayesinde onlarla yakınlaştı. Boyuna onlara bilmediği şeyleri soruyor, kendi çalışmalarını anlatıyor, böylelikle siyasi bilgisini zenginleştiriyordu.

1940 yılında Pleven parti teşkilâtı yeniden canlandı ve cephesini gittikçe kuvvetlendirmeye başladı. Partinin yönetmenliği altında sancakta emekçiler bir çok savaşlara katıldılar. Belediye ve meclis seçimlerinde birçok yerde Partinin desteklediği namzetler kazandı, yahutta fazla rey topladılar. Bir sıra grevler yapıldı. Zanaatçılar birliği, popüler banka, „Gimza“ kooperatifi gibi toplumsal teşkilâtlar partinin etkisi altına alındılar. Hemen hemen bütün gençlik teşkilâtları, yani BRS gençlik grubu, Turist Cemiyeti, Alkolle Savaş Cemiyeti, Tarihçiler Cemiyeti, hattâ

„Otets Paisiy“ teşkilâtı bile RMS in etkisi altında geniş ölçüde kültür eğitim faaliyeti yürütüyorlardı.

Parti Sancak Komitesi Adile maddi yardımında bulunda ve özellikle sağlığını iyileştirmesini havale etti. Fakat o, ayak durmağa alışmamıştı ki. Daha aynı yılın Aralık ayında Türkle arasında çalışmalara katıldı. Sovyet diplomatı Sobolefin, SSCB ile saldırmazlık ve karşılıklı yardım paktı imzalanmasına dair teklifinin desteklenmesine dair yürütülen kampanyanın teşkilâtçısı oldu. Ocak ayında, Parti ikinci şehir komitesine yardım etmesine ve Türklele olan eski bağları canlandırması için Sancak Komitesinden talimat aldı.

Kalaba aile efradını geçindirebilmek için Adil IV mahallede bir oda kiraladı, terzi dükkânı açtı. Tek başına çalışıyordu. Bütün eski dostları ve partili arkadaşları buraya toplanmağa başladı. Terzi dükkânı bir mahalle kulübü haline gelmişti.

1941 yılında Adil, Sviştof kazası Dragomirovo köyünde inşaat taburuna asker olarak alındı. Polis, birçok komünisti ve zamanın faşist nizamı için tehlikeli saydığı bazı kişileri bu şekilde kontrol altına alıyordu. Dragomirovo da onlar gayet ağır şartlar altında çalıştırılıyorlardı. Adil davanamadı, hastalığı ilerledi. Bunun için serbest bırakıldı.

1942 yılında Plevan parti teşkilâtı yine güç duruma düştü. Önderlerden bir kaçını doğrudan öldürdüler, bir kısmı da mahkeme yoluyla darağacına çekildi. Birçok RMS ve parti faaliyetçisi hapse atıldı, bazıları da toplama kamplarına sürüldü. Bu hal karşısında sancak komitesi şehir dışına göçmek zorunda kaldı. Fakat her şeye rağmen şehirde çalışmaların devam etmesi lâzımdı. Bu ağır şartlar içinde çalışmalarına devam eden yoldaşlardan biri de Adildi. Toplama kampından kaçan ve MK tarafından Plevan ve Gorna Orehovitsa parti sancaklarında işe gönderilen Boris Kopçef yoldaş Adillere sığındı. Adil bu yoldaş hem gizledi, hem de ona başka gizli meskenler sağladı. Bölge komitesi azası olarak o, „Kaponof“, „Simpadof“ fabrikalarıyla, ayrı ayrı parti azalarıyla, zanaatçı ve zanaatçı çıkarlarıyla, mahallede eski partili yoldaşlarıyla sık sık karşılaşılıyor, başlantılar kuruyordu. Onun talimatı üzerine bazı sabotajlar yapıldı.

Şubat ayında Plevende yeniden tutuklamalar başladı. 12 Martta Adili de aldılar. Daha yakalar yakalamaz ona

gayri insani işkenceler yapıyorlar. Döverken bir kolunu kırıyorlar, bacaklarını işlemez hale getiriyorlar. Her şeye rağmen, o kimseyi ele vermiyor. Bilâkis yanındakileri işkencelere dayanabilmeleri için cesaretlendiriyor. Boris Bobçef ve Simeon Penel şimdi şimdi hatırlarlar, o ezilip peştil edilen, canlı cenazeye çevrilen insan, parıldayan gözleriyle onlara işaret ediyor, düşmana asla sır vermemelelerini tenbihliyordu.

1944 yılının 28 Nisanında gece yarısı saat 3 sularında koğuşa sivil polisler ve candarmalar giriyor, tutukları yaka paça dışarı çıkarıyorlar. Adilin kırık koluna tüfek dipçığı ile vurdukça feryatlar koparıyor, koğuştan sürüne sürüne çıkmağa çalışıyor. Bu halde yine koridorun parıncıklığında Simeon İliyef ve diğer tutukların bağlı olduğunu fark ediyor. Güya tesadüfen Simeona çarpıyor ve yavaşça şu sözleri fısıldıyor: „Bizi öldürüyorlar! Mert olun! Zafer yakın!“ Bunu gören polis küplere biniyor, tüfek dipçığı ile neresine atılgelirse vuruyor. Adil doğruluyor, hiç aldırış etmeden yoluna devam ediyor. Penço Kostadinof, Nedü Liçef ve Nikola Gigenskiyi de onunla beraber çıkarıyorlar.

Sabahleyin erken erken polis kamyonu dördünü de Peleşat ve Vilçetrin arasındaki Vilçetrin korusuna götürüyor. Dört savaşı komünisti burda sivil polis ve candarmalar kazıklı tüfekle döve döve öldürüyorlar.

Türk fukarasının ve Plevan emekçilerinin sadık evladı Adil Dervişelin hayat yolu böylece sona eriyor. Onun hayatı komünizmin yüce ideleri uğrunda fedakârca savaşın canlı bir örneği olmuştur.

Vasil Topalski

BERBER DÜKKÂNINDAN DARAGACINA

16 Mayıs 1944. Ruse hapisanesinin avlusunda darağacı. Polisler kaçını kaçını etrafında. Cellât, elinde urgan, üç kişi getiriyor. Üçü de ölüme mahkûm: Ahmet Tatarof, İvan Hristof ve Vladimir Ençef. Bu çakır yıldızlı gecenin sessizliğinde kardeşimin son sözleri etrafı çınlatıyor: „Cellâtlara ölüm! Yaşasın Kızıl ordu!“ Bu sözler hapisanenin kalın duvarlarını aşiyor, rüzgârda kanatlanarak namuslu insanların kalbine işliyor, orada sığınak buluyor, fırtına kopuyor.

Bu güzelin Mayıs gecesinde Sevlievoyu kara bulutlar bürüdü. Yağmur yağdı, fırtına koptu, kara haber insanlarla değil de, kasabayı saran korkunç fırtına ile geldi sanki: Ahmedî astılar!

Nice yoldaşlar göz yaşlarını yen uçları ile sildiler. Hepimiz ağlıyor, aynı zamanda hınçla yumruk sıkıyorduk. Kederimiz pek büyüktü. Ama bu acı keder ve düşmana olan neiretimiz elimize kolumuza intikam gücü veriyordu.

Ahmet Tatarof 1923 yılında fakir bir ailede doğdu. Babamız bu zamanlarda Yambola çalışmağa gidiyor. Şuurla katıldığı savaş yolunun yolcusu olarak Eylül Ayaklanmasına iştirak ediyor. Anam, ondan umudu kesiyor, sağ salım döner diye beklediği için kardeşime babamın adını koyuyor. Burdan dolaydır ki, kardeşim, Ahmet Ahmedof Tatarof adını taşır.

Soğuk ve uzun kış gecelerinde babam masal anlatmayı pek severdi. Bizse, daima Eylül Ayaklanmasını anlatmasını isterdik. Hele ağabeyim, işçi sınıfının kahramanlık dolu savaşlarına büyük ilgi gösteriyordu.

Bizimkiler ileri görüşlü ve aydınlık kimselerdi. Hepimizi okutmak istiyorlardı. Daha dürüst gelişip bilgi edinmemiz ve Bulgar dilini daha güzel öğrenebilmemiz için bizi Bulgar mektebine yolladılar. Ağabeyim VII sınıfı âlâ ile bitirdi. Tahsilini devam etmeğe büyük arzusu vardı. Teknik okula girdi. Fakat ailemizin ağır durumu yüzünden arzusu gerçekleşemedi. Berber oldu.

„Rönesans“ berber dükkânında işe başlar başlamaz, Nenko Iliyef, Svetko Ganef, Hristo Razpopof, Vasil Dimitrof v. b. progresif görüşlü gençlerle bağlantı kurdu. Bunlar daima onun dükkânında traş oluyordu. RMS ve BKP nin ne demek olduğunu, öğrendikten sonra o, şöyle yadı: „İşçi Birliğinin adı çok gönlüme yattı, onun için de ona üye olmağa razı oldum.“ RMS üyesi olarak büyük başarılar gösterdi. Ivan Raçef, Kolü Zımçeto, Ivan Şivaçef, Doğramacı Kolü v. b. gençleri RMS teşkilâtına katma vazifesini vermişlerdi ona. Önceleri Ahmet RMS-in şehir komitesi idaresindeydi, sonraları onun sekreteri oldu, daha sonra da Partiye girdi.

Ağabeyim genç yaşta Maksim Gorki, Hristo Smirnen-ski, Hristo Botef, Gönço Belef v. b. yazarların eserlerini okumağa ve onları evde bulundurmağa başlamıştı. Her türlü yenilik, ve savaşçı ruh bizde kolayca zemin buluyordu. Bunun başlıca sebebi de içinde bulunduğumuz açlık ve sefaletti. Bunlar insanı daima savaş yoluna sevk ediyor. Ağabeyimin konuşmalarından ve kitaplardan biz haksızlık ve açlık dünyasından başka, hem de bambaşka bir alemin bulunduğunu öğreniyorduk. İnsanların eşit haklı olduğu,

zengin fakir farkı yapılmadığı Sovyetler Birliği hakkında konuşularını dinlerken meraktan çıldırıyorduk.

1941 yılı 22 Haziranda Almanyanın Sovyetler Birliğine hücum ettiğini duyunca kalbimiz sızladı. Bundan birkaç gün sonra ağabeyim MK nin 22 Haziran 1941 tarihli beyannameğini getirdi ve bize okudu. Bu beyannameye Parti ve RMS-in hareket hattı gösteriliyordu. Elden ele dolaşıyor, fikirdeşler ve bütün namuslu insanlar dikkatle okuyordu onu.

Bizim bölgede de silâhlı savaş hazırlığı başladı. Kardeşim diğer yoldaşlarla beraber gençleri savaş gruplarına hazırlamağa başladı. Bu savaşçı gruplar illegal partizan gruplarına yardım ediyorlardı. Güçlükler gittikçe artıyordu. Kardeşimin akli fikri hep bu çalışmalarda idi. Bir gün bana Maksim Gorkinin „Ana“ romanını getirdi ve „Al kardeşim, dedi, derhal okumağa başla ve okuduklarını anama anlat. Onun da böyle metin bir ana olmasını istiyorum.“ Eve geç dönmeğe başladı. Onunla birlikte bize tanıdık ve yabancı yoldaşlar da geliyordu. Evde gizli toplantılar yapıyorlar, Partinin verdiği vazifeler üzerinde uzun boylu konuşuyor ve tartışıyorlardı. Partizanların sayısını çoğaltmak, onlara silâh ve yiyecek arayıp bulmak, savaşçı birlikler teşkilâtlandırmak, beyannameler dağıtmak v. b. parti vazifeleri hiç arasız müzakere ediliyordu.

Kasabada partizanların emin barınaklarından biri de bizim hanemizdi. Svetko Ganef, Nenko Iliyef, Vladi Iliyef, Stoyan Beçvarof, Atanas Vlaef v. b. yoldaşlar çok defalar bizde gizlenmişlerdir. Ebeveynimiz namuslu insanlardı, davanın haklı ve doğru olduğuna kuvvetli inançları vardı. Savaş hareketine onlar da yardım ediyor ve çetecileri öz evlatları gibi karşılayıp uğurluyorlardı. Kardeşim illegal hayata geçmezden önce, evden işe yollarırken yeni gelen çetecilere daima ihtarda bulunuyordu: „Evinizdeymiş gibi hissedin kendinizi, burası kolhoz“, diye şaka ediyordu. Sonra anama döner: „Ana güzel bir şeyler hazırla, ördeklerden bir tanesini kes. Tatlı yapmayı da unutma ha“ derdi. Bizde âdet böyleydi. Her yeni gelen yoldaş için tatlı yapılırdı. Biz ne yersek misafir de onu yerdi. Mısır ekmeği bile yerdik.

Çalışmalar gittikçe güçleşmeğe başladı. Polisler kopöy gibi dolaşıyordu etrafta. Kardeşim bütün gün çalışır, akşamları da gençleri teşkilâtlandırmaya, karşılaşmalara, silâh taşımaya v. b. işlere katılırdı. Onun son derece daya-

nıklı oluşuna çok defalar hayret ederdim. Neydi bu kuvvet bukadar? Neydi bukadar ısrarlı çalışma ve davaya fedakârca sadakat! Bazan bütün gece kışta kıyamette gezdiği olurdu. İliklerine kadar ıslanmış dönerdi. Dinlenmek bilmez, hemen okumağa otururdu. Kitaplardan boyuna notlar alırdı.

Eşekle olan konspirasyonun açıklanmasından sonra, o dükkândan acele geldi ve bana, derhal dağa çıkması lâzım geldiğini söyledi. Biricik kardeşimin dağa, düşmanla amansız savaşa gittiğini görmek kolay değildi pek. Onu uğurladım, hayırlı yolculuk diledim. Önce ağlamadım, onun karşısında tuttum kendimi, fakat içeri girince dayanamadım, üzüntüyle ağladım. Kaybedecek vakit de yoktu. Hazırlanmamız lâzımdı. Düşmanın yakamızı bırakmayacağını biliyordum. Derhal evde toplanıp bir kesin karar aldık. Ne de yapsalar bizi, parça parça da kıysalar düşmana tek bi- söz söylemeyeceğimize dair hepimiz ant içtik.

Çok geçmedi kapı vurulmağa başladı. „Açın! Niçin açmıyorsunuz!“ diye bağıryorlardı. Açtık. Polisler içeri daldı. Biz duruyor, bir şeyden habersizmiş gibi bakıyorduk. Yastık çarşaf ne ellerine geçerse fırlatıyorlardı. „Ahmet nerede?, „Dükkânda“ diye cevap veriyoruz. Biraz sonra bize „haydi düşün önümüze, dediler. Ahmedin nerde olduğunu, size kimler geldiğini, hepsini söyleyeceksiniz.“

Hepimiz silâh altında karakola yollandık. Yerler takır takır donmuş, buz tutmuştu. Pek geç değildi, yine de kimseler yoktu: sokakta. Böyle soğukta deli olan bile çıkmazdı evinden. Karakola vardık. Tutukların bazısını getirerek bizimle yüzleştirme yaptılar. Önce Hristo Razpopofu getirdiler. Görünce şaştık kaldık. Fakat tanımadığımızı söyledik. Sonra ikinci, üçüncü sıralandı. Biz hep bunu söylüyorduk: Tanımıyoruz, bize böyle bir adam gelmedi.

Bizi önce polis şefi Duşkof istintak etti. Partizanların resimlerini teker teker gösterdi, tanıyıp tanımadığımızı sordu. Gördüler ki, ağzımızdan lâf alamıyacaktık, Duşkof öfkeyle: „Bodruma girdikten sonra hepsini söyleyeceksiniz!“ dedi. Orda bizi yumrukla, kırbaçla dövdüler, sövüp saydılar, saçlarımızı yoldular, kılıçla derimizi delik deşik ettiler. Hep inkâr ediyorduk. Bu defa bizi elektrik makinesine koydular. Ağzımızdan, burnumuzdan kan gelinceye kadar çevirdiler. En fenası şeydu ki, bizi dövrerken, bizimkileri, yahutta onları dövrerken bizi getirip o kanlı sahneyi gösteriyorlardı. Anam, gözlerimizi patlamış, etrafını siyah

halkalar bürümüş olduğunu görünce deli divaneğe dönmüştü. Babamla ikisi ağlayıp üzüldüler. 2—3 hafta böyle işkenceden sonra serbest bırakıldık. Fakat evimiz daima kuşatılı ve göz hapsindeydi. Partizanlar bize uğrayacak mı, diye gözetlemeye başladılar. Karakolda sık sık tutuklayıp döğüp söğmelerle ağzımızdan bir şey alamıyacağını anlayan alçaklar bizi evimizden, yerimizden uzağa sürgün ettiler. Radomir kazası Divlâ köyüne yolladılar.

Kardeşimi partizan olarak gıyaben 15 yıl ağır hapis cezasına mahkûm ettiler. Fakat onu bir şey yıldırmamıştı. Çeteciliği esnasında büyük cesaret ve çetin irade sahibi olduğunu, düşmana boyun eğmediğini göstermiş. Bütün savaş baskınlarına katılmış. 1943 yılında partizan müfrezesi yiyeciksiz kalıyor. Köyler kuşatılı. Candarmalar kol geziyor. Böyle bir anda kardeşim ve Ivan, Dragievtsi köyüne yiyecek almağa gidiyorlar. Fakat hainler tarafından ele veriliyorlar. Polis izlerine düşüyor. „Vitata stena“ denen yerde üç saat süren ateşli savaştan sonra ağır yaralı ve yarı ölü halde düşman eline düşüyorlar.

Hem gayet ağır yaralı, hem de gayet acı işkencelerden geçtikleri halde ağızlarından bir söz alamayınca onları Tırnovo hapisanesine götürüyorlar. Kardeşim, İvanço ve Vladimir ağır zincirlerle bağlı bitkin bir halde mahkemeye çıkıyorlar. Onlar mahkeme kararının ne olabileceğini peşinen biliyorlar. Fakat asla aman demiyorlar. Darağacında ölüm cezası veriyorlar onlara.

Dört ay zincirde bağlı ölüm bekliyorlar. Dehşet içinde geçen dört ay! Her sabah kapıcının adımlarını duyunca betinliyorlar. „Acaba bizim için mi bu geliş?“ diye nefesi kesiyorlar

Kardeşimin saçları bembeyaz olmuştu. Halbuki daha pek gençti. Öleceklerdi. Oysa, yaşamayı okadar çok seviyorlardı!

Onlar öldü! Fakat davaları ebediyen var olacaktır.

Elmas Tatarova

KAHRAMAN AHMET

11. Mayıs 1944 yılı idi. Tırnovo hapisanesinin daracık avlusunda mahpusların nalın tıkırtısı, ölüme mahkûmların ağır zincir şangırtısı kesilmiyordu.

Yanına bir arkadaş geldi. Hafifçe fısıldadı: „Akşama Ahmedî, İvançoğu ve Vladimiri çıkaracaklarmış.“ Daha fazla konuşamadı. Sesi kısıldı. Zincirlerin sesi sanki daha da yükseliyor ve acısı kalbimize çöküyordu.

Bu haberi Ahmede söylemem lâzımdı. Yanına gittim. Lâia başladım. Sözümü bitirmemiştım, o ekledi: „Bay Simeon, bu artık ebedi ayrılık“, dedi. Birkaç adım gittik. Karşıdan İvanço belirdi. Soğuk zinciri sürükliyerek geliyordu. „Ona söyleme“ diye yavaşça fısıldadı Ahmet. İvanço yanımdan ayrıldıktan sonra devam etti: „Onun yüreği yumuşaktır, dayanamaz belki, son dakikaya kadar duyurmamağa çalışalım“, dedi.

Odaya girdik. Ahmet okumakta olduğu kitabı olıne aldı, acele bitirmek istiyordu. Onun resmini yapmağa başlamış olan arkadaşı bulup meseleyi ona söylememi rica etti. Resmî tamamlaması lâzımdı.

Akşam oldu. Jandarmalar „İçeri!“ diye bağırmağa başladı. Herkes soğuk ve bozuk havalı odalara yollandılar. Odalar 10—12 kişilikti. Bizî 70—80 kişi tıkmışlardı buraya. Üç arkadaşımızın Rusede ipe çekileceğini çoğumuz duymuştu artık. Cenazeye gidiyorlarmış gibi kol kanat kırık bir halde giriyorlardı odalara. Topluluğumuzdan birinin ne kadar ağır olduğunu bu hayatı tadan bilir ancak. Hele siyasi mahpuslara, etinden et kesilmiş gibi ağır gelir bu. Zira onlar ö kadar yakınlaşır birbirine ki, âdeta birbirlerini yüreğinde taşırlar.

Ahmet, bizim odanın muhtarıydı. Üstümüzden kapıyı kilitlediler, Ahmet nöbetçiye kapı deliğinde yerini almasını rica etti. Bağdaş kurdu, soğuk zincirin sarkan ucunu yanına başına aldı. Oturumu açarak gündemi bildirdi: „Ahmet Tatarof ve Vladimiri Ençefin grupumuzla vedalaşması.“ (İvanço komşu odadaydı).

Bu haberi ilk işiten yoldaşlar birden belinledi. Bazıları ayağa kalktı. Hayret dolu gözlerle bakıyorlardı Ahmetle Vladimire. Derin bir sessizlik çöktü. Herkesin beyni çimşek gibi çalışıyordu.

Ahmet sessizliği bozdu. „Gündemin ikinci noktası, odaya yeni muhtar seçilmesi“, dedi. Herkes susuyor, sanki nefes almağa korkuyordu. Ahmet söze başladı: „Yoldaşlar dedi, düşman fakir fukara kanı içmeye doymıyacak. Sor demine kadar kurban almaya devam edecek. Fakat biz sonuçta olacağız. Kurtuluş günü dört nala geliyor. Kızıl ordu zafer marşını çalıyor. Ben bunu göremeyeceğim. Siz

yakında çıkacaksınız, hem de af kanunu ile değil, şanlı savaşımızın sonucu olarak çıkacaksınız. Bu günü ben de isterdim görmeğe. Bu güne ben de kıvanmak isterdim, çalışmak isterdim. Çünkü pek az çalışabildim. Daha pek çok iş var yapacak. Fakat yoldaşlar, buna siz devam edeceksiniz ve düşmandan öğ alacaksınız.“

Birkaç arkadaş, söz alıp konuştu, fakat sesleri kısılmıştı. Bazıları ise için için ağlamağa başladı, hepimizin gözlerinden iri damlalar döküldü:

Ahmet tekrar söze başladı:

— Yoldaşlar, görüyorum ki, ağıyamıyacağım. Mutlaka ağlamak ta şart değil ya. Biz savaşçıyız. Savaş insanları ise, düşman karşısında baş eğmez. Belki bu anda cellâtlar yakındadır. Biz ebediyen ayrılıyor. Hepinize en yakın bir günde kurtuluş temenni ederim ve bizi, siyasi mahpusları bizim idarede lâyıkıyla temsil etmenizi dilerim.

— Bay Simeon, kadın erkek bütün yoldaşlara, anama, babama, kızkardeşlerim Şefkiye, Gülbiye ve Elmasa için çok selâm!ar. Söyle ki, onları çok seviyorum. Onlara yardım edin, hepsi dürüst birer arkadaş olacaklarına söz verdiler.

Saat 9 raddelerinde anahtarlar şakırdadı. Kapı açıldı ve kapıcı:

— Ahmet Tatarof, Vladimiri Ençef çıksın, diye haykırdı.

Hepimiz birden ayağa kalktık. Kükremiş bir halde kapıyı göğüsledik.

— Sizi çağırmadılar, neye kalktınız!

Ahmet ve Vladimiri yavaşça kalkıp zincirleri omuzladılar ve kapıya doğru yollandılar.

— Hoşça kalın yoldaşlar, mert olun, yılmayın!

İçimizden biri ayakkabı teklif etti. Yalınayaktılar. Kapıcı homurdadı:

— Bir şey lâzım değil onlara, dedi.

Savaşçı halkımızın bağrından kopan üç kıymetli kurban böylece çıkıp gittiler ve karanlıkta kayboldular.

Simeon Balıyız

...ve onun şu haykırışı yıldırım gibi gürledi:
„Biz de bu toprak ananın evlâdıyız!“ dedi.

Hr. Smirnenski

Faşizme karşı savaşta düşen Hüseyin Mutkof, Loveç sancığı Gorsko Slivovo köyünde doğmuştur. Yolunuz düşüp bu köye bir uğrarsanız, buradaki, tabiat güzelliği, emekçi insanların yeni hayatta yarattıkları harikalar karşısında mutlaka hayran kalırsınız. Uçsuz bucaksız ovalarda gürüldiyen traktörler, geniş bağlar ve tarlalar üzerinde kıvrıla kıvrıla uçuş yapan uçaklar köy emegini hafifletip kolaylaştırıyorlar. Sabahları büyük koyun ve sığır sürüleri meraya çıkar, şen yüzlü kooperatörler kamyonlarla tarlalara, bağ ve bahçelere akın ederler.

Gorsko Slivovo köyünde Türkü Bulgarı elele vermiş beraber çalışır. Dostça yaşar. Bu dostluk ne dünden, ne de bugündendir. O, müşterek bir emel uğrunda amansız savaşta pekleşmiş, faşist cellâtları tarafından öldürülen Bulgar ve Türklerin kanı ile yoğurulmuştur.

Köye uğrar da geniş meydanlığa girerseniz, minnettar köylülerin antifaşist savaşçıların hatırasına diktikleri heybepli abide dikilir karşınıza. Bu anıt kabrın önünde duraklandınız mı, siyah bir granit üzerine yazılmış Bulgar ve Türk partizan ve yataklarının adlarını göreceksiniz ve hürmetle eğilip yirmi bir kahramanın, faşizme karşı destani savaşta kurban düşenlerin adlarını okuyacaksınız.

Kalbinizin duyduklarından daha fazla bir şeyler bilmek, öğrenmek isterseniz, sıkılmayın, hangi Gorsko Slivovuya isterseniz sorun, o size geçmişin o amansız, fakat mertçe savaşı, o kara günleri eski başıbozuklardan da beter olan faşist baskınlarını bir bir anlatacaktır.

Sen, ey yolcu, savaşçıların kuvvet ve mertliğini böylece anlamış olacaksın ve hatıraları önünde saygıyla eğilip, keder ve sevincimizi anlıyacaksın. Sonra geçip gideceksin. Bizse, yumruklarımız sıkılı kara hâtıralarımızla, o kahramanların bize olan vasiyetlerine ve yarınımıza olan sarsılmaz inancımızla kalacağız.

Bu kahramanlardan biri de Hüseyin Mutkof'tur (Stoyan).

1924 yılında fakir bir köylü ailesinde doğdu. Daha pek körpe yaşta fakirliğin acılarını tattı, daha sonraları da

hayatta pek acı haksızlıklar gördü. Türk ilk okulunda, sonra da Bulgar rüştiyesinde okurken hürriyetseverliği ile dik-katı çekerdi. Bulgar çocuklarıyla arkadaşlık ederdi. Onlarla beraber okur, gezilere beraber giderdi. Türk ahalisine haksız yere hakaret yapanlardan nefret ederdi. Rüştiyeyi bitirdi. Gorsko Slivovo Türkleri arasından yegâne o yazıldı liseye. Tahsiline devam edecekti. Hüseyin burda sosyal problemlere büyük ilgi göstermeğe başladı. Uyanık fikirli, açık gönüllü oluşu onu gimnazyada progresif gençlerle çabucak yakınlaştırdı. Tatil zamanları Hüseyin bütün bildiklerini köyde kalmış olan arkadaşlarına öğretmeğe çalışırdı. Çok tatlı bir anlatışı vardı. Bu da onu Türk çocuklarına sevdirmişti.

Bilgiye susamış olan bu genç her şeyden önce tütuklamalar, faşist polisinin kabaca tutumlarıyla karşılaştı.

1941 yılı güzünde Hüseyin lisenin VI sınıfına devam ediyordu. Güya, hükümet aleyhtarı beyannameler dağıttığı iddiasıyla tutuklandı ve liseden ebedi olarak atıldı.

Köye döndü. Zenginlerin tarlalarını işliyen babasına yardım etmek için işe sarıldı. Okuma arzusu, RMS te çalışma hevesi daha da arttı. Bu yönde, hararetli antifaşist üniversiteli Veselin Kraefle sıkı dostluğunun büyük etkisi olmuştur. Veselin, Parti tarafından RMS in çalışmalarına sorumlu "eçilmişti. RMS teşkilâtına Bulgar gençleriyle beraber Türk gençlerini de celbetmeye çalışıyordu. Bu vazifenin icrasında Veselin, Hüseyinin iyi bir yardımcı olacağını gördü ve onu hazırlamağa başladı. Her karşılaşmada, Hüseyine ilerici kitaplar veriyor ve bir sıra siyasi meseleleri ona tanıtıyordu.

1942 yılı yazında Parti ve RMS teşkilâtları ahaliyi devlete erzak vermeye teşvik etmeğe başladı. Faşist idarecileri „Yüce Bulgaristan“ için, vatanperverlik belirtisi olarak ahalden daha fazla erzak koparmağa çalışıyordu. İda reciler ahalinin direncini ve demagoji siyasetlerinin temelsizliğini gittikçe daha açık görüyorlardı. Düşükleri çaresizlikten çıkabilmek için açıktan açığa zorbacılığa geçtiler. Arıbarlara baskın yapıyorlar, buldukları zahireyi zorla alıyorlardı. Bu zorbacılıklara ahali kızıyordu. Faşist idaresine karşı birçokları küfürler savurmağa başladı. Daha cesaretli olanlar ise, zahire arayıcıları elinde baltayla karşıyor, köpeklerini saldırtıyor, böylelikle onlar geri dönmek zorunda kalıyorlardı.

Dayanışmaya ve zahireleri saklamaya dair Partinin

çağırısı hemen bütün köy halkı tarafından lüzumlu bir ihtiyacı olarak kabul ediliyor ve Partinin nüfuzu artıyordu. İşte böyle şartlar içinde Hüseyin, Türk ahali arasında Partisi ve RMS in öne verdiği vazifeleri yapıp aydınlatmağa başladı. Böylelikle de Partinin savaşına gittikçe daha aktif katılıyor ve onunla daha sıkı bağlanıyordu.

1942 yılı Ağustos ayında köye polisler geldi ve yerli idarecilerin kışkırtmasıyla birçok ailelerde araştırmalar yaptı. Birçok kişileri tutukladı. Daha ertesi gün bizi Hüseyin Mutkof, Veselin Kraef, Nenço Telkeciyefle Suhindol karakoluna götürdüler. Bizi istintak eden polis üstümüze yığın yığın tezvirleri bize okuyordu. Hepimizi ayrı ayrı çağırıyor adımızı şanıımızı soruyordu. Hüseyinin adını işilince polis birden sıçradı. Talebe ceketinin yakasından tutup Hüseyini bir iki sarstı ve öfkeyle bağırdı:

— Sen, de mi, be çingene. Sen de mi çarı devirmeğe kalktın?

Hüseyin itirazla yalnız çingene olmadığını, Türk olduğunu söyleyebildi. Ajan Hüseyinin yakasını bırakmıyor, kuvvetle sarsıyor ve var sesiyle haykırıyordu:

— Sultanlık mı istiyorsun ha, sultanlık mı?

Ceketten kopan düğmeler yere yuvarlandı, Hüseyin ililince sarsıldı, ardındaki polise çarptı ve kapı ardına yıkıldı. Kalkmasına meydan vermedi sivil polis, tekmelemeğe başladı ve gür saçlarından tuttuğu gibi koridora fırlattı, sonra bize döndü, yumruk, tekme ve sövüp saymalarla istintak bitti. Bodruma kapadılar bizi.

Gecesi tekrar istintaktan geçirdiler. Bu defa birer birer alıp götürüyorlar, sonra kırık dökük bir halde getiriyorlardı. Hüseyini ağzı burnu kan içinde getirdiler. Hepimizin canı acıyordu. Kimse ol demiyordu. Hüseyin, ağzını açıp bir şey konuşmuyor, sırt üstü yatıyordu. Ona ayrıca bir saygısı olan Veselin başucuna oturdu ve:

— Yok çare, dedi. Şimdi polisler ve köydeki faşistler bize daha çok borçlandılar.

Ertesi gün öğleden sonra serbes bırakıldık. Köyümüze giden dik patıkayı tuttuk. Her adım atışımızda duyduğumuz elem gösteriyordu ki, sarhoş polis bizi hayli hırpalamış. Fakat kurtulduğumuza seviniyor ve savaşa daha büyük bir şevkle katılma arzusuyla ilerliyorduk. Bu düşüncelerle yürürken şöyle bir şarkı tutturduk:

Hepimiz toprak ananın evladıyız
Lâkin onun sıcak sinesi bize yabancı,
Başımızda kırbaç, sırtımızda esaret
Ve altının esir edici gücü...

1942 yılı Eylül ayı başında yağmurlu bir gecede „Zlo-teres“ bahçesine toplandık. Burada bir grup genç RMS bölge komitesinin yeni vazifeleriyle tanışacaktık. Burada bize bölgede açıkça silâhli savaşa başlanıldığı bildirildi. Hepimize ayrı ayrı vazifeler verildi. Hüseyin, Türk gençleri arasında illegal RMS grubu kurma vazifesini hevesle üzerine aldı. Neticede, hayli Türk genci faşizme karşı savaşa katkıda bulundu, bazıları da bu yönde canını bile esirgemedi.

Bu karşılaşmadan sonra teşkilât çalışmaları bir hayli hızlandı. Partizanlarla bağlantı kuruldu, yiyecek toplanıp götürüldü.

Kasım ayı sonlarında Hüseyinle ikimizin bir grup partizanı köyde misafir etmemiz lâzımdı. Onlardan beyannameler alıp Gorsko Slivovo, Kruşina v. b. köylere dağıttık. Güz ve kış buna benzer vazifelerin icrasıyla geçirdik. Gorsko Slivovo Parti ve RMS teşkilâtları Sevlıyevo ve Lovçe partizanlarıyla bağlantı tutuyordu. Hızlanan teşkilât çalışmaları sonucunda illegalların sayısı gittikçe çoğalıyordu. Bundan dolayı, bizim parti teşkilâtı daima hazır ve teîkte durması gerekiyordu. Bu alanda Hüseyinin büyük faydası oldu. O, Deço Altınofla arkadaşlık ediyordu. Onun vasıtasıyla bir sıra siparişler icra etti.

1943 yılı Ocak ayı ortalarında partizanlardan İliya Sıbef ve Svetko İvanof Gorsko Slivovo köyünde bulunuyorlardı. Yatak Todor Konofun evinde gizleniyorlardı. Hüseyin Mutkof 17 Ocak akşamı brannik Doço Todorofla atışıyor. Yabancı kimselerle düşüp kalktığın için seni belediyeyle bildireceğim diye tehditte bulunmuş brannik. Hüseyin de onun gözünü yıldırım için hemen üstüne atılıyor, pagonlarını koparıp atıyor. Oradan derhal Todor Konoflara koşuyor. Partizanlarla karşılaşılıyor, olup biteni anlatıyor. Durumun tehlikeli olduğunu, derhal illegalliğe geçmesi lâzım geldiğini söylüyor. Biraz düşündükten sonra, çeteciler Hüseyine dağa çıkmasına izin veriyorlar ve dana aynı gece hep beraber Kramolin köyüne gidiyorlar. Burada tanınmış eski yatak bay Viçonun evinde birkaç gün kalıyorlar. Hüseyin partizan adını burda alıyor, Stoyan oluyor.

Müfrezede daha ilk günlerde Hüseyin mertliği ve çetin iradesi ile dikkati çekiyor. Silâhına çok seviniyor. Artık polislin saçlarını yolmasına, burnunu ezmesine, dövüp sövmesine asla meydan vermiyeceğim diye seviniyor. Birkaç gün sonra partizan grubu Kruşevo köyüne geçiyor ve 2 Şubata, yani polis muhasarasına kadar orda kalıyor. Kruşevo köyünden onlara dört çeteci daha katılıyor. Grup çoğalıyor. İliya Sibef, Svetko Ivanof, ve Hüseyin, Kramolin, Koevtsi ve Gorsko Slivovo rayonunda kalmaları için talimat alıyorlar. Kış burda geçirecekler ve teşkilât işleri görecektir. Onlar köye gelir gelmez hemen karşılaştık ve Hüseyinin arzusu üzerine onları Loveç partizan çetesiyle bağladık. Bu çete o günlerde Gorsko Slivovo merasında „Vagana“ semtinde bulunuyordu. Artık partizan olan Hüseyin Loveç birinci çete komutanı Dragomir Rençevski ve diğer Loveç çetecileriyle görüşmeye can atıyordu. Zira şimdiye kadar onlara yardım etmiş ve RMS te çalışırken onlarla çok defalar karşılaşmıştı. Hüseyinin bu arzusu gerçekleşti. Çete komutanı Dragomir Pençevski ve Loveç çeteci hareketinin teşkilâtçısı Hristo Kırpaçef Hüseyini kardeşçe kucaklayıp bağrına bastılar. Hüseyinin sevinci pek büyüktü. Fakat 16 çeteci bir araya gelip Hristo Kırpaçeften Hitler ordusunun Stalingrat civarında bozguna uğradığını haber alınca sevinçleri bir kat daha arttı.

Bu haber bütün partizanları sevindirmişti. Hepsini unutulmaz anılar yaşadılar. Zira bu haberde onlar yakınlaşmakta olan zafer kokusunu seziyorlardı. Faşizme karşı savaşta bütün kuvvetlerini seferber edeceklerdi. Yalnız iki küçük odacıktan ibaret olan dar kulübede sıkı askeri idmanlar ve savaş hazırlıkları yapıyorlardı. Yoldaşların diğer bir kısmı da gergin teşkilât işindeydiler. Çetin kışın yarattığı güçlükler yıldırmıyordu onları artık.

Bu heyecanlı hazırlık günlerinde Loveç çetesi yeni bir şarkı öğreniyordu. Şarkının metnini partizan şair Hristo Kırpaçef yazmıştı: „Botef ve Levski toprağı...“ diye başlayan bu yeni şarkı derhal Birinci Loveç çetesinin savaşçı marşı oldu, daha sonraları da bütün memlekete yayıldı. Halkını sevenleri, „Levskinin savaşçı vasiyetlerini“ korumak isteyen bütün namuslu insanları savaşa çağırıyordu bu şarkı.

Bir hafta sonra Sevliyev partizan grubu Kruşevo köyü istikametine yollanıyor ve Sevliyev çetesine katılıyor. Hüseyin burda enerjik çalışması, büyük cesareti ve dü-

rüst görüşü ile dikkati çekiyor. Nisan ayında legal çalıştır yoldaşlarla bir karşılaşmadan dönerek yolda muhasaraya düşüyor. Buradan büyük çeviklik ve akıllı hareketiyle hiç zedelmeden kurtulmayı beceriyor.

Haziran ayı başlarında Hüseyin Mutkofun da bulunduğu dört kişilik partizan grubu Gorsko Slivovoya doğru yola çekiliyor. Burda Loveç çetesiyle karşılaşma yapacaklardı. 3 Haziranda Kramolin köyü civarında küçük bir koruda sabahlıyorlar. Günü burda geçirmeyi kararlaştırıyorlar. Kırlar ovalar tenha, tarlalarda kimseler yokmuş. Kramolin köyünde halk eğlentisi varmış. Öğle üstü bir sıgırtmâç çocuğu görüyor onları. Babası Badık Stefana söylüyor. O da gecikmeden polise haber veriyor. Faşistler hemen harekete geçiyor. Polis gösterilen yere doğru yollanıyor. Partizanların hiç bunlardan haberi yok, dinleniyorlarmış. Bir tehlike sezmiyorlarmış. Polisler ise dört yanı kuşatıyor ve kana susamış gibi geliyorlar. Nöbetçi çeteci polisleri görüyor. Arkadaşlarına haber veriyor. Derhal durumu yokluyorlar, çepeçevre sarıldıklarını anlıyorlar.

Anansız bir ateş başlıyor. Polis mitalyozları ve otomatik silâhları aralıksız ölüm ateşi püskürüyor. Düşen bombalar etrafı inletiyor. Partizanlar mermilerini fararlı harcıyor, yalnız ihtiyaç karşısında ateş ediyorlar. Polislerse cepaneyeye acımıyor, boyuna ateş yağdırıyorlar. Dört partizan kişişer kişilik iki kola ayrılıyorlar. Hüseyinle Kormanka köyünden Serko ormanda kalıyor, polisleri oyalıyorlar. Kruşevolu Haralan Dimitrof ve Huben Kinef emekliye emekliye bir çukurdan karşı yakaya dağa doğru yollanıyorlar. Hüseyinle Serko ise, sık sık yer değiştirip çetisli yerlerden ateş açıyorlar polisi oyalıyorlar.

Bir aralık silâh sesleri dinliyor. Ayrılan iki partizan hayli yol alıyor. Tam tarlalığı geçip dağa tırmanacakları sırada polislin gözüne ilişiyorlar. Yine ateş yağmuru başlıyor. İki çeteci ana kucağı olan dağa sokulmağa çalışıyorlar. Biri ilerlerken diğeri düşmanı alıkoyuyor, böylece adım adım sürünüyorlar. Tam dağa girecekleri sırada Haralan, arkadaşı çekilebilsin diye düşmana ateş ediyor, fakat Huben fena halde yaralanıyor. Düşüyor. Haralan arkadaşını bırakmıyor. Bir Tümsek boyunca Hubenin yanına varıyor ve onu dağa doğru sürüklemeye başlıyor. Polis birinin yaralandığını farkediyor ve daha canavarca hücum ediyor. Huben tekrar yaralanıyor ve ölüyor. Haralan

arkadaşını yokluyor, hayat eseri göremeyince dağa doğru emeklemeğe başlıyor. Fakat bir tümsekten başkasına geçerken fena halde yaralanıyor. Polis bunu görüyor ve ele geçirmek istiyor. Fakat o, yemin vermiş. Canavarların eline düşmenin ne demek olduğunu çok iyi biliyor. Olduğu yerden doğruluyor. Hubenin silâhını destek olarak kullanarak polisler için açık göğüsle hem yürüyor, hem de durmadan ateş yağıdırıyor. En önde gelen ve çetenin yaka-anmasıyla büyük mükâfat almak için koşan polis şefi birden acı feryatlar kopararak yere seriliyor. Haralan durmadan ilerliyor, korunmuyor da. Ölümü göze almış bir kere. Son kursunu da düşmana fırlatıp kahramanca ölmekten başka çare olmadığını görüyor.

Öte yanda Hüseyinle Serko bu amansız savaşı büyük yürek acısıyla takip ediyor. Polisler şoseye doğru çekiliyor, yaralı şeflerine ilk yardım veriyorlar. Hüseyinle Serko orman içine güzelce gizlenip burada olduklarına dair hiç bir alâmet göstermemeye çalışıyorlar. Polisler başka partizan kalmamıştır fikriyle çekilecekleri sırada ne de olsa bir yoklama etmeyi düşünüyorlar. Ormanı aramaya başlıyorlar. Ulaştıkları başarıdan ve alacakları hediyein sevinciyle mestolan polisler öteye beriye bakınıyorlar, bir iki silâh atıyorlar, ses seda çıkmayınca dönüp gidiyorlar. Hava kararıyor. Hüseyinle Serko tehlikeyi atlattıklarına emin olduktan sonra Koevtsi istikametini tutuyorlar, oradan da çeteye dönüyorlar.

Hüseyin 19 yaşında olmasına rağmen çok büyük cesaret ve maharet gösteriyordu. Daima şen bir hali vardı. Her verilen vazifeyi icraya hazırdı. Bundan dolayı da arkadaşları onu çok seviyor ve kendisine saygı gösteriyorlardı.

Sevliyevo çetesi Petko Slaveykovo köyüne yaptığı baskında Hüseyin belediyeyi zaptetmeğe giden hücum grupundaydı. Köyde baskın devam ettiği müddetçe ve bir sıra işler görülünceye kadar o belediyede telefonda duran nöbetçi memuru gözetmekle vazifeliydi. Hüseyin silâh elinde telefoncuyla bekliyor ve onun zaman zaman Sevliyevo kontrol organlarına durumun normal olduğu şeklinde bildirmesini sağlıyor. Başarılı geçen baskından sonra çete çekiliyor. Hüseyin en son çıkıyor köyden. Telefonu bozuyor ve telefoncuyla da köy kenarına kadar beraberinde getiriyor.

Hüseyin, Sevliyevo çetesinin Tırhovo, Mladen v. b. köylere yaptığı baskınlara da katılıyor. Bunlarda da büyük yararlık ve eşi görülmedik kahramanlık gösteriyor.

14 Eylül 15 e bağliyan gece Sevliyevo çetesi Koevtsi köyüne baskın yapıyor. Hüseyin yine hücum grupunda. O, talebeliği zamanında Koevtsi köyüne çok defa gidip geldiğinden köyü elinin içi gibi tanıyor. Belediyenin nerde olduğunu biliyor. Bu baskında da belediyenin alınması en ağır vazifelerden birini teşkil ediyormuş. Hüseyin üç arkadaşıyla yola çıkıyor. Silâhları gizliyorlar. Belediyeye alelâde yolcu gibi girmeyi, icabederse içerde silâha davranmayı tasarlıyorlar. Belediyeye yaklaşıyorlar. Bir jandarma görüyor ve durduracak oluyor onları. Partizanlar da ateş açmak zorunda kalıyorlar. Belediyedeki diğer jandarmalar işi anlıyor iki taraflı ateş başlıyor. Bu zamanda çete yetişiyor ve hep birden belediyeye hücum ediyorlar. Jandarmalar siper alıp el bombası atmağa başlıyorlar. Hüseyin tam belediye kapısından gireceği sırada bombalardan biri gelip önüne düşüyor. Acele bombayı kapıp geriye fırlatıyor. Bomba pencerenin çerçevesine vurarak havada patlıyor, ve bir parçası Hüseyini mide bölgesinden fena halde yaralıyor. Arkadaşları onu hemen tutup çekiyor ve köyün doğu semtinde bir çukura yatırıyorlar. Biraz sonra Kramolin semtinden polis beliriyor. Buradaki devriye bölüğü onlara ateş açıyor. Çete yönetmenliği Suhindol merasından ormana çekilmeyi kararlaştırıyor. Koevtsi köyünden bir grup genç partizanlara katılıyor ve çeteye beraber yollanıyorlar. Sıba annenin üç oğlu da bu gençlerle beraber geliyor.

Çete ormana çekilirken partizanlar yaralı Hüseyini de beraberlerinde getiriyorlar. Dayanılmaz acılar duyan Hüseyin dişini sıkıyor, dayanmağa çalışıyor. Arkadaşları: „Nasılsın“ diye sordukları zaman: „Çok acıyor kardeşlerim, fakat telâş etmeyin, dayanacağım“ diye cevap veriyor. Yolda inleyip, ollayarak çeteyi ele vermek ve çeteye yeni gelen gençleri umutsuzluğa düşürmemek için bütün ağırlara dayanıyor.

Çetenin jandarma tarafından görülmeden başka bölgeye geçebilmesini sağlamak için Hüseyini, Suhindol kalesi, yani Suhindol Sevliyevo şosesinin üst yanında üç arkadaşla bırakıyorlar. Yanında Milka Palavuzova, Koevski köyünden bir doktor ve başka bir çeteci Hüseyine arkadaşlık ediyor. Çete Kosovo köyü civarından Vişovgrat istikametine çekiliyor. Doktor âdi bir el çakısıyla ameliyat yapmağa çalışıyor, fakat nafîle. Yara pek derinmiş. Hüseyin ölümle pençeleşirken gerçekleşeniyen arzularını yapıp

çalışan dudaklarıyla fısıldayarak anlatıyor. Arkadaşları onun bu bîkin halini, nuru sönen bakışını gördükçe üzüntüden yürekleri parçalanıyor. Fakat Hüseyin başını kaldırıyor, yarı oturmuş bir halde ormana, ovalara hasret dolu gözlerle bakıyor ve arkadaşlarına sarılarak şöyle diyor: „Savaşınız! Düşmandan intikamınızı alın! Kan içicileri tepeleyin... Kızıl ordu geliyor, ben burdan görüyorum!“ eliyle doğuyu gösteriyor.

1943 yılı 22 Eylülde Hüseyin kahramanca öldü. Bize, pa.lak hatirasını ve kahramanca, mertçe savaşın güzel bir örneğini bırakarak gitti.

Bu zamanlarda Kiril Venkof, İliya Serafimof ve Hüseyin'in yakın arkadaşı Deço Altınof (Çapaef) Türklerle gayet sıkı bağlantı kurmuşlardı. Deço Hüseyinin ölümünden sonra derhal illegal hayata geçti. Köyde Bulgarı Türkü Kızıl ordunun başarılarını büyük bir ilgi ve sevinçle karşılıyordu.

1943 yılı sonunda gayet çetin kışlar oldu. Partizan yatak ve yardımcıların durumu çok güçleşti. Faşist polisi ve candarın bölükleri devamlı kuşatmalar yapmağa başladı. Böylelikle partizanların köylerle bağlantısını keserek onları yoketmek istiyorlardı. Sıkı yönetimler, baskınlar, buna henzer bütün tedbirler güçlüklerden yılmayan insanları ürkütüyor. Onlar bu amansız savaş uğruna her şeyini fedaya hazırды.

1944 yılı Ocak ayında Gorsko Slivovo köyüne ordu yüzbaşı Karagözofun avcı bölüğü geldi. Progresif insanları, Parti ve RMS in sadık evlâtlarını yakalayıp öldürüyorlardı. Silâh sesleri yürekleri parçalıyordu. Beyaz karla örtülü topraklar al kanlara boyanıyordu. Köydeki Bulgar ve Türklerle en ağır günler geldi. Köy çorbacıları ve millet hainleri progresif insanların isimlerini polise bildirme yarışına girişmişlerdi. Öldürmeler devam ediyordu.

Bu kara günlerde, insanların ölümle pençeleştiği bir anda 30 Ocak günü avcı bölükleri yeni bir grup genci tutukladı. Mehmet Ferhadof, Mehmedali M. Mollahasanof, Mehmet Hüseyinof Mollahasanof, İbrahim Kölef ve Ahmet Süleymanof Karahasanoğlu gibi RMS azaları da bu tutuklar arasında idi.

Yüzbaşı Karagözof ve yedek subay Gerasimof gayet ağır ve yürek sızlatıcı işkencelere başladılar. Sarhoş ve kudurmuş bir halde akla hayale sığmayacak gibi işkenceler yaptılar. Sonunda bu gençleri mahkemesiz öldürdüler. Beş

Türk gencinin akıbeti de ölümdü. Onlar sınıf odalarının birinde hayata göz yumuyorlardı. Dışarda, kulakları sağır eden müzik çınıyor, mektep binasında ise kırbaçlar, sopalar henüz ölmemiş körpe vücutlarını üzerinde şaklıyordu.

Vlayço Stançef

ÖRNEK BİR HAYAT

Ziya Molloftan söz ederken heyecan duymamak elde değil. Hürriyet içinde geçen yirmi küsur yıl Ziyayı arkadaşlarının hâtirasından silip götürmüş değildir. Dünyaca tanınmış yazarlardan Anton Çehof „İnsanda her şey güzel olmalıdır“ demişti. İşte bizim Ziyada her şey güzeldi. Çok temiz kalbliydi. İç ve dış güzelliğinde tam bir uygunluk vardı. Yüksek boylu, siyah ve gür saçlı, açık ahlî ve zeki bakışlıydı. İşte 1941 yılında genç bir terzi çırağı olan Ziya böyleydi.

1941—1944 yıllarında Novi Pazarda teşkilât işlerinde çalışıyorduk. İşlerimiz çok gergin ve tehlikelerle doluydu. Böyle olması Ziyayı çok iyi tanımama yardım etti. Ziya Novi Pazarda belirgin RMS yöneticilerinden biriydi ve öyle de gitti. Gayet halkçı, bütün remisistlerin sevgilisi ve son derece alçak gönüllü bir gençti. Belki gelecekte Novi Pazar ve o ilde devrimci gençlik hareketinin tarihini yazacak olan tarihçi bu savaşta Ziyanın payını daha dolgun olarak belirtecek ve ona lâyük olan yeri verecektir.

Kısa süren hayatı başlıca zalimlere karşı, faşizme ve kapitalizme karşı savaşla geçti. 1941 yılının güz aylarında kendisiyle tanıştığım zaman o artık Novi Pazarda RMS teşkilâtının yöneticilerinden biriydi. Ve daha o zaman, bu genç işçinin gençlere dâvamızı nasıl sevdirdiğine, parti dâvasına bağlanacak ve sadık kalacak kimseleri önceden nasıl seçip onlara yöneldiğine şaşıyordum. Ziya onlara güveniyordu, her biri ile iyi görüşüyor, anlaşılıyordu. Ağır konuşuyordu, konuşurken büyük büyük lâflar etmiyordu. Ele aldığı meseleyi sanki kendisine açıklamış gibi konuşuyor, dinliyende ilgi uyadıyordu. Konuşulan meseleye dinliyenlerin katılmasını sağlıyordu. Konuştuıkları ahlâk deisi değildi, hayatta görülen gerçeklerden, işçilerin ağır durumundan, faşist zulmünden, saray hükümetinin güttüğü milliyetçi şöven politikanın doğurduğu sonuçlardan söz açardı. İlkönce bunları konuştuğu gençten dinler, onun içindeki dertleri deşer ve sonra bu meseleleri etraflı ve inandırıcı bir surette izah ederdi.

O zamanlarda memlekette tek bir Türk gimnazyası vardı, o da ruhani, imam, hatip okulu idi. Türk çocukları Bulgar gimnazialarına alınmıyordu. Ziya bu ruhani okula devanı etmekten vazgeçmiş, terzi çırağı olmuştu. Yanlarında çalıştığı daha yaşlı komünistlerin tesiri ve çok okuyarak kendi kendini yetiştirme uğrındaki gayretleri sayesinde gitgide parti yolunu sevmeye ve başkalarına da sevdirmeye başlamıştı. Odaki bu agitatorluk istidadı 1943 yılında, hele illegal hayata geçtiği zaman daha da iyi belirdi. Artık RMS-in kaza komitesi sekreteriydi, ama yüksekten atıyor, emredercesine konuştuğu görülmüyordu. Ve belki bu yüzden de bir sözü iki ediliyor, yerine getiriliyordu. Bu uğurda Ziyayı kendimize örnek edinmiştik. Onun gibi olmaya çalışıyorduk.

Ziyanın partizan müfrezesinde cesurluğu hakkında arkadaşlardan çok şeyler dinlemiştim. Odaki cesurluğu ben de görmüş, hayran kalmışım. Gençlerle karşılaşması gizli geçmesi için insanlardan uzak yerlerde yapıldı. Bizim gizli karşılaşmalarımız ise şehirde, hem de şehrin merkezine yakın yerlerde olurdu. Çünkü bana, Yahudi kızı olduğum için kenar mahallelerde dolaşmak yasaktı. Bu da işi güçleştiriyordu, daha tehlikeli oluyordu durumumuz. Fakat Ziya bir kerecik olsun, ikircim göstermedi. Tabancası dolu, ceketinin altında el bombası, tayin edilen yere tam vaktinde yetiirdi. Bu mertlik, bu cesaret bize de iyi tesir ediyor, cesaret veriyordu.

Öyle sanıyordum ki, işte bu vasıfları, onun hem iyi bir agitator, hem de savaşçı gençliğin çok iyi bir teşkilâtçısı olmasına yardım etti. Kısa bir zamanda daha birkaç gençle bir hayli sağlam RMS grupları meydana getirmeye muvafak oldu. Daha sonraları bu grup üyeleri türlü sektör ve grupların sorumluları oldular. Ziya bizimle her karşılaşmasında Partiden sevgiyle bahseder, bazı komünistlerin kahramanlıklarını anlatır ve onlar gibi olmak istediğini belirtirdi. Parti davasına sadakati gayet içtendi ve çalışmalarıyla bunu gösterdi. Sovyetler Birliğine aif eline ne geçerse büyük bir merakla okurdu. Çünkü devrimci savaş sevgisinin, ilk sosyalist ülkesine olan sevgiyle bir olduğuna inanıyordu. Ve Sovyetler Birliğine dair ne öğrenirse, hepsini arkadaşlarına da öğretirdi. Sovyetler Birliğini sevmiyen remsist olamaz, sevebilmek için de, Sovyetler Birliğini, sovyet insanlarını tanımak lâzımdır, di-yordu.

Genç kadronun internasyonal ruhta yetiştirilmesindeki hizmetinden söz edilmezse, Ziyanın siması tam olarak belirtilemez. O, Bulgarcayı iyi biliyordu, onun için de marksist kitaplardan çok iyi faydalanıyordu. Millî mesele problemleri onu hayli ilgilendiriyordu. Türk gençleriyle Türkçe konuştuğu için onlarla daha kolay bağlantı kuruyor, faşist idaresinin azınlıklara karşı güttüğü milliyetçi ve şoven politikayı yeriyordu. Faşizmin sadece Türklere değil, Bulgar emekçilerine de düşman olduğunu, Bulgaristanda bütün işçiler ve yoksul köylüler için aynı derecede tehlikeli olduğunu çok iyi anlatıyordu.

Doğru anlayışı ve hele de Bulgar gençleriyle Türk gençlerini birbirlerine yakınlaştırmadaki çalışmaları onun itibarını, otoritesini daha da arttırdı. Onun için de Ziyayı Yahudi gençleri de çok seviyorlardı, onun şahsında gerçek bir internasyonalist görüyorlardı. Bu mesele etrafında konuşmayı, Sovyetler Birliğinin örneğini gözönünde bulundurarak, millî meselenin sosyalist Bulgaristanda yoluna gireceğini aklında canlandırmayı çok seviyordu.

Bu atçsli remsist ve illegal faaliyetçi çeşitli meselelerle yakından ilgilenen bir gençti. Orta tahsilini tamamlayamamıştı ama, o kadar çok okuyordu ki, gimnazya bitirenlerden çok daha bilgiliydi. Eline geçirdiği bütün programif edebî eserleri büyük bir merakla okuyordu. O zamanlarda sık sık söz konusu olan Bogdanofun (Pırvata) adlı kitabı hakkında hayli tartıştığımızı hatırlıyorum. Öyle sanıyorum ki, 1941 de en çok sevdiği kitap Maksim Gorkinin „Ana“ romanıydı. Edebiyattan sonra en çok tarih ve coğrafyaya ilgi gösteriyordu. Bu bilimleri öğrenmeye imkânı olmadığına üzüntü duyuyordu. Hatta o zamanki şartlar içersinde onun güç öğrenebileceği şeyleri gimnazyada okuyup öğrendiğimize imreniyordu. Ama zaferden sonra çalışıp okuyacağını söylüyordu. Ziya gerçekten de çok istidatlı bir gençti. Her şeyi beceriyordu. Bir kişide çeşitli kabiliyetlere az rastlanır. Çok iyi resim yapıyordu. Ve o zamandan kalma onun çizdiği bir kaç resim var, bunlar da onun resimde ne kadar gelişebileceğini gösteriyor. Şiir de yazıyordu, hem de oldukça başarılı. Bulgarcadan Türkçeye şiirler ve remsistler arasında bilinen şarkılar tercüme ediyordu. Botefin, Smirnenskinin şiirlerini çok güzel, çok heyecanlı okuyordu. „Tri Tankista“, „Şiroka Strana Rodnaya“ v. s. en çok sevdiği şarkılardı ve çok güzel söy-

lerdi bunları. Ondaki bu istidat ve kabiliyetler gelişecekti ana. ömrü yelmedi.

Çok iyi bir agitator, çok iyi bir teşkilâtçıydı Ziya. Kabalık etmezdi, böbürlenmezdi, alçak gönüllüydü. Arkadaşı, dostu için canını verirdi. Karşılaşma yerlerinde kendisine partizanlara dağıtılmak üzere yiyecek veya giyecek verirken, daha orada, filanca yoldaşın fanilasası yok, bu, ona; falancanın ayakkabıları yok, bunlar ona, şunlar da filân arkadaşına diye sıralayıp sayar, o soğuk kış günlerinde bile kendini düşünmezdi. Bizim remsistlerin müfreze için hazırladıkları yiyeceklerden biraz almasını teklif etmiştim de „Nasıl olur, arkadaşların hakkını nasıl yerim,“ demişti. Hiç unutmam, aralık ayının soğuk bir akşamıydı, konuşmadan sonra ayaklarıma baktı, ince, yaz ayakkabılarıyla olduğumu görünce, „Nasıl olur dedi, seni kışta kıyamette açıkta tutuyoruz, sana vazife yüklüyoruz, halbuki yardım etmeyi düşünmüyoruz! Sen de hiç ses çıkarmıyorsun,“ demişti. Illegal olduğu için benim onu düşünmem lâzımken o, birçok işlerinin yanı sıra bana da vakit ayırmıştı. Onun bu insancıl taraflarını da belirtmek için bu misaller kâfidir.

Ziya Mollof hakkında çok iyi şeyler yazılabilir, çok iyi şeyler konuşulabilir. Çünkü onun hayatı herkese örnek olabilecek bir hayattı.

Roza Davidovâ

KIZIL ŞARL BOAYE

40 yılдан beri kâzamızda Türk ahali de Partinin ve RMS'in savaşlarına katıla gelmiştir. Ben Ziya Mollofla çalıştığım için onu çok iyi tanıyorum. O öyle bir insandı ki, kendisiyle görüşenlerde silinmez izler bırakıyordu. Sadece Türk gençlerinin değil, Bulgar gençlerinin de gözdesiydi. Bu kadar iyi duygularla anabileceğim başka bir tanıdığım yok sanıyorum. Ziyadan daha namuslu bir insan tanımıyorum. Gayet alçak gönüllü, sakin, ve çok kabiliyetli bir gençti. Şair, ressam, bestekâr, bir sözle, her şeydi. Orta tahsili yoktu, daha sonra okuyabildi mi, bilmiyorum.

Onunla 1939 yılında tanıştık. Terzi işçisi olarak eski bir komünist olan ve komünistliğinden ötürü hapse yatan Penko Rusef Tsankofun terzihanesinde çalışıyordu. Bu

terzi dükkânı kazadaki komünistlik hareketin merkezi olmuştu. Ziya ile görüşmeye başladığım sıralarda o, artık bizim adamlardanandı. Onun çizdiği bir resim çok dikkatimi çekmişti. Şarl Boayenin bir resmiydi bu. Kendisine benzediği için Ziya çok seviyordu onu. Dost olduk Ziya ile. Bulgarcaı çok iyi konuşuyordu.

1940 tı Ziya, Dimitir G... ve Krıstü Pençefle birlikte RMS'in kaza komitesine üye olmuştu. Kasaba ve kazada işçi gençlerle olan bütün çalışmaları o yönetiyordu. O zamana kadar işçi gençler arasında pek sokulamamıştık. Daha ziyade aydınlar ve öğrenciler arasında çalışıyorduk. Daha sonraları 2—3 yıl içersinde işçi gençliğini de kazandık. Bu da, daha çok Ziyanın sayesinde oldu. Bu işçi gençlerin büyük bir kısmı teşkilâta girdi, geri kalan çoğu da bizden yana idiler. RMS'e sempatileri vardı. Kasabadaki Türk gençlerinin de çoğu bizimleydi. Onlar da Ziyanın tesiriyle kazanılmıştı. Ziya Türk gençleri ile işçi gençlerin sorumlusu idi. Kurt, Sıtkı Çavuşef, Küçük Ömer gibi Novi Pazardan aktif Türk gençleri vardı. Üçü de RMS azaıydılar, sonra siyasi mahkûm oldular. Hepsi Ziyanın etrafında dönüyordu.

1942 yılından sonra orta tahsil alıp kasabaya döndü. güm zaman çalışmalarımız biraz gevşemişti. RMS e yeni bir idare kurulu seçtik. Ziya da girdi idareye. Öteki arkadaşlar öteye beriye dağıldıkları için işi Ziya, ben ve sonradan provokator olan Kolü Adamof, üçümüz yönetiyorduk. Kolü, köy gençlerine sorumlu idi. Ziya, işçi gençlerle Türk ahali arasında çalışmalara sorumlu idi, ben de sekreterdim. Her gün karşılaşıyorduk.

Ziya aynı zamanda büyük bir konspiratördü. Bizim bu yolda çalıştığımız bilinirdi ama, Ziyadan kuşkulanzlardı, hem de işlerin çoğunu o başarırdı. Para topladığımız zamanlar Ziya en çok topluyordu. Kolü köylülerden, ben aydınlardan ve bazı köylerden, Ziya da Türklere ve işçilerden topluyordu. Ziya, ikimizin topladığı kadar para getiriyordu. Yarısı Türk olan bir hayli genç, teşkilâtlandırılmıştı. Bu işi Ziyanın başardığını biliyordum. Yiyecek topladığımız zamanlar da Ziya yine ikimiz kadar topluyordu. Gayet temiz ve sessiz çalışıyordu. Paraları bana nasıl verdiğini hatırlıyorum: ben gezinti mahallinde yürürken bana bir göz kırpar, ben de eve doğru yollanırdım, bir sırasını bulur, etrafta kimseler yokken yanımdan geçer ve hiç duraklamadan paraları elime tutuşturur ve kay-

boşu giderdi. Yiyecekleri nasıl verirdi? Akşamları veya bazı sabahlar annem „bir kimse sundurmaya 2—3 sepet bırakmış“ derdi. Ziya giriyor, yiyecekleri bırakıyor ve hemen kayboluyordu.

Şöyle enteresan bir olay da var. Dayım hapisteydi. Karısı, yengem anlattı bunu:

Pazara gidiyordum. Borise yiyecek götürmek için Şumene gidecektim. Ben şörlle konuşurken biri yanıma gelip bunlar size, Borise götürün, dedi ve 200 leva para verdi, iki sepet bıraktı. Ve ben anlayıp dinleyince kaybolup gitti. Kimdi, bilmiyorum.

Ben tâ Balkanda iken bunun Ziya olduğunu anladım. 1943 yılında Ziya partizan oldu.

1943 te Şubat ayında beni sürgün ettiler ve birkaç zaman bütün işler Ziyanın üstündeydi. Nisan ayında kardeşim dönünce kaza komitesinde işi birlikte yürütmeye başladılar. Devrimci savaşın başladığı o sıralarda Ziya büyük faaliyet gösteriyor. İlk partizanlar o sıralarda çıkıyor. Bütün hazırlık işlerini kardeşim ile Ziya görüyordu.

1944 te toplama kampından kaçtım. İlk rasladığım insan Ziya idi. Ve şöyle oldu: kamptan kaçıp bizim taraflara sokulmaya müvafak olunca yataklardan Vasil Mozaka denen eski bir komünistin evine sığındım. Karısı karşıladı. Kaçtığımı söyledim ona. Biz konuşurken komşuluktan gelen kocası:

— Sokak kapısını kim kilitledi? diye haykırdı.

Karısı:

— Ha: alan, burada, dedi.

O, kardeşim zannetti. Çünkü beni sürgün kampında biliyordu. Grince:

— Ama, sen mi burada, sen mi kilitledin kapıyı? dedi.

— Hayır, ben kilitlemedim, dedim.

— Öyleyse, durun bakayım, herhalde Vlado ile Ziyadır, dedi

Biraz sonra ikisi de geldiler. Sevincimiz sonsuzdu. Ziya artık koskoca bir adam olmuştu. Daha da ciddileşmişti. Çok sakindi. Kardeşim de sakindi, ama bazan çocukluk eder, kendi hayatı ile birlikte arkadaşlarını da tehlikeye düşürürdü. Bu uğurda ikisi birbirlerini tamamlıyorlardı. Ziya daha derin düşünüyordu, Vlado gibi o da cesurdu. O akşam da dikkatimi çekti, çalıştığı insanları çok iyi tanır, kime ne vazife vereceğini çok iyi bilirdi. Üçümüz tekrar toplandık. Aynı akşam bir arkadaş daha geldi. Kazada ya-

pılacak işleri ve kime ne gibi vazifeler yükleyebileceğimizi düşünmüştük.

Ziya çok okuyordu, hem de devamlı olarak. Geceleri lâmba aydınlığında şiirler yazıyor, Bulgarcadan Türkçeye çeviriler yapıyordu. Kazada Türk arkadaşlarla yapacağı karşılaşmalara çok iyi hazırlanıyordu. Türkçe olarak yayınladığımız bütün materyalleri kendisi tercüme ediyordu. Şiir yazıyor ve şarkılar besteliyordu. Ziyanın karşılaşma görüşüğü Türklerin hepsi bizden yana oluyor, bize yardım ediyordu. Bunun böyle olduğunu kimse inkâr edemez. Çok kere bu işi Ziyaya da sordum olurdu.

— Neler konuşuyorsun onlara? diyordum.

Rastgele insanlar bizden yana oluyorlardı. Ve onlarla çalışıyorduk. Tek bir Türk bizi ele vermemiştir. Hem orada ahalinin yarısı Türktü. Burjuva ve faşistlerin Türklere karşı muamelesi kötüydü. Ama ahali, Türklerle Bulgarlar, iyi geçiniyorlardı. Özellikle bizim o taraflarda, partizan hareketi kuvvetliydi, partinin tesiri büyüktü, internasyonal düygular gelişmişti ve Türklerle Bulgarlar arasındaki münasebetler çok iyi idi. Hele Yahudilerle Türklere çok iyi anlaşılıyorlardı. Sohbetlerde beraberdiler. Türk ahali, bir bütün olarak bizden yana idi. Türklere arasında büyük itibarımız vardı. En güvenilir yataklarımızdı Türklere.

Preslaf balkanında 14—15 yaşlarında iki Türk çocuğu ile konuşmuştu. Ziya her ikisiyle de birkaç kere görüşmüştü. Ama onlar Ziyanın adını bilmiyorlardı. Bizi her gördükleri zaman „Bay İliyaı“ soruyorlardı. Türk olduğunu, adının Ziya olduğunu bilmiyorlardı. Partizan gördüklerini söylemek, sevinçlerini paylaşmak istiyorlardı ama cesaret edemiyorlardı. Biri diğerine:

— Sen Bay İliyaı biliyor musun, çok iyi bir adam, ben de onun gibi olmak istiyorum, demişti.

Ziya bu çocuklara, okuma yazma öğrenmeleri için vazife veriyordu. Onlar da Bay İliya ile tanıştıkları zaman övünebilmeleri için koyunları güderken bütün gün yazı yazmayı öğrenirlerdi. İyi olur bulursa bu çocuklar. Bize çok yararlı olmuşlardı. Preslaf tarafındaki yoldaşlara sormak lâzım onları.

Ziya illegallığe geçtikten sonra işler Kurtla Ömerekalmıştı. O sırada büyük bir hezimet sonucunda pek çok kişiler tutuklanmıştı. Hemen hemen bütün teşkilât meydana çıkarılmıştı. Yatakların tutuklandığını pek hatırlamıyorum ama, Ziya ile bağlantısı olanlar, Ziya ile çalışanlar ele ve-

rilmediler. Çünkü onlar sadece Ziyayı tanırlardı. Bu hezimet 1944 yılındaydı. Türkler en sağlam araçlarımızdı. Çünkü onlara dokunulmamıştı. Ziya gizli çalışmasını bildiği için, ondan kimse şüphelenmezdi ve izliyen yoktu onu. Büyük işler başarıyordu, ama polis bunları bilmiyordu. Kaçtığı zaman herkes şaşmıştı. Öyle ya, onu takibeden yoktu. Bazı kimseler Türkiye'ye gitmiştir, dediler. Ziyanın Bulgarcası bir Bulgarın konuşmasından farksızdı, çok iyi konuşuyordu. Partizanlardan çoğu onun Türk olduğunu anlamazlardı.

Müfrezede Ziyanın adı bay Iliya idi. Gayet doğru ve namuslu olduğu için onu iâşe sorumlusu seçmiştik. Yiyecekleri gayet adilane bölüştürürdü. Aynı zamanda müfrezesinin ajitpropu idi ve bütün münakaşalı meselelerde hakemlik ediyordu. Şiir ve şarkılarla dolu küçük bir defteri vardı.

Babası, anası yataklık ediyorlardı. Kardeşim onlara sığınmıştı. Onlar da Ziya gibi gizlemeyi, gizlenmeyi çok iyi başarırlardı. Babası çiftçi idi. Bir anneciği vardı. Çok seviyorlardı Ziyayı. Kızkardeşi de vardı Ziyanın. Özel bir hayatı yoktu. Kendisini bütün bütüne savaşa adanmıştı. Düğünlere, eğlencelere gitmezdi. Bir partizanın kızkardeşi ona vurulmuştu. Ziya da beğeniyordu kızı ama, vakit ayırmadı ona.

Ziya az konuşurdu, ama yerinde konuşurdu, her sözü dinlenirdi, boş lâflar konuşmazdı. Hayatımda rasladığım en olumlu bir insandı Ziya.

Haralan Haralanoj

BİR YUMRUKTA

1944 yılında ilkyaz mevsiminin başlangıcındaydı. „Naroden yumruk“ (Halk yumruğu) adını taşıyan Burgas müfrezesi Neseber körfezinde üç deniz karakolunu basarak silâhlarını almakla en cesurane aksiyonunu başarmıştı. 8 Mayıs'ta Varnaya bağlı Dülino köyü yakınlarında büyük bir çarpışma yaptı. Düşmana hayli zarar verdirdi. Ama savaş meydanında iki kıymetli yoldaşı, Minko Todorof (Amerikata) ile denizci Nedelko Kambofu kurban verdi. Müfreze bu savastan sonra Aytos dağlarının kıyısız ormanlarına çekildi.

Devamlı bir yolculuktan sonra müfrezesi Balaban de-

renin geniş ormanlarına ulaştı. Aytos dağlarının bu güney eteklerinde yoksul Türklerin yaşadıkları köyceğizler vardı. Ve henüz abluka altına alınmamışlardı. Yokluk ve sefalet içinde yaşayan bu Türklerin partizanlara yardım edebileceklerini faşistler ummuyorlardı. Dıskotna-Aytos şosesinden başlayan ve doğuya doğru Karadenize kadar olan o bölge abluka altındaydı. Bu ablukadan çıkabilmek için birkaç gece devamlı olarak batıya, Provadiya balkanına doğru yürüyorduk. Akşamları Kalgamaç, Mrejičko; Dobra Polana, Topçiyisko köylerine sapıyor, her hangi bir samanlığa yangeliyorduk. Misafirperver hane sahipleri Türkler birçok evde bize ekmek pişirme işini çabuk elden yoluna koyarlar, son lokmalarını bizimle paylaşırlar ve düşmanın dolaştığı yerleri bize bildirdikten sonra, çekilebilmemiz için gizli ve en doğru yolları gösterirlerdi.

Karanlık bir gecede Luda Kamçıya nehrine yaklaştığımız bir sırada ki, artık abluka altında olan yerlerden kaçmamızı sanıyorduk, bir de ne görelim, bütün şose art arda dizilmiş kamyonlarla dolu. Düşmanın maksadı belli, çemberde çıkabilmemize engel olmak. Binlerce asker ve jandarmayla meydana getirilmişti bu çember. Bu durum karşısında geri döndük ve „Bayırın“ kuzey yamaçlarından aşağıya sıyrıldık. Ve ekinlik içinden yürüyerek biraz sonra bir Türk köyü olan Zaimçevo köyünün deresine ulaştık. İzinimizi örttürmek için de dere içinden aşağıya yürüdük. Tan yeri ağarıyordu. Biraz sonra dik bir kıyıdan sık bir çalılığa tırmandık. İçimizde bir umutla köy değirmenine yakın bir ere yerleştik. O taraftaki insanlar bu değirmene „Millet değirmeni“ diyorlardı. Yukarıda savunma işini düzenledik ve ablukeyi kaldırmalarını beklemeyi kararlaştırdık.

Ortalık aydınlanalı henüz bir saat bile geçmemişti köy tarafından bir insan öksürmesi duyuldu, bir mirıltı vardı ve git gide yaklaşıyordu. Biz soluğu kestik ve kulak kabarttık. Öksürme kesildi ve şöyle bir konuşma duyuldu:

— Gospodin proçuk, ayak izi! Buradan biri çıkmış yukarı!

— E, ne var çıktıysa?

— Belki de partizandır, gospodin poruçik.

— Eşek başı, partizan. Çok bilirsin sen partizanların nasıl dolaştığını. Her hangi bir Türk mandalarını aramıya çıkınıştır yukarı.

Biraz sonra bizim gizli nöbet bütün bir tabur askerin açguya, değirmene doğru çekildiklerini haber verdi.

Onların bu „arama-taramasından“ sonra biraz rahatla-
dık ve biraz dinlenelim dedik. Fakat yarım saat geçer geç-
mez değirmenden yana „karaman, karaman“ diye tekrar
tekrar haykıran bir ses duyulmaya başladı. Ve gitgide ya-
kınlaşıyordu bulunduğumuz yere. İlkten, bunun bir provo-
kasyon olabileceği geçti aklımızdan, ama az sonra bunun
köyden bir kimse olduğunu anladık. Bizi görüp te sonra
herhangi birine haber verme tehlikesi de yok değildi. Tam
bizim üstümüze doğru geliyordu. Yakalayıp alıkoymayı
Halilof adında 18--19 yaşlarında yakışıklı bir gençti bu.
Canlı bakışı vardı. Sırtındaki elbiseler yama yama üstüne
idi. Başında kırmızı bir fes, omuzunda ekmek torbası, elin-
de de uzun bir sopa vardı. İlkten pek fazla korktu. Serbest
birakalım diye başladı ağlayıp yalvarmaya. Fakat konuşup
nasıl insanlar olduğumuzu kendisine anlatınca biraz ra-
hatladı, bize aracı olma teklifimizi de kabul etti. İyi, doğru,
namuslu bir genç olduğu her halinden belliydi. Sadakatini
belirtmek için daha ertesi sabah yanımıza gelerek, köy-
lerdeki durumu bildirdi bize ve bir de ekmek getirdi.

Böylece, bizim İsmail her gün güttüğü sığırları bir yer-
de bırakır, dolay köylerin etrafında sözde kaybolan Kara-
manı araştırır, faşistlerin nerelerde dolaştıklarını öğrenip
bize haber verirdi. Askerler ve jandarmalar doğudan batı-
ya balkanı bir kaç kere arayıp taramışlardı, ama bizi hâlâ
kaçfedemiyorlardı. Bu arama tarama işi birkaç saray ge-
nerali tarafından yönetiliyordu. Kendilerine genel karargâh
olarak Emirovo köyü yakınlarında bulunan orman memur-
ları evini seçmişlerdi.

Karşılaşmamızın daha ertesi günü, İsmailin aracılığı
ile can adamları olan köydeşleri sayesinde değirmende bi-
raz un üğütmeyi de yoluna koyduk. Her gün onlar bize
biraz mısır unu bırakıyorlardı. On üç gün boyunca her çe-
teciye günde birer kepçe kaçamak temin ediliyordu.

Fakat yoksul Türk evlerinde kendilerine yetecek kadar
mısır yoktu ki, bizi de besleyebilsinler. Ne varsa tüken-
mişti, tuzları bile kalmamıştı fakirlerin, kaçamağı tuzsuz
yıyorduk.

Aytosun ova köylerine birini yollamayı kararlaştırdık.
Teşkilâtçılık işiyle Atanas Mançefi yollamıştık oraya. Ve
arkadaşların durumunu anlamak, dağa çıkmak için hazır-
lanmış başka grup var mı, yok mu ve bize erzak toplanmış
mı, toplanmamış mı, öğrenmek lâzımdı.

Köpekli değirmeninde değirmenci bay Prodan Kostofa
bizden bir mektup götürülmesi lâzımdı. Bu işi de bizim
İsmaille yükledik. Hiç te kolay bir iş değildi bu. Çok tehli-
keliydi. Ama İsmail reddetmedi, seve seve aldı bu işi üze-
rine. Karanlık bir gecede yola çıktı, ama ne yazık ki, bay
Prodan o gün değirmene esmemiş. İsmail de mektubu geri
getirdi. İki gün sonra yardımcılarımızdan Zaimçevo köyün-
den Üzeyir amcağı yolladık. O da iki kere ablukayı aşarak
varifeyi başardı. İki gün sonra 22 Mayıs sabahı erkenden
Üzeyir amca, bay Prodandan bir mektup getirdi. Bay Pro-
dan yeni bir grupun hazırlandığını, müfrezeeye almamızı,
değirmende bize yirmi şinik un sakladığını bildiriyordu.

Fakat Üzeyir bize bir de kara haber getirmişti. Çok sev-
diğimiz partizan şairlerden Atanas Mançefin 21 Mayıs gü-
nü öldürüldüğünü bildirdi.

Mançef ve Çengelievi ailesinin kahramanca ölümleri
haberi bizi sarstı, ama aynı zamanda mobilize etti. Müfre-
ze komutanı Nikolay Liskof ve siyasi komutan Mihail Day-
çef ölen savaş arkadaşlarımızın, RMS teşkilâtçısı kahra-
manca savaşlarımızı dile getiren proleter şairi Atanas
Mançefin hâtırası önünde saygı duruşunda bulunmak için
hemen hazır ol, emrini verdiler. Kadın yoldaşlar toplu bir
şekilde ağır ağır „Viy jertva padnahte v neravna bor-
ba.“ şarkısını söylediler. Çoğunun gözleri yaşardı, ama
sıkı yumruklarla düşmandan intikam almaya, yoldaşları-
mızın davasını zafere ulaştırmaya andiçtik.

Biz artık bazı aksiyonlar düşünmüştük, ama abluka de-
vam ediyordu.

Bizim keşif kollarından iki arkadaşımız pek dikkatli
davranmadıkları için iki şüpheli kimse tarafından görül-
müşlerdi. Bu yüzden orada daha fazla kalamazdık. Karar-
gâhımızı Topçiyisko köyüne, eski tanıdıklardan Halil dede-
nin çalıştığı değirmene yakın „Köserlik kuzu“ denen mahal-
le değiştirdik. Halil dede bize un vermeye razı oldu ve bu
bakımdan hayatımız biraz iyileşti. Ama sonraları Halil de-
de çok dayak yemiş zavallı. Bizim çekilmemizden sonra ora-
da onun değirmenine yakın bir yerde çadır kurduğumuz
ve kendisinden yardım gördüğümüz anlaşılmış. O bunu her
ne kadar tanımadıysa da, polis tarafından öldüresiye dö-
vülmüş, ezilmişti.

Daha ertesi günü dört kişi toplanan erzağı almak ve
hazır edilen yeni arkadaşları müfrezeeye getirmek için yine
Köpekli değirmenine doğru gittik. Bu arada baskın yapı-

çağımız bazı yerlerde keşif yapmak lâzımdı.

Baskın yapacağımız en iyi yer Emirovo orman memurluğu idi. Bizi yoketme faaliyeti buradan yönetiliyordu.

Köpeklerden döndük, beş yeni arkadaşa katıldık bize ve müfrezemiz 65 kişi oldu. Askerler ve jandarmalar arama tarama işlerini tazelediler ve doğuya doğru çekildiler. Sayıca bizden çok üstün olan düşmanla çarpışmaktan kaçınıyorduk, gizli den gizliye gözetliyor ve tuzak kuruyorduk.

Ertesi günü öğleden sonra bir orman bekçisi yakaladık. Askerlerin orman dairesinden çekildiklerini, generallerin de gittiklerini öğrendik. Yakaladığımız orman bekçisinin kaybolmasından şüpheye düşülür diye daha aynı gün akşam üzeri orman dairesinin etrafında siperlendik ve ortalık biraz kararınca aniden bir baskın yaptık. Muhafızlardan hiç biri signal vermeye vakit bulamadı. Dairenin bütün silâhları, 6 tüfek 50—60 fişek, erzak, bir hayli lastik, çarık ve 305,000 leva para müfrezemin eline geçti. Her biriniz birer çift çarık aldık, geri kalanlarını dairenin faytonuna yükledik ve Emirovo köyünde mitingte hepsini Türk ahalisine dağıttık.

Yine o gece bir askeri karakola hücum ettik. Murnakarnobat deniryolu hattında Kamçı nehrinde bir köprüyü koruyorlardı bu askerler.

Bu cesurca hareketimiz düşmanı kudurttu ve daha ortalık aydınlanır aydınlanmaz dağda yeni arama tarama işleri başladı. Ormanda aranıp taranmadık bir yer kalmasın diye şösedan bir zincir gibi sık sık dizili halde ormana giriyorlardı, ama sonraları ikişer üçer kişi gruplar halinde yolca ve patikalardan yürüyorlardı, biz ise sık çalışlıklar içerisinde gizleniyorduk. Onların bu şekilde doğruya doğru çekilmeleri, Türk köylerine uğramamıza, aralarında aydınlatma ve teşkilât işleri yürütmemize, onları kazanmamıza imkân veriyordu. Böylece onlar bize yatak ve yardımcı oluyorlardı. Lokmalarından bölüp bize verirler ve köylere sapsınca her biri, bir iki ekmeğe pişirip biz partizanları, koruyucularını ve hürriyet savaşçılarını doyurmaya çalışıyorlardı.

Ordugâhımızı Mrejičko yakınlarında „Çayırtepe“ denen bir yere kurmuştuk. Akşam üzeri müfrezemin siyasi komutanı Mihail Doyçef (Donço), Sider ve Strancata ile birlikte Mrejičko köyüne yollandık. Köpeklerden korunarak köy odasının kapısını çaldık ve içeriye daldık. Köyün pazarda (bekçisi) Mehmedali Hasanof buradaydı, oturmuş, Emin

Yusuf, Mehmet Hasanof ve Ali Aptullofla sohbet ediyordu. Ben çocukluğumdan biraz Türkçe biliyordum. Kendilerini hürmetle selâmladık, sonra muhabbeti, konuşmaları politikaya çevirdik. Onların ağır durumundan, umumiyetle bütün Bulgaristan halkının kötü durumundan, faşist işgalcilerinin ve onlara hizmet eden çorbacıların, ağaların boyunduruğu altında bulunduğumuzdan söz ettik. Kızıl Ordunun kahramanlıklarından bahsederken, faşizmin ecelinin yaklaştığını anlatırken hepsi merakla dinliyorlardı. Ve bu savaşa faydalı olabilmek için ellerinde ne varsa vermeye hazır olduklarını gösteriyorlardı.

Bekçi Mehmedali çok erbap bir adam çıktı. 10—15 ekmek pişirme işini bölüştürdüler, birkaç kişi erzak toplama işine koyuldu. Üç saat kadar sonra odaya 120 kadar ekmeğe, bir şinik fasulye, bir şinik mercimek, içinde 250 yumurta bulunan koca bir sepet, bir küp petmez, iki torba un yığılmıştı. Yemekleri pişirmek için Emin de kocaman bir kova vermişti. On tane kuzu ile bir de koç satın alınmıştı.

Orman dairesine yaptığımız baskından bir hayli para elde etmiştik. Biz bu toplanan yiyecekleri ödemeye çalışırken arkadaşlar hepsini bir arabaya yüklediler. Kuzularla koçu ertesi günün sabahı bir koyun sürüsüyle orman kenarına getirmeleri için anlaştık.

Ertesi gün, belli bir yerde bizi bekleyen büyük bir partizan grubuyla bütün erzağı kaldırdık ve küçük bir sürü halinde kazuları da ordugâha getirdik. Müfrezemiz kurluşundan o güne dek böyle bolluk görmemişti. Abluka altında son derece takatsız kalan kadın, erkek, bütün partizanlar yeniden kuvvet toplayacaklarına inanmışlardı. Hazır ekmeğe ve petmezle iyi bir ziyafet çektik. Abluka altında bulunduğumuz için fırıncımıza hemen bir fırın kazılması ve ekmeğin pişirilmesi emri verildi. Çünkü her an çekilebilmeye hazır bir durumda bulunmamız gerekiyordu. Diğer bir gruba da beş tane kuzu kesip öğle ve akşam yemeğini hazır etmeleri emri verildi.

O gün müfrezede bir canlılık vardı.

Bizim devriye gezen yoldaşlar ordugâhın etrafını, orman kenarlarını dolaşıyorlar ve zaman zaman, bulunduğumuz bölgenin düşmandan arınmış olduğunu bildiriyorlardı. Çeşitli ve bol bir öğle ve akşam yemeğinden sonra kasınlarımız tok olarak uykuya yattık.

Gece yarısından sonra saat bir sıralarında çete komutanlarından biri olan Vasil Bogdanof (Minko) ordugâh

etrafındaki nöbetçileri değiştirip yerine dönüyor ve dinlenmek için bir kuytu yere, çalılık içine sokulup uzanıyor. Bir ara sanki rüya görürmüş gibi iki taşın vurulmasından çıkan bir ses geliyor kulağına, ama uzaktan. Gecenin bu sessizliğinde acaba ne olabilir bu diye düşünüyor. Biraz sonra aynı ses tekrar duyuluyor. Daha sonra ağaçlara vuruluyor. Kimi taşa, kimi ağaca vurmaktan çıkan bu ses gitgide kuvvetleniyor ve yakınlaşıyor. Bir provokasyon olabileceğini düşünerek Minko müfrezenin komutanını ve siyasi komutanını uyandırıyor ve bu acayip sinyali onlara bildiriyor. Üçü birden bir süre kulak kabartıyorlar, aynı sinyaller derin çukurun öteki tarafından geliyor. Üçü de karabınalarla çukurun beriki tarafında siper alıyorlar ve Donço:

— Kim o? diye soruyor.

Karşılık veren olmuyor.

Bu defa yarım yamalak bir Türkçe ile:

— Kim orada? diye soruyor.

Öteden biri:

— Biz, biz, diye karşılık veriyor. Biz, Eminle Mehmet-Sizi arıyoruz.

— Neden böyle gece yarısı arıyorsunuz bizi? diye soruyor Donço.

Ama bu kere bulgarca olarak. Çünkü Türkçe kelimeleri tükenmiş artık. Zaten bildiği de iki üç kelime.

Çukurun öte yanındaki Türklere biri:

— Ko Türkçe bilen daskal Ivan seslensin diyor.

Donço çabucak gelip omuzumu dürttü:

— Karaca, kalk birkaç Türk seni arıyor, dedi.

Ben hemen yerimden fırladım, üzerimdeki yapraklardan silkindim ve hep beraber çukurun beriki tarafına durduk. Ben türkçe olarak:

— Neden böyle geç vakit bizi arıyorsunuz? diye sordum.

Mehmet Hasanof Topalofla Emin Yusufof Çetef, benim bu iki yardımcımız, akşam üzeri köye Yambol alayı ile bir jandarma bölüğünün ve birçok sivil kimselerin geldiklerini, yarın, çeteleri yoketmek için balkanda araştırma yapacaklarını telâşla anlattılar. 18 den 60 yaşına kadar köylerden bütün erkeklerin de partizan aramaya çıkmak için hazır olmalarını emretmişler.

fehlikeyi göze alarak bize haber vermeye gelen Mehmetle Emine bütün arkadaşlar adına teşekkür ettik ve orta-

lık aydınlanmadan köye dönmelerini tenbih ettik.

1944 yılının 13 Haziran sabahı idi. Henüz tanyeri ağarmak üzere idi. Sabahın serinliği hissediliyordu. Bütün arkadaşları uyandırdık. Çekilmezden önce, artan yiyeceklerden faydalanmak lâzımdı. Devriye gezen iki arkadaşımızı da beklemek lâzımdı. Biz onları beklerken güneş doğdu ve tam çekileceğimiz sırada ordugâhın etrafında sivil gruplar belirmeye başladı. Biz hepsini tutuklayıp önümüze kattık. Arkadan yürüyen askerlerle jandarmalar sivil halktan keşif haberleri bekliyorlardı. Ama biz hiç birinin geri dönmesine meydan vermedik. Böylece bütün gün yürüdük. Tâ karanlık bastıktan sonra sivillerden ayrılıp Kamçı dağına doğru yöneldik. Niyetimiz Kamçı çetesiyle kuran Varnalı yoldaşlarla birleşmekti.

Asker ve jandarmaların izlemeleri devam ediyordu. Yağmurlar başlamıştı. İzlerimizden hangi yöne doğru gittiğimiz belli oluyordu. Düşman bunu kolay anlıyabilecekti. Devamlı takiplerden ve yiyecek kıtlığından son derece takatsız kalmıştık. Birkaç kere kapana düşmüş ve bizden sayıca çok üstün olan düşmanla çarpışmıştık. 20 haziranda „Naroden yumruk“ müfrezesi birkaç gruba ayrıldı ve çarpışma meydanında üç ölü verdi. Arkadaşlardan birkaçının yaralanması durumumuzu daha da ağırlaştırdı. Bazı gruplar köylerle bağlantı kurmaya çalıştılar ama, boşuna. Adamlarımızdan çoğu polis tarafından yakalanmıştı. Müfrezesinin komutanı Nikolay Liskofun bulunduğu grup bir bekçi tarafından ele verilmiş ve jandarmaların hücumuna uğramıştı. Bazı gruplar Kamçı çetesiyle bağlantı araştırmaya devam ettik ve buluşmaya muvafak olduk.

Kamçı çetesiyle birleştikten sonra „Vasil Levski“ Varna müfrezesini kurduk. Bu müfrezesinin „Naroden Yumruk“tan dağılan grupları bulup birleştirmek için hayli çalışmalarından sonra, yaman bir faaliyete geçtik ve zafer gününe kadar düşmana darbe üstüne darbe indirdik. Müfrezemiz 218 kişi olmuştu.

Fakat Türk ahali çok ağır bir felâkete uğramıştı.

13 haziranda Mrejičko köyü ile Topçijsko köyü arasında askerlerle jandarmalar ordugâhımızı keşfeder etmez bütün şüphe ettikleri insanlara ağır işkenceler etmeye başlıyorlar. Ordugâh etrafında buldukları kuzu derileri ve afdığımız bazı kap kacak, Türklere partizanlara yardım ettiklerini göstermeye yeterli gelmiş.

„Naroden yumruk“ müfrezesi bölünmesinden sonra jandarına ve polis bütün köyleri abluka altına alıyor. Ova köylerine sığınan bütün partizanların hemen hepsi yakalanıyor ve Burgasta, daha sonra da Kableskovo köyünde — çoğu o köydendi bu yoldaşların — kendilerine çok ağır işkenceler ediliyor. Prosenik köyünden bay Dimitraki de onların arasına düşüyor. Yediği dayağın haddi hesabı yok, nihayet dayanamayıp, partizan yeminine rağmen, bazı sırları açığa vuruyor. O karanlık gecede tehlikeyi bize haber vermeye gelenlerden birinin Mehmet adında biri olduğunu söylüyor. Cellâtlara bu kadarı da kâfi.

Koca bir tabur polis ve ajan eli kolu bağlı Dimitraki ile yatakları aramaya yollanıyorlar.

Ertesi günün sabahı Türklerin yaşadıkları Mrejičko, Topçijsko, Dobra Polâna ve Zaimçevo köyleri abluka altında. Dar sokaklarda dolaşan tepeden tırnağa kadar silâhli polislerden başka dışarıda tek bir can yok. Biraz sonra kâhyanın sesi yayılıyor köye:

— Eeey, köylüler, 20 yaşından yukarı erkeklerin hepsi yanlarına ekmek alıp cami yanına toplansınlar! Oradan kıra işe gidileceek. Kim gelmezse tutuklanacak.

Biraz sonra toplanan Türkler „ovaya doğru“ götürülüyorlar. Tâ Dobra Polânaya yaklaşıktan sonra orada eli ayağı bağlı partizanı ve polisleri görünce işi anlıyorlar. Soguk bir ter döküyor hepsi. Çünkü çoğu partizanlara yardım etmişler, yiyecek ve sığınak vermişlerdi.

Diğer köylerden de bütün erkekler getirilmişler.

Önce bütün Mehmetleri ve Mehmedalileri öne çıkarılmışlar ve Dimitrakiye bize yardım edenini göstermesini emretmişler. Dimitraki hiç birini göstermek istememiş ama, gözleri Mehmedali Hasanof Çetofa bakmış. Polisler Mehmedâliyi hemen yere yatırıp önceden hazırladıkları kalın sopalarla dögmeye başlarlar. Mehmedali, partizanlara ben ekmek vermedim, der ama, kim dinler! Basarlarla sopayı, kendinden geçinceye kadar, kıvıldamaz oluncaya kadar.

Polis âmiri:

— Partizanlara kim ekmek verdiyse, söylesin. Söylemezseniz hepsinizi köpek gibi tepeleyeceğim, diye bağırır.

İyilikle bir şey söyletemeyeceğini anlayınca, âmir önceden iyice hazır edilmiş ellerinde kalın sopalarla polisleri çağırır ve biribirlerine karşı sıra olmalarını emreder.

Aralarından Türkleri geçirir, ilkten Mrejičko köyünden olan Mehmetleri geçirir ve:

— Vurun şimdi vurabildiğiniz kadar, ağızlarının kilitleri sökülünceye kadar vurun, diye emreder cellât.

Polis sıralarının arasından geçmeye başlayanlar daha ortalara bile gelmeden dayaktan bayılıp düşerler, kolu veya bacağı kırılmış, kafası ezilmiş olarak bir kenara itilirler.

Eminle birlikte gece yarısı bizi aramaya gelen Mehmet Hasanof Topalofu dögmeye başladıkları zaman Emin güç halle durabilmiş ayakta. Mehmedin sır vermeyeceğine inanıyormuş ama, gene de içinden, allahım, acı bize, sen yardım et, diye durmadan yalvarıyormuş.

Bagriyanof polislerinin bu vahşice zulüm ve işkenceleri geç vakte kadar devam ediyor. Partizanların yardımcıları diye şüphe edilen kimseler dayaktan geçiriliyor, sonra yarı ölü bir halde, kamyonu yükletilerek Ruen köyüne getiriliyorlar. Orada yeniden dört gün dört gece işkenceler devam ediyor ve tekrar evvelki yere getiriliyorlar.

O gün kâhya tekrar, bütün erkekler Dobra Polâna köyüne toplansınlar, diye bağırıyor. İnsanlar, başlar düşük, ne olacaklarını bilmeden yürüyorlar. Köy kenarına geldikleri zaman iki polis kamyonu, bir de kapalı araba görüyorlar. Mrejičko köyünden Mehmedali Hasanof Çetof ve Mehmet Hasanof Topalof, Topçijsko köyünden Mehmet Mehmedof Mahmudof ve Zaimçevo köyünden Hoca Ali Aliyef kazılmış bir çukurun kenarına elleri kolları bağlı olarak dizilmişler. Onların sağ tarafında dört te Bulgar: Kiro Radev Kirof, Hristo Atanasof Tonuzliyef, Georgi Hristof, Todorof, Iliya Petrof Dolapçief.

Karşılarında da makineli tüfeklerle bir sıra polis.

Eli kolu bağlı, dayaktan yarı ölü bir halde olan bu partizan, yatağ ve yardımcılarına, bu kıymetli halk evlâtlarına doğru adımını atmış ve ellerini boğruüne koymuş polis âmiri:

— Sigani (çingeneler)! Yiyecek ekmeğiniz yok, hepinizin üstü başı dilenci gibi, ama partizanlara yiyecek veriyorsunuz. Sizi tepelemekten gayrisi yalandır. Çetecilere her yardım edenin âkıbeti bu olacaktır! deyip, polislere:

— Ateş! emrini verir.

Mitralyöz ve otomatik tüfekler ölümün eşliğinde bile köydeşlerinden ve yoldaşlarından tek birini ele vermiyen

vatanseverleri delik deşik edip yere kazılan çukura devirir. Bugün o yer türk ahali tarafından bir şehitlik gibi korunmakta, dikilen mermer taş, savaşta yan yana ölen Bulgarlarla Türklerin şehit düştükleri yeri hatırlatmaktadır .

* * *

2 Temmuz 1944 te Bagrıyanof hükümetinin polisi en ağır, en iğrenç cinayetlerinden birini daha işledi. „Narodden yumruk“ müfrezesinden ele geçirdikleri 19 partizanla üç yatağın, en ağır işkencelerden sonra da ağızlarından bir söz alamazlar. Yolda kaçmamaları için dikenli telle ikişer ikişer bağlayıp Kableşkovodan bir kamyonu yüklerler. Topçiyso köyünde yakın bir yerde kurşuna dizip bir hendeğe gömerler. Bay Dimitraki de bu öldürülenler arasındadır.

Burgas bölgesinden Bulgarlar ve Türkler alman faşizmine karşı işte böyle savaştilar ve özgürlük uğrunda kıymetli kurbanlar verdiler.

Bir zamanlar Bulgarına Türküne faşizmin işkence ettiği burada, Dobra Polâna köyü kenarında çiçekli bir park içersinde dikili muazzam taş bütün etrafı süslemekte ve Burgas bölgesindeki ahalinin yürüttüğü büyük savaşı hatırlatmaktadır. Mermer taşta şu sözler yazılmış:

„Unutmayın! Onlar 30 kişiydiler, ama hepsi bir halk yumruğu gibi topluydu.

Başka başka yıllarda doğmuşlardı, ama tek bir doğum tarihleri vardı: savaş. Başka başka yollarda yürümüşlerdi, ama her birinin yolu halka giden yoldu. Başka başka adları vardı, ama tek adları hürriyetti. Hepsi 1944 yılının yaz mevsiminde öldüler. Yurtta aydınlık, Yurtta gündüz olsun diye. Borada öldüler, kalanlar barış içinde yaşasınlar diye. Ölüm onları ölümsüzleştirdi.

Unutmayın onları!“

Ivan Demercief

GORSKO SLIVOVO KÖYÜNDEN BEŞLER

1942. yılı ortalarından sonra Loveç ve Sevlievo taraflarında partizan hareketi hızla gelişiyor. Artık temel de sağlam. Müfreme agitasyon, teşkilât ve saire parti işlerine de faal olarak katılıyor. En azılı faşistler cezalandırılıyor.

Diğerleri, kendilerinin de başına bir felâket gelebilir korkusuyla telâş içindedirler.

Bogdan Filof hükümetinin iç işleri bakanı Doço Hristof Sevlievo kasabasından. Kasabaya sık sık geliyor. Partizanları, komünistleri yoketmek azminde olduğunu söylüyor. Açık toplantılar yapıyor, faşistlere, legionerlere silâhlar dağıtıyor.

1942 yılının Ağustos ayı başlarında Gorsko Slivovo köyünde „Mezarlıklar“ denen mahalde bağlar arasındaki Neço Telkeciefin kulübesinde köyün parti ve RMS teşkilâtlarının aktivistleri toplanmış. Toplantıyı Gorsko Slivovonun ilk partizanı ve Loveç partizan çetesinin komutanı Dragomir Peņovski yönetiyor. Peņovski hemen on yıldır, hayatını parti yoluna adanmış. Üç defa ölüm cezasına çarptırılması, onu devrimci yoldan döndürememiştir. Hristo Karpaçefle birlikte geceli gündüzlü köylerde dolaşiyor, RMS ve parti teşkilâtları kuruyor, disiplini sağlamlaştırıyor, savaş grupları meydana getiriyor, hainlerin cezasını veriyor ve sabotaj hareketlerinde bulunuyordu. Karanlıkta hepsi gözlerini ona dikmişler, merakla dinliyorlardı:

— Yoldaşlar! Bizim güçlü olmamız, teşkilâta bağlıdır. Sağlam bir teşkilât meydana getirebilmek için Türk ahali de aktif olarak teşkilâta katmalıyız. Türk ahali köyümüzün üçte birini teşkil etmektedir. Bilhassa Türk gençliği arasında çok çalışmalıyız. En yakın bir zamanda gençlerden beşer kişilik savaş grupları meydana getirmeye başlanmalıdır...

RMS in çalışmalarına parti sorumlusu olan Veselin Kraef konuşulan her sözü belledi ve büyük bir istekle geceli gündüzlü çalışmaya, RMS beşlikleri, savaş grupları kurmaya başladı.

Gorsko Slivovo köyünde Türk gençlerinin çoğu uyanık ve çalışkan gençlerdi. Okulda remsistler onlarla birlikte okurlar, bir sırada otururlardı ve yakın arkadaşlıklar. Kraefin talimatı ile Teodosi Ivanof Vaçefin evinde ilerici ve yasaklanmış kitaplarla bir kitaplık meydana getirilmişti. Bu kitaplar Türk gençlerine de verilirdi. Deço Altınof, Kiril Venkof, Stoimen İlief ve Todor Mitef Türklerle bir mahallede yaşadıkları ve komşu oldukları için Türk gençleriyle en iyi arkadaşlık bağları kurmuşlardı. Türkçe de öğrenmişlerdi ve kardeş gibi yaşıyorlardı.

Türk gençleri arasında en faal gruptan biri Mehmet

Ferhadof Çavdarof, Ahmet Selimanof Karahasano, Ibrahim Salief Kölef, Mehmedali Mehmedof Mollahasano ve Mehmet Ismailof Mollahasanoftan kurulu beşlikti. Hüseyin Mutkof ta partizan olmazdan önce ve partizan olduktan sonra da bu grupla çalışıyordu.

Mehmet Ferhadof Çavdarof 4 Mayıs 1922 yılında doğmuştur. Gayet yoksul bir ailedendir. Küçük yaşta öksüz kalmıştır. Babası köy çorbacılarına ırgatlık ediyor, kiraladığı yabancı cvlerde yaşıyordu. Fakirlik yüzünden Mehmet altıncı sınıfta iken çalışıp yiyeceğini çıkarabilmek için okulu terk etmek zorunda kalıyor. Bu ağır günlerde vereme tutuluyor ve güç halle ölümden kurtuluyor. Bu arada Sevlievo kasabasındaki dayısı ona hayli yardım ediyor. Mehmede kalaycılık zanaatını öğretiyor. Kasaba, bu uyanık gencin gözlerini daha da açtı. Orada sirke, sine-maya gidiyordu. Dayısından resim çekmeyi de öğrenmişti. Dayısı Türkiyeye geçerken fotoğraf makinesini ona hediye etmişti. Mehmet birkaç ay Loveçte foto „Rembrand“ ta çıraklık etti. Sonra köyüne dönüp küçük bir fotoğrafçı dükkânı açtı. Burası Türk gençlerinin RMS kulübü haline gelmişti.

Mehmetle Gabrovo okulunu henüz bitirmiş olan Kiril Venkof arasında yakın bir dostluk vardı. Kiril Mehmedî önde duran büyük işe hazırlıyordu.

1943 yılının başlarında Hüseyin Mutkof, daha sonra Deço Altinof partizanların saflarına kabul ediliyorlar. Peçovskinin çetesi genişliyor. Sevlievo bölgesinden partizanlar ve illegal hayatta olanlar Gorsko Slivovo RMS ve parti teşkilâtlarının yardımını arıyorlar. Partizanlarla daimi bağlantı halinde olmak, yiyecek, giyecek toplamak, sığınak yapmak, partizanları gizlemek lâzımdı.

Ferhadofun foto atelyesi partizanların bir erzak deposu haline geliyordu. En çok yiyecek ve sair materyaller buraya toplanıyor ve onun beşliğindeki gençlerle birlikte partizanlara götürülüyordu. 1943 yılında Ferhadofun çetecilerle pek çok karşılaşması oluyordu. Sağlık durumu da iyileşiyordu. Türklere de sevinçli günlerin geleceği inancıyla yaşıyordu. Peçovski ile karşılaşmaları ona büyük umut ve cesaret vermekteydi. Veselin Kraeften almakta olduğu gazete ve dergilerde Partinin her türlü haksızlıklara karşı savaştığını okuyordu. Yelime, köleye, yepyeni bir dünya açılıyordu. Artık böyle bir dünyada çalışıp yaşamının tadı, zevki olabilirdi. Bu görüşüp karşılaştığı

bulgarlar da zâlim ve sömürücü değildiler, kardeş gibiydiler. Aralarında ayrı gayrı yoktu, ondan birşey gizlemiyorlardı. Karanlık gecelerde yağmur çamur, Ferhadof polise hiç sezdirmeden „Çernlets“, „Gabrika“, „Glamy“, „Mogilata“ denen mahallere torba dolusu ekmek ve giyecek götürüyordu. Aydınlık bir sırada partizanların resmini çekmişti ve çok büyük mutluluk duymuştu bundan.

Ferhadof, Ibrahim Kölele arkadaşlığa başlıyor. Ibrahim kaderi de hemen hemen Ferhadofun kaderi gibi. Çok sıkı dost oluyorlar ikisi. İnsanın güvenilir, sağlam bir dostu olunca, işler bambaşka oluyor, hafifliyor. Kölef Ferhadoftan beş yaş küçük te olsa, olgun ve akıllı bir genç. Daha beşikte hayatı yokluk ve sefalet içinde başlıyor. Ana baba fakir, ne kadar da çalışsalar, iki ucunu bir araya getiremiyorlar. Ibrahim okulu bırakmak zorunda kalıyor ve kunduracı çırağı oluyor. Az zamanda zanaatı pişiriyor. Ustası Gençö Uzunofun küçürek dükkânında sık sık politika „incelemeleri“ yapıyor. Çırac ta git-gide daha fazla kulak kabartmaya, merakla dinlemeye başlıyor konuşulanları. Ferhadofla Mutkof ta uğruyorlardı onun yanına. Geç vakitlere kadar birlikte gezip dolaşılıyor, İbrahime politikanın inceliklerini anlatıyorlardı.

Birkaç zaman sonra Ibrahim Kölef te gizli RMS saflarına alındı. Çok sağlam ve çetin bir irade, çelik bir karakter sahibiydi bu genç. Hiç yılmadı savaşa katılmaktan.

Hristo Boyçef Dimof unutulmaz bir mart gecesi ona şunu söyledi:

— Sen, dedi, var gücünle ve sadakatle partizanlara hizmet etmeye hazır olduğunı göstermiş bulunuyorsun. Bu akşam seni onlarla karşılaştıracam. Ferhadoftan ekmek dolu torbayı al ve ortalık karardıktan sonra ben „Çernelist“ te, Soçoğlunun değirmeni yanında bekle.

Ibrahim sevinçten içi içine sığmıyordu. İlk olarak partizanlarla karşılaşacaktı. Kararlaştırılan yere tam vaktinde gitti. Kraef te geldi derc tarafından. Biraz bekleddiler. Bir yerden bir kurbağa sesi duyuldu. Kraef karşılık verdi ve az sonra idarenin çok ürklüğü o korkunç insanlar, partizanlar belirdi. Ibrahim onların konuşmalarını dinliyor ve her söz yüreğine merhem oluyordu. O gece partizanlara sonuna kadar sadık kalacağına andıçtı.

1943 yılının ilk aylarında Ibrahim Kölef, Ferhadof, Karahasano ve Todor Mitefle birlikte partizanlardan Mutkofla Peçovskiye sık sık dolaşıyorlardı. Zahire, giye-

şeker topluyor, onlara ekmek götürüyordu. Hükümet ondan şüphe etmeye başlamıştı, bu yüzden birkaç defa tutuklandı. Fakat mert davrandı, sır vermedi. Serbest bırakılınca daha uyanık davranmaya başladı. Ağır işler yüklenmişti omuzlarına. Az sonra arkadaşlarından Veselin Kraef, Hristo Baycef, Hristo Angelof, Deço Altinof tutuklanıp Pleven hapishanesine atıldılar, Karahasanoğlu ta Momçilgrada sürgün edildi. Altinof birkaç vakit sonra hapishaneden kurtulunca partizan oldu.

O zaman Kölele Ferhadof henüz pek genç, 17 yaşını bile tamamlamamış olan Mehmedali Mehmedof Mollahasanofla Mehmet İsmailof Mollahasanofu da savaş saflarına alıyordular.

Dragomir Penčovski ve Loveç partizanları köyü abluğa altına alıyorlar ve belediye evrakını (arşivini) yakıyorlar. Polis ve jandarma büsbütün kuduruyor. Sevlievo kasabasında başta Todor Konof olmak üzere en aktif komünist ve remisistler tutuklanıyorlar. Mollahasanoğullarından her ikisi de, işlerinden geri kalmıyorlar, partizanlara yardım etmeye devam ediyorlar. Mehmedali üçüncü sınıfı bile bitirmemiş, köyden 12 kilometre uzakta „Pustiçyata“ denen mahaldeki ahırlarında hayvan bakıyordu. İnsanlardan uzak olarak daimi orada yaşıyordu. Bir akşam camı tıklattılar:

— Mehmet! diye tanıdık bir kimsenin sesi geldi kulaklarına.

Kalkıp kapıyı açtı. Tanımadığı üç erkek duruyordu önünde. İslanmışlardı. İçeriye davet ederek:

— Girin! dedi. Sonra lâmbayı büyüttü, bu arada paltoalarının eteğinden görünen karabinaların ucu ilişti gözüne.

Partizanların en genci olan Deço Altinof:

— Ne? Korktun galiba? dedi.

— O, Deço! Sen misin be kardeşim?

Ocağa ateş gürlendi. Partizanlar rubalarını kuruttular. Mehmedalinin ikram ettiği kızartılmış ekmekle peyniri büyük bir iştahla yediler. Mehmedali en çok Deço'ya seviyordu. Bir mahalledendiler ve dosttular. Gecenin geç vakitlerine kadar konuştular. Deço niçin ve kime karşı savaştıklarını uzun uzadıya anlattı. Sabahın erken saatlerinde gittiler. Mehmedali yakındaki dereye kadar onları uğurladı ve ne kadar ekmeği varsa, verdi.

Ayrılırlarken ona:

— Yarın akşam yine geleceğiz, bize ekmekle biraz da şeker satın al ve Ferhadofu da getir. Ama çok dikkatli ol! dediler.

Mehmedali ağır ağır ahıra doğru adımlıyordu. Partizanların ondan sakınmamaları, ona güvenmeleri yüreğini sevinçle doldurmuştu. Hayvanları otlatmaya çıkaracağı yerde, iki saat sonra köye varmıştı. Babası onun böyle vakitsiz gelişine şaşmıştı.

— Ekmeğim bitti, bir iki de gazete alırım, dedi Mehmedali.

Sonra bakkala gidip şeker aldı. Fotoğrafçı Ferhadofun yanına uğradı. Kölele te oradaydı. Görüşüp konuştular. Ferhadof ona yalnız olarak dönmesini ısmarladı ve daha geç kendisinin de geleceğini söyledi.

Mehmedali bu ikinci, üçüncü, dördüncü karşılaşmaları sabırsızlıkla bekliyordu. Hele Mutkofu görmekten büyük sevinç duyuyordu. Tehlikeden daha iyi korunabilsinler diye aralarında bir parola kararlaştırdılar. Belirli saatte üç kere lâmbayı büyütüp küçültmekle tehlike bulunmadığını bildirecekti. Mehmedalinin sık sık köye gelişi pek uygun değildi. Onun için Ferhadof, Kölele ve Karahasanoğlu partizanlara yardım faaliyetine Mehmedalinin yeğeni olan Mehmet İsmailof Mollahasanofu da kattılar.

Mehmet oldukça varlıklı, vakti hali yerinde bir ailedendi. Mehmet Ferhadofun fotoğraf dükkanı da onların binasındaydı. Mehmet Mollahasanof sık sık uğruyordu dükkâna. Politika ile ilgili konuşmaları merakla dinlerdi. Gazeteleri de pek boşlamazdı. Fotoğraf dükkanında arkadaşlarının da konuştukları gibi, almanların harbi kaybedeceği inancındaydı. Ve Ferhadof partizanlara yardım istediği zaman Mehmet seve seve giyecek, yiyecek ve para getirip vermişti. Remisistlerden Todor Mitef başladı onunla çalışmaya. Partizanlarla karşılaşmayı birlikte yapıyorlar, „Pustalık“ ta Mehmedalinin yanına birlikte gidiyorlar, haber götürüp getiriyorlardı. Mehmedali gibi Mehmet Mollahasanof ta ve diğer remisistler de Hüseyin Mutkofun ölümüne çok kahırlandılar. Ama umutsuzluğa kapılmadılar, görevlerini daha büyük bir istekle yerine getirmeye başladılar.

Birkaç aylık bir sürgünden sonra Ahmet Selimof Karahasanoğlu ta gelmişti. Hayal kırıklığına, umutsuzluğa kapılıp savaştan vazgeçeceği sanılırken daha da çetinleşmişti. Arkadaşlarıyla tekrar buluştu. Şimdi her zaman

kinden daha fazla birleşmiş olan bu RMS beşliği, yani, Ferhadof, Kölef, Karahasanoğlu, Mehmet ve Mehmedali Mollahasanoğlu, çalışmalarına devam ettiler.

Karahasanoğlu çalışkan ve uyanık bir gençti. Bir zamanlar gimnazyaya yazılmıştı, ama para yetmiyordu ki. Gazete satıcılığına başlamıştı. Kış ortasında ayakkabıları eskir, yenisini almaya para bulamazdı. Gimnazyayı bırakmak zorunda kaldı.

Karahasanoğlu, köyde Hüseyin Mutkof, Kiril Venkof ve Veselin Kraefle tanıştı. Çok şey öğretti bu yoldaşlar ona, ve hayli vazife yüklediler. Fakat az sonra Hristo Angelofun evinde gizli silâh buldular, remsistlerden büyük bir grup tutuklandı ve Plevende davalarına bakıldı. Karahasanoğlu ta sürgün edildi. Sürgünden dönüşte çalışmak gücünü onun için. Köy polisi Genço peşini bırakmıyor, her adımını izliyordu. Birkac kere daha tutukladılar. Fakat mert davrandı. Ve tekrar partizanları dolaşmaya, onlara erzak ve silâh temin etmeye devam etti.

Partizan hareketini önlemek için yapılan bütün denemeler boşa gitmişti. Nihayet, Gorsko Slivovo faşistleri jandarma subayı Karagözofun bölüğünü çağırdılar. Gorsko Slivovo köyü abluka altına alındı. Jandarmalar kırları dolaşiyor, her rasladıklarını dayaktan geçiriyorlardı. Todor Konof, Veselin Vaçef, Georgi Vlayçef, Danka Minova, İvan Doşkof ve Yordan Miçef tutuklandılar ve ağır işkence altına alındılar. Yarı ölü bir halde hepsi kara kamyonetle Aleksandrovo köyüne yakın Osım nehrindeki köprüünün altına götürülüp kurşuna dizildiler. Bundan sonra RMS'i göz okuna almışlardı. Veselin Kraef, Georgi Apostolof ve Todor Milef tutuklandılar, Karahasanoğlu beşlik grubu Kölef, Ferhadof ve Mehmedali Mollahasanoğlu ta tutuklandılar. Bütün ağır işkencelere rağmen mertliklerine gölge düşürmediler.

Tutuklanan bu kahraman remsistlerin hepsi 1 Şubat 1944 te „Senokos“ denen mahalde kurşuna dizildiler. Öldürüleceklerini anladıktan sonra bile partizan olmadıklarına üzülmüyorlardı. Gorsko Slivovo faşistleri müstahak oldukları cezayı görecekler miydi bir gün acaba? İşte bunu düşünerek öldüler.

Ova ince bir karla örtülü. İbrahim Kölef bir iki adım ilerli atarak mertçe haykırıyor:

— Vurun cellâtlar! Ne duruyorsunuz? Size de sıra gelecek!

Arkadaşları da o hizaya gelip bir sıra oluyorlar.

Şmayzerler kütürdüyor . . . Kölef var sesiyle:

— Yaşasın komünizm! diye haykırıyor ve sesi şmayzerlerin sesine karışıyor. Daha sonra Veselin Kraef ve arkadaşlarının kanı Kölefin ve arkadaşlarının kanıyla karışıyor.

Onlar savaşta hep beraber öldüler. Gorsko Slivovo köyünün en iyi remsistlerinin o parlıyan gözleri söndü. O ateşli yürekler toprağa karıştı. Şimdi mütevazı bir anıt onların büyük kahramanlıklarını hatırlatmakta, daimi olarak çiçekler, bu ölümsüzlerin anıtını süslemektedir.

Teodosi Vaçef

YATAĞIN ÖLÜMÜ

Gecenin geç vaktiydi. Koca ve ığrı büğrü bir dut ağacının dallarından pek görünmeyen küçük pencereye yavaşça, fakat devamlı olarak vuruldu . . .

Hüseyin Hüseyinof Hüsmenof ve oğulları İbrahimle Mehmet henüz uykuya dalmışlardı. Önce ihtiyar uyandı. Kulak kabartıp dikkatle seslendi. Hayır! Başka bir kimse değildi. Bildiği bir sinyaldi bu. Ama sıkı abluka çemberini nasıl çeçebilmişti acaba?

Artık birkaç gündenberi Karagözofun avcu taburu köşe bucak her yerde Loveç partizan müfrezesini araştırıyordu. Biri onları ihbar etmişti. Jandarmalar Kruşuna köyünün üst tarafında partizanların bulunduğu bir yere az daha baskın yapacaklardı. Son dakikalarda nöbetçi partizan polis çavuşunu öldürmüştü. Jandarmalar geri çekilmişlerdi, ama partizanların da peşini bırakmamışlardı. İzliyorlardı. Köyler, her yer abluka altındaydı . . . İhtiyar bunları aklından geçirirken tekrar pencereye vuruldu ve:

— Aç! Yabancı değil, ben, diye bir ses geldi.

Mehmet yavaşça kapıyı açtı.

Saçı sakalı uzamış, geniş yüzünde gözler çökmüş, aydağında golf pantolon, sırtında vintiyaga ve vintiyaganın altından ucu görünen kısa bir karabina ile Deço Altınof içeriye girdi. Evdekilerin hepsi etrafını sarıp, acaba ne konuşacak diye bekliyorlardı. Deço derin bir nefes alarak:

— Hafimiz çok yaman Hüseyin dede! Çil yavrusu gibi dağıttılar bizi. Ama zafer gene bizim olacak! dedi.

Mehmet dışarıya çıkıp biraz etrafı dinledi. Kimsecikler yoktu. Ancak ara sıra köpek sesi duyuluyor, sonra yine dinliyordu.

İhtiyar derhal ona sofraya kurmuştu. Altınof birkaç lokma peynir ekmek aldıktan sonra, etrafını saranların yüzlerine dikkatle baktı. Hepsini endişeliydi. Korku ve telâş okunuyordu yüzlerinden. İlkönce babaları konuştu:

— Deço, dedi, bir haftadanberi göz hapsindeyiz. Polis, yakınlarda olduğunuzu biliyor. Bizim alt yanımızda gizli polis devriyesi. Seni nasıl görmemişler! Senin evinde oturduğumuzu biliyorlar ya. Her gün geliyorlar ve senin gelip geemediğini soruyorlar bize. „Açlıktan imanı gevriyecek, ille de gelecek. Başka nereye anasının körüne gidecek?“ diyorlar. Hele o polis Geno bugün bana dış sıkarak „Sen de komünist oldun galiba! Ne zaman geleceğini söylemen için biraz daha bekliyeceğim. Ve hele aldat, belindeki tabancayı göstererek işin bitmiştir“ diyordu.

Altınof, ihtiyarın her sözünü dikkatle dinliyordu. Burada kalıp uyuması tehlikeliydi. Ama arkadaşlarına ekmek, şeker götürmesi lâzımdı. Onun için gelmişti. Arkadaşları açlıktan öleceklerdi . . . Hüseyin dede:

— Ekmeğimiz bitti. Ama sen yat, uyu, biz sabaha kadar yoğurup pişireceğiz. Seni ekmezsiz yollamayacağız. Ne olursa olsun, dedi.

Yere döşegi serdiler. Altınof hemen yatıp uyudu. Evdekiler bütün gece ona sadakatle bekçilik ettiler. Sabahın erken saatlerinde gelinler Altınofun sırt çantasına sıcak somunları doldurdular. Dışarıya aydınlanmaya başlıyordu. Altınof dinlenmiş, kuvvetini tazelemiş olarak yola hazırlandı. Kapıyı açıp dikkatle etrafa bakındı. Kimsecikler yoktu . . . Avl: duvarını atladi. Henüz yüz, yüz elli adım kadar yürümüştü, kaldırımından çizmeli ayak sesi geldi kulağına. Hemen yere uzandı. Tabancayı çıkardı. Biraz sonra polis Genoyu gördü. Çeşme yanında dolaşıyordu. Altınof bekledi. Fakat polis oracıkta sakın sakın dolaşıyordu. Artık ortalık ta iyice aydınlanıyordu. Kalkıp yoluna devam etse, polis görecekti! Tehlikeyi göze almalı mı? Hayır! Arkadaşları ondan ekmek bekliyorlar! Çabucağ kararını verdi. Köy çorbacılarından Nikolay Todorofun samanlığı vardı yakında. Ondan kim şüphe edecek? Orada gündüzliyecek. Akşama ortalık karardıktan sonra çıkıp arkadaşlarının ya-

nına gidecek. Onlar bekliyecek . . .

Sadık yataklar artık göremez olmuşlardı onu. Komşuların samanlığına doğru gözlerinden kaybolmuştu. Rahatları onları biraz. Halkın mutluluğu için savaşan bir kimseye karşı borçlarını ödedikleri için, bir iç rahatlığı vardı hepsinde. İçeri girdiler. Gençler yatıp uyudular. İhtiyar uyumamıştı. Altınofun gelişi onu heyecanlandırmış ve kafasında bir sıra anıları canlandırmıştı. Kaderi kötüydü onun da. Elindeki birkaç dekarlık toprak ailesini barındırmaya yetmiyordu. Kira ile toprak alıp işliyordu. Oğulları çobanlık ediyorlardı, ama gene de yettirmiyorlardı. En büyük üzüntüsü de evsizlikti. Eski evleri günden güne çöküyordu, yenisini yaptırmaya da paraları yoktu. Yazın adamakıllı çalıştılar, tuğla kestiler. O günlerde Altınofla karşılaşmıştı. Sanki bütün bunlar dün olmuş gibiydi. Hepsini hatırlıyordu. Hayvanları otlatıyordu Hüseyin dede. Akşam üzeri birkaç aydın partizan olan Altınof yol boyunca onu durdurmuş, fakirler için, doğruluk için savaşacağını, fakirlerin haklarını korumak için partizan olduğunu anlatmıştı. Ve bizim eve geç, orada otur, demişti. Çünkü Deçonun kimse yoktu, öksüz kalmıştı.

İbrahim bu insanları sevdi. Partizan hareketi gitgide genişliyordu. Altınof birkaç kere onlara uğramış, ekmek almıştı. Ne alırsa parasını veriyordu. Ama ne kadar da değişmişti. Genç partizan onunla zafer hakkında uzun boylu konuşmuştu. Çile içinde hayat geçiren ihtiyar Türk ona inanmaya başlamıştı. Türklere de sevinçli, mutlu günlerin geleceğini görüyordu. Yeni hayat umudu, Sovyetlerin zaferi kazanacağına inancı gittikçe kuvvetleniyordu. Bir gün bizde de Sovyetlerdeki gibi olsa, diyordu. Ve bu arzunun gerçekleşmekte olduğunu görüyordu. Faşistler geriliyor, partizanlar: günden güne daha kuvvetli oluyorlardı.

Hüseyin dedenin alını birden çatıldı. Partizan hareketinin üstün geleceğine inananların hakkından gelmek için mektebe yerleşen o avcı taburunu hatırladı. Zafer kazanılacak, ama biz o günlere ereceğiz mi, diye düşünüyordu.

Hüseyin Kosaçef paltosunu omuzlarına attı ve belediye önüne doğru yollandı. Polisler mektep avlusunda mekik dokuyorlardı. Böyle görünce biraz rahatladı ve eve döndü.

Güneş ışınları bulutları güç halle aşmış soğuktan donmuş olan yeri okşuyordu. Hüseyin dede ailesi sofraya oturmuşlar, taze ekmekle sıcak fasulye çorbasını kaşıklamaya başlamışlardı.

— Ta ta ta ta . . . diye korkunç mitralyöz sesleri birden köyün sessizliğini bozdu. Elinets deresi alçağı bu acı ölüm sesini yansıttı.

İhtiyarın elinden kaşığı düştü. Gençler de ayağa kalkıverdiler. Hepsi, 'ne oluyor diye dışarıya koştular. Silâh sesleri çoğalıyordu. Bir de bomba sesi duyuldu. Ellerinde mitralyözlerle jandarmaların Nikola Todorofun samanlığına doğru koştuklarını gördüler „Teslim ol, it!“ diye sesler duyuluyordu. Samanlıktan karşılık yerine tek tük silâh sesi geliyordu. Oldukları yerde donmuş kalmışlardı, kalbleri sızlamıştı. Bir halk evlâdına daha yazık oluyor. Kim acaba? Deço olmasın? diyorlardı. Sonra Nikolay Todorofun sesini işittiler. „Yakın samanlığı. Devlete bağışlıyorum. Ko yansın, pişsin o köpek“ diye bağıriyordu Todorof. Samanlıktan gelen cevap yine bir iki kurşun sesi.

Kosaçef ailesi acele eve toplandı. Köylüler evlere gizlenmişler, dışarıda olup bitenleri kapı ve çit aralıklarından izlemeye çalışıyorlardı.

Tekrar bir silâh çatırtısı koptu. Ama çabuk dindi. Sadece polis Genonun sesi işitiliyordu:

— İt oğlu it. En sonra aradığımı buldu! diyordu.

Kosaçeflerin evi yanından biri geçerken, „Deço öldürüldü“ dedi.

İhtiyarın aklını korkunç düşünceler sardı. Ya ekmekler? Ama evin önünde artık birkaç jandarma göründü. Geno kılavuzluk ediyordu onlara. Ne yapmalıydı? Kaçsa. artık geç. Polisin elinde Deçonun ekmek dolu sırt çantasını gördü . . . Polis Geno kapıya bir tekme vurdu ve birden içeriye daldı. Sofradan ekmeği aldı ve kuduz gibi bağırdı:

— Bunlara sen ekmek veriyorsun, demez miydin ben. İşte, aynı, aynı ekmek! Düşün önüme!

İhtiyar Hüseyin dede ve oğulları yollandılar. Artık işin nereye varacağını biliyorlardı.

Köye bir sessizlik çökmüştü. Ancak birkaç kişi Deçonun cesedi önünde sessizce duruyorlardı. Hüseyin dede ile oğulları sadece Apostol Todorofun sözlerini duyuyorlardı. Todorof şöyle konuşuyordu:

— Hayvanlara saman almaya gitmiştim samanlığa. Bir ayakkabı burnu ilişti gözüme. Dedim bir çeteci gizleniyor burada . . .

İhtiyar Kosaçefin yüzünde hiçbir üzüntü eseri görünmüyordu.

— Başkaları çekilsin! diye sert bir kumanda duyuldu.

Karagözof gelmişti. İhtiyarın gözleri kin ve nefretle baktı biricik ona. Bu onu hepten kudurttu. Omuzundan şmayzeri indirip dikti ona:

— Ben gidiyorum, ama sizin sıranız da geliyor! . . . diye sözünü bitirmeden ihtiyar makineli tüfeğin kurşunlarından yere serildi. İbrahim bağırarak babasının cesedi üstüne düştü, kurşunlar onu da delik deşik etti . . . Arkasından Mehmet te yere serildi . . .

Onlar öldüler, ama adları kaldı, adları bugün de yaşıyor, çünkü hayatlarını bizim hürriyetimiz için verdiler.

Teodosi Vaçef

ZENUN VE BAŞKALARI

İllegal olarak Varna ve Burgas sancaklarında çalıştım. O taraflarda faşizme karşı savaşa aktif olarak katılan hayli Türk var. Meselâ Varna köylerinden Suvorovoda (şimdi de orada yaşıyor) takma adı „Kiro“ olan bir Türk genciyle tanışmışım. O zamanki idareciler kendisinden kışkulanmasınlar diye Kiro adını almıştı. Bu genç, 1942—1943 yıllarında savaş gruplarına katılıyordu, aynı zamanda partizanlara yataklık da ediyordu. İvan Dobref (Strancata), Kosta Paraskevoŕ v. s. gibi illegalliğe geçen birçok kişiler onlarda emin sığınak bulurlardı. Umumiyetle o taraflarda onun hemen hemen bütün partizanlarla bağlantısı vardı. Konspirasyon işlerinde erbaplığına ve soğukkanlılığına hayran kalmışım. RMS üyesiydi ve Suvorovo köyündeki RMS teşkilâtında aktif olarak çalışıyordu.

İllegalken, Drındar köyünde bir Türk ailesine de sığınyordum. Şimdi ismini hatırlıyamadığım hane sahibi o zamanlar gençti, şimdi 40—45 yaşlarında olmalı, komünist değildi, ama Partiden yana idi ve sadakatle Partiye yardım ediyordu. Hanelerine vardığım zaman beni yapmacık olmıyan büyük bir sevinçle karşılıyorlar, hallerine göre en iyi ikramda bulunuyorlardı. Çoktanberi beklenen, sevilen bir misafir gibi ağırılıyorlardı beni. Fakir olmalarına rağmen yağ, peyniri kıskanmıyorlardı. Bizi hanelerine kabul edenlerden pek çoğunda korku alâmetleri görülüyordu. Fakat Drındar köyünden bu bizim kardeşlikte bir korku ve endişe belirtileri görülmiyordu. Çok sakin ve mert bir adamdı.

Tamamiyle bir Türk köyü olan Drındarda bir tanıdığım daha vardı. Adı Muharremdi. Ama beni evine almaya o da cesaret edemiyordu. Tahsildar bizde misafir diyerek beni aldatmıştı. Ama ele vermemişti. Beni daima güler yüzle karşılayan öteki haneye kıyasla, bu hane varlıklıydı; pek güvenilir yer değildi bizim için.

1944 yılında Provadya taraflarında antifaşistlerden 18 kişi öldürülmüştü. Aralarında Partizani (Gançovo) köyünden bir de Türk genci vardı. Bu genç 1942 den beri bizim yolumuzdaydı. Daha sonraları Ivan Karagâvurof partizan çetesiyle oralarda belirince bu Türk genci ona daimi bir yatak oluyor. Aralarındaki daimi bağlantı kuruluyor. Yolumuza sadık bu gençle ben de karşılaşmıştım. Bir hainlik bu genci de feci bir âkibete sürükledi. Bizim illegallerden biri kaçıp polise teslim olmuştu. Onun yaptığı açıklamalar 18 antifaşistin ölümüne sebep olmuştu. Bize yataklık eden bu Türk genci de bu 18 lerin arasındaydı.

Bu gençle onu yakın günde aramıza partizan olarak alacağımızı konuşuyorduk. Bu arzusu her ne kadar gerçekleşemediyse de, kapitalizme ve faşizme karşı savaşta partizanlar kadar hizmeti olmuştur.

Lopuşna ve Polâtsite köylerinde Türklerin hepsi Ivan Karagâvurofu tanırlardı ve çoğu da güvenilir yataklardı. Ancak onların sayesinde Karagâvurofun çetesi uzun zaman oralarda tutunabilmişti. Türkler tarafından tek bir kimse ele verilmemişti, ihbar yapılmamıştı. Bu gerçeği tanımamak bir haksızlık olur. Partizanlara yardımda Türkler gayet sadık insanlardı ve çok dikkatli hareket ederlerdi.

Varna köylerinden Kıpra'da Zenun adında biri vardı. O zamanlarda göze batmasın diye „Govedarof“ takma adını almıştı. Babası ve çocuğu ile birlikte bir kulübede yaşıyorlardı. Baba oğul, ikisi de köy sığırtmacı idiler. Fakirdiler. Çitten yapılma ve toprakla sıvalı kulübelerinde tek bir „odacıkları“ vardı. Misafir odası, yatak odası, hepsi bu idi. Ve eşya namına neleri varsa, bu odacıktaydı.

Bir gün Mutafofla birlikte Zenunlara gidip:

— Siz, dedik, fakir insanlarsınız. Faşistlerin hoşlanmadığı kimselersiniz. Biz gibi gözdesiniz. Hükümetin ele geçirmek istediği kimselerden biri buradan geçip te sizden eklemek isterse ne yaparsınız?

Bir an birbirlerine baktılar ve hemen hep birlikte:

— Vereceğiz! Dediler.

Mutafof bana akşama misafirliğe gidelim, dedi ve ger-

çekten de gittik. Yemek yemeye oturduk. Ayaklarımda çarık, başımda kalpak vardı. Vakit ve hallerine göre bize ikramda bulundular. Yemekten sonra Mutafof:

— Haydi şimdi bizim vazifemiz hakkında konuşalım biraz, dedi.

Babaları, Zenun ve çok iyi ve akıllı bir kadın olan karısı etrafımızı sardılar. Konuşmaya başladık. Neler konuşacağımızı tam olarak hatırlıyamıyorum ama, galiba iktidarda olanlara ve zenginlere karşı yürütülen savaştan söz etmiştik ve bize yardımcı olmalarını istemiştik.

İnsanlar bizi çok iyi anladılar ve evlerinde bir sığınak meydana getirmemize razı oldular. (Yaptığımız sığınak şimdi de korunmaktadır, hattâ yıkılmaması için üstüne çimento kapak konmuştur). Bu sığınak geceleri çalışılarak yapılıyordu. Bu işe bölge karargâhı ve parti sancak komitesi postası Hristo Gaydarof (Pavlin) de yardım etti. Zaten Zenunlara yakın yaşıyordu ve iyi komşuluk ediyorlardı. Sığınığın yapılmasında Ivan Dobref (Strancata), Kosta Paraskevof ve Zenun da çalıştılar. Bu tehlikeli işe bütün aile katılmıştı. Ve tek biri yarıda bırakıp çekilmemişti. Birkaç gün içinde sığınak hazır olmuştu ve hemen bütün ahır kaplıyordu. Bu sığınakta üç dört kişi rahat rahat barınabilirdi. Ben, eşim ve başka partizanlar haftalarca bu sığınakta kaldık ve hiç kimse de kuşkulandı. Zenun ailesi fakir olmalarına, sığırtmacılıkla geçinmelerine rağmen, çok temiz insanlardı. Likten pek konuşmuyorlardı. Fakat sonraları, ihtiyar açıldı, bizimle muhabbet etmeye başladı. Ve bana, doğrusu ya, dedi, baştan savaşın ne savaşı olduğunu pek anlayamazdım, ama sonra sonra, dedim bunlar mademki komitadırlar, iyilik için savaşıyorlar.

İhtiyarla dostluğumuz o zamanlarda başladı. Köylerine yolum düştükçe ilkten onlara misafir olurum. Dokuz Eylül'den sonra ihtiyar savaşa katıldığından ötürü haklı olarak emekli maaşı (halk pensiyası) almaya başladı. Ve şimdi ailesi kulübede değil, yeni, güzel bir evde yaşamaktadır. Eski kulübeyi de yıktırmamış. Geçmişini unutmamak için dursun, demiş.

Zenunun oğlu çok cesur ve mert bir adam çıktı. Belki de korkuyordu, çünkü bu gayet tabii bir şey. Fakat Türklerde şuurun korkudan üstün geldiğini belirtmek istiyorum. Çünkü tam gerektiği gibi davranıyorlardı ve savaşa şuurla katılıyorlardı. Kulübelerinin bir partizan sığınağı haline getirilmesine razı olmaları bunun açık bir delilidir.

Zenunların sığınağındaki günlerimiz tehlikeden büsbütün uzak geçti denemez. Bir sabah muhtar vekili işçi aramaya çıkmış ve Zenunların avlusuna gelmişti. Bu geliş niç te beklenmedik bir gelişti. Zenun da muhtar vekilinin ne maksatla geldiğini bilmiyordu. Ama sığınağın çeteciyle dolu olduğunu biliyordu. Zenunun kutübeden çıkıp muhtar vekilini kendini hiç bozmadan soğukkanlılıkla karışladığını biz de görebiliyorduk. Sonra vekilin ne maksatla geldiği anlaşıldı ve hepimiz rahatladık.

Zenun gitgide bu işte erbaplaştı ve gayet emin olarak davranıyor, olur olmaz hallerde telâşa düşmüyordu. Tehlikelerin insanları daha pişkin ve kahraman yaptığına Zenun tam bir örnekti.

24 Mayıs hezimetinden sonra Zenun ve ailesi için ağır günler başlamıştı. Dört kişi kurşuna dizilmişti, bunlardan ikisi partizandı. Parti onları legal olarak çalıştırıyordu. Piri bölge komitesi sekreteri Georgi Vasilef, diğeri de Hristo Gaydaroftu. Tutuklananlardan kimileri Zenunlardaki sığınağı biliyorlardı ve her an ele verilme tehlikesi vardı. Gelip araştırma yapılabilirdi. Günler gayet gergin geçiyordu. Todor Mutafof da tutuklanmıştı. Bu yüzden tehlike daha da artmıştı. Bu ağır, gergin günlerde Zenun yılmadı. Tuttuğu yolda inancı sarsılmadı. Erkekçe, mertçe davranırdı. Talihi de vardı. Düşman eline düşen arkadaşlar da kahraman kimseler, mert komünistlerdi. Hiç kimseyi ele vermediler.

Varnaya bağlı Kıpra köyü gitgide gerçek bir partizan üssü haline gelmişti. Partizanlar ormana çıkıp yaşlı ve genç Türklerle karşılaşarlardı. Köy sanki bizim bir Cumhuriyetimizdi. Biz, o taraflarda belirince gençler hemen yanımıza gelirler, bizi düşmandan korumak için ellerinden geleni yaparlardı. Ne yazık ki, 24 Mayıs hezimetinden sonra bu pek kıymetli gençlerden çoğu yakalanıp eziyete uğradı.

Rakovets köyünde de Türkler partizanlara hayli yardımda bulundular. Grozdü Jelefin Türklerle bağlantısı vardı. Türkler bu partizanı seviyor ve koruyorlardı. Ivan Karadimof Provadiya taraflarındaki Türk köylerinde hiç korunmadan serbestçe dolaşıyordu. Çünkü Türkler tarafından ele verilmiyeceğini biliyordu. Provadiya bölgesindeki Türkler çoğunlukla, hattâ hepsi bizden yana idiler. Tek biri tezvirçilik, ele vericilik gibi alçaklık etmedi. Varna ve Bur-

gas taraflarındaki Türklere minnettarız. Bulgarlarla eşit olarak ulaştıkları hürriyeti hak etmişlerdir. Saygı ve şükrana lâyıktırlar.

Demir Boraçef

NASIL YATAK OLDUM

Doyrantsi köyünde büyüyüp yetiştim. Köydeki ileri görüşlü arkadaşların yardımıyla, bende de yeni bir dünya görüşü meydana gelmişti.

Fakat bende bilinçli bir görüş asıl 23 Eylül ayaklanmasının hezimete uğramasından sonra başladı. Çok iyi hatırlıyorum, bir akşam, Nikolakozlevo garındaki çetin çarpışmalardan sonra olacak, köy bekçisi idim ve Vılvari köyü ile Doyrantsi köyüne kadar olan demiryolu hattı arasındaki yolu dolaşıyordum. Gecenin geç saatlerinde şosenin birkaç metre ötesinden iniltiler duydum. Yaklaşınca, yere uzanmış iki insan gördüm. Tabii, isyancıların Tsankof celâdının hafiyesi sanarak bana ateş etmelerinden de korkuyordum. İyi ama, yoldaşlar beni tanımışlardı. Yardım istediler benden, ve kendilerini ele vermemem için tenbihlediler. Bizi Kus köyüne Seyit Pehlivana götür, dediler. Seyit Pehlivan o sıralarda vakti hali iyi, varlıklı biriydi. Ağır yaralı değildiler. Yürüyebiliyorlardı. Kara yoldan Kus köyüne götürdüm onları. Adlarını unutmuşum.

Todor Kovaçefle çocukluğumuzdan tanışıyoruz. Benim doğru bir dünya görüşüne sahip olmama çok yardımcı dokundu onun. Novi Pazarlı Piskof yoldaşla tanışmamızın nasıl olduğunu hatırlıyamıyorum, ama herhalde Todor Kovaçef tanıştırmış olacak. O, Türk olduğumu biliyordu ve 1928 yılı seçimlerinde Türklerden Bulgar İşçi Partisine kâğıt (rey) atacak kimseler hazırlamamı rica etmişti. Bana 150 den fazla Bulgar İşçi Partisi bültenlerinden vermişlerdi ve Todor Kovaçefle Rujitsa köyüne gitmiştik. Doyrantsi köyü seçmenleri de bu köyde oylarını vereceklerdi. Rujitsa ile Doyrantsi, bu iki köy bir seçim bölgesiydi. Kovaçefle birlikte birkaç hane dolaştık, çoğu Türk eviydi bunlar, ve bu dolaştığımız evlerdeki seçmenlere bültenleri dağıttık. Başkaları pek farkına varmadan iyi bir iş başarmıştık. Rujitsadan Partiye 10 kadar seçmen oy verse yeter. deniyordu. Ama Bulgaristan İşçi (k) Partisine 84 kişi oy vermişti.

Almanya ile Sovyetler Birliği arasında muharebe ilanı beni çok endişelendirmişti. Hızla gelişmekte olan olaylar bazan beni şaşırtıyordu. O zamanki faşist idarenin yürüttüğü propaganda insanların kafalarını bulandırıyor. Hep faşist Almanyanın askerî başarılarından söz ediliyor, bütün esir halkları kurtaracağı konuşuluyordu. Ben memleketimizde kuvvetli bir partizan ordusunun bulunduğunu, Alman politikasına ve faşist idaresine karşı savaştıklarını biliyordum.

Todor Kovaçefin oğlu, Georgi Kovaçefin çok ilerici görüşlü olduğunu ve mukavemet hareketine katıldığını da biliyordum. Partizan hareketi hakkında BKP nin görüşlerini ve hürriyetin Sovyetler Birliğinden geleceğini bana anlatıyordu. Beni gelecekte bir yatak olarak hazırlamakta olduğunu farkında değildim. İyi hatırlıyorum, 20 Ocak İvan günüydü, gece saat 10 sıraları Georgi Kovaçef hiç habermiyadan, kapıyı çalmadan doğru pencereye gelip beni uyandırmıştı. Telâşlanmamam için işaret vermiş ve bir mühim mesele görüşmek için öteki odaya geçmemi söylemişti. Hava hayli soğuktu, odada ateş yanmıyordu. O gece Georgi Kovaçef bana bizde iki kişiyi gizlememi teklif etti. İlkten partizan olduklarını söylememişti. Sadece polisler tarafından arandıklarını, ele geçerse hayatlarının tehlikeye düşeceğini bildirmişti. Doğrusu, çok korkuyordum ve karım Elfideye sormadan olur, diyemedim. Georgi Kovaçefi odada bırakıp karıya danışmaya gittim. Karım derhal meseleyi anladı ve benden daha cesaretli çıktı. Hem de bizde yakalanırlarsa başımıza neler geleceğini biliyordu. Polisler bizden şüphe etmezler, aramazlar, deyip bana cesaret verdi. Ve bu arkadaşları bizde gizlemeye razılık gösterdik. Ne zamana kadar bizde kalacakları belli değildi. Beş dakika sonra Kovaçef avludan atlayıp sessizce bu arkadaşları, bize getirdi. Bu gelenlerde tüfek, tabanca ve el bombaları vardı. Bunlar ikisi de Novi Pazarlı partizanlardan Matin Vaçko ile Vlado Haralanof idiler. Kendilerini Türk misafirserverliğine yakışır bir şekilde karşıladık ve sonra odanın birine yerleştirdik. Karım bir aralık dışarı çıkıp odun getirmişti, fakat arkadaşlar şüphe doğurmamak için ateş yakılmasını doğru bulmadılar. Yorgan verdik, yorgan da istemediler. Sadece sığınacak bir yer olsun, başka hiç bir şey lâzım değil, diyorlardı ve bize ağırlık ettiklerini söyliyerek af diliyorlardı. Gece yarısına doğru biz kendi odamıza çekildik. Çocuklar da orada uyuyorlardı. Biz yan-

larından çekildikten sonra misafirler kapıyı kilitlediler. Hecandan onlara yiyecek bir şeyler vermeyi unuttuk. Biraz sonra tekrar yanlarına gitmek icap etti. Kapı kilitliydi. Fakat artık sesimden tanıyorlardı beni. Kapıyı açtılar, ekmelele biraz peynir verdim ve döndüm. Karıyla bütün gere uyku tutmadı bizi. Bir taraftan telâş ediyor, korkuyorduk, diğer yandan da iki kişiyi apaçık ölümden, dayak yemekten kurtardığımız için seviniyorduk.

Ertesi gün Georgi Kovaçefle anlaştık. Bu arkadaşların ne zamana kadar bizde kalacakları belli değildi. Daha üç kişi var, ama beşini de bir yere toplarsak tehlike artar, dedi Kovaçef. Onları da köyün öteki ucunda oturan bacanağım Halil Bilâloflara yerleştirelim, dedim. Bacanağım razıydı. Bizde iki partizanın gizlendiğini biliyordu. Bir ip ucu verirse, beni de, onu da, karımı da kurşuna dizeceklerini söylemişim ve çok dikkatli olmasını, hiç kimseye bir şeyler söylememesini tenbihlemiştim. Kendisinden katiiyen lâf çıkmıyacağına söz verdi bana. Ve gerçekten sözünde durdu. Kurtuluş gününe kadar kimseye bir şeyler söylemedi.

Karıyla şöyle anlaştık: bu iki yoldaşın gizlendiği odaya gündüzleri kimse ayak basmayacak. Onların giysilerini karım geceleri yıkıyor ve sobada kurutuyorduk. Bolluk yılları değildi o zamanlar. Biz ne bulup yersek misafirlerin önüne de onu koyuyorduk. Tarhana, fasulye, soğan yemeği ve saire. Üçüncü akşam beni Moskova radyosundan türkçe haberleri dinlemek için Yağcı Todorlara yolladılar. İki kere yalnız gittim. Ama radyo okumuş adam ağzı ile konuştuğu için konuşulanların hepsini anlayamıyordum. O günlerde köye şöyle bir haber yayılmıştı: Doyrantside çeteciler varmış, nerede olduklarını bildirene o zamanki para ile 50,000 leva verilecekmış, kim gizliyorsa meydanlıkta kurşuna dizilecekmış. Todor Kovaçeflerin evini yaktıkları zaman çok korkmuşum. Eve gelip yoldaşlara polislin ilânını bildirdim. Telâş etme, burada bizi kimse bulamaz, dediler, bana biraz cesaret verdiler.

İlkten hiç sezmemişim. Tâ gitmelerine iki gün kaldıktan sonra bizim samanlıkta da bazı kimselerin gizlendiğini anladım. Bir kalem bulmuşum. Ve daha başka partizanların da burada toplandıkları anlaşıldı. Ama kimler olduklarını, adlarını tâ Dokuz Eylülde öğrendim. Bunlardan biri Novi Pazarlı Ziya Mollofmuş ve diğerleri de başka köylerden. Adlarını unuttum. O iki yoldaş bizde 12 gün kaldıktan sonra ormana çekildiler. Onlara orada da yar-

dım etmeğlim lâzımdı. Kendilerine yiyecek götürmem için nerede ve nasıl karşılaşacağımızı söylediler. Parolayı bildirdiler. Ben kendim sadece iki kere yiyecek götürdüm onlara. Çok defa Doyrantsi köyünden Üzeyir Mustafafa bırakıyordum yiyecekleri, o götürüyordu. Onun da ayrı parolası vardı. Yagcıdan beş litre olio alıp yoldaşlara verdiğimizizi hatırlıyorum. Bir hafta sonra, Georgi Kovaçef yakalanmıştı, bize artık yiyecek getirmeyin, buradan başka yere geçiyoruz, demişlerdi.

Georgi Kovaçefin dayak altında beni de ele vermesinden korkuyordum. Ama sır vermedi yoldaş. Bir defa olsun evimde araştırma yapılmadı ve sorguya da çekilmedim. Şimdi Parti ve devlet işlerinde büyük mevki alan yoldaşlara yardım ettiğimi tâ Dokuz Eylül'den sonra anlamıştım.

11 Eylül'de köyümüzde miting yapılmıştı. Bu mitingte Georgi Kovaçef konuştu ve belli başlı parti adamlarının korunmasında benim de büyük yardımım olduğunu söyledi. Löydeşlerime o mitingte. İlk o zaman partizanlara yataklık ettiğimi bildirmişti. Mitingte olan insanların benim bu cesareti gösterebildiğime, karımla birlikte partizanlara yardım ettiğime âdeta inanacakları gelmiyordu.

Partinin faşizme karşı savaşına katılmam aşağı yukarı böyle olmuştu.

Halil Con

MUTLULUK UĞRUNDA ADANAN BİR HAYAT

Yoksulluk, Salihi genç yaşta, yedinci sınıfı bitirir bitirmez iş arayıp ekmeğini kazanmaya mecbur etti. 1938 yılında on beş yaşındayken Plevende „Dunav“ fabrikasında çalışmaya başladı, burada tornacılığı öğrendi. Dünyadaki gerçekleri burada anlamaya, sömürücülerin haksızlıklarını da burada görmeye başladı. „İşçi sınıfının emeği nereye gidiyor“, „Zenginler az, halbuki muazzam bir açlar ordusu var, niçin?“ gibi sorular bu genci düşündürmeye başlıyor. Çok geçmeden RMS'e (İşçi Gençler Birliği) üye oluyor. Gündüzleri çalışıyor, akşamları da zanaat okuluna devam ediyor.

Bu gencin karakterindeki özellikleri sayabilmek güç. Ama ikisini belirtmeden geçemeyeceğim. Her şeyi sorup öğrenmek istemesi, araştırmacı olması, bir de sporu sevme-

si. Spor meraklısı olduğu için gençlerin de sevgilisi olmuştu. Böylece Salih Şerifof faal bir remsist olarak yetişiyor, marksist kitaplar okuyor ve başkalarına da okutuyor, şiarlar yazıyor, Sobolef aksiyonu ile ilgili imzalar topluyor ve saire. Zanaatçı okulunda RMS sorumlusu oluyor, daha sonraları da Plevenin ikinci bölgesinde RMS'in bölge komitesi üyesi olarak metal işletmelerinde çalışan gençlerin arasında çalışıyor. Bu yüzden de bir işletmeden başka işletmeye geçmek, sık sık yer değiştirmek zorunda kalıyor. „Dunav“ fabrikasından „Burcev“ fabrikasına geçiyor. Fabrika sahipleri ona tornacılığı bıraktırtıp alelade bir işçi olarak çalıştırıyorlar. Bu sebepten orasını bırakıp „Kapanov“ fabrikasına giriyor. Bir remsist olarak aksiyonlara, toplantılara daha sık katılmaya başlıyor ve nihayet 1942 yılının Mart ayında tutuklanıyor ve 15 yıl hapis cezasına mahkûm ediliyor.

Pleven hapishanesinde 1942 yılı sonuna kadar geçirdiği birkaç ayın etkisi büyük oluyor. Burada aktif RMS ve Parti faaliyetçilerinin arasına düşüyor, onlar sayesinde gerçek ideolojiyi iyice benimsiyor. Siyasi mahkûmların düzenledikleri derneklere katılıp tarih okuyor, Sovyetler Birliğinde sosyalizm yolunda elde edilen başarıları öğreniyor ve ilk defa olarak burada „Komünist manifesti“ ni okuyor. „İnsanın terbiyesinde emeğin rolü“ meselesi onu gayet çok ilgilendiriyor. Pleven hapishanesi Salih Şerifof için ilk ve gerçek bir okul oluyor. Burada Parti davası uğrunda yılmadan çalışacak bir kişi olarak yetişiyor.

1942 yılı sonunda bir grup gençle birlikte Salih Şerifof Varna hapishanesine değiştiriliyor. Burada gayet aktif bir remsist olduğu görülüyor. Pleven hapishanesinde mert, yiğit olarak yetiştirilen Şerif burada aktif olarak çalışıyor. Yeni gelen mahpusları etrafına topluyor, bildiklerini onlara öğretiyor. Umutsuzluğa kapılmalarını önüyor. Spor takımları tertipliyor. Ve yine onun teklifiyle siyasi sanıklar hapisanesinin sigara kutusu işletmesinde çalıştırılan kriminal mahpusların yerini gitgide alıyorlar. Remsistler işten, çalışmaktan korkmadıklarını gösteriyorlar. Birbiri ardı sıra tertipledikleri iki grev sayesinde kendilerine okuyabilecek vakit te sağlanıyor. Siyasî bilgi edinme saatleri mahpuslar için gayet alâkalı oluyor. Aralarında çeşitli meseleleri tartışıyorlar, okuyorlar. Gizli yollarla hapisaneye sokulan kitaplar ve broşürler elden ele dolaşiyor.

Salih Şerifof Dokuz Eylül Sosyalist Devrimine kadar Varna hapisanesinde kalıyor. Hürriyete kavuştuğu zaman artık 20 yaşındadır ve bütün varlığı ile memleketin içtimai işlerine veriyor kendini. Hele Türk ahali arasında çalışmaları çok yararlı olmuştur. Kısa bir süre içinde Türk gençliğinin gözdesi olmuştur. Onları spora, sahne hayatına yönlendiriyor, spor oyunları ve temsiller verebilmelerine yardım ediyordu. Hayli bir zaman Plevende „Birlik“ cemiyetine başkanlık etti. Plevende ve civar köy ve kasabalarda Türk ahali arasında geniş ölçüde kültürel çalışmalarda bulundu.

Türk ahali arasında bu çalışmalarının sonucu olarak Salih Şerifof 1946 yılında RMS'in Merkez Komitesine işe alınmış ve azınlık gençlerine sorumlu olmuştur. RMS Merkez Komitesinin temsilcisi olarak kısa bir süre içerisinde memleketin çeşitli yerlerini dolaşarak „Pernik-Voluyak“ta çalışmak üzere Türklerden 1 000 den fazla brigadir toplamıştı. Gençlerin çoğu brigadirlik yıllarındaki coşkunluğu, Salih Şerifofun ateşli konuşmalarını her halde hatırlarlar. Halkçı ve iyi bir teşkilâtçı olduğundan Salih Şerifof daha sonra Parti Merkez Komitesinde işe alınmıştı.

Bir zamanki Pleven vilâyetinde spor çalışmalarının sağlamlaştırması maksadıyla 1947 yılında Salih Şerifofa RMS in vilâyet komitesinde fizikültür yönetmenliği verildi. Bundan sonra vilâyet fizikültür cemiyetinin sekreteri ve 1948 yılının Mart ayından itibaren de fizikültür ve spor teşkilâtının vilâyet komitesi başkanıydı. 1949 yılında da BKP şehir komitesinde enstruktör olarak çalışmaya başladı.

Komünist Şerifof sadece gençlerin değil, yaşlı Türklerin de dostu, arkadaştı. Onları okumaya, toplumsal hayata aktif olarak katılmaya yönlendiriyordu. Türkler arasında okuma yazma bilmiyenlerin kurslardan geçmelerinde, köylerden birçok gençlerin şehirlere, okullara yollanmalarında Salih Şerifofun büyük emeği vardır. Spor alanında ve sahne hayatında Türk gençlerinden amatör takımlar meydana getirdi, 1946--1950 yılları arasında Sovyet, Bulgar ve Türk yazarlarından birçok piyesler sahneye koydu.

Türk ahali arasında kötü geleneklerin gitgide ortadan kalkmasına Salih Şerifofun da hizmeti dokundu. Plevende eskiden insanlar arasına çıkamayan kızlar kulübe gelmeye, gitgide dans gruplarına katılmaya, sahneye çık-

maya başladılar. Bir hayli genç Şerifof sayesinde spor alanında yükseldi, yarışmalarda başarıya ulaştı.

Salih Şerifofun ağır bir hastalıktan sonra 1950 yılında genç yaşta ölümü Pleven şehri Parti teşkilâtı ve Plevenin bütün emekçileri için büyük bir kayıptır. Plevenliler onun ölümüyle memleketin iyiliği, insanların mutluluğu uğruna savaştan gerçek bir komünist kaybetmişlerdir.

*Ivan Beşef
Todor Aleksiyef
Temelko Stoyanof*

KENDİME „İŞ“ NASIL BULDUM

1943 yılının kasım ayında iş aramak için Ruseye gitmiştim. Uzun senedir kunduracılık yapan akrabamızdan Adem Hafız Mehmedoflarda misafir kalmıştım. Ben orada iken tanımadığım bir kimse geldi onlara ve dayımla birşeyler konuştular. Konuştuğu sözlerden bu kimsenin bir halk adamı olduğu anlaşılıyordu. Çünkü faşist idaresini yeriyor ve büyük bir inançla Sovyet ordusunun Almanları yeneceğini söylüyordu. Benim o zaman tanımadığım bu adam tam o günlerde hapisten kaçmış olan ve faşist polislerinin geceli gündüzlü araştırdıkları Kosta Momçilof imiş.

Ertesi gün Adem Celilof Dal bu yoldaşı o kışın köye almamı ve ona bir oda ile yiyecek sağlamamı teklif etti. Ben bizim köyden Adem Muharremofa açtım bu meseleyi, o da Rusedeydi, odun getirmişti satmaya. Bu tanımadığımız yoldaşı köye alıp ona ev ve yiyecek bulma teklifimi kabul etti Muharremof. Ben tekrar dayımın yanına döndüm. Ve bu tanımadığım yoldaşa bizim köye, Glocevo köyüne gelmesini teklif ettim. Polislerin görmemesi için nasıl geleceğini, köye nereden gireceğini tarif ettim. 10—12 gün sonra geldi bu „tanımadığımız“ yoldaş. Adem Muharremof Halacoflara yerleştirdik ve bir ay kadar onlarda kaldı. Bu bir ay içerisinde onu Kâşif Ademofla, Ahmet Mehmedofla, Hüseyin Gökmen Torlakliyefle ve daha başka Türklerle tanıştırdım. Sıs sık uğruyordum yanına. Çeşitli meseleler konuşuyorduk. Söyle Türklerle, diyordu, zahirelerini saklasınlar, faşist idaresine vermesinler. Ocak ayı içerisinde bu yoldaşı başka bir eve değiştirmek

zorunda kaldık. Ve hiç bir kimsenin şüphe edemeyeceği bir yer buldum, Mustafa Solakoflara yerleştirdim. Yiyecek bulup getirme işini de ben üzerime aldım. Onun burada gizlendiğini sadece birkaç arkadaş biliyordu. Onlar da Türklerdendi. Böylece Kosta Momçilof 9 Eylül 1944 yılına kadar orada kalmıştı.

Daud Daudof

PROLETER SAFIYE

Sofyanın, „Zapaden park“ blok evler mahallinde bir hayli dolaştıktan sonra Safiye nineyi 31 inci blokta ve 17 numaralı apartman dairesinde buldum. Ruse şehrinde Safiye nine burada, bu apartman dairesinde oturuyor. Zili çalınca kapı hemen açıldı ve karşıma iri yapılı bir kadın çıktı. Yaşı 60 dolayında görünüyordu. Beni görünce tanıdı ve yapmacık olmıyan samimi bir güler yüzle karşıladı. Yüzünde, yılların ve çektiği çilelerin bıraktığı kırışıklara rağmen yine bir tazelik, bir dinçlik seziliyordu. Yaşlı kaşlarının altındaki canlı, insancıl iki kahverengimsi göz benden ayrılmıyordu.

Geniş ve çok iyi döşeli tertipli bir odaya girdik. Açılan büyük bir pencereden uzaklarda Vitoşa dağının yemyeşil sırtı, daha berilerde de sayısız blok evlerin damları görünüyordu. Safiye nine mindere oturdu, ben de karşısına geçip oturdum. Gülümsiyer gözlerini benden ayırmıyordu. İnsanlara olan sevgisinden ötürü hayatını tehlikeye koyan bu kadın, bu çok iyi kalpli ana her gelen misafire içten sevinirdi.

Kendisi hakkında bir şeyler anlatmasını rica ettim. İçini çekti. Herhalde yirmi yıldanberi yaşamakta olduğu sakin, rahat ve mutlu hayatın gerilerine dönmek, o ağır, üzüntülü, tehlikeli yılları hatırlamak bile hoşuna gitmiyordu. Gülümsiyerek sakin sakin konuşmaya başladı:

— A be kızım, dedi, birçok kimseler gibi ben de üzüntü, sıkıntı içinde yaşıyordum. 27 yaşında iken iki yetimle dul kaldım Fahri dört yaşında, Feriha da iki yaşındaydı... Yaşlı insanlar geçmişten anılarını nasıl anlatırlarsa, Safiye nine de sakin sakin başından geçenleri anlatıyor, ara sıra gözleri yaşarıyordu.

Genç yaşta iki yetimle dul kalan Safiye, çocuklarını yetiştirebilmek için başkalarına çalışmak zorunda kalı-

yor. Çünkü elinde ne zanaatı var, ne de malı mülkü. Rusede „Avidisyan“ adındaki ipek fabrikasında işe başlıyor. Burada sıcak su, buhar ve sağlık kurallarına aykırı kötü şartlar içinde çalışıldığı için vücudu yıprıyor. Ama ne yap-sın, bırakabilir mi? Kötü de olsa, iş bulabildiğine şükretmesi lâzım. Ve zar zor tam dört yıl fabrikada çalışıyor.

Daha sonra proleter Safiye, Baef Kardeşlerin fabrikasına geçiyor. Bu dokuma fabrikasında da mekiklerin tıkırtısı, makinelerin gürültüsü arasında her gün 10—12 saat çalışıyor. Çünkü o zaman iş günü o kadar. Gündelikler, aylıklar gayet yetersiz. Ama Safiye, buna şükür, deyip halinden memnun. Çünkü etrafında daha böyle binlerce kişi var...

Safiye nine bir ara durakladı ve hafif bir gülümseme ile bana bakıp sözüne devam etti:

Rusenin yeni mahallesinden ve Boşkov mahallesinden pek çok fakir fukara kızları ve hepsi de Türk Baef Kardeşlerin fabrikasında çalışıyorduk. Sabahları işe gelirken işçilerin ayaklarındaki o tahta nalınların takır tukur sesini, o nalın türküsünü hiç unutamıyacağım. Gön ayakkabı ve pabuç almaya para yetmiyordu. Bu yüzden hemen hepimiz nalınlaydık. Sabahın erken saatlerinde işe yollandık mı, nalın seslerinden bütün mahalle uyanırdı.

Birçok kardeşleri gibi Safiye de hocanın „Allah insanlardan kimini fakir, kimini zengin yaratmıştır“ sözüne, onun bu yalanına inanmıyormuş. Ama gene de kader böyleymiş, başa gelmiş, çekeceğiz, diyormuş.

Ama, öyle olur olmaz şey Safiyenin gözünden pek kaçmıyormuş. Fabrika sahiplerinden biri, her gün saatin yeşkovanını geri çekiyormuş. Cahil Türk kızları farkına varmazlar bunun, farkına varsalar da anlamazlar, demiş olacak herhalde bu açgözlü, paraya doymaz herif. Ama Safiyenin gözüne ilişmiş bu. Fabrika sahibinin evdeki he-sabı çarşıya uymamış. Safiyenin önayağ olmasıyla, fabrika sahibinin bu alçakça oyununa karşı bir grev düzenlenir. Safiye fabrikada, çalışan bütün işçileri kandırır ve bir sabah fabrikaya gelirler ama, işbaşı yapmazlar. Fabrika sahibi bu hal karşısında kudurur, türlü çarelere başvurur. Korkutur, işten atacağım, der ama, hiçbirini para etmez. Bu sözde zayıf sayılan kadınların iradesi kırılmaz, verdikleri sözden dönmezler. Safiyenin sessizce öncülük ettiği bu grev tam üç gün devam eder ve zaferle sonuç-

lanır. Gündelikler artırılır ve saat oyununa da son verilir.

Bu, her ne kadar rasgele, körü körüne yapılmış bir grev de olsa, Safiyede sınıf şuurunu kuvvetlendiriyor ve o günden sonra kafasında türlü meseleler dolaşmaya başlıyor: neden insanlar arasında zengin, fakir ayırımı yapılıyor? Kimileri ağa, bey, kimileri hizmetçi, köle. Neden? Niçin? İşte böyle birçok sorular Safiyenin kafasını kurcalıyor. Onu böyle düşüncelerin sardığı sıralarda kızkardeşi Şükrü İbrahimofla evleniyor. Şükrü, parti işçisi. Bir binada oturuyorlar. Ve zaman zaman Şükrü ona insan toplumundaki sınıfların nasıl meydana geldiğini ve nasıl ortadan kalkacağını, sınıfsız topluma nasıl ulaşılacağını, insanın insana kulluk etmeyeceği günlerin geleceğini anlatıyor. Safiye bundan öte her yaptığını bilerek yapmaya, sınıf şuuriyle hareket etmeye başlıyor.

Yıl 1941. Hayat gitgide çekilmez oluyor. Alman işgalcilerine ve faşist idaresine karşı Parti, silâhlı direnişmeye başlıyor. Safiyenin evi gizli çalışan yoldaşlara güvenilir bir sığınak oluyor. Zdravko Çampoef, Ana Ventura, Nikola Tonef, Kosta Georgief, Kosta Momçilof, Diren Papazyan ve daha birçok yoldaşlar zaman zaman bu eve sığınmışlar, çok kere Safiyelerde gizlenmişlerdir.

Safiyenin o eski, küçürek evlerinde geceleri tavşar ahırının altına özel bir hendek kazılıyor, köpeğin kulübesi altına bombalar, kurşunlar gizleniyor. Sığınakta Ana Ventura yazı makinesinde beyannameler, çağrılar yazıyor. Sokaktan yana olan kapıdan girip çıkmasınlar, dikkati çekmesinler diye gizli „misafirler“ için arkadaki çite hususi bir kapıcık yapılmış ki, bunu şeytan bile güç farkedebilir.

Bütün bu anlattıklarını gözünün önüne getiren Safiye nine için çekti ve:

— Eh, kızım, dedi, çok tehlikeli, korkulu günler geçiyorduk o yıllarda. Yoldaşlardan birçokları öldü. Ana da öldü. Bir ip ucu tutsalardı, biz de gidecektik, biz de cayır cayır yanacaktık. Ama çok şükür, iyi komşularımız vardı. Tabii, biz de çok dikkatli davranıyorduk, iz bırakmıyorduk. Polisler ara sıra ansızın evimizi basarlar, araştırma yaparlar, ama bir ip ucu ele geçiremezlerdi. Biz de ne soğan yemiş, ne ağzı kokmuş, yani hiç bir şeyden habermiz yokmuş gibi davranırdık.

Bundan sonra Safiye nine şöyle eğlenceli bir olay da anlattı bana:

— Çalıştığım fabrikada o sıralarda Almanlar için

yünlü battaniye yapıyordu. Bizim güvey bana bir vazife yükledi, bir kolayını bul, işi engellemeye çalış, ama belli etme, tehlike doğurma, dedi. Ben bu iş için fırsat kollarken, bir gün bütün makineleri işleten temel kayışın kolayca çıkabileceğini gördüm. Ve işçilerin en çok yorgun oldukları bir sırada, güya rasgele ve hepsinin gözü önünde bu kayışı tekerlekten kurtardım. Bütün tezgâhlar birden duruverdi. Fabrikada da tek bir teknik vardı. Onu arayıp buluncaya kadar işçilerin hepsi iyice dinlenmişlerdi. Bu hal bir daha sık sık tekrar etmeye başlamıştı. İşçilerden biri yoruldu mu, gizli veya açık, gider, temel kayışı kurtarırdı ve kayış kurtuldu deyip teknikleri araştırmaya başlardık. Fabrika sahipleri hayli bir zaman bunun sebebini anhyamamışlardı.

9 Eylül 1944. Bütün halk sevinç içinde. Ama Safiye en çok seviniyor. Yaşı ilerlemiş olmasına rağmen, mahallede aktif olarak çalışıyor. Rusede kültürel-kitlevi teşkilâtın yardımcısı. Daha sonraları BKP Sancak Komitesinin, Vatan Cephesinin gönüllü yardımcılarında Kubrat ve İspereh taraflarındaki köylerde dolaşip Türkler arasında parti yolu hakkında konuşmalar yapıyor. Yorulmadan, usanmadan tâ Dobruca köylerine kadar gidip dolaşılıyor.

Sınıf düşmanına karşı savaşa hizmetinden ötürü Safiye İzzetovaya „Halk hürriyeti“ madalyası verilmiş, ve kendisi faşizme karşı aktif savaşçı olarak tanınmıştır.

Bugün Safiye nine torunlarının arasında ihtiyarlık yıllarını, haklı olarak, rahatlık ve mutluluk içinde geçirmektedir.

Yanıdan ayrılırken pek çok savaşçı yoldaşlara yataklık eden o kıtlık yıllarında onlara yiyecek bulup veren bu kahraman kadının elini öptüm, kendisine sağlık ve uzun ömürler diledim.

Elmas Tatarova

SAVAŞ GRUPUNDA

Fakir bir köylü ailesindenim. Ana ve babamın bir çizi tarlası yoktu. Babam uzun yıllardan beri değirmende işçi olarak çalışıyordu, daha sonraları köy ağalarına ırgatlık etti. Dördü kız, beşi erkek dokuz kardeşlik. 9 Eylül 1944 e kadar hepimiz köy çorbacılarına ırgatlık ediyorduk.

Yedi yaşındayken hizmetçiydim, daha sonraları köyde demirci işçisi oldum. Kış günleri iş bulamadığım için bir demircinin yanında çıraklık ediyordum. İki leva alıyordum. Bu iki leva o zaman ancak ekmeğin parası. Ustanın hayvanlarına da bakardım.

İkinci sınıfa kadar okuyabilmişim. Çünkü işleyip ekmeğin parası kazanınam lâzımdı.

Benim gençlik yıllarım yokluk ve sefalet içinde geçti. 1943 yılında soğuk bir kış günü bizim köyden Kâşif Ademof Torlakliyef, Ahmet Mehmet Çilef ve bir de Davut Davudof Halilof bize gelerek yaşadığım evi onlara bırakmamı teklif ettiler. Ve tanımadığım birkaç kişi yerleştirdiler bu eve. Daha sonraları bu kimselerin faşist idaresine karşı savaştan yoldaşlardan olduklarını ve hayli bir zaman köyümüzde kalmaları lâzımgeldiğini anladım. O zamanlarda bana düşen vazife, benim işim, evimde oturan yoldaşlardan aldığım beyannameleri yaymaktı ve tanıdıklar arasında da Kızıl Ordunun Alman faşizmini yeneceğini, Almanyanın muharebeyi kaybedeceğini anlatmaktı. O sıralarda Rusede oturan Süleyman Ahmedof, Hüseyin Gökmenof ve Bekir Mümün Solakofla tanıştım.

İki ay sonra Momçilof yoldaşım teklifi üzerine Ruseden Denü Yordanofla bağlantı kurdum. Yordanof, Nikolay Popofla bağladı beni. Popof o sıralarda BKP Sancak Komitesinin sekreteri, BKP Merkez Komitesi azası ve enterbrigadirmiş. Popofun teklifiyle bir savaş grubu kurulmuştu. Ve yukarıda söylediğim arkadaşlar bu savaş grubuna alınmışlardı. Bütün karşılaşmalarım benim evimde oluyordu. Her toplantışımızda Nikolay Popof konuşuyor, Türk ahali arasında aydınlatma işini nasıl yapacağımıza dair talimat veriyordu bize. Benim asıl vazifem bazı gizli yoldaşlara yiyecek sağlamak, tanıdıklara gazete ve başka materyaller götürüp getirmekti. Bulgarca gazeteleri oranın öğretmeni Adem Kamberof'tan, Sovyet dergilerini de Denü Yordanof'tan alıyordum.

9 Eylül 1944 te idarenin ele alınmasına aktif olarak katıldım ve hemen Rusede halk milisi saflarına girdim. Daha sonra kendi köyüme, Glocevo köyüne döndüm. TKZS kurduk ve o zamandanberi TKZS de çalışmaktayım.

Mustafa Solakof

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Birinci bölüm

BULGAR VE TÜRK EMEKÇİLERİNİN OSMANLI FEODALİZMİNİN ZULUM VE SÖMÜRÜCÜLÜĞÜNE KARŞI ORTAK SAVAŞINA VE DOSTLUĞUNA DAİR TARİHSEL DOKÜMANLAR

Bulgar topraklarındaki Türk ahalisinin Osmanlı feodal esaretine karşı savaşları ve Bulgarlarla dostluk ilişkileri	13
Güney Doğu Bulgaristanda Bedrettin isyanı	19
Müslüman ve hristiyan ahali der kanunsuz para cezası toplanması	21
Bendo Ali bir Bulgarı Bitolya hapisanesinden kurtarıyor	21
Bitolya havalisinden Türklerin Selânikte askerlikten kaçmaları	22
Bulgar ve Türkler soysuzlaşmış asker çetelerinden çekiyorlar	23
Bulgar ve Türklerin bir Türk çiftliğini yağma etmeleri	23
Sofya sancağından Türk köylülerinin bir sipahiye hücum etmeleri	24
Sipahi Mustafanın Karlovo ahalisini ciziye ödememeye teşviki	24
Bulgar ve Türklerin Kırçalilere karşı müşterek hareketleri	25
Bitolya tarafından Türk ve Bulgarların tahsildardan şikâyetleri	28
Bitolya tarafından köylü Türklerin ağır vergilerin azalmasını istemeleri	29
Bulgar ve Türkler Kırçali eşkiyalarına karşı hep birlikte savaşmışlar	29
Kırçalilerden halkın Bulgarı Türkü aynı derecede zarar görmekteymiş	30
Kırçali tehlikesine maruz kalan Sofroniy Vraçanski bir Türk hanesine sığınmış	30
Bulgar ve Türklerin Kırçali eşkiyalarına karşı hep birlikte savaşmaları	31
Bitolya tarafından Türklerin Sultan sarayına koyun vermek istememeleri	32
Türklerin devlete koyun vermeyi reddetmeleri	32
Bitolya imamının ihtilâlcı fikirleri yayması	33
Slivenden Bulgar ve Türklerin devlet memurlarının keyfi idarelerini protesto etmeleri	33
Belogradçiktan Mehmet ağanın Bulgar ahalisine iyi muamelesi	34
Türk ve Bulgarların zorla çeltik tarlasında çalıştırılması	34
Stara Zagorada bir Türk ile bir Bulgarın dostluğu kanlı olayları önlemiştir	35
Başbozuklardan Türk ahali de çekiyormuş	36
Bulgar ve Türklerden meydana getirilen karma muhafızların köyleri korumaları	36

Başibozuklardan zarar gören Türk ve Bulgarlar	36
Bulgar ve Türkler eşkiya çetelerinde hep birlikte korunmuşlar	37
Razgrat havalisinden Bulgar ve Türklerin idarecilerden şikâyeti	37
Panagüriştöye zabıt tayin olunan Mehmet ağaya dair bir tavsiye mektubu	38
Hücumu uğramış bir Bulgarı kurtarmaya kalkan bir Türkün öldürülmesi	38
İlaksızlığa uğrayan bir Türke yardım	38
Slivenli bir Türk P. Hitofun çetesine yiyecek sağlamış	39
Türkler P. Hitofun çetesine yataklık etmişler	39
Kötülüklerden ve ağır vergilerden Türkler de çekmektedirler	40
Eşkiya Dimitir Kılıçlı ile Solak Mustafa	40
Bulgar inkılapçıları zararsız Türk ahalisinin malına ve namusuna dokunmuyor	48
Bulgar ve Türkleri Osmanlı idaresine karşı ortak harekete çağır.	49
Bulgar inkılapçıları Türk halkına değil, Türk hükûmetine karşı savaşmakta	49
Bulgar inkılapçıları bütün halklar için eşitlik istiyorlardı	50
Türk ahali de Levskiye edileni doğru bulmuyor	50
Hristo Botefe göre Türklerle Bulgarlar arasında dostluk gerek.	51
Ruse devrimci komitesinin Türk postacısı	54
Ruse Türkleri Angel Kınçelir öldürülmesine esef ediyorlardı	55
Baba Tonka bir Türkü devrimci komiteye postacı olarak kazanmış	55
Bulgar devrimcileri Bulgaristandaki müslümanları sultan hükûmetine karşı müşterek savaşa çağırılmışlar	56
Şumen devrimcileri barutu Türk askerleri vasıtasıyla sağlıyorlarmış	57
Plovdiv zengini Gümüşgerdan Bulgarı da, Türkü de sömürüyor-	57
muş	
Zararsız Türk ahalisinin malının ve namusunun korunması üzerine Bulgar devrimcilerine çağrı	58
Ayaklanma sırasında zararsız Türk ahalisinin korunmasına dair karar	58
Georgi Benkovski fakir Bulgar ve Türk ahalisinin menfaatlerinin bir olduğunu belirtmiştir	59
Bir Türk çobanı Bulgar âsilerine yiyecek vermiş	59
Amiş, Bulgar âsileriyle dostlaşmaya çalışıyormuş	60
Âsilerle bağlantısı olduğu şüphesiyle hapse atılan bir Türk	61
Haskovo köylerinde Bulgarlar başibozukların zulûmlerinden kurtulmak için Türk köydeşlerine sığınmışlar	61
Bugünkü Pırvomaydan Türklerle Bulgarlar hep birlikte başibozukları kovalamışlar	62
Ruse ve Gürgövo komitesinin postacısı İbrahim Osmanof	63
Karlovodan Şerif Mustafaofun Bulgar ahalisine yardımı	66
Savaşçı	67
Sevlievodan Seher Salieva Bulgar isyancılarına yardım ediyormuş	72
Nova Zagoradan İbrahim Şahyanof beş Bulgar köyünü harabedilmekten kurtarmış	73

Sevlievo köylerinden Ahmet Mehmedof Meçoğlu âsilerin mülklerini başibozuklardan ve Çerkezlerden korumuş	80
Peştereden Mustafa Peçeneli arkadaşlarıyla birlikte pek çok âsiyi başibozukların keyfi hareketlerinden kurtarmışlar	80
Tırnovo sancağının Bala çerkva köyünden Türkler 1876 yılı isyanı sırasında köyü başibozuklardan kurtarmışlar	82
Bulgarlarla iyi geçindiğinden dolayı Solyalı bir Türkün evi yakılmış	83
Bulgar gönüllü savaşçıları arasında Türk de varmış	83
Türk ahalisinden bir kısmı isyanı senpatisle karşılamış	84
Gabrovolular Türk göçmenlerine dokunmuyorlarmış	84
Bâlalı Ahmet bey Bulgar ahalisini başibozuklardan korumuş	85
Kavarnalı Bulgar ve Türkler başibozuklara karşı hep birlikte savunmuşlar	85
Bulgar ve Türkler Çerkezlerin zulmünden kurtulmak için Ruslardan yardım istemişler	87
Bulgar ahalisinin dostu Kadır Hoca	88
Yeni kurulan idare organlarına Türkler de katılıyorlar	89
Karlovoda Bulgar ve Türkler arasında anlaşma	89
Tırnovoda Türk ahali hiç kimse tarafından rahatsız edilmemiş	89
Kazanlıktan Bulgar ve Türkler Rus askerlerini hep beraber karşılamışlar	90
Yaralı Türk askerlerine iyi bakım	90
Kaloferden Bulgarlar Türklere iyi davranıyorlar	91
Bir Türk, Türk askerlerinin mevzilerine dair Ruslara malûmat vermiş	91
Yambolda Çerkezlerle karşı savaşan Bulgarlara silâh verilmiş	92
Slivenden Türkler memleketi terk etmek istememişler	92
Bulgar ve Türkler gen. Radetskinin ordusunu heyecanla karşılamışlar	92
Ruse tarafında Bulgar ve Türkler arasında dostça mürrasebetler	93
Kazanlıkta Bulgar ve Türklerden meydana gelmiş şehir komisyonu	94
Drenovo tarafından Türkler göçmek istemiyorlarmış	94
Gabrovodan bir Türk kadını Bulgarları kurtarmış	95
Ruse tarafından Bulgarlar Türk köydeşlerini korumuşlar	95
Plovdivin Kozanovo köyünden Bulgarlar, Türk köydeşlerinin yardımı sayesinde başibozuklardan kurtulmuşlar	95
Bulgar kadınları bir Türk kızını kurtarmışlar	96
Samokofta Bulgarlar ile Türkler arasında dostluk	96
Bulgarlar esir Türklere karşı iyi davranıyorlardı	97
Bir Bulgar gönüllü savaşçısının âlicenaplığı	98
Ruslar ve gönüllü savaşçılar esir edilen Türk askerinden öç almıyorlardı	98
Bulgar hekimii hasta Türk askerlerinin tedavisini üstüne almış	99
Pırvomay kasabasında Bulgar ve Türkler Rus askerlerini sevinçle karşılamışlar	99
Dimotikada Bulgar ve Türkler Rus askerlerini samimiyetle karşılamışlar	99
Dimotika ile Uzunköprüden Bulgar ve Türkler Rusları bir kurtarıcı olarak ekmek ve tuzla karşılamışlar	100

Razgrat havalisinde Bulgarlarla Türkler arasında dostluk Tolbuhinden Bulgar ve Türk ahalisinin Rus ordularını memnuniyetle karşılamaları	100
Ruse tarafından Bulgar ve Türklerin Rus ordusunu karşılamaları	101
Suvorovodan Bulgar ve Türk ahalisinin Rusları ekmek ve tuzla karşılamaları	101
Balçık ve Kavarnada Türklerle Bulgarların dirliği	101
Kazanlık bölgesinden Bulgarlarla Türkler arasında dostluk	102
Kriya palanka bölgesinden Bulgarlarla Türkler arasında iyi ilişkiler	103
Bulgaristanda Türk ahalisinin emniyeti temin edilmeli	103
Bulgar ve Türkler başıbozukların Kotel tarafındaki hareketlerini Rus askerlerine bildirmişler	104
Rodoplardan Türk ve Bulgar ahalisinin Rus askerlerini samimiyetle uğurlaması	104
Petko Voyvoda fakir Bulgar müslümanlarına ve Türklere dayanıyordu	105
Bulgaristanda kalmayıp da göçen Türkler daha büyük feâkete uğramışlar	105

İkinci bölüm

BULGARİSTAN KOMUNİST PARTİSİ EMEKÇİ TÜRK AHALİSİNİN ÇIKARLARININ SADIK VE DEVAMLİ KORUYUCUSUDUR

Bulgaristan Komünist Partisi ve Türk ahalisi	109
Slivenden Bulgar ve Türklerin ortak grev savaşları	119
Plovdivten işçi Türklerin uyanması üzerine Vasil Kolarofun sözleri	121
Bulgar, Türk bütün Sliven işçileri işçi sınıfı dayanışmasını gösterdiler	121
Plovdiv, Ksanti ve Türkiyeden bütün işçileri arasında birlik	122
Balçıkta bütün işçilerinin kültür maarif faaliyeti	122
„Tütünorabotnik“ gazetesi hasta bütün işçisi Şayip Bekirofu müdafaâ ediyor	123
„Tütünorabotnik“ gazetesi Türkçe de makaleler yayımlıyor	123
Ruse şehrinden bütün işçilerinin grevi	124
„Progres“ kazancı fabrikasından işçiler grev yapıyorlar	124
Plovdivten Bulgar, Türk, Yahudi, Ermeni, Rum, Sırp, bütün işçiler Bir Mayısı kutladılar	127
BİSDP nin Millî azınlıklara karşı tutumu	128
8 saatlik işgünü ve çalışma şartlarının iyileşmesi uğrunda savaş	128
Bulgar ve Türk aba işçilerinin grevi	129
Deri ve ayakkabı işçileri, teşkilât hayatı yaşamaktadırlar	129
Seçimlerle ilgili Türk seçmenleriyle yapılan toplantı	129
Yapılacak olan seçimlerle ilgili Sviştotta bir toplantı	130
Tirgoviştada Türk ve Bulgarların toplantısı	130
Pleven parti teşkilâtı Türk seçmenleriyle bir toplantı tertiplendi	130
Karnobat işçilerinin umum toplantısı	131

„Tütünorabotnik“ gazetesi Bulgaristanda Türkçe tek gazetedir.	131
Komünist belediye müşavirlerine baskı	131
BKP (d. s.) in „Ziya“ gazetesinin ve diğer Türkçe içtimai-siyasi kitapların yayını hususundaki gayretleri	132
Şumen sancagından Bulgar ve Türk komünistlerin tek listesi	133
BKP (d. s.) millî mesele hakkındaki münasebetini açıklıyor	135
BKP (d. s.) nin Türk okullarında öğretim ve terbiye işlerinin iyileşmesi ve aynı okulların devletleştirilmesi hususunda çabaları	136
BKP nin sancak ve belediye savetlerine ve okul ercümenciliklerine olan tutumu	142
Şumen BKP (d. s.) sancak komitesi komünist Viço Papazof ile Hüsnü Hasanofun tevkifiyle ilgili yetkilerin keyfi hareketini açığa vurtuyor	142
Burumsuz (B-ratya Daskalovi) köyünde Türk okulunun açılması münasebetiyle	145
Bir işçinin komünizme inancı	145
İşçiler işten sebepsiz kovuluyorlar	146
BKP emekçi Bulgar ve Türkleri dostluğa çağırıyor	146
Türk komünistlerle yapılacak olan konferans	148
Provadida „Kızıl Bayrak“ gençlik beden terbiyesi ve eğitim cemiyetinin faaliyetine dair	148
Popovo kazasında parti basınının durumuna dair bülten	155
Bir grup Bulgar köylünün „Ziya“ gazetesi idanehanesine mektubu	155
Provadidan komünist tiyatro grubunun bir temsili	156
Şumenden Bulgar ve Türklerin bir toplantısı	156
Vidinde Türk komünist grubu	157
„Ziya“ gazetesi Bulgaristanda Türk ahalisinin en sevdiği bir gazetedir	157
Komünist Türkler BKP (d. s.) etrafında birleşmiş bulunmaktadırlar	158
Şumen sancagında Türk seksiyonunun kurulması ve kuvvetlenmesi ve Türk ahalisi arasında siyasi çalışmaların artırılması	158
Kapitalist diktatörlüğünün kurbanlarına yardım olarak para toplanmıştır	159
Popovo parti komitesinin kanunsuz olarak işten çıkarılan işçileri koruması	159
Millet vekili Vladimir Tomof köylü Türklerin menfaatlerini koruyordu	160
BKP (d. s.) nin Bulgaristandaki Türk halkını kendi siyaseti etrafında birleştirmesi	161
Çorbacıların keyfi hareketi protesto edildi	163
Kırcali kazasının Hasımlar (Oreşnitsa) köyünden Ferhat aga, yazmış olduğu komünist destaniyle Partiye olan sonsuz sevgisini dile getirmiştir	165
BKP si Dördüncü kongresinin gençlik komandalarının meydana getirilmesiyle ilgili kararı	167
Madara komününün Türk okulunu koruması	167
Basın komitelerinin çalışmalarını iyileştirmeye ve eğitim seksiyonlarını kuvvetlendirmeye dair	168

Şumende gençlik cemiyetinin kurulması	170
Aytostan komunist Türkler Povoljiede açlık çekenlere yardım ediyorlar	171
Bulgaristan Komünist Partisi Türk ahalisine enternasyonalizm açısından yanaşmaktadır	171
Aytosta Komünist Partisinin kültür maarif faaliyetleri	176
Yambolda parti grubu kuruldu	176
Azınlıklar arasında siyasi faaliyetle dair BKP MK-si hesap veriyor	177
Şumen sancak BKP komitesinin yaz esnasında siyasi çalışmaların iyileşmesi, maarif gruplarının kurulması ve kuvvetlenmesi ve Povoljiede açlık çekenlere yardım toplama hususundaki kararları	178
Şumen parti, sancak komitesinin yaz mevsiminde çalışmalarına dair talimat	179
Türk ahalisi arasında parti grup ve nüveleri kurmak ve siyasi çalışmaları ıslah etmek için ne yapmalı?	181
Komünist Türkler Bulgar ve Türk ahalisi arasında dostluk taraftarlarıdır	182
Bulgaristan Komünist Partisi (d. s.) hükümetin azınlık okullarının masraflarını üzerine almasını istiyor	186
Şumen sancak parti teşkilâtının Türk ahalisi arasındaki çalışmalarını iyileştirmesi	190
Parti basınından istifade ve Türk eğitim gruplarının teşkilâtlandırılması üzerine	193
Varna sancağının Drındar köyünde ilkel parti teşkilâtının kurulması	193
Partinin 1922 yılı Kasım ayında belediye seçimlerine iştiraki	196
Türk ağalarının keyfi hareketine karşı	198
Vidin parti grubu, faaliyetine yeniden başladı	199
Ruşe komününün başkan yardımcısı Mehmet Fehim vefat etmiştir	199
Kazanlıkta parti grubu kuruldu	199
BKP (d. s.) MK Şumen sancağında seçim kazaları için aday listelerini destekledi	200
Varnalılar millet vekili adaylarını tespit ediyorlar	200
BKP (d. s.) nin evkaf cemaatlerine karşı tutumu	202
Türk köylerine seçimönü materyallerinin gönderilmesi	204
Varna sancağındaki parti teşkilâtlarına yapılan baskı	204
Seçimönü işkenceleri	206
Türk komünistlerinin kongresi	207
Ahmet Halilofun dokuz Haziran 1923 yılı ayaklanmasına iştiraki	209
Ruşçadan Türkçeye çevrilen kitaplar	209
Bir grup işçi Povoljiede açlığa maruz kalmış insanlara yiyecek toplamaya faal olarak katılmıştır	209
Ahmet Mustafaof, Lom komününe muhtar muavini seçilmiş	210
Aytosta parti teşkilâtı, seçimlerle ilgili nümayiş ve miting teşkilâtlandırdı	210
Abdul Saliefin illegal komünist grupuma iştiraki	210
Parti işçileri açlıkla savaşa devam ediyor	211
Hayalimi hürriyet uğrunda feda ediyorum	212

SAVAŞ ANILARI

Küreyi alt üst etmek için nasıl çalıştık — <i>Georgi Vangelof</i>	217
Otobiyoğrafim — <i>Ali Cemalof</i>	221
Çorbacılar karşı — <i>Cemal Rifadof</i>	222
Ekmeğe kavgası — <i>Mehmet İsmailof</i>	224
Parti başta idi — <i>Dimitir İlief</i>	226
Aralarında hain yoktu — <i>Şterü Atanasof</i>	231
Pop Andrey ile omuz omuza — <i>Mahmut Muştajof</i>	235
Mücadelede kurbanı baba ve oğul — <i>Nikola Popof, Enver Bekirof</i>	238
Komünistlerin ortağı — <i>P. Stoyanof</i>	239
Bizim Ahmet — <i>Lidiya Pırvanova</i>	240
Salihin başından geçenler — <i>Lidiya Pırvanova</i>	242
Haskovoda grev mücadeleleri — <i>V. Karacof</i>	243
Kırcaideki grev — <i>Peşo Mitef, Kiril Popgeorgief</i>	246
Greve ben de katıldım — <i>Ibrahim Mehmedof Eminof</i>	248
Türk emekçileri yılmıyorlardı — <i>Goço Grozev</i>	249
Çeteci Hasan Hocaoglu — <i>Tenü Dremsizof</i>	256
Kızıl bayrak — <i>Rıza Ferhadof</i>	258
Onlar hürriyet için savaştılar — <i>St. Nikolof</i>	260
Sevgiyle ektik, şükranla biçtik — <i>D. Popof</i>	263
Suvorovo köyünde parti ve Türkler — <i>Ivan Rayceş</i>	271
Belediye müşaviri nasıl oldum — <i>Nezhat İmamof</i>	273
Beraber savaştık — <i>Boyan Mihnef</i>	274
Fukara babası — <i>Marin Tinçef</i>	284
Türk kadını — <i>Seko Stoyanof, Hasan Hoca, Salih Arifof</i>	289
Keşlesini getirene 50,000 leva — <i>Hasan İsmailof</i>	290
Bir minder üstünde — <i>Salih Arifof Nuhof</i>	291
Osen köyünden Krumovgrata kadar — <i>Radenko Vidinski</i>	293
Sürgün yaşantıları — <i>Rada Todorova</i>	300
Momçilgratta sürgün — <i>Mariya Fidova</i>	303
Ardinoda bahar — <i>Elena Gavrilova</i>	305
Tirgovişte sancağı Loznitsa köyü parti teşkilâtının çalışmaları — <i>Nedelko Haralanof</i>	312
Parlak bir hayat — <i>Vasil Topalski</i>	314
Berber dükkânından darağacına — <i>Elmas Tatarova</i>	319
Kahraman Ahmet — <i>Simeon Balciyef</i>	323
Hüseyin Seimanof Mutkof — <i>Vlayço Stançef</i>	326
Örnek bir hayat — <i>Roza Davidova</i>	335
Kızıl Şarl Boaye — <i>Haralan Haralanof</i>	338
Bir yumrukta — <i>Ivan Demercief</i>	342
Gorsko Slivovo köyünden beşer — <i>Teodesi Vaçef</i>	352
Yatağın ölümü — <i>Teodosi Vaçef</i>	359
Zenun ve başkaları — <i>Demir Boracief</i>	363
Nasıl yatak oldum — <i>Halil Con</i>	367
Mutluluk uğrunda adanan bir hayat — <i>Ivan Beşef, Todor Aleksief, Temelko Stoyanof</i>	370
Kendime iş nasıl buldum — <i>Daut Daudof</i>	373
Proleter Safiye — <i>Elmas Tatarova</i>	374
Savaş grupunda — <i>Mustafa Solakof</i>	377

ДРУЖНИ И ЕДИННИ ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ

(СБОРНИК ОТ ИСТОРИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ И СПОМЕНИ ЗА
ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ)
(СЪСТАВЕН ОТ ДОЦ. ПЕТЪР ПЕТРОВ и МУСТАФА МЮСЛЮМОВ)

Превели от български
I и II част — *С. Бакладжиев*
III част — *Р. Юруков, Ю. Керимов, С. Демиров*

Редактор на превода *И. Яламов*
Худ. на корицата *В. Бараков*
Худ.-редактор *М. Увалиева*
Техн. редактор *В. Андреева*
Коректори *П. Йовчева и А. Ходжажикова*

Дадена за печат на 12. V. 1967 г.
Излязла от печат на 15. XI. 1967 година
I издание, пор. № 612. Печатни коли 24 и 4 стр.
Формат 84x108/32. Тираж 1190
Приложения 9 бр. 0,061 лв.
Подвързана 0,230 лв. Кн. тяло 0,643 лв. Цена 0,92 лв.

ДПК „Димитър Благоев“ — София, пор. 490

Настоящият сборник се състои от три части. В първата се дават материални документи от епохата на отоманското владичество. В тия документи се разкрива участието на турци в борбата, насочена против отоманските владетели.

Във втората част се дават документи на БКП, от които се вижда, че Българската комунистическа партия е верен и последовател защитник на интересите на трудещото се турско население.

В третата част на книгата са поместени спомени на български комунисти, които се борили заедно с турците против фашизма.

Сборникът е предназначен за читатели на турски език, които проявяват интерес към исторически четива и документи.

Geleceğe ışık tutan bir geçmiş

GELECEĞE IŞIK TUTAN BİR GEÇMİŞ

Fiyatı 0,92 lv. — 1962

„NARODNA PROSVETA“

K3,4
PET